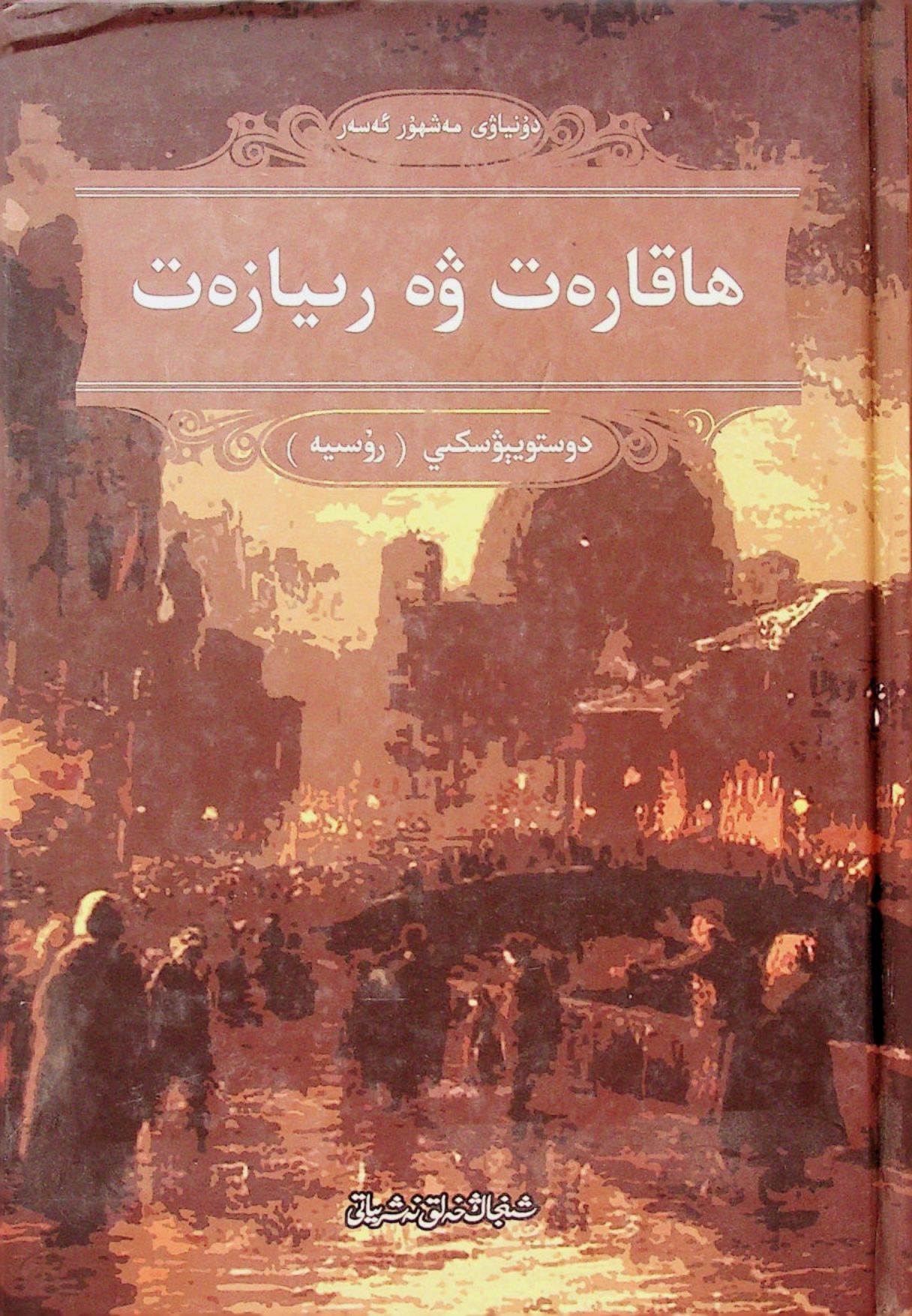
دۇنياۋى مەشھۇر ئەسەر

ھاقارەت ۋە ريازەت

دوستويېۋسكي (رۇسيە)

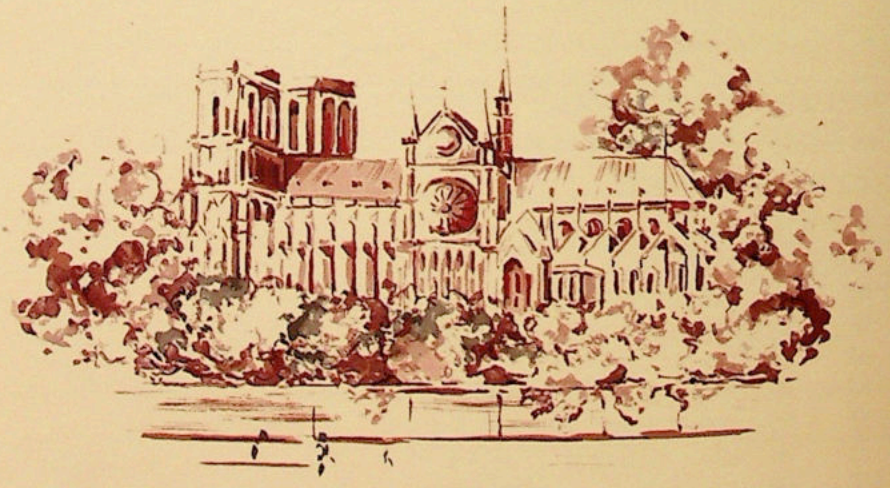

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

دوستويېۋسكي (رۇسىيە)

ھاقارەت ۋە ريازەت

تەرجىمە قىلغۇچىلار : ئەلا ئۆمەرباقى
ئابدۇقادىر

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

备受欺凌的人们：维吾尔文/（俄罗斯）陀思妥耶夫斯基著；艾拉吾买尔·巴克，阿不都卡德尔译. — 乌鲁木齐：新疆人民出版社，2012.1
ISBN 978-7-228-15009-0

Ⅰ.①备… Ⅱ.①陀… ②艾… ③阿… Ⅲ.① 长篇小说 — 俄罗斯 — 近代 — 维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.①I521.44

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2012)第001254号

责任编辑	阿扎提·阿里玛斯
责任校对	赛娜瓦尔·依布拉音
特约校对	万力·在顿
封面设计	穆卡达斯·迪力夏提
出版发行	新疆人民出版社
电　　话	0991-2827472
地　　址	乌鲁木齐市解放南路348号
邮　　编	830001
印　　刷	北京盛通印刷股份有限公司
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230毫米 1/32开本
印　　张	18.5
版　　次	2012年1月第1版
印　　次	2012年1月第1次印刷
印　　数	1—3000
定　　价	50.00 元

كىرىش سۆز

فېدور مىخايلوۋىچ دوستويېۋسكىي (1821 ــ 1881) رۇسىيەنىڭ 19 ـ ئەسىردىكى ئاتاقلىق يازغۇچىسى. ئۇنىڭ ئىجادىيىتى ئىنتايىن مۇرەككەپ، زىددىيەتلىك خاراكتېرگە ئىگە. ئۇ پېرسوناژلارنىڭ روھىي دۇنياسىنى تەسۋىرلەشكە ماھىر بۇيۇك سەنئەتكار، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە پېرسوناژلارنىڭ پىسخىكىسى ئىنچىكە، چوڭقۇر تەسۋىرلىنىدۇ.

دوستويېۋسكىي دوختۇر ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن، ئۇ بالىلىق چېغىدىن باشلاپلا ئەدەبىياتقا ئىشتىياق باغلىغان. 1838 ـ يىلى دادىسىنىڭ رايى بويىچە قۇرۇلۇش مەكتىپىگە كىرىپ، 1843 ـ يىلى مەكتەپنى پۈتكۈزگەن. لېكىن، بىر يىلدىن كېيىن كەسپىي يازغۇچى بولۇش قارارىغا كەلگەن. ئۇ ياش چېغىدىلا رۇسىيە ئىنقىلابى دېموكراتلىرى نىكراسوف، بېلىنسكىيلار بىلەن زىچ ئالاقە باغلىغان. شۇ يىللاردىكى ئىلغار زىيالىيلارنىڭ فېئوداللىق يانچىلىق تۈزۈمىگە قارشى تەشكىلاتىغا ئەزا بولۇپ، خىيالىي سوتسىيالىزم ئىدىيەسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان. بۇ ئۇنىڭ دەسلەپكى چاغلاردىكى ئىجادىيىتىدە ئىجابىي رول ئوينىغان.

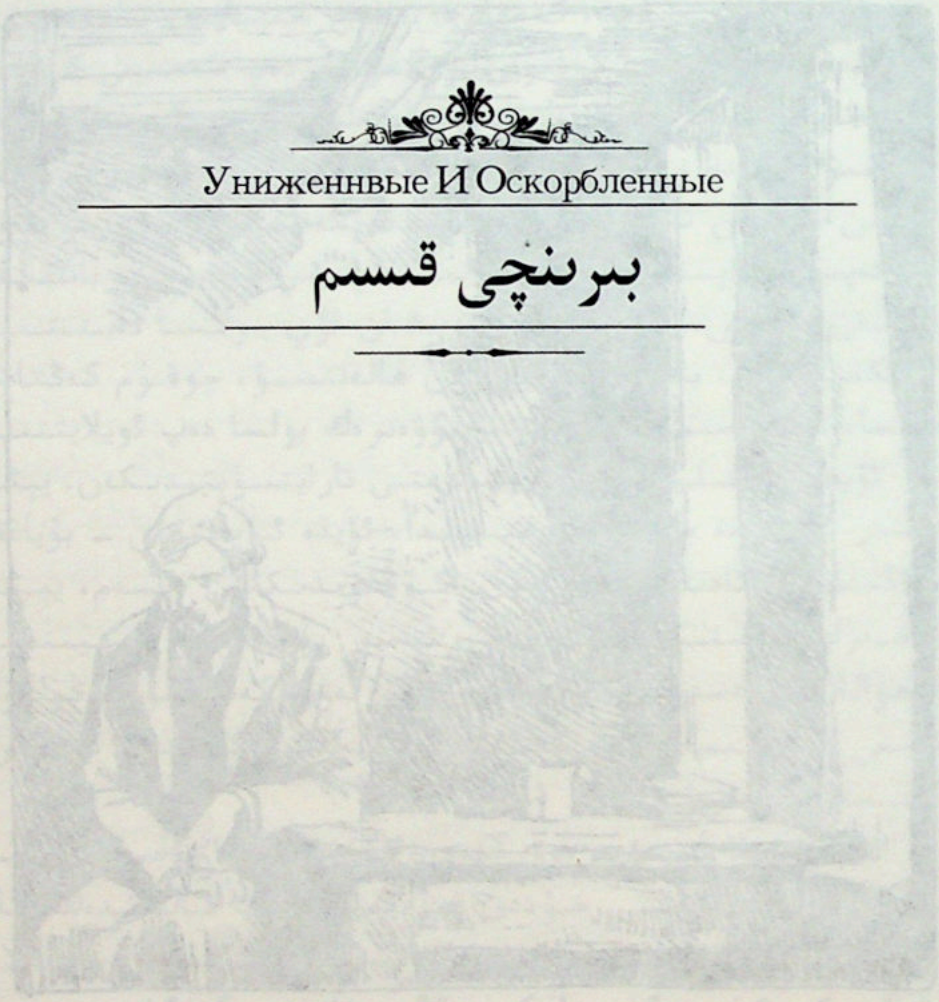
دوستويېۋسكىي مول ھوسۇللۇق يازغۇچى بولۇپ، ئۇنىڭ «قوش خاراكتېر» (1846)، «ئايال غوجايىن» (1847)، «زەئىپ قەلب» (1848)، «ھاقارەت ۋە رىيازەت» (1861)، «جەھەننەم خاتىرىسى» (1861 ــ 1862)، «جىنايەت ۋە جازا» (1866)، «قىمارۋاز» (1866)، «ئەخمەق» (1868)، «ئىبلىسلار» (1871 ــ 1872)، «ئۆسمۈر» (1875) «ئاكا ـ ئۇكا كارامازوفلار» (1880)

قاتارلىق رومانلىرى بار. «جىنايەت ۋە جازا» ئۇنىڭ ۋەكىللىك ئەسىرى ھېسابلىنىدۇ.

تۆت قىسىم ۋە خاتىمىدىن تەركىب تاپقان «ھاقارەت ۋە ريازەت» رومانىمۇ دوستويېۋسكىينىڭ ۋەكىللىك ئەسىرى بولۇپ، 1861 - يىلى يېزىلغان. ئەسەرنىڭ ۋەقەلىكى 19 - ئەسىرنىڭ 50 - يىللىرىنىڭ ئاخىرى پېتېربۇرگتا يۈز بەرگەن، بۇ دەل رۇسىيە يانچىلىق تۈزۈمى يىمىرىلىۋاتقان ۋە كاپىتالىزم گۈللىنىشكە باشلىغان مەزگىل ئىدى. رومانداۋ بۇرژۇئاز تەۋەككۈلچى ۋە ئالدامچى ۋالكوۋسكىي بىلەن ئۇ ئۆزى ھاقارەتلىگەن، زىيانكەشلىك قىلغان ئادەملەر ئوتتۇرىسىدىكى ئۆتكۈر توقۇنۇش بايان قىلىنىدۇ. ۋالكوۋسكىي ئىككى ئائىلىنىڭ پاجىئەسىنى ئۆز قولى بىلەن پەيدا قىلىدۇ. ئۇنىڭ بىرى، ۋالكوۋسكىي نامرات، ۋەيران بولغان ئاقسۆڭەك يېخمېنىنىڭ ئاخىرقى بىساتى بولغان قورۇقىنى تارتىۋالىدۇ ھەمدە مىليون رۇبلىلىق روزغارغا ئىگە كاتىيەنى كېلىنلىككە ئېلىش غەرىزىدە، يېخمېنىنىڭ قىزى ناتاشا بىلەن ئۆزىنىڭ ئوغلى ئالىيوشانىڭ توي ئىشىنى بۇزۇۋېتىدۇ. يەنە بىرسى، سمىت بوۋاينىڭ ئائىلىسى، يەنى ۋالكوۋسكىي ئۇنىڭ قىزىنى كولدۇرلىتىپ تاشلىۋېتىدۇ، مال - دۇنياسىنى يۇتۇۋالىدۇ، نامراتلىق ۋە كېسەل ۋەجىدىن سمىت بوۋاي ئۆلۈپ كېتىدۇ. سمىتنىڭ نەۋرىسى دادىسى — ۋالكوۋسكىينى كەچۈرمەيدۇ، قىزنىڭ جەسۇرلۇقى ۋە ئاجايىپ ئىسيانكارلىق روھى كىشىلەرنىڭ «ھاقارەت ۋە ريازەت»كە ئۇچرىغۇچىلارغا بولغان ھېسداشلىقىنى، قارشىغۇ جەمئىيەتكە بولغان نەپرىتىنى قوزغايدۇ.

Униженнвые И Оскорбленные

برنچی قسم

بىرىنچى باب

بۇلتۇر 22 ـ مارت، كەچقۇرۇن، مەن ئىنتايىن غەلىتە بىر ئىشقا يولۇقتۇم. مەن كۇنبويى تۇرالغۇ ئىزدەپ شەھەرنى كېزىپ يۈرگەنىدىم. كونا ئۆيۈم بەك زەي بولغانلىقى ئۈستىگە مېنى يۆتەل چىرمىۋالغانىدى. كۇزدىلا كۆچۈپ كەتمەكچى بولغان بولساممۇ، لېكىن بۇ ئىش ئەتىيازغا سۇرۇلۇپ كەلگەنىدى. تولۇق بىر كۇن ئىزدەپمۇ مۇۋاپىقراق ئۆي تاپالمىدىم. بىرىنچىدىن، باشقىلار بىلەن ئەمەس، يالغۇز تۇرىدىغان ئۆي بولسا دەيتتىم. ئىككىنچىدىن، بىر ئېغىز بولغان ھالەتتىمۇ، چوقۇم كەڭتاشا بولسا، ئىجارىسىمۇ ئىمكانقەدەر تۆۋەنرەك بولسا دەپ ئويلايتتىم. تار ئۆيمۇ ئادەمنىڭ ئوي ـ پىكرىنى تارايتىۋېتىدىكەن. يېڭى ئەسەر ئۇستىدە باش قاتۇرغىنىمدا، ئۆيدە ئۇياقتىن ـ بۇياققا ماڭىدىغان ئادىتىم بار ئىدى. كۆڭلۇمدىكىنى دېسەم، يېڭى ئەسەرلەر ئۇستىدە ئويلىنىش، ئەسەر پۈتكەندىن كېيىنكى ئەھۋاللارنى تەسەۋۋۇر قىلىشنى قەلەم تەۋرەتكەندىنمۇ كۆڭۈللۈك ھېس قىلاتتىم. بۇ ھەرگىزمۇ ئېرىنچەكلىكىمدىن ئەمەس، ئەمىسە نېمىدىن؟

ئەتىگەندىلا مىجەزىم يوق ئىدى، كۇن پاتقاندا بولسا تېخىمۇ بەتتەرلىشىپ كەتتى. خۇددى قىزىتما بولۇپ قالغاندەك گاھ قىزىپ، گاھ مۇزلايتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە كۇنبويى پالاقلاپ يۈرگەچكە، ئۇھ دېگۈچىلىكىم قالمىغانىدى. گۇگۇم پەردىسى يېيىلغاندا، ژوزنېسېنسكىي كوچىسىنى بويلاپ كېتىۋاتاتتىم. پېتېربۇرگنىڭ مارت ئېيىدىكى قۇياشنى، كەچكى شەپەقنى، بولۇپمۇ سۇزۇك، سوغۇق چۈشكەن گۇگۇم مەھەلدىكى كەچكى

شەپەقنى تېخىمۇ ياخشى كۆرەتتىم. بۇ چاغدا پۈتۈن كوچا بىردىنلا يورۇپ، يارقىن نۇرغا چۆمۈلدۇ. ئۆي - ئىمارەتلەر كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچىلا روشەنلىشىپ كېتىدۇ، ھەتتا ئۆيلەرنىڭ كۈل رەڭ، سېرىق، كۆكۈچ رەڭگىمۇ ھەش - پەش دېگۈچە ئەسلىدىكى مىسكىن تۈسىنى يوقىتىپ، ئادەمنىڭ كۆڭلىنى ئېچىپ، دىلىنى يايرىتىۋېتىدۇ. گويا كىشى قەلبى لەرزىگە كەلگەندەك ياكى بىرسى جەينىكى بىلەن يەڭگىل نوقۇپ قويغاندەك، سىزدە يېڭى قاراشلار ۋە يېڭى خىياللارنى پەيدا قىلىدۇ... كۈن نۇرى كىشى قەلبىدە شۇنچە زور تەسىر پەيدا قىلسا - ھە، ھەقىقەتەن ئەقىلگە سىغمايدىغان ئىش - دە !

ۋاھالەنكى، كۈن نۇرى غايىب بولدى، سوغۇق يېڭىدەك سانجىشقا باشلىدى. مەن پات - پات مىشىلداپ تۇرۇۋاتقان بۇرنۇمنى تاشلايتتىم. قاراڭغۇ چۈشۈپ، دۇكانلارنىڭ پانار چىراغلىرى يېقىلدى. مىللىيون قەنت - گېزەك دۇكىنىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، بۇتتەك قېتىپلا قالدىم. كوچىنىڭ ئۇ قاسىنقىغا قاراپ، گويا ھازىرلا ئادەتتىن تاشقىرى بىر ئىشقا دۇچ كېلىدىغانلىقىمنى سەزگەندەك بولدۇم. شۇ دەقىقىدە، كوچىنىڭ ئۇ قاسىنقىدىكى بوۋاي بىلەن ئىتنى كۆردۈم. ئەينى چاغدا تولىمۇ ئەلەملىك بىر ھېسسىياتنىڭ يۈرىكىمنى قاتتىق مۇجۇغانلىقى ھېلىمۇ ئېنىق ئېسىمدە. ئەمما، بۇنىڭ قانداق ھېسسىيات ئىكەنلىكىنى ھازىرمۇ دەپ بېرەلمەيمەن.

مەن مىستىك ئەمەسمەن، تۈيغۇ ۋە پال دېگەنلەرگە ئەزەلدىن ئىشەنمەيمەن. ۋاھالەنكى، باشقىلارغا ئوخشاش، مەنمۇ ئۆمرۈمدە يېشىپ بېرەلمەيدىغان ئىشلارغا دۇچ كەلگەن بولۇشۇم مۇمكىن. كۆز ئالدىمدىكى مۇنۇ بوۋاينى ئالايلى، مەن نېمىشقا ئۇنى كۆرۈپلا، شۇ كۈنى كەچتە ئادەتتىن تاشقىرى ئىشقا دۇچ كەلگەندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالدىم؟ بىراق، ئۇ كۈنى مەن ئاغرىپ قالغانىدىم، ئاغرىق ئادەمنىڭ تۇيغۇسى ھامان توغرا چىقمايدۇ.

بوۋاي مۆكچەيگەن ھالدا قولىدىكى ھاسا بىلەن پىيادىلەر

يولىغا ياتقۇزۇلغان ياپىلاق تاشنى يېنىك توكۇلدىتىپ، ياغاچتەك قېتىپ قالغان پۇتلىرىنى ئاستا، تەستە يۆتكەپ قەنت ـ گېزەك دۇكىنىغا كېتىۋاتاتتى. مەن ئۆمرۇمدە بۇنداق غەلىتە، سەت ئادەمنى كۆرۈپ باقمىغان. مۇشۇ قېتىمقى ئۇچرىشىشتىن ئىلگىرى، ئۇنى مىللىيەر قەنت ـ گېزەك دۇكىنى ئەتراپىدا كۆرگەن چاغلاردىمۇ بەك ھەيران قالاتتىم. ئۇ مۇكچەيگەن، چىراي ـ تۇرقى سەكسەن ياشلىق بوۋايلارنىڭكىدەك روھسىز ئىدى. ئۇچىسىدا تىكىشلىرى سۆكۈلۈپ كەتكەن پەلتو، بېشىدا كىيگىنىگە يېگىرمە يىلدىن ئاشقان كونا شلەپە بار ئىدى. تاقىر باش، پەقەت گەدىنىدە ئاقارغىنىدىن سېرىقتا مايىل بولۇپ كەتكەن ئازغىنا چاچ قالغانىدى. ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتى تولىمۇ ئەھمىيەتسىزدەك، خۇددى پۇرژىنا ئارقىلىق قوزغىلىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇنى تۇنجى كۆرگەن ھەرقانداق ئادەم ھەيران بولماي قالمايتتى. بۇنداق ئاجىز، يەككە ـ يېگانە، ئىگە ـ چاقسىز بىر بوۋاي كىشىنى ھەقىقەتەن ئەجەبلەندۇرەتتى. ئۇ تېخى قېچىپ چىققان ساراڭغىمۇ بەك ئوخشايتتى. جۇدەڭگۇ تۇرقى مېنى تېخىمۇ ئەجەبلەندۇردى: ئۇنىڭ بەدىنىدە ئەت دېگەندىن ئەسەرمۇ يوق، بىر تېرە ـ بىر سۆڭەك بولۇپ قالغانىدى. قارىداپ كەتكەن چاناقلىرىدىكى خۇنۇك كۆزلىرى ئۇدۇلغا مىختەك قادىلىپ تۇراتتى، باشقا ياققا زىنھار قارىمايتتى. ئۇ چوقۇم كۆرمەسكە سېلىۋاتقان گەپ. ئۇنىڭ كۆزلىرى سىزگە قاراپ تۇرسىمۇ، بەئەينى ئالدىدا بوشلۇقتىن باشقا نەرسە يوقتەك ئۇدۇل كېلىۋېرەتتى. بۇنداق ئەھۋالنى مەن نەچچە قېتىم كۆرگەن. ئۇ مىللىيەر قەنت ـ گېزەك دۇكىنىغا تېخى يېقىندىلا كەلگەنىدى. ئۇنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيتتى، ئۇنىڭغا بىر ئىت ھەمراھ ئىدى. قەنت ـ گېزەك دۇكىنىنىڭ خېرىدارلىرىدىن ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىپ باقمىغانلار بولغان ئەمەس، ئۇمۇ ھېچكىمگە گەپ قىلمايتتى.

«ئۇ مىللىيەر قەنت ـ گېزەك دۇكىنىغا نېمىشقا كېلىدۇ؟ ئۇ

يەردە نېمە ئىش قىلىدۇ؟» دېدىم ئىچىمدە رەستىنىڭ بۇ قاسىنقىدا ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپ. قانداقتۇر ئېيتقۇسىز بىر پىغان قەلبىمدە غەلىيان كۆتۈردى — بۇنى كېسەللىك ۋە هارغىنلىق كەلتۈرۈپ چىقارغانىدى. «ئۇ نېمىنى ئويلاۋاتقاندۇ؟ — دەپ ئويلىدىم، — كاللىسىدا نېمە خىيال باردۇ؟ هازىر ئۇنىڭ كاللىسى نېمىگە ئىشلەيدىغاندۇ؟ ئۇنىڭ ئىپادىسىز چىرايى ئۆلۈكنىڭكىدىن قېلىشمايتتى، تېخى ئاۋۇ بىزەڭ قېرى ئىتچۇ، ئۇنى نەدىن تاپتىكىنە؟ ئۇنىڭغا ئەگىشىپلا يۈرىدۇ، خۇددى ئۇلار ئايرىلماس گەۋدىدەك، تېخى ئۇلارنىڭ ئوخشاپ كېتىشلىرىنى دېمەيسىز.»

نەس باسقان بۇ قېرى ئىتمۇ سەكسەن ياشقا كىرىپ قالغاندەك قىلاتتى. راست، چوقۇم شۇنداق. بىرىنچىدىن، ئۇنىڭ تۇرقى ئادەتتىكى ئىتلاردىن خېلىلا قېرى ئىدى. ئىككىنچىدىن، نېمە ئۈچۈندۇر ئۇنى تونجى كۆرگەندىلا، مەندە مۇنداق بىر خىيال پەيدا بولغانىدى: ئۇنىڭ باشقا ئىتلار بىلەن ئوخشاش بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، ئۇ ئۆزگىچە، بۆلەكچە ئىت، ئۇنىڭدا ئاجايىپ، سىھىرلىك بىرنەرسە بار ياكى بولمىسا ئىت سىياقىغا كىرىۋالغان ئالۋاستى، ئۇنىڭ تەقدىرى ئىگىسىنىڭ تەقدىرى بىلەن سىرلىق هالدا باغلانغان بولسا كېرەك. ئۇ ئېهتىمال ئاخىرقى بىر ۋاخلىق غىزانى يىگىرمە يىلنىڭ ئالدىدا يېگەن بولسا كېرەك، سىزمۇ بىر قاراپلا مېنىڭ ئويلىغانلىرىمغا قوشۇلىسىز. ئۇ ئورۇقلۇقنىڭ دەستىدە ئىسكىلىتقىلا ياكى ئىگىسىگىلا ئوخشاپ قالغان، ئۇلارنىڭ بىر - بىرىدىن پەرقى يوق ئىدى. ئۇنىڭ تۆكلىرى قالماي چۈشۈپ كەتكەن، قۇيرۇقىمۇ تاقىر بولۇپ كەتكەن، سۆرىلىپ تۇراتتى، سالپاڭ قۇلاق بېشى غەمكىن ساڭگىلاپ قالاتتى. مەن ئۆمرۈمدە بۇنداق بىزەڭ ئىتنى زادىلا كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئۇلار رەستىگە چىققاندا، ئىگىسى ئالدىدا، قېرى ئىت ئارقىدا ماڭاتتى، بۇرنى بەئەينى چاپلاپ قويغاندەك ئىگىسىنىڭ پېشىگە تېگىپ تۇراتتى. ئۇلارنىڭ هەربىر قەدىمى ۋە تەقى - تۇرقى «بىز قېرىپ قالدۇق،

راستلا قېرىدۇق، پەرۋەردىگار، بىزگە نەقەدەر قېرىلىق يەتكەن - هە !» دەپ نىدا قىلىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى.

بىر قېتىم مەن تاسادىپىيلا بوۋاي ۋە ئۇنىڭ قېرى ئىتى گاۋانى① قىستۇرما رەسىم سىزىپ بەرگەن خوفمان② نىڭ ئەسىرىدىن چىقىۋېلىپ، كىتابنىڭ نەشرى ئۈچۈن جانلىق ئېلان بولۇۋاتسا كېرەك، دەپ ئويلاپ قالغانلىقىم ئېسىمدە. مەن رەستىنى كېسىپ ئۆتۈپ بوۋاينىڭ كەينىدىن مىللېر قەنت - گېزەك دۇكىنىغا كىردىم.

بوۋاينىڭ ھەركىتى ئىنتايىن غەلىتە ئىدى. پوكەينىڭ ئىچىدە تۇرغان مىللېر يېقىندىن بېرى چاقىرىلمىغان بۇ مېھمانىنىڭ قەدەم تەشرىپ قىلغانلىقىدىن نارازى ئىدى. چۈنكى، بۇ غەلىتە مېھمان ھېچقانداق يېمەكلىك ياكى ئىچىملىك ئالمايتتى، بەلكى ئۇدۇل بۇلۇڭدىكى مەشىنىڭ تۈۋىگە باراتتى - دە، بىرەر ئورۇندۇقنى تارتىپ ئولتۇراتتى. مەش تۈۋىدىكى ئورنىنى باشقا ئادەم ئىگىلىۋالسا، يەنى ئورنىدا ئولتۇرۇۋالغان ئەپەندىنىڭ ئالدىدا چۈشىنىكسىز ھالدا بىرپەس تۇرغاندىن كېيىن، گاڭگىرىغان قىياپەتتە مېڭىپ، دېرىزە تەرەپتىكى بۇلۇڭدىن بىر ئورۇندۇقنى تېپىپ ئاستا ئولتۇراتتى، شىلەپىسىنى بېشىدىن ئېلىپ يېنىدىكى پولغا، ئاندىن ھاسىسىنى شىلەپىنىڭ يېنىغا قوياتتى - دە، ئورۇندۇقنا يۆلەنگىنىچە ئۈچ - تۆت سائەت مىدىر - سىدىر قىلماي ئولتۇراتتى. ئۇ يا گېزىت ئوقۇمايتتى، يا گەپ - سۆز قىلمايتتى، ھەتتا ئۇنمۇ چىقارمايتتى. ئۇ ئولتۇرۇپ ئېرەتتى، كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە ئۇدۇلىغا تىكىلىپلا تۇراتتى، ئەمما ئۇنىڭ كۆزلىرى خۇنۇك، جانسىز ئىدى. باغلاشسىڭىز بولىدۇكى، ئۇ ئەتراپتىكى جىمى نەرسىنى كۆرمەسكە سالاتتى. ھېلىقى ئىت بوۋاينىڭ ئاياغلىرى ئەتراپىدا ئىككى - ئۈچىنى

① گاۋانى(1084 ــ 1860) ــ فىرانسىيەنىڭ ساتىرىك رەسسامى.

② خوفمان (1776 ــ 1822) ــ گېرمانىيە يازغۇچىسى ۋە كومپوزىتورى.

چۆرگۈلىۋەتكەندىن كېيىن، سالپايغان ھالدا سوزۇلۇپ ياتاتتى، بۇرنىنى ئىگىسىنىڭ ئۆتۈكلىرىنىڭ ئارىسىغا تىقىپ، ئېغىر بىر تىن ئالغاندىن كېيىن، خوددى ئۆلۈك ئىتتەك بىر ئاخشام مىدىر - سىدىر قىلماي ياتاتتى. بۇ ئىككى جانىۋار كۈنبويى مەلۇم جايدا خوددى ئۆلۈكتەك ياتاتتى، كۈن ئولتۇرغاندا، ئۇشتۇمتۇت تىرىلەتتى، ئۇلار مىللىر قەنت - گېزەك دۇكىنىغا سىرلىق، ھېچكىم بىلمەيدىغان بىر مەجبۇرىيەتنى ئادا قىلىش ئۈچۈنلا كېلەتتى. ئۈچ - تۆت سائەت ئولتۇرغاندىن كېيىن بوۋاي ئورنىدىن ئاخىر تۇراتتى، شىلەپىسىنى ئېلىپ نامەلۇم جايدىكى ئۆيگە قاراپ ماڭاتتى. ئىتىمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، قۇيرۇقىنى ساڭگىلىتىپ، كاللىسىنى تۆۋەن سالغىنىچە، ئادەتتىكىدەك ئاستا چامداپ ئىگىسىنىڭ كەينىگە چۈشەتتى. كېيىنكى كۈنلەردە، قەنت - گېزەك دۇكىنىنىڭ خېرىدارلىرى بوۋايدىن ئامال بار ئۆزىنى قاچۇرىدىغان، ھەتتا ئۇنىڭغا يېقىنراق ئولتۇرۇشنىمۇ خالىمايدىغان بولۇشتى. ئەمما، بوۋاي بۇنى قىلچە سەزمەيتتى.

قەنت - گېزەك دۇكىنىنىڭ خېرىدارلىرىنىڭ كۆپىنچىسى گېرمانىيەلىكلەر ئىدى. ئۇلار ۋوزنېسېنسكىي كوچىسىنىڭ بۇلۇڭ - پۈچقاقلىرىدىن بۇ يەرگە توپلىناتتى، تولىسى دۇكان غوجايىنلىرى ئىدى: تۆمۈر - تەرسەك دۇكىنىنىڭ غوجايىنى، بولكا دۇكىنىنىڭ غوجايىنى، بوياقچىلىق ئۇستىخانىسىنىڭ غوجايىنى، شىلەپە سودىگىرى، ئېگەر - جابدۇق دۇكىنىنىڭ غوجايىنى... ھەممىسلا دېگۈدەك كونىلىق تەرەپدارلىرى ئىدى. مىللىر دۇكىنىنىڭ ھەممە نەرسىسىدىن كونا پۇراق چىقىپ تۇراتتى. دۇكان غوجايىنى دائىم تونۇش خېرىدارلارنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇراتتى - دە، ئۇلار بىلەن بىرنەچچە رومكا ۋىنو ئىچىشەتتى. دۇكاندارنىڭ ئىتلىرى ۋە ئۇششاق بالىلىرىمۇ گاھىدا خېرىدارلارنىڭ قېشىغا كېلىۋالاتتى، خېرىدارلار ئىتلارنى سىلاپ قويىاتتى ياكى بالىلارنى ئەركىلىتەتتى. ھەممەيلەن ئۆزئارا

شۇنداق تونۇش، بىر - بىرىگە ئىززەت - ئىكرام بىلدۇرۇشەتتى. خېرىدارلار گېرمانىيە گېزىتلىرىنى بېرىلىپ ئوقۇۋاتقاندا، دۇكاننىڭ غوجايىنى ئۆيدىن كونا پىيانىنودا چېلىنغان «قەدىرلىكىم ئاۋگۇستىن» ① دېگەن مۇزىكا ئاھلىناتتى، پىيانىنونى دۇكاندارنىڭ چوڭ قىزى چالاتتى، سۇس سېرىق چاچلىق بۇ نېمىس قىزى بەئەينى ئاق چاشقانغىلا ئوخشايتتى. ئۇ چالغان بۇ ۋالىس مۇزىكىسىنى هەممە ئادەم ياقتۇرۇپ ئاڭلايتتى. هەر ئاينىڭ بېشىدا مەن مىللېر دۇكىنىغا كېلىپ ئۇ زاكاز قىلغان رۇسچە ژۇرناللارنى ئوقۇيتتىم.

مەن دۇكانغا كىرىپ كەلگەندە، بوۋاي دېرىزە تۈۋىگە جايلىشىپ بولغانىدى، هېلىقى ئىتمۇ بۇرۇنقىدەكلا ئۇنىڭ ئايىغىدا سوزۇلۇپ ياتاتتى. مەن تۇيدۇرماستىن بىر بۇلۇڭغا كېلىپ ئولتۇردۇم. «مەن نېمىشقا كىرىمەن؟ شۇ تاپتا بۇ يەردە ئىشىم يوق، — دېدىم ئۆز - ئۆزۈمگە، — يەنە كېلىپ مەن ئاغرىق، تېزدىن ئۆيگە بېرىپ، قىزىق بىر پىيالە چاي ئىچىپ، ئارام ئېلىشىم كېرەك ئىدىغۇ؟! ئەجەبا، بۇ يەرگە كېلىشىم ئاشۇ بوۋاينى كۆرۈش ئۈچۈنلىما؟» مەن بەكمۇ مەيۇسلەندىم. «ئۇنىڭ بىلەن نېمە ئالاقەم؟ — شۇلارنى ئويلاۋاتقىنىمدا بايىاتىن ئۇنى كوچىدا كۆرگەن چاغدىكى غەلىتە، ئازابلىق هېسسىيات ئېسىمگە كەلدى، — بۇ تېتىقسىز گېرمانىيەلىكلەر بىلەن نېمە ئالاقەم؟ بۇنداق غەلىتە، سىرلىق كەيپىياتنىڭ نېمە پايدىسى؟ يېقىندىن بېرى ئۆزۈمدە بايقىغان تۇرمۇشتىكى ئۇششاق - چۈششەك ئىشلارغا ئەندىشە قىلىشنىڭ نېمە كېرىكى؟ ئۇ نەرسىلەر مېنىڭ تۇرمۇشۇمغا توسالغۇ بولىدۇ هەم مېنى كىشىلىك هاياتنى ئېنىق تونۇشتىن مەهرۇم قىلىدۇ. چوڭقۇر پىكىرلىك بىر تەنقىدچى مېنىڭ يېقىندا يازغان ئەسىرىمگە بەرگەن غەزەپلىك باهاسىدا، بۇ نۇقتىنى كۆرسىتىپ بەردى.» مەن چوڭقۇر ئويغا پاتتىم ۋە

① ئەينى چاغدا گېرمانىيە شەهەر ئاهالىسى ئارىسىدا تارقالغان ئاهاڭ.

پۇشايمان قىلىشقا باشلىدىم، شۇنداقتىمۇ جايىمدا مىدىرلىماي تۇردۇم، كېسىلىمۇ بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتقانىدەك بولدى. مەن ئاخىر بۇ ئىللىق ئۆيدىن مېھرىمنى ئۈزەلمىدىم. فرانكفورت گېزىتىنى قولۇمغا ئېلىپ، تېخى بىر - ئىككى قۇر ئوقۇمايلا مۇگدەشكە باشلىدىم. گېرمانىيەلىكلەر ماڭا دەخلى قىلمايتتى. ئۇلار گېزىتلىرىنى ئوقۇشاتتى، تاماكىسىنى چېكىشەتتى. ئاندا - ساندا (ئالاھازەل يېرىم سائەتتە بىر قېتىم) پەس ئاۋازدا فرانكفورتتىكى قايسىبىر يېڭى خەۋەرلەر خۇسۇسىدا سۆزلىشىپ قويۇشاتتى ياكى گېرمانىيەلىك داڭلىق تالانت ئىگىسى شافېر① نىڭ پاساھەتلىك سۆزلىرى ئۇستىدە پاراڭلىشاتتى. ئاندىن يۇكسەك مىللىي ئىپتىخارلىق بىلەن پۈتۈن زېھنىنى يېغىپ گېزىت ئوقۇشقا كىرىشىپ كېتەتتى.

يېرىم سائەتچە ئۇخلىغان بولسام كېرەك، بىر چاغدا قاتتىق تىترەپ ئويغىنىپ كەتتىم. دېمىسىمۇ، ئۆيگە قايتىشىم كېرەك ئىدى. ئەمما، شۇ پەيتتە دۇكاندا ئوينالغان تىلسىز تىياتىر مېنى يەنە توختىتىپ قويدى. مەن ئېيتقانىدەك، بۇۋاي ئورۇندۇقىغا ئولتۇردىمۇ، بىر جايغا مىختەك قادالغىنىدى، ھەتتا پۈتۈن ئاخشام نەزىرىنى باشقا ھەرقانداق نەرسىگە ئاغدۇرمايتتى. ئىلگىرى مەنمۇ ئۇنىڭ مەنىسىز، جاھىل ھالەتتىكى تىكىلىپ قاراشلىرىغا دۇچار بولغانىدىم. ئۇ خىل تۇيغۇ ئادەتتىن تاشقىرى كۆڭۈلسىز، ھەتتا چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئىدى.

ئادەتتە، مەن تېزلا باشقا جايغا يۆتكىلىپ قۇتۇلاتتىم. ۋاھالەنكى، شۇ تاپتا بۇۋايغا تۇلۇمدەك سېمىز، پاكار، پاكىز كىيىنگەن بىر گېرمانىيەلىك قۇربانلىق بولۇۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۆرۈلگەن ياقىسى پاتلاپ قاتۇرۇلغان، چىرايى بۆلەكچىلا قىزىل بولۇپ، تېخى يېقىندىلا رېگادىن كەلگەن سودىگەر ئادام ئۇۋانىچ شۇلتىس ئىدى. ئۇنىڭ مىللىرنىڭ يېقىن دوستى ئىكەنلىكىنى

① (1795 — 1855) — گېرمانىيەنىڭ يۇمۇرستىك يازغۇچىسى.

كېيىن بىلدىم. ئەمما، ئۇ ئاۋۇ بوۋاينى ۋە دۇكانغا كىلىدىغان خېرىدارلارنىڭ تولىسىنى تونۇمايتتى. ئۇ ۋېنو ئىچكەچ نېمىسچە «سەھرادىكى ساتىراش» دېگەن گېزىتنى بېرىلىپ ئوقۇۋاتاتتى. ئۇشتۇمتۇت، بوۋاينىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. بۇ ئىش ئۇنى تولىمۇ ئوڭايسىزلاندۇرۇۋەتتى. ئادام ئىۋانىچمۇ بارلىق « ئېسىلزادە» گېرمانىيەلىكلەرگە ئوخشاش سەزگۈر، چۈس، سەۋر ـ تاقەتسىز ئادەم ئىدى. بىراۋنىڭ بۇنداق ئەدەپسىزلەرچە تىكىلىپ قارىشى ئۇنى ئەجەبلەندۈردى ۋە ئۇنىڭغا ھاقارەت بولۇپ تۇيۇلدى. ئۇ غەزىپىنى بېسىپ نەزىرىنى بۇ ئەدەپسىز ئەخمەقتىن قاچۇردى ۋە پەس ئاۋازدا بىرنېمىلەرنى دەپ غوتۇلداپ، گېزىتنىڭ كەينىگە يۇزىنى يوشۇردى. ۋاھالەنكى، ئۇ يەنە تاقەت قىلالمىدى، ئىككى ـ ئۈچ مىنۇتتىن كېيىن، گۇمان بىلەن گېزىتنىڭ كەينىدىن قارىۋىدى، يەنە شۇ جاھىل، مەنسىز نەزەر. ئادام ئىۋانىچ بۇ قېتىمىمۇ سۈكۈت قىلدى. ئەمما، بۇ ھال ئۇچىنچى مەرتەم يۈز بەرگەندە، ئۇ دەرغەزەپكە كەلدى. «ئۆزۈمنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىنى ساقلاش، داڭلىق رىگا شەھىرىنىڭ ئالىيجاناب خېرىدارلىرىنىڭ قەلبىدىكى ئىناۋىتىنى زىيانغا ئۇچراتماسلىق مېنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مەجبۇرىيىتىم» دەپ ئويلىغان ياكى بولمىسا ئۆزىنى ئاشۇ شەھەرنىڭ ۋەكىلى دەپ قارىغان بولسا كېرەك. ئۇ زادىلا چىداپ تۇرالمىدى، قولىدىكى گېزىتنى شىرەگە پىرقىرىتىپ تاشلاپ، ھاسىسى بىلەن گېزىتنى ئۇرۇۋېتىدى، گېزىت ھاسىغا چاپلىشىپ قالدى. ئۇ گويا ئىززەت ـ ھۆرمىتى دەپسەندە قىلىنغان ئادەمدەك، چىرايى ھاراقنىڭ كۈچى ۋە دەپسەندە بولغان غۇرۇر تۈپەيلى پوكاندەك قىزىرىپ كەتكەنىدى. ئەمدى ئۇمۇ قان تولغان پىت كۆزلىرى بىلەن ئاچچىقىنى كەلتۈرگەن بۇ قېرىغا مىختەك تىكىلىپ قارىدى. ئىككىسى ــ گېرمانىيەلىك بىلەن ئۇنىڭ رەقىبى گويا كۆزنىڭ كۈچى بىلەن قارشى تەرەپنى بويسۇندۇرماقچى بولغاندەك، قارشى تەرەپنىڭ چىداشلىق بېرەلمەي قېلىشىنى، نەزىرىنى ئاۋۇال

تۆۆەنگە يۆتكىشىنى كۈتۈۋاتاتتى. ھاسىنىڭ ئاۋازى ۋە ئادام ئىۋاننىچنىڭ غەلىتە ئىپادىسى ھەممە خېرىدارنىڭ دىققىتىنى تارتتى. ئۇلار قوللىرىدىكى گېزىت ۋە رومكىلارنى دەرھال قويۇپ، بۇ ئىككى رەقىبكە ئاجايىب قىزىقىش بىلەن جىمجىت قاراپ تۇرۇشتى. بۇ مەنزىرە تولىمۇ كۈلكىلىك ئاخىرلاشتى. پوكاندەك قىزىرىپ كەتكەن ئادام ئىۋاننىچنىڭ كىشىنىڭ چىشىغا تېگىدىغان پىت كۆزلىرىدىكى ھەيۋىسى غايىب بولغانىدى. ۋاھالەنكى، بوۋاي ھېلىھەم پەرۋاسىز ھالدا غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ كەتكەن ئادام ئىۋاننىچ ئەپەندىگە مىختەك قادىلىپ تۇراتتى، ئۆزىنىڭ بۇ يەردىكى خېرىدارلارنىڭ قىزىقىش نىشانىغا ئايلىنىپ قالغانلىقىنى ئەسلا سەزمىگەن، ئۇنىڭ بېشى گويا يەر شارىدا ئەمەس، ئاي شارىدا تۇرغاندەك قىلاتتى. ئادام ئىۋاننىچ تاقەت قىلالماي، ئاخىر يېرىلدى:

— ماڭا نېمىشقا تىكىلىپ تۇرىسەن؟ — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ نېمىسچە قۇلاق يېرىلغۇدەك ئاۋازدا.

بىراق، بوۋاي چۈشەنمىگەندەك، ھەتتا ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىغاندەك ئۇندىمىدى. ئادام ئىۋاننىچ ئەمدى رۇس تىلىدا سوراش قارارىغا كەلدى.

— سەندىن سورايدۇ، ماڭا نېمانچە مىخ بولۇپ قارايدۇ ① ؟ — ئۇ تېخىمۇ غەزەپ بىلەن ۋارقىراپ، ئورۇندۇقتىن چاچراپ تۇردى، — مەن دېگەن ئوردىدىكى ئەرباب، سەن كىم؟ نام - ئەمەلسىز بىرنېمە !

بىراق، بوۋاي تەۋرەپمۇ قويمىدى. بەزى گېرمانىيەلىكلەر دەرغەزەپ بولۇپ غۇلغۇلا قىلىشىپ كەتتى. ۋاراڭ - چۇرۇڭنى ئاڭلىغان مىللېر ئەپەندى كىرىپ كەلدى. ئۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن بوۋاينى گاس بولسا كېرەك، دەپ ئويلىغاچقا،

---

① بۇ جۈملە ئەسلىي ئەسەردە خاتا بولۇپ، شۇلتىسنىڭ رۇسچىنى ياخشى سۆزلىيەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرمەكچى.

ئېڭىشىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ قۇلىقىغا:

— شۇلتىس ئەپەندى سىزدىن ئۆزىگە تەكىلىپ قارىۋالماسلىقىڭىزنى سورايدىكەن، — دېدى ئامال بار ئۇنىۋك ئاۋازدا ھەم بۇ غەلىتە خېرىدارداردىن كۆزىنى ئۇزمەي.

بوۋاي مىللىر ئەپەندىگە ئىختىيارسىز لاپپىدە قارىدى، ئۇنىڭ ئىپادىسىز چىرايىدا توساتتىن بىر خىل ئالاقزەدىلىك پەيدا بولدى. ئۇ ئالدىراپ ـ تېنەپ، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ يەردىكى شىلەپىگە قول ئۇزارتتى ۋە شىلەپە بىلەن ھاسىنى قولىغا ئالدى، ئورۇندۇقتىن تۇرۇپ، چىرايىغا بىر خىل بىچارىلەرچە كۈلكە — نامراتلار خاتا ئولتۇرۇپ قېلىپ ھەيدەپ چىقىرىلىدىغان چاغدا بولىدىغان خورلۇق كۈلكىسى يۈگۈرتۇپ، چىقىپ كېتىشكە ھازىرلاندى. بىچارە، ئاجىز بۇ بوۋاينىڭ پەس مەھكۇملۇقى، ئىتائەتمەنلەرچە ئالاقزەدە تۇرقى ئادەمنىڭ تولىمۇ ئىچىنى ئاغرىتاتتى، يۈرەكنى ئېزەتتى، شۇ سەۋەبتىن بۇ يەردىكى ھەممىنىڭ، ھەتتا شۇلتىسنىڭمۇ بۇ ئىشقا بولغان كۆزقارىشىنى دەرھال ئۆزگەرتىۋەتتى. روشەنكى، بوۋاينىڭ ھەرقانداق ئادەمنى ھاقارەتلىشى مۇمكىن بولمايلا قالماستىن، بەلكى ھەر زامان، ھەر جايدا باشقىلار تەرىپىدىن قەلەندەرگە ئوخشاش ھەيدەپ چىقىرىلىدىغانلىقى ئۇنىڭ ئۆزىگىمۇ بەش قولدەك ئايان ئىدى.

مىللىر ئاق كۆڭۈل ۋە مېھرىبان ئادەم ئىدى.

— ياق، ياق، — دېدى ئۇ بوۋاينىڭ يەلكىسىنى قېقىپ، — ئولتۇرۇۋېرىڭ ! Aber① شۇلتىس Гер② سىزدىن ئۆزىگە تەكىلىپ قاراۋەرمەسلىكنى ئۆتۈنۈۋاتىدۇ. ئۇ ئوردىدىكى ئابرۇيلۇق كىشى.

بىراق، بۇ گەپلەرنىمۇ چۈشەنمىگەن بىچارە بوۋاي، بايىقىدىنمۇ بەكرەك ئالاقزەدە بولۇپ كەتتى، ئېڭىشىپ يەرگە

---

① نېمىسچە: لېكىن.

② نېمىسچە: ئەپەندى.

چۇشۇپ كەتكەن قول ياغلىقنى ئالدى، بۇ شىلەپىنىڭ ئىچىدىن چۇشۇپ قالغان كونا، يىرتىق كۆك قول ياغلىق ئىدى، ئارقىدىن ئۇ ھېلىقى ئىتنى چاقىرىشقا باشلىدى، ئىت مىدىرلاپمۇ قويماستىن، تۇمشۇقىنى ئىككى پۇتىنىڭ ئارىسىغا تىقىپ تاتلىق ئۇخلاۋاتقاندەك قىلاتتى.

— ئازوركا! ئازوركا! — ئۇ تىترەك، بوۋايلارغا خاس بوغۇق ئاۋازدا ئىتنى چاقىردى، — ئازوركا!

ئىت يەنىلا مىدىرلىمىدى.

— ئازوركا! ئازوركا! — دەپ ۋارقىرىدى بوۋاي ئەلەملىك ھالدا ھەمدە ھاسىسى بىلەن ئىتنى نوقۇدى، بىراق ئىت ياتقان يېرىدىن مىدىرلىمىدى.

بوۋاينىڭ قولىدىكى ھاسا چۇشۇپ كەتتى. ئۇ ئېڭىشىپ ئولتۇرۇپ ئازوركانىڭ بېشىنى كۆتۈردى. بىچارە ئازوركا ئۆلگەنىدى. ئۇ مانا شۇنداق جىممىدە ئىگىسىنىڭ ئايىغىدا ئۆلۈپ كەتكەنىدى. ئېھتىمال ئۇ قېرىپ ئۆلگەندۇ ۋە ياكى ئاچلىقتىن ئۆلگەندۇ. بوۋاي ئۇنىڭغا بىرھازا قاراپ تۇردى، خۇددى ئازوركانىڭ ئۆلگەنلىكىنى تېخىچە ئاڭقىرالمىغاندەك تولىمۇ ھەيران بولدى، ئاندىن ئۆزىنىڭ ئىلگىرىكى مالىيى ۋە دوستىغا ئاستا ئېڭىشىپ تاتارغان چىرايىنى ئىتنىڭ يۈزىگە ياقتى. ئۇ شۇ تەرىقىدە بىرھازا تۇردى، بىزنىمۇ تەسىرلەندۇرۇۋەتتى... بىچارە بوۋاي ئاستا ئورنىدىن تۇردى، چىرايى تامدەك تاتارغان، خۇددى كېزىك بولۇپ قالغاندەك توختىماي تىترەيتتى.

— ئۇنى شۇشىل قىلىشقا بولىدۇ، — دېدى مىللىپر ھېسداشلىق قىلىپ، ئۇ بوۋايغا مۇمكىنقەدەر تەسەللى بېرىشنى ئويلاۋاتاتتى (ئۇنىڭ شۇشىل دېگىنى ئەۋرىشكە ئىدى)، — ئۇنىڭدىن ياخشى ئەۋرىشكە ياسىغىلى بولىدۇ، فىئودور كارلوۋىچ كىرىگىر ئەۋرىشكىنى شۇنداق ياخشى ياسايدۇ، ئۇ ھايۋانات ئەۋرىشكىسى ياساش ئۇستىسى، — مىللىپر شۇ گەپنى تەكرارلىغاچ يەردىكى ھاسىنى ئېلىپ بوۋايغا بەردى.

— راست، مەن ئەۋرىشكىنى ياخشى ياسايمەن، — دېدى كىرىگېر ئەپەندى ئالدىغا ئۆتۈپ ناھايىتى كەمتەرلىك بىلەن.

ئورۇق، ئېگىز بوي، ئاق كۆڭۈل بۇ گېرمانىيەلىكنىڭ سېرىق چاچلىرى تۇرۇم - تۇرۇم، ئىلمەك بۇرنىدا كۆزئەينەك بار ئىدى.

— فىئودور كارلوۋىچ كىرىگېر چىرايلىق ئەۋرىشكە ياساشقا تولىمۇ ئېپى بار، — دېدى مىللېر تولۇقلاپ، ئۇ بۇ ئەقلىدىن قەۋەتلا ھاياجانغا پاتقانىدى.

— راست، مېنىڭ بۇ جەھەتتە تالانتىم بار، ھەر خىل چىرايلىق ئەۋرىشكىلەرنى ياسايمەن، — دېدى كىرىگېر ئەپەندى يەنە بىر قېتىم دەللىلەپ، — يەنە كېلىپ پۇل ئالمايمەن، ئىتتىگزنى ھەقسىز ئەۋرىشكە قىلىپ بېرىمەن.

— ياق، ئەۋرىشكىنى سىز ياسايسىز، پۇلنى مەن چىقىرىمەن، — دېدى ئادام ئىۋانىچ شۇلتىس ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراپ، ئۇنىڭ چىرايى بايىقىدىنمۇ بەكرەك قىزىرىپ كەتكەنىدى. ئەمدى ئۇ تولىمۇ مەرد، سېخىي بولۇپ كەتتى، ساددىلىق بىلەن ھەممە بەختسىزلىك مېنىڭ كاساپىتىمدىن بولدى، دەپ قارايتتى.

بوۋاي ھەممە گەپنى ئاڭلىدى - يۇ، لېكىن قىلچىمۇ چۈشەنمىدى، ئاۋۋالقىدەكلا تىترەپ تۇراتتى.

— توختاپ تۇرۇڭ! بىر رومكىدىن ئېسىل براندى ئىچەيلى! — دېدى مىللېر بۇ سىرلىق مېھماننىڭ كەتمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئۇنلۇك ئاۋازدا.

براندى كەلتۇرۇلدى. بوۋاي رومكىنى ئىختىيارسىز ئالدى، ئەمما قولى تېخىمۇ تىترەپ كەتتى، رومكا ئاغزىغا يەتمەي تۇرۇپلا ھاراقنىڭ يېرىمى تۆكۈلۈپ بولدى، ھاراقنى بىر يۇتۇمۇ ئوتلىماي پەتنۇسقا قويۇپ قويدى، ئارقىدىن غەلىتە، بىرقىسما ھالدا كۈلۈمسىرەپ قويدى - دە، تېز قەدەم بىلەن دەلدەڭشىپ ماڭغىنىچە قەنت - گېزەك دۇكىنىدىن چىقتى، ئازوركا جايىدا قالدى. باشقىلار ھاڭ - تاڭ بولۇشقىنىدىن تۇرۇپلا قېلىشتى،

ئۆينى خورسىنغان ئاۋازلار قاپلىدى.

— Schwernoch! Was für eine Geschichte ![1]، — دېيىشتى گېرمانىيەلىكلەر كۆزلىرىنى چەكچەيتكەن ھالدا بىر - بىرىگە قارىشىپ.

بىراق، مەن بوۋاينىڭ كەينىدىن يۈگۈردۈم. قەنت - گېزەك دۇكىنىدىن چىقىپ بىرنەچچە قەدەم مېڭىپلا ئوڭغا بۇرۇلغاندا، ئېگىز بىنالارنىڭ ئارىسىدا قالغان تار ۋە قاراڭغۇ بىر خالتا كوچا بار ئىدى. قانداقتۇر بىرنەرسە ماڭا: «بوۋاي مۇشۇ كوچىغا ماڭدى» دېگەندەك تۇيۇلدى. ئوڭ تەرەپتىكى ئىككىنچى ئۆي تېخى پۈتمىگەن، ئەتراپىغا جازا باغلانغانىدى. ئۆينىڭ ئەتراپىدىكى قاشا كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىغىچە سوزۇلۇپ كەلگەنىدى. قاشاغا چاپلاپلا پىيادىلەر ماڭىدىغان تاختاي ياتقۇزۇلغانىدى. مەن قاشا بىلەن ئۆيدىن ھاسىل بولغان قاراڭغۇ بۇلۇڭدىن بوۋاينى تاپتىم. ئۇ پىيادىلەرنىڭ مېڭىشى ئۈچۈن تاختاي ياتقۇزۇلغان يولنىڭ بويىدا ئولتۇرۇپ، جەينىكىنى تىزىغا قويغىنىچە ئېڭىكىنى تىرەپ ئولتۇراتتى. مەن ئۇنىڭ قېشىدا ئولتۇردۇم.

— گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، — مەن گەپنى قەيەردىن باشلاشنى بىلەلمەي شۇنداق دېدىم، — ئازورکانىڭ ئىشىدىن ئازابلانماڭ ! يۈرۈڭ، ماڭايلى ! سىزنى ئۆيىڭىزگە ئاپىرىپ قوياي. كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، ھازىرلا پەيتون چاقىرىمەن، ئۆيىڭىز قەيەردە؟

بوۋاي جاۋاب بەرمىدى. مەن قانداق قىلىشنى بىلەلمەي قالدىم. شۇ تاپتا كوچىدا بىرەر يولۇچىمۇ كۆرۈنمەيتتى. بوۋاي ئۇشتۇمتۇت قولۇمنى تۇتۇۋالدى.

— ئىچىم پۇشۇپ كەتتى، — دېدى ئۇ ئاڭلانمىغۇدەك بوش ئاۋازدا خىرقىراپ، — ئىچىم پۇشۇپ كەتتى.

— ئۆيىڭىزگە قايتايلى ! — دېدىم مەن ئۇنلۇك ئاۋازدا ۋە

---

[1] نېمىسچە: كاساپەت، بۇ قانداق ئىش، دېگەن مەنىدە.

ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇنى تەستە ئۆرە قىلدىم، — ئۆيىگىزگە قايتىپ چاي ئىچىپ، بىردەم ئارام ئېلىڭ ... ھازىرلا پەيتون چاقىرىمەن. دوختۇر تاپايلى ... مەن بىر دوختۇرنى تونۇيمەن ...

ئۇنىڭغا يەنە نېمىلەرنى دېگەنلىكىم ئېسىمدە يوق. بوۋاي تەستە ئورنىدىن تۇرماقچى بولدى - يۇ، قەددىنى سەل رۇسلاپ قويۇپلا يەرگە لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى ۋە يەنە ھېلىقى خىرقىراق ئاۋازدا بىرنېمىلەرنى دېدى. مەن يېقىن كېلىپ ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاشقا تىرىشتىم.

— ۋاسىلىيېۋ ئارىلىدا، — دېدى بوۋاي بوغۇق ئاۋازدا، — ئالتىنچى كوچا...

بوۋاي ئۇندىمەي جىم تۇردى.

— ۋاسىلىيېۋ ئارىلىدا تۇرامسىز؟ ئەمىسە، نېمىشقا شۇ تەرەپكە ماڭمىدىڭىز؟ ئوڭغا ئەمەس، سولغا مېڭىشىڭىز كېرەك ئىدى. مەن ھازىرلا سىزنى ئاپىرىپ قويىمەن ...

بوۋاي مىدىرلىمىدى. مەن ئۇنىڭ قولىدىن تارتتىم، بۇ قول بەئەينى ئۆلۈكنىڭ قولىدەك شالاققىدە چۈشۈپ كەتتى. ئۇنىڭ چىرايىغا قارىدىم، ئۇنى سىلاپ باقتىم، ئۇ ئۆلگەنىدى. مەن خۇددى چۈش كۆرۈۋاتقاندەك بولۇپ قالدىم.

بۇ كۈتۈلمىگەن ئىش ماڭا بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىكلەرنى كەلتۈردى. مۇشۇ ئارىدا، كېزىك كېسىلىم ئۆزىچىلا ساقىيىپ كەتتى. بوۋاينىڭ تۇرالغۇسىنى تاپتىم. بىراق، ئۇ ۋاسىلىيېۋ ئارىلىدا ئەمەس، بەلكى جان ئۇزگەن يەرگە تۆت ماڭدىملا كېلىدىغان كرۇگېننىڭ بىناسىدا تۇرىدىكەن. ئۇنىڭ ئۆيى بەشىنچى قەۋەتتىكى، بىر كارىدور ۋە ناھايىتى پاكار بولسىمۇ چوڭ بىر ئېغىز ئۆيدىن تەركىب تاپقان ئايرىم تۇرالغۇ ئىدى. ئۆيگە دېرىزە ئورنىدا ئوچ يەردە يوچۇق قويۇلغان. ئۆي سەرەمجانلىرىنىڭ تايىنى يوق. بىر ئۇستەل، ئىككى ئورۇندۇق، كونا ۋە تاشتىن قاتتىق بىر كىرپىسلو بۇ ئۆينىڭ بارلىق بىساتى ئىدى. كىرپىسلوغا تېقىلغان لىپا قوۋزىقى ھەممىلا يېرىدىن

كۆرۈنۈپ تۇراتتى. مۇشۇ ئەرزىمەس بىساتمۇ ئۆي غوجايىنىنىڭ تەئەللۇقاتى ئىدى. مەشكە ئوت قالانمىغىنىغا خېلى بولغانلىقى مانا مەن دەپ تۇراتتى. شاممۇ تاپقىلى بولمايتتى. ئەمدى بىلدىمكى، بوۋاي مىللىرنىڭ دۇكىنىغا يورۇقراق يەردە ئولتۇرۇش، ئوتسىنىش ئۈچۈنلا باربدىكەن. ئۇستەلدە بىر دانە قۇرۇق ساپال ئىستاكان، بىر پارچە قاتتىق بولكا تۇراتتى. ئۇنىڭ بىر تىيىنمۇ پۇلى يوق ئىدى. ھەتتا، ئاخىرەتلىك كىيىم قىلغۇدەك پاكىزرەك كۆڭلەكمۇ تېپىلمىغاچقا، بىرەيلەن كۆڭلىكىنى بەرگەنىدى. ئېنىقكى، ئۇنىڭ بۇنداق تەنها ياشىشى مۇمكىن ئەمەس، جەزمەن ئۇنى ئاندا ـ ساندا يوقلاپ تۇرىدىغان ئادىمى بار، ئۇستەلنىڭ تارتمىسىدىن ئۇنىڭ كىملىكى تېپىلدى. ئەسلىدە ئۆلگۈچى چەت ئەللىك، لېكىن رۇسىيە پۇقراسى، ئىسمى جېلىمى سمىت، ئىنژېنېر، يەتمىش سەككىز ياشتا ئىدى. ئۇستەلدە ئىككى پارچە كىتاب تۇراتتى: بىرسى قىسقىچە جۇغراپىيە، يەنە بىرسى «ئىنجىل» نىڭ رۇسچە تەرجىمىسى. «ئىنجىل» نىڭ ئاق يەرلىرى قېرىنداشتا يېزىلغان خەت بىلەن توشۇپ كەتكەن، يەنە بارماق بېسىلغانىدى. مەن بۇ كىتابلارنى ئېلىۋالدىم. باشقىلاردىن ۋە ئۆي غوجايىنىدىن بىر قۇر سوراپ چىقتىم، ھەممىسىلا بىرنېمە دەپ بېرەلمىدى. بۇ بىنادا ئولتۇرىدىغانلار خېلى كۆپ ئىدى، تولىسى قول ـ ھۈنەرۋەنلەر ۋە گېرمانىيەلىك ئاياللار بولۇپ، ئۇلار ئۆي ئىجارە بېرەتتى، ئاش ـ تاماق ئېتەتتى ۋە مۇلازىملىق قىلاتتى. بىنانىڭ باشقۇرۇش خادىمى ئاقسۆڭەك ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققان ئادەم بولۇپ، ئۆينى ئىجارىگە ئالغۇچى توغرىسىدا بەرگەن مەلۇماتى ئايلىق ئۆي ئىجارىسىنىڭ ئالتە رۇبلى ئىكەنلىكى، بۇ يەردە تۇرۇۋاتقىنىغا تۆت ئاي بولغانلىقى، ئىككى ئايلىق ئىجارە ھەققىدىن بىر تىيىنمۇ بەرمىگەنلىكى، نائىلاج ھەيدەپ چىقارغانلىقى بىلەنلا چەكلەندى، ئۇنى يوقلاپ كېلىدىغانلار بارمىدى؟ دېگەن سوئالغا ھېچكىم قانائەتلىنەرلىك جاۋاب بېرەلمىدى. بىنا ناھايىتى چوڭ

بولغاچقا، بۇنداق «نوھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىسى» گە كېلىدىغانلار ئاز بولاتتىمۇ؟ ئۇلارنى كىممۇ تولۇق ئېسىدە تۇتالىسۇن. بۇ يەردە دەرۋازىۋەنلىك قىلىۋاتقىنىغا بەش يىل بولغان بىر ئادەم ئانچە ـ مۇنچە بىرنېمە دەپ بېرەلىشى بومكىن ئىدى، ئەمما ئۇ ئىككى ھەپتە بۇرۇن جىيەننىي ئورنىغا قويۇپ يۇرتىغا دەم ئېلىشقا كېتىپتۇ. ئۇنىڭ جىيەنى ياش يىگىت بولۇپ، بۇ يەردىكىلەرنىڭ تولىسىنى تونۇمايدىكەن. ئەينى ۋاقىتتىكى سۇرۇشتۇرۇشلەردىن قانداق نەتىجىگە ئېرىشىلگەنلىكىنى جەزملەشتۇرەلمەيمەن، ئەمما بۇۋاي ئاخىر يەرلىكىگە قويۇلدى. ئاشۇ كۈنلەردە ۋاقىت چىقىرىپ ۋاسلىيېۋ ئارىلىدىكى ئالتىنچى كوچىغا باردىم، ئارقىدىنلا مەسخىرە قىلدىم: ئالتىنچى كوچىدا قاتار كەتكەن ئاددىي ئۆيلەردىن باشقا، مەن يەنە نېمىنى كۆرەتتىم؟ ۋاھالەنكى، بۇۋاينىڭ ئالتىنچى كوچا بىلەن ۋاسلىيېۋ ئارىلىنى ئاداققى مىنۇتلاردا تىلغا ئېلىشى مېنى تەئەججۇپكە سالاتتى. ئۇ يالغان ئېيتتىمۇيا؟

مەن سىمىتتىن قالغان بوش ئۆيگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقىپ، ياقتۇرۇپ قالدىم ـ دە، ئىجارىگە ئالدىم. سەۋەبى، ئۆي ناھايىتى چوڭ ئىدى، گەرچە تورۇسقا بېشىم تېگىپ كېتىشتىن ئەنسىرىگەن بولساممۇ، لېكىن ناھايىتى تېزلا كۆنۈپ قالدىم. ئايلىق ئىجارىسى ئالتە رۇبلى تۇرسا، بۇنىڭدىن ئەرزىنىغا نەگە بارای. بۇ ئايرىم ئۆي مېنى مەھلىيا قىلىۋالدى، ئەمدىكى گەپ بىر ئامال قىلىپ مالاي تېپىشتا قالدى، مالاي بولمىسا كۈن ئۆتكۈزمەك تەس بولاتتى. دەرۋازىۋەن ھەر كۈنى بىر قېتىم كېلىشكە، ئاندىن زۆرۈر بولغاندا يەنە كېلىپ ھە ـ پە دېيىشىدىغانغا ماقۇل بولدى. «بىرەرسى بۇۋاينى يوقلاپ كېلىشى مۇمكىن» دەپ ئويلىغانىدىم. ۋاھالەنكى، ئۇنىڭ ئۆلگىنىگە بەش كۈن بولدى، ھېچكىم كەلمىدى.

ئىككىنچى باب

ئۇ مەزگىللەردە، يەنى بىر يىل بۇرۇن بىرقانچە ژۇرنالغا ماقالە ئەۋەتىپ تۇراتتىم، كىچىكرەك ماقالىلەرنى يازاتتىم ھەمدە كۇنلەرنىڭ بىرسىدە چوڭ ھەم ياخشى ئەسەرلەرنى يازالايدىغانلىقىمغا ئىشەنچىم كامىل ئىدى. ئەينى چاغدا رومان يېزىۋاتاتتىم، كۇتىمگەنىدە دوختۇرخانىدا يېتىپ قېلىپ، يېزىشتىن چورتلا توختاپ قالدىم، يەنە كېلىپ پات ئارىدا ئۆلۇپ كېتىدىغانلىقىمغا ئىشەندىم. يېقىندا پانىي دۇنيا بىلەن خوشلىشىدىغان تۇرسام، نېمىشقا يەنە بۇنداق ئەسلىمىلەرنى يېزىپ يۇرىمەن؟

مەن ئىختىيارسىز ھاياتىمدىكى ئازابلىق، ئاداققى بىر يىلنى ئەسلەپ كېلىۋاتاتتىم. ئەمدى ئۇنى تولۇقى بىلەن يېزىپ چىقمەن. مېنىڭچە، مۇبادا مەن يېزىقچىلىقنى كەسىپ قىلمىغان بولسام، ئاللىبۇرۇن ھەسرەتتىن ئۆلۈپ كەتكەن بولاتتىم. ئۆتمۇشتىكى خىلمۇخىل تەسىراتلار ھەر دائىم قاتتىق ئازابلايتتى، ئۇلارنى قەغەز يۈزىگە چۈشۈرگىنىمدە بولسا ئازاب سەل - پەل پەسەيگەندەك، ئاز - پاز يېنىكلىگەندەك بىلىنەتتى، ئەمما جۆيلۇگەندەك، قارا باسقاندەك قورقۇنچلۇق بىلىنمەيتتى. مەن شۇنداق ئويلايتتىم. ساددا، ئاڭسىز تۇردىكى يېزىقچىلىقمۇ ناھايىتى مەنىلىك: ماڭا تەسەللى ئېلىپ كېلەتتى، مېنى تىنچلاندۇراتتى، ئۆتمۇشتىكى يېزىقچىلىق ئادىتىمنى ئويغىتاتتى، مېنىڭ ئەسلىمە ۋە ئازابلىق خىياللىرىمنى خىزمەتكە جەلپ قىلاتتى ... شۇنداق، بۇ بىر ياخشى ئوي ئىدى. يەنە بىر جەھەتتىن، دوختۇرخانىدىكى كۇتكۇچىگىمۇ، ھېچ بولمىسا قىش كۇنلىرى ئىككى قات دېرىزىنى چاپلاشقا ئىشلەتكۇدەك قول يازما بولسىمۇ قالدۇرۇش كېرەك.

بىراق، نېمىشقىدۇر مەن بۇ ھېكايىنى ئوتتۇرىدىن باشلاپ

يازدىم. ھەممىنى يازماقچى بولغانىكەنمەن، ئۇنداقتا باشتىن يېزىشىم كېرەك. بوپتۇ، ئەمىسە باشتىن سۆزلەيلى. بىراق، مېنىڭ تەرجىمھالىم ئۇزۇن ئەمەس.

مەن بۇ يەردە تۇغۇلغان ئەمەس، تولىمۇ يىراقتىكى مەلۇم ئۆلكىدە دۇنياغا كەلگەنمەن. ئاتا ـ ئانام ياخشى ئادەملەر ئىدى، بىراق ئۇلار بالا ۋاقتىمدىلا ئۆلۈپ كەتكەن. مەن نىكولاي سېرگېيېچ يېخمېننىڭ ئائىلىسىدە چوڭ بولدۇم. بۇ كىچىك پومېشچىك ئىچ ئاغرىتىپ مېنى بېقىۋالغانىدى. ئۇنىڭ ناتاشا ئىسىملىك بىرلا قىزى بولۇپ، مەندىن ئۇچ ياش كىچىك ئىدى. بىز ئاكا ـ سىڭىلىدەك چوڭ بولغانىدۇق.

ئاھ، كۆڭۈللۈك بالىلىق چاغلار! يىگىرمە بەش ياشقا كىرگەندىمۇ، بالىلىقىنى سېغىنسا، ئېچىنغان ھالدا ياد ئەتسە، ئۆلۈم گىردابىدا تۇرۇۋېتىپ تولۇپ تاشقان قىزغىنلىق ۋە مىننەتدارلىق بىلەن بالىلىقىنى خىيال قىلسا، بۇ نەقەدەر ھاماقەتلىك ـ ھە! ئۇ چاغلاردا كۆكتىكى قۇياش شۇنداق پارلاق، پېتېربۇرگنىڭ قۇياشىغا زادى ئوخشىمايتتى، ھالبۇكى، ئىككىمىزنىڭ سەبىي يۈرىكى شۇنداق شوخ، ئەركىن سوقاتتى. ئەتراپ بىپايان دالا ۋە ئورمانلىق بولۇپ، ھازىرقىدەك ھەممىلا جاي تاش دۆۋىلىرى بىلەن تولغان ئەمەس. نىكولاي سېرگېيېچ ئىگىدارلىقىدىكى ۋاسىلىيېۋسكىي، گۇللۇك بىلەن باغچە گۈزەللىكتە تەڭداشسىز ئىدى. ناتاشا ئىككىمىز دائىم گۇللۇكتە سەيلە قىلاتتۇق، گۇللۇكنىڭ كەينى نەم ئورمانلىق ئىدى، بىر قېتىم ئىككىمىز ئاشۇ يەردە ئېزىپ قالغانىدۇق. نەقەدەر شاد ـ خۇرام چاغلار ـ ھە! ھايات تۇنجى قېتىم سىرلىق چۈمپەردىسىنى ئېچىپ تاشلىدى، ھايات لەززىتى شۇنداق شېرىن ـ لەزىز بىلىنىشكە باشلىغانىدى. ئاشۇ كۈنلەردە گويا ھەربىر چاتقالنىڭ، ھەربىر تۇپ دەرەخنىڭ كەينىگە ئاللىكىملەر يوشۇرۇنغاندەك سىرلىق تۇيۇلاتتى، بىز ئۇلارنى كۆرەلمەيتتۇق. چۆچەكلەر دۇنياسى بىلەن رېئال تۇرمۇش بىرلىشىپ كەتكەنىدى.

چوڭقۇر ھاڭدىكى بارا ـ بارا قويۇقلىشىۋاتقان تۇمان خۇددى ئاق لېنتىدەك قىيادىكى چاتقاللارنى يالاپ ئۆتكەندە، ناتاشا ئىككىمىز ھاڭ لېۋىدە قول تۇتۇشۇپ ھەم قورقماق، ھەم قىزىقماق ھالدا ھاڭ تېگىگە قارايتتۇق، بىرەر ئادەمنىڭ زاھىر بولۇشىنى، ئالدىمىزغا كېلىشىنى ۋە ياكى قويۇق تۇمان قاپلىغان ھاڭ تېگىدىن نىدالىرىمىزغا جاۋاب ياندۇرۇشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتەتتۇق، شۇنداق بولغاندا تەربىيەچىمىز ئېيتىپ بەرگەن چۆچەكلەر راستلا رېئاللىققا ئايلىناتتى. خېلى يىللاردىن كېيىن مەن ئاشۇ ئەسلىمىلەرنى ناتاشاغا ئېيتىپ سالدىم. بىر كۈنى «بالىلار ئوقۇشلۇقى» دېگەن كىتابنى قولغا چۈشۈردۇق. بىز دەرھال گۈللۈكتىكى كۆلچەكنىڭ قېشىغا باردۇق. ئۇ يەردە بۇك ـ باراقسان بىر تۈپ قېرى تۇخۇمەك دەرىخى، دەرەخ ئاستىدا ئىككىمىز ياشىي كۆرىدىغان يېشىل سىرلانغان ئۇزۇن ئورۇندۇق بار ئىدى. بىز ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇرۇپ، «ئالفېنس ۋە دالىندا» ماۋزۇلۇق سېھىرلىك چۆچەكنى ئوقۇشقا باشلىدۇق. تا ھازىرمۇ ئاشۇ چۆچەك يادىمغا كەلسىلا، قەلبىم غەلىتە بىر خىل ھاياجانغا چۆمىدۇ. بىر يىل بۇرۇن، مەن ناتاشاغا ئاشۇ چۆچەكنىڭ باشلىنىشىدىكى: «مېنىڭ بۇ چۆچىكىمنىڭ باش قەھرىمانى ئالفېنس پورتۇگالىيەدە تۇغۇلغان، دون رامىل ئۇنىڭ دادىسى بولىدۇ... » دېگەن قۇرلارنى يادلاپ بېرىۋاتقىنىمدا، يىغلىۋېتىشكە تاسلا قالغانىدىم. ئۇ مەنزىرە بەكمۇ بىمەنە تۇيۇلغان بولسا كېرەك، ناتاشا مېنىڭ قايناق ھېسسىياتىمغا شۇنچىلىك غەلىتە كۆلۈپ كەتكەنىدى. ئەمما، ئۇ دەرھال ھوشىنى تېپىپ (ھېلىھەم ئېسىمدە) ماڭا تەسەللى بېرىش ئۈچۈن ئۆزىمۇ ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسكە ئالغانىدى. سۆزلەۋېتىپ ئۆزىمۇ ھاياجانلىنىپ كەتكەنىدى. ئۇ شۇنداق بىر خەيرلىك ئاخشام ئىدىكى، بىز ئۆتكەن ئىشلارنى بىر ـ بىرلەپ ئەسلەشتۇق، مېنى ئۆلكە مەركىزىدىكى ياتاقلىق مەكتەپكە ئاپىرىپ بەرگەن ئىشنى ئەسكە ئالدۇق ـــ پەرۋەردىگار ! شۇ چاغدا ئۇ قانچىلىك ئازابلىق

ياش تۆككەنىدى ـ هە ! ـــ مەن ۋاسلىيېۋسكىيدىن مەڭگۈلۈك ئايرىلىدىغان چاغدا، بىزنىڭ ئاداققى مىنۇتلىرىمىزنىمۇ ئەسكە ئالدۇق. ئەينى چاغدا مەن ياتاقلىق مەكتەپنى تاماملاپ، پېتېربۇرگ ئۇنىۋېرسىتېتىغا بېرىشقا تەييارلىنىۋاتاتتىم. مەن ئون يەتتە ياشتا، ناتاشا ئون بەش ياشقىمۇ توشمىغانىدى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئەينى چاغدا مەن ئوروۇق، ئېگىز بوي ئىكەنمەن، مېنى كۆرگەنلەرنىڭ كۈلگۈسى كېلىدىكەن. خوشلىشىدىغان كۈنى ئۇنى يېنىمغا چاقىرتتىم. ئۇنىڭغا ئىنتايىن مۇھىم بىر ئىشنى ئېيتماقچىدىم. ئەمما، نېمىشقىدۇر تىلىم قېتىپ قالغاندەك گەپكە كەلمىدى. ئەينى چاغدا مېنىڭ قاتتىق ھاياجانلانغىنىم ئۇنىڭ ئېسىدە بار ئىكەن. ئەلۋەتتە، بىزنىڭ سۆھبىتىمىز تولىمۇ مۇۋەپپەقىيەتسىز بولدى. مەن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي قالدىم. ئۇمۇ مېنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىمنى چۈشەنمىدى. مەن ئەلەم بىلەن توختىماي يىغلىدىم، ھېچنېمە دېمەيلا كېتىپ قالدىم. ئارىدىن ئۇزاق ۋاقىت ئۆتۈپ، بىز پېتېربۇرگدا قايتا ئۇچراشتۇق. بۇ ئىككى يىل بۇرۇنقى ئىش. يېخىنىنىڭ بۇۋاي پېتېربۇرگتا دەۋا ئىشى بىلەن پالاقشىپ يۈرەتتى، مەن بولسام ئەدەبىيات ساھەسىگە ئەمدىلا قەدەم باسقانىدىم.

ئۈچىنچى باب

نىكولاي سېرگېيېۋىچ يېخىنىنىڭ دۆلەتمەن ئائىلىدە دۇنياغا كەلدى، لېكىن ئائىلە ئەھۋالى بۇرۇنلا خاراباشقانىدى، ئەمما ئاتا ـ ئانىسى ئۇنىڭغا خېلى ياماں ئەمەس ئىگىلىك ـــ بىر يۈز ئەللىك يانچى قالدۇرۇپ كەتكەنىدى. يىگىرمە ياشقا كىرگەندە، ئۇ ئاتلىق ئەسكەر بولۇپ مۇرادىغا يەتتى. ھالبۇكى، ھەربىي سەپكە كىرىپ ئالتىنچى يىلى ـــ نەس باسقان بىر كېچىسى بارلىق روزغارىنى قويماي ئۇتتۇرۇۋەتتى. ئۇ بىر كېچىنى كىرپىك

قاقماي ئۆتكۈزدى. ئەتىسى كەچتە، قىمارخانىدا يەنە پەيدا بولۇپ، ئەڭ ئاخىرقى بىساتى ــ مىنىدىغان ئېتىنى دوغا تىكتى. ئۇ بۇ قولدا ئۇتتى، ئىككىنچى، ئۈچىنچى قولىدىمۇ ئۇتتى. يېرىم سائەتتە قورۇقلىرىنىڭ بىرسى بولغان يېخمېنىنىفكا قورۇقىنى قايتۇرۇۋالدى. نوپۇس ئېنىقلاشقا قارىغاندا، بۇ قورۇقتا ئەللىك يانچى بار ئىدى. ئۇ قىماردىن قول ئۈزدى ۋە ئەتىسىلا ئەسكەرلىكتىن چېكىنىش ئىلتىماسى تاپشۇردى. يۈز نەپەر يانچىدىن مەڭگۈلۈك مەھرۇم قالدى. ئىككى ئايدىن كېيىن لېيتېنانت ئۇنۇڭانى ئېلىپ تاشلىنىپ، قورۇقىغا قاراپ يول ئالدى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، ئۇ ئۇتتۇرۇۋۇەتكەن نەرسىلىرىنى زادىلا تىلغا ئېلىپ باقمىدى، مىجەزىنىڭ ياخشىلىقى بىلەن نام چىقارغان ئادەم بولسىمۇ، ئەمما بىرەرسى بۇ ئىشنى تىلغا ئالىدىغان بولسا، ئۇنىڭ بىلەن سوقۇشماي قالمايتتى. ئۇ قورۇقنى تىرىشىپ ياخشى باشقۇردى. ئوتتۇز بەش ياشقا كىرگەندە، نامرات ئاقسۆڭەكنىڭ قىزى ئانىنا ئاندرىيېۋنا شۇمىلوۋانى ئەمرىگە ئالدى، ئۇنىڭ ھېچقانداق قىز مېلى يوق ئىدى، ئەمما ئۇ چەت ئۆلكىدىكى بىر ئاقسۆڭەكلەر ياتاقلىق مەكتىپىدە ياخشى تەربىيە ئالغانىدى. فىرانسىيەلىك جومون لېۋىش دېگەن ئايالدا ئوقۇغان، بۇ ئانىنا ئاندرىيېۋنا ئۆمۈر بويى پەخرلىنىدىغان ئىش ئىدى. نىكولاي سېرگېيېچ ياخشى غوجايىنغا ئايلانغانىدى، يېقىن ئەتراپتىكى پومېشچىكلار ئۇنىڭدىن ئىگىلىك باشقۇرۇشنى ئۆگىنىش ئۈچۈن ئۇزۇلمەي كېلىپ تۇرۇشاتتى. ھەش - پەش دېگۈچە بىرنەچچە يىل ئۆتتى. پېتېر ئالېكساندىروۋىچ ۋالكوۋسكىي ئىسىملىك بىر كىنەز پېتېربۇرگدىن توساتتىنلا قوشنا قورۇق ۋاسلىيېۋسكىيغا كەلدى. بۇ قورۇقتا بىرنەچچە يۈز يانچى بار ئىدى. ئۇنىڭ كېلىشى بىلەن بۇ ئەتراپ زىلزىلىگە كەلدى. كىنەز ياش ئىدى، گەرچە ياش دېگىلى بولمىسىمۇ، لېكىن مەرتىۋىسى يۇقىرى ئىدى. ئۇ بىرمۇنچە كاتتا شەخسلەر بىلەن بېرىش - كېلىش

قىلاتتى، قەددى - قامىتى كېلىشكەن، سالاپەتلىك، قول ئىلكىدە بار ئادەم ئىدى، يەنە كېلىپ بويتاق بولۇپ، بۇنىسى خانىم - قىزلار بەكرەك كۆڭۈل بۆلىدىغان ئىش ئىدى. كىشىلەر ئۇنىڭغا تۇغقان كېلىدىغان ئۆلكە باشلىقىنىڭ مەركىزىي شەھەردە ئۇنى داغدۇغىلىق كۈتۈۋالغانلىقى، ئۆلكە مەركىزىدىكى خانىملارنىڭ ئۇنىڭ «ئۆزىنى ئەركىن ۋە بىمالال تۇتىدىغان سالاپەتلىك تۇرقىدىن خۇدىنى يوقاتقانلىقى» ۋەھاكازالار توغرىسىدا ئاغىزى - ئاغزىغا تەگمەي سۆزلىشەتتى. قىسقىسى، ئۇ پېتىربۇرگ يۇقىرى تەبىقىسىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن ۋەكىللىرىنىڭ بىرسى ئىدى، بۇنداق ئادەملەر چەت ئۆلكىلەردە كەمدىن - كەم پەيدا بولاتتى، پەيدا بولدىمۇ، ناھايىتى زور زىلزىلە قوزغايتتى. ئەمما، كىنەزنى مۇلايىم، ئەلتەك ئادەم دېگىلى بولمايتتى، بولۇپمۇ ئۆزىگە كېرەكسىز ياكى مەرتىۋىسى ئۆزىدىن تۆۋەن كىشىلەرگە تېخىمۇ شۇنداق ئىدى. ئۇ قوشنا قورۇقتىكىلەر بىلەن تونۇشۇشنى خالىمايتتى، بۇنىسى تېزلا ئۇنىڭغا بىرمۇنچە دۇشمەن تېپىپ بەردى. شۇڭلاشقا، ئۇ توساتتىنلا نىكولاي سېرگېيىچنى يوقلاپ بارماقچى بولغاندا، ھەممەيلەن ھاڭ - تاڭ قالدى، گەرچە نىكولاي سېرگېيىچ ئۇنىڭ يېقىن قوشنىلىرىنىڭ بىرسى بولسىمۇ. كىنەز يېخمېننىف ئائىلىسىدىكىلەرگە چوڭقۇر، ئۇنتۇلغۇسىز تەسىر قالدۇردى. ئۇ بۇ ئەر - خوتۇنلارنى مەپتۇن قىلىۋالدى. بولۇپمۇ ئانىنا ئاندرىيېۋنا ئۇنىڭغا بۆلەكچىلا قىزغىن بولدى. ئۇزاق ئۆتمەي، ئۇلار ئىنتايىن يېقىن بولۇپ كەتتى. كىنەز ھەر كۈنى ئۇلارنىڭكىگە كېلەتتى، ئۇلارنىمۇ ئۆيىگە مېھمان بولۇپ بېرىشقا تەكلىپ قىلاتتى. ئۇلار چاقچاقلىشاتتى، لەتىپە ئېيتىشاتتى، كونا پىيانىنونى چېلىشاتتى، ناخشا توۋلىشاتتى. مۇشۇنداق ئاق كۆڭۈل، سۆيۈملۈك ئادەمنى قوشنىلارنىڭ تەكەببۇر، خەقنى كۆزگە ئىلمايدىغان، رەھىمسىز بىر مەنپەئەتپەرەس دېيىشى ئەر - خوتۇن يېخمېننىفلارنى ئەجەبلەندۇرەتتى، بۇنداق بولۇشى مۇمكىنمۇ؟ كىنەز نىكولاي

سەرگەيمەچتەك ئاددىي ـ ساددا، تۇز، غەرەزسىز، ئالىيجانااب ئادەمنى ياخشى كۆرەتتى. ۋاھالەنكى، ئۇزاق ئۆتمەي بۇلارغا لايىقدا چۈشەنچە بەرىلدى. كىنەزنىڭ بۇ سەپەرنىڭ مەقسىتى ئۆزىنىڭ غوجدارىنى ـــ بەتەجج گەرمانىيەلىكنى ھەيدەۋېتىش ئىدى. ئۇ ئاگرونوم بولۇپ، ئۆزىنى چاغلىمايدىغان، ئاق چاچلىرى كىشىنىڭ ھۆرمىتىنى قوزغايدىغان، كۆزئەينەك تاقايدىغان، ئىلمەك بۇرۇن ئادەم ئىدى. گەرچە ئۇنىڭ نۇرغۇن ئارتۇقچىلىقلىرى بولسىمۇ، لېكىن ئۇ كىنەزنىڭ مال ـ مۈلكىنى نومۇسسىزلارچە، خالىغانچە قاقتى ـ سوقتى قىلاتتى. تېخىمۇ قاملاشمىغىنى، بىرنەچچە دېھقانىنى قىيناپ ئۆلتۈرگەنىدى. ئاخىرىدا ئۇئان كارلوۋېچ تۇتۇلدى ۋە پاش قىلىندى، ئۇ قاتتىق ئازابلاندى، گەرمانىيەلىكلەر ئەزەلدىن سەممىي ـ سادىق كېلىدۇ، دېگەندەك بىرتالاي گەپلەرنى قىلغان بولسىمۇ، يەنىلا قوغلاندى، مېڭىش ئالدىدا تېخى ئىزا ـ ئاھانەتكىمۇ قالدى. ئەمدى كىنەزگە يېڭى غوجدار كېرەك ئىدى. ئۇ نىكولاي سەرگەيمەچنى تاللىدى. ئۇ ياخشى غوجدار، ئىنتايىن سەممىي ئادەم، بۇنىڭدىن قىلچە شۇبھىلىنىشكە بولمايدۇ، ئەلۋەتتە. كىنەز نىكولاي سەرگەيمەچنىڭ سىزگە غوجدار بولسام، دېگىنىنى ئۆزىدىن ئاڭلىغۇسى بار ئىدى، لېكىن ئۇمىدى يەردە قالدى. شۇڭا، ھاۋا ئوچۇق، خەيرلىك بىر ئەتىگىنى كىنەز ئىنتايىن دوستانە تەرزدە، تولىمۇ تەكەللۇپ بىلەن بۇ تەكلىپنى ئۆزى قويدى. باشتا نىكولاي سەرگەيمەچ رەت قىلدى، ئەمما يۇقىرى ئىش ھەققى ئاننا ئاندرىيېۋنانى تەۋرىتىپ قويدى، جۇملىدىن كىنەزنىڭ يۇكسەك سەممىيىتى باشقا ئەندىشىلەرنىمۇ خالاس قىلغانىدى. كىنەز ئاخىر مەقسىتىگە يەتتى. ئۇنىڭ ئادەم تونۇش جەھەتتىكى ئىقتىدارىنى ئېتىراپ قىلماي بولمايتتى. ئەر ـ خوتۇن يېخمېننىفلار بىلەن تونۇشقاندىن بۇيانقى قىسقىغىنا ۋاقىتتا، ئۇ ئۆزىنىڭ قانداق ئادەم بىلەن ئالاقە قىلىۋاتقانلىقىنى ئېنىق تونۇپ يەتكەنىدى،

يەنە كېلىپ قىزغىن، دوستانە ئۇسۇل بىلەن قارشى تەرەپكە ئىسسىق كۆرۈنۈش، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇش لازىملىقىنى، پۈلغىلا تايانسا ھېچقانداق پايدىسى بولمايدىغانلىقىنى چوڭقۇر چۈشەنگەنىدى. كىنەزگە مۇشۇنداق غوجىدار لازىم، بۇ غوجىدارغا مەڭگۈ ئىشەنسە بولاتتى، ئەمدى ئۇنىڭ ۋاسىلىيېۋسكىيغا كېلىشىنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق ئىدى، ئۇ ئىچىدە شۇنداق چوت سوققانىدى. يېخمېننىق كىنەزنىڭ غايەت زور سېھرىي كۈچىنىڭ تەسىرى تۈپەيلى، ئۇنىڭ دوستانىلىقىغا چىن كۆڭلىدىن ئىشەنىدى. نىكولاي سېرگېيېچ ئاق كۆڭۈل، سەممىي - ساددا ئادەم ئىدى. كىشىلەر بۇنداق ئادەملەر ئۈستىدە مەيلى قانداق مۇلاھىزە يۈرگۈزۈشسۇن، ئۇلار بىزنىڭ رۇسىيەدە ئەزەلدىن شۇنداق سۆيۈملۈك، كىشىنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرىدۇ. ئۇلار بىراۋنى ياقتۇرۇپ قالدىمۇ، بولدى (نېمە ئۈچۈنلۈكىنى خۇدادىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ)، ئۇنىڭغا يۈرىكىنى سۇغۇرۇپ بېرىشتىن يانمايدۇ، ئۇلار شۇ قەدەر مەجنۇنكى، گاھىدا ھەتتا كۈلكىلىك دەرىجىگە بېرىپ يېتىدۇ.

خېلى يىللار ئۆتۈپ، كىنەزنىڭ قورۇقى رونىق تاپتى. ۋاسىلىيېۋسكىي قورۇقنىڭ غوجايىنى بىلەن غوجىدارى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ئىزچىل تۈرده ناھايىتى ئىناق بولۇپ كەلدى، يەنە كېلىپ نوقۇل خوجىلىق ئىشلىرى دائىرىسىدىن ھالقىپ كەتمىدى. كىنەز نىكولاي سېرگېيېچنىڭ ئىگىلىك باشقۇرۇشىغا زادىلا ئارىلاشمايتتى، ۋاھالەنكى گاھىدا چارە - ئەقىل كۆرسىتىپمۇ قويىاتتى، ئۇنىڭ كۆرسەتكەنلىرى ئاجايىپ دانا، ئەسقاتىدىغان چارە - ئەقىل ئىدىكى، يېخمېننىق ھەيران قالاتتى. روشەنكى، يېخمېننىق بەتخەجلىك، ئىسراپچىللىقنى ياقتۇرمايلا قالماستىن، بەلكى پۈل تېپىشقىمۇ ماھىر ئىدى. ئالاھازەل، كىنەز ۋاسىلىيېۋسكىيغا كېلىپ بەش يىلدىن كېيىن، ئۇ نىكولاي سېرگېيېچقا مۇشۇ ئۆلكىدىكى تۆت يۈز يانچىسى بار ناھايىتى باي بىر قورۇقنى سېتىۋېلىشقا تولۇق

هوقۇق بەردى. نىكولاي سېرگېيېچ قەۋەتلا خۇش بولدى، ئۇ كىنەزنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىگە ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلەتتى، خۇددى بىر قورساق قېرىندىشىنىڭ ئىشىغا كۆڭۈل بۆلگەندەك. ئۇنىڭ كەسپىتە ئۇتۇق قازانغانلىقى، قەدەممۇقەدەم ئۆسكەنلىكى توغرىسىدىكى خەۋەرلەرگە كۆڭۈل بۆلەتتى، بىر قېتىم كىنەز ئۇنىڭغا ئىنتايىن زور ئىشەنچ بىلدۈرۈپ، ئۇنى ئېيتقۇسىز خۇشال قىلىۋەتتى. بىراق، بۇ يەردە مەن كىنەز ۋالكوۋسكىينىڭ ھاياتىدىكى بىرنەچچە ئىشنى ئېيتىپ ئۆتۈش زۆرۈر، دېگەن ئويدا مەن، چۈنكى مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، ئۇ بۇ ھېكايەمدىكى ئاساسلىق پېرسوناژلارنىڭ بىرسى ھېسابلىنىدۇ.

تۆتىنچى باب

ئالدىدا تىلغا ئېلىپ ئۆتكىنىمدەك، كىنەز بويىتاق ئىدى. ئۇ بەك ياشلا ئۆيلەنگەن، ئەينى چاغدا پەقەت پۇل ئۈچۈنلا شۇنداق بولغانىدى. ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى موسكۋادا ئائىلە بىساتىنى بۇزۇپ ـ چېچىپ تۈگەتكەنىدى. ئۇنىڭغا ئاتا ـ ئانىسىدىن ھېچنېمە قالمىغانىدى. ۋاسىلىيېۋسكىي قورۇقى نەچچە رەت رەنىگە قويۇلۇپ، ئۇنى قاتمۇقات قەرزگە بوغۇپ قويغانىدى. يىگىرمە ئىككى ياشقا كىرگەن كىنەز موسكۋادىكى بىر ئورگاندا خىزمەت قىلىشقا مەجبۇر بولدى، يېنىدا تىيىننىڭ سۈنۈقمۇ يوق، خۇددى «قەلەندەر ئائىلىنىڭ ئەۋلادى»غا ئوخشاش تۇرمۇشقا قەدەم قويغانىدى. ئۇ بىر سودىگەرنىڭ ئولتۇرۇپ قالغان قېرى قىزىغا ئۆيلەنىدى. بۇ نىكاھ ئۇنى قۇتۇلدۇرۇۋالدى. دەرۋەقە، سودىگەر قىز مېلىدا ئۇنى ئالداپ قويدى، ئەمما خوتۇننىڭ ئۆزىلا بىلىدىغان پۇللىرى بىلەنلا ئۇ ئاتا ـ بوۋىسىنىڭ قورۇقىنى قايتۇرۇۋېلىپ ئائىلە ئىگىلىكىنى يېڭىباشتىن تىكلىدى. كىنەز ئۆيلەنگەن بۇ قىزنىڭ ساۋاتى دېگەندەك

چىقمىغان، ھەجىلەپ ئوقۇشمۇ ئۇنىڭغا بەك مۇشكۈل ئىدى، تەقى - تۇرقى سەت بولسىمۇ، ئاق كۆڭۈللۈكى، ئىتائەتمەنلىكى ئۇنىڭ بىردىنبىر پەزىلىتى ھېسابلىناتتى. كىنەز ئۇنىڭ مۇشۇ پەزىلىتىدىن تولۇق پايدىلاندى. توي قىلىپ بىر يىلدىن كېيىن، ئۇ بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەرگەن خوتۇنىنى موسكۋادا سودىگەر دادىسىنىڭ قېشىدا قالدۇرۇپ، ئۆزى مەلۇم ئۆلكىدە خىزمەت ئۆتەشكە كەتتى، بۇ يەردە ئۇ پېتىربۇرگدىكى بىر ئېسىلزادە تۇغقىنى ئارقىلىق خېلىلا مۇھىم خىزمەتكە ئېرىشتى. ئۇنىڭ ئەس - يادى ئەمەل - مەرتىۋىدە ئۆرلەش، ئابرۇي قازىنىشتا ئىدى. ئۇ: «خوتۇنۇم بىلەن بىللە بولسام، مەيلى موسكۋادا ياكى پېتىربۇرگدا بولسۇن، ياخشى كۈن كۆرمەيمەن» دەپ ئويلايتتى، شۇڭا چەت ئۆلكىگە بېرىپ ئەمەل تۇتۇشنىڭ ئېپىنى قىلىش، ئەمەلدار بولۇپ بېيىش پۇرسىتىنى كۈتۈش قارارىغا كەلگەنىدى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۇ توي قىلغان تۇنجى يىلى خوتۇنىنى خورلاشقا باشلىغان، قىينىپ ئۆلتۈرۈۋەتكىلى تاس قالغانكەن. نىكولاي سېرگېيىچ بۇنداق سۆز - چۆچەكلەرنى ئاڭلىغاندا قاتتىق خاپا بولاتتى، كىنەزنى جېنىنىڭ بارىچە ئاقلايتتى، كىنەز ئۇنداق پەسكەشلىكنى ھەرگىز قىلمايدۇ، دەيتتى. ئالاھازەل يەتتە يىل ئۆتۈپ، كىنەزنىڭ خوتۇنى ئۆلۈپ كەتتى، جورىسىدىن ئايرىلغان كىنەز دەرھال پېتىربۇرگقا قايتىپ كەلدى. ئۇ پېتىربۇرگدا بىرمەھەل زىلزىلە قوزغىدى. ئۇ ناھايىتى ياش، سالاپەتلىك، دۆلەتمەن ئىدى. ئۇنىڭدىن باشقا، يۇكسەك تالانت — ھەممىنى قايىل قىلارلىق دەرىجىدە ئەقىل - پاراسەتلىك، خۇش پېئىل، ئالىيجاناب بولۇپ، ھەر زامان، ھەر جايدا خۇشال - خۇرام يۈرەتتى. شۇڭا، ئۇ مال - دۇنيا ياكى ئارقا تىرەك ئىزدەپ كەلگەن ئادەمگە ئەمەس، بەلكى مۇستەقىل ئوي - پىكىرلىك، دېگىنىنى قىلىدىغان ئادەمگە ئوخشايتتى. كىشىلەر ئۇنىڭدا ھەقىقەتەن بىر خىل جەلپكار خىسلەت، بىر خىل قايىل قىلارلىق پەزىلەت بار، دېيىشەتتى. ئۇ ئايالىرىنىڭ كۆڭلىنى بەكرەك

ئۇتالايتتى، ئاقسۆڭەكلەر جەمئىيىتىدىكى بىر داڭلىق ئايال بىلەن ئىچ پەش تارتىشىپ يۈرگەنلىكى كىشىگە بىمەنە تۇيۇلاتتى. ئۇ تىرىشچان ۋە تېجەشلىك، ھەتتا سەل پىخسىق بولسىمۇ، كېزى كەلگەندە پۇلنى ساماندەك بۇزۇپ ـ چاچاتتى. مۇبادا، تاۋاكادا نۇرغۇن پۇل ئۇتتۇرۇۋەتسىمۇ، چىرايىغا چىقمايتتى. ۋاھالەنكى، ئۇ پېتىربۇرگقا ئەيش ـ ئىشرەت ئىزدەپ كەلگەن ئەمەس: ئۇ ئەمەل تۇتۇپ بىرەر ئىش تەۋرىتىشى، ئورنىنى مۇستەھكەملىشى كېرەك ئىدى. ئاخىر بۇ مەقسەتگە يەتتى. شۆھرەتلىك تۇغقىنى، گىراف ناينىسكىي كىنەزنىڭ جەمئىيەتتە قازانغان ئۇتۇقلىرىدىن ھاڭ ـ تاڭ قالدى، كىنەزگە ئالاھىدە خەيرخاھلىق قىلىش تامامەن مۇمكىن، ھەم ئورۇنلۇق، دەپ ئويلىدى، ھەتتا كاتتا ئىلتىپات كۆرسىتىپ، كىنەزنىڭ يەتتە ياشلىق ئوغلىنى ئۆيىگە ئەكېلىپ باقتى. ئەگەر كىنەز ئادەتتىكى بىر ئىش ئىزدەپ يۈرگۈچى سۈپىتىدە ئۇنىڭ ئالدىدا پەيدا بولغىنىدا، گىراف ئۇنىڭغا كۆز قىرىنمۇ سېلىپ قويمىغان بولاتتى. مۇشۇ مەزگىلدە كىنەز ۋاسىلىيېۋسكىيغا كېلىپ يېخىپىنىق ئائىلىسى بىلەن تونۇشتى. گىرافنىڭ ياردىمىدە كىنەز ئاخىر بىر ئەلچىخانىدىن مۇھىم خىزمەت تېپىپ، چەت ئەلگە باردى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ توغرۇلۇق ئېنىق خەۋەر بولمىدى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۇ چەت ئەلدە بىر كۆڭۈلسىزلىككە ئۇچراپتۇ، ئەمما قانداق ئىش ئىكەنلىكىنى ھېچكىم دەپ بېرەلمەيتتى. كىشىلەر پەقەت ئۇنىڭ تۆت يۈز يانچى سېتىۋالغانلىقىنىلا بىلەتتى، بۇ ئىشنى مەن ئالدىدا سۆزلەپ ئۆتتۈم. كۆپ يىللار ئۆتۈپ، ئۇ چەت ئەلدىن يۇقىرى ئەمەل بىلەن قايتىپ كەلدى ھەمدە پېتىربۇرگدا شۇ ئان شۆھرەت قازاندى. يېخىپىنىفكادا ئۇنى يەنە ئۆيلىنىدىكەن، دۆلەتمەن ئائىلە بىلەن تويلىشىدىكەن، دېگەن گەپلەر تارقالدى. «ئۇ پات ئارىدا كاتتا ئەمەلدار بولىدۇ» دېدى نىكولاي سېرگېيېچ خۇشلۇقتىن قوللىرىنى ئىشقىلاپ. ئەينى چاغدا مەن پېتىربۇرگدا ئونۇبېرسىتېتتا ئۇقۇۋاتاتتىم، يېخىپىنىفنىڭ بۇ

توي ئىشى توغرىسىدىكى مىش - مىش گەپلەرنىڭ راست - يالغانلىقىنى ئۇقۇپ بېقىشىمنى ئېيتىپ ئاتايىن خەت يازغانلىقى ئېسىمدە. ئۇ كىنەزگىمۇ ماڭا ئاتىدارچىلىق قىلىپ قويۇشنى ئۆتۈنۈپ خەت يېزىپتىكەن، كىنەز جاۋاب قايتۇرماپتۇ. مەن پەقەت كىنەز ئوغلىنىڭ گىرافنىڭ ئۆيىدە بېقىلغانلىقىنى، كېيىن سىياسىي - قانۇن مەكتىپىدە ئوقۇغانلىقىنى، ئون توققۇز يېشىدا مەكتەپ پۈتكۈزگەنلىكىنىلا بىلىمەن. مەن ئەر - خوتۇن يېخىنىنقىلارغا خەت يېزىپ بۇ ئىشنى ئېيتىپ بەردىم، كىنەزنىڭ ئوغلىغا قەۋەتلا ئامراقلىقىنى، شۇنداقلا ئۇنىڭ كەلگۈسىنىمۇ ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغانلىقىنى دېدىم. مەن بۇلارنى كىچىك كىنەزنى تونۇيدىغان ساۋاقداشلىرىمدىن ئاڭلىغانىدىم. دەل شۇ چاغدا — خەيرلىك بىر ئەتىگىنى، نىكولاي سېرگېيېۋىچ يېخىنىنىق كىنەزنىڭ بىر پارچە خېتىنى تاپشۇرۇۋالدى، خەت ئۇنى تولىمۇ ھاڭ - تاڭ قالدۇردى ...

مەن يۇقىرىدا تىلغا ئالغاندەك، ھازىرغا قەدەر، كىنەز بىلەن نىكولاي سېرگېيېۋىچ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت نوقۇل خوجىلىق ئىشلىرى توغرىسىدىكى خەت - چەك ئالاقىسى بىلەن چەكلىنەتتى. بۇ نۆۋەت كىنەز ئۇنىڭغا يازغان خېتىدە ئائىلە ئىشلىرىنى تەپسىلىي، ئوچۇق - ئاشكارا، دوستانە ئوتتۇرىغا قويغانىدى. ئۇ، ئوغلىدىن زارلىنىپ، ئەخلاقسىز جەھەتتە دۇرۇس ئەمەسلىكىنى، دادا بولغۇچىنىڭ بۇنىڭدىن بەكمۇ كۆڭلى يېرىم ئىكەنلىكىنى، نارەسىدە بالىلارنىڭ بۇنداق كەپسىزلىكلىرىگە بەك ئېسىلۇپلىشقىمۇ بولمايدىغانلىقى (روشەنكى، ئۇ ئوغلىنى كۇچىنىڭ بارچە ئاقلاۋاتاتتى) نى، شۇڭا ئۇنى ئەدەپلەپ قويۇش، چۆچۈتۈپ قويۇش ئۈچۈن، بىر مەزگىل سەھرالىغا ئەۋەتىۋېتىش نىيىتىگە كەلگەنلىكىنى، ھالىدىن يېخىنىنىقىنىڭ خەۋەر ئالىدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى.

كىنەز خېتىدە: «تولىمۇ ئاق كۆڭۈل، ناھايىتى ئالىيجاناب نىكولاي سېرگېيېۋىچقا تولۇق ئىشىنىمەن، بولۇپمۇ ئانىنا

ئاندرىيېۋناغا ئىشىنمەن» دەپ يازغاندى. ئالمقانات ئوغلىنىڭ ئۇلارنىڭ ئائىلىسىگە قوشۇلۇشنى قوبۇل قىلىشلىرىنى، ئۇنىڭغا ئايرىم تەربىيە بېرىپ، ئادەمگەرچىلىك يوللىرىنى ئۆگىتىشنى، ئىمكان بار ئۇنىڭغا كۆيۈنۈشنى، مۇھىمى ئۇنىڭ يەڭگىلتەك مىجەزىنى ئۆزگەرتمەپ، «ئادەم بولۇشنىڭ زۆرۈر ۋە چىڭ قائىدىلىرىنى چۈشىندىغان» قىلىشنى ئۆتۈنگەندى. يېخمېننىف بوۋاي بۇ ھاۋالىنى تەبئىي ھالدا خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدى. كىچىك كىنەز يېتىپ كەلدى، ئۇلار ئۇنى ئۆز بالىسىنى قارشى ئالغاندەك كۈتۈۋالدى. ئۇزاق ئۆتمەي، نىكولاي سېرگېيېچ ئۇنى قىزى ناتاشانى ياخشى كۆرگەندەك ياقتۇرۇپ قالدى. ھەتتا كېيىنچە، بۇ بالىنىڭ دادىسى يېخمېننىفدىن ئۈزۈل - كېسىل يۈز ئۆرۈگەندىمۇ، بوۋاي ئۇنىڭ ئالىيوشاسىنى خۇشال ھالدا ئەسلەپ تۇردى — ئۇلار كىنەز ئالېكسېي پېتېروۋىچنى ئالیوشا دەپ ئاتايتتى. ئۇ ھەقىقەتەن تولىمۇ ئوماق بالا ئىدى، قىزلاردەك چىرايلىق، چېچەن، شۇنداقلا ناھايىتى شوخ ۋە ساددا ئىدى، ئۇنىڭدا خىلمۇخىل ئالىيجانابلىق - تۈيغۇلارنى سىغدۇرالايدىغان قەلب، چوڭقۇر مېھرىبانلىق، سەمىمىيەت ۋە مىننەتدارلىققا تولغان كۆڭۈل بار ئىدى. ئۇ ناھايىتى تېزلا يېخمېننىف ئائىلىسىنىڭ ئەتىۋارلىق ئوغلىغا ئايلاندى، گەرچە ئون توققۇز ياشقا كىرىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن تېخى بالا ئىدى. ئامراق دادىسىنىڭ ئۇنى نېمىشقا سەھراغا ئەۋەتىۋەتكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلىش ناھايىتى تەس. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، بۇ يىگىت پېتېربۇرگتا لايغەزەل، شاللاق تۇرمۇش كەچۈرىدىكەن، خىزمەت قىلىشنى خالىمايدىكەن، بۇ ئىش دادىسىنى قاتتىق ئازابلاپتۇ، نىكولاي سېرگېيېچ ئالیوشادىن زىنھار لاپ سورىمىدى، چۈنكى پېتېر ئالېكساندېروۋىچ خېتىدە ئوغلىنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىشنىڭ ھەقىقىي سەۋەبىنى يېزىشتىن قەستەن ئۆزىنى قاچۇرغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. بىراق، ئالیوشا كەچۈرگۈسىز بەزى قىلمىشلىرىنى

قىلغانكەن، دەيدىغان مىش - مىش گەپلەر بار. ئېيتىلمىشچە، ئۇ بىر ئايال بىلەن ئىچ پەش تارتىشىپ قالغانمىش، بىرسى بىلەن دۇئېلغا چىقماقچى بولغانمىش، قىمار ئويناپ ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان ھەددى - ھېسابسىز پۇلنى ئۇتتۇرۇۋەتكەنمىش، ھەتتا ئۇ خەقنىڭ مال - دۇنياسىنى قالايمىقان ئىشلىتىۋەتكەنمىش. يەنە بەزىلەرنىڭ گېپىگە قارىغاندا، كىنەزنىڭ ئوغلىنى كەتكۈزۈۋېتىشى قانداقتۇر ئۇنىڭ بىرەر سەۋەنلىك ئۆتكۈزگەنلىكىدىن ئەمەس، بەلكى كىنەزنىڭ باشقا غەرىزى تۇپەيلىدىن بولغانمىش. نىكولاي سېرگېيېچ بۇنداق سۆز - چۆچەكلەرگە غەزەپلىك رەددىيە بېرەتتى، چۈنكى ئالیوشا دادىسىنى ناھايىتى ياخشى كۆرەتتى، ئۇ بالىلىق ۋە ئۆسمۈرلۈك مەزگىللىرىدە دادىسىنى ئاساسەن كۆرۈپ باقمىدى. دادىسىنى تىلغا ئالسىلا، ئۇنىڭ گۈلگەقەلىرى ئېچىلىپ كېتەتتى، ئۇنىڭغا چوڭقۇر مۇھەببىتى بار ئىدى، ئۇ تامامەن دادىسىنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلغانىدى. ئالیوشا بەزىدە بىر گىراف خانىمنى تىلغا ئالاتتى، دادىسى ئىككىسى بىرلا ۋاقىتتا ئۇنى قوغلاشقان، ئەمما ئالیوشا ئۇستۇن كەلگەنلىكتىن، دادىسى قاتتىق دەرغەزەپكە كەلگەن. ئۇ بۇ ئىشلارنى تىلغا ئالغاندا تولىمۇ يايراپ كېتەتتى، بالىلارچە ساددا قىياپەتتە كۈلۈپ كېتەتتى، ئەمما نىكولاي سېرگېيېچ شۇ ئان ئۇنى توساتتى. دادىسىنىڭ يەنە ئۆيلەنمەكچى بولۇۋاتقانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئالیوشامۇ دەللىلىدى.

ئالیوشا سۈرگۈندە بىر يىلنى ئۆتكۈزدى. ئارىلاپ - ئارىلاپ دادىسىغا ئىززەت - ئىكرامغا تولغان، ئاقىللارچە خەتلەرنى يېزىپ تۇراتتى. ئاقىۋەت، ئۇ ۋاسىلىيېۋسكىيغا كۆنۈپ قالدى. كىنەز يازغۇنلىرى سەھرالغا كەلگەندە (ئۇ ئەر - خوتۇن يېخىنىنىفلارغا ئالدىن خەۋەر قىلغانىدى)، ئالیوشا كىنەز دادىسىدىن ۋاسىلىيېۋسكىيدا ئىمكانقەدەر ئۇزاقراق تۇرۇشقا ئىجازەت بېرىشنى ئىلتىماس قىلدى ھەمدە پەقەت سەھرا تۇرمۇشىنىڭلا

ئۇنى ھەقىقىي خۇشال قىلالايدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئالىيوشانىڭ جىمى ئىرادىسى ۋە ھاياجانلىرى ئۇنىڭ زىيادە سەزگۈرلۈكىدىن، ئوتتەك يۇرىكىدىن، گاھىدا بىمەنە بولۇپ كېتىدىغان يەڭگىلتەكلىكىدىن، تاشقى دۇنيانىڭ تەسىرىگە ئاسان ئۇچرايدىغان ئىدىيەسىدىن، جۇملىدىن ئۇنىڭدىكى مۇستەقىل پىكرىنىڭ يوقلۇقىدىن كەلگەنىدى. ھالبۇكى، ئۇنىڭ ئىلتىماسىنى ئاڭلاپ، كىنەزنىڭ كۆڭلىدە گۇمان پەيدا بولدى ... قىسقىسى، نىكولاي سېرگېيېچ بۇ قەدىناس «دوست»نى تونۇيالماي قېلىۋاتاتتى. كىنەز پېتېر ئالېكساندىروۋىچنىڭ ئۆزگىرىش ناھايىتى چوڭ ئىدى، ئۇ توساتتىن نىكولاي سېرگېيېچقا نىسبەتەن تۇخۇمدىن تۇك ئۇندۇرۇشكە باشلىدى. ئۇ قورۇقنىڭ مال ـ مۈلكىنى ئېنىقلىغاندا، كىشىنىڭ كۆڭلىنى ئىلەشتۇرگۈدەك ئاچ كۆزلۈك، پىخسىقلىق ۋە ئويلاپ يەتكۈسىز گۇمانخورلۇقنى ئىپادىلىدى. بۇ ئىش تولىمۇ ئاق كۆڭۈل يېخىمىنىققا قاتتىق ئازار بولدى، ئۇ خېلىغىچە ئۆز سەزگۈسىگە ئىشەنمەي قالدى. كىنەزنىڭ بۇ قېتىمقى ۋاسلىيېۋىچى سەپىرى ئون تۆت يىل بۇرۇنقى زىيارىتىگە تامامەن ئوخشىمىدى: بۇ نۆۋەت كىنەز جىمى قولۇم ـ قوشۇنلىرى بىلەن تونۇشتى، ئۇلار داڭلىق ئەربابلار، ئەلۋەتتە. ئەمما كىنەز نىكولاي سېرگېيېچ يېخىمىنىق بىلەن بىر قېتىممۇ كۆرۈشمىدى، ئۇنىڭغا قول ئاستىدىكى خىزمەتچى قاتارىدىلا مۇئامىلە قىلدى. تۇيۇقسىز ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان بىر ئىش يۈز بەردى: كىنەز بىلەن نىكولاي سېرگېيېچ ئوتتۇرىسىدا بىر مەيدان كەسكىن ماجىرا پارتلىدى، ئىككىلا تەرەپ ناھايىتى كەسكىن، ھاقارەتلىك سۆزلەرنى قىلدى، دەرغەزەپكە كەلگەن يېخىمىنىق ۋاسلىيېۋىچنى كەتتى. ئەمما، بۇنىڭلىق بىلەن ئىش تۈگىمىدى. نومۇسلۇق پىتنە ـ پاساتلار ئەتراپىتىكى يېزا ـ قىشلاقلارغا پۇر كەتتى. نىكولاي سېرگېيېچ كىچىك كىنەزنىڭ تومۇرىنى تۇتۇۋېلىپ، ئۇنىڭ كەمچىلىكىدىن پايدىلىنىپ

چۆنتىكىنى تولدۇرغانىمىش، قىزى ناتاشا (بۇ چاغدا ناتاشا ئون يەتتە ياشتا ئىدى) بىر ئامالالار بىلەن يىگىرمە ياشلىق كىچىك كىنەزنى ئۆزىگە رام قىلىۋالغانىمىش، ناتاشانىڭ ئاتا ـ ئانىسىمۇ ئۇلارنىڭ مۇھەببىتىنى قوللاپ، زادى بىلمەس قىياپەتكە كىرىۋالغانىمىش. ھەيلە ـ مىكىرگە باي، «نومۇسنى بىلمەيدىغان» ناتاشا ئاخىر ئۇنى ئۆزىگە قارىتىۋاپتۇ، شۇ سەۋەبلىك كىنەز يىگىت بىر يىلغىچە ھەقىقىي ياخشى قىزلار بىلەن ئۇچراشماپتۇ، بۇ يەردىكى ئابرۇيلۇق پومېشچىكلارنىڭكىدە چىرايلىق ۋە ئەخلاقلىق قىزلار ناھايىتى كۆپ ئىكەنلىۋق، دېگەندەك ئىغۋاالرمۇ بار ئىدى. ئاخىرىدا، بۇ ئاشىق ـ مەشۇقلار ۋاسلىيېۋسكىيغا ئون بەش چاقىرىم كېلىدىغان گىرىگورىيېۋو كەنتىدە توي قىلىش قارارىغا كەپتۇدەك، بۇ ئىش قارىماقا ناتاشانىڭ ئاتا ـ ئانىسىدىن خۇپىيانە تۇتۇلغاندەك قىلسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇلار بۇ ئىشنى بەش قولدەك ئېنىق بىلىپ تۇرۇپتۇدەك، ھەتتا قىزىغا ئىپلاس يول كۆرسىتىپتۇدەك، دېگەن ئىغۋامۇ يوق ئەمەس ئىدى. قىسقىسى، بۇ يەردىكى غەيۋەتخور ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ بۇ ئىش خۇسۇسىدا توقۇغان پىتنە ـ پاساتلىرىنى يېزىشقا توغرا كەلسە، قېلىن بىر كىتابقىمۇ سىغمايدۇ. ۋاھالەنكى، كىشىنى تەئەججۇپلەندۇرىدىغىنى شۇكى، كىنەز بۇلارنىڭ ھەممىسىگە ئىشەنگەنىدى، ھەتتا مۇشۇ ئىشنى دەپلا ۋاسلىيېۋسكىيغا كەلگەن، چۈنكى ئۇ چەت ئۆلكىدىن پېتېربۇرگقا ئەۋەتىلگەن بىر پارچە نامسىز خەتنى تاپشۇرۇۋالغانىدى. ئەلۋەتتە، نىكولاي سېرگېيېۋىچنىڭ ئادەمىيلىكىدىن ئاز ـ تولا خەۋەردار كىشىلەر بۇنداق تۆھمەتلەرگە ھەرگىزمۇ ئىشەنمەيتتى. لېكىن، ئەمەلىيەتتە بۇ گەپلەر قۇلاقتىن ـ قۇلاقتا يېتىپ بارغانسېرى ئۇلغىيىپ كەتتى، توختىماي مۇلاھىزە قىلىشتى، بۇنداق ئىشقا ئىشەنمەي ئىختىيارسىز باش چايقاشتى، تېخى ... قىلچە يۇز ـ خاتىر قىلماستىن ئۇنى ئەيىبلەشتى. لېكىن، يېخىنىنىڭ تەكەببۇر

ئادەم بولغاچقا، ھەق - ناھەقنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىدىغان ئادەملەرنىڭ ئالدىدا قىزىنى ئاقلاپ يۈرمىدى ھەمدە ئانىنا ئاندرىيېۋنانىڭ قوشنىلارغا ھېچقانداق چۈشەنچە بەرمەسلىكىنى جېكىلىدى. شۇنچە ئېغىر ھاقارەت ۋە تۆھمەتكە دۇچار بولغان ناتاشا توپتوغرا بىر يىلدىن كېيىنمۇ بۇ پىتنە - پاساتلاردىن خەۋەر تاپمىدى. ئۆيدىكىلەر بۇ ئىشنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئۇنىڭدىن خۇپىيانە تۈتۈپ كەلدى، شۇڭا ئۇ سەبىي بالىلاردەك ئويناپ يۈردى.

شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئىككى تەرەپنىڭ جېدەل - ماجىراسى بارغانسېرى ئەۋجىگە چىقتى، يوقىلاڭ ئىشلارغا ئارىلىشۋالمىدىغانلارنى مۇگدەك باسمايدۇ. پاش قىلغۇچى بىلەن ساختا گۇۋاھلىق بەرگۈچىمۇ ئوتتۇرىغا چىقتى، ئۇلار ئاخىر كىنەزنى نىكولاي سېرگېيېچنىڭ ۋاسىلىيېۋسكىيدىكى كۆپ يىللىق غوجىدارلىق ھاياتىنىڭ ھەرگىز سەممىيلىك ۋە پاكلىقنىڭ ئۈلگىسى بولالمايدىغانلىقىغا ئىشەندۈردى. تېخىمۇ يامان بولغىنى، ئۇچ يىل ئىلگىرى، نىكولاي سېرگېيېچ بىر پارچە ئورمانلىقنى ساتقاندا، ئون ئىككى مىڭ رۇبلىنى خىيانەت قىلغانمىش، بۇ جەھەتتە سوتقا يېتەرلىك ئىسپات كۆرسەتكىلى بولارمىش، ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ بۇ ئورمانلىقنى ساتقاندا كىنەزنىڭ قانۇنلۇق ھاۋالىسىنى ئالماي ئۆز بېشىمچىلىق قىلغانمىش، كېيىن ساتمىسا بولمايدىغانلىقى توغرىسىدا كىنەزنى قايىل قىلغان، كىنەزگە بەرگەن پۇلمۇ ساتقىنىدىن خېلىلا ئاز بولغانمىش. ئەلۋەتتە، بۇنىڭ ھەممىسى يوقىلاڭ گەپلەر ئىدى، بۇنىسى كېيىنچە ئىسپاتلانغان بولسىمۇ، ئەمما كىنەز بۇنىڭ راستلىقىدىن قىلچە گۇمانلانمىدى، گۇۋاھچىلارنىڭ ئالدىدا نىكولاي سېرگېيېچنى ئوغرى، دەپ تىللىدى. يېخىنىنىمۇ چىداپ تۇرالماي، ئوخشاش ھاقارەتلىك سۆزلەر بىلەن جاۋاب بەردى. ۋەزىيەت جىددىي ۋە قورقۇنچلۇق ئىدى، ئارقىدىنلا دەۋا باشلاندى. نىكولاي سېرگېيېچنىڭ قولىدىكى

دەلىل - ئىسپاتلار تولۇق بولمىغانلىقى، ئەڭ مۇھىمى يا ئارقا تەرىكى، يا دەۋا تەجرىبىسى بولمىغاچقا، دەۋادا تېزلا ئۇتتۇرۇۋەتتى. قورۇقى پېچەتلەندى. بوۋاي ئاچچىقىدا ھەممىنى تاشلاپ پېتىرىۋورگا كېتىش، بۇ دەۋانى ئۆزى قىلىش قارارىغا كەلدى، چەت ئۆلكىدىكى ئىشلىرىنى تەجرىبىلىك بىر ۋاكالەتچىگە تاپشۇردى. ئۇزاق ئۆتمەي، كىنەز يېخىپىنىققا قىلغان ھاقارەتنىڭ ئورۇنسىز بولغانلىقىنى تونۇپ يەتتى. ئەمما، ئىككى تەرەپنىڭ بىر - بىرىگە قىلغان خورلۇق - ھاقارىتى كۆتۈرۈپ قويقۇسىز بولغاچقا، يارىشىپ قېلىشنى ئىپادىلەيدىغان سۆزلەرنى ئاغزىدىن چىقارماق تەسكە چۈشەتتى. شۇنىڭ بىلەن، غەزەپكە كەلگەن كىنەز بۇ ئىشنى ئۆزىگە پايدىلىق تەرەپكە كۆچىنىڭ بارچە تارتىتى، مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئۇ سابىق غوجدارنىڭ ئاغزىدىن ئاخىرقى بىر بۇردا بولكىنى تارتىۋالماقچى بولدى.

بەشىنچى باب

شۇنداق قىلىپ، يېخىپىنىق ئائىلىسى پېتىرىۋورگا كۆچۈپ كەتتى. بۇ يەردە ناتاشا بىلەن ئۇزاق ئايرىلىپ قايتا ئۇچراشقان چاغدىكى مەنزىرىنى تەسۋىرلەپ يۈرگۈم يوق. ئاشۇ تۆت يىلدا ئۇنى سېغىنمىغان ۋاقتىم ئاز. ئەلۋەتتە، ئۇنى ئەسلىگەن چاغلاردىكى ئاشۇ ھېسسىياتىمنى ئۆزۈمۇ تولۇق چۈشەنمەيمەن، ئەمما بىز قايتا ئۇچراشقان چاغدا، ئۇنىڭ تەقدىرى ماڭا باغلىق ئىكەنلىكىنى بىردىنلا تونۇپ يەتتىم. دەسلەپتە، ئۇلار ئەدىلا كەلگەن كۈنلەردە ناتاشا نېمىشقىدۇر ئاشۇ بىرنەچچە يىلدا ھېچقانچە چوڭ بولمىغاندەك، قىلچە ئۆزگەرمىگەندەك، ئايرىلغان چاغدىكىدەك كىچىك بىلىندى. لېكىن، كېيىن مەن ھەر كۈنى ئۇنىڭدىكى يېڭىلىقلارنى، ئەينى چاغدا ماڭا تامامەن يوچۇن نەرسىلەرنى بايقىدىم، مەندىن ئەتەي يوشۇرغان نەرسىلەرنى،

مەندىن قەستەن ئۆزىنى قاچۇرۇۋاتقانلىقىنى بايقىدىم، بۇ بايقاش ھەقىقەتەنمۇ ئادەمنى روھلاندۇراتتى ! يېخمېننىڭ بوۋاي پېتىرىبۇرگقا كۆچۈپ كەلگەن دەسلەپكى چاغلاردا ناھايىتى چۈس مىجەز بولۇپ قالغانىدى، قاتتىق چېچىلىپ يۇرەتتى. ئۇنىڭ ئىشلىرى چورتلا ئوڭغا تارتمىغانىدى. ھە دېسىلا ئاچچىق يۇتۇپ، غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولاتتى، دەلىل ـ ئىسپات ئېلىش بىلەنلا بولۇپ كېتىپ بىزگە قارىغۇدەك چولىسى يوق ئىدى. ئاننا ئاندرىيېۋنا خۇددىنى يوقتىپ، ھەتتا كاللىسى ئىشلىمەس بولۇپ قالغانىدى. پېتىربۇرگ ئۇنى قورقۇتۇۋەتكەنىدى. كۇنبويى خورسىنىپ، ۋەھىمىدە يۇرەتتى، قولدىن كەتكەن تۇرمۇش ۋە يېخمېننىفكا ئۇچۇن ياش تۆكەتتى. بالاغەتكە يەتكەن ناتاشانىڭ بېشىنى سىلايدىغان ئادەمنىڭ يوقلۇقىدىن ۋايىم يەيتتى. ئۇ ماڭا ئىشىنەتتى، ئىچ ـ قارنىنى قويماي تۆكەتتى، چۇنكى ئۇنىڭغا مەندەك سىرداشتىن يەنە بىرسى تېپىلمايتتى.

ئۇ چاغدا، ئۇلار كېلىشتىن سەل بۇرۇن، مەن تۇنجى رومانىمنى يېزىپ تۇگەتكەن، ئەدەبىي ھاياتىمنى باشلىغانىدىم. بۇ ئىشقا يېڭىدىن كىرىشكەن بولغاچقا، ئەسەرنى نەگە ئەۋەتىشنىمۇ بىلمەيتتىم. يېخمېننىفلار ئائىلىسىدە بۇ ھەقتە ئېغىز ئاچمايتتىم. ئۇلار مېنى كۇنبويى لاغايلاپ يۇرىدۇ، بىرەر ئورۇندا ئىشلىمەيدۇ، خىزمەت تېپىشنىڭمۇ ئېپىنى قىلمايدۇ، دەپ ئويلىغاچقا، مەن بىلەن سوقۇشقۇدەك بولاتتى. بوۋاي ئازابلانغان، ھەتتا ئاچچىقلانغان ھالدا مېنى ئەيىبلەيتتى. ئۇ كۆيۈنۈپ شۇنداق قىلاتتى، ئەلۋەتتە. مەن خىجىللىقتىن ئۇلارغا قىلىۋاتقان ئىشىمنى ئېيتمايتتىم. راستىنى ئېيتقاندا، ئۆزۈمنىڭ ئىشلەشنى خالىمايدىغانلىقىمنى، كىتاب يېزىشنىلا ئويلايدىغانلىقىمنى قانداقمۇ ئۇلارغا ئوچۇق ـ ئاشكارا ئېيتالايمەن؟ شۇڭلاشقا، ئىش تاپالمايۋاتىمەن، كۇچۇمنىڭ بارىچە ئىزدەۋاتىمەن، دەپ ئالدىماقتىن باشقا چارە يوق ئىدى. ئۇلارنىڭ سۆزۈمنىڭ راست ـ يالغانلىقىنى ئايرىشقا چولىسى تەگمەيتتى.

ئېسىمده، بىر قېتىم ناتاشا پارىكمىزنى ئاڭلاپ قاپتۇ، ئۇ مېنى چاندۇرماي بىر يانغا تارتىپ، ئىستىقبالىم ئۈستىده باش قاتۇرۇشۇمنى يىغلاپ تۇرۇپ ئۆتۈنگەن، مېنىڭ نېمە ئىشلارنى قىلىپ يۈرگەنلىكىمنى سورىغانىدى. ئەمما، مەن ئۇنىڭدىنمۇ سىر ساقلايتتىم. ئۇ مەندىن ھۇرۇن، ئالىقاپ ئادەم بولۇپ ئۆزۈمنى نابۇت قىلىۋەتمەسلىكە قەسەم بېرىشىمنى تەلەپ قىلدى. گەرچە مەن ئۇنىڭغا ھېچنېمىنى ئاشكارىلىمىغان بولساممۇ، لېكىن كېيىنكى كۈنلەردە ئوبزورچىلار ۋە تەنقىدچىلەردىن ئاڭلىغان جىمى ماختاشلار بىلەن، ئۇنىڭ تۇنجى ئەسىرىمگە، يەنى بىرىنچى رومانىمغا بولغان بىر ئېغىز تەرىپىگە ئېرىشىشنى خالايدىغانلىقىم ھېلىمۇ ئېنىق ئېسىمده تۇرۇپتۇ. رومان ئاخىر نەشردىن چىقتى. ئەسەر تېخى نەشردىن چىقماي تۇرۇپلا، ئەدەبىيات ساھەسىده غۇلغۇلا قوزغىغان، مۇنازىرە پەيدا قىلغانىدى. ناتاشا قول يازمىنى ئوقۇپ كېچىك بالىلاردەك خۇشال بولۇپ كەتتى. ياق ! مۇبادا، ئۆزۈمنى بەختلىك ھېس قىلدىم دېيىشكە توغرا كەلسە، بۇ ھەرگىزمۇ مەن تۇنجى مۇۋەپپەقىيەت قازانغاندىكى مەستخۇش چاغلاردا ئەمەس، بەلكى قول يازمىنى ھېچكىمگە ئوقۇپ بەرمىگەن، ھېچكىمگە كۆرسەتمىگەن چاغدىكى ئىش: ئاشۇ ئۇزاق كېچىلەردە، مەن ھاياجانلىق كۈتۈشلەرگە ۋە خىياللارغا، ئەسىرىمگە بولغان چەكسىز سۆيگۈگە چۆمگەنىدىم. خام خىياللىرىم بىلەن، ئۆزۈم ياراتقان پېرسوناژلار بىلەن بىللە ياشىغان چاغلىرىمدا، ئۇلار ماڭا تۇغقانلىرىمدەك، رېئال تۇرمۇشتىكى چىن ئادەملەردەك تۇيۇلاتتى. مەن ئۇلارنى سۆيەتتىم، ئۇلار بىلەن جاپادىمۇ، ھالاۋەتتىمۇ بىر تەقدىرداش ئىدىم، گاھىدا ھەتتا، ئاشۇ ساپ دىل باش قەھرىمانىم ئۈچۈن ئىسسىق ياشلار تۆكەتتىم. بۇۋاي بىلەن مومايىنىڭ مېنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىمدىن قانچىلىك خۇشال بولغانلىقىنى تەسۋىرلەپ بېرىشكە ئاجىزلىق قىلىمەن. بۇ ئۇلارغا نىسبەتەن ھەقىقەتەنمۇ بېرىشكە ئاجىزلىق قىلىمەن. بۇ ئۇلارغا نىسبەتەن ھەقىقەتەنمۇ ئەقىلگە سىغمايدىغان ئىش - دە ! ئاننا ئاندرىيېۋنانى مىسالغا

ئالساق، ئۇ ھەممە ئادەم تەرىپىنى قىلىۋاتقان يېڭى يازغۇچىنىڭ ۋانىيەدەك بىر سويما ئىكەنلىكىگە ھەرقانچە قىلىپمۇ ئىشەنمەيتتى، شۇڭا توختىماي باش چايقايتتى. بوۋاي خېلىغىچە يېڭىلگىنىگە تەن بەرمىدى، خەۋەر دەسلەپ قوزغىلىڭدىن ھەتتا قورقىنىدىن سەكرەپ كەتتى، مېنى ئىستىقبالىڭدىن جەزمەن مەھرۇم بولىسەن، يازغۇچى دېگەن پەزىلەتسىز كېلىدۇ، دەپ يۇردى. ئەمما، ئۇزۇكسىز كېلىپ تۇرۇۋاتقان خەۋەرلەر، ژۇرنالدىكى ئېلانلار، مۇھىمى ئۇ يۇزدەيۇز ئىشىنىدىغان كىشىلەردىن ئاڭلىغان ماختاشلار ئۇنى قارىشىنى ئۆزگەرتىشكە مەجبۇر قىلدى. مېنىڭ بىردىنلا پۇللۇق بولۇپ قالغىنىمنى، ئەدەبىي ئىجادىيەتتىنمۇ كىرىم قىلغىلى بولىدىغانلىقىنى كۆرگەن چاغدا، ئاداققى گۇمانلىرىمۇ يوقالدى. گۇمانلىنىشتىن تېزلا چىن كۆڭلىدىن ئىشىنىشكە ئۆتتى. مېنىڭ ئامىتىمدىن بەئەينى سەبىي بالىلاردەك شادلاندى، يەنە كېلىپ تۇيۇقسىزلا كېلەچىكىمگە نىسبەتەن ئەمەلىيەتكە ئويغۇن كەلمەيدىغان نۇرغۇن ئۇمىد ۋە كۆزنى قاماشتۇرىدىغان خىياللارغا چۆمدى. ئۇ ھەر كۈنى ماڭا يېڭى ئىستىقبال بەلگىلەيتتى، يېڭى پىلان تۈزەتتى، بۇ پىلانلار رەڭگارەڭ ئىدى. ھەتتا ماڭا ئىلگىرى كۆرۈلۈپ باقمىغان بىر خىل ئۆزگىچە ھۆرمىتىنى ئىپادىلىدى. بىراق، يەنە ئېسىمدىكى، خىلمۇخىل غەم ـ ئەندىشىلەر توساتتىن ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلاتتى، يەنە كېلىپ ئۇ گۈلقەلبىرى ئېچىلغان، خام خىياللارغا غەرق بولغان چاغلاردا، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ يەنە گالۋاڭلىقى تۇتاتتى.

— يازغۇچى، شائىر! غەلىتە ئىش ... شائىرلار قاچانمۇ باش كۆتۈرگەن، روناق تاپقان؟ ئاق قەغەزنى قارا قىلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەسقۇ، ئىشىنىپ بولمايدۇ.

مەن گۇگۇم چۈشكەندە ئۇنىڭدا مۇشۇنداق ئەندىشىنىڭ پەيدا بولىدىغانلىقىنى، مۇشۇنداق غەلىتە مەسىلىلەرنى قويىدىغانلىقىنى بايقىدىم. گۇگۇم چۈشۈش بىلەنلا بوۋاي

نېمىشقىدۇر تاقەتسىز، سەزگۈر ۋە گۇمانخور بولۇپ كېتەتتى. ناتاشا ئىككىمىز بۇنى بىلمەپ قالاتتۇق، دائىم ئىچمىزدە كۈلەتتۇق. ئۇنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا سۇماروكوف[1] نىڭ گېنېرالللىقا ئۆسۈشى، دېرژاۋىن[2] نىڭ ناسۋال قاپىقى ۋە تىللاغا ئېرىشكەنلىكى، ئايال پادىشاھ ئالېكساندرنىڭ لومونوسوف[3] نى يوقلاپ بارغانلىقى ھەققىدىكى ھېكايىلەرنى ئېيتىپ بەرگەنلىكىم ئېسىمدە. ئۇنىڭغا يەنە پۈشكىن ۋە گوگول توغرۇلۇقمۇ سۆزلەپ بەرگەنىدىم.

— بىلمەن، ئىنىم، ھەممىنى بىلمەن، — دېدى بوۋاي ئېھتىمال ئۆمرىدە بۇ ھېكايىلەرنى تۇنجى رەت ئاڭلاۋاتقان بولسىمۇ، — ھەي، ۋانيە، ئۇ نەرسەڭنى شېئىر بىلەن يازمىغىنىڭ مېنى خۇشال قىلىدۇ. ئىنىم، شېئىر دېگەن پۈتۈنلەي قۇرۇق گەپ، مەن بىلەن بۇ توغرۇلۇق تالاش ـ تارتىش قىلما، چالنىڭ گېپىگە ئىشەنگىن. ساڭا ياخشى بولسۇن ئۈچۈن شۇنداق دەۋاتىمەن، شېئىر يېزىش بىمەنىلىك، ۋاقىتنى ئىسراپ قىلغانلىق! شېئىر يېزىش دېگەن ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىنىڭ ئىشى، شېئىر سىلەر ياشلارنى سارالاڭ قىلىپ قويىدۇ... پۈشكىننى ئۇلۇغ ئەربابمۇ دەيلى، بىراق بۇنىڭ شېئىر بىلەن ئالاقىسى يوق! شېئىر دېگەن قاپىيەسى كەلگەن جۈملىدىن باشقا نەرسە ئەمەس، ئۇ ئۆمرى كوتە نەرسە... مەنغۇ شېئىرنى كەمدىن ـ كەم ئوقۇيمەن... نەسر، ئۇ باشقا گەپ! نەسر يازغۇچى ئەسەر ئارقىلىق ئادەم تەربىيەلەيدۇ، مىسال، كىشىلەرگە ۋەتەننى

---

① سۇماروكوف (1743 — 1777) — رۇسىيە يازغۇچىسى. تۇنجى دەرىجىلىك مۇلكىي ئەمەلدار، ئارمىيەدىكى بىرىنچى دەرىجىلىك گېنېرالغا تەڭ.

② دېرژاۋىن (1743 — 1816) — رۇسىيەلىك شائىر، «فېرىزا» ناملىق قەسىدىنى يازغانلىقى ئۈچۈن، يېكاتېرىنا II تارتۇقلىغان ياقۇت كۆزلۈك ئالتۇن ناسۋال قاپىقى ۋە بەش يۈز تىللاغا ئېرىشكەن.

① لومونوسوف (1711 — 1765) — مەشھۇر رۇس ئالىمى ۋە شائىرى. يېكاتېرىنا II 1674 ـ يىلى 7 ـ ئىيۇندا لومونوسوف ئائىلىسىنىڭ تەجرىبىخانىسىنى ئېكسكۇر - سىيە قىلغان.

سۆيۈش ھەققىدە تەربىيە بېرىدۇ. ئەخلاق - پەزىلەتنى كەڭرى تەرغىب قىلىدۇ... مانا شۇنداق. ئىنىم، مەن ئىپادىلەشكە ماھىر ئەمەس مەن. لېكىن، سەن نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىمنى چۈشىنىسەن، ساڭا كۆيۈنۈپ شۇنداق دەۋاتىمەن. قېنى ئوقۇساڭ ئوقۇ ! — ئۇ رىغبەتلەندۈرگەن قىياپەتتە گېپىنى تۈگەتتى. مەن ئاخىر كىتابنى چىقاردىم، چاي ئىچىپ بولۇپ، ھەممىمىز يۇمىلاق ئۈستەلنى چۆرىدەپ ئولتۇردۇق، — قېنى ئوقۇ، يازغانلىرىڭنى ئوقۇپ باققىن، سىرتتا ھەممىنىڭ ئاغزىدا سېنى ماختاش، بىزمۇ ئاڭلاپ باقايلى !

مەن كىتابنى ئېچىپ ئوقۇشقا تەييارلاندىم، مېنىڭ بۇ رومانىم ئاشۇ كۈنى كەچتە باسمىدىن چىققانىدى، كىتابتىن بىرنى تەستە قولۇمغا چۈشۈرۈپ، ئوقۇپ بېرىش ئۈچۈن يېخىنىنىڭلارنىڭ ئۆيىگە چاپقانىدىم.

ئەسەرنىڭ قول يازمىسىنى ئۇلارغا بالدۇرراق ئوقۇپ بېرىشكە مۇمكىن بولمىغانلىقى (چۈنكى قول يازما نەشرىيات سودىگىرىنىڭ قولىدا ئىدى) ئۈچۈن كۆڭلۈم پەرىشان ۋە سۈنۈق ئىدى. ناتاشا ھەتتا ئاچچىقتىن يىغلىغان، مەن بىلەن بىرپەس ئۇرۇشقان، كىتابنى مەندىن بۇرۇن باشقىلار ئوقۇپتۇ، دەپ كايىپلا كەتكەنىدى... لېكىن، ئاخىر ھەممىمىز شىرەنى چۆرىدەپ ئولتۇردۇق. بوۋاي تولىمۇ ئەستايىدىل، خۇددى ئوبزور ئېلان قىلىدىغاندەك بىر قىياپەتتە ئولتۇردى. ئۇ رومانىنى ناھايىتى قاتتىق تەنقىد قىلماقچىدەك، «ئۆزى بىۋاستە تەكشۈرمەكچى» بولغاندەك قىلاتتى. مومايىنىڭ تۇرقىمۇ ئادەتتىن تاشقىرى سۈرلۈك، ئۇ مۇشۇ قېتىمقى رومان ئوقۇش ئۈچۈنلا يېڭى شىلەپىسىنى كىيىگەندەك قىلاتتى. ئۇ مېنىڭ ئەتىۋار قىزى ناتاشاغا ئامراقلىق بىلەن قاراۋاتقانلىقىمغا ئاللىبۇرۇنلا دىققەت قىلغانىدى. مەن ناتاشا بىلەن گەپلەشكەندە، ھاياجاندىن دېمىمنى ئالالماي قالاتتىم، كۆزلىرىمگە قاراڭغۇلۇق تىقىلاتتى، ناتاشا ماڭا نەزەر تاشلىغاندا، كۆزلىرى نېمىشقىدۇر ئىلگىرىكىدىن نۇرلۇق

بولۇپ كەتكەندەك قىلاتتى. راست، بۇ دەقىقە ئاخىر يېتىپ كەلدى، مەن مۇڭۇپپەقىيەت قازانغان، ئۇمىدكە تولغان، چەكسىز بەختكە چۆمگەن چاغدا يېتىپ كەلگەن، ھەممە نەرسە بىراقلا يېتىپ كەلگەندى. مومای ئېرىنىڭ مېنى نېمىشقىدۇر زىيادە ماختىغانلىقىغا دىققەت قىلدى ھەمدە مەن بىلەن قىزىغا بۆلەكچە نەزەردە قاراپ قويياتتى... ئۇ بىردىنلا چۆچۈپ كەتتى: مەن گىراف ئەمەس، كىنەز تېخىمۇ ئەمەس، ئاتا مىراس شاھزادىمۇ ئەمەس، ھەتتا قانۇن ئىنستىتۇتىنى پۈتكۈزگەن ياش، كېلىشكەن، مەيدىسى ئوردېنىغا تولغان ئالتىنچى دەرىجىلىك مۇلكىي ئەمەلدارمۇ ئەمەس ئىدىم. ئاننا ئاندرىيېۋنا ئارزۇ ـ ئارمانلىرىدىن يېرىم يولدا ۋاز كېچىشنى خالمايتتى.

«ھەممە ئادەم بۇ يىگىتنى ماختايدۇ، ـــ دەپ ئويلايتتى ئۇ ئىچىدە، ـــ بىراق نېمە ئۈچۈنلۈكى نامەلۇم؟ يازغۇچى، شائىر... ئەمما، يازغۇچى زادى قانداق نېمە؟»

ئالتىنچى باب

مەن رومانىمنى بىراقلا ئوقۇپ تۈگەتتىم. بىز چاي ئىچىپ بولۇپ ئوقۇشقا باشلىدۇق، تاكى يېرىم كېچە سائەت ئىككىگىچە داۋاملاشتى. بۇۋاي دەسلەپتە قوشۇمىلىرىنى تۈرۈپ ئولتۇردى. ئەسلىي بۇنى تەڭداشسىز بۇيۇك ئەسەر، دەپ ئويلىغانىدى، بەلكىم ئۆزى چۈشىنەلمەسلىكى مۇمكىن، ئەمما جەزمەن بۇيۇك ئەسەر ئىكەنلىكىدە گەپ يوق ئىدى. كۈتمىگەندە، ئۇ تولىمۇ ئاددىي، ھەر كۈنى كۆرۈپ ئادەتلىنىپ كەتكەن، خۇددى ئەتراپىدا يۈز بېرىپ تۇرىدىغان ئىشلارنى ئاڭلاۋاتاتتى. مۇبادا، باش قەھرىمان ئۇلۇغ شەخس ياكى قىزىقچى ئادەم بولسا، روسلاۋلېف ياكى يۇرىي مىلوسلاسكىي[1] دەك تارىخىي شەخس بولسا ياخشى

① روسلاۋلېف ۋە يۇرىي مىلوسلاسكىي ـــ رۇسىيە يازغۇچىسى زاگوسكىن (1789 ـــ 1852) نىڭ ئىككى رومانىدىكى باش قەھرىمان.

بولاتتى. ئويلىمىغاندا، يازغىنىم ئەرزىمەس، خوش - خوش دەپ بويىنىنى قىسىپ تۇرىدىغان، ھەتتا گالۋاڭراق بىر كىچىك ئەمەلدار بولۇپ، فورمىسىدىكى توپچىلارمۇ چۈشۈپ قالغانىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە تولىمۇ ئاممىباب تىل بىلەن يېزىلغان، خۇددى بىز ئادەتتە سۆزلەپ يۈرگەندەك... نېمىدېگەن غەلىتە ئىش - ھە ! موماي ھېچنېمىنى ئاڭقىرالمىغاندەك نىكولاي سېرگېيېچقا قارىدى، ھەتتا ئازار يېگەندەك ئاغزىنى بىلىنەر - بىلىنمەس دومسايىتتى: «بۇنداق يالغان - ياۋداق نەرسىلەر بېسىپ چىقىرىشقا ئەرزىمدۇ، تېخى ئۇنىڭ ئۈچۈن پۇل تۆلەش كېرەكمۇ؟» ئۇنىڭ چىرايىدىن مۇشۇ مەنە چىقىپ تۇراتتى. ناتاشا پۈتۈن زېھنى بىلەن بېرىلىپ ئاڭلىدى، ئۇ مېنىڭ لەۋلىرىمدىن كۆز ئۈزمىدى. لەۋلىرىمدىن مەلۇم سۆزلەر چىققاندا، ئۇنىڭ چىرايلىق لەۋلىرىمۇ ماڭا ئەگىشىپ بىلىنەر - بىلىنمەس مىدىرلاپ كېتەتتى. كېيىنچۇ؟ ئوقۇپ تېخى يېرىمىغا كەلمەيلا، بۇ ئۈچ ئاڭلىغۇچىنىڭ ھەممىسى ياش تۆكۈشكە باشلىدى. ئاننا ئاندرىيېۋنا چىن يۈرىكىدىن يىغلىغان، باش قەھرىمانغا راستلا ئىچ ئاغرىتقانىدى. بۇنى مەن ئۇنىڭ ئۈھ تارتىشلىرىدىن چۈشەندىم، ئۇ باش قەھرىمان بەختسىزلىككە دۇچار بولغانىدا، ئۇنىڭغا ئاز - تولا ياردەم بېرىشنى بەكمۇ سەمىمىيلىك بىلەن ئۈمىد قىلاتتى. بوۋاي ئۇلۇغۋار نەرسىلەر توغرىسىدىكى بارلىق خىياللىرىدىن چورتلا ۋاز كەچكەنىدى.

— تۇنجى ئەسىرنىڭدىن يۇقىرى پەللىگە چىقالمايدىغانلىقىڭ كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. بۇ ناھايىتى بىر ھېكايە ئىكەن شۇ، ئەمما كىشى كۆڭلىنى رام قىلىۋالالايدىكەن، — دېدى بوۋاي، — كىشىنى ئەتراپىدا يۈز بەرگەن ئىشلارنى تەدرىجىي چۈشىنىشكە ۋە ئېسىدە ساقلاشقا ئۇندەيدىكەن. ئېزىلگەنلەرنىڭمۇ، پەسكەشلەرنىڭمۇ ئادەم ئىكەنلىكىنى، بەلكى قېرىنداشلىرىمىز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرەلەيدىكەن.

ناتاشا بىر ياقتىن ئاڭلاپ، بىر ياقتىن يىغلىدى، ھېچكىمگە

تۇيدۇرماي شىرەنىڭ ئاستىدىن مېنىڭ قولۇمنى چىڭ سىقتى. ئوقۇش ئاخىرلاشتى، ئۇ ئورنىدىن تۇردى، مەكتىزى شەلپەردەك قىزارغانىدى، كۆزلىرىدە ياش لىغىرلايتتى. ئۇ توساتتىن قولۇمنى تۇتۇۋېلىپ سۆيۈپ قويدى ـ دە، ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى. ئاتا ـ ئانىسى بىر ـ بىرىگە قارىشىپ قويدى.

ـــ ھەي ! ئۇ نېمىشقا شۇنچە ھاياجانلىنىپ كېتىدىغاندۇ ـ ھە ! ـــ دېدى بوۋاي، ئۇ قىزىنىڭ قىلىقىدىن ھاڭ ـ تاڭ بولغانىدى، ـــ بىراق، بۇنىڭ كارايىتى چاغلىق، بۇمۇ ياخشى ئىش، ياخشى ئىش، بىر خىل ئالىيجانىاب ھېسسىيات ! ئۇ ئاق كۆڭۈل قىز... ـــ ئۇ شۇ گەپلەرنى دەۋېتىپ گويا ناتاشانى، جۇملىدىن نېمىشقىكىن مېنىمۇ ئاقىلماقچى بولغانىدەك، خوتۇنىغا قىيا باقتى. ئاننا ئاندرىيېۋنامۇ مەن روماننى ئوقۇۋاتقاندا ناھايىتى تەسىرلەنگەنىدى، ئەمما ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى ئەلپازى: «ئالېكساندىر ماكېدونىسكىي ئەلۋەتتە قەھرىمان، بىراق ئۇ نېمىشقا ئورۇندۇقىنى سۇندۇرۇۋېتىدۇ؟»① دېمەكچى بولۇۋاتقاندەك قىلاتتى.

ناتاشا تېزلا قايتىپ كىردى، خۇشاللىقىدىن ئۇنىڭ گۈلگەگەلىرى ئېچىلىپ كەتكەنىدى، يېنىمدىن ئۆتۈۋېتىپ تۇيدۇرماستىن مېنى چىمدىپ قويدى. بوۋاي ئەسلىدە رومانمغا «كەسكىن» باھا بەرمەكچىدى ـ يۇ، ئەمما خۇشاللىقىدىن بۇ نىيىتىدە چىڭ تۇرالمىدى، ئۇ رومانمغا تامامەن مەھلىيا بولۇپ كەتكەنىدى:

ـــ ئىنىم ۋانيە، باربكاللا، باربكاللا ! مېنى راستلا خۇش قىلىۋەتتىڭ، بۇنداق خۇش بولىدىغانلىقىمنى ئويلاپمۇ

---

① بۇ گوگولنىڭ «رېۋىزور» ناملىق ئەسىرىنىڭ بىرىنچى پەردە بىرىنچى كۆرۈنۈشىدە شەھەر باشلىقى ئېيتقان سۆز. ئۇنىڭدا بىر تارىخ ئوقۇتقۇچىسى دەرس سۆزلەۋېتىپ ماكېدونىيە پادىشاھى ئالېكساندىر ئۇستىدە توختالغانىدا، مۇنبەردىن چۈشۈپ ئورۇندۇقنى كۆچىنىڭ بارچە يەرگە ئۇرۇپ سۇندۇرۇۋەتكەن. بۇ سۆز كېيىنچە تەمسىلگە ئايلىنىپ، چېكىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان بولغان.

باقمىغانىدىم. كاتتا، بۇيۇك ئەسەر دېگىلى بولمايدۇ، بۇنىسى ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇم... قارىغىنا، مەندە «موسكۋانىڭ ئازاد قىلىنىشى» دېگەن كىتاب بار، موسكۋادا يېزىلغان، تۇنجى قۇرلىرىدىنلا يازغۇچىنىڭ بۇركۇتتەك ئېگىز پەرۋاز قىلغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ... بىراق ساڭا مەلۇم، ۋانيە، سېنىڭ يازغىنىڭ سەل ئاددىي، چۈشىنىشلىك. بىراق، چۈشىنىشلىك بولغانلىقى ئۈچۈنلا، ئۇنى ياقتۇرىمەن ! نېمە ئۈچۈندۇر، تارتىملىق ئىكەن، گويا بۇ ئىشلار مېنىڭ بېشىمدىن ئۆتكەندەك. هالبۇكى، كاتتا نەرسىلەر بولسا نېمە بوپتۇ؟ ئېھتىمال، ئۇنى يازغان ئادەم ئۆزىمۇ چۈشەنمەسلىكى مۇمكىن. ئەمما، مەن يازغان بولسام، باشقىچىرەك يازاتتىم، مەن ئۇنى ماختىغان بولساممۇ، لېكىن نېمىلا دېگەنبىلەن تازا كامالەتكە يەتمىگەن... بىراق ئەمدى كېچىكتۇق، باسمىدىن چىقىپ بولدى. قايتا نەشرىدە ئۆزگەرتىش مۇمكىن. ئىنىم، قايتا نەشر قىلىنىپ قالارمۇ؟ شۇنداق بولسا پۇل تاپقىلى بولاتتى - دە ... ھەي !

— سىز راستلا كۆپ پۇل ئالدىڭىزمۇ، ئىۋان پېتروۋىچ، — دېدى ئاننا ئاندرىيېۋنا، — سىزگە قاراپ ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ. ئاھ، خۇدا، بۇگۈنكى كۈنلۈكتە مۇشۇنداق ئىشلارغىمۇ پۇل بېرىدىكەن - ھە !

— ساڭىمۇ مەلۇم، ۋانيە، — دېدى بوۋاي سۆزلىگەنسېرى ھاياجانلىنىپ، — بۇ گەرچە ئەمەلدار بولغانغا ئوخشىمىسىمۇ، بىراق بۇنىمۇ بىر يول دېيىشكە بولىدۇ. كاتتا ئەربابلارمۇ ئۇنى ئوقۇيدۇ. سەن ئېيتقاندەك، گوگول مائاشلىق تۇرۇپ، چەت ئەلگىمۇ ئەۋەتىلگەن. سەنمۇ شۇنداق بولالامسەن؟ بۇنىڭغا تېخى بالدۇرمۇ يا؟ يەنە ئازراق يېزىش كېرەكمۇ؟ ئۇنداق بولسا يېز، ئۇكا، تېزرەك يازغىن ! شان - شەرەپكە غەرق بولۇپ كەتسەڭ بولمايدۇ. نېمىگە ئىككىلىنىسەن !

بوۋاي بۇ گەپلەرنى چوڭقۇر ئىشەنچ، ياخشى نىيەت بىلەن ئېيتقانىدى، ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈۋېتىشكە، خىياللىرىغا سوغۇق

سۇ سېپىشكە زادىلا رايىم بارمىدى.

ــ كىم بىلىدۇ، سېنىمۇ ناسۇال قاپىقى دېگەندەك بىرەر نەرسە بىلەن تارتۇقلامدۇ، تېخى... شۇنداق ئەمەسمۇ؟ شەپقەتنىڭ چېكى يوق. ئۇلار سېنى رىغبەتلەندۇرمەكچى ـ دە. كىم بىلىدۇ، بەلكىم ئوردىغا ئەمەلدارلىققا چاقىرتىلامسەن تېخى، ــ دېدى ئۇ پەس ئاۋازدا سول كۆزىنى قىسىپ، چىرايىغا چوڭقۇر مەنە بېرىپ، ــ شۇنداقمۇ بولۇپ قالارمۇ؟ ئوردىغا كىرىپ ئەمەلدار بولۇشقا تېخى بالدۇرمۇ يا؟

ــ ھىم، ئوردىغا كىرىپ ئەمەلدار بولارمىش ! ــ دېدى ئاننا ئاندرىيېۋنا نارازى بولغاندەك.

ــ بىردەمدىن كېيىن، مېنى گېنېرالىققا ئۆستۇرۇۋېتەمسىز تېخى، ــ دېدىم مەن كۇلۇپ تۇرۇپ.

بوۋايمۇ كۇلۇپ كەتتى. ئۇ ئىنتايىن مەمنۇن ئىدى.

ــ ئالىيلىرى، بىرەر نەرسە يېگۈلىرى بارمىكىن؟ ــ دېدى ناتاشا چاقچاق قىلىپ، ئۇ ماڭا كەچلىك تاماق تەييارلاپ قويغانىدى.

ناتاشا قاقاھلاپ كۇلگىنىچە دادىسىنىڭ قېشىغا كەلدى ـ دە، ئۇنى قىزغىن قۇچاقلىدى.

ــ قەدىرلىكىم، قەدىرلىك دادا !

بوۋاي ناھايىتى تەسىرلەندى.

ــ ئوھۇ، ئوھۇ، بولدى، بولدى ! مۇنداقلا دەپ قويدۇم. گېنېرال ـ پېنېرال دېگەن نېمە ئۇ، كەچلىك تامىقىمىزنى يەيلى. سەن راستلا ھېسسىياتچان قىز جۇمۇ ! ــ دېدى ئۇ ناتاشانىڭ قىزارغان مەڭزىگە يېنىك ئۇرۇپ قويۇپ، ئۇ ئېپى كەلگەندە مۇشۇنداق قىلىشنى ياخشى كۆرەتتى، ــ ماڭا قارا، ۋانيە، ساڭا كۆيۈنۈپ شۇنداق دەۋاتىمەن. ھە، گېنېرال بولالمىغان (گېنېرال بولۇشقا تېخى بالدۇر) تەقدىردىمۇ، سەن يەنىلا داڭلىق ئادەم، ئاپتور ـ دە !

ــ ھازىر يازغۇچى دەيدىغان بولدى، دادا.

— ئاپتور دېمەمدۇ؟ ئۇقمايدىكەنمەن. ئۇنداقتا يازغۇچى دەيلى، ئەمما مەن دېمەكچى: بىر رومان يازغان بىلەنلا ئوردىغا ئالىي مۇلازىم بولغىلى بولمايدۇ. بۇنى خىيالىڭغىمۇ كەلتۈرمە. ئەمما، نام چىقىرالايسەن، دىپلومات دېگەندەك ئەمەلدار بولالايسەن، چەت ئەلگە ئەۋەتىلىسەن، ئىتالىيەگە بېرىپ دەم ئالسەن ياكى بىلىم ئاشۇرسەن، يەنە ساڭا قوشۇمچە يارىدەم بېرىدۇ. لېكىن، سەنمۇ مەسئۇلىيىتىڭنى ياخشى ئادا قىلىشىڭ، تىرىشىپ خىزمەت قىلىشىڭ، ئارقا تەرەككە، مۇناسىۋەتكە تايىنىپ ئەمەس، ھەقىقىي تىرىشچانلىقىڭغا تايىنىپ مال ـ دۇنيا ۋە شان ـ شەرەپكە سازاۋەر بولۇشۇڭ كېرەك، ئەلۋەتتە...

— ئۇ چاغدا مەغرۇرلىنىپ كەتسىڭىز بولمايدۇ، ئىۋان پېتروۋىچ، — دەپ قوشۇمچە قىلدى ئانا ئاندرىيېۋنا كۈلۈپ تۇرۇپ.

— سىز چاپسىنراق ئۇنىڭغا بىر ئوردىن بېرىڭ، دادا، بولمىسا، دىپلومات بولغان قانچىلىك ئىش ئىدى!

ناتاشا بىلىكىمنى يەنە چىمدىپ قويدى.

— سەنزە، مېنى مازاق قىلىپلا تۇرىسەن، — دېدى بوۋاي خۇشال ھالدا ناتاشاغا قاراپ، ناتاشانىڭ يۈزى قىزىرىپ كەتكەن، كۆزلىرىدە چولپان يۇلتۇزىدەك شادلىق نۇرلىرى يالتىراپ تۇراتتى، — بالىلىرىم، مەن تېمىدىن بەكمۇ چەتنەپ، ئارناسكاروف① چە ئادەم بولۇپ قالغانىدەك قىلىمەن. مەن دائىم شۇنداق... ئەمما، ۋانيە، ساڭا قاراپ، سېنى ئادەتتىكىچىلا ھېس قىلىمەن...

— ئاھ، پەرۋەردىگارىم! ئۇ ئەمدى قانداق بولسا بولاتتى، دادا؟

— ياق، ئۇنداق دېمەكچى ئەمەسمەن. مەن پەقەتلا، ۋانيە، سېنىڭ چىرايىڭ شائىرنىڭ چىرايىغا زادىلا ئوخشىمايدۇ ...

---

① ئارناسكاروف — رۇس دراماتورگى خىمىرنىتسكي(1789 — 1845) نىڭ «مۇئەللەقتىكى بالىخانا» دېگەن كومېدىيەسىدىكى پېرسوناژ بولۇپ، خىيالپەرەس ئادەم.

دېمەكچىمەن، بىلەمسەن، ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، ئۇلارنىڭ، شائىرلارنىڭ چىرايى تاتىراڭغۇ، چاچلىرى ئۆسۈك بولىدىكەن، كۆزلىرىدە بىر خىل... خۇددى گىيوتې ۋە باشقا شائىرلاردەك، سەن بىلىسەن. مەن بۇلارنى «ئابادوننا»[1] دىن ئوقۇغان.... نېمە، يەنە خاتا سۆزلىدىممۇ؟ بۇ كەپسىز قىزنىڭ مېنى مازاق قىلىپ كۈلۈپ كەتكىنىنى قارىمامدىغان ! مەن، دوستلار، بىلىمسىز ئادەم مەن، لېكىن مېنىڭ ئەقىل - ھوشۇم جايىدا. چىراي - پىراي دېگەنلەرنىڭ كارايىتى چاغلىق. مېنىڭچە، سېنىڭ چىرايىڭمۇ يامان ئەمەس، مەن بەك ياقتۇرىمەن... مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم بۇ ئەمەس... دۇرۇس ئادەم بولۇش كېرەك، ۋانيە، سەممىي بولۇش كېرەك، مانا بۇنىسى مۇھىم، سەممىي ياشاش، خىيالغا بېرىلمەسلىك كېرەك. سېنىڭ ئىستىقبالىڭ پارلاق. سەممىي - سادىقلىق بىلەن خىزمەت قىلغىن، شۇنداق دېمەكچى، مېنىڭ دەيدىغىنىم شۇ.

نەقەدەر گۈزەل چاغلار - ھە ! مەن ھەربىر ئاخشامنى، ھەممە بوش ۋاقىتلىرىمنى ئۇلارنىڭكىدە ئۆتكۈزەتتىم، بۇۋايغا ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسى ۋە ئەدىبلەر توغرىسىدىكى خەۋەرلەرنى ئېلىپ كېلەتتىم، نېمە ئۈچۈندۇر، ئۇ بىردىنلا ئەدىبلەرگە بۆلەكچە قىزىقىپ قېلىۋاتاتتى. ئۇ ھەتتا Б نىڭ ئوبزورلىرىنى ئوقۇشقا باشلىغانىدى. مەن ئۇنىڭغا Б توغرىسىدىكى نۇرغۇن ئەھۋاللارنى سۆزلەپ بەردىم، گەرچە ئۇ Б توغرۇلۇق ھېچنېمىنى بىلمىسىمۇ، ئۇنى قالتىس ماختايتتى. ھەتتا، Б نىڭ «شىمال ئەركەك ھەرىسى» گېزىتىگە ماقالە يېزىپ تۇرىدىغان رەقىبلىرىنى قاتتىق سۆكتى.

موماي ناتاشا ئىككىمىزگە مىختەك تىكىلىپ تۇراتتى. ئەمما، ئۇ بىزگە ھېزى بولالمايتتى. ئارىمىزدا ھېلىقى گەپلەر بولغانىدى، مەن ئاخىر ناتاشانىڭ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ،

---

① «ئابادوننا» — رۇسىيە يازغۇچىسى A · H پولېۋوي (1796 — 1846) نىڭ رومانى.

ئاغزىنى يېرىم ئېچىپ، شۇرلىغان ئاۋازدا: «ماقۇل» دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. بىراق، بوۋاي بىلەن مومايمۇ كېيىنرەك ئۇققاندى. ئۇلار قىياس قىلاتتى، ئويلىناتتى، ئاننا ئاندرىيېۋنا توختىماي باش چايقايتتى، ئۇنىڭغا غەلىتە، قورقۇنچلۇق تۇيۇلاتتى. ئۇ ماڭا ئىشەنچ قىلالمايتتى.

— بىلىشىڭىز كېرەك، مۇبادا ئىشىڭىز ئوڭغا تارتسا، بۇ ئەلۋەتتە ياخشى، ئۇۋان پېتروۋىچ، — دېدى ئۇ، — لېكىن بىراقلا مەغلۇپ بولسىڭىز ياكى باشقا چاتاق چىقىپ قالسا، قانداق قىلغۇلۇق؟ بىرەر يەردىن ئىش تېپىپ قىلغىنىڭىز ياخشىمىكىن.

— ماڭا گېپىم بار، ۋانيە، — بوۋاي ئۇزاق ئويلىنىپ ئاخىر قەتئىي نىيەتكە كەلگەندى، — مەنمۇ كۆرۈپتىمەن، مەنمۇ دققەت قىلىۋاتىمەن، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىقرار قىلىمەنكى، ھەتتا تولىمۇ خۇشالمەنكى، ناتاشا ئىككىڭلارنىڭ... نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىمنى چۈشىنىسەن ! ماڭا قارا، ۋانيە، ئىككىڭلار تېخى ياش، بىزنىڭ ئاننا ئاندرىيېۋنا دۇرۇس ئېيتىدۇ. يەنە بىر ئاز تەخىر قىلىڭلار! سەن ناھايىتى تالانتلىق، ھەتتا تالانتىڭ ئۇرغۇپ تۇرسىمۇ، لېكىن سەن تۇغما تالانت ئىگىسى ئەمەس، ھەرگىزمۇ ئۇلار دەسلەپ باھا بەرگەندەك ئۇنچىلىك ئەمەس، ئاز - تولا ئىقتىدارىڭلا بار، خالاس. بۇگۈن مەن «ئەركەك ھەرە گىزىتى»دە سېنى تەنقىد قىلغان بىر پارچە ماقالىنى ئوقۇدۇم، پوزىتسىيەسى بەكمۇ ناچار، ئۇنى قانداقمۇ گىزىت دېگىلى بولسۇن ! شۇنداق، قابىلىيەت گۆرۈخانىدىكى پۇل ئەمەس، يەنە كېلىپ ئىككىڭلار تولىمۇ نامرات. يەنىلا بىر ئاز كۆتكىنىمىز تۇزۇك، بىر يېرىم يىل، ھېچ بولمىسا بىر يىل كۆتەيلى، ئىشلىرىڭ ئوڭغا تارتىپ، پۈت تىرەپ تۇرالىساڭلا، ناتاشا سېنىڭ. ناۋادا، قاملاشمىسا، ئۇ چاغدا، ئۆزۈڭ بىلىپ بىر ئىش قىلارسەن... سەن سەممەي ئادەم، ئوبدانراق ئويلىنىپ باق ! ...

بىزنىڭ ئىشىمىز مۇشۇ يەرگىچە بولدى. بىر يىلدىن كېيىن

مۇنۇ ۋەقە يۈز بەردى.

شۇنداق، توپتوغرا بىر يىل ئۆتتى. سېنتەبىرنىڭ ئوچۇق بىر كۈنى كەچقۇرۇن مەن كېسەل ھالەتتە ئۇلارنىڭكىگە كەلدىم، ئۆزۈممۇ تولىمۇ جىددىيلەشكەنىدىم، ئۆيگە كىرىپلا ئورۇندۇققا يېقىلدىم، ئۇلار مېنىڭ ئەلپازىمنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتتى. بېشىم قېيىپ، كۆزۈم قاراڭغۇلىشىپ، قاتتىق تەشۋىشكە پاتقانىدىم، ئۇلارنىڭ ئۆيگە كىرىشتىن بۇرۇن، بوسۇغىسىغا ئون قېتىم كېلىپ، ئون قېتىم قايتىپ كەتكەنىدىم. بۇ ھەرگىزمۇ مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمىغانلىقىمدىن، شان ـ شەرەپكە، پۇلغا ئېرىشەلمىگەنلىكىمدىن ياكى «قانداقتۇر» دىپلومات بولالمىغانلىقىمدىن، ئىتالىيەگە دەم ئېلىشقا ئەۋەتىلىشكە سالاھىيىتىم توشۇشقا تېخى ناھايىتى بالدۇر بولغانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى بۇ بىر يىل ماڭا خۇددى ئون يىلدەك تۇيۇلۇپ كەتكەنلىكى، مېنىڭ ناتاشايىم ئۆتكۈزگەن ئاشۇ بىر يىلمۇ ئۇنىڭغا ئون يىلدىن ئۇزاقراق تۇيۇلغانلىقى ئۈچۈن ئىدى. ناھايىتى ئۇزاق، تۇگىمەس ـ پۈتمەس كۈنلەر ئىككىمىزنى ئايرىپ تۇرغانىدى ... ھېلىمۇ ئېسىمدە، مەن بوۋاي بىلەن مومايىنىڭ ئالدىدا ئۇندىمەي ئولتۇردۇم، كۆڭلۈم پاراكەندە، ئەسلىدىلا پۇرلىشىپ كەتكەن شىلەپىنىڭ چېكىلىكىنى مۇجۇقلاپ ئولتۇراتتىم. نېمىشقىدۇر، ناتاشانىڭ چىقىشىنى كۈتەتتىم. ئۇستىبېشىم جۇل ـ جۇل بولغانىنىڭ ئۈستىگە، چىرايىم سولغۇن، جۈدەڭگۈ، سامانىدەك سېرىق ئىدى، شۇنداقتىمۇ شائىرغا ئوخشىمايتتىم، كۆزلىرىمدە ئاق كۆڭۈل نىكولاي سېرگېيىچ بۇرۇن ئارزۇ قىلغان ھېلىقى ئۇلۇغۋار ئىپادىمۇ يوق ئىدى. مومايى سەمىمىيلىك، بالدۇر ئىپادىلىۋەتكەن ئىچ ئاغرىتىش بىلەن ماڭا تىكىلىپ تۇرۇپ، ئۆزىگە: «بىچارە بايقۇش، ناتاشانىڭ بولغۇسى ئېرى بولۇپ كەتكىلى تاسلا قالدى، دېسە. پەرۋەردىگارىم، پاناھىڭدا ساقلىغايسەن !» دەپ پىچىرلىدى.

ــ قانداق، ئىۋان پېتروۋىچ، ئازراق چاي ئىچەمسىز؟

(شىرەدىكى ساماۋار ئاللىقاچان قاينىاپ كەتكەنىدى) ئىنىم، قانداقراق تۇرۇۋاتىسىز؟ كېسىلىڭىز خېلى ئېغىرداك قىلىدۇ، — سورىدى ئۇ ئەلەملىك تەلەپپۇزدا، ئۇنىڭ ئاۋازى ھازىرغىچە قۇلىقىمدىن كەتمەيدۇ.

شۇ مەنزىرىنى ھازىرمۇ كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەلەيدىغانداك قىلىمەن: ئۇ ماڭا گەپ قىلىۋاتقان بولسىمۇ، كۆزلىرىدىن باشقا بىر ئىشقا غەم قىلىۋاتقانلىقى بىلىنمەپ تۇراتتى، بۇۋايمۇ شۇ ئىشتىن خاۋاتىرلىنىۋاتاتتى، ئۇ بارا - بارا سوۋۇپ كېتىۋاتقان بىر ئىستاكان چايغا قاراپ ئولتۇرۇپ، كۆڭلىدىكى ئىشنى ئويلاۋاتاتتى. ئەينى چاغدا ئۇلارنىڭ ۋالكوۋسكىي بىلەن دەۋاغا چۈشكەنلىكىنى، تولىمۇ پايدىسىز بۇ دەۋانىڭ ئۇلارنى قاتتىق ئەندىشىگە سېلىۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ ئۈستىگە يېڭىدىن - يېڭى كۆڭۈلسىزلىكلەرگە دۇچ كەلگەنلىكىنى، بۇ ئىشلارنىڭ نىكولاي سېرگېيېچنى پاراكەندە قىلىپ، ئاخىر كېسەل بىلەن يېقىتقانلىقىنى بىلىمەن. ئاشۇ دەۋانى قوزغىغان كىچىك كىنەز بەش ئاي ئىلگىرى بىر پۈرسەت تېپىپ ئەر - خوتۇن يېخىنىنىفلارنى يوقلاپ كەتكەنىدى. بۇۋاي ئامراق ئالىيوشاسنى خۇددى ئۆز ئوغلىنى جېنىدىن ئەزىز كۆرگەندەك قەدىرلەيتتى. بۇ نۆۋەتمۇ شۇنداق خۇشال كۈتۈۋالدى. ئاننا ئاندرىيېۋنا ۋاسىلىيېۋسكىينى ئېسىگە ئېلىپ، كۆڭلى بۇزۇلغىنىدىن يىغلىۋەتتى. ئالىيوشا دادىسىدىن خۇپىيانە ئۇلارنىڭكىگە پات - پات كېلىپ تۇرىدىغان بولۇپ قالغانىدى. نىكولاي سېرگېيېچ ئوچۇق - يورۇق، ئاق كۆڭۈل ئادەم ئىدى، باشقىلار ئۇنى كۆپرەك ئېھتىيات قىلىشقا دەۋەت قىلسا، ئۇ غەزەپ بىلەن رەت قىلاتتى. تەكەببۇرلۇق، قورۇنۇش ئۇنى مۇبادا كىنەز ئوغلىنىڭ يېخىنىنىفلار ئائىلىسىدە يەنە قارشى ئېلىنىۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تاپسا، نېمىلەرنى دەپ كېتىشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدىغان قىلىپ قويغانىدى، يەنە كېلىپ ئۇ كۆڭلىدە كىنەزنىڭ چېكىدىن ئاشقان بىمەنە گۇمانىغا ناھايىتى ئۆچ ئىدى. ئەمما، بۇۋاي

ئۆزىنىڭ يېڭى خورلۇققا بەرداشلىق بېرەلەيدىغان - بېرەلمەيدىغانلىقىنى بىلمەيتتى. كىچىك كىنەز ئۇلارنىڭكىگە ھەر كۈنى دېگۈدەك كېلەتتى. بۇۋاي بىلەن مومای ئۇنىڭ بىللە بولسا، ئۆزلىرىنى ناھايىتى خۇشال سېزەتتى. ئۇ ئۇلارنىڭكىدە كېچە - كېچىلەپ ئولتۇراتتى، ھەتتا دائىم يېرىم كېچىدىن ئاشقۇچە كەتمەيتتى. ئەلۋەتتە، كېيىن بۇ ئىشنى دادىسى بىلىپ قالدى. چىدىغۇسىز پىتنە - پاساتلار شۇ ئان ھەممە يەرنى بىر ئالدى. كىنەز قورقۇنچلۇق بىر پارچە خەت يېزىپ نىكولاي سېرگېيېچنى ھاقارەتلىدى، خەت يەنىلا ئىلگىرىكى مەزمۇندا يېزىلغانىدى، يەنە كېلىپ ئوغلىنىڭ ئەر - خوتۇن يېخىنىنسىلارنى يوقلاپ بېرىشىنى چەكلىگەنىدى. بۇ ئىش مەن ئۇلارنى يوقلاپ بېرىشتىن ئىككى ھەپتە بۇرۇن بولغانىدى. بۇۋاي بۇرۇقتۇرما بولۇپ ئۆلەي دەپ قالغانىدى. قانداق گەپ، ئۇنىڭ ناتاشاسى، بىگۇناھ، ئالىيجاناب قىزى يەنە شۇ چىدىغۇسىز پىتنە - پاساتلارغا، رەزىل ھاقارەتلەر قاينىمىغا سۆرەپ كىرىلسە - ھە ! ئىلگىرى ئۇنى ھاقارەتلىگەن ئادەم ھازىر يەنە ئۇنىڭ قىزىنىڭ نامىنى دەپسەندە قىلىۋاتاتتى ... بۇنىڭغا قانداقمۇ قۇلاق يوپۇرۇپ يۈرگىلى، نومۇسنى يۇيۇش ئۈچۈن قىساس ئالماي تۇرغىلى بولسۇن؟ دەسلەپكى بىرنەچچە كۈن ئۇ ئۇمىدسىزلەنگىنىدىن ئورۇن تۈتۈپ يېتىپ قالدى. بۇلارنى مەن بىلمەن، ھەتتا ئۇجۇر - بۇجۇرىگىچە ئېنىق بىلىمەن. گەرچە يېقىنقى ئۈچ ھەپتىدىن بېرى مىجەزىم يوق، كۆڭلۈم سۇنۇق بولغاچقا، ئۆيۈمدىن چىقمای ئۇلارنى يوقلاپ بارالمىغان بولساممۇ. ھالبۇكى، يەنە شۇنىمۇ بىلەتتىمكى ... ياق ! ئەينى چاغدا پەقەت قىياسلا قىلاتتىمكى، ئىشىنىشنى خالمايتتىم: بۇ ئىشتىن سىرت، ئۇلار يەنە بىر ئىشقا دۇچار بولغانىدى، بۇ ئىشتىن ئۇلار پانىي دۇنيادا كۆتۈرۈپ قويۇۋسىز دەردكە قالغانىدى، مەنمۇ بۇ ئىشنىڭ راۋاجىغا ئازابلانغان ھالدا دىققەت قىلىپ تۇراتتىم. شۇنداق، مەن بەكمۇ ئازابلىنىۋاتاتتىم،

قىياسىمىنىڭ شۇم پىشانىلىك بىلەن توغرا چىقىپ قېلىشىدىن، ئۇنىڭغا ئىشىنىشتىن قورقاتتىم. مەن پۈتۈن كۈچۈم بىلەن ئاشۇ بەختسىز دەقىقىلەردىن نېرى تۇرۇشقا تىرىشاتتىم. يەنە بىر تەرەپتىن مەن ئاتايىن مۇشۇ دەقىقىلەرنى دەپمۇ كەلگەنىدىم. شۇ كۈنى ئاخشام مەن ئۇلارنىڭكىگە ئىختىيارسىز بارغانىدەك قىلىمەن.

— ھوي، ۋانيە، — بوۋاي شاققىدە ئويغىنىپ كەتكەن ئادەمدەك ئۇشتۇمتۇت سورىدى، — ئاغرىپ قالمىغانسەن؟ كەلمەس بولۇپ كەتتىڭغۇ؟ مېنى كەچۈر، بۇرۇنلا سېنى يوقلاپ كېلىمەن، دېگەن ئويۇم بار ئىدى، لېكىنزە، شۇ... — ئۇ يەنە چوڭقۇر خىيالغا پاتتى.

— سەل مىجەزىم يوق، — دېدىم مەن.

— مىجەزىم يوق، دېدىڭمۇ ! — بەش مىنۇتتىن كېيىن ئۇ يەنە تەكرارلىدى، — راستلا مىجەزىڭ يوقمۇ؟ ساڭا بۇرۇنلا ئېيتقان، سەمىڭگە سالغانىدىم ... ئەمما قۇلىقىڭغا كىرمىدى ! ھىم، ياق، ئىنىم ۋانيە، شېئىر ئىلاھى ئەزەلدىن ئاچ قورساق ھالدا بالىخانىدا ئولتۇرسا، يەنە كېلىپ داۋاملىق ئولتۇرىۋەرسە كېرەك. مېنىڭچە شۇنداق.

شۇنداق، بوۋاينىڭ كۆڭلى جايىدا ئەمەستەك تۇراتتى. روھىي ئازابى بولمىسا، ئۇ ماڭا ئاچ قورساق شېئىر ئىلاھىنىڭ گېپىنى قىلمىغان بولاتتى. مەن ئۇنىڭ چىرايىغا سىنچىلاپ قاردىم: چىرايى سارغايغان، كۆزلىرىدىن قانداقتۇر جاۋاب بەرمەك تەس بولغان سوئالغا ئوخشاش مۇجمەل ئىپادە چىقىپ تۇراتتى. ئۇ سەل ھاياجانلاندى، ھەتتا بۆلەكچىلا چېچىلىشقا باشلىدى. خوتۇنى سارا سىمە ئىچىدە ئۇنىڭغا قاراپ توختىماي باش چايقايتتى، بوۋاي كەينىگە بۇرۇلغاندا، ئۇنىڭغا قاراپ تۇردى، چاندۇرماي ماڭا قاراپ باش لىڭشىتىپ شەرەت قىلدى.

— ناتالىيە نىكولايېۋنا سالامەتمۇ؟ ئۇ ئۆيدىمۇ ؟ — دەپ سورىدىم غەمگە پاتقان ئاننا ئاندرىيېۋنادىن.

— ئۆيده، بالام، ئۆيده، — دېدى ئۇ جاۋابەن، مېنىڭ سوئالىمدىن سەل ئوڭايسىزلانغاندەك، — ئۇ ھازىرلا سىز بىلەن كۆرۈشمىگىلى ئۇچ ھەپتە بولغان تۇرسا ! ئۇ سەل - پەل... تونۇغۇسىز بولۇپ قالدى: ساق ياكى ئاغرىقلىقىنى بىلىپ بولمايدۇ، پەرۋەردىگار ئۆزى پاناھىدا ساقلىغاي !

ئۇ ئېرىگە قورقۇمسىراپ قارىدى.

— نېمە دەۋاتىسەن؟ ئۇ ھېچنېمە بولغىنى يوق، — دېدى نىكولاي سېرگېيېچ سەل نارازى ھالدا، — ئۇ شۇنداق سالامەت تۇرۇۋاتىدۇ، چوڭ بولۇپ قالدى، كىچىك بالا ئەمەس شۇ. قىز بالا دېگەننىڭ دەردى ۋە غەلىتە مىجەزىنى كىممۇ بىلسۇن؟

— راستلا غەلىتە مىجەز، — دېدى ئاننا ئاندرىيېۋنا زارلانغان تەلەپپۇزدا ئۇنىڭغا بولۇشۇپ.

بوۋاي ئۇندىمىدى، بارمىقى بىلەن شىرەنى چېكىپ قويدى.

«ئاھ، خۇدا ! ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىرەر ئىش يۈز بەرگەنمىگەندۇ - ھە؟» دەپ ئويلىدىم مەن ۋەھىمىگە پېتىپ.

— ھەي ! سىلەر تەرەپنىڭ ئەھۋالى قانداق، — دېدى بوۋاي يەنە سۆز باشلاپ، — Б يەنە ئوبزور يېزىۋاتامدۇ؟

— ھەئە، يېزىۋاتىدۇ، — دېدىم جاۋابەن.

— ۋاي - ۋۇي، ۋانيە، ۋانيە ! — دېدى ئۇ قول شىلتىپ، — ئوبزورنىڭ ئەمدى نېمە كېرىكى !

بۇ چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ، ناتاشا كىرىپ كەلدى.

يەتتىنچى باب

ناتاشا ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن قولىغا ئېلىۋالغان شىلەپىسىنى پيانىنونىڭ ئۈستىگە قويدى، ئاندىن ئالدىمغا كېلىپ، ئۇنچىقماي بىر قولىنى ئۇزارتتى. خۇددى ماڭا بىرنېمە

دېمەكچى بولغاندەك، لەۋلىرى بىلىنەر - بىلىنمەس مىدىرلاپ قويدى، بىر - ئىككى ئېغىز تىنچلىق سورىغاندەك قىلدى - يۇ، ھېچنېمە دېمىدى.

بىز كۆرۈشمىگىلى ئۇچ ھەپتە بولغانىدى. مەن ناتاشاغا ھەيران بولغان، قورقۇمسىرىغان ھالدا باقتىم. بۇ ئۇچ ھەپتىدە ئۇ بەكلا ئۆزگىرىپ كەتكەنىدى. تاتارغان مەكتىنىڭ خىلىلا ئولتۇرۇشقانلىقىنى، لەۋلىرىنىڭ بەئەينى كېزىك بولغان ئادەمنىڭكىدەك گەز باغلاپ كەتكەنلىكىنى، ئۇزۇن، قويۇق كىرپىكلىرىنىڭ ئاستىدىكى چوغدەك يېنىپ تۇرغان كۆزلەرنى كۆرۈپ، يۈرىكىم ئېچىشقاندەك بولۇپ كەتتى.

لېكىن، ئېھ، خۇدا، ئۇ نەقەدەر گۈزەل - ھە ! مەيلى بۇنىڭدىن بۇرۇن ياكى بۇنىڭدىن كېيىن بولسۇن، ئۇنىڭ ئاشۇنداق كۆڭۈلسىز كۈنلەردىكى رۇخسارىنى زادىلا كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئەجەبا، بۇ ناتاشامدۇ، ئاشۇ قىزمىدۇ؟ تېخى بىر يىل ئىلگىرىلا، مەن كىتاب ئوقۇپ بەرگەندە مەندىن كۆزىنى ئۈزمىگەن، لەۋلىرىنى مېنىڭ لەۋلىرىمنىڭ تەۋرىنىشىگە تەڭكەش قىلىپ مىدىرلاتقان، كەچلىك تاماق ۋاقتىدا شاد - خۇرام، غەمسىز ھالدا بولۇشىغا كۈلگەن، دادىسى بىلەن بىرلىكتە ماڭا چاقچاق قىلغان قىز راستلا شۇمۇ؟ ئەجەبا، بۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، يۈزلىرى شەلپەردەك قىزارغان ھالدا «ماقۇل» دېگەن گەپنى قىلغان ئاشۇ ناتاشامۇ؟

كەچلىك ئىبادەتكە چېلىنغان مىسكىن قوڭغۇراق ئاۋازى ئاڭلاندى. ناتاشا ئەندىكىپ كەتتى، موماي مەيدىسىگە كىرىپ سىزىپ قويدى.

— كەچلىك ئىبادەتكە بارماقچى ئەمەسمىدىڭ؟ ناتاشا، قوڭغۇراق چېلىنىپ بولدى، — دېدى موماي، — بېرىپ كەل، ناتاشېنكا①، ئىبادەت قىلىپ كەلگىن، چېركاۋ يېقىن بولغاندىكىن ! ھاۋا يەپ كەلسەڭمۇ ھېساب. نېمىشقا ئۆيگە

① ناتاشانىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى.

بىكىنىپ ئولتۇرىۋېرىسەن؟ قارىغىنا، چىرايىڭ نېمانچە سارغايغان - هە، خۇددى جىن چاپلاشقاندەك.

— مەن ... بەلكىم ... بۇگۈن بارمىسامىمىكىن، — دېدى ناتاشا دۇدۇقلاپ، ئاۋازى پىچىرلىغاندەك تولىمۇ بوش ئىدى، — مەن... تاۋۇم يوق، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ، چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتكەنىدى.

— بارغىنىڭ ياخشى، ناتاشا، تېخى بايىلا بارماقچى ئەمەسمىدىڭ، شىلەپەڭنىمۇ ئالغاندىڭغۇ. ئىبادەت قىلىپ كەل، ناتاشېنكا، ئىبادەت قىل، تەڭرىدىن ئامانلىق تىلە، — ئاننا ئاندرىيېۋنا بىر ياقتىن خۇددى ئۇنىڭغا كۈچىنىڭ بارىچە نەسىھەت قىلسا، يەنە بىر ياقتىن خۇددى ئۇنىڭدىن قورقۇۋاتقاندەك تەشۋىش بىلەن قارىدى.

— راست دەيدۇ، بارغىن، هاۋا يېگەننىڭ ئورنىدا، — دېدى بوۋايمۇ دەككە - دۈككە ئىچىدە قىزىنىڭ چىرايىغا قاراپ، — ئاناڭ دۇرۇس ئېيتىدۇ، ۋانيەمۇ سەن بىلەن بىللە بارىدۇ.

مەن ناتاشانىڭ لەۋلىرىدىن بىلىنىپ تۇرغان ئاچچىق تەبەسسۇمنى كۆردۈم. ئۇ پىيانىنونىڭ ئۈستىدىكى شىلەپىسىنى ئېلىپ كىيدى، قوللىرى ئىختىيارسىز تىترەپ تۇراتتى، هەربىر هەرىكىتى ئاڭسىزدەك، نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمەيۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئاتا - ئانىسى كۆيۈنگەندەك ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى.

— خەير - خوش ! — دېدى ئۇ ئاران ئاڭلانغۇدەك ئاۋازدا.

— جېنىم بالام، نېمىشقا «خەير - خوش» دەيسەن، يىراقتا سەپەر قىلمىسام ! ساپ هاۋا يېسەڭ ئۆزۈڭگە پايدىلىق. قارىغىنا چىرايىڭغا، بەكمۇ سارغىيىپ كېتىپتۇ. هە راست، ئۇنتۇپ قاپتىمەن، مۇشۇ كۈنلەردە ئۇنتۇغاق بولۇپ كەتتىم ! ساڭا بىر تۇمار پۇتۇپ قويغانىدىم، ئىچىدە ئايەت بار، جېنىم بالام، بۇلتۇر كىيىۋدىن كەلگەن راهىبە ئۆگىتىپ قويغانىدى، بەك ياخشى ئايەت، تېخى بايىلا تىكتىم. ئېسىڭدا، ناتاشا، پەرۋەردىگار سېنى سالامەت قىلسا ئەجەب ئەمەس. سەن بىزنىڭ بىر تاللا قىزىمىز

تۇرساڭ !

مومای یىڭنه قۇتسىدىن ناتاشا یېنىدىن ئایرىمایدىغان ئالتۇن كىرپىستىنى ئالدى، كىرپىست لېنتىسىغا مومای بایىلا تىككەن تۇمار ئېسىلغانىدى.

ــ سالامەت بول ! ــ دېدى مومای ۋە كىرپىستىنى قىزنىڭ بوينىغا ئاستى ھەمدە مەيدىسىگە كىرپىست سىزدى، ــ ئىلگىرى، مەن ھەر كۈنى كەچتە سەن ئۇخلاشتىن بۇرۇن ساڭا مۇشۇنداق بەخت تىلەيتتىم، دۇئا قىلاتتىم، سەنمۇ ماڭا ئەگىشىپ ئوقۇيتتىڭ. ئەمما، ھازىر سەن ئىلگىرىكىگە ئوخشىمای قالدىڭ، تەڭرى سېنى خاتىرجەم قىلمایۋاتىدۇ. ھەي، ناتاشا، ناتاشا، ئاناڭنىڭ دۇئاسىمۇ ساڭا یاردەم قىلالمایۋاتىدۇ! ــ مومای یىغلاپ تاشلىدى.

ناتاشا ئانىسىنىڭ قولىغا ئۇن ـ تىنسىز سۆیۈپ قویدى ـ دە، ئىشىكە قاراپ بىر قەدەم ئالدى. ئەمما، تۇیۇقسىز كەینىگە شارتتىدە بۇرۇلۇپ، دادىسىنىڭ قېشىغا كەلدى. ئۇنىڭ كۆكسى تېز ـ تېز كۆتۈرۈلۈپ پەسلەیتتى.

ــ ئوبدان دادا، سىزمۇ بەخت تىلەڭ ... قىزىڭىزغا بەخت تىلەڭ، ــ دېدى ئۇ ھاسىرىغان ھالدا، ئاندىن دادىسىنىڭ ئالدىغا تىزلاندى.

بىز ئۇنىڭ كۈتۈلمىگەن، زىیادە تەنتەنىلىك خوشلىشىش قىلمىشىدىن ئوڭایسىزلاندۇق. دادىسى نېمە قىلارىنى بىلەلمەي ناتاشاغا بىرھازا قاراپ تۇردى.

ــ ناتاشېنكا، ئوبدان بالام، ئوبدان قىزىم، یۈرەك ـ باغرىم، ساڭا نېمە بولدى ! ــ دېدى ئۇ ئاخىر زۇۋانغا كېلىپ، چاناقلىرىدىن یاش تامچىلىرى تۆكۈلدى، ــ نېمىشقا پىغان چېكىسەن؟ نېمىشقا كېچە ـ كۈندۈز توختىمای یىغلایسەن؟ مەن ھەممىنى كۆرۈپ تۇردۇم، كېچىچە ئۇخلىیالمای، ھۇجرا ئاڭنىڭ ئىشىكىدە تۇرۇپ ئاڭلىدىم ! ... ماڭا ئېیىت، ناتاشا، داداڭغا ھەممىنى ئېیتىپ بەرگىن، بىز ...

بوۋاي گەپىنى تۈگەتمەيلا، قىزىنى تارتىپ تۇرغۇزۇپ مەھكەم قۇچاقلىدى، ناتاشا تارتىشىپ قالغاندەك دادىسىنىڭ باغرىغا تاشلاندى، بېشىنى يەلكىسىگە قويدى.

— ھېچقىسى يوق، ھېچقىسى يوق، مېنىڭ سەل ... مىجەزىم يوق ... — دېدى ئۇ تەكرارلاپ، ئاران تۇتۇپ تۇرۇۋاتقان كۆز ياشلىرى دېمىنى قىسۋاتاتتى.

— خۇدامۇ ساڭا بەخت تىلەيدۇ، خۇددى مەن ساڭا بەخت تىلىگەندەك، قەدىرلىك قىزىم، يۇرەك - باغرىم، — دېدى دادىسى، — خۇدا سېنى مەڭگۈ خاتىرجەم قىلىدۇ، بارلىق ئازابتىن خالاس قىلىدۇ، خۇدادىن ئامانلىق تىلە، قىزىم، مەن گۇناھكار دېگەن دۇئانى خۇدا ئاڭلىسۇن.

— مەنمۇ، مەنمۇ ساڭا بەخت تىلەيمەن، — دېدى مومای ياش تۆكۈپ.

— خەير - خوش ! — دېدى ناتاشا بوش ئاۋازدا.

ئۇ ئىشىكتە توختاپ، ئۇلارغا يەنە بىر قۇر سەپسالدى، بىرنېمە دېمەكچى بولدى - يۇ، ئەمما ھېچنېمە دېمىدى، ئۆيدىن تېز چىقىپ كەتتى. مەن ھاپىلا - شاپىلا ئۇنىڭ كەينىدىن يۈگۈردۈم، قانداقتۇر بىر بەختسىزلىكنى كۆڭلۈم تۇيغاندەك بولدى.

سەككىزىنچى باب

ناتاشا بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئۇنچىقماستىن تېز قەدەملەر بىلەن كېتىۋاتاتتى، ماڭمۇ قارىمايتتى. بىراق، يولنى كېسىپ ئۆتۈپ، ساھىل كوچىسىغا كەلگەندە ئۇشتۇمتۇت توختىدى - دە، قولۇمنى تۇتتى.

— ئىچىم پۇشۇپ كەتتى، — دېدى ئۇ بوش ئاۋازدا، — چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى ... قاتتىق پۇشتى !

— قايتايلى، ناتاشا، — دېدىم مەن ساراسىمىگە چۈشۈپ.
— ئەجەبا، بىلمىدىڭمۇ، ۋانيە، مەن مەڭگۈلۈك كېتىمەن، ئۇلاردىن ئايرىلىمەن، مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيمەن، — دېدى ئۇ ئېيتقۇسىز بىر خىل ئەلەملىك قىياپەتتە ماڭا تىكىلىپ.
يۈرىكىم جىغىدە بولۇپ كەتتى. ئۇلارنىڭكىگە كەلگەن چاغدىلا مۇشۇنداق بولارىنى تۇيغانىدىم. ئېھتىمال، بۇنىڭدىن خېلى بۇرۇنلا، بۇ ئىشلارنى خۇددى تۇمان ئىچىدە تۇرغاندەك گۇڭگا كۆرگەن بولسام كېرەك. ئەمما، شۇ تاپتا ئۇنىڭ بۇ گېپى گويا ئوچۇق ئاسماندا چاقماق چېقىلغاندەك، مېنى قاتتىق چۆچۈتۈۋەتتى.
بىز خاپىغان ھالدا ساھىل كوچىسىدا كېتىۋاتاتتۇق. ئاغزىمغا گەپ كەلمەيتتى، توختىماي ئويلىناتتىم، تەسەۋۋۇر قىلاتتىم، ھەقىقەتەن نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي تەمتىرەپ قالغانىدىم. بېشىم قېيىپ كۆزلىرىم قاراڭغۇلاشتى. بۇ ئىشلار ماڭا بەكمۇ قورقۇنچلۇق، بەكمۇ چۈشىنىكسىز تۇيۇلدى!
— مەندىن كۆرەمسەن، ۋانيە؟ — دېدى ئۇ ئاخىر ئېغىز ئېچىپ.
— ياق ... لېكىن ... لېكىن ئىشەنمەيمەن، بۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس! — دېدىم جاۋابەن، نېمە دېگەنلىكىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيتتىم.
— ياق، ۋانيە، گېپىم راست! مەن ئۇلاردىن ئايرىلىمەن، ئۇلارنىڭ قانداق بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن... ئۆزۈمنىڭ قانداق بولۇپ كېتىدىغانلىقىمنىمۇ بىلمەيمەن!
— ئۇنىڭ قېشىغا بارامسەن، ناتاشا؟ راستمۇ؟
— ھەئە، — دېدى ئۇ.
— بىراق، بۇ مۇمكىن ئەمەس، — دەپ ۋارقىرىۋەتتىم ئەسەبىيلەرچە، — بىلمەسەن، بۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، ناتاشا، بىچارە ناتاشايىم! بۇ ھەقىقەتەن ساراڭلىق، ئۇلارنى نابۇت قىلىۋېتىسەن، ئۆزۈڭنىمۇ نابۇت قىلىسەن! بۇنى بىلەمسەن،

ناتاشا؟

— بىلمەن، بىراق ماڭا نېمە ئىلاج، مېنىڭ ئىرادەمگە باغلىق ئەمەس، — دېدى ئۇ، ئۇنىڭ سۆزلىرى بەئەينى جازا مەيدانىغا كېتىۋاتقاندەك ئۇمىدسىزلىككە تولغانىدى.

— قايتايلى، قايتىپ كېتەيلى ! ھېلىمۇ كېچىكمىدۇق، — دېدىم مەن ئۆتۈنۈپ. ئەمما، مەن قانچىكى ئۆتۈنگەنسېرى، ئۇ شۇنچە قەتئىيلىشىپ كېتىۋاتاتتى، مېنىڭ ئۆتۈنۈشلىرىم ئۆزۈمگە تامامەن بىھۇدە، ناھايىتى بىمەنە تۇيۇلاتتى، — ناتاشا، داداڭغا نېمە قىلىۋاتقانلىقىڭنى بىلەمسەن؟ ئويلاپ باقتىڭمۇ؟ ئۇنىڭ دادىسى داداڭنىڭ دۇشمىنى، كىنەز داداڭغا ھاقارەت قىلدى، پۇلۇمنى ئوغرىلىۋالدى، دەپ گۇمانلاندى، داداڭنى ئوغرى تۇتتى. ئۇلار ھازىر دەۋالىشىۋاتىدۇ... پەرۋەردىگار ! يامان يېرى تېخى بۇ ئەمەس، بىلەمسەن، ناتاشا، ئېھ، خۇدا، سەن ھەممىنى بىلگۈچى ... بىلەمسەن، كىنەز ئاتا ـ ئاناڭدىن، ئالیوشا سەھراغا كېلىپ سىلەرنىڭكىدە تۇرغاندا، قىزىنى ئەتەي ئۇنىڭغا چېتىپ قويدى، دەپ گۇمانلاندى. ئويلاپ باق، بۇنداق تۆھمەت داداڭنىڭ قۇلىقىغا يەتكەندە ئۇ قانچىلىك ئازابلاندى ـ ھە ! ئىككى يىلنىڭياقى ئۇنىڭ چاچلىرىمۇ تامامەن ئاقىرىپ كەتتى. ئۇنىڭغا قارا، ھەممىدىن مۇھىمى، بۇلارنى سەن بىلمىسەن، ناتاشا، پەرۋەردىگار ! سەندىن مەڭگۈلۈك ئايرىلىپ قالسا، ئۇلارنىڭ قانچىلىك بەدەل تۆلەيدىغانلىقىنى ئېيتىشنىڭ ھاجىتى يوق. سەن ئۇلارنىڭ ئالىقىنىدىكى مەرۋايىت، ئاخىرقى ئۆمرىگە ئەڭ زور تەسەللى. بۇنى مەن دېمىسەممۇ بىلىشىڭ كېرەك. ئېسىڭدە بولسۇنكى، داداڭ سېنى سەۋەبسىز ھاقارەتلىگەن تەكەببۇر، مەنپەئەتپەرەسلەرنىڭ تۆھمەتلىرى ۋە خورلۇقلىرىدىن تېخى قىساس ئالمىدىم، دەپ ئويلايدۇ. ھازىر دەل مۇشۇ پەيتتە، ئىشلار كەسكىنلىشىپ كەتتى، كونا ـ يېڭى ئاداۋەتلەر ئېغىرلاشتى، سەۋەب، سىلەر ئالیوشانى قارشى ئالدىڭلار. كىنەز داداڭنى يەنە ھاقارەتلىدى. بۇۋاي يېڭى ھاقارەتكە ئۇچراپ ئاچچىقتىن

يېرىلالماي تۇرغاندا، ئۇشتۇمتۇت بۇ ئىش يۈز بەردى، شۇنىڭ بىلەن بارلىق تاپا - تەنىلەر مانا ئەمدى پاكىتقا ئايلاندى. بۇ ئىشتىن خەۋەردارلىكى ئادەم كىنەزنى ئاقلايدۇ، ئەكسىچە سەن بىلەن داداڭنى ئەيىبلەيدۇ. ھەي، ئۇ نېمە بولۇپ كېتەر؟ بۇ ئىش دەرھال ئۇنىڭ جېنىغا زامىن بولماي قالمايدۇ. بۇ ئىزاھ - ئاھانەتلەرنى كىم پەيدا قىلدى؟ سەن، ئۇنىڭ قىزى، بىردىنبىر ئارزۇلۇق قىزى ! ئاناڭچۇ؟ ئۇنىڭ ئۆمرىنمۇ داداڭنىڭكىدىن ئۇزۇن بولمايدۇ ... ناتاشا، ھەي ناتاشا ! سەن نېمە قىلىۋاتىسەن؟ قايتىپ كېتەيلى ! كاللاڭنى سىلكىۋەت.

ناتاشا زۇۋان سۇرمىدى. ئاخىر ماڭا ئەيىبلىك نەزەردە لاپپىدە قاراپ قويدى، ئۇنىڭ بۇ نەزىرىدە يۇرەكنى ئېزىدىغان ھەسرەت - نادامەت بىلىنىپلا تۇراتتى، مەن دەرھال ھوشۇمنى تاپتىم، بايىقى گەپلەرنى قىلمىغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ جاراھەتلەنگەن قەلبى شۇ تاپتا ئاللىقاچان ئازابلانغان بولاتتى. مەن چۈشەندىم، بۇ قارارغا كېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ قانچىلىك بەدەل تۆلىگەنلىكىنى، مېنىڭ ھېچنېمىگە ئەسقاتمايدىغان، كېچىككەن پەند - نەسىھەتىمنىڭ ئۇنىڭ يارىسىغا قانچىلىك تۇز سېپىپ، ئۇنى تېخىمۇ ئازابلىغانلىقىنى چۈشەندىم. مەن بۇلارنى بىلىپ تۇرۇپمۇ ئۆزۈمنى سۆزلەشتىن توسۇپ قالالمىدىم.

— تېخى بايىلا ئاننا ئاندرىيېۋناغا ئىبادەتكە ... بارمايدىغانلىقىڭنى ئېيتقانىدىڭ. دېمەك، قېلىش ئويۇڭمۇ بار ئىدى، مۇنداقچە ئېيتقاندا، سەن تېخى ئاخىرقى قارارغا كەلمىدىڭ، شۇنداقمۇ؟

ئۇ ماڭا جاۋابەن ئاچچىق كۈلۈپلا قويدى. مەن ئۇنىڭدىن نېمىشقا بۇنى سورايمەن؟ ھەممە ئىش ئايدىڭ بولدى، ئەمدى ئورنىغا كەلمەيدۇ. لېكىن، مەن يەنىلا ئۆزۈمنى تۇتالمىدىم.

— ئەجەبا، ئالىيوشانى راستلا ياخشى كۆرەمسەن؟ — دېدىم مەن ئۇنىڭغا ئەلەملىك قاراپ، ئۆزۈمنىڭ نېمىلەرنى سورىغانلىقىمنى بىلمەيدىغاندەك قىلاتتىم.

— ساڭا قانداق جاۋاب بەرسەم بولار، ۋانيە؟ كۆرۈپ تۇرۇپسەن، ئۇ، كەل، دېدى، كەلدىم، بۇ يەردە ئۇنى كۈتمەن، — دېدى ئۇ يەنىلا سوغۇق كۈلۈمسىرەپ.

— بىراق، گېپىمگە قۇلاق سال، گېپىمنى ئاڭلا، — دېدىم مەن ئاخىرقى قېتىم، ئۇنىڭدىن يەنە ئۆتۈنۈشكە باشلىدىم، — ھەممە ئىش ئورنىغا كېلىدۇ، چارە تېپىلىدۇ، تامامەن باشقا چىقىدۇ، سەن ئۆيدىن چىقىپ كەتمىسەڭمۇ بولىدۇ. قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى ئېيتىپ بېرەي، ناتاشىنكا، ھەممىنى مەن ئورۇنلاشتۇرىمەن، يۇز كۆرۈشۈش ۋە باشقىلار دېگەندەك... ئۆيدىن چىقىپ كەتمىسەڭلا بولدى ! ... ئاراڭلاردا خەت توشۇغۇچى بولىمەن. نېمىشقا شۇنداق قىلىمغۇدەكمەن؟ بۇ ھازىرقى چاردىن ياخشى. مەن شۇنداق قىلىمەن، ھەر ئىككىڭلارنى رازى قىلىمەن، قاراپ تۇر، سىلەرنى چوقۇم رازى قىلىمەن... ھازىرقىدەك ئۆزۈڭنى نابۇت قىلمايسەن، ناتاشىنكا، بىراق سەن ھازىر ئۆزۈڭنى تەلتۆكۈس نابۇت قىلىۋاتىسەن، تەلتۆكۈس ! بۇ تەكلىپىمگە ماقۇل دېگىن، ناتاشا، ھەممە ئىش كۆڭۈلدىكىدەك، قانائەتلىنەرلىك بولىدۇ. سىلەر بىر - بىرىڭلارنى خالىغانچە ياخشى كۆرەلەيسىلەر... مۇبادا ئىككىڭلارنىڭ دادىسى يارىشىپ قالىدىكەن (چۈنكى ئۇلار چوقۇم يارىشىپ قالىدۇ)، ئۇ چاغدا...

— بولدى بەس، ۋانيە، دېمەيلا قوي، — ئۇ گېپىمنى بۆلۈۋەتتى، قولۇمنى چىڭ سىقىپ، كۆزلىرىگە ياش ئالغان ھالدا كۈلۈمسىرەپ ئېيتتى، — قەدىرلىكىم ۋانيە ! سەن تولىمۇ ئاق كۆڭۈل، سەممىي ئادەم ! بىر ئېغىزمۇ ئۆزۈڭنىڭ گېپىنى قىلمايسەن، مەن سېنى تاشلىۋەتكەن تۇرۇقلۇق، ھەممىنى كەچۈرۈۋەتتىڭ، مېنىڭ بەختىمىلا ئويلايسەن. تېخى بىزنىڭ خېتىمىزنى توشۇشنى ئويلاۋاتىسەن ...

ناتاشا يىغلىۋەتتى.

— بىلىمەن، ۋانيە، مېنى شۇ قەدەر ياخشى كۆرىسەن، ھېلىھەم ياخشى كۆرىسەن، بىراق مۇشۇ جەريانىدا، سېنىڭ

ئاغزىڭدىن مېنى ئەيىبلەيدىغان، مەندىن ئاغرىنىدىغان بىر ئېغىزمۇ گەپ چىقمىدى ! لېكىن مەن، مەنچۇ ... ئاھ، خۇدا، مەن ھەقىقەتەن ساڭا يۈز كېلەلمەيمەن ! بىراق، ۋانيە، بىللە ئۆتكۈزگەن ئاشۇ چاغلار ئېسىڭدىمۇ؟ ھەي، ئۇنىڭ بىلەن تونۇشمىغان، ئۇنىڭغا ئۇچرىمىغان بولسام نەقەدەر ياخشى بولاتتى - ھە ! ئۇ چاغدا مەن سەن بىلەن ئۆتەتتىم، ۋانيە، سەن بىلەن، ياخشى نىيەتلىك قەدىرلىكىم ! ... ياق، مەن سېنىڭ خىلىڭ ئەمەس ! مەن قانداق ئادەم - ھە ! مۇشۇ چاغدىمۇ ساڭا ئۆتمۈشتىكى بەختىيار كۈنلىرىمىزنى سۆزلەپ يۈرىمەن، بۇنىڭسىزمۇ سەن يەتكۈچە ئازاب چېكىۋاتىسەن. بىزنىڭكىگە كەلمىگىنىڭگە ئۇچ ھەپتە بولدى، ساڭا قەسەم قىلمەنكى، ۋانيە، سېنىڭ مېنى تىللايدىغانلىقىڭنى، مەندىن نەپرەتلىنىدىغانلىقىڭنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىدىم. نېمە ئۈچۈن ئۆزۈڭنى قاچۇرغانلىقىڭ ماڭا ئايان، بىزگە كاشىلا بولۇشنى خالىمايسەن، بىزنىڭ سېنى كۆرۈپ ۋىجدان ئازابى تارتىشمىزنى خالىمايسەن، ئەمما سەن بىزنى كۆرسەڭمۇ ناھايىتى ئازابلىنىسەنغۇ؟ سەندىن ئەنسىرەيمەن، ۋانيە، سەندىن بەك ئەنسىرەيمەن ! ۋانيە، گېپىمگە قۇلاق سال، ئەگەر مېنى ئالیوشانى ئەسەبىيلەرچە، مەجنۇنلارچە ياخشى كۆرىدۇ دېسەڭ، ئۇنداقتا سېنى دوست سۈپىتىدە سۆيىمەن، بەلكىم بۇ سۆيگۈ تېخىمۇ كۈچلۈكتۇر. ماڭا شۇنسى مەلۇمكى، مەن سەنسىز ياشىيالمايمەن، ساڭا موھتاجمەن. سېنىڭ قەلبىڭگە موھتاجمەن، سېنىڭ قەلبىڭ ئالتۇندەك ئېسىل ... ئاھ ! ۋانيە، ئازابلىق، قورقۇنچلۇق پەيت يېتىپ كەلدى.

ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى فونتاندەك ئېتىلىپ چىقتى، شۇنداق، ئۇ ئىنتايىن ئازابلىنىۋاتاتتى.

— ئاھ ! سېنى نەقەدەر كۆرگۈم كېلىدۇ - ھە ! — دېدى ئۇ يىغىسىنى زورغا بېسىپ، — بەكلا جۇدەپ كېتىپسەن، تۇرقۇڭ ئاغرىق ئازابىنى تارتقان بىمارنىڭ ئۆزى، چىرايىڭ سامانداك

سېرىق، راستلا ئاغرىپ قالدىڭمۇ؟ ئۆزۈم بىلەنلا بولۇپ كېتىپ، مۇشۇنىمۇ سوراپ باقماپتىمەن. ھە راست، ھېلىقى ئوبزورچىلار بىلەن قانداقراق ئۆتۈۋاتسەن؟ يېڭى رومانىڭ قانداق بولۇۋاتىدۇ؟ ئوڭۇشلۇقمۇ؟

— مېنىڭ رومانىم ۋە ئىشلىرىمغا چولا نەدە، ناتاشا ! بۇ ئىشىمنىڭ كارايىتى چاغلىق ! ھېچقىسى يوق، ھەممە ئىش جايىدا، كارىڭ بولمىسۇن ! بىراق، سەندىن سوراپ باقايچۇ، ناتاشا، سېنى ئۇ چاقىرىدىمۇ؟ !

— ياق، پەقەت ئۇلا ئەمەس، مەنمۇ بار. ئەلۋەتتە، ئۇغۇ شۇنداق دېدى، ئەمما مەنمۇ... ماڭا قارا، قەدىرلىكىم، ھەممىنى ئېيتىپ بېرەي: ئۇلار ئۇنىڭغا بىر لايىق تېپىپتۇ، ناھايىتى پۇلدار، يۇقىرى تەبىقىدىن ئىكەن، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭ ھەممىسى ئەمەلدار - ئېسىلزادىلەر ئىكەن. دادىسى ئاشۇ قىزنى ئالسەن، دەيدىكەن، ئۇنىڭ دادىسىنىڭ ھېيلە - مىكرىنىڭ كۆپلۈكىنى بىلسەن، ئۇ ھەممە چارىنى ئىشقا سالىتۇ، چۈنكى ئۇنىڭغا ئون يىلدىمۇ بۇنداق ياخشى پۇرسەت كەلمەيتتى. پۇلمۇ، ھوقۇقمۇ بار ئىدى... ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۇ ناھايىتى چىرايلىق، تەربىيە كۆرگەن، تولىمۇ ئاق كۆڭۈل قىز ئىكەن، ئالیوشا ئۇنىڭغا مەپتۇن بولۇپ قاپتۇ. يەنە كېلىپ، دادىسى بۇ ئىشنى پاتراق پۇتكۇزۇشكە، ئاندىن ئۆزىنىڭ تويىنى قىلىشقا ئالدىرايدىكەن، شۇڭا ئۇ ئالیوشا ئىككىمىزنى ئايرىۋېتىش نىيىتىگە كەپتۇ. ئۇ مەندىن قورقىدۇ، مېنىڭ ئالیوشاغا كۆرسىتىدىغان تەسىرىمدىن قورقىدۇ.

— ياخشى كۆرۈشىدىغانلىقىڭلارنى كىنەز بىلەمدۇ؟ — دېدىم مەن ئەجەبلەنگەن ھالدا ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — ئۇ پەقەت گۇمانلىنىدۇ، ئانچە ئىشىنىپ كەتمەيدۇ ؟

— بىلىدۇ، ھەممىنى بىلىدۇ !

— ئۇنىڭغا كىم ئېيتقان؟

— تېخى يېقىندىلا ئالیوشا ئۇنىڭغا ھەممىنى ئېيتقان، ئۇ

ماڭا شۇنداق دېدى، هەممىنى قالدۇرماي ئېيتىپ بەرگەن.
— ئاھ، خۇدا ! بۇ نېمە قىلغىنىڭلار ئەمدى ! ئۇنىڭ ھەممە گەپنى ئېيتىپ قويغىنى نېمىسى، يەنە كېلىپ مۇشۇنداق چاغدا؟
— ئالیوشانى ئەيىبكە بۇيرۇمىغىن، ۋانيە ! — دېدى ناتاشا سۆزۈمنى بۆلۈپ، — ئۇنى مازاق قىلما ! ئۇنىڭغا باشقىلارغا باھا بەرگەندەك مۇئامىلە قىلساڭ بولمايدۇ. لىللا بول. ئۇ سەن بىلەن ماڭا ئوخشىمايدۇ. ئۇ تېخى بالا، ئالغان تەربىيەسىمۇ بىزگە ئوخشىمايدۇ. ئۆزىنىڭ نېمە قىلۋاتقانلىقىنى بىلمەيدۇ. تۇنجى تەسىرات، ئۇچراتقان تۇنجى ئادەمنىڭ ئۇنىڭغا بېرىدىغان تەسىرى ئۇنى تېخى بىر مىنۇت بۇرۇن بارلىقىمنى ئاتىدىم دەپ قىلغان قەسەملىرىدىن ۋاز كەچتۇرەلەيدۇ. ئۇنىڭ خاراكتېرى ئاجىز. تېخى ھازىرلا مەن ساڭا سادىق، دەپ قەسەم ئىچكەن بولسا، يەنە شۇ كۈنلا باشقا بىراۋغا چىن كۆڭلىدىن، سەممىي ھالدا ساڭا بارلىقىم تەقدىم، دەپ ئىپادە بىلدۇرەلەيدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ ئىشنى ساڭا بىرىنچى بولۇپ ئۆزى ئېيتىدۇ. ئۇ يامان ئىش قىلىشى مۇمكىن، لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن ئۇنى ئەيىبلەشكە بولمايدۇ، ئەپسۇسلانماقتىن باشقا چارە يوق. ئۇ ئۆزىنى قۇربان قىلىشى مۇمكىن، لېكىن سەن ئۇنىڭ قانداق قۇربان بېرىش ئىكەنلىكىنى ئويلاپ يېتەلمەيسەن ! دېمەك، ئۇ بىرەر يېڭى ئىشقا دۇچ كەلسىلا، ئىلگىرىكى ھەممىنى ئۇنتۇپ كېتىدۇ. شۇڭلاشقا، ئەگەر مەن دائىم ئۇنىڭ يېنىدا بولمىسام، مېنىمۇ ئۇنتۇپ كېتىدۇ. ئۇ مانا شۇنداق ئادەم !
— ئاھ، ناتاشا، ئېھتىمال بۇنىڭ ھەممىسى راست ئەمەستۇ، كىشىلەر ئاغزىغا كەلگەننى دەپ قويغاندۇ. ھەي، بالا قانداقمۇ توي قىلسۇن؟
— ساڭا ئېيتسام، دادىسىنىڭ كۆڭلىدە سان بار.
— بىراق، ئۇنىڭ لايىقىنىڭ چىرايلىقلىقىنى، ئالیوشانى مەپتۇن قىلۋالغانلىقىنى سەن قانداق بىلدىڭ؟
— ئالیوشا ئۆزى شۇنداق دېگەن.

— نېمە؟ ئۇ ساڭا ئۆزىنىڭ باشقا بىر قىزنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشى مۇمكىنلىكىنى، ئەمدى سەندىن قۇربان بېرىشنى تەلەپ قىلدىمۇ؟

— ياق، ۋانيە، ياق ! سەن ئۇنى چۈشەنمەيسەن، سەن ئۇنىڭ بىلەن كۆپ ئازىلاشمىدىڭ، سەن ئاۋۋال ئۇنى ياخشى چۈشەن، ئاندىن باھا بەرگىن. دۇنيادا ئۇنىڭدەك سەممىي، پاك ئادەم يوق. ئەجەبا، ئۇ يالغان ئېيتسا ياخشىمۇ؟ ئۇنىڭ باشقا بىرسىگە مەپتۇن بولۇپ قېلىشىغا كەلسەك، ئۇ مېنى كۆرمىگىلى بىر ھەپتە بولدى، شۇڭا مېنى ئۇنتۇپ باشقا بىر قىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغان گەپ، ئەگەر مېنى يەنە كۆرسە، جەزمەن ئالدىمدا تىزلىنىدۇ. ياق، بۇنىسى ماڭا مەلۇم، ئۇنىڭ بۇ ئىشلارنى مەندىن يوشۇرمىغانلىقىنىڭ ئۆزىلا ياخشى ئىش، ئۇنداق بولمىسا، گۇماندىن تۇگىشىپ كېتىمەن. شۇنداق، ۋانيە، مەن قەتئىي قارارغا كەلدىم: مۇبادا، مەن ئۇنىڭ بىلەن مەڭگۈ، دائىم، ھەر ۋاقىت بىللە بولمىسام، ئۇ مېنى سۆيمەيدۇ، مېنى ئۇنتۇپ كېتىدۇ، تاشلىۋېتىدۇ. ئۇ مانا شۇنداق ئادەم، ھەرقانداق بىر قىز ئۇنى ئۆزىگە رام قىلالىشى مۇمكىن. ئۇ چاغدا مەن قانداق قىلىمەن؟ ئۆلمەكتىن باشقا ئامال يوق ... ئۆلسەم نېمە بوپتۇ ! مەن ھازىرلا ئۆلۈشكە رازى ! ئۇنىڭسىز ياشاشنىڭ نېمە ئەھمىيىتى؟ بۇ ئۆلگەندىنمۇ يامان، بۇ ھەرقانداق ئازابتىنمۇ بەتتەر! ھەي، ۋانيە، ۋانيە ! ئۇنىڭ ئۇچۇن ئاتا ـ ئانامدىن ۋاز كېچىشىم سەۋەبسىز ئەمەس ! مېنى توسما، بىر قارارغا كېلىپ بولدۇم ! ئۇ ھەر ۋاقىت مېنىڭ قېشىمدا بولۇشى كېرەك، مەن ئۆيگە قايتىپ كەلسەم بولمايدۇ. ئۆزۈمنىمۇ، باشقىلارنىمۇ نابۇت قىلغانلىقىمنى بىلىمەن ... ھەي، ۋانيە ! — ئۇ تۇيۇقسىز ۋارقىرىۋەتتى، ھەممە ئەزايى توختىماي تىترەيتتى، — مۇبادا، ئاتايا دېگەنلىرىڭ راست بولۇپ، ئۇ مېنى ئالدىغان، سەممىي – ساددا قىياپەتكە كىرىۋالغان، ئەمەلىيەتتە رەزىل شۆھرەتپەرەس ئادەم بولۇپ چىقسا، ئۇ چاغدا قانداق قىلىمەن؟ ھازىر سېنىڭ

ئالدىڭدا ئۇنى ئاقلاۋاتىمەن، ئەمما، ئۇ شۇ تاپتا باشقا بىر قىز بىلەن بىللە بولۇشى، ئىچىدە مېنى مازاق قىلىپ كۈلۈۋاتقان بولۇشى مۇمكىن ... لېكىن مەن شۇنداق ئىپلاس، ھەممىنى بىر ياقتا قايرىپ قويۇپ چوڭ كوچىدا ئۇنى ئىزدەپ پالاقلاپ يۈرىمەن... ھەي، ۋانيە !

ئىچ ـ ئىچىدىن چىققان بۇ خورسىنىشتىن بىر خىل ئازاب بىلىنىپ تۇراتتى، ئىختىيارسىز كۆڭلۈم بەكلا يېرىم بولدى. ناتاشانىڭ شۇ تاپتا ئۆزىنى پۈتۈنلەي يوقىتىپ قويغانلىقىنى چۈشەندىم. ئۇچىغا چىققان قارامۇلۇق ۋە ئەسەبىي كۈنداشلىقلا ئۇنى مۇشۇنداق تەلۋىلەرچە قارار چىقىرىشقا مەجبۇر قىلاتتى. ۋاھالەنكى، شۇ تاپتا مەنمۇ ئوتتا ئۆرتىنىۋاتاتتىم، ئىچىم سىيرىلىۋاتاتتى. مەن ئۆزۈمنى تىزگىنلىيەلمىدىم، ئىختىيارسىز مەندە بىر رەزىل ھېسسىيات پەيدا بولدى.

ـــ ناتاشا، ـــ دېدىم مەن، ـــ بىر ئىشنى چۈشەنمىدىم، سەن بايا تۇنۇگۈن ئۇ توغرۇلۇق نۇرغۇن گەپنى قىلدىڭ، ئۇنى يەنە سۆيەمسەن؟ ! سەن ئۇنى ھۆرمەتلىمەيسەن، ھەتتا ئۇنىڭ مۇھەببىتىگىمۇ ئىشەنمەيسەن، شۇنداق تۇرۇقلۇق ھېچنېمىگە قارىماي ئۇنى ئىزدەيسەن، ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەممە ئادەمنى نابۇت قىلماقچىمۇ سەن. بۇ زادى قانداق ئىش؟ ئۇ سېنى بىر ئۆمۈر ئازابلايدۇ، سېنىڭ ئۇنى ياخشى كۆرۈشۈڭ ھەددىدىن زىيادە بولۇپ كەتتى ، ناتاشا، چېكىدىن ئېشىپ كەتتى، مەن بۇنداق مۇھەببەتنى ھېچ چۈشىنەلمىدىم.

ـــ راست، مەن ئۇنى مەجنۇنلارچە سۆيىمەن، ـــ دېدى ئۇ، چىرايى تېنىدىكى قانداقتۇر بىر ئاغرىق ئازابىدىن تاتىرىپ كەتكەندەك قىلاتتى، ـــ مەن ئەزەلدىن سېنى بۇنداق سۆيۈپ باقمىغان، ۋانيە. ئۆزۈمگىمۇ ئايان، مەن مەستانە بولدۇم، ئۇنى نورمال ئادەمدەك سۆيەلمەيمەن، بۇنداق سۆيۈش ياخشى ئەمەس... گېپىمگە قۇلاق سال، ۋانيە، مەن بۇرۇنلا، ھەتتا ئۇنى بەختلىك چاغلىرىمىزدىلا ئۇنىڭ ماڭا ئازابتىن باشقا ھېچنېمە ئېلىپ

كەلمەيدىغانلىقىنى تۇيغانىدىم. بىراق، مۇبادا مەن ھازىر ئۇنىڭ ماڭا كەلتۈرگەن ئازابلىرىنىمۇ بەخت دەپ ھېس قىلسام، بۇنىڭغا نېمە ئامال؟ ئەجەبا، ھازىر ئۇنى ئىزدەپ يۈرۈشۈم شادلىق ئۈچۈن-مۇ؟ ئۇ يەردە مېنى نېمىلەرنىڭ كۈتۈپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى، ئۆزۈم-نىڭ قانداق قىيناقلارغا دۇچار بولىدىغانلىقىمنى بىلمەمدىم؟ ئۇ ماڭا قەسەم بەرگەن، تۇرلۇك ۋەدىلەرنى قىلغان، ئەما ئۇنىڭ قەسەملىرىنىڭ، ۋەدىلىرىنىڭ بىرسىگىمۇ ئىشەنمەيمەن، گەرچە ئۇنىڭ مېنى ئالدىمىغانلىقىنى، ھەم ئالدىمايدىغانلىقىنى بىلسەممۇ، بۇ ۋەدىلەرنى قىلچىمۇ راست دەپ قارىمايمەن، بۇرۇن-مۇ شۇنداق. مەن ئۇنىڭغا، ھەرقانداق ئۇسۇل بىلەن ئۇنىڭ كەينىگە كىرىۋېلىشنى خالىمايدىغانلىقىمنى ئېيتقانىدىم. ئۇنىڭ بىلەن ئارىلاشقاندا مۇشۇنداق قىلغان ياخشىراق. چۈنكى، چەكلە-مىگە ئۇچراشنى ھېچكىم ياقتۇرمايدۇ، بىرىنچى بولۇپ مەن ياقتۇرمايمەن. بىراق، مەن ئۇنىڭ قۇلى بولۇشنى، چىن كۆڭلۈم-دىن ئۇنىڭ قۇلى بولۇشنى خالايمەن، ئۇنىڭ بارلىق ئىشلىرىغا چىداشقا رازىمەن، مەن بىلەن بىللە بولالىسىلا، مەن ئۇنى كۆرۈپ تۇرالىسىلا بولدى ! ئۇنىڭ باشقا بىراۋنى ياخشى كۆرۈپ قالغىنى كارايىتى چاغلىق ئىش. پەقەت مەن شۇ يەردە بولسىلا، مەنمۇ ئۇنىڭ قېشىدا بولالىسىلا بولدى... بۇنىسى تولىمۇ ئىپلاسلىق، شۇنداقمۇ، ۋانىيە؟ — دەپ سوردى ئۇ ئۇشتۇمتۇت قىزىتما بولغان ئادەمنىڭكىدەك قىزارغان كۆزلىرى بىلەن تىكىلىپ. شۇ تاپتا ئۇ جۆيلۇۋاتقاندەك قىلاتتى، — بۇ ئويۇم تولىمۇ ئىپلاسمە-كەن؟ ئۆزۈمگىمۇ ناھايىتى ئىپلاس تۇيۇلىدۇ. بىراق، ناۋادا ئۇ مېنى تاشلىۋەتسە، مەن ئۇنى نەگىلا بارسا قوغلاپ بارىمەن، ئۇنى قوغلاپ يەتكىنىمدە، يەنە رەت قىلىنسامۇ، قوغلىۋېتىلسەممۇ مەيلى. سەن ھازىر مېنى قايتىپ كېتىشكە ئۇندەۋاتىسەن. نېمە ھاجىتى؟ ھازىر قايتىپ كەتسەم، ئەتە يەنە قېچىپ چىقمەن، ئۇ چىق دېسىلا چىقمەن، خۇددى ئىتنى چاقىرغاندەك بىرلا ئىسقىر-

تىپ قويسا، كەينىدىن چاپسەن ... ئازاب ـ ئوقۇبەتتىن، ئۇ ماڭا كەلتۈرگەن ھەرقانداق ئازاب ـ ئوقۇبەتتىن قورقمايمەن. ئۇنىڭ ئۈچۈن ئازاب چېكىۋاتقانلىقىمنى بىلسەملا كۈپايە... ھىم، بۇ ئىشنى ئېنىق دەپ بەرگىلى بولمايدۇ، ژانيە !

«بىراق، ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىچۇ؟ ــ دەپ ئويلىدىم، ــ ناتاشا ئۇلارنى ئۇنتۇپ كەتتىغۇ.» ئۇنتۇپ قالغاندەك قىلاتتى.

ــ ناۋادا، ئۇ سەن بىلەن توي قىلمىسىچۇ، ناتاشا؟

ــ ئۇ ماقۇل بولدى، ھەممىگە ماقۇل بولدى. ئۇنىڭ مېنى بۈگۈن چاقىرىپ كېلىشى ئەتە شەھەر سىرتىدا خۇپىيانە توي قىلىش ئۈچۈن. بىراق، ئۇ قانداق قىلىشنى بىلمەيدۇ، ئۇ بەلكىم قانداق توي قىلىشنىمۇ بىلمىسە كېرەك. ئۇ قانداقراق ئەر؟ تولىمۇ كۈلكىلىك ئىش ـ دە. تويدىن كېيىن ئۇنىڭدا خۇشاللىقنىڭ بولماسلىقى، مەندىن ئاغرىنىشى تۇرغان گەپ... ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىنى قۇربان قىلمەنكى، ئۇنىڭ ماڭا بىرەر ئىش قىلىپ بېرىشىنى تەلەپ قىلمايمەن. مۇبادا، ئۇ توي قىلىش سەۋەبلىك دەرد تارتسا، ئۇنى نېمىدەپ بۇ دەردكە مۇپتىلا قىلغۇلۇق؟

ــ ياق، بۇ تولىمۇ بىمەنىلىك، ناتاشا، ــ دېدىم مەن، ــ ھازىر ئۇدۇللا ئۇنى ئىزدەپ بارامسەن.

ــ ياق، ئۇ مېنى مۇشۇ يەردىن ئېلىپ كەتمەكچى بولغان، بىز شۇنداق پۈتۈشكەن...

ئۇ تىت ـ تىت بولۇپ يىراقتا نەزەر سالدى. ئەمما، ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى.

ــ ئۇ تېخىچە كەلمىدى ! لېكىن سەن بالدۇر كەلدىڭ ! ــ دېدىم مەن غەزەپتىن ژارقىراپ. ناتاشا خۇددى ئېغىر زەربە يېگەندەك دەلدۇگۇنۇپ، چىرايلىرى بىرقىسمىلا بولۇپ كەتتى.

ــ ئۇ كەلمەسلىكى مۇمكىن، ــ دېدى ئۇ ھەسرەتلىك كۈلۈپ قويۇپ، ــ ئۇچ كۈن ئىلگىرى ماڭا يازغان خېتىدە، ناۋادا بۇ

يەرگە كەلمىسەك، شەھەر سىرتىدا مەن بىلەن توي قىلىش پىلانىدىن ۋاز كېچىشكە مەجبۇر بولىدىغانلىقىنى، دادىسىنىڭ ئۇنى بولغۇسى خوتۇنىنىڭ قېشىغا ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى. خەت شۇنداق ئاددىي، شۇنداق تەبىئىي يېزىلغانىدى، خۇددى بۇ ئەرزىمەس بىر ئىشتەك ... ناۋادا ئۇ راستلا ئۇنىڭ قېشىغا كەتسە، قانداق قىلغۇلۇق، ۋانيە؟

مەن جاۋاب بەرمىدىم، ئۇ قولۇمنى چىڭ سىقتى. كۆزلىرى يالتىراپ تۇراتتى.

— ئۇ قىزنىڭ قېشىغا كەتتى، — دېدى ناتاشا پەس ئاۋازدا، — ئۇ مېنىڭ بۇ يەرگە كەلمەسلىكىمنى ئارزۇ قىلىدۇ، شۇنىڭدىلا ئۇنىڭ قېشىغا بارالايدۇ، ئارقىدىن، ساڭا ئالدىنئالا ئۇقتۇردۇم، لېكىن كەلمىدىڭ، دەپ ئۆزىنىڭكىنى توغرا چىقىرىدۇ. ئۇ مەندىن زېرىكتى، شۇڭا ماڭا بارغانسېرى سوغۇق مۇئامىلە قىلىۋاتىدۇ... ئاھ، خۇدا ! مەن راستلا سارىڭ بوپتىمەن ! بىز ئاخىرقى قېتىم كۆرۈشكەندە، ئۇ ماڭا ئۆز ئاغزى بىلەن مەندىن زېرىككەنلىكىنى ئېيتقانىدى... مەن بۇ يەردە يەنە نېمىنى كۈتۈۋاتىمەن !

— كەلدى، — دەپ ۋارقىرىۋەتتىم مەن ئۇشتۇمتۇت ئالیوشانىڭ ساھىل كوچىسىدا كېلىۋاتقانلىقىنى يىراقتىن كۆرۈپ.

ناتاشانىڭ ۋۇجۇدى تىترەپ، چۆچۈگىنىدىن توۋلاپ سالدى، بارغانسېرى يېقىنلاۋاتقان ئالیوشاغا تىكىلدى، قولۇمنى سىلكىپ تاشلاپ، ئالیوشاغا ئېتىلدى. ئالیوشامۇ قەدەملىرىنى تېزلەتتى، سەلدىن كېيىن ئۇ ناتاشانى باغرىغا باستى. كوچىدا بىزدىن باشقا ئادەم يوق ئىدى. ئۇلار سۆيۈشتى، كۈلۈشتى. ناتاشا ھەم كۈلەتتى، ھەم يىغلايتتى، خۇددى ئۇزاقتا بىر كۆرۈشكەندەك. ئۇنىڭ تاتارغان چىرايىغا قان تەپكەنىدى. ئۇ ئەسەبىيلەشكەنىدەك قىلاتتى... ئالیوشا مېنى كۆردى ۋە دەرھال ماڭا قاراپ كەلدى.

توققۇزىنچى باب

بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئالىيوشانى نەچچە رەت كۆرگەن بولساممۇ، بىراق يەنىلا ئۇنىڭغا ئاچ كۆزلۈك بىلەن قاراپ تۇراتتىم. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قارىدىم، بۇ كۆزلەر گويا مېنى جىمى ئەندىشىدىن خالاس قىلىۋېتىدىغاندەك، ماڭا ھەممىنى ئېنىق چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيدىغاندەك، بۇ بالىنىڭ ناتاشانى قانداقلارچە مەپتۇن قىلىۋالغانلىقى، ئۇنىڭ قەلبىگە مەجنۇنلارچە مۇھەببەت گۈلخانى تۇتاشتۇرغانلىقى — بۇ مۇھەببەتنىڭ ناتاشاغا ھەممىدىن مۇھىم مەجبۇرىيەتنى ئۇنتۇلدۇرۇپ، ئۇنى تاھازىرغىچە مۇقەددەس بىلىپ كېلىۋاتقان ھەممە نەرسىنى يەڭگىللىك بىلەن قۇربان قىلىۋېتىشتىن يانايدىغان قىلىپ قويغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغاندەك قىلاتتى. كىچىك كىنەز قوللىرىنى تۇتۇۋېلىپ چىڭ سىقتى. ئۇنىڭ مۇلايىم، نۇرلۇق نەزىرى يۈرىكىمنى تېشىپ ئۆتۈپ كەتكەندەك بولدى.

مېنىڭ رەقىبىم ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت بىرلا نۇقتىنى تۇتۇۋېلىپ ئۇنىڭغا باھا بېرىشنىڭ خاتا بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. راست، مەن ئۇنى ياقتۇرمايمەن، ئېتىراپ قىلىمەنكى، ئۇنى مەڭگۈ ياقتۇرمايمەن — ئۇنىڭ تونۇشلىرى ئىچىدە ئۇنى ياقتۇرمايدىغان بىردىنبىر ئادەم يالغۇز مەنلا بولسام كېرەك. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى نۇرغۇن نەرسىلەر ھەرقانچە قىلسامۇ كۆزۈمگە سىغمايدۇ، ھەتتا ئۇنىڭ كېلىشكەن تەق - تۇرقىمۇ شۇنداق، ئېھتىمال تەق - تۇرقى بەك سۈلكەتلىك بولغانلىقى ئۈچۈنلا، ئۇنى ياقتۇرمىسام كېرەك. كېيىن بىلدىمكى، مۇشۇ جەھەتتىكى باھايىممۇ دېگەندەك ئادىل بولماپتۇ. ئۇ ئېگىز بوي، كېلىشكەن، زىلۋا بالا ئىدى، سوقمچاق يۈزى تاتىراڭغۇ، چاچلىرى سۇس سېرىق، كۆك كۆزلىرى ھەرقاچان مۇلايىم، ئويچان ئىدى، ئاندا - ساندا تولىمۇ ساددا، سەبىي بىر خىل شادلىقىمۇ

جىلۇبلىنىپ قالاتتى. قىپقىزىل لەۋلىرى مەڭگۈ شۇنداق سۇرلۇك تۇرىدىغاندەك كۆرۈنەتتى، شۇڭا بۇ لەۋلەردە توساتتىن پەيدا بولغان كۈلۈمسىرەش كىشىگە ئاجايىپ تاسادىپىي، سارىسىمىلىك تۇيۇلاتتى، بۇ كۈلۈمسىرەش شۇنچە سەبىي، شۇنچە ساپ ئىدىكى، كەيپىياتىك قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، دەرھال شۇنداق كۈلۈمسىرەش بىلەن جاۋاب قايتۇرمىسام بولمايدۇ، دېگەن تۇيغۇغا كېلىشىك تۇرغانلا گەپ ئىدى. ئۇنىڭ كىيىنىشى پۇزۇر بولمىغان بىلەن، سۇلكەتلىك ئىدى، بۇ خىل سۇلكەت ئۇنىڭ ئۈچۈن قىيىن ئەمەستەك، يارىلىشىدىنلا بارەدەك قىلاتتى. دەرۋەقە، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ناچار ئىللەتلەر، يۇقىرى قاتلام جەمئىيىتىنىڭ يامان ئادەتلىرى: شاللاقلىق، مەنمەنلىك، قوپاللىق، ئەدەپسىزلىك، ئۆزىنى قەستەن كەمتەر كۆرسىتىش بار ئىدى. ئەمما، ئۇ ناھايىتى ئوچۇق - يورۇق، تۇز ئىدى، ئۆزىدىكى ناچار ئىللەتلەرنى ئاۋۇال ئۆزى پاش قىلاتتى، پۇشايمان قىلاتتى ۋە مەسخىرە قىلاتتى. مېنىڭچە، ئۇ مەڭگۈ يالغان سۆزلىمەيتتى، ھەتتا چاقچاق قىلىپمۇ يالغان سۆزلىمەيتتى، ناۋادا يالغان سۆزلەپ سالسا، بۇنىڭ نېمە ئۈچۈن خاتا بولىدىغانلىقىنى ئويلاپمۇ قويمايدىغاندەك قىلاتتى. ھەتتا ئۇنىڭ نەپسانىيەتچىلىكى، شەخسىيەتچىلىكىمۇ سەل - پەل ئادەمنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرەتتى، بەلكىم بۇ نەرسىلەر ئاشكارا بولغانلىقى، يوشۇرۇلمىغانلىقى ئۈچۈن شۇنداقتۇ. ئۇنىڭ ھېچقانداق مەخپىيىتى يوق ئىدى. ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسى ئاجىز، يەڭگىلتەك، قورقۇنچاق، ئىرادىسىز ئىدى. ئۇنى بوزەك قىلىش، ئالداش خۇددى نارەسىدە بالىنى بوزەك قىلغاندەك، ئالدىغاندەك گۇناھلىق، يىرگىنچلىك بولاتتى. ئۇنىڭ سەبىيلىكى يېشىغا زادىلا ماس كەلمەيتتى، تىرىكچىلىك يوللىرىدىن قىلچە خەۋەرسىز ئىدى، قىرىق ياشقا كىرسىمۇ بىلمەيدىغاندەك قىلاتتى. بۇنداق ئادەملەرنىڭ ئۆمۇر بويى چوڭ بولماسلىقى پېشانىسىگە پۈتۈلگەن بولسا كېرەك. مېنىڭچە، ئۇنى

ياقتۇرمايدىغان ئادەم بولمايتتى، ئۇ كىچىك بالىدەك كىشىنىڭ زوقىنى، ئامراقلىقىنى كەلتۈرەتتى. ناتاشا دۇرۇس ئېيتىدۇ: كۆچلۈك قىزىقتۇرۇش ئۇنى يامان ئىشلارنى قىلىشقا ئېلىپ بارىدۇ، ئەمما ئۆزىنىڭ قەبىھ قىلمىشى كەلتۈرۈپ چىقارغان يامان ئاقىۋەتنى تونۇپ يەتسىلا، مېنىڭچە قاتتىق پۇشايمان قىلىدۇ. ناتاشا ئۆزىنىڭ ئۇنىڭغا غوجا ۋە ھۆكۈمران بولىدىغانلىقىنى، ھەتتا ئۇنىڭ ئۆزى ئۈچۈن قۇربانلىق بولىدىغانلىقىنى ئاڭسىز تۇرده ھېس قىلغانىدى. ئۇ ئالیوشانى خۇددىنى يوقاتقان ھالدا ياخشى كۆرۈش ۋە ئۇنى قىينىشنىڭ شادلىقىنى ئالدىن تېتىغانىدى. ئۇنى سۆيگەنلىكى ئۈچۈن، بەلكىم مۇشۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك، ئۇ ئاۋۋال ئۇنىڭ قۇربانى بولۇشقا ئالدىرىغانىدى. ئەمما، ئالیوشانىڭ كۆزلىرىدىمۇ سۆيگۈ - مۇھەببەت نۇرلىرى چاقنايتتى، ئۇ شادلانغان ھالدا ناتاشاغا قاراپ تۇراتتى. ناتاشا كۆرەڭلىگەندەك ماڭا لاپپىدە قاراپ قويدى. شۇ ئەسنادا ئۇ ھەممىنى ــ ئاتا - ئانىسىنى، ئايرىلىشنى، ئەندىشىنى ئۇنتۇغانىدى... ئۇ بەختىيار ئىدى.

ــ ۋانيە ! ــ دېدى ناتاشا ئۇنلۇك ئاۋازدا، ــ ئۇنىڭغا يۈز كېلەلمەيمەن، ئۇنىڭ خىلى بولالمايمەن ! سېنى كەلمەيدۇ دەپتىكەنمەن، ئالیوشا. بۇ يامان خىياللىرىمنى ئۇنتۇپ كەت، مەن گۇناھىمنى يۇيمەن ! ــ ئۇ چەكسىز مۇھەببەت بىلەن ئالیوشاغا قارىدى. ئالیوشا بىلىنەر - بىلىنمەس كۈلۈمسىرەپ، ئۇنىڭ قولىنى سۆيدى، قولنى قويۇۋەتمەي تۇرۇپ ماڭا بۇرۇلۇپ ئېيتتى:

ــ سىزمۇ مېنى ئەيىبكە بۇيرۇمىغايسىز. سىزنى خىلى بۇرۇنلا قېرىنداشلارچە قۇچاقلاش نىيىتىم بار ئىدى. ناتاشا ماڭا سىزنىڭ نۇرغۇن ئىشلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەرگەن. مەن سىز بىلەن ھازىرغا قەدەر تېخى دېگەندەك تونۇشۇپ كېتەلمىدۇق، نېمىشقىدۇر دوست بولۇشمىدۇق. چوقۇم دوست بولۇپ

قالمىز... بىزنى كەچۈرگەيسىز، ــ ئۇنىڭ چىرايىغا بىلىنەر - بىلىنمەس قىزىللىق تەپتى، شۇنىڭ بىلەن تەڭلا شۇنداق تاتلىق كۈلۈمسىرىدىكى، ئۇنىڭ سۆزلىرىگە جان دىلىم بىلەن جاۋاب بەرمەي تۇرالمىدىم.

ــ شۇنداق، ئالىيوشا، شۇنداق، ــ دېدى ناتاشا گەپ قىستۇرۇپ، ــ ئۇ بىزنىڭ ئادىمىمىز، بىزنىڭ قېرىندىشىمىز، ئۇ ئاللىقاچان بىزنى كەچۈردى، ئۇنىڭسىز بىز بەختلىك بولالمايمىز. مەن ساڭا ئېيتقاندەك... ھەي، بىز تولىمۇ تاش يۈرەك ئىكەنمىز، ئالىيوشا! ئەمما ئۇچىمىز بىللە ياشايمىز... ۋانيە! ــ ئۇ گېپىنى داۋاملاشتۇردى، لەۋلىرى تىترەشكە باشلىدى، ــ سەن ئەمدى ئۇلارنىڭ قېشىغا بارغىن، ئۆيگە قايتقىن، سېنىڭ قەلبىڭ ئالتۇندىنمۇ ساپ، ئۇلار مېنى كەچۈرمىگەن تەقدىردىمۇ، سېنىڭ مېنى كەچۈرگەنلىكىڭنى كۆرسە، ماڭا سەل - پەل سىلىق مۇئامىلىدە بولسا ئەجەب ئەمەس. ھەممە - ھەممىنى ئۇلارغا ئېيتىپ بەر، ئۆزۈڭنىڭ يۈرىكىدىن ئۇرغۇپ چىققان سۆزلىرىڭنى ئوبدانراق ئويلا، مۇڭاپىق سۆزلەرنى ئىزدەپ تاپ... مېنى قوغداپ قېلىشىڭ، قۇتۇلدۇرۇشۇڭ كېرەك. ئۇلارغا ھەممە باھانە - سەۋەبنى ئېيتقىن، ئۆز چۈشەنچەڭ بويىچە ئېيت. ساڭا مەلۇم، ۋانيە، بۇگۈن ساڭا يولۇققىغان بولسام، بۇنداق قىلىش قارارىغا كېلەلىشىم ناتايىن ئىدى! مېنى قۇتقۇزۇپ قالدىڭ. مەن بارلىق ئۈمىدىمنى دەرھاللا ساڭا باغلىدىم، چۈنكى مېنىڭچە، قايسى يول بىلەن ئېيتقاندا، ئۇلارنى بۇ قورقۇنچلۇق خەۋەرنى ئاڭلاپ ئارتۇقچە ئازاب چەكمەس قىلىشنى ئوبدان بىلىسەن. ئاھ، پەرۋەردىگار! ... مېنىڭ ئورنۇمدا ئۇلارغا ئېيتقىن، ۋانيە، ماڭا ئايان، مەن ھازىر ئۇلارنىڭ ئەپۇ قىلىشىغا ئېرىشىشىم مۇمكىن ئەمەس: مېنى ئۇلار ئەپۇ قىلغان تەقدىردىمۇ، خۇدا كەچۈرمەيدۇ. بىراق، ئۇلار ماڭا قارغىش ياغدۇرغان ھالەتتىمۇ، مەن يەنىلا

ئۇلارغا بەخت تىلەيمەن، دۇئا قىلىمەن. مېنىڭ قەلبىم ئۇلارغا تەسەددۇق ! ئاھ، نېمىشقىمۇ ھەممىمىز بەختلىك بولالمايدىغاندىمىز ! نېمىشقا، نېمىشقا ! پەرۋەردىگارىم، مېنىڭ بۇ نېمە قىلغىنىم ! — ئۇ ئېسىگە كەلگەندەك توساتتىن ۋارقىرىۋەتتى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدى ۋەھىمىدىن تىترەپ كەتتى، قوللىرى بىلەن يۈزىنى ئېتىۋالدى. ئالیوشا ئۇنى قۇچاقلاپ ئۇن - تىنسىز باغرىغا چىڭ باستى. ئاربىدىكى سۈكۈت بىرھازا داۋاملاشتى.

— ئۇنىڭدىن مۇشۇنداق قۇربان بېرىشنى تەلەپ قىلغىنىڭىز نېمىسى ! — دېدىم مەن ئالیوشاغا قاراپ كايىغان تەرزدە.

— مېنى ئەيىبكە بۇيرۇمىغايسىز، — دېدى ئالیوشا، — سىزگە ۋەدە بېرىمەنكى، ھازىرقى بارلىق بەختسىزلىكلەر، ناھايىتى چوڭ بەختسىزلىك بولغان تەقدىردىمۇ، ھەممىسى ۋاقىتلىق. بۇنىڭغا ئىشىنىمەن. ھازىر بىزگە قەتئىي ئىرادىلا كېرەك، شۇنىڭدىلا بىز بۇ دەقىقىلەردىن ئۆتۈپ كېتەلەيمىز، ئۇمۇ ماڭا شۇنداق ئېيتقان. سىزگە مەلۇم، ھەممە ئىشقا ئائىلىنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتى، بەھۇدە جەڭگى - جېدەللەر، دەۋالار سەۋەبچى ! ... ئەمما... ۋەدە بېرىمەنكى، بۇنىڭغا باش قاتۇرۇۋاتقىنىمغا ناھايىتى ئۇزاق بولدى. بۇ ئىشلار ئەمدى ئاخىرلىشىشى كېرەك. ھەممىمىز يارىشىمىز لازىم، ئۇ چاغدا بىز ئىنتايىن بەختلىك بولىمىز، چوڭلار بىزنىڭ بىللە ئىكەنلىكىمىزنى كۆرسىمۇ يارىشىپ قالىدۇ. كىم بىلىدۇ، بىزنىڭ تويىمىز ئۇلارنى يارىشتۇرۇشنىڭ مۇقەددىمىسىمۇ تېخى ! مېنىڭچە، بۇنداق بولماسلىقى مۇمكىن ئەمەس. سىزنىڭچە قانداق؟

— توي قىلىمىز دەۋاتىسىز، ئۇنداقتا توي مۇراسىمى قاچان ئۆتكۈزۈلىدۇ؟ — دېدىم مەن ناتاشاغا قاراپ.

— ئەتە ياكى ئۆگۈن، كېچىككەندە ئۆگۈنلۈككە، بۇنىسى

چوقۇم، لېكىن ماڭىمۇ تېخى ئېنىق ئەمەس، ئۇنىڭ ئۇستىگە مەن تېخى ھېچقانداق ئىشنى ئورۇنلاشتۇرمىدىم. مەن ناتاشانى بۇگۈن كەلمەيدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم، يەنە كېلىپ بۇگۈن دادام مېنى ھېلىقى لايىقسىم بىلەن كۆرۈشتۇرمىسەم بولمايدۇ، دەپ تۇرۇۋالغانىدى. سىزگە مەلۇم، ئۇلار ماڭا لايىق تاپتى، ناتاشا سىزگە ئېيتىپ بەرگەندۇ؟ بىراق، مېنىڭ رازىلىقىم يوق. شۇڭا، مەن تېخى ئىشلارنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرالمىدىم. ئەمما، قانداقلا بولمىسۇن، بىز ئۆگۈنلۈككە جەزمەن توي قىلىمىز. ھېچ بولمىسا، مېنىڭچە شۇنداق، چۈنكى ئۇنىڭدىن باشقا ئامال يوق. ئەتە بىز پىسكوۋغا بارىمىز، ئۇ يەرگە قوشنا كەنتتە مېنىڭ سىياسىي - قانۇن مەكتىپىدە ئوقۇغان ساۋاقدىشىم بار، ئۇ ناھايىتى ياخشى ئادەم، ئۇنى سىزگە تونۇشتۇرۇپ قويۇشۇم مۇمكىن. ئاشۇ كەنتتە بىر پوپ بار، لېكىن ھازىر بارمۇ - مۇمكىن. سۇرۇشتۇرۇپ باقسام يوقمۇ، مەنمۇ بىرنېمە دېيەلمەيمەن. سۇرۇشتۇرۇپ باقسام بولىدۇ، بىراق ئۇلگۈرەلمىدىم... ئەمما راستىنى ئېيتسام، بۇ كىچىك ئىش، گەپ مۇھىم ئىشنى كۆڭۈلگە پۈكۈش كېرەك. باشقا كەنتتىن پوپ چاقىرساقمۇ بولىدۇ، سىزنىڭچە قانداق؟ ئەتراپتا جەزمەن يەنە باشقا كەنتلەرمۇ بار! ئەپسۇس، مەن ھازىرغىچە ئۇ يەردىكىلەرگە خەت يازالمىدىم، ئالدىن ئۇقتۇرۇپ قويۇش كېرەك ئىدى. دوستۇم ھازىر ئۆيىدە بولماي قېلىشىمۇ مۇمكىن... بىراق، بۇنىڭ كارايىتى چاغلىق، ئىرادە بولسىلا، ھەممە ئىش ئۆزلۈكىدىن پۈتىدۇ، شۇنداقمۇ؟ ئۇنىڭدىن سىرت، ناتاشا ئەتە ياكى ئۆگۈن ئۇ يەرگە بېرىپ مەن بىلەن بىللە ياشايدۇ. مەن يالغۇز بىر تۇرالغۇنى ئىجارىگە ئالدىم، قايتىپ كېلىپ شۇ يەردە تۇرىمىز. مەن ئەمدى دادامنىڭ ئۆيىگە قايتمايمەن، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ بىزنى يوقلاپ كېلىڭ، ھەممىنى تەخ قىلىپ قويدۇم. ساۋاقداشلىرىممۇ يوقلاپ كېلىدۇ، مەن تېخى كەچلىك زىياپەت ئۆتكۈزىمەن...

مەن ئالیوشاغا گاڭگىراش ۋە ئەلەم بىلەن قارىدىم. ناتاشا ماڭا كۆز ئىشارىتى قىلىپ، مېنىڭ ئۇنىڭغا بەك قاتتىق قوللۇق قىلماسلىقىمنى، ئىمكانقەدەر كەڭ قورساق بولۇشۇمنى ئۆتۈندى. ناتاشا چىرايىغا مەيۇس كۈلكە يۈگۈرتۈپ ئۇنىڭ گەپلىرىگە قۇلاق سالاتتى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۇنىڭغا مەپتۇن بولۇپ قېلىۋاتقاندەك قىلاتتى، بەئەينى ئوماق، شاد ـ خۇرام بالىدىن ھۇزۇرلىنىۋاتقاندەك، ئۇنىڭ نادانلارچە، لېكىن يېقىملىق سۆزلىرىگە قۇلاق سالاتتى. مەن ئەيىبلىك نەزەر بىلەن ئۇنىڭغا قارىدىم. يۈرىكىم چىدىغۇسىز ھالدا ئېغىپ كەتتى.

ـــ ئەمما، دادىڭىز چۇ؟ ـــ سورىدىم مەن، ـــ ئۇنىڭ سىزنى كەچۈرىدىغانلىقىغا ئىشەنچىڭىز بارمۇ؟

ـــ ئىشەنچىم بار، ئۇ نېمىمۇ قىلالايتتى؟ ئەلۋەتتە، مېنى بىر ـ ئىككى ئېغىز تىللايدۇ شۇ، بۇنىسى ئېنىق. ئۇ شۇنداق ئادەم، ناھايىتى تەلەپچان. باشقىلارغا تېخى مېنى دادلاپ بېرىشىمۇ مۇمكىن. قىسقىسى، ئۇ ئاتىلىق نوپۇزىنى ئىشقا سالىدۇ... ئەمما بۇلارنىڭ ھەممىسى قورقۇنچلۇق ئەمەس. ئۇ مېنى جېنىدىن ئەزىز كۆرىدۇ، بىرپەس ئاچچىقلىنىپ قويۇپ ئەپۇ قىلىۋېتىدۇ. ئۇ چاغدا ھەممە ئادەم يارىشىپ قالىدۇ، ھەممىمىز ناھايىتى بەختلىك بولىمىز. ناتاشانىڭ دادىسىمۇ شۇنداق.

ـــ ئەگەر دادىڭىز سىزنى كەچۈرمىسىچۇ؟ بۇنى ئويلاپ كۆردىڭىزمۇ؟

ـــ چوقۇم كەچۈرىدۇ، لېكىن ئانچە تېز بولماسلىقى مۇمكىن. بىراق، بۇنىڭ نېمە كارايىتى؟ ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ جىگەرلىك بالا ئىكەنلىكىمنى كۆرسىتىپ قويىمەن. ئۇ دائىم مېنى ئاجىز، تەنتەك دەپ تىللايدۇ. ئەمدى ئۇ مېنىڭ قانداقلىقىمنى بىر كۆرۈپ قويسۇن. ئۆي ـ ئوچاقلىق بولۇش ئوينىشىدىغان ئىش ئەمەس. ئۇ چاغقا بارغاندا مەن يەنە كىچىك بالا بولۇۋېرىمەن... دېمەكچىمەنكى، مەنمۇ باشقىلاردەك...ئۆي ـ ئوچاقلىق بولغان

ئادەملەردەك بولىمەن. ئۆز كۈچۈم بىلەن ياشايمەن. ناتاشانىڭ دېيىشىچە، بۇ ھازىرقىدەك باشقىلارنىڭ قولىغا قاراپ ياشىغاندىن كۆپ ياخشى ئىكەن. ئۇنىڭ ماڭا قانچىلىك ئەقىل كۆرسەتكەنلىكىنى راستلا بىلمەيسىز ! مەن مەڭگۈ ئويلاپ يېتەلمەيتتىم — مەن مۇنداق چوڭ بولمىغان، ئۇلارمۇ ماڭا بۇنداق تەربىيە بەرمىگەن. ئەلۋەتتە، ماڭىمۇ ئايان، يەڭگىلتەك بولغانلىقىم ئۈچۈن ھېچ ئىش قىلالمايمەن، ئەمما بىلەمسىز، بۇرناكۇن مەن قالتىس بىر ئەقىلنى ئويلاپ تاپتىم. ھازىر تېخى پەيتى بولمىسىمۇ، سىزگە ئېيتىپ بېرەي، چۈنكى ناتاشامۇ ئاڭلىشى كېرەك، سىزمۇ ماڭا ئەقىل كۆرسىتىسىز. قارىڭ، مەنمۇ سىزگە ئوخشاش رومان يېزىپ ژۇرنالغا سېتىشنى ئويلاپ قالدىم. مۇھەررىرلەر بىلەن ئالاقىلىشىدىغان ئىشتا ماڭا ياردەم بەرسىڭىز، بولامدۇ؟ بۇ ئىشتا سىزدىن چوڭ ئۇمىد كۈتىمەن. تۇنۇگۈن كېچىچە كاللامدا بىر رومان قۇراشتۇردۇم، ئۇرۇنۇپ كۆرەي دەيمەن، مۇنەۋۋەر ئەسەر بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس، ئەسەرنىڭ ۋەقەلىكى سكرىبې[1] نىڭ كومېدىيەسىدىن ئېلىنغان... بۇنى سىزگە كېيىن ئېيتىپ بېرىمەن. مۇھىمى ئۇنىڭ بىلەن پۇل تاپقىلى بولمىدۇ... سىزمۇ قەلەم ھەققى ئالدىڭىزغۇ؟

مەن ئىختىيارسىز كۈلۈۋەتتىم.

— مېنى مازاق قىلمۇاتىسىز، — دېدى ئالىيوشا كۈلۈپ، — ياق، ئاڭلاپ تۇرۇڭ، — ئۇ كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان ساددا تەرزدە گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — مېنىڭ سىرتىمغىلا قارىۋالماڭ، راست، مېنىڭ كۆزىتىش ئىقتىدارىم ئىنتايىن ياخشى، بىلىپ قالىسىز. نېمىشقا ئۇرۇنۇپ باقمىغۇدەكمەن؟ قاملىشىپ قالسا ئەجەب ئەمەس... ئېھتىمال سىزنىڭ توغرىدۇ، مەن جاھاندارچىلىقتىن قىلچە خەۋىرسىز، ناتاشامۇ شۇنداق

---

① سكرىبې (1791 — 1871) — فىرانسىيە دراماتورگى.

دەيدۇ، ھەممە ئادەم شۇنداق دەيدۇ. مەن قانداق بىر يازغۇچى بولۇپ چىقارمەن؟ كۇلسىڭىز، كۇلۈۋېرىڭ! بىراق، تۇزىتىپ بەرمىسىڭىز بولمايدۇ. بۇنى ناتاشا ئۈچۈن قىلىسىز، چۈنكى سىز ئۇنى سۆيىسىز. سىزگە راستىنى ئېيتسام، مەن ئۇنىڭ خىلى ئەمەس، بۇنى تۇيۇپ تۇرىمەن، بۇنىڭدىن كۆڭلۈم ناھايىتى يېرىم، ئۇنىڭ نېمىشقا مېنى سۆيىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن. مەنمۇ ئۇنىڭغا ھاياتىمنى تەقدىم ئېتىمەن! بۇنىڭدىن بۇرۇن مەن ھېچنېمىدىن قورقمايتتىم، بىراق ھازىر قورقۇۋاتىمەن. شۇ تاپتا بىز نېمىلەرنى قىلىۋاتىمىز؟ پەرۋەردىگارىم، بىر ئادەم بارلىقىنى پۈتۈنلەي ئۆز مەجبۇرىيىتىگە ئاتىۋەتكەن چاغدا، بۇ مەجبۇرىيەتنى ئادا قىلىشقا يېتەرلىك ئىقتىدار ۋە جاسارەت كەملىك قىلسا ـ ھە؟ ھېچ بولمىسا، بىزگە سىز يارەدەم قىلىڭ. چۈنكى، سىز بىزنىڭ دوستىمىز! سىز ھازىر قېلىپ قالغان بىردىنبىر دوستىمىز. مەن دەۋاتقان «بىردىنبىر» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىنى بىلگەنسىز؟ سىزگە شۇنچە زور ئۇمىد باغلاۋاتقانلىقىمنى كەچۈرۈڭ. مېنىڭچە، سىز ھەممىدىن ئالىيجاناب ئادەمسىز، مەندىن كۆپ ياخشى. بىراق، مەن ئۆزگەرتىمەن، ماڭا ئىشىنىڭ، مەن چوقۇم ئىككىلارنىڭ خىلىغا ئايلىنىمەن.

بۇ چاغدا ئۇ يەنە قوللىرىمنى چىڭ سىقتى، چىرايلىق كۆزلىرىدىن ئاق كۆڭۈل، بىر خىل چىن ھېسسىيات چىقىپ تۇراتتى. ئۇ ماڭا شۇ قەدەر ئىشەنچ بىلەن قول بەرگەن، مېنىڭ دوست ئىكەنلىكىمگە تامامەن ئىشەنگەنىدى.

ـــ ناتاشا يېتەرسىزلىكلىرىمنى تۇزىتىشكە يارەدەم قىلىدۇ، ـــ دېدى ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ـــ بەك يامىنىغا ئويلاپمۇ كەتمەڭ، زىيادە ئەنسىرىمىسىڭىزمۇ بولىدۇ. نېمىلا دېگەنبىلەن كۆڭلۈمگە پۈككەن نۇرغۇن ئارزۇ ـ ئارمىنىم بار ـ دە. ماددىي جەھەتتە تامامەن كاپالەتكە ئىگىمىز. ئۆزۈمنى ئالسام، ناۋادا رومان يېزىش ئاقمايي قالسا (راستىنى ئېيتسام، مەن تېخى

يېقىندىلا رومان يېزىشنى ھاماقەتلىك دەپ ئويلايتتىم، ھازىر سىزنىڭ پىكرىڭىزنى ئاڭلاپ بېقىش ئۈچۈنلا بۇ ئىشنى تىلغا ئېلىپ قالدىم)، ئەگەر رومانىدا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمىسام، ھېچقانداق چارە بولمىغان ئەھۋالدا، مۇزىكا دەرسى ئۆتسەممۇ بولىدۇ. مېنىڭ مۇزىكىدىن خەۋىرىم بارلىقىنى تېخى بىلمەيسىزغۇ دەيمەن؟ مۇشۇ كەسىپ بىلەن تىرىكچىلىك قىلسامۇ، ھەرگىز نومۇس دەپ بىلمەيمەن. بۇ جەھەتتە ئىدىيەم ناھايىتى ئىلغار. ئۇنىڭدىن باشقا، مەندە يەنە بىرمۇنچە قىممەت باھالىق زىننەت بۇيۇملىرى بار، ئۇ نەرسىلەرنىڭ ئەمدى بىزگە نېمە كېرىكى؟ ھەممىنى سېتىۋېتىمەن، بىلەمسىز، ئاشۇنىڭغا تايىنىپمۇ خېلى بىر مەزگىل كۈن ئالغىلى بولىدۇ ! پەقەت ئامال بولمىغاندا، بىرەر خىزمەت تېپىپ قىلىشىم مۇمكىن. بۇنىڭدىن دادامۇ خۇش بولىدۇ. ئۇ ھە دېسىلا مېنى خىزمەت قىلىشقا ئۇندەيدۇ، لېكىن مەن سالامەتلىكىم ياخشى ئەمەس دېگەننى باھانە قىلىپ ئۇنىماي كېلىۋاتىمەن. بىراق، ئىسمىم مەلۇم بىر ئورۇننىڭ رويخېتىدە بار. توي قىلىشنىڭ ماڭا پايدىلىق ئىكەنلىكىنى، مېنى ئېغىر - بېسىق قىلغانلىقىنى، بىرەر جايدا ئىشلىگەنلىكىمنى كۆرسە چوقۇم خۇش بولىدۇ ھەم مېنى كەچۈرۈۋېتىدۇ...

— ئەمما، ئالىيوشا، دادىڭىز بىلەن ناتاشانىڭ دادىسى ئوتتۇرىسىدا نېمە ئىشلارنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىنى ئويلاپ كۆردىڭىزمۇ؟ بۇگۈن كەچ ئۇلارنىڭكىدە نېمە ئىشلار يۈز بېرىدۇ؟ سىز قانداق ئويلايسىز؟

مەن ئۇنىڭغا ناتاشانى ئىما قىلدىم، ناتاشا گېپىمنى ئاڭلاپ تامدەك تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ چاغدا مەندە ئىچ ئاغرىتىشتىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى.

— شۇنداق، شۇنداق، توغرا ئېيتىسىز، بۇنىسى تولىمۇ قورقۇنچلۇق ! — دېدى ئالىيوشا، — بۇلارنى ئويلىسام كۆڭلۈم بۇزۇلىدۇ... ئەمما نېمە ئامال؟ توغرا دېدىڭىز، مېنى پەقەت

ناتاشانىڭ ئاتا ـ ئانىسى كەچۈرسىلا بولاتتى دەڭە. سىزگە ئايان، مەن ئۇلارنى شۇ قەدەر ياخشى كۆرىمەن، ئۇلار ئۆز ئاتا ـ ئانامغا ئوخشاش، ئەمما مەن باشقىچە جاۋاب قايتۇرۇۋاتىمەن ! ... ھەي، ھەممىنى قىلغان ئاشۇ تالاش ـ تارتىش، ئاشۇ دەۋا ! بۇ ئىشلاردىن قانچىلىك بىزار بولۇۋاتقانلىقىمىزنى تەسەۋۋۇر قىلالمايسىز. ئۇلار نېمىشقا جېدەل ـ ماجىرا قىلىدۇ؟ بىز بىر ـ بىرىمىزگە كۆيۈپ ـ پىشىپ يۈرگەن، لېكىن ئۇلار جېدەل ـ ماجىرا قىلىشقىنى قىلىشقان ! ئۇلارنىڭ يارىشىپ قالغىنى تۇزۇك ئىدى، شۇندىلا ھەممە ئىش ئاخىرلىشاتتى. ناۋادا ئۇلارنىڭ ئورنىدا مەن بولسام، شۇنداق قىلاتتىم... ئاباينى گەپلىرىڭىز مېنى راستلا قورقۇنچقا سېلىپ قويدى. ناتاشا، بىز ئىنتايىن قورقۇنچلۇق ئىش قىلىۋاتىمىز ! ساڭا بۇرۇنلا ئېيتقانىدىم ... سەن چىڭ تۇرۇۋالدىڭ ... بىراق، گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، ئۇۋان پېتروۋىچ، بۇ ئىشلار ئوڭۇشلۇق ھەل بولۇشى، ھەممە ئىشلار ياخشى بولۇپ كېتىشى مۇمكىن، شۇنداق ئەمەسمۇ ! بىز ئۇلارنى ياراشتۇرىمىز. شۇنداق قىلىمىز، جەزمەن شۇنداق بولىدۇ. ئۇلار بىزنىڭ مۇھەببىتىمىزگە قارشىلىق قىلىۋېرىدىغان بولىدۇ... بىزنى تىللىسا تىللاۋېرسۇن، بىز يەنىلا ئۇلارنى ياخشى كۆرىمىز، ئۇلارمۇ بۇنداق كېتىۋېرىدۇ. سىز بىلمەيسىز، ۋانيە، دادام باغرى يۇمشاق ئادەم ! گاھىدا قاپاق تۇرۇپ قويىدىغانلا يېرى بار، ئادەتتە تولىمۇ كەڭ قورساق. بۇگۈن ئۇ ماڭا نەسىھەت قىلغاندا شۇنداق خۇشخۇي بولۇپ كەتتى. ئەمما، مەن ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىماي ئۆيدىن چىقىپ كەتتىم، بۇنىڭدىن كۆڭلۈم تولىمۇ يېرىم. بۇنىڭ ھەممىسىگە ئاشۇ بىمەنە ئۆچ ـ ئاداۋەتلەر سەۋەبچى. ھەقىقەتەنمۇ ساراڭلىق ! ناۋادا ئۇ ناتاشاغا ئەستايىدىل مۇئامىلىدە بولغان، ھېچ بولمىسا يېرىم سائەت بىللە بولغان بولسا قانداق بولاتتىكىنتاڭ؟ دەرھال ھەممىگە ماقۇل بولۇشىمۇ مۇمكىن، ـــ ئالیوشا سۆزلەۋېتىپ ناتاشاغا مۇلايىم، قىزغىن ھېسسىياتتا قاراپ قويدى.

ـــ مەن خۇشال ھالدا مىڭ مەرتەم تەسەۋۋۇر قىلدىم، ـــ دېدى ئۇ يەنە ئەزمىسىنى ئېزىپ، ـــ دادام ناتاشانى چۈشەنگەن بولسا، ئاندىن ئۇنى ياقتۇرۇپ قالغان، ناتاشامۇ ھەممە ئادەمنى ھالاك ـ تالاك قالدۇرغان بولاتتى. بىلەمسىز، ئۇلار ناتاشادەك قىزنى ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان. دادام ئۇنى ھېيلىگەر قىز دەپ قارايدۇ. ناتاشانىڭ نامىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش مېنىڭ مەجبۇرىيىتىم، يەنە كېلىپ مېنىڭ شۇنداق قىلىشقا قۇربىم يېتىدۇ. ئاھ، ناتاشا، ھەممە ئادەم سېنى سۆيىدۇ، سېنى سۆيمەيدىغان بىرمۇ ئادەم يوق، ـــ ئۇ ھايا‌جانغا پاتتى، ـــ مەن گەرچە سېنىڭ خىلىڭ بولمىساممۇ، لېكىن سەن مېنى سۆيىسەن، ناتاشا، ئەمما مەن... مېنى سەن چۈشىنىسەن ! يەنە كېلىپ بىزنىڭ بەختىمىزگە كۆپ نەرسە كېرەك ئەمەس ! ياق، ئىشىنمەنكى، بۇگۈن ئاخشام ھەممىمىزگە بەخت، خاتىرجەملىك ۋە ياخشىلىق ئېلىپ كېلىدۇ ! بۇگۈن كەچ ئىشلار ئوڭۇشلۇق بولغاي ! شۇنداقمۇ، ناتاشا؟ نېمە بولدۇڭ؟ ۋاي خۇدايىم، نېمە بولدۇڭ؟

ناتاشانىڭ چىرايى ئۆلۈكنىڭكىدەك تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئالیوشا ئاغزى بېسىلماي سۆزلەۋاتقاندا، ئۇ بارلىق زېھنى بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇردى. ئەمما، ئۇنىڭ كۆزلىرى بارغانسېرى خىرەلىشىشكە، چىرايى بارغانسېرى تاتىرىشقا باشلىدى. ئاخىرىغا كېلىپ، گەپكە قۇلاق سېلىشتىن بەھوش ھالەتكە ئۆتكەنىدەك ھېس قىلدىم. ئالیوشانىڭ ۋارقىرىشى ئۇنى بىردىنلا ئويغاتقاندەك بولدى. ئۇ ئويغىنىپ، ئەتراپقا بىر قۇر قاراپ چىقتى ـ دە، شارتتىدە ماڭا ئېتىلدى. ھاپىلا ـ شاپىلا يانچۇقىدىن بىر پارچە خەتنى ئېلىپ مېنىڭ قولۇمغا تىقتى، ئالیوشادىن يوشۇرغانىدەك قىلاتتى. ئىككى دادىغا يېزىلغان بۇ خەت تۇنۇگۈن كەچتە يېزىلغانىدى. ئۇ خەتنى ماڭا بېرىۋاتقاندا، بەئەينى كۆزلىرى ماڭا مىخلىنىپ قالغانىدەك تىكىلدى. بۇ قاراش ئۇمىدسىزلىككە تولغانىدى، ئاشۇ مۇدھىش قاراشلار مەڭگۇ ئېسىمدىن چىقمايدۇ.

مەن قورقۇپ كەتتىم. بىلدىمكى، ئۇ قىلىۋاتقان ئىشلىرىنىڭ نەقەدەر قورقۇنچلۇق ئىكەنلىكىنى مانا ئەمدى تامامەن چۈشەنگەنىدى. ئۇ ماڭا بىر نېمە دېمەكچى بولدى، ھەتتا گەپنىڭ بېشىنى باشلىدى - يۇ، ئۇشتۇمتۇت ھوشىدىن كەتتى. مەن دەرھال ئۇنى يۆلىۋالدىم. ئالیوشانىڭ قورققىنىدىن چىرايى تاتىرىپ كەتتى، ئۇ ناتاشانىڭ چېكىسىنى ئۇۋۇلاپ، قوللىرىغا، لەۋلىرىگە سۈيدى. بىر - ئىككى مىنۇتتىن كېيىن ھوشىغا كەلدى. يېقىنلا يەردە ئېسىل بىر پەيتون تۇراتتى، ئالیوشا مۇشۇ پەيتون بىلەن كەلگەنىدى، ئۇ پەيتونىنى چاقىردى. ناتاشا پەيتونغا چىقىپ، قولۇمغا تەلۇلەرچە ئېسىلدى، بىر تامچە ئىسسىق ياش بارمىقىمغا چۈشۈپ كۆيدۈرگەندەك بولدى. پەيتون يۈرۈپ كەتتى، مەن تۇرغان يېرىمدە پەيتون يىراقلاپ كەتكۈچە قاراپ تۇردۇم. مېنىڭ جىمى بەختىم مۇشۇ دەقىقىدە دەپنە قىلىندى ... مەن ئازاب ئىچىدە بۇنى ھېس قىلدىم... مەن كەلگەن يول بىلەن ئاستا مېڭىپ بوۋاي بىلەن مومايىنىڭ قېشىغا قايتىپ كەلدىم. ئۇلارغا نېمە دېيىشمىنى، ئۆيگە قانداق كىرىشمىنى بىلمەيتتىم. كاللام ئىشلىمەي قالدى، پۈتلىرىم بوشىشىپ كەتتى...

مانا بۇ مېنىڭ بەختسىز ئۆتمۈشۈمنىڭ ھەممىسى، مېنىڭ مۇھەببىتىم شۇنىڭ بىلەن ئاخىرلاشتى، ئۆتمۈشكە ئايلاندى. ئەمدى ئۇزۇلۇپ قالغان ھېكايىنى سۆزلەيمەن.

ئونىنچى باب

سىمىت ئۆلۈپ بەش كۈندىن كېيىن، مەن ئۇنىڭ ئۆيىگە كۆچۈپ كىردىم. كۈنبويى ناھايىتى غەمكىن يۈردۈم. ھاۋا تۇتۇق ھەم سوغۇق، قار ئارىلاش يامغۇر يېغىۋاتاتتى. كەچقۇرۇن ھاۋا سەل ئېچىلدى، ئاداشقان كىچىككىنە كۈن نۇرى قىزىقىپ قالغان بولسا كېرەك، ئۆيۈمنى ماراپ قويدى. مەن بۇ يەرگە كۆچۈپ

كەلگىنىمگە پۇشايمان قىلىشقا باشلىدىم. بىراق، ئۆي ناھايىتى چوڭ، پەقەت تورۇس بەك پەس، يەنە كېلىپ بەك ئىسلىشىپ كەتكەن، تېخى ئېچىپ كەتكەن بىر نەرسىنىڭ پۇرىقى كېلەتتى. بىرنەچچە ئۆي جاھازلىرى قويۇلغان بولسىمۇ، يەنىلا قۇپقۇرۇق، ئادەمنى بىئارام قىلاتتى. ئۇ چاغدا مەن مۇشۇ ئۆيدە ئاخىرقى سالامەتلىكىمنى جەزمەن نابۇت قىلىۋېتىدىغانلىقىمنى خىيال قىلغانىدىم. ئەمەلىيەت ھەقىقەتەن شۇنداق بولدى.

بۇ كۈنى ئەتىگەن قول يازمىلىرىمنى رەتلەش بىلەن ھەلەك بولدۇم، ئۇلارنى تۇرلەرگە ئايرىدىم. سومكا بولمىغاچقا، قول يازمىلارنى ياستۇق قېپىغا سېلىپ ئەكەلگەنىدىم، شۇڭا قاتلىشىپ قالايمىقان بولۇپ كەتكەنىدى. بۇ ئىش تۈگىگەندىن كېيىن يېزىقچىلىققا كىرىشتىم. شۇ چاغدا ھېلىقى چوڭ ھەجىملىك رومانىنى يېزىۋاتاتتىم، لېكىن كۆڭۈلدىكىدەك ئىلگىرىلەش بولمايۋاتاتتى، چۈنكى كاللام رومان يېزىشتا ئەمەس ئىدى.

قەلەمنى تاشلاپ، دېرىزە تۈۋىگە كېلىپ ئولتۇردۇم. قاراڭغۇ چۈشتى، كۆڭلۈمنى بارغانسېرى غەم باستى. خىلمۇخىل ئازابلىق خىياللار مېنى قىينايتتى. ئاخىرقى ھېسابتا پېتىربۇرگدا ئۆلۈپ كېتىدىغاندەك بىر خىيال كاللامدىن نېرى بولمىدى. باھار يېقىنلىشىپ قالغانىدى. «قاتتىق قاسراقلا ئوخشاش مۇشۇ ئۆيدىن چىقىپ، بىپايان جايغا بېرىپ كەڭ دالالار ۋە ئورمانلىقلاردىكى ساپ ھاۋادىن نەپەس ئالسام، ساقىيىپ كېتىشىم مۇمكىن» دەپ ئويلىغانىدىم. دالالارنى، ئورمانلىقنى كۆرمىگىنىمگە ناھايىتى ئۇزاق بولغانىدى... مەندىمۇ مۇنداق بىر خىيالنىڭ پەيدا بولغانلىقى ئېسىمدە: مۇبادا قانداقتۇر بىر مۆجىزە يۈز بېرىپ، ماڭا ئۆتمۈشتىكى بارلىق ئىشلارنى پاك - پاكىز ئۇنتۇلدۇرسا، يېقىنقى چاغلاردىكى كەچۈرمىشلىرىمنى ئۇنتۇلدۇرسا، ھەممە ئۇنتۇلۇپ، كاللام يېڭىلانسا، ئىشنى يېڭى كۆچ بىلەن باشتىن باشلىسام، نەقەدەر ياخشى بولاتتى - ھە. ئەينى چاغدا مەن يېڭى ھاياتقا ئېرىشىش خىيالىدىمۇ بولغان. ھەتتا «سارائالار

دوختۇرخانىسىغا كىرىپ قالساممۇ بولاتتى، — دەپ ئويلىغانىدىم ئاخىرىدا، — ئۇ ھالدا كاللامنى پۈتۈنلەي ئۆرۈپ، ئاندىن يېڭىباشتىن ئورۇنلاشتۇرغىلى بولاتتى، شۇندىلا ساقىيىپ قالاتتىم. مەن يەنىلا ھاياتقا تەشنا ئىدىم، ھاياتقا تولۇپ تاشقان ئىشەنچ بىلەن قارايتتىم... ئەمما ئېسىمدە، ئەينى ۋاقىتتا كۈلۈپ كەتكەنىدىم. سارائلار دوختۇرخانىسىدىن چىققاندىن كېيىن نېمە ئىش قىلىمەن؟ يەنە رومان يازامدىم؟...»

مانا شۇنداق ئازابلىق خىيال سۈرەتتىم، ۋاقىت ئاستا ئۆتۈۋاتاتتى. تۈن پەردىسى يېيىلدى. ئەسلىدە بۈگۈن كەچ ناتاشانى كۆرگىلى بارماقچىدىم. تۈنجى كۈنى ئۇ بىرسىدىن باغاقچە ئەۋەتىپ ئۆزىنى يوقلاپ كېتىشىمنى ئۆتۈنگەنىكەن. مەن چاچراپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم - دە، جابدۇنۇشقا باشلىدىم. ئەمەلىيەتتە بۇ ئۆيدىن ئىمكان بار تېزرەك كېتىشنى ئويلاۋاتاتتىم، نەگىلا بارسام ، يامغۇر يېغىۋاتقان، يوللار پاتقاق بولسىمۇ مەيلى ئىدى.

قاراڭغۇ چۈشۈشكە ئەگىشىپ، ئۆيئىچى تېخىمۇ قۇرۇقدىلىپ، بارغانسېرى چوڭىيىپ كەتكەندەك بولدى. ھەر كۈنى ئاخشام ئۆينىڭ بۇلۇڭىدا سىمتىنى كۆرگەندەك بولاتتىم. ئۇ بەئەينى مىللېر قەنت - گېزەك دۇكىنىدا ئادام ئۇۋانىچقا تىكىلگەندەك، ماڭا كۆز ئۈزمەي قاراپ ئولتۇراتتى، قېرى ئىت ئازوركا بولسا ئۇنىڭ ئايىغىدا ياتاتتى. شۇ ئەسنادا يۈز بەرگەن تاسادىپىي ۋەقە مېنى ئىنتايىن ھەيران قالدۇردى.

بىراق، مەن سەممىي ئىقرار قىلىمەنكى، كاللام دېگەندەك نورمال بولمىغانلىقى ياكى يېڭى ئۆيگە كۆچۈپ كەلگەندىن كېيىنكى خىلمۇخىل يېڭى تەسىرات سەۋەبىدىنمۇ، بىلمىدىم، ئېھتىمال يېقىندىن بۇيانقى ھەسرەتلىك كەيپىيات پەيدا قىلغان بولۇشىمۇ مۇمكىن، مەيلى قانداقلا سەۋەبتىن بولسۇن، ئىشقىلىپ، ئەمدىلا گۈگۈم چۈشكەندە، مەن مۇشۇ كۈنلەردە ئاغرىپ ياتقان كېچىلىرى دائىم كۆرۈلۈپ تۇرىدىغان، مەن

سىرلىق ۋەھىمە دەپ ئاتىغان كەيپىياتقا بارا - بارا پېتىپ قالدىم. بۇ مەلۇم بىر نەرسىگە چىداپ بولمايدىغان، ئادەمنى ئەشەددىي ئازابلايدىغان بىر خىل ۋەھىمە ئىدى. بۇ نەرسىنى ئۆزۈممۇ تەسۋىرلەپ بېرەلمەيمەن. ئۇ چۈشىنىكسىز، ئادەتتىن تاشقىرى نەرسە ئىدى. ۋاھالەنكى، ئۇ دەقىقە ئىچىدە پەيدا بولۇشى مۇمكىن، گويا بارلىق ئەقلىي ھۆكۈملەرنى مازاق قىلىۋاتقاندەك، ئىنكار قىلغىلى بولمايدىغان پاكىتتەك ئالدىمدا پەيدا بولاتتى، شۇ قەدەر ۋەھىمىلىك، شەكىلسىز، شەپقەتسىز ئىدى. گەرچە ئەقىل خىلمۇخىل ھۆكۈم چىقارغان تەقدىردىمۇ، بۇ ۋەھىمە بارغانسېرى كۈچىيىپ، ئاخىرىدا ئىدراكنى بۇ خىل تۇيغۇغا تاقابىل تۇرۇش ئىقتىدارىدىن مەھرۇم قىلاتتى، گەرچە مۇشۇ دەقىقىلەردە ئىدراكىمۇ ئادەتتىن تاشقىرى سەگەك بولسىمۇ، ئەمما كىشى ئىدراكنىڭ چاقىرىقىغا بويسۇنۇشقا ئەمدى قادىر بولالمايتتى، ئۇ كېرەكسىز نەرسىگە ئايلىنىپ قالاتتى، ھالبۇكى بۇ خىل روھىي پارچىلىنىش قاتتىق ساراسىمىگە چۈشكەن كەيپىياتنى تېخىمۇ كۈچەيتىۋېتەتتى. مېنىڭچە، بۇ كىشىلەرنىڭ ئۆلۈكتىن قورققاندىكى كەيپىياتىغا سەل - پەل ئوخشاپ كېتىدۇ. ئەمما، مېنىڭ دەردلىرىمدە ئۇنداق يوشۇرۇن خەۋپ ئېنىق ئەمەس، غۇۋا ئىدى، بۇنىسى مېنى تېخىمۇ ئازابلايتتى.

ھېلىمۇ ئېسىمدە، ئىشىككە كەينىمنى قىلىپ ئۆرە تۇراتتىم، شىرە ئۇستىدىكى شىلەپىنى ئالماقچى بولدۇم، شۇ ئەسنادا مەندە ئۇشتۇمتۇت «كەينىمگە بۇرۇلغان چاغدا چوقۇم سىمتىنى كۆرىمەن. باشتا ئۇ ئىشىكنى ئاستا ئاچىدۇ، بوسۇغىدا تۇرۇپ ئۆيگە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتىدۇ، ئاندىن بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئۆيگە كىرىدۇ، ئالدىمغا كېلىپ خۇنۇك كۆزلىرى بىلەن ماڭا تىكىلىدۇ، توساتتىن ماڭا قاراپ ئۇزاققىچە، ماغدۇرسىز، ئاڭلانمىغۇدەك دەرىجىدە كۈلىدۇ، كۈلكىدىن ھەمە ئەزايى تىترەيدۇ، بەلكى ئۇزاققىچە تىترەيدۇ» دېگەن بىر خىيال پەيدا بولدى. بۇ مەنزىرە بىردىنلا شۇنچىلىك روشەن، ئېنىق ھالدا

كاللامدا ئايان بولدى. شۇنىڭ بىلەن تەڭلا، مەندە يەنە ئاجايىپ مۇستەھكەم بىر ئېتىقادمۇ پەيدا بولدى: بۇ ئىشلار ساقلانغۇسىز ھالدا يۈز بېرىدۇ، جەزمەن يۈز بېرىدۇ، بەلكى ئاللىقاچان يۈز بەردى، مەن تېخى كۆرمىدىم، خالاس. چۈنكى، مەن ئىشىككە كەينىمنى قىلىپ تۇرماقتىمەن، بەلكىم شۇ تاپتا ئىشىك ئېچىلغاندۇ. مەن شارتتىدە كەينىمگە قاردىم، بۇ قانداق گەپ ؟ ئىشىك دەرۋەقە ئېچىلدى، خۇددى مەن بىر مىنۇت بۇرۇن خىيال قىلغاندەك ئاستاغىنا، گويا ئىشىك ئۆزلۈكىدىن ئېچىلغاندەك ئاۋاز چىقارماي ئېچىلدى. مەن قورقىنىمدىن ۋارقىرىۋەتتىم. خېلىغىچە ئادەم كۆرۈنمىدى، توساتتىن ئىشىكتە غەلىتە بىر كۆلەڭگە پەيدا بولدى، قاراڭغۇلۇقتا ماڭا مىختەك تىكىلىپ تۇرغان بىر جۈپ كۆزنىلا كۆرەلىدىم. تېنىم جۇغۇلداپ كەتتى. مەن ئىنتايىن ۋەھىمە ئىچىدە قالدىم، بىر قىزچاقنى كۆردۈم، بۇ ناتونۇش بالا شۇ تاپتا شۇ قەدەر غەلىتە ھالدا، ئويلىمىغان يەردىن مېنىڭ ئۆيۈمدە پەيدا بولدى، ئۇ مېنى ھەتتا سىمتىنىڭ پەيدا بولغىنىدىن بەتتەرەك قورقۇتۇۋەتتى.

مەن ئېيتىپ ئوتكەندەك، خۇددى ئۆيگە كىرىشتىن قورققاندەك، تۇتۇش چىقارماي، ئىشكىنى ناھايىتى ئاستا ئاچقاندى. ئىشكىنى ئېچىپ بوسۇغىدا خېلىغىچە ماڭا ھاڭۇنقىپ قاراپ تۇردى. ئارقىدىن شەپە چىقارماي، ئالدىرىماي ئىككى قەدەم ئېلىپ ئالدىمغا كەلدى، لېكىن زۇۋان سۇرمىدى. مەن شۇندىلا ئۇنىڭغا سەپسالدىم. بۇ ئون ئىككى - ئون ئوچ ياشلار چامىسىدىكى پاكار بوي، ئاۋاق، خۇددى يېڭىلا كېسىلدىن قوپقاندەك رەڭگىرويى تاتارغان قىز ئىدى، يوغان ھەم قارا كۆزلىرى بۆلەكچىلا نۇرلىنىپ كەتكەنىدى. سول قولىدىكى كونىراپ پېتى قالمىغان باش ياغلىقى كېچىنىڭ سوغۇقىدىن لاغىلداپ تىترەپ تۇرغان كۆكسىنى يېپىۋالغانىدى. ئۇچىسىدىكى جۇلجۇل كىيىملەرنىڭ قارىغۇچىلىكى يوق، قويۇق قارا چاچلىرى تارالمىغاچقا، چۈۋۈق ئىدى. بىز شۇ تەرىقىدە بىر - ئىككى

مىنۇت قارىشىپ تۇردۇق.

— بوۋام قەيەردە؟ — دەپ سورىدى ئۇ ئاخىر ئاڭلانمىغۇدەك بوغۇق ئاۋازدا.

بۇ سوئالدىن مەندىكى سىرلىق ۋەھىمە بىردىنلا يوقالدى. بىرسى سىمتىنىڭ ئىز - دېرىكىنى قىلىۋاتاتتى.

— ئۇ سېنىڭ بوۋاڭمۇ؟ بىراق ئۇ ئۆلۈپ كەتتى، — دېدىم مەن توساتتىنلا، ئۇنىڭ سوئالىغا قانداق جاۋاب بېرىشنى ياخشى ئويلىنىپ بولالمىغانىدىم، شۇڭا گەپنى دەپ بولۇپلا پۇشايمان قىلدىم. ئۇ بۇرۇنقىدەكلا بىرپەس قاراپ تۇردى، بىردىنلا ھەممە ئەزايى تىترەپ كەتتى، يەنە كېلىپ گويا خەتەرلىك نېرۋا كېسىلى ھازىرلا قوزغىلىدىغاندەك قاتتىق تىترەپ كەتتى، مەن دەرھال ئۇنى يۆلىۋالدىم. بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئۇ سەل ياخشى بولدى، ئۇنىڭ ئالدىمدا ھاياجىنىنى زورىغا بېسىپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى ئېنىق كۆردۈم.

— مېنى كەچۈر، مېنى كەچۈر، قىزچاق ! مېنى كەچۈرگىن، بالام ! — دېدىم مەن، — ئاتايىقى گەپلەر ئاغزىمدىن چىقىپ كەتتى، ئۇنداق بولماسلىقىمۇ مۇمكىن... بىچارە قىز ! ... كىمنى ئىزدەيسەن؟ ئىلگىرى بۇ ئۆيدە تۇرغان بوۋاينىمۇ؟

— ھەئە، — دېدى ئۇ پەس ئاۋازدا ماڭا ئەنسىز قاراپ.

— ئۇنىڭ ئىسمى سىمتمۇ؟

— شۇنداق !

— ئۇ... ئۇ ئۆلۈپ كەتتى... ئازابلانمىغىن، قەدىرلىكىم. نېمىشقا بالدۇرراق كەلمىدىڭ؟ ھازىر قەيەردىن كەلدىڭ؟ ئۇنى تۇنۇگۈن يەرلىككە قويدۇق. ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈپ كەتتى... دېمەك، سەن نەۋرىسى ئىكەنسەن - دە؟

قىز مېنىڭ تېز ھەم باغلاشمىغان سوئاللىرىمغا جاۋاب بەرمىدى. ئۇ زۇۋان سۇرمەيلا كەينىگە بۇرۇلدى - دە، ئىشىك تەرەپكە قاراپ ماڭدى. مەن ھاڭ - تاڭ قالدىم، نېمىشقا ئۇنى تۇتۇۋالمىدىم، نېمىشقا ئىچكىرىلەپ سوراپ باقمىدىم. ئۇ

بوسۇغىدا توختاپ، مەن تەرەپكە يېرىم بۇرۇلۇپ سورىدى:
ــ ئازوركامۇ ئۆلۈپ كەتتىمۇ؟
ــ ھەئە، ئازوركامۇ ئۆلدى، ــ دېدىم مەن جاۋابەن. ئۇنىڭ سوئالى ماڭا غەلىتە تۇيۇلدى، ئۇ ئازوركانىڭ بوۋاي بىلەن تەڭ ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىغا قەتئىي ئىشىنىدىغاندەك قىلاتتى. ئۇ جاۋابىمنى ئاڭلاپ شەپە چىقارماي ئۆيدىن چىقتى، ئىشكنى ئاۋايلاپ ياپتى.
بىرپەستىن كېيىن ئۇنىڭ كەينىدىن يۇگۇردۇم، قاتتىق پۇشايمان قىلدىم، ئۇ كۆزدىن غايىب بولغانىدى. شەپە چىقارماي ماڭغاچقا، ئۇنىڭ پەلەمپەينىڭ ئىشىكىنى ئاچقان چاغدىكى ئاۋازىنى ئاڭلىمىدىم. «ئۇ تېخى بىنادىن چۈشمىدى» دەپ ئويلىدىم ـ دە، بۇلۇڭدا تۇرۇپ قۇلاق سالدىم. ئەمما، ئەتراپ جىمجىت، ئاياغ تىۋىشى ئاڭلانمىدى، بىرىنچى قەۋەتتىكى ئىشىك يېپىلغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ، يەنە جىمىپ كەتتى.
مەن ئالدىراپ ـ تېنەپ بىنادىن چۈشتۈم. بەشىنچى قەۋەتتىن تۆتىنچى قەۋەتكە چۈشىدىغان پەلەمپەي ئايلانما شەكىلدە، تۆتىنچى قەۋەتتىن باشلاپ تۈز پەلەمپەي ــ پاسكىنا، قاراڭغۇ پەلەمپەي ئىدى، ئايرىم ـ ئايرىم ئۆي قىلىپ بۆلۈۋېتىلگەن بۇنىڭغا ئوخشاش بىنالاردا بۇنداق قاراڭغۇ ۋە مەينەت پەلەمپەينىڭ بولۇشى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس. ئەينى چاغدا پەلەمپەي قاپقاراڭغۇ ئىدى. مەن تىمىسقىلاپ يۇرۇپ تۆتىنچى قەۋەتكە چۈشكەندە، توختاپ قالدىم، چۆچۈپ كەتكەن بولۇشۇم مۇمكىن، چۈنكى كارىدوردا بىرسى ئۆزىنى مەندىن قاچۇرۇۋاتقاندەك قىلاتتى. مەن قاراڭغۇلۇققا قولۇمنى سوزۇپ، ئىزدەشكە باشلىدىم. ھېلىقى قىز بۇلۇڭدا تام تەرەپكە قاراپ مىشىلداپ يىغلاۋاتاتتى.
ــ گېپىمگە قۇلاق سال، نېمىدىن قورقىسەن؟ ــ دېدىم مەن ئېغىز ئېچىپ، ــ سېنى قورقۇتۇۋەتكەن ئەيىب مەندە. بوۋاڭ جان ئۈزۈش ئالدىدا سېنىڭ گېپىڭنى قىلغان، بۇ ئۇنىڭ ئاخىرقى گەپلىرى ... ئۇنىڭدىن قالغان بىرنەچچە كىتابمۇ بار، سېنىڭ

بولسا كېرەك. ئىسمىڭ نېمە؟ قەيەردە تۇرىسەن؟ ئۇ ئالتىنچى كوچىدا دېگەن...

گېپىم ئاغزىمدا قالدى. قىزچاق چۆچۈپ ۋارقىرىۋەتتى، گويا تۇرالغۇسىنى بىلىپ قېلىشىمدىن قورققاندەك، ئارقىدىنلا ئورۇق قوللىرى بىلەن قولۇمنى ئىتتىرىۋېتىپ، ئۇچقاندەك چۈشۈپ كەتتى... مەنمۇ كەينىدىن يۈگۈردۈم، تۆۋەندىن كېلىۋاتقان ئاياغ تىۋىشى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. توساتتىن ئاياغ تىۋىشى يوقاپ كەتتى... مەن كوچىغا چىققاندا ئۇنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى. مەن ۋوزنېسىنسكىي كوچىسىغىچە باردىم، ئەمدى ھەرقانچە ئىزدىگەن بىلەنمۇ بىھۇدە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم، ئۇ غايىب بولغانىدى. «ئېھتىمال بىنادىن چۈشۈۋاتقاندا، — دەپ ئويلىدىم مەن، — بىر يەرگە مۆكۈۋالغان بولسا كۆرمەي قالدىممۇ - يا.»

ئون بىرىنچى باب

ئەمما، مەن بۇ چوڭ كوچىنىڭ مەينىت، نەم پىيادىلەر يولىغا قەدەم بېسىشىمغىلا، بىر ئادەم بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدىم، ئۇ ئېغىر غەمدە، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ قاياقتىدۇر ئالدىراش كېتىۋاتاتتى. مەن بەكلا ھاڭ - تاڭ قالدىم، بۇ ئادەمنىڭ يېخىمىنىق ئىكەنلىكىنى تونۇۋالدىم. بۇگۈن ئاخشام مەن تاسادىپىي ئۇچراتقان ئادەم ئاز ئەمەس. ماڭا مەلۇم، بۇۋاي ئۇچ كۈن ئىلگىرى ئېغىر كېسەل ئىدى. كۈتمىگەندە ئۇنى ھازىر مۇشۇ نەم ھاۋادا، چوڭ كوچىدا توساتتىن ئۇچرىتىپ قالدىم. ھالبۇكى، ئىلگىرى ئۇ ئادەتتە كەچتە سىرتقا چىقمايتتى. ناتاشا كەتكەندىن كېيىن، يەنى يېرىم يىلدىن بېرى، ئۇ ئىسمى - جىسمىغا لايىق ئۆيدىن چىقماس ئادەمگە ئايلانغانىدى. مېنى كۆرۈپ ئۇ خۇددى سىرداش دوستىنى تېپىۋالغاندەك ئادەتتىن تاشقىرى خۇشال بولۇپ كەتتى، قولۇمنى چىڭ تۇتۇۋېلىپ، نەگە

ماڭغانلىقىمنى سوربماي مېنى سۆربدى. ئۇنىڭ كۆڭلى بىسەرەمجان، ھەربكىتى جددىي، كەيپى ھاياجانلىق ئىدى. «نەگە باربدىغاندۇ؟» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە. ئۇنىڭدىن سوراش بىھۇدە ئىش ئىدى. ئۇ ئاجايىپ گۇمانخور بولۇپ كەتكەنىدى، ئەڭ ئاددىي بىرەر سوئال ياكى گەپتىمۇ ماڭا دەخلى ـ تەرۇز قىلىدىغان، مېنى ھاقارەتلەيدىغان مەنە بار، دەپ قارايتتى.

مەن چاندۇرماي ئۇنىڭغا سەپسالدىم. ئۇنىڭ چىرايىدىن بىتابلىقى چىقىپ تۇراتتى، يېقىندىن بېرى خېلىلا ياداپ قالغان، ساقال ئالمىغىنىغىمۇ بىر ھەپتە بولغاندەك قىلاتتى. چاچلىرى پۇتۇنلەي ئاقارغان، چاڭگا بولۇپ كەتكەن ئۇزۇن چاچلىرى پۇرلىشىپ كەتكەن شلەپىسىدىن چۈشۈپ، جۇل ـ جۇل پەلتونىڭ ياقىسىغا تېگىپ تۇراتتى. مەن ئىلگىرى ئۇنىڭ گاھىدا ئۇنتۇغاق بولۇپ قالىدىغانلىقىنى بايقىغانىدىم، ئالايلۇق، ئۆيدە ئۆزى يالغۇز ئەمەس ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ، ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلەيتتى، قوللىرى ئىختىيارسىز ھالدا شەرەت قىلاتتى. ئۇنى كۆرگەن ئادەمنىڭ كۆڭلى بۇزۇلاتتى.

ـــ قانداق، ۋانيە، قانداق تۇرۇۋاتىسەن؟ ـــ دېدى ئۇ، ـــ قەيەرگە ماڭغانىدىڭ؟ ئىنىم، مەن بىر ئىش بىلەن چىقىقانىدىم. سالامەتمۇ سەن؟

ـــ سىزمۇ سالامەتمۇ؟ ـــ دېدىم مەن جاۋابەن، ـــ تېخى يېقىنغىچە بىتاب ئىدىڭىز، مانا ئەمدى سىرتقا چىقىپسىز ـ دە.

بوۋاي گويا گېپىمنى ئاڭلىمىغاندەك لام ـ جىم دېمىدى.

ـــ ئانىنا ئاندرىيېۋنا سالامەتمۇ؟

ـــ سالامەت، ياخشى... ئۇششاق ـ چۈششەك كېسەلمۇ بولۇپ قالىدۇ. ئۇ سەل غەمكىن... دائىم سېنىڭ گېپىڭنى قىلىدۇ، نېمىشقا كۆرۈشكىلى كەلمەيدۇ، دەيدۇ. ھازىر بىزنى يوقلاپ ماڭغانمىدىڭ، ۋانيە؟ ساڭا دەخلى قىلىدىمۇ، ئىشىڭغا كاشىلا بولدۇممۇ؟ ـــ سورىدى ئۇ ۋە ئىشەنمىگەندەك، گۇمان قىلغاندەك تەرزدە ۋە ماڭا سەپسېلىپ قارىدى. گۇمانخور بوۋاي مانا شۇنداق

سەزگۈر، ئاسان هاياجانلىنىدىغان بولۇپ كەتكەنىدىكى، مەن هازىر يوقلاپ ماڭغان دېمىسەم، خاپا بولۇشى، مەن بىلەن سۆزۈن خوشلىشىشى تۇرغان گەپ. شۇڭا، مەن ئالدىراپ ئاننا ئاندرىيېۋنانى يوقلاپ ماڭدىم، دەپ كېسىپ جاۋاب بەردىم. بۇنىڭلىق بىلەن ناتاشانى يوقلاش ئىشىمنى سۇغا چىلاشتى.

— مانا بۇ ياخشى بوپتۇ، — دېدى بوۋاي، مېنىڭ جاۋابىم ئۇنى پەسكويغا چۈشۈرگەنىدى، — بەك ياخشى بوپتۇ... — ئۇ بىردىنلا چوڭقۇر ئويغا پاتتى، گېپىنىڭ ئاخىرى باردەك قىلاتتى، — شۇنداق، ناھايىتى ياخشى! — دېدى ئۇ تۆت - بەش مىنۇتتىن كېيىن خۇددى چوڭقۇر خىيالدىن ئويغانغاندەك، — هەي، ۋانيە، سەن مەڭگۈ ئۆز ئوغلىمىزغا ئوخشاش. پەرۋەردىگار ئاننا ئاندرىيېۋنا ئىككىمىزگە... بىر ئوغۇل بەرمىگەن بىلەن... سېنى بەرگەن. مەن دائىم شۇنداق ئويلايمەن. مومايمۇ شۇنداق ئويلايدۇ... شۇنداق! سەن بولساڭ بىزنى ناھايىتى ھۆرمەت قىلىسەن، مېهرىبانلىق قىلىسەن، كۆيۈنىسەن، خۇددى ۋاپادار ئوغلىمىزدەك. پەرۋەردىگار ساڭا بەخت تىلەيدۇ، ۋانيە، خۇددى بىزگە ئوخشاش ساڭا بەخت تىلەيدۇ، سېنى ياخشى كۆرىدۇ... شۇنداق!

ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ بىرھازادىن كېيىن توختاپ قالدى.

— هە... سەن قانداق تۇردۇڭ؟ ئاغرىپ قالمىغانسەن؟ ئۇزاقتىن بېرى بىزنى يوقلاپ كەلمىدىڭغۇ؟

مەن سىمتىنىڭ ئىشىنى تولۇق سۆزلەپ بەردىم، شۇ ئىش بىلەن ئاۋارە بولۇپ چولامنىڭ تەگمىگەنلىكىنى، ئۇنىڭدىن باشقا، قاتتىق ئاغرىپ قالغىلى تاس قالغانلىقىمنى، مۇشۇ ئىشلار بىلەن بولۇپ كېتىپ، يىراقتىكى ۋاسىلىيېۋ ئارىلى (بۇ چاغدا ئۇلار مۇشۇ ئارالدا تۇراتتى) غا ئۇلارنى يوقلاپ بارالمىغانلىقىمنى ئېيتىپ ئەپۇ سورىدىم. مەن ناتاشانى كۆرۈشكە پۇرسەت ئىزدەپ يۈرگەنلىكىمنى ئېيتىۋەتكىلى تاس قېلىپ، شۇ ئان ئىچىمگە يۇتۇۋەتتىم.

بوۋاي سەستىنىڭ ھېكايىسىگە ناھايىتى قىزىقىپ قالدى بولغاي، پۈتۈن زېھنى بىلەن ئاڭلىدى. يېڭى تۇرالغۇمنىڭ بەكمۇ نەم ئىكەنلىكىنى، ئېھتىمال ئىلگىرىكى ئۆيدىنمۇ ناچارلىقىنى، بىراق ئايلىق ئىجارىسىنىڭ ئالتە رۇبلى ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ، خاپا بولۇپ كەتتى. قىسقىسى، ئۇ تولىمۇ ئاسان ھاياجانلىنىدىغان، تولىمۇ چۈس مىجەز بولۇپ كەتكەنىدى. بۇنداق چاغلاردا پەقەت ئاننا ئاندرىيېۋنالا ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلالايتتى، ئەمما ھە دېگەندىلا ئۇنداق بولۇۋەرمەيتتى.

— ھەي، ھەممە ئەيىب سېنىڭ ئەدەبىياتىڭدا، ۋانيە ! — دېدى بوۋاي ئاغرىنغاندەك تەلەپپۇزدا، — ئەدەبىيات سېنى بالىخانىغا ئەكىرىپ قويدى، يەنە تېخى قەبرىگىمۇ تاشلايدۇ ! مەن بۇرۇنلا ئېيتقان، دەيدىغاننى باشتا دەپ بولغان... Б ھېلىمۇ ئوبزور يېزىۋاتامدۇ؟

— ئۇ ئالەمدىن ئۆتتى، ئۆپكە كېسىلى بىلەن ئۆلۈپ كەتتى [1] . بۇ گەپنى سىزگە ئېيتتىمغۇ دەيمەن.

— ئۆلدى دېگىن، ئۆلدى ! پەرىزىمدىكىدەك ئىش بوپتۇ. بىراق، ئۇ خوتۇن ـ بالىلىرىغا نېمە قالدۇردى؟ سەن ئۇنىڭ خوتۇنى بار دېگەندىك، شۇنداقمۇ؟... بۇنداق ئادەملەر نېمىشقا خوتۇن ئېلىپ بالا تاپىدۇ؟

— ھېچ نەرسە، ھېچ نەرسە قالدۇرمىدى، — دېدىم.

— شۇنداق، شۇنداق بولاتتى ! — دەۋەتتى ئۇ تولىمۇ ھاياجان بىلەن، گويا بۇ ئىش ئۇنىڭ بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىكتەك، گويا ئالەمدىن ئۆتكەن Б ئۇنىڭ بىر تۇغقان قېرىندىشىدەك، — ھېچ نەرسە قالدۇرمىدى، ھېچ نەرسە ! بىلىشىڭ كېرەك، ۋانيە، ئۇنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ شۇنداق بولىدىغانلىقىنى مەن بۇرۇنلا مۆلچەرلىگەن، ئەينى چاغدا، ئېسىڭدىمۇ، ئۇنى ماڭا ماختاپ بېرەتتىڭ. ھېچ نەرسە قالدۇرمىدى، دېيىشىغۇ ئاسان ! ھىم ...

---

① بېلىنسكي 1848 ـ يىلى 7 ـ ئىيۇن ئۆپكە كېسىلى بىلەن ۋاپات بولغان.

شان ـ شەرەپ قازاندى. مەيلى، شۇنداقمۇ دەيلى، ئۆچمەس شان ـ شەرەپ قازاندى دەيلى، ئەمما ئۇنى تاماق ئورنىدا يېگىلى بولاتتىمۇ. ئىنىم، ئەينى چاغدا سەن توغرۇلۇقمۇ قىياس قىلغانمەن، گەرچە مەنمۇ سېنى ماختىغان بولساممۇ، بىراق ئىچىمدە سەندىن غەم قىلغانىدىم. بۇ گەپچە، Б ئۆلۈپ كېتىپتۇ ـ دە؟ شۇنداق بولمايچۇ، قانداقمۇ ئۆلمىسۇن ! بىزنىڭ بۇ يەردىكى كۇنلىرىمىز نەقەدەر ياخشى ـ هە ... قالتىس ياخشى جاي، قارىمامسەن !

ئۇ ناھايىتى تېزلىكتە ئىختىيارسىز بىر قول ئىشارىتى قىلىپ، نەم تۇماندا گاھ كۆرۈنۈپ، گاھ كۆرۈنمەيدىغان، كوچا چىراغلىرى يورۇتۇپ تۇرغان خىرە كوچا مەنزىرىسىنى، پاسكىنا ئۆيلەرنى، پىيادىلەر يولىدىكى نەمدىن پارقىراپ كەتكەن تاشلارنى، پەرىشان بولغان، دەرغەزەپكە كەلگەن، ئۇستىبېشى چىلىق ـ چىلىق بولۇپ كەتكەن يولۇچىلارنى ۋە پېتىرىبۇرگنىڭ بەئەينى قازانلىق كۆمۈرۇپ قويغاندەك ئاسمىنى ئاستىدىكى پۈتكۈل مەنزىرىسىنى كۆرسەتتى. بىز مەيدانغا كەلدۇق. ئالدىمىزدا بىر خاتىرە مۇنار قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى، قاراڭغۇلۇقتا ئۇنى پەسكە ئورنىتىلغان گاز چىراغ يورۇتۇپ تۇراتتى. يىراقتا ھەيۋەتلىك چېركاۋنىڭ غايەت چوڭ كۆلەڭگىسى، كەينى تۇتۇق ئاسمان بولغاچقا، ئۇنىڭ ئومۇمىي قىياپىتىنى ئىلغا قىلغىلى بولمايتتى.

— سەن ئۇنى ياخشى ئادەم، كەڭ قورساق، ھۆرمەتكە سازاۋەر، ئاجايىپ مېھرىبان، خۇش مۇئامىلىلىك دېگەنندىڭ، ۋانيە. ھەي، ئۇلار شۇنداق كېلىدۇ، سېنىڭ قىزغىن، سۆيۈملۈك كىشىلىرىڭ ! ئۇلار يېتىم بالىلارنىلا يارىتالايدۇ ! ھەي... مەن ئويلايمەن، ئۇ ئۇلار يېتىم بالىلارنىلا يارىتالايدۇ ! ھەي... مەن ئويلايمەن، ئۇ ئۆلگەن چاغدا چوقۇم ناھايىتى خۇشال بولدى !... ئاھ، خۇدا. بۇ يەردىن كەتكۈملا كېلىدۇ. سىبىرىيە بولسىمۇ ياخشى ئىدى ! ... نېمە بولدۇڭ، قىزچاق؟ — ئۇ پىيادىلەر يولىدا تىلەمچىلىك قىلىۋاتقان قىزنى كۆرۈپ ئۇشتۇمتوت سورىدى.

بۇ ئورۇق ھەم ۋىجدك قىز بولۇپ، كۆپ بولسا يەتتە - سەككىز ياشلاردا ئىدى، ئۇستىبېشى مەينەت، كىيىملىرى جۇل - جۇل، يىرتىق كەش كىيگەن كىچىك پۇتلىرى پايپاقسىز ئىدى. جۇل - جۇل كىيىم ئۇنىڭغا خېلى كىچىك كەلگەن بولسىمۇ، بىراق بۇنىڭ بىلەن سوغۇقتىن تىترەپ تۇرغان ۋىجدك تېنىنى يۆگەشكە تىرىشىپ كېلىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ ياداڭغۇ، تاتارغان، كېسەلچان چىراي كىچىك يۈزىنى بىز تەرەپكە بۇراپ، قورقۇمسىرىغان ھالدا ئۇن - تىنسىز قارىدى، خۇددى خوش - خوش دەپ تۇرغاندەك، رەت قىلىنىشتىن قورققاندەك بىر خىل ھالەت ئىپادىلەندى، تىترەك باسقان بىر كىچىك قول بىزگە ئۇزارتىلدى. ئۇنى كۆرۈپ بوۋاينىڭ تېنى جۇغۇلداپ كەتتى، شارتتىدە كەينىگە بۇرۇلۇۋىدى، قىزچاق قاتتىق چۆچۈپ كەتتى - دە، تىترىگىنىچە شۇ ئان ئۆزىنى چەتكە ئالدى.

— نېمە بولدى، نېمە بولدى، قىزچاق؟ — دېدى بوۋاي ئۇنلۇك ئاۋازدا، — نېمە، پۇل تىلەۋاتامسەن؟ مانا، مانا... قېنى ئالە !

ئۇ جىددىيلەشكىنىدىن، سەل ھاياجاندىن تىترەيتتى، يانچۇقلىرىنى ئاختۇرۇپ، ئىككى - ئۈچ تال كۈمۈش تەڭگىنى ئالدى. ئەمما، بەك ئاز كۆردى بولغاي، ھەمىنىدىن بىر ۋاراق بىر رۇبلىلىق پۇلنى — ھەمىنىدىكى بارلىق مۇلكىنى بالا تىلەمچىنىڭ ئالقىنىغا سالدى.

— خۇدا سېنى ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي، قىزچاق... بالام ! پەرىشتىلەر ساڭا ھەمدەم بولغاي !

بوۋاي تىترەپ تۇرغان قولى بىلەن قىزچاقنىڭ مەيدىسىگە بىر نەچچە رەت كىرىست سىزدى. ئەمما، توساتتىن ئۇنىڭغا قاراپ تۇرغانلىقىمنى كۆرۈپ، قوشۇمىلىرىنى تۇردى - دە، تېز قەدەملەر بىلەن ئالدىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

— ماڭا قارا، ۋانيە، بۇنداق ئىشلارغا ھەقىقەتەن چىداپ تۇرالمايمەن، — دېدى ئۇ غەزەپتىن ئۇزاق سۆكۈتكە پاتقاندىن

كېيىن، — بۇ بىگۈناھ بالىلار كوچىلاردا سوغۇقتىن تىترەپ يۇرگەن... ھەممە ئەيىب ئاشۇ ئۆلگۇر ئاتا ـ ئانىلاردا. بىراق، ئانا بولغۇچى بەختسىز بولمىغان بولسا، بۇ بالىلارنى قانداقمۇ بۇ خىل قورقۇنچلۇق ئىشقا قويۇپ بەرسۇن !... ئۇلارنىڭ ئۆيىدە يەنە باشقا يېتىملەرمۇ بار، بۇ قىز بالىلارنىڭ چوڭى، ئانىسى ئاغرىق، يەنە... ھەي ! ئۇلار دۆلەتمەن ئائىلىنىڭ بالىلىرى ئەمەس ! ۋانيە، دۇنيادا بالىلار... ناھايىتى كۆپ، ئۇنىڭ قانچىسى دۆلەتمەن ئائىلىلەدىن دەيسەن ! ھەي !

ئۇ گويا نېمە دېيىشنى بىلەلمىگەندەك، بىرپەس سۈكۈتكە چۆمدى.

— ۋانيە، مەن ئانىنا ئاندرىيېۋناغا ماقۇل بولغان، — دېدى ئۇ تىلىنى چاينap، — مەن ئۇنىڭغا ماقۇل بولغان... ئانىنا ئاندرىيېۋنا ئىككىمىز بىر يېتىم بالا بېقىۋالماقچى بولغان... قىسقىسى، بىر بىچارە قىزنى بىراقلا ئۆيگە ئەكېلىۋالماقچىمىز، چۈشەندىڭمۇ؟ ئۆيدە ئىككى قېرى قالمىدىكەنمىز، بەكمۇ زېرىكىشلىك، بەكمۇ مەنىسىز بولىدىكەن. ھەي... بىراق، ئانىنا ئاندرىيېۋنا بۇنداق قىلىشقا ئەمدى سەل ئۆكتە چىقىۋاتىدۇ. سەن ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ باققىن، مېنى شۇنداق قىل دېگەن، دېمە، ئۆزۈمنىڭ ئويى دېگىن... ئۇنىڭغا نەسىھەت قىل... چۈشەندىڭمۇ؟ سەندىن ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىشنى بۇرۇنلا ئۆتۈنۈش خىيالىم بار ئىدى... ئۆتۈنۈپ قالاي، ئۇنى ماقۇل دېيىشكە كۆندۈرگىن. ھەي، بۇنداق قۇرۇق گەپلەرنىڭ نېمە ھاجىتى ! بىر قىزنى بېقىۋېلىپ نېمە قىلاي؟ ماڭا لازىمى يوق، بىراق ئازراق تەسەللى ئىزدەپ... بالىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ تۇرۇش ئۈچۈن... بىراق، راستىنى ئېيتسام، كەمپىرىمنى دەپلا شۇنداق قىلماقچىمەن. بۇ مەن بىر ئادەمنىڭ كۆزىگە قاراپ ئولتۇرغاندىن ياخشى... ئەمما ھەممىسى قۇرۇق گەپ ! ماڭا قارا، ۋانيە، بۇ مېڭىشىمىزدا ئۆيگە ئۇزاقتا يېتىمىز، پەيتون چاقىرايلى ! يول تېخى خېلى بار، ئانىنا ئاندرىيېۋنا ساقلاۋېرىپ تىت ـ تىت بولۇپ

كەتمىسۇن...
بىز ئاننا ئاندرىيېۋنانىڭ قېشىغا يېتىپ كەلگەندە، كەچ سائەت يەتتە يېرىم بولغانىدى.

ئون ئىككىنچى باب

ئۇلار ناھايىتى ئامراق ئەر - خوتۇنلار ئىدى. مۇھەببەت ۋە ئۇزاق يىللىق تۇرمۇش ئادىتى ئۇلارنى بىر - بىرىگە ئېچىل - ئىناق قىلىۋەتكەنىدى. ۋاھالەنكى، نىكولاي سېرگېيېۋچ ھازىرلا ئەمەس، ئۇلار ئەڭ بەختلىك ئىلگىرىكى چاغلاردىمۇ، نېمە ئۈچۈندۇر ئاننا ئاندرىيېۋنا ساغا ناھايىتى سۆرۈن مۇئامىلە قىلاتتى، گاھىدا، بولۇپمۇ ئادەم بار چاغلاردا ناھايىتى قاتتىق قوللۇق قىلاتتى، بەزى مۇلايىم، تاۋى نازۇك ئادەملەردە شۇنداق بىر خىل تەرسالىق بولىدۇكى، ئۇلار ئۆزىنى كۆرسىتىشنى ھەرگىز خالىمايدۇ، ھەتتا سۆيگىنىگىمۇ ئۆزىنىڭ ھېسسىياتىنى ئىپادىلىگۈسى كەلمەيدۇ، باشقىلارنىڭ ئالدىدىلا شۇنداق بولماستىن، ئايرىم قالغان چاغلىرىدىمۇ شۇنداق، ھەتتا ئادەم باردىكىدىنمۇ ئاشۇرۇۋېتىدۇ. ئۇلارنىڭ قىزغىنلىقى ئاندا - ساندا قوزغىلىپمۇ قالىدۇ، بۇنداق قىزغىنلىق قانچىكى ئۇزاق بېسىلىپ تۇرسا، شۇنچىكى كۈچلۈك قوزغىلىدۇ، شۇنچىكى ھاياجانلىنىدۇ. يېخىنىنىڭ ئاننا ئاندرىيېۋناغا مانا شۇنداق ئىدى، ھەتتا ياش چاغلىرىدىن تارتىپلا شۇنداق ئىدى. يېخىنىنىڭ ئۇنى ھۆرمەتلەيتتى، ناھايىتى ياخشى كۆرەتتى. ئاننا ئاندرىيېۋنا پەقەتلا پەزىلەتلىك، ئۇنى ياخشى كۆرۈشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان ئايال ئىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ساددىلىقى تۇيۇلى، دائىم ئېرىگە ئاق كۆڭۈللۈك بىلدۈرىمەن دەپ دائىم زىيان تارتىپمۇ قالاتتى، بۇ يېرى بوۋاينىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرەتتى. ئەمما، ناتاشا چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇلار مۇلايىم، كۆيۈمچان بولۇپ كەتتى.

ئۇلارغا پانىي دۇنيادا يالغۇز ياشاش تولىمۇ ئازابلىق تۇيۇلاتتى. گەرچە نىكولاي سېرگېيېۋىچ گاھىدا ئىنتايىن غەمكىن بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ، ئۇلار ئىككى سائەتلا كۆرۈشمىسە يالغۇزلۇق ئىچىدە قالغاندەك ئازابلىنىپ كېتەتتى، ناتاشا توغرۇلۇق خۇپىيانە كېلىشۈۋېلىپ دۇنيادا ئۇنداق بىر قىزى يوقتەك ئۇ ھەققىدە بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمايتتى. ئاننا ئاندرىيېۋنا ئېرىنىڭ ئالدىدا ناتاشا توغرۇلۇق گەپ - سۆز قىلىشقىمۇ پېتىنالمايتتى، ئۇ كۆڭلىدە ناتاشانى ئاللىقاچان كەچۈرگەنىدى. مەن ھەر قېتىم ئۇلارنى يوقلاپ بارغاندا، ئۇنىڭغا سۆيۈملۈك، ئۇنتۇلغۇسىز قىزىغا ئائىت خەۋەرلەرنى ئالغاچ باراتتىم، بۇ ئىش نېمىشقىدۇر ئوتتۇرىمىزدا خۇپىيانە كېلىشىمگە ئايلىنىپ قالغانىدى.

خېلى ئۇزاققىچە ناتاشانىڭ خەۋىرىنى ئالالمىسا، موماي ئاغرىپ قالاتتى، مەن خەۋەر ئېلىپ كەلگەندە بولسا ئۇجۇر - بۇجۇرىگىچە بىلگۈسى كېلىپ، تەقەززالىق بىلەن قىزىققان ھالدا توختىماي سورايتتى. مېنىڭ بايانلىرىمنى ئاڭلاپ ئۆزىنى «خاتىرجەم» بولغاندەك سېزەتتى. بىر قېتىم ناتاشا ئاغرىپ قالغانىدى، ئۇ قورقۇپ ئۆلگىلى تاس قالدى، دەرھال بېرىپ يوقلاپ كەلمەكچى بولدى. دەسلەپتە، ئۇ قىزىنى يوقلاش ئارزۇسىنى مېنىڭ ئالدىمدا ئىپادە قىلىشقىمۇ پېتىنالمايتتى، يەنە كېلىپ سۆھبىتىمىز ئاخىرلاشقان، ئۇ مەندىن ھەممە خەۋەرنى ئۇقۇۋالغاندىن كېيىنمۇ، ئۇ مېنىڭ ئالدىمدا تاش يۈرەك قىياپەتكە كىرىۋېلىش كېرەك، دەپ ئويلايتتى، شۇڭا مۇقەررەر ھالدا، تەقدىرنىگە كۆڭۈل بۆلگىنىم بىلەن، ئەمما ئاخىرقى ھېسابتا ناتاشا يەنىلا كەچۈرگۈسىز گۇناھكار، دەيتتى. ئەمما، بۇنىڭ ھەممىسى خۇپسەنلىك ئىدى، خالاس. گاھىدا ئاننا ئاندرىيېۋنا قاتتىق ھەسرەت چېكەتتى، كۆز ياشلىرى يامغۇرداك تۆكۈلەتتى، مېنىڭ ئالدىمدا ناتاشانى ئەڭ يېقىملىق ئىسىم بىلەن ئاتايتتى، نىكولاي سېرگېيېچتىن ئەلەملىك ئاغرىناتتى، ئۇنىڭ ئالدىدىلا دارىتمىلاپ گەپ قىلاتتى، يەنە تولىمۇ ئېھتىيات بىلەن:

«بەزىلەر يۈز - خاتىرىنىلا ئويلايدۇ، تاش يۈرەك، ئەگەر باشقىلارنىڭ سەۋەنلىكىنى ئەپۇ قىلالمىساق، پەرۋەردىگارمۇ باشقىلارنى كەچۈرمىگەن ئادەمنى كەچۈرمەيدۇ» دەيتتى. ئەمما، ئۇنىڭ ئالدىدا شۇنچىلىكلا دېيەلەيتتى، ياسالمىلىقنى چەكتىن ئاشۇرۇۋەتمەيتتى. بۇنداق چاغلاردا بوۋاينىڭ شۇ ئان چىرايى تۇتۇلاتتى، قاپاقلىرى تۇرۇلەتتى، زۇۋان سۈرمەي ئولتۇراتتى ياكى بىردىنلا ئۇنلۇك ئاۋازدا، ياسالما گەپنى باشقا ياقتا يۆتكەيتتى ياكى ئۆزىنىڭ ھۈجرىسىغا كىرىپ كېتەتتى - دە، بىزنى يالغۇز قالدۇراتتى، شۇنىڭ بىلەن ئانىنا ئاندرىيېۋناغا دەرد - ئەلەملىرىنى بولۇشىغا تۆكۈۋېلىشقا، ئىچىگە تولۇپ كەتكەن قورساق كۆپۈكىنى بوشىتىۋېلىشقا پۇرسەت چىقاتتى. ھەر قېتىم كەلگىنىمدە، بوۋاي ھە دېسىلا ھۈجرىسىغا كىرىۋالاتتى، بەزىدە سۈسلا سالاملىشىپ قويۇاتتى، بۇنىڭ بىلەن ئانىنا ئاندرىيېۋناغا ناتاشا توغرۇلۇق ئەڭ يېڭى ئۇچۇرلارنى يەتكۈزۈشۈمگە پۇرسەت تۇغۇلاتتى. ھازىرمۇ بوۋاي شۇنداق قىلدى.

— ھەممە يېرىم چىلىق - چىلىق بولۇپ كەتتى، — دېدى نىكولاي سېرگېيېچ ئىشىكتىن كىرىپلا ئانىنا ئاندرىيېۋناغا، — مەن ھۈجرامغا كىرىپ كەتتىم. ۋانيە، مەشەدە بىردەم ساقلاپ تۇرغىن. ئۇ ئۆيى ئىزدەپ بىر ۋەقەگە يولۇقۇپتۇ، سۆزلەپ بەرسۇن، مەن ھازىرلا چىقىمەن...

ئۇ ئالدىراش چىقىپ كەتتى، ھەتتا خۇددى خوتۇنى ئىككىمىزنى يالغۇز قالدۇرۇپ قويغىنىدىن خىجىل بولغاندەك، بىزگە قاراپمۇ قويمىدى. بۇنداق ئەھۋالدا، بولۇپمۇ بىزنىڭ قېشىمىزغا قايتىپ كىرگەندە، ئانىنا ئاندرىيېۋنا ئىككىمىزگە ناھايىتى سوغۇق مۇئامىلە قىلاتتى، چىرايى غەزەپلىك تۇس ئالاتتى، ھەتتا خۇددى كەڭ قورساقلىقى ۋە يەڭگىللىك بىلەن يول قويغانلىقىدىن خاپا بولغاندەك ۋە ئىچى پۇشقاندەك، تىرناق ئاستىدىن كىر ئىزدەيدىغانغا ئارانلا تۇراتتى.

— ئۇ شۇنداق ئادەم، — دېدى موماي، يېقىندىن بېرى ئۇ

بۇرۇنقى قورۇنۇشلىرى ۋە ئىشەنمەسلىكلىرىنى چۆرۈپ تاشلىغانىدى، ــ ماڭا دائىم شۇنداق قىلىدۇ، بىزنىڭ ئۇنىڭ ھۇنىرىنى بىلىپ قالغانلىقىمىزنى تۇيۇپ قالغان ئوخشايدۇ. ماڭا نېمىشقا دائىم بۇنداق ياسالمىلىق قىلىدۇ ! ئەجەبا، مەن يات ئادەممۇ؟ قىزىمغىمۇ شۇنداق. سىزگە مەلۇم، ئۇ قىزىمىزنى كەچۈرەلمەيدىغان ئادەم ئەمەس. كىم بىلىدۇ، ئۇنى بەكمۇ كەچۈرۈۋەتكۈسى باردۇ. ئۇ كېچىلىرى يىغلاپ چىقىدۇ، بۇنى ئۆز قۇلىقىم بىلەن ئاڭلىغان. بىراق، كۆرۈنۈشتە ئۆزىنى شۇنداق تۇتۇۋالىدۇ ! ئۇ بەكلا نومۇسچان... ئىنىم، ئىۋان پېتروۋىچ، چاپسان ئېيتىڭچۇ، ئۇ نەگە كەتتى؟

ــ نىكولاي سېرگېيىچنى دەمسىز؟ بىلمەيمەن، سىزدىن سوراي، دەپ تۇراتتىم تېخى.

ــ ئۇ چىقىپ كەتكەندە مەن قورقۇنىمدىن قېتىپلا قالدىم. ئۇ بىتاب تۇرسا، ئۇنىڭ ئۇستىگە مۇشۇ ناچار ھاۋادا، شۇنچە كەچتە دەڭە. مەن ئۇنى چوقۇم بىر مۇھىم ئىش بىلەن چىقىپ كەتتى، دەپ ئويلىدىم، ئەمما سىز بىلىدىغان ھېلىقى ئىشتىنمۇ مۇھىم يەنە نېمە ئىش بار؟ ئىچىمدە شۇنداق ئويلىدىم، ئەمما سوراشقا پېتىنالمىدىم. سىزگە مەلۇم، مۇشۇ كۈنلەردە ئۇنىڭدىن ھەرقانداق ئىشنى سوراشقا پېتىنالمايمەن. ئاھ، خۇدا ! ئۇنى ھەم قىزىمنى ئويلاپ قورقۇنىمدىن قېتىپلا قالدىم. ناۋادا، ئۇ ناتاشانى ئىزدەپ بارسا قانداق بولۇپ كېتەر؟ ناتاشانى كەچۈرۈش نىيىتىگە كەلگەنمىدۇ؟ دەپ ئويلىدىم. ئۇ ھەممىنى تىڭتىڭلاپ بىلۈۋالدى، ناتاشانىڭ يېقىنقى ئەھۋالىدىن خەۋەر تاپتى، مەن شۇنداقلىقىغا قەتئىي ئىشىنىمەن، ئەمما ئۇ قانداق بىلدى، بۇنى دەپ بېرەلمەيمەن. تۇنۇگۈن ئۇ بەكمۇ قايغۇردى، بۇگۈنمۇ شۇنداق. نېمىشقا گەپ قىلمايسىز! ماڭا ئېيتىپ بېرىڭ، ئىنىم، ئۇ يەردە نېمە ئىش بوپتۇ؟ سىزنى خۇددى تەڭرىنىڭ ئەلچىسى كېلىدىغاندەك ساقلىدىم، كۆزلىرىم تېشىلگۈدەك بولدۇم. نېمە، ھېلىقى ئەبلەخ ناتاشانى تاشلىۋەتمەيدىغاندۇ؟

مەن دەرھال بىلىدىغانلىرىمنىڭ ھەممىسىنى ئاننا ئاندرىيېۋناغا قالدۇرماي ئېيتىپ بەردىم. ئۇنىڭدىن ئەزەلدىن بىرەر ئىشنى يوشۇرمايتتىم. ئۇنىڭغا ناتاشا بىلەن ئالیوشا ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنىڭ ھەقىقەتەن بۇزۇلۇش گىردابىغا يەتكەنلىكىنى، بۇ ئىشنىڭ ئۇلارنىڭ ئىلگىرىكى ئىناقسىزلىقىغا قارىغاندا خېلىلا ئېغىر ئىكەنلىكىنى، تۇنۇگۈن ناتاشانىڭ ماڭا باغاقچە يوللاپ، مېنىڭ بۇگۈن كەچ سائەت توققۇزدا قېشىغا بېرىشىمنى ئۆتۈنگەنلىكىنى، شۇڭا ئەسلىدە بۇ يەرگە كېلىپ ئۇلارنى يوقلاش نىيىتىم يوقلۇقىنى، نىكولاي سېرگېيېۋىچنىڭ سۆزىگە كەلگەنلىكىنى ئېيتىپ بەردىم. ئۇنىڭغا ھازىرقى ئەھۋالىنىڭ ئومۇمىي جەھەتتىن ئىنتايىن خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى، ئالیوشانىڭ دادىسىنىڭ قايتىپ كەلگىنىگە ئىككى ھەپتە بولغانلىقىنى، زادىلا گەپ يېمىگەنلىكىنى، ئالیوشانى قاتتىق تۇتقانلىقىنى، تېخىمۇ مۇھىمى ئالیوشانىڭ بولغۇسى خوتۇنىدىن ئايرىلغۇسى كەلمىگەنلىكىنى، ھەتتاكى ئۇنىڭغا كۆيۈپ قالغانلىقىنى تەپسىلىي بايان قىلدىم ۋە چۈشەندۈردۈم. مەن يەنە ناتاشانىڭ پەرزەنچە خەتنى ئىنتايىن تاقەتسىز كەيپىياتتا يازغانلىقىنىمۇ قوشۇپ، ئۇنىڭ ھەممە ئىش بۇگۈن كەچ قارار تاپىدۇ، دەپ يازغانلىقىنى، ئەمما نېمىنى قارار قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيدىغانلىقىمنى، يەنە بىر غەلىتە ئىشنىڭ خەتنىڭ تۇنۇگۈن يېزىلغانلىقىغا قارىماي، مېنىڭ بۇگۈن كەچتە، يەنە كېلىپ بەلگىلەنگەن ۋاقىت — توققۇزدا بېرىشىم كېرەكلىكىنى، شۇڭا جەزمەن ماڭمىسام بولمايدىغانلىقىنى، بەلكى دەرھال مېڭىشىم كېرەكلىكىنى ئېيتتىم.

— بېرىك! چاپسان بېرىك، ئىنىم، جەزمەن بېرىشىڭىز كېرەك، — دېدى موماي مېنى ئالدىرىتىپ، — لېكىن، ئۇ كىرسۇن، بىرەر ئىستاكان چاي ئىچىڭ... ھەي، تېخى ساماۋارنى ئەكىرمەپتۇغۇ! ماتريونا! ساماۋارىڭ قانداق بولدى؟ ئۇ قاراقچىنىڭ ئۆزى، قىز بالا دېگىلى بولمايدۇ... ھىم، بىر

ئىستاكان چاي ئىچىۋېلىپ، ئورۇنلۇق بىرەر باھانە تېپىپ مېڭىڭ. بىراق، ئەتە چوقۇم كېلىسىز، ماڭا ھەممىنى ئېيتىپ بېرىسىز، بۇرۇنراق كېلىڭ. پەرۋەردىگارىم، يەنە بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يۈز بېرىپ قالارمۇ ! مۇشۇنىڭدىنمۇ بەتتەر ئىش بارمۇ! نىكولاي سېرگېيېچ ھەممىنى بىلىدۇ، ماڭا يۇرىكىم شۇنداق دېدى، ئۇ ھەممىنى بىلىدۇ. ماتريونادىن نۇرغۇن ئىشنى ئۇقتۇم، ئۇ ئاگاسادىن ئاڭلاپتىكەن، ئاگاسا كىنەزنىڭ ئۆيىدە تۇرىدىغان ماريىە ۋاسلىيېۋنانىڭ چوقۇندۇرغان قىزى ... بۇلارنى بىلمىسىز. مېنىڭ نىكولايىم بۇگۈن ئۆلگۈدەك ئاچچىقى كەلدى. ئۇنى دەپ - بۇنى دەپ يېرىم كۈن نەسىھەت قىلدىم، بىراق ماڭا ۋارقىراپ - جارقىراپلا كەتتى، كېيىن پۇشايمان قىلغاندەك بولدى، خۇددى پۇل سەۋەبلىك ۋارقىرىغاندەك، قولۇم قىسقا بولۇپ قالدى، دېدى. ئەسلىدە ئۇ چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن ئۇخلايتتى. مەن ئىشكىنىڭ يوچۇقىدىن (ئىشكىتە كىچىككىنە يوچۇق بار ئىدى، بۇنى ئۇ بىلمەيتتى) تۈيدۇرماي قارىدىم، بىچارە بايقۇش بۇت تەكچىسىنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ تىلاۋەت قىلىۋېتىپتۇ. بۇنى كۆرۈپ پۇتلىرىم بوشىشىپ كەتتى. ئۇ چايمۇ ئىچمىدى، چۈشلۈك ئۈيقۇنىمۇ ئۇخلىمىدى، شىلەپىسىنى ئېلىپلا چىقىپ كەتتى. سائەت توققىتە چىقىپ كەتكەن. سوراشقىمۇ پېتىنالمىدىم، بولمىسا ئۇ ماڭا ۋارقىراپ كېتىدۇ. يېقىندىن بېرى دائىم ۋارقىرايدىغان بولۇۋالدى. ۋارقىرىسىلا، پۇتلىرىم بوشىشىپ، قورقىنىمدىن يۈرىكىم گۈپۈلدەپ كېتىدۇ. ئۇنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىش ئۈچۈن شۇنداق قىلىۋاتقانلىقىنى بىلسەممۇ، يەنىلا قورقىمەن. ئۇ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، توپتوغرا بىر سائەت دۇئا - تىلاۋەت قىلدىم، پەرۋەردىگاردىن ئۇنى رەھىمدىل قىلىشنى تىلىدىم. ناتاشانىڭ خېتى قېنى؟ مەن كۆرۈپ باقاي !

خەتنى ئۇنىڭغا كۆرسەتتىم. مەن ئانىنا ئاندرىيېۋنانىڭ گاھىدا: «ئەبلەخ، گاھىدا ۋىجدانسىز ئەخمەق دەپ ئاتايدىغان

ئالیوشا ناتاشانی ئاخىر ئەمرىگە ئالىدۇ، دادىسى كىنەز پېتېر ئالېكساندروۋىچمۇ ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشىغا قوشۇلىدۇ» دەيدىغان بىر خىيالنىڭ كۆڭلىدە بارلىقىنى بىلەتتىم. ئۇ بۇ خىيالنى ماڭا ئىختىيارسىز دەپ سالغانىدى، ئەمما ئېرى ئۇنىڭدا مۇشۇنداق بىر ئارزۇ - خىيالنىڭ بارلىقىدىن گۇمان قىلىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، نىكولاي سېرگېيېۋىچنىڭ ئالدىدا بۇ ئارزۇسىنى ھەرقانداق قىلىپمۇ ئېيتالمايتتى. مېنىڭچە، مۇبادا بوۋاي بۇ تويىنىڭ پۈتۈش ئېھتىمالى بارلىقىنى بىلسە، ناتاشاغا قارغىش - لەنەت ياغدۇرۇپ، ئۇنى يۇرىكىدىن مەڭگۈ چىقىرىۋېتىشى تۇرغانلا گەپ ئىدى.

ئەينى چاغدا ھەممىمىز مۇشۇنداق ئويلىغانىدۇق. بوۋاي قىزىنى چىن دىلىدىن سېغىناتتى، يالغۇز ناتاشانىلا سېغىناتتى، ئۇنىڭ توۋا قىلىشىنى، ئالیوشانى چورتلا ئۇنتۇپ كېتىشىنى ئۈمىد قىلاتتى. مانا بۇ ئۇنىڭ قىزىنى ئەپۇ قىلىشتىكى بىردىنبىر شەرت ئىدى، ئۇ گەرچە بۇنداق دېمىگەن بولسىمۇ، ئەمما كىشىلەر بىر قاراپلا كۆڭلىدىكىنى چۈشىنەتتى، بەلكى قىلچە گۇمانلانمايتتى.

— ئۇ مەيدانى يوق بالا، قىلچىمۇ مەيدانى يوق، باغرى تاش، مەن دائىم شۇنداق دەيمەن، — ئاننا ئاندرىيېۋنا يەنە گەپ باشلىدى، — ئۇلار ئۇنى باشقۇرۇشنى بىلمەيدۇ، شۇڭا مۇشۇنداق شاللاق. ناتاشا ئۇنى شۇ قەدەر ياخشى كۆرىدۇ، لېكىن ئۇ ھازىر ناتاشانى تاشلىۋەتمەكچى بولۇۋاتىدۇ. ئاھ، پەرۋەردىگار! ئۇ ئەمدى قانداق قىلار؟ بىچارە قىزىم! يېڭى مەشۇقىنىڭ نەرى ئارتۇقكەنتاك، ئاجايىب غەلىتە ئىش - دە.

— ئاڭلىسام، ئاننا ئاندرىيېۋنا، — دېدىم رەددىيە بېرىپ، — ئۇنىڭ مەشۇقى كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان ساھىبجامال قىز ئىكەن، ناتاشا ئۇنى تىلغا ئالغاندا شۇنداق دېگەنىدى...

— بۇ گەپكە ئىشەنمەڭ! — دېدى موماي گېپىمنى بۆلۈپ، — ساھىبجامال ئىمىش تېخى. خوتۇن خەق قاش - كۆزىنى

ئوينىتىپ قويسىلا، سىلەردەك قەلەم تۇتقان ناباب يازغۇچىلار ئۇنى ساھىبجامال دەيسىلەر. ناتاشانىڭ ئۇنىڭ ياخشى گەپىنى قىلغانلىقى كەڭ قورساقلىقى. ئۇ ئالىيوشانى ئامال بار قولدىن چىقىرىپ قويماسلىقنى ئويلىمايدۇ، ئۇنىڭ ھەممە ئىشنى كەچۈرۈۋېتىدۇ - يۇ، ئاخىرىدا ئۆزى يەتكۈچە ئازابقا قالىدۇ. ئۇ ناتاشانى قانچە قېتىملاپ كولدۇرلاتتى، بىلەمسىز ! تاش يۈرەك ئەبلەخلەر! بۇ ئىش مېنى بەكلا قورقۇتۇۋەتتى، ئىۋان پېتروۋىچ ! ئۇلار تەكەببۇرلۇقتا ئۇچىغا چىققان بىرنېمىلەر. ئېرىم دېگەن بايقۇش ئاچچىقىدىن يېنىپ، ئاشۇ يۈرەك پارەمنى ئەپۇ قىلغان ھەم ئۇنى ئۆيگە قايتۇرۇپ كەلگەن بولسا قانچە ياخشى بولاتتى - ھە ! ئۇنى باغرىمغا باسسام، قانغۇدەك كۆرۈۋالسام ! ئۇ ياداپ قاپتۇمۇ؟

— خېلى ياداپ قاپتۇ، ئانىنا ئاندرىيېۋنا.

— جېنىم قىزىم ! مەن بىر شور پېشانە، ئىۋان پېتروۋىچ ! تۇنۇگۈن بىر كېچە يىغلىدىم، بۇگۈن يەنە بىر كۈندۈز... بۇنىڭ نېمە پايدىسى ! سىزگە كېيىن سۆزلەپ بېرىمەن. ئۇنى ئەپۇ قىلىشنى ئېرىمگە نەچچە قېتىم پۇراتتىم، ئۇدۇللا ئېيتىشقا پېتىنالمايمەن، شۇڭا ئەگىتىپ دېيىشتىن، ئۇستىلىق قىلماقتىن باشقا ئامالىم يوق. ناۋادا ئۇ ئاچچىقىتىن پارتلاپ، ناتاشانى تىللاپ كەتسە قانداق قىلغۇلۇق، دېگەننى ئويلاپ دەككە - دۈككىدە يۈرىمەن دەڭە. ئۇ ناتاشانى تىللاپ باققان ئەمەس... مانا شۇنىڭدىن ئەنسىرەيمەن، ئۇنىڭ ناتاشانى تىللىشىدىن قورقىمەن. ئەگەر شۇنداق بولسا نېمە ئىشلار يۈز بېرەركىن. دادىسىنىڭ قارغىشىنى ئالغان تەڭرىنىڭ جازاسىغا ئۇچرايدۇ. شۇڭا، ھەر كۈنى قورقۇنچتىن يۈرىكىم سۇ. سىزمۇ خىجىل بولۇشىڭىز كېرەك، ئىۋان پېتروۋىچ، ئويلاپ بېقىڭ، سىز بىزنىڭكىدە چوڭ بولدىڭىز، سىزنى ئۆز بالىمىزدەك كۆرىمىز! بىراق، سىزمۇ ساھىبجامال - پاھىبجامال دېگەندەك گەپلەرنى قىلىۋاتىسىز. ئۇلارنىڭ ماريە ۋاسىلىيېۋناسى تېخىمۇ

ئېنىق ئېيتىپ بەردى. مەن گۇناھكار، چۈنكى قايسىبىر كۈنى بوۋاي يېرىم كۈن بىر ئىش بىلەن سىرتقا چىقىپ كەتكەندە، مەن ئۇنى ئۆيگە قەھۋە ئىچىشكە تەكلىپ قىلغانىدىم. ئۇ بۇ ئىشنى ئۇجۇر - بۇجۇرىگىچە سۆزلەپ بەردى. ئالىيوشانىڭ دادىسىنىڭ ھېلىقى گىراف خانىم بىلەن بىنورمال مۇناسىۋىتى بار ئىكەن. گىراف خانىم بۇرۇنلا ئۇنى مەن بىلەن توي قىلمىدىڭ، دەپ ئەيىبلەيدىكەن، ئەمما ئۇ بۇ گەپتىن ئەتەي ئۆزىنى قاچۇرىدىكەن. گىراف خانىم ئېرى ھايات چاغدىلا ناشايان ئىشلارنى قىلىپ سېپىق نامى چىققانىكەن. ئېرى ئۆلگەندىن كېيىن چەت ئەلگە چىقىپتۇ. ئىتالىيەلىكلەر، فىرانسۇزلار ۋە بەزى ئاقسۆڭەكلەر ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە ئىكەن. ئۇ پېتېر ئالېكساندېروۋىچنى شۇ يەردە ئۇندەككە كەلتۈرۈۋالغانىكەن. مۇشۇ چاغلاردا ئۇنىڭ ئۆگەي قىزى، ئۇنىڭ ھېلىقى باج ھۆددىگىرى بولغان ئېرىنىڭ قىزى كۇندىن - كۈنگە چوڭ بوپتۇ. ئۆگەي ئانا بولغان بۇ گىراف خانىم پۈللىرىنى خەجلەپ تۈگىتىپتۇ، ھالبۇكى، كاتېرىنا فېدوروۋنا بارا - بارا چوڭ بوپتۇ. باج ھۆددىگەرلىكى قىلىدىغان دادىسى بەرگەن ئۆسۈم چىقىدىغان ئىككى مىليون رۇبلىمۇ ئۇزۈكسىز كۆپىيىپ بېرىپتۇ. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ھازىر ئۇچ مىليون بوپتۇ. ئۇ قىزنى ئالیوشاغا چېتىپ قويۇشتىن ئارتۇق ياخشى ئىش بولمايدىغانلىقىنى كىنەز چۈشىنىپ يېتىپتۇ. ئۇ زېرەك ئادەم، پۇرسەتنى ھەرگىز قولدىن بەرمەيدۇ ! ئۇلارنىڭ تۇغقىنى — ھېلىقى گىراف ئوردىدا ئىشلەيدىكەن، نامى بار چوڭ ئەمەلدار ئىكەن، ئېسىڭىزدە بارمۇ، ئۇمۇ قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. ئۇچ مىليون دېگەن ئاز پۇل ئەمەس - دە ! «ناھايىتى ياخشى بوپتۇ، — دەپتۇ ئۇ، — گىراف خانىم بىلەن سۆزلىشىپ بېقىڭ !» شۇنىڭ بىلەن كىنەز گىراف خانىمغا كۆڭلىدىكىنى ئېيتىپتۇ. گىراف خانىم جېنىنىڭ بارىچە قارشى چىقىپتۇ. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۇ تولىمۇ يولسىز، بىشەم ئايال ئىكەن. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، بۇ يەردە بەزىلەر ئۇنىڭ

بىلەن ئەسرالىشىشنى خالىمايدىغان بوپتۇ، بۇ يەر چەت ئەلگە زادىلا ئوخشىمايدۇ. «ياق، ــ دەپتۇ ئۇ، ــ سىز مەن بىلەن تۇي قىلىڭ، كىنەز، ئۆگەي قىزىمىنىڭ ئالىيوشاغا تېگىشى قەتئىي مۇمكىن ئەمەس.» ھېلىقى قىز، ئۇنىڭ ئۆگەي قىزى، ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۇ ئۆگەي ئانىسىنى چىن دىلىدىن ياخشى كۆرىدىكەن، چوقۇنىدىكەن، ئىتائەت قىلىدىكەن. ئۇ ناھايىتى مۇلايىم، پەرىشتىدەك ئاق كۆڭۈل قىز ئىكەن. بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن كىنەز گىراف خانىمغا: «گىراف خانىم، ئەندىشە قىلمىسىڭىزمۇ بولىدۇ. سىز ھەممە تەئەللۇقاتىڭىزنى تۈگەتتىڭىز، قەرزىڭىزنى مەڭگۈ قايتۇرالمايسىز. بىراق ئۆگەي قىزىڭىز ئالىيوشاغا تەگسىلا، ئۇ ئىككىسى ــ سىزنىڭ ئەخمەق قىزىڭىز بىلەن مېنىڭ دۆت ئوغلۇم خۇدا قوشقان بىر جۈپلەرگە ئايلىنىدۇ، دەسلەپتە ئۇلارنى ئۆزىمىزگە بويسۇندۇرىمىز، ئاندىن بىرلىكتە ئۇلارغا ھامىيلىق قىلىمىز، ئۇ چاغقا بارغاندا خەجلەيدىغان پۇلىڭىز بولىدۇ. ئەمما، سىز ماڭا تەگسىڭىز نېمە پايدىسى؟» دەپتۇ. كىنەز تولىمۇ ھەيلىگەر ئادەم ! خەير - ساخاۋەت جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى - دە. شۇنداق قىلىپ، تېخى يېرىم يىلنىڭ ئالدىدا، گىراف خانىم بىر قارارغا كېلەلمىگەنىكەن، بىراق ھازىر ئاڭلىسام، ئۇلار ۋارشاۋاغا بېرىپتۇ، شۇ يەردە كېلىشىم تۈزۈپتۇ. مەن ئاڭلىغان خەۋەرلەر مانا شۇ. بۇلارنى ماڭا ماريە ۋاسىلىيېۋنا ئېيتىپ بەردى، ئۇجۇر - بۇجۇرىگىچە سۆزلەپ بەردى، ئۇ ئۆز قۇلىقى بىلەن ئىشەنچلىك ئادەمدىن ئاڭلىغانىكەن. شۇڭا، سىزگە ئېيتسام، بۇ تامامەن پۇلنىڭ، نەچچە مىليون روبلىنىڭ ئىشى، نەدىمۇ ساھىبجامالنىڭ ئىشى بولسۇن !

ئانىنا ئاندرىيېۋنانىڭ سۆزلىرى مېنى ئىنتايىن ھەيران قالدۇردى. بۇ مەن تېخى يېقىندىلا ئالىيوشادىن ئاڭلىغان ئەھۋال بىلەن بىر يەردىن چىقتى. ئۇ مۇشۇ ئىش ئۈستىدە توختالغاندا، ئۆزىنى ۋىجدانلىق كۆرسەتكەن، قانداقلا قىلغان بىلەن پۇلنى دەپ

توي قىلمايمەن، دېگەنىدى. ئەمما، ئۇ كاتېرىنا فېدوروۋنا‌غا مەپتۇن بولۇپ قالغان، گۈزەل ھۆسنى ئۈنى تاڭ قالدۇرغانىدى. ئالیوشانىڭ ماڭا ئېيتقىنىچە، گەرچە دادىسى گىراف خانىمنىڭ ئاچچىقىنى بالدۇرلا كەلتۈرۈپ قويماسلىق ئۈچۈن، بۇنداق مىش - مىش گەپلەرنى ئىنكار قىلغان بولسىمۇ، پات ئارىدا توي قىلىدىكەن، ئالیوشا دادىسىنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدۇ، ئۇنىڭغا قايىل بولىدۇ، ئۇنىڭدىن زوقلىنىدۇ، خۇددى پەيغەمبەرگە ئىشەنگەندەك ئۇنىڭغا ئىشىنىدۇ، دېگەن گەپنى بۇرۇنلا دېگەنىدىم.

— ھېلىقى ساھىبجامال خېنىمنىڭ ھەرگىزمۇ گىراف ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققان ئەمەس، — دېدى ئاننا ئاندرىيېۋنا گېپىنى داۋام قىلىپ، كىچىك كىنەزنىڭ بولغۇسى ئايالىنىڭ تەرىپىنى قىلغىنىمغا ئۇنىڭ قاتتىق ئاچچىقى كەلگەنىدى، — ئۇنىڭغا ناتاشا بەكرەك ماس كېلىدۇ. ئۇ قىز باج ھۆددىگىرىنىڭ قىزى بولسا، ناتاشا ئاقسۆڭەك ئائىلىسىدە تۇغۇلغان ئېسىلزادە خېنىم. تۇنۇگۈن (سىزگە ئېيتىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن) بوۋاي ساندۇقىنى ئاچتى. ئېسىڭىزدىمۇ؟ ھېلىقى تۇنىكە قاپلانغان ساندۇق. پۈتكۈل بىر ئاخشام مېنىڭ ئالدىمدا ئولتۇرۇپ، ئائىلىمىزنىڭ ئىلگىرىكى خەت - چەك، ھۆججەتلىرىنى شۇنداق ئەستايىدىللىق بىلەن رەتلىدى. مەن پايپاق توقۇۋاتاتتىم، ئۇنىڭغا كۆز قىرىمنىمۇ سالمىدىم، ئۇنىڭغا قاراشتىن قورقمەن. مېنىڭ زۇۋان سۈرمەي ئولتۇرغانلىقىمنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ بەكمۇ ئاچچىقى كەلدى بولغاي، گەپنى ئۆزى تەشتى، پۈتۈن بىر كېچىنى ئائىلە شەجەرىسىنى سۆزلەپ بېرىش بىلەن ئۆتكۈزدى. ئەسلىدە يېخىنىنىڭ جەمەتى ئىۋان دەۋرىدىلا ئاقسۆڭەك ئىكەن، مېنىڭ جەمەتىم — شۇمىلوف جەمەتى بولسا ئالىكسىي مىخايىلوۋىچ دەۋرىدىلا ناھايىتى داڭ چىقارغانىكەن، بۇنىڭغا بىزدە ھۆججەت بار، كارامزىن يازغان تارىخنامىدىمۇ تىلغا ئېلىنغانىكەن. شۇڭا، ئىنىم، بۇ جەھەتتە باشقىلاردىن

قالغۇچىلىكىمىز يوق. ئېرىم ماڭا بۇلارنى سۆزلەشكە باشلىغاندىلا، كۆڭلىدە نېمە بارلىقىنى بىلگەنىدىم. ناتاشانىڭ كەمسىتىلىشى ئۇنى قاتتىق ئازابلىدى. پۇلدار بولغانلىقى ئۇچۇنلا، ئۇلار بىزدىن ئۈستۈن. بويتۇلا، پېتېر ئالېساندېروۋىچ دېگەن قاراقچى پۇلنىڭ كەينىدىن توختىماي چېپىپ يۈرسۇن، ئۇنىڭ تاش يۈرەك، ۋىجدانسىز، ئاچ كۆز بىر چۈپرەندە ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان. ئاڭلىسام، ئۇ ۋارشاۋادىكى چاغدا خۇپىيانە ھالدا خىرىستىيان جەمئىيىتىگە قاتناشقانكەن، شۇنداقمۇ؟

ــ قۇرۇق گەپ، ــ دېدىم مەن، ئىچىمدە بۇنداق پىتنە - پاساتلارنىڭ ئۇزۇلمەي كېلىۋاتقىنىغا ھەيران ئىدىم. بىراق، نىكولاي سېرگېيىچنىڭ ئائىلە ھۆججەتلىرىنى رەتلىگەنلىكى توغرىسىدىكى بۇ خەۋەر خېلىلا قىزىقارلىق ئىدى. ئىلگىرى ئۇ جەمەتىنىڭ تارىخىنى زادىلا كۆز ـ كۆز قىلىپ باقمىغانىدى.

ــ ھەممە ئەيىب ئاشۇ تاش يۈرەك ئەبلەخلەردە، ــ دېدى ئاننا ئاندرىيېۋنا گېپىنى داۋام قىلىپ، ــ ناتاشا قانداق؟ جان قىزىم قانداق تۇرۇۋاتىدۇ؟ ھەسرەتتىن ياش تۆكۈۋاتامدۇ؟ ھىم، سىز ئۇنىڭ قېشىغا بېرىشىڭىز كېرەك ! ماتريونا ! ھەي ماتريونا ! ئۇ قاراقچىنىڭ ئۆزى، قىز بالا دېگىلى بولمايدۇ !... ئۇلار قىزىمنى خورلىدىمۇ؟ ئېيتىڭچۇ، ۋانيە !

ئۇنىڭغا نېمىمۇ دېيەلەيتتىم؟ مومای يىغلاپ تاشلىدى. مەن ئۇنىڭدىن ئىلگىرى ماڭا ئېيتىپ بەرمەكچى بولغان يېقىندا يۈز بەرگەن كۆڭۈلسىزلىكنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى سورىدىم.

ــ ئۇھ، ئىنىم، تارتقۇلۇقمىز يەنە بار ئوخشايدۇ، ھاياتنىڭ ئاچچىق شارابىنى تېخى ئىچىپ قانماپتۇق ! ئېسىڭىزدىمۇ؟ قەدىرلىكىم، ئېسىڭىزدىن چىقىپ قالغان ئوخشايدۇ، مېنىڭ مېدالیونغا ئاسىدىغان ئالتۇن رامكىلىق بىر قۇتام بولىدىغان، خاتىرە بۇيۇمى ئىدى، ئىچىدە ناتاشانىڭ كىچىكىدە سىزىلغان رەسىمى بولىدىغان، ناتاشا بۇ چاغدا سەككىز ياشتا ئىدى، مېنىڭ پەرىشتەم ! نىكولاي سېرگېيىچ ئىككىمىز بۇ يەردىن ئۆتۈپ

كېتىۋاتقان بىر رەسسامنى تەكلىپ قىلىپ سىزدۇرغان، ئۇنتۇپ قالغان ئوخشايسىز، ئىنىم! ئۇ تولىمۇ ئۇستا رەسسام ئىكەن، ناتاشانى مۇھەببەت ئىلاھىدەكلا سىزىپتۇ: ئۇ چاغدا ناتاشانىڭ ئاچ سېرىق چاچلىرى تولىمۇ يارىشىملىق ئىدى، ئۇچىسىغا نېپىز شايى كۆڭلەك كىيگەن، چىرايلىق بەدىنى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇ شۇ قەدەر چىرايلىق ئىدىكى، ئادەم قاراپ تويمايتتى. مەن رەسسامدىن بىر جۈپ قانات سىزىپ قويۇشنى ئۆتۈنسەم، ئۇنىمىغاندى. ئىنىم، بىز بەختسىزلىككە ئۇچرىغاندىن كېيىن، مەن ئۇ قۇتىنى ساندۇقتىن ئېلىپ مېدالیونغا ئۆتكۈزۈپ گەرچە بوۋاينىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن شۇنچە قورقساممۇ بوينۇمغا، كىرىستىنىڭ قېشىغا ئېسىۋالدىم. بوۋاي ناتاشانىڭ نەرسە - كېرەكلىرىنى قويماي تاشلىۋېتىشىمنى ياكى هەممىسىنى كۆيدۈرۈۋېتىشىمنى بۇيرۇغاندى، مەقسەت بۇ نەرسىلەرنى كۆرۈپ ئۇنى ئەسكە ئالماسلىق ئىدى. ئەمما، مەنچۇ؟ ئۇنىڭ رەسىمىنى كۆرۈپ تۇرۇشمۇ هەرھالدا ياخشى - دە. گاھىدا يىغلىغان چاغلىرىمدا ئۇنىڭغا قارىسام، ئارام تاپقاندەك بولۇپ قالاتتىم، گاھىدا ئۆيدە يالغۇز قالغان چاغلاردا ئۇنى توختىماي سۆيۈپ كېتەتتىم، ئۇنى ئەڭ يېقىملىق ئىسىم بىلەن چاقىراتتىم، هەر ئاخشىمى ئۇنىڭغا كىرىست سىزىپ بەخت تىلەيتتىم. ئۆزۈم يالغۇز قالغان چاغلاردا ئۇنىڭ بىلەن ئۇنلۇك سۆزلىشەتتىم، ئۇنىڭدىن سوئال سورايتتىم، ئۇنى سوئاللىمغا جاۋاب بەردى دەپ تەسەۋۋۇر قىلاتتىم - دە، ئىككىنچى سوئالنى سورايتتىم. هەي، قەدىرلىكىم ۋانيە، دەپ كەلسەم كۆڭلۈم يېرىم بولىدۇ! بوۋاينىڭ بۇ قۇتىنى بىلمەسلىكى، كۆرۈپ قالمىغانلىقى مېنى خۇشال قىلاتتى. ئويلىمىغان يەردىن، تۇنۇگۈن ئەتىگەن قارىسام قۇتا كۆرۈنمەيدۇ، مېدالیونلا پۇلاڭلاپ تۇرىدۇ، ئۇپراشتىن ئۇزۇلۈپ كەتكەن بولسا كېرەك، ئەمدى ئۇنى يىتتۇرگەن ئوخشايمەن، دەپ ئويلىدىم. قورقىنىمدىن قېتىپلا قالدىم. ئىزدەپ تېپىش كېرەك. ئىزدىدىم، هەممە يەرنى ئالا قويماي ئىزدەپمۇ تاپالمىدىم!

قۇتا يوقالغانىدى ! نەگىمۇ كەتكەندۇ؟ كارىۋاتقا چۈشۈپ قالغانمىدۇ يا، دەپ ئويلاپ، ھەممە نەرسىنى ئوخشىتەي - توختىتەي قىلىۋەتتىم، يەنىلا تېپىلمىدى. ناۋادا، مېدالیون ئۇزۇلۈپ كېتىپ يەرگە چۈشكەن بولسا، بىرەرسىگە ئۇچرىشى كېرەك ئىدى. ئەمما، ئۇنىڭ بىلەن ماتريوناڈىن باشقا كىمگە ئۇچرايدۇ؟ ھىم، مېنىڭچە، ماتريوناغا ئۇچرىدى دەپ تەسەۋۋۇر قىلىشقا بولمايدۇ، ئۇ ماڭا سادىق... (ماتريونا، ساماۋار تەييار بولدىمۇ؟) ناۋادا، بوۋاي تېپىۋالغان بولسا، قانداق قىلغۇلۇق؟ بېشىمنىڭ ئىچىمۇ - تېشىمۇ قاتتى، يىغلىدىم، توختىماي يىغلىدىم، يىغدىن ئۆزۈمنى زادىلا توختىتالمىدىم. ھالبۇكى، نىكولاي سېرگېيېچ ماڭا بارغانسېرى مۇلايىم بولۇپ كەتتى، مېنى كۆرسىلا ۋايىم يېيتتى، نېمىشقا يىغلىغانلىقىمنى بىلمىدىغاندەك، ماڭا بەكمۇ ئىچ ئاغرىتاتتى. شۇڭا، ئىچىمدە: «ئۇ قانداق بىلىپ قالغاندۇ؟ ئەجەبا، ئۇ راستلا ھېلىقى قۇتىنى تېپىۋېلىپ دېرىزىدىن سىرتقا تاشلىۋەتكەنمىدۇ؟» دەپ ئويلىدىم. سىزگە ئايان، ئۇ ئاچچىقىدا بۇ ئىشنى قىلىدۇ، تاشلىۋەتكەن گەپ، ھازىر ئۆزىمۇ بۇنىڭدىن ئازابلىنىۋاتىدۇ، قۇتىنى تاشلىۋەتكىنىگە پۇشايمان قىلىۋاتىدۇ. ماتريونا ئىككىمىز سىرتقا چىقىپ دېرىزە ئەتراپىنى ئىزدىدۇق، تېپىلمىدى. خۇددى قۇدۇققا چۈشكەن يىگىنىدەك ئاقتىمۇ يوق، كۆكتىمۇ يوق. كېچىچە يىغلىدىم. شۇ ئاخشىمى تۈنجى قېتىم ئۇنىڭغا كىرپىست سىزمىدىم، بەخت تىلىمىدىم. ھەي، بۇ شۇملۇقنىڭ بېشارىتى، ئىۋان پېتروۋىچ، ياخشىلىقتىن بېشارەت ئەمەس. ئىككى كۈن يىغلىدىم، يىغدىن كۆزۈم قۇرۇمىدى. مەن سىزنى ساقلاپ تۇراتتىم، ئىنىم، خۇددى خۇدانىڭ ئەلچىسىنى ساقلىغاندەك، سىزگە ئىچ - قارنىمنى تۆكۈۋالسامۇ ھېساب...

مومای ئەلەملىك يىغلىۋەتتى.

— ھە، راست، دېيىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن، — دېدى ئۇ ئۇشتۇمتۇت بىر ئىشنى ئېسىگە ئالغىنىدىن خۇش بولۇپ، — ئۇ سىزگە يېتىم قىزنىڭ گېپىنى قىلدىمۇ؟

ـــ قىلدى، ئانىنا ئاندرىيېۋنا، ئۇ ماڭا ئېيتىپ بەردى، سىلەرنىڭ بۇ ئىشنى ئويلاشقانلىقىڭلارنى، بىرەر كەمبەغەل قىزنى، بىرەر يېتىم قىزنى بېقىۋېلىشقا بىردەك قوشۇلغانلىقىڭلارنى ئېيتتى. راستمۇ؟

ـــ مەن ئويلىغان ئەمەس، ئىنىم، مېنىڭ ئويۇم ئەمەس، ماڭا يېتىم قىز كېرەك ئەمەس. ئۇ بىزگە ئېچىنىشلىق تەقدىرىمىزنى، بەختسىزلىكلىرىمىزنى ئەسلىتىدۇ. ناتاشادىن باشقا ماڭا ھېچكىم كېرەك ئەمەس. ئۇ مېنىڭ بىردىنبىر قىزىم، كەلگۈسىدىمۇ شۇنداق. بۇ قانداق گەپ، ئىنىم، ئۇ نېمىشقا يېتىم قىز بېقىۋېلىشنى ئويلاپ قالغاندۇ؟ سىز قانداق ئويلايسىز، ئىۋان پېتروۋىچ؟ ئۇ مېنىڭ ياش تۆكۈۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ، ماڭا تەسەللى بەرمەكچىمۇ ياكى ئۆز قىزىنى ئۇزۇل ـ كېسىل ئۇنتۇپ، باشقا بىر بالىنى ياخشى كۆرمەكچىمۇ؟ يولدا كەلگۈچە سىزگە نېمە دېدى؟ ئۇنىڭ كەيپى قانداقراق ـــ غەمكىنمۇ ياكى غەزەپلىكمۇ؟ ھۇشتە ! ئۇ كىردى ! كېيىن دېيىشەيلى، ئىنىم، سىز كېيىن ئېيتىپ بېرىڭ، كېيىن ! ... ئەتە كېلىشنى ئۇنتۇپ قالماڭ...

ئون ئۈچىنچى باب

بوۋاي كىرىپ كەلدى. ئۇ قىزىقسىنغان ھالدا، يەنە كېلىپ بىر ئىشتىن ئىزا تارتقاندەك بىزگە قاراپ قويدى، قوشۇمىلىرىنى تۇرگەن ھالدا شىرەنىڭ قېشىغا كەلدى.

ـــ ساماۋار قانداق بولدى؟ ـــ سورىدى ئۇ، ـــ شۇ چاغقىچە تەييار بولمىغىنى قانداق گەپ؟

ـــ ھازىرلا ئەكىرىدۇ، دادىسى، ھازىرلا ئەكىرىدۇ. مانا ئەكىردى ! ـــ ئانىنا ئاندرىيېۋنا بىرنەرسىلەرنى تەييارلاشقا تۇتۇندى.

ماتريونا نىكولاي سېرگېيېچنىڭ كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ، ساماۋارنى كۆتۈرۈپ كىردى، ئۇ سادىق، ئىشەنچلىك بولغىنى بىلەن، ئەمما دۇنيادا مىجەزى ئەڭ غەلىتە ئايال مالاي، كوت - كوت، چۈس ھەم تەرسا ئىدى. نىكولاي سېرگېيېچتىن تەپ تارتاتتى، ئۇنىڭ ئالدىدا گەپ - سۆز قىلمايتتى. بىراق، ئاننا ئاندرىيېۋنا بىلەن قالغان چاغلىرىدا بۇ زىيانىنى پۈتۈنلەي تولدۇرۇۋالاتتى. ماتريونا ئاننا ئاندرىيېۋنانى پوش دېمەيتتى، يولسىزلىق قىلاتتى، ئۇ ئايال غوجايىن بىلەن ناتاشانى چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرسىمۇ، تېخى ئايال غوجايىنىغا قول شىلتىشقا تاس - تاماس قالاتتى، يېخىنىنىڭكادىكى چاغدىلا مەن ماتريونا دېگەن بۇ مالاينى تونۇيتتىم.

— ھەي... چىلىق - چىلىق ھۆل بولۇپ كېتىۋاتسا، ئۆيگە كەلسەڭ ساڭا چاي بەرمىگەن، — دېدى بوۋاي پەس ئاۋازدا ئاغرىنىپ.

ئاننا ئاندرىيېۋنا شۇ ئان ماڭا ئىشارەت قىلدى. بوۋاي بۇنداق سىرلىق ئىما - ئىشارەتلەرگە چىداپ تۇرالمايتتى، شۇ تاپتا بىزگە قارىماسلىققا تىرىشىۋاتقان بولسىمۇ، ئەمما چىرايىدىن ئاننا ئاندرىيېۋنانىڭ بايات‌ىنقى ئىشارىتىنى تۇيۇپ قالغانلىقى مانا مەن دەپ تۇراتتى.

— مەن ھېلىقى دېلونىڭ ئىشىغا باردىم، ۋانيە، — دېدى ئۇ تۇيۇقسىزلا گەپ باشلاپ، — چورتلا سۇغا چىلاشتى، ساڭا ئېيتتىمغۇ دەيمەن؟ ماڭا زىيانكەشلىك قىلىشتى. قارىمامسەن، قولۇمدا دەلىل - ئىسپات يوق. زۆرۈر ھۆججەتلەر كەمچىل، بار دەلىل - ئىسپاتلارمۇ ئىشەنچلىك ئەمەس ... ھمم...

ئۇنىڭ دەۋاتقىنى كىنەز ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ھېلىقى دەۋا ئىدى. دەۋا تېخى ئاياغلاشماي تۇرۇپ، ئەھۋال نىكولاي سېرگېيېچقا تولىمۇ پايدىسىز بولۇۋاتاتتى. مەن گەپ - سۆز قىلمىدىم، چۈنكى نېمە دېيىشنى بىلمەيتتىم، ئۇ ئېسەنگىرىگەن قىياپەتتە ماڭا قارىدى.

— دەۋادا ئۇتتۇرۇپ قويسام نېمە بوپتۇ، — دېدى ئۇ توساتتىنلا، گويا بۇ يەردىكى سۆكۈتتىن تېرىككەندەك، — قانچە تېز بولسا شۇنچە ياخشى. تۆلەم بېرىشكە ھۆكۈم قىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇلار مېنى يامان ئادەم قىلىپ قويالمايدۇ، مېنىڭ ۋىجدانىم پاك، خالىغىنىچە ھۆكۈم قىلىشسۇن. قانداقلا بولمىسۇن، دېلو ئاخىرلىشىدىغان بولدى. ئۇلار ئاخىرقى ھېسابتا بىر ياقلىق قىلىدۇ. ئۇلار مېنى ۋەيران قىلماقچى... ئۇ چاغقا كەلگەندە ھەممىنى بىر ياققا چۆرۈپ تاشلاپ سىبىرىيەگە كېتىمەن...

— ۋاي خۇدايىمەي، نەگە دېدىڭىز؟ نېمە دەپ شۇنچە يىراقلا كەتمىسىڭىز بولمايدىكەن ! — دېدى ئانا ئاندرىيېۋنا ئۆزىنى تۇتالماي.

— بۇ يەر يېقىنمۇ؟ — ياندۇرۇپ سوردى بوۋاي سوغۇق تەلەپپۇزدا، گويا بىراۋنىڭ ئۆزىگە قارشى چىققىنىدىن خۇشال بولغاندەك.

— ھى، نېمىلا دېگەنبىلەن... بىزگە يېقىنراق - دە... — دېدى ئانا ئاندرىيېۋنا ھەمدە ماڭا ئەلەملىك قاراپ قويدى.

— كىمگە يېقىنراق؟ — دەپ توۋلىۋەتتى ئۇ نەشتەردەك كۆزلىرىنى ھېلى ماڭا، ھېلى ئۇنىڭغا تىكىپ، — زادى كىمگە يېقىنراق؟ قاراقچىلارغا، تۆھمەتخورلارغا، ئاسىيلارغىمۇ؟ بۇنداقلار نەگىلا بارساڭ كەم ئەمەس، غەم قىلما، سىبىرىيەگە بارساڭمۇ تېپىلىدۇ. ئەگەر مەن بىلەن مېڭىشنى خالىمىساڭ، قېلىپ قالساڭمۇ بولىدۇ، سېنى مەجبۇرلىمايمەن.

— دادىسى، نىكولاي سېرگېيىچ، مەن قېلىپ كىم بىلەن كۇن ئۆتكۈزىمەن ! — دەپ توۋلىدى بىچارە ئانا ئاندرىيېۋنا، — بۇ دۇنيادا سىزدىن باشقا يېقىن ئادىمىم يوقلۇقىنى بىلىسىزغۇ...

ئانا ئاندرىيېۋنا دۇدۇقلاپ سۆزلىدى، ئاندىن سۆكۈتكە چۆمدى ۋە يارىدەم تىلىگەندەك ئالاقزەدە بولۇپ كەتكەن كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى. بوۋاينىڭ ئاچچىقى كەلگەندى، ھېچقانداق گەپ

تېتىمايتتى، رەددىيە بېرىش بەلكىم ئاقمايتتى.

ــ بولدى، ئانا ئاندرىيېۋنا، بولدى، ــ دېدىم مەن، ــ سىبىرىيە سىز ئويلىغاندەك ناچار جاي ئەمەس. ئەگەر راستلا بۇ شور پېشانىلىك باشقا كېلىپ قالسا، يېخىپىنىمغكانى سېتىۋېتىشكە توغرا كېلىدۇ، بۇنداق بولغاندا، نىكولاي سېرگېيېچنىڭ ئويلىغىنى توغرا بولۇپ چىقىدۇ. سىبىرىيەدە ياخشىراق بىرەر خۇسۇسىي خىزمەت تاپقىلى بولىدۇ، ئۇ چاغدا...

ــ توغرا، ھېچ بولمىسا، گېپىڭنىڭ يوللۇق يەرلىرى بار، ئىۋان، مېنىڭ ئويۇمۇ شۇ. ھەممىنى بىر ياققا قايرىۋېتىپ، سىبىرىيەگە كېتىش كېرەك.

ــ ئوھ، مەن زادىلا ئويلىماپتىكەنمەن ! ــ دېدى ئانا ئاندرىيېۋنا قوللىرىنى ئىشقىلاپ، ــ سىزمۇ بار، ۋانيە، سىزمۇ ئوخشاش. بۇنداق بولارىنى ھەقىقەتەنمۇ خىيالىمغا كەلتۈرمەپتىكەنمەن، ئىۋان پېتروۋىچ، سىزمۇزە... سىزگە يامانلىق قىلمىدۇق، ئىناق ـ ئىجىل ئۆتۈپ كېلىۋاتىمىز، دەپ ئويلايمەن، بىراق ھازىر...

ــ ھا ـ ھا ـ ھا ! يەنە نېمىلەرنى ئويلىدىڭ ! بۇ يەردە نېمە بىلەن كۇن ئالىمىز؟ ئويلاپ باق ! پۇل تۇگىدى، ئاخىرقى بىر تەڭگىنىمۇ خەجلەپ بولاي دەۋاتىمىز ! ئەجەبا، سەن مېنى كىنەز پېتېر ئالېكساندېروۋىچنى ئىزدەپ بېرىپ، كەڭچىلىك قىلىشنى ئۆتۈن، دېمەيدىغانسەن؟

كىنەز تىلغا ئېلىنغاندا، موماي قورققىنىدىن تىترەپ كەتتى. قولىدىكى قوشۇق تەخسىگە تېگىپ تاراڭ ـ تۇرۇڭ ئاۋاز چىقىپ كەتتى.

ــ شۇنداق، راستىنى ئېيتقاندا، ــ بوۋاي گېپىنى داۋام قىلدى. يامان غەرەزلىك، جاھىلانە مەنۇنلۇق ئۈنى ھاياجانغا سېلىۋاتاتتى، ــ سەن قانداق ئويلايسەنكىن، ۋانيە، راستلا ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىش كېرەك ! سىبىرىيەگە نېمىشقا كەتكۇدەكمىز؟ ياخشىسى، ئەتىلا چىرايلىق كىيىپ، چاچ ـ ساقاللىرىمنى ئوبدان

تاراپ، ئاننا ئاندرىيېۋناغا يېڭى جىلىتكە تەييارلىتىش كېرەك. ئۇنداق كاتتا ئەربابلارنى زىيارەت قىلغاندا، بۇ نەرسە بولمىسا بولمايدۇ. يۇقىرى تەبىقىدىكىلەرگە خاس ئېسىل سالاپەتنى تولۇق ھازىرلاش ئۈچۈن، يەنە بىر جۈپ پەلەي سېتىۋېلىشىم لازىم، ئاندىن كىنەز جانابلىرىنى زىيارەت قىلىمەن، ئۇنىڭغا: «غوجام، ئالىيلىرى، شاپائەتچىم، ئۆز دادام! مېنى ئەپۇ قىلىڭ، ماڭا ئىچىگىز ئاغرىسۇن! ماڭا بىر بۇردا بولكا سەدىقە قىلىڭ. ئۆيۈمدە يەنە خوتۇنۇم، بالامۇ بار! دەيمەن...» شۇنداقمۇ، ئاننا ئاندرىيېۋنا؟ مۇشۇنداق قىل، دېمەكچىمۇ سەن؟

ــ دادىسى... مەن ھېچنېمىنى ئويلىمىدىم. ئاشۇ گەپنى ئالجىپ دەپ ساپتىمەن. كۆڭلىڭىزگە كېلىدىغان گەپلەرنى قىلغىنىم ئۈچۈن مېنى كەچۈرۈڭ، خاپا بولمىسىڭىزلا شۇ كۇپايە، ــ دېدى ئۇ قورقىنىدىن تېخىمۇ تىترەپ.

ئىشىنىمەنكى، بىچارە خوتۇنىنىڭ كۆزىدىن تۆكۈلگەن تارام - تارام ياشلارنى، قورقۇنچتىن لاغىلداپ تىترەشلىرىنى كۆرۈپ، بۇڭاينىڭ سارايسىمىگە چۈشكەنلىكى، قاتتىق ئازابلانغانلىقى ئېنىق. ئۇ مومايدىنمۇ بەكرەك ئازابلاندى، ئەمما ئۆزىنى بېسىۋالالمىدى. بۇرۇندىنلا ئاق كۆڭۈل، لېكىن نېرۋىسى ئاجىز ئادەملەر شۇنداق كېلىدۇ: ئۇلار ئاق كۆڭۈل، ساداقەتمەن بولسىمۇ، بىراق ئۇلارنىڭ پاراسىتى ئۆزىنىڭ ئازابلىرى ۋە غەزەپلىرىگە مەھكۇم بولۇپ كېتىدۇ، ئۆزىنى تارتىپ چىقالمايدۇ. ئۇلار قانداقلا قىلسۇن، بۇ ئاچچىقىنى بىرەرسىگە چىقارمىسا بولمايدۇ، گەرچە بىگۇناھ، پاك باشقا بىر ئادەمنى زىيانغا ئۇچراتسىمۇ، ھالبۇكى زىيانلانغۇچى كۆپىنچە ھاللاردا ئۇنىڭ ئەڭ يېقىن ئادىمى بولىدۇ. ئايالنى مىسال قىلساق، ئۇ گاھىدا ئۆزىنى تولىمۇ شور پېشانە، بەكمۇ ئۇۋالچىلىق تارتقاندەك ھېس قىلىشقا موھتاج، گەرچە ئۇنىڭدا شور پېشانىلىك، ئۇۋالچىلىق مەۋجۇت بولمىسىمۇ. مۇشۇ نۇقتىدىن كۆپلىگەن ئەرلەر ئايالىغا ئوخشاپ كېتىدۇ، ھەتتا مىجەزى قەيسەر، ئۆزىنى ئەركەك سانايدىغان

ئەرلەرمۇ شۇنداق. بوۋاي مۇشۇ ئېھتىياج سەۋەبىدىن ئۆزىمۇ ئازابلانغان تەقدىردىمۇ، بىرەرسى بىلەن جېدەللىشىشكە موھتاج بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلغانىدى.

ئېسىمدە، ئەينى چاغدا كاللامدىن مۇنداق بىر خىيال كەچكەنىدى: راستلا ئاننا ئاندرىيېۋنا پەرەز قىلغاندەك، بوۋاينىڭ بۇنىڭدىن ئىلگىرى چەكتىن ئاشقان بىرەر قىلىقى بولغىيمىدى ! ياكى خۇدا دىلىغا سېلىپ، ئۇ ئەسلىدە ناتاشانى ئىزدەپ ماڭغان، ئەمما يولدا بۇ نىيىتىدىن يانغان ياكى بولمىسا ياخشى بېجىرىلمىگەن بىر ئىش ئۈنى بۇ خىيالدىن ياندۇرغان (بۇنداق ئەھۋال چوقۇم بار)، شۇنىڭ بىلەن غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ ئۆيگە قايتىپ كەلگەن، ئىنتايىن خورلۇق ھېس قىلغان، ئابايىقى ئارمىنى ۋە تۈيغۇسىدىن خجىل بولغان. شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقى ھېس قىلدۇرغان ئاچچىقىنى بىرەرسىدىن چىقارماقچى بولغان، ئۇنىڭ تاللىغىنى دەل ئۇ ناھايىتى گۇمانلىنىدىغان ۋە ئۆزىگە ئوخشاش ئارمان ۋە پىكىرنى كۆڭلىگە پۈككەن ئادەملەر بولغان. ئېھتىمال، ئۇ قىزىنى ئەپۇ قىلىشنى ئويلىغان چاغدا، بىچارە ئاننا ئاندرىيېۋنانىڭ ھاياجانلىق، خۇشال تۇرقىنى تەسەۋۋۇر قىلغاندۇ، لېكىن بۇ ئىشتىن قىلچە نەتىجە چىقمىغان چاغدا كەلگۈلۈك ئەلۋەتتە ئاننا ئاندرىيېۋناغا كېلەتتى.

بىراق، مومايۇ ئۇنىڭ ئالدىدا قورقىنىدىن غال - غال تىترىگەن چاغدا، بۇنداق ئۇزۇل - كېسىل ئۇمىدسىز كەيپىيات ئۈنى تەسىرلەندۈرگەنىدى. ئۇ ئۆزىدىكى غەزەپ - نەپرەتتىن نومۇس قىلىپ، ئۆزىنى ۋاقىتلىق بېسىۋالغانىدى. ھەممىمىز سۈكۈتكە چۆمگەنىدۇق، مەن ئۇنىڭغا قارىماسلىقا تىرىشاتتىم. ھالبۇكى، بۇنداق ياخشى مەنزىرە ئۇزاق داۋاملاشمايتتى. قانداقلا قىلسۇن، ئۇ ئاچچىقىنى چىقارمىسا بولمايتتى، بىرپەس ۋارقىراپ - جارقىرىۋىلىشى ياكى ھېچبولمىغاندا بىرنەچچە ئېغىز تىللىۋىلىشى كېرەك ئىدى.

ـــ ھەي، ۋانيە، ـــ دېدى بوۋاي ئۇشتۇمتۇت، ـــ مەن بەكمۇ

خىجالەتمەن، ئەسلىدە گەپ قىلغۇم يوق ئىدى، لېكىن ۋاقتى كەلدى، مەن ئوچۇق - ئاشكارا، قىلچىمۇ يوشۇرمىغان ھالدا ئېيتىشىم كېرەك، خۇددى سەممىي ئادەملەر قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنى قىلغاندەك... چۈشەندىڭمۇ، ۋانيە؟ سېنىڭ كەلگىنىڭدىن تولىمۇ خۇشالمەن، شۇڭا ئالدىڭدا ئۇنلۇك سۆزلەيمەن، باشقىلارمۇ ئاڭلاپ قويسۇن: مەن بۇ قۇرۇق گەپلەردىن، كۆز ياشلىرىدىن، خورسىنىشلاردىن ۋە كۆڭۈلسىزلىكلەردىن جاق تويدۇم. مەن قان تۆكۈپ، چىداشلىق بېرىپ ئۆزۈمنى ئونتۇلۇشقا مەجبۇرلىغان نەرسىلەر، بەلكىم مەڭگۈ قەلبىمگە قايتىپ كەلمەيدۇ. شۇنداق، شۇنداق دېگەنىكەنمەن، شۇنداق قىلىشىم كېرەك. مېنىڭ دەۋاتقىنىم يېرىم يىل بۇرۇن يۈز بەرگەن ئىش، سەن بىلىسەن، ۋانيە ! مېنىڭ بۇ ئىشنى شۇنچە ئوچۇق - ئاشكارا دېيىشىمدىكى مەقسەت، سېنىڭ گېپىمنى خاتا چۈشىنىپ قالماسلىقىڭ ئۈچۈن، — ئۇ گېپىنى داۋام قىلىپ قىزارغان كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى، ئېنىقكى، خوتۇنىنىڭ سارالىسىملىك نەزىرىدىن ئەتەي ئۆزىنى قاچۇرۇۋاتاتتى، — ماڭا يەنە بىر قېتىم ئېيتاي، بۇ بىلجىرلىغانلىق، مەن بۇنى خالىمايمەن ! ... ھەممە ئادەم مېنى پەس، ھېسسىياتى ئاجىز دەپ قارايدۇ، خۇددى مەن سارالىدەك، رەزىل ئادەمدەك، بۇ ئىش مېنىڭ غەزىپىمنى كەلتۈردى... ئۇلار مېنى ھەسرەتتىن سارالىق بولۇپ قالدۇ دەپ ئويلايدۇ... قۇرۇق گەپ ! مەن ھەممىنى چۆرۈۋەتتىم، ئۆتمۈشتىكى ئىشلارنى ئونتۇدۇم ! مەندە ئەسلىمە قالمىدى... شۇنداق ! شۇنداق ! شۇنداق ! زادىلا قالمىدى !...

ئۇ ئورۇندۇقتىن چاچراپ تۇرۇپ، شىرەگە غەزەپ بىلەن بىر مۇشت ئۇردى، ئىستاكانلار تەۋرىنىپ كەتتى.

— نىكولاي سېرگېيىچ ! ئاننا ئاندرىيېۋناغا قىلچىلىكمۇ ئىچ ئاغرىتمامسىز؟ قاراپ بېقىڭچۇ، ئۇنى قانداق ھالغا چۈشۈرۈپ قويدىڭىز؟ — دېدىم مەن ئۆزۈمنى زادىلا تۇتۇۋالالماي، غەزەپلىك ئەلپازدا ئۇنىڭغا قاراپ، لېكىن بۇ ئوت ئۈستىگە ياغ

چاچقاندەكلا ئىش ئىدى.

ــ ئىچ ئاغرىتمايمەن، ــ دەپ ۋارقىرىدى بوۋاي تىترەك باسقان، چىرايى تامدەك تاتارغان هالدا، ــ ئىچ ئاغرىتمايمەن، چۈنكى خەقمۇ ماڭا ئىچ ئاغرىتمايدۇ ! ئىچ ئاغرىتمايمەن، چۈنكى ئۆز ئۆيۈمدە بىراۋ سۈيىقەست ئىشلىتىپ مېنى هاقارەتلەپ، تاپتىن چىققان، قارغىش تەگكۈر، جىمى جازاغا لايىق قىزىنى قانات ئاستىغا ئالدى...

ــ دادىسى، نىكولاي سېرگېيىچ، بولدى تىللىماڭ ! ... نېمە قىلغۇڭىز كەلسە شۇنى قىلىڭ، قىزىمنى تىللىمىسىڭىزلا بولدى، ــ ۋارقىرىدى ئاننا ئاندرىيېۋنا.

ــ تىللايمەن، ــ دېدى بوۋاي بايىقىدىن تېخىمۇ قاتتىق ۋارقىراپ، ــ چۈنكى، خەق مەندەك يەتكۈچە خورلانغان ۋە ئانىسى تېپىلغان ئادەمنى قارغىش تەگكۈر قىزىنى ئىزدەپ بېرىشقا هەم ئۇنىڭدىن ئەپۇ سوراشقا ئۇندەۋاتىدۇ ! شۇنداق، دەل شۇنداق ! خەق مانا شۇنداق هەر كۈنى، كېچە ـ كۈندۈز دېمەي مېنى قىينىۋاتىدۇ، شۇ ئارقىلىق ماڭا ئىچ ئاغرىتماقچى بولۇۋاتىدۇ... قارىمامسەن، ۋانيە، ــ ئۇ ئالدىراپ ـ تېنەپ تىترەپ تۇرغان قوللىرىنى يانچۇقىغا سېلىپ، بىرنەچچە ۋاراق قەغەزنى ئالدى، ــ مانا بۇ دېلو خاتىرىسى ! بۇنىڭدا دېيىلگىنى بويىچە، مەن ئوغرىغا، ئالدامچىغا ئايلاندىم، شاپائەتچىمنى ئوغرىلىدىم !... مەن ناتاشانى دەپ يەتكۈچە خورلۇقتا ئۆچرىدىم ! مانا، مانا، ئوبدان قاراپ باق !...

ئۇ پەلتوسىنىڭ يانچۇقىدىن هەر خىل هۆججەتلەرنى بىر ـ بىرلەپ ئېلىپ، شىرەنىڭ ئۈستىگە تاشلىدى ـ ده ماڭا كۆرسەتمەكچى بولغان هۆججەتنى تەخىرسىزلىك بىلەن ئىزدەشكە كىرىشتى. بىراق، قېرىشقاندەك لازىملىق هۆججەتنى تاپالمىدى. ئالدىراشچىلىقتا يانچۇقىدىكى هەممە نەرسىنى تۆتاملاپلا ئالدى، توساتتىن بىرنەرسە تاراڭشىدە شىرەگە چۈشتى ... ئاننا ئاندرىيېۋنا چۆچۈگىنىدىن ۋارقىرىۋەتتى. بۇ هېلىقى

يىتكەن كىچىك قۇتا ئىدى.

مەن كۆزلىرىمگە ئىشەنمەي قالدىم. بوۋاينىڭ مەڭزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ، ھەممە ئەزاسى تىترەپ كەتتى. ئاننا ئاندرىيېۋنا قولىنى قوۋۇشتۇرۇپ، ئۇنىڭغا يېلىنغاندەك قاراپ تۇراتتى. ئۇمىد ئۇنىڭ چىرايىدا نۇر ۋە شادلىق پەيدا قىلدى. بوۋاينىڭ چىملىدىغان يۈزى، بىزنىڭ ئالدىمىزدىكى ئوسال تۇرقى ھەممىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى... شۇنداق، مومايىنىڭ قىياسى توغرا، ئۇ قۇتىنىڭ قانداق يىتكەنلىكىنى ئەمدى چۈشەندى!

موماي ئەمدى چۈشەندى: ئۇ قۇتىنى تېپىۋالغان، بۇ بايقاشتىن قەۋەتلا شادلانغان ھەم ھاياجاندىن تىترەپ كەتكەن بولۇشىمۇ مۇمكىن، باشقىلارنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، پەم بىلەن باشقىلار كۆرمەيدىغان يەرگە يوشۇرۇپ قويغان، ئاندىن بىرەر جايىنى تېپىپ، ئۆزى يالغۇز، ئوغرىلىقچە، چەكسىز مېھرى بىلەن سۆيۈملۈك قىزىنىڭ ئوماق چىرايىغا تويماي قارىغان. ئېھتىمال، ئۇمۇ بىچارە ئانىغا ئوخشاش، باشقىلاردىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ، ئۆيگە يالغۇز بېكىنىۋېلىپ، ئەتىۋارلىق قىزى ناتاشا بىلەن سۆزلەشكەن بولۇشى، ئۇنىڭ نېمە دەپ جاۋاب بېرىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىپ، ئاندىن ئۆزى جاۋاب بەرگەن بولۇشى، تۇن نىسپىيدە قاتتىق ئازابلانغان ھالدا قەلبىدىكى ئاچچىق ياشلىرىنى زورغا بېسىپ، سۆيۈملۈك رەسمىنى سىلىغان، سۆيگەن بولۇشى، تىللاشنىڭ ئورنىغا كۆرۈشنى خالىمىغان، كۆپنىڭ ئالدىدا لەنەت ياغدۇرغان قىزىنى ئەپۇ قىلغان، ئۇنىڭغا بەخت تىلىگەن بولۇشى مۇمكىن.

— قەدىرلىكىم، دېمەك، ئۇنى ھېلىمۇ ياخشى كۆرىدىكەنسىز — دە! — توۋلىۋەتتى ئاننا ئاندرىيېۋنا، تېخى بايىلا ناتاشاغا لەنەت ئوقۇغان بۇ تەلەپچان ئاتىنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى پەقەتلا تۇتۇۋالالمىدى.

ئەمما، ئۇنىڭ ۋارقىرىغىنىنى ئاڭلاپ، بوۋاينىڭ كۆزلىرىدە شۇ ئان ئەسەبىي غەزەپ پەيدا بولدى. ئۇ قۇتىنى ئېلىپ يەرگە

زەرب بىلەن ئاتتى، ئاندىن سارائ بولغانىدەك دەسسەشكە باشلىدى.

ــ ساڭا مەڭگۈ لەنەت ! ــ دەپ ھۆركىرىدى ئۇ دېمى يېتىشمىگەندەك بوغۇق ئاۋازدا، ــ مەڭگۈ، مەڭگۈ لەنەت !

ــ ئاھ، خۇدايىمەي ! ــ مومايى ۋارقىرىۋەتتى، ــ ئۇ، ئۇ! مېنىڭ ناتاشايىم ! ئوماق قىزىم... ئۇنى دەسسەۋاتىسىز! دەسسەۋاتىسىز... ياۋۇز! شەپقەتسىز، تاش يۈرەك، سۆلەتۋاز مەنمەنچى !

خوتۇننىڭ يىغىسىنى ئاڭلاپ، تەلۋىلەشكەن بوۋاي توختاپ قالدى، ئۇ قىلغان ئىشىدىن قورقۇپ كەتكەندى. ئۇشتۇمتۇت يەردىكى قۇتىنى ئالدى ــ دە، سىرتقا قاراپ ماڭدى. ئەمما، ئىككى قەدەم ئېلىپلا يىقىلىپ چۈشتى، ئالدىدىكى كىرىسلوغا قوللىرىنى قويۇپ، يەرگە تىزلاندى، ماغدۇرىدىن كەتكەندەك بېشى ساڭگىلاپ قالدى.

ئۇ بەئەينى بالىدەك، ئايال كىشىدەك ھۆڭرەپ يىغلىۋەتتى. ئازاب ئۇنىڭ كۆكسىنى خۇددى يېرىپ تاشلىماقچى بولغاندەك دەمۇدەم سىقاتتى، سۈرلۈك بوۋاي دەقىقە ئىچىدىلا بوۋاق بالىدىنمۇ ئاجىز بولۇپ قالدى. ئاھ ! ئۇ ئەمدى مومايىنى تىللىيالمايتتى، ھېچقايسىمىزنىڭ ئالدىدا خىجىل بولمايتتى. توساتتىن پارتلىغان سۆيگۈ ھاياجىنى ئۇنى بىزنىڭ ئالدىمىزدىلا، تېخى بىر مىنۇت ئىلگىرى ئۆزى دەسسەپ ــ چەيلىگەن رەسمىنى ھەددى ــ ھېسابسىز قىزغىن سۆيۈشلەرگە مۇيەسسەر قىلدى. ئۇنىڭ يۈمشاق كۆڭلى، قىزىغا بولغان بارلىق مېھرى ئۇزاق زامانلار قەلب تېگىگە بېسىلىپ قالغان، ئەمدى بولسا گويا توسقىلى بولمايدىغان قۇدرەت بىلەن ئېتىلىپ چىققاندەك، بۇ قۇدرەت ئۇنىڭ پۈتكۈل جىسمىنى كۆكۈم ــ تالقان قىلىۋەتمىدىغاندەك قىلاتتى.

ــ ناتاشانى ئەپۇ قىلىڭ، ئۇنى ئەپۇ قىلىڭ ! ــ دېدى ئاننا ئاندرىيېۋنا ئۇنلۈك ئاۋازدا، ئۇ ئازابتىن ئۆكسۈپ ــ ئۆكسۈپ

يىغلاپ كەتتى، ئاخىر ئېگىلىپ بوۋاينى قۇچاقلىدى، — ئۇنى قايتۇرۇپ كېلەيلى، قەدىرلىكىم، ئاخىرقى سوتتا، خۇدامۇ سىزنىڭ كىچىك پېئىللىقىڭىز ۋە ساپ دىللىقىڭىزنى تارتۇقلايدۇ ! ...

— ياق، ياق، مۇمكىن ئەمەس، مەڭگۇ كەچۈرمەيمەن ! — دېدى بوۋاي خىرقىراق، بوغۇق ئاۋازدا، — مەڭگۇ، مەڭگۇ كەچۈرمەيمەن !

ئون تۆتىنچى باب

مەن ناتاشانىڭ يېنىغا كەلگەندە كەچ سائەت ئون بولغانىدى. ئەينى چاغدا ئۇ سېمىيونوف كۆۋرۈكىگە يېقىن جايدىكى فانتانكادا، كولوتۇشكىن دېگەن سودىگەرنىڭ مەينەت «بىنا» سىنىڭ تۆتىنچى قەۋىتىدە تۇراتتى. دەسلەپ ئۆيدىن چىقىپ كەتكەندە، ئۇ ئالیوشا بىلەن لىتېينا كوچىسىدىكى ناھايىتى ياخشى بىر بىنانىڭ ئۈچىنچى قەۋىتىدە تۇرغانىدى. ئۆي ئانچە چوڭ بولمىغىنى بىلەن، شۇنداق چىرايلىق ھەم ئازادە ئىدى. بىراق، كىچىك كىنەز ئالیوشانىڭ چۆنتىكى تېزلا قۇرۇقدىلىپ قالدى. ئۇ مۇزىكا ئوقۇتقۇچىسى بولمىدى. بەلكى قەرز ئېلىپ جان بېقىشقا باشلىدى، يەنە كېلىپ نۇرغۇن قەرزگە بوغۇلدى. ئۇ پۇلنى ئۆي بېزەشكە، ناتاشاغا سوۋغاتلىق ئېلىشقا خەجلىدى، ناتاشا ئۇنىڭ بەتخەجلىكىگە قارشى تۇراتتى، ئۇنى سىلىق ئەيىبلەيتتى، گاھىدا ھەتتا بۇ سەۋەبلىك ياش تۆكەتتى. ئالیوشا بەكمۇ ھېسسىياتچان ئىدى، گاھى چاغلىرى پۈتۈن بىر ھەپتە ناتاشاغا قانداق سوۋغا بېرىشنى، ناتاشانىڭ سوۋغىنى قانداق قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى شادلىق ئىچىدە خىيال قىلاتتى، بۇنى ئۆزىگە بايرام ھېسابلايتتى، ئۇ ئۆزىنىڭ ئارزۇ - ئارمانلىرى ۋە خام خىياللىرىنى ناھايىتى روھلانغان ھالدا ماڭا سۆزلەپ بېرەتتى. ناتاشانىڭ ئەيىبلەشلىرى ۋە ياش تۆكۈشى ئۇنى

مەيۇسلەندۇرەتتى، ئۇنىڭغا ئادەمنىڭ ئىچى ئاغرىيتتى، كېيىنچە ئۇلار سوۋغات سېتىۋېلىش تۇپەيلى ھە دېگەندىلا تاپا - تەنە قىلىشىدىغان، خاپا بولۇشىدىغان، ئارازلىشىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇنىڭدىن باشقا، ئالىيوشا ناتاشادىن مەخپىي ھالدا نۇرغۇن پۇلنى بۇزۇپ - چېچىۋەتكەن، ئۇلپەتلىرىگە ئوخشاش ئويۇن - تاماشا قىلىپ، ناتاشاغا ساداقەتسىزلىك قىلغانىدى. ئۇ دائىم ئىئوسفىن ۋە مىنا دېگەندەك قىزلارنى ئىزدەپ باراتتى، شۇنىڭ بىلەن بىللە ناتاشانىمۇ ئىنتايىن سۆيەتتى، ئاز - پاز ئازاب ئىچىدە سۆيەتتى. ئۇ دائىم روھى سولغۇن، چىرايى غەمكىن ھالدا مېنى ئىزدەپ كېلەتتى، «ناتاشانىڭ ئېلىۋەتكەن تىرىنقىچىلىكىمۇ بولالمايمەن، مۇئاملەم قوپال، قىلىقلىرىم نادۇرۇس، ئۇنى چۇشەنمىكىم تەس، ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە ئەرزىمەيمەن» دەيتتى. ئېيتقانلىرىنىڭ ئورۇنلۇق تەرەپلىرىمۇ يوق ئەمەس. ئۇلار ھەقىقەتەن بىر - بىرىگە ماس كەلمەيتتى. ئۇ ئۆزىنى ناتاشانىڭ ئالدىدا كىچىك بالا ھېسابلايتتى، ناتاشامۇ ئۇنىڭغا كىچىك بالىدەك مۇئاملە قىلاتتى. ئالىيوشا قار - يامغۇر يېغلاپ تۇرۇپ ماڭا ئىئوسفىن ۋە مىنالار بىلەن باردى - كەلدى قىلغانلىقىغا پۇشايمان قىلىدىغانلىقىنى، بۇ ئىشنى ناتاشاغا ئېيتىپ قويماسلىقىنى ئۆتۈنگەنىدى. ئۇ بۇ ئىشلارنى راستچىللىق بىلەن ئېيتىپ بولۇپ قورۇنغان، ئالاقزەدە بولغان ھالدا مەن بىلەن ناتاشانىڭ قېشىغا كېلەتتى (ئۇ مەن بىلەن باريمەن دەپ تۇرۇۋالاتتى، گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغاندىن كېيىن ناتاشانى كۆرۈشتىن قورقىدىكەن، ئۇنىڭغا مەنلا كۇچ - قۇۋۋەت ئاتا قىلالايدىكەنمەن)، ناتاشا ئۇنى كۆرۈپلا نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلىۋالاتتى. ئەينى چاغدا ناتاشانىڭ كۇنداشلىقى قاتتىق ئىدى، ئەمما مەن ئۇنىڭ ئالىيوشانىڭ گۇناھلىرىنى بىر يولىلا كەچۈرۈۋېتىدىغانلىقىنى چۇشەنمەيتتىم. ئادەتتە مۇنداق بولاتتى: ئالىيوشا مەن بىلەن بىللە ئۆيگە كىرەتتى، ناتاشاغا خۇدۇكسىرىگەن ھالدا سالام قىلاتتى، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە يۇرەكسىزلىك بىلەن مۇلايىم باقاتتى. ناتاشا

شۇ ئان ئۇنىڭ ناشايان ئىش قىلغانلىقىنى بىلىۋالاتتى، ئەمما ئەزەلدىن چاندۇرمايتتى ھەم ھە دېگەندىلا بۇ ئىش توغرۇلۇق ئېغىز ئاچمايتتى، ھېچنېمىنى سورىمايتتى، ئەكسىچە، ئۇنىڭغا دەرھال ئاشۇرۇپ يېقىنچىلىق قىلاتتى، تېخىمۇ مۇلايىم، خۇش ئاۋاز بولۇپ كېتەتتى، ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشى ھەرگىزمۇ ئۇستاتلىق ياكى نەيرەڭلىق ئەمەس ئىدى. ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس. بۇ ئاق كۆڭۈل قىز ئۇچۇن ئېيتقاندا، ئەپۇ قىلىش ۋە كەڭ قورساق بولۇش چەكسىز بەخت ئىدى. ئۇ ئالىيوشانى كەچۈرۈش جەريانىدا ئاجايىپ بىر گۈزەل نەرسىنى بايقىغاندەك بولدى. ئەلۋەتتە، ئەينى چاغدا مەسىلە يالغۇز ئىئوسفىنلار بىلەنلا چەكلەنمەيتتى. ئۇنىڭ مۇلايىم، كەڭ قورساق ئەلپازىنى كۆرۈپ، ئالىيوشا ئۆزىنى تۇتالمايلا قالاتتى، بىرسى تېخى سورىماستىنلا، ئۆزى قاتتىق پۇشايمان يېگەن ھالدا ئىچىدىكىنى تۆكۈپ تاشلايتتى ــ بۇنىڭدىكى سەۋەب، كۆڭلىنى ئارام تاپتۇرۇش ياكى ئۆزى ئېيتقاندەك: «يامان يولدىن قايتىپ توغرا يولغا مېڭىش» ئۇچۇن ئىدى. كەچۈرۈمگە ئېرىشكەندىن كېيىن، ئالىيوشا ھە دېگەندىلا قاتتىق ھاياجانلىناتتى، گاھىدا ھەتتا خۇشاللىقتىن، تەسىرلەنگىنىدىن يىغلاپ تاشلايتتى، ناتاشانى سۆيەتتى، قۇچاقلايتتى، ئارقىدىن شۇ زامان شادلىنىپ كېتەتتى، ئاندىن ئۇنىڭغا ئۆزى ۋە ئىئوسفىنلار ئارىسىدا بولۇپ ئۆتكەن رومانتىك ئىشلارنى بالىلارچە ساددىلىق بىلەن يېپىدىن يېڭىسىگىچە سۆزلەپ بېرەتتى. ئۇ تۇرۇپ كۇلۇمسىرىسە، تۇرۇپ قاقاھلاپ كۈلەتتى، توختىماي ناتاشاغا بەخت تىلەيتتى ۋە ئاپىرىن ئوقۇيتتى، بىر ئاخشام مانا شۇنداق خۇشاللىق ئىچىدە ئۆتۈپ كېتەتتى. ئۇ ھەممە پۇلىنى تۇگەتكەندىن كېيىن، نەرسە ـ كېرەكلىرىنى سېتىشقا باشلىدى. ناتاشا چىڭ تۇرۇۋالغانلىقتىن، ئۇلار فانتانكادىن ھەم كىچىك، ھەم ئەرزان بىر ئۆي تاپقانىدى. ئۇلار نەرسە ـ كېرەكلىرىنى داۋاملىق ساتتى، ناتاشا ھەتتا كۆڭلىكىنىمۇ سېتىۋەتتى ۋە خىزمەت ئىزدەشكە باشلىدى.

ئالیوشا بۇ ئىشتىن خەۋەر تېپىپ قاتتىق ئۈمىدسىزلەندى: ئۇ ئۆزىگە لەنەت ياغدۇردى، ئەمما ھالىنى ياخشىلاشنىڭ بىرەر چارىسىنى تاپالمىدى. يېقىندا ئۇلار ئەڭ ئاخىرقى پۇللىرىنىمۇ خەجلەپ تۈگەتتى، ئەمدى خىزمەت تاپمىسا بولمايتتى، ئەمما بۇنىڭ كىرىمى ناھايىتى ئاز ئىدى.

دەسلەپ ئۇلار بىللە تۇرغان چاغدا ئالیوشا مۇشۇ ئىش توغرۇلۇق دادىسى بىلەن خېلى قاتتىق جېدەل قىلغانىدى. ئەينى چاغدا كىنەز ئوغلىنى كاتېرىنا فېدوروۋنا فىلىمونوۋاغا، گىراف خانىمنىڭ ئۆگەي قىزىغا ئۆيلىنىشىنى ئېيتقانىدى، گەرچە بۇ خىيال پەقەت پىلاندىنلا ئىبارەت بولسىمۇ، ئەمما كىنەز ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا جاھىللىق بىلەن چىڭ تۇرۇپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ دائىم ئوغلىنى ئېلىپ، بولغۇسى كېلىنىنى كۆرگىلى باراتتى، ئوغلىغا ئىمكانقەدەر قىزنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇش توغرىسىدا نەسىھەت قىلاتتى، ئۇ قاتتىق - يۇمشاق، ئالداش - قورقۇتۇش دېگەندەك چارىنىڭ ھەممىسىنى ئىشقا سالدى. بىراق، گىراف خانىم ئۇنىماي تۇرۇۋالغاچقا، بۇ ئىش ئىشقا ئاشماي كېلىۋاتاتتى. ئەمما، گىراف خانىمنىڭ قارشى تۇرۇشى سەۋەبلىك، بۇ ئىش ۋۇجۇدقا چىقمىدى. ئەينى چاغدا كىنەز ئوغلىنىڭ ناتاشا بىلەن بولغان ئىشىغا ئانچە پەرۋا قىلمىپ كەتمىدى، بۇ ئىشنى ۋاقىتنىڭ ھەل قىلىشىغا قالدۇردى. چۈنكى، ئۇنىڭغا مەلۇمكى، ئالیوشا تۇغما شاللاق، يەڭگىلتەك ئىدى، شۇڭا بۇ مۇھەببەتنىڭ تېزلا ئۆتۈشكە ئايلىنىپ كېتىشىنى كۈتەتتى. ئالیوشانىڭ ناتاشانى ئەمرىگە ئېلىش ئىشىغا كىنەز يېقىندىن بېرى ئانچە كۆڭۈل بۆلمەيدىغان بولۇپ قالغانىدى. بۇ ئاشىق - مەشۇقلارغا كەلسەك، ئۇلار ئىشنى دادىلىرى رەسمىي ئەپلىشىپ قالغانغا قەدەر ياكى ئەھۋالدا ئۆزگىرىش بولغانغا قەدەر سۆرەپ تۇرۇشنى ئويلايتتى. ناتاشانىڭ بۇ توغرۇلۇق گەپ - سۆز قىلىشنى خالىمايدىغانلىقى، ئالیوشا ماڭا دادىسىنىڭ بۇ ئىشتىن خېلىلا خۇشال ئىكەنلىكىنى، چۈنكى

يېخمېننىفىنىڭ مۇشۇ ئىشتا ھاقارەتلەنگەنلىكىنى ئېيتىپ بەرگەندى. ئەمما، كىنەز خۇپسەنلىك قىلىپ ئوغلىغا بولغان نارازىلىقىنى ھېلىھەم داۋاملاشتۇرۇۋاتاتتى، ئوغلىنىڭ ئەسلىدىنلا ئاز خىراجىتىنى قىسقارتىۋەتكەنىدى (ئۇ ئوغلىغا بەكمۇ پىخسىقلىق قىلاتتى)، ھەتتا چورتلا توختىتىمەن، دەپ تەھدىت سالغانىدى. ئەمما، يېقىندا ئۇ گىراف خانىمغا ئەگىشىپ پولشاغا باردى، گىراف خانىم پولشاغا ئىش بېجىرىش ئۈچۈن بارغانىدى، ئۇ نىكاھ پىلانىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ھارماي - تالماي تىرىشىۋاتاتتى. راستىنى ئېيتقاندا، ئالىيوشا توي قىلىشقا تېخى كىچىكلىك قىلاتتى، بىراق بولغۇسى كېلىنچەك قالتىس باي ئىدى، بۇنداق پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويسا تولىمۇ ئەپسۇسلىنارلىق ئىش بولاتتى ! كىنەز ئاخىر مەقسىتىگە يەتتى. كوچا خەۋىرىگە قارىغاندا، نىكاھ ئىشىدا زور ئىلگىرىلەش بولغان. مەن مۇشۇ ئىشنى بايان قىلىۋاتقان چاغدا، كىنەز پېتېربۇرگقا يېڭىلا قايتىپ كەلگەنىدى. ئۇ ئوغلىنى قىزغىن قوبۇل قىلدى، بىراق ئوغلىنىڭ ناتاشا بىلەن بولغان ئاپاق - چاپاق مۇناسىۋىتى ئۇنى خاپا قىلدى ۋە ھەيران قالدۇردى. ئۇ گۇمانلىنىشقا، قورقۇمسىراشقا باشلىدى. ئوغلىدىن بۇ خىل مۇناسىۋەتنى ئۇزۇشنى ئەستايىدىل ۋە قەتئىي تەلەپ قىلدى - يۇ، ناھايىتى تېزلا بۇنىڭدىنمۇ ياخشى بىر چارىنى ئويلاپ تاپتى، شۇنىڭ بىلەن ئوغلىنى يېتىلەپ گىراف خانىمنى يوقلاپ باردى. گىراف خانىمنىڭ ئۆگەي قىزى ساھىبجامال، ھەم تولىمۇ ياش، ھەتتا نارەسىدە قىز دېسىمۇ بولاتتى، ئەمما ئۇنىڭ كۆڭلى پەۋقۇلئاددە ياخشى، ئوچۇق - يورۇق، پاك ئىدى، خۇشخۇيلۇقى، زېرەكلىكى، مۇلايىملىقىچۇ تېخى. كىنەزنىڭ مۆلچەرىچە، يېرىم يىلدا مەقسىتىگە يېتەلەيتتى، ناتاشامۇ جەلپكارلىقىنى يوقاتقاندى، ئوغلىمۇ بولغۇسى خوتۇنىغا يېرىم يىل بۇرۇنقى نەزەردە قارىمايتتى. كىنەز ھەرھالدا توغرا مۆلچەرلىگەنىدى... ئالىيوشا راستلا ئۇنىڭغا مەپتۇن بولۇپ قالدى. مېنىڭ تولۇقلاپ

قويىدىغىنىم، دادا بولغۇچى ئوغلىغا بىر دىنلا ئادەتتىن تاشقىرى قىزغىن بولۇپ كەتتى. ئالىيوشا بۇ خىل يېقىنچىلىقنىڭ تېگىگە جاھىل، ئۆزگەرتكىلى بولمايدىغان ئىرادىنىڭ يوشۇرۇنغانلىقىنى ھېس قىلىپ، بەكمۇ قايغۇردى. ئەمما، ئۇ كاتېرىنا فېدوروۋنانى بىر كۈن كۆرمىسە تېخىمۇ ئازابلىناتتى. ماڭا مەلۇم، ئۇنىڭ ناتاشانىڭ قېشىغا بارمىغىنىغا بەش كۈن بولغانىدى. مەن يېخىنىنىق ئائىلىسىدىن ناتاشانىڭ قېشىغا قاراپ ماڭغان چاغدا ئەنسىزلىك ئىچىدە پەرەز قىلىپ ماڭدىم: ئۇ ماڭا زادى نېمە دېمەكچىدۇ؟ يىراقتىنلا ئۇنىڭ دېرىزىسىدىكى چىراغ يورۇقىنى كۆردۈم. ناۋادا زۆرۈر بولسا، بەلكى جەزمەن مەن بىلەن كۆرۈشمەكچى بولسا، دېرىزىگە بىر تال شام يانداپ قويىدىغان بولۇپ پۈتۈشكەنىدۇق. شۇڭا، ھەر قېتىم ئۇنىڭ تۇرالغۇسىغا يېقىن جايدىن ئۆتكىنىمدە (ئۇ يەردىن ھەر كۈنى كەچتە دېگۈدەك ئۆتەتتىم)، دېرىزىدىكى كۈچلۈك شام يورۇقىغا قاراپ، ئۇنىڭ مېنى كۈتۈۋاتقانلىقىنى، ماڭا موھتاج بولغانلىقىنى بىلىۋالاتتىم. يېقىندىن بېرى ئۇ دائىم دېرىزىگە شام يانداپ قويىدىغان بولغانىدى...

ئون بەشىنچى باب

مەن ناتاشانىڭ قېشىغا كەلگەندە، ئۇ يالغۇز ئىدى. ئۇ قوللىرىنى كۆكسىگە قويۇپ، ئۆيدە ئالدىرىماي، چوڭقۇر خىيالغا پاتقان ھالدا ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ يۈرەتتى. ئوتى ئۆچەي دەپ قالغان ساماۋار شىرەدە تۇراتتى، ئۇنىڭ مېنى كۈتۈپ تۇرغىنىغا خېلى چاغ بولغانىدى. ئۇ ئۇن - تىنسىز، كۈلۈمسىرىگەن ھالدا ماڭا قول ئۇزارتتى. چىرايى بىتاب ئادەمنىڭكىدەك تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ بۇ كۈلۈمسىرەشلىرىگە ئازاب، نازاكەت ۋە سەۋر - تاقەت يوشۇرۇنغانىدى. نۇرلۇق زەڭگەر كۆزلىرى

ئىلگىرىكىدىنمۇ چوڭ، چاچلىرىمۇ قويۇق كۆرۈنەتتى ــ بۇنىڭ ھەممىسى ياداشتىن ۋە ئاغرىقتىن بولغانىدى.

ــ سېنى كەلمەسمىكىن، دەپ ئويلىغانىدىم، ــ دېدى ئۇ ماڭا قول ئۇزارتىپ، ــ ماۋرانى قېشىڭغا تىڭتىڭلاشقا ئەۋەتەي، دەپ تۇراتتىم، سېنى يەنە ئاغرىپ قالدىمىكىن، دەپ ئويلىغانىدىم.

ــ ياق، ئاغرىپ قالمىدىم، ھايال بولۇپ قالدىم. ماڭا ھازىرلا سۆزلەپ بېرىمەن. بىراق، سەن نېمە بولدۇڭ، ناتاشا، بىرەر چاتاق چىقتىمۇ؟

ــ ياق، ھېچ ئىش بولمىدى، ــ دېدى ئۇ سەل ئەجەبلەنگەندەك، ــ قانداق دەيسەن؟

ــ خېتىڭدە... تۇنۇگۈن مېنى كەل، دەپ خەت ئەۋەتىپسەن، يەنە كېلىپ ۋاقىتنى بەلگىلەپسەن، بالدۇر كېلىشكىمۇ، كېيىن كېلىشكىمۇ بولمايدىكەن، ھەيران قالدىم.

ــ ھەئە، شۇنداق ! تۇنۇگۈن ئۇنى كۈتتۈم.

ــ تېخى كەلمىدىمۇ؟

ــ كەلمىدى. ناۋادا ئۇ كەلمىسە، سەن بىلەن سۆزلەشمىسەم بولمايتتى، ــ دېدى ناتاشا بىرپەس سۈكۈتتىن كېيىن.

ــ بۈگۈن كەچمۇ ئۇنى ساقلامسەن؟

ــ ياق، ئۇنى ساقلىمايمەن، بۈگۈن كەچ ئۇ ھېلىقى يەردە.

ــ قانداق ئويلاۋاتسەن، ناتاشا، ئەمدى كەلمەمدۇ؟

ــ ئەلۋەتتە كېلىدۇ، ــ دېدى ناتاشا ماڭا سۈرلۈك قاراپ. مېنىڭ بۇنداق تېز، ئۇزۇلدۇرمەي سوراۋېرىشىمنى ئۇ ياقتۇرمايتتى. ئىككىلىمىز زۇۋان سۈرمىدۇق، ناتاشا ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى.

ــ مەن سېنى ساقلاۋاتاتتىم، ۋانيە ! ــ دېدى ئۇ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتكەن ھالدا يەنە گەپ باشلاپ، ــ مېنىڭ نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىمنى بىلەمسەن؟ مېڭىپ يۈرۈپ شېئىر يادلاۋاتىمەن. «قوڭغۇراق، زىمىستاندىكى يول» ئېسىڭدىمۇ،

«قاينـاپ تۇرسا ساماۋار دۇب شىرەنىڭ ئۇستىدە» [1] ... ئىككىمىز بىللە دېكلاماتسىيە قىلغانىدۇق:

جۇدۇن - چاپقۇن توختىدى، نۇرلار ياغدى يوللارغا،
سانسىز غۇۋا كۆز چاقناپ تۇرار شۇ تاپ تۇن ئارا

ئاندىن مۇنداق:

توساتتىنلا ئاڭلاندى هاياجانلىق كۈي ناخشا،
تەڭكەش بولدى ماسلىشىپ قوڭغۇراقنىڭ ئاۋازى.
ئاھ، ياشىم، ئامرىقىم قايتىپ كېلىپ يېنىمغا،
كۆكسۈمگە باش قويارسەن قاچانلاردا سەن زادى؟
قانداق شېرىن بولاتتى هايات پەيزى، تاڭ نۇرى
دېرىزىگە مۇز چەككەن نەقىشلەردە چاقنىسا.
قاينـاپ تۇرسا ساماۋار دۇب شىرەنىڭ ئۇستىدە
بۇلۇڭدىكى ئوچاقمۇ لاۋۇلداپ ئوت ئوينىسا،
كارىۋىتىم يورۇسا چىملىدىقىنىڭ كەينىدە...

— قالتىس يېزىلغان! بۇ مىسرالار كىشىنى ئاجايىپ ئازابقا سالىدۇ، ۋانيە! بۇ نەقەدەر تەسەۋۋۇرغا باي، جانلىق تەسىرلەر - هە! كەشتە تىككەندەك — نېمىنى كەشتىلىگۈك كەلسە شۇنى كەشتىلەيسەن. شېئىردا ئىككى خىل هېسسىيات بار: بۇرۇنقى هېسسىيات ۋە يېقىنقى هېسسىيات. ساماۋار، گۈللۈك چىملىدىق — هەممىسى شۇنچە يېقىملىق... خۇددى بىزنىڭ ناهىيەدىكى ئاددىي شەهەر پۇقرالىرىنىڭ كىچىك ئۆيلىرىگە ئوخشاش، مەن گويا بۇ ئۆيلەرنى يەنە كۆرگەندەك بولدۇم: يېڭى سېلىنغان، ياغاچتا يېپىلغان، تاملىرىغا تاختاي قېقىلمىغان... ئاندىن مۇنۇ شېئىردا

[1] رۇسىيە شائىرى پولونسكي (1819 — 1898) — نىڭ «قوڭغۇراق» (1854 - يىلى) ناملىق شېئىرىدىن ئېلىنغان.

تەسۋىرلەنگەن مەنزىرىچۇ تېخى:

توساتتىنلا ئاڭلاندى ئوخشاش ئۇنده بىر ناخشا،
تەڭكەش بولدى ئاڭا ھەم مۇڭلۇق دەردلىك قوڭغۇراق.
ئاھ، قايدىسەن قەدىناس، كىرىپ مېنىڭ يېنىمغا،
مېھرىڭ بىلەن كۆكسۇمدىن قۇچقىن كېلىپ سەن تېزرەك.
ئۆتەر كۈنلەر بۇ تار ھەم خۇنۇك ئۆيده ئازابتا،
قىسىلچاقتىن توختىماي كىرەر مۇزدەك شامالار.
دېرىزەمنىڭ سىرتىدا گىلاس دەرىخى تۇرار تەنھا،
ئەينەك يۈزى مۇز تۇتقاچ كۆرۈنمەيدۇ ئۇ زىنھار،
بەلكىم مەۋجۇت ئەمەستۇر ئاللىقاچان ئۇ ئۇندا.
بۇ نە ھايات ! پەردىنىڭ ئۆچكەن يارقىن رەڭلىرى،
مەن بىتاب ھەم دېلىغۇل، يوقتۇر يېقىنلىرىم ھەم،
يوقتۇر ھەتتا يېنىمدا كايىغۇدەك بىرلىرى
كەمپىرىمنىڭ بېسىقماس ئۈنى كېلەر دەمۇدەم.

«مەن بىتاب ھەم دېلىغۇل»... دېگەندىكى «بىتاب» سۆزى قالتىس چۈشكەن ! «يوقتۇر ھەتتا يېنىمدا كايىغۇدەك بىرلىرى» دېگەن مىسراغا شۇنچە كۆپ مېھىر ـ شەپقەت، شۇنچە كۆپ شېرىن ئازاب مۇجەسسەملەنگەن، يەنە غەم ـ دەردلەرمۇ بار، مانا ئەمدى بۇ غەم ـ دەردكە پۈتۈپ قېلىپ قۇتۇلۇشقا ئامالسىز قالغان... ئاھ، پەرۋەردىگار، نەقەدەر ياخشى يېزىلغان، نەقەدەر چىن يېزىلغان ـ ھە !

ناتاشا گويا بوغۇزىغا كېلىپ قالغان ئۆكسۈشنى ئىچىگە يۇتماقچى بولغاندەك توختاپ قالدى.

ـــ قەدىرلىكىم، ۋانيە ! ـــ دېدى ئۇ بىرپەستىن كېيىن، لېكىن ئۈشتۈمتۇت يەنە توختاپ قالدى، دېمەكچى بولغان گېپىنى ئۇنتۇپ قالغاندەك.

بىز ھېلىھەم ئۆيده ئۇياقتىن ـ بۇياقتا مېڭىپ يۈرەتتۇق.

ئىكونال (ئەيسا، مەريەم ئانا ۋە باشقا دىنىي رەسىملەر) نىڭ ئالدىدا جىنچىراغ يېنىپ تۇراتتى. يېقىندىن بېرى ناتاشا باشقىلارنىڭ بۇ ھەقتە گەپ ئېچىشىنى ياقتۇرمىسىمۇ، خۇداغا بەك ئىشىنىدىغان بولۇپ كېتىۋاتاتتى.

— نېمە؟ ئەتە بايرام ئەمەستۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن، — چىراغ ياندۇرۇپ قويۇپسەنغۇ.

— ياق، بايرام ئەمەس... بىراق، ۋانيە، قېنى ئولتۇر، ھېرىپمۇ كەتكەنسەن. چاي ئىچەمسەن؟ تېخى چاي ئىچمىگەنسەن؟

— ئولتۇرايلى، ناتاشا، چاي ئىچتىم.

— قەيەردىن كېلىشىڭ؟

— ئۇلارنىڭ قېشىدىن، — مەن ۋە ناتاشا ئۇنىڭ كونا ئۆيىنى شۇنداق ئاتايتتۇق.

— ئۇلارنىڭ قېشىدىن؟ قانداق ئولگۇردۇڭ؟ ئۆزۈڭ بارغانمىدىڭ ياكى ئۇلار چاقىرغانمۇ؟...

ناتاشا كەينىدىن سوئال ياغدۇرۇۋەتتى. قاتتىق ھاياجاندىن چىرايى تېخىمۇ تاتىرىپ كەتتى. مەن بوۋاي بىلەن ئۇچرىشىپ قالغانلىقىمنى، ئانىسى بىلەن دېيىشكەن گەپلەرنى ۋە ھېلىقى قۇتا ۋەقەسىنى يېپىدىن يېڭىسىگىچە تەپسىلىي، جانلىق سۆزلەپ بەردىم. مەن ئۇنىڭدىن ھېچقانداق ئىشنى يوشۇرمايتتىم. ئۇ تەقەززالىق بىلەن قۇلاق سالدى، كۆزلىرىدە ياش تامچىلىرى يالتىرىدى، قۇتا ۋەقەسى ئۇنى چوڭقۇر تەسىرلەندۇرگەنىدى.

— توختا، توختاپ تۇر، ۋانيە ! — ئۇ دائىم گېپىمنى بۆلۈۋېتەتتى، — تەپسىلىيرەك ئېيتقىن، ھەممە تەپسىلاتىنى سۆزلەپ بەر، ئىمكانقەدەر تەپسىلىي سۆزلىگىن، ھازىر دېگەندەك تەپسىلىي بولمىدى...

مەن قايتا ـ قايتا سۆزلەپ بەردىم. ئىشىنىڭ ئايرىم تەپسىلاتلىرى ئۈستىدە سورىغان سوئاللىرىغا ئۇدۇللۇق جاۋاب بەردىم.

— سەن راستلا ئۇنى مېنى كۆرگىلى كېلىدۇ، دەپ

قارامسەن؟

— بىلمەيمەن، ناتاشا، مەنمۇ كېسىپ بىرنېمە دېيەلمەيمەن. ئۇ سېنىڭ غېمىڭنى يەيدىكەن، سېنى ياخشى كۆرىدىكەن، بۇنىسى ناھايىتى ئېنىق، سېنى كۆرگىلى كېلىش ـ كەلمەسلىكى، بۇ... بۇ...

— قۇتىنى سۆيدىمۇ؟ — ناتاشا گېپىمنى بۆلدى، — قۇتىنى سۆيگەندە نېمە دېدى؟

— ئۇ گەپنى تاققا ـ تۇققا قىلدى، توختىماي خورسىندى، سېنى يېقىملىق ئىسىم بىلەن توۋلىدى، چاقىردى...

— مېنى چاقىردىمۇ؟

— ھەئە.

ناتاشا مىشىلداپ يىغلىۋەتتى.

— بېچارە، — دېدى ئۇ، — ئۇ ھەممىنى بىلگەن بولسا، — ناتاشا بىرپەس سۈكۈتتىن كېيىن قوشۇپ قويدى، — ھەرگىزمۇ ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس. ئۇ ئالىيوشانىڭ دادىسىنىڭ ئىشلىرىدىنمۇ خەۋەردار.

— ناتاشا، — دېدىم مەن قورقۇمسىراپ، — ئۇلارنىڭ قېشىغا كېتەيلى...

— قاچان كېتىمىز؟ — سورىدى ئۇ چىرايى ئۆڭۈپ، ئورۇندۇقتىن سەل قوزغىلىپ قويدى، ئۇ مېنى ھازىرلا مېڭىشقا ئۇندەۋاتىدۇ، دەپ قالغانىدى.

— ياق، ۋانيە، — دېدى ئۇ قوللىرىنى مۇرەمگە قويۇپ، پەرىشان ھالدا كۈلۈمسىرىدى، — ياق، قەدىرلىكىم، ھە دېسىلا شۇنداق دەيسەن، ئەمما... ياخشىسى بۇ گەپنى قىلمىشمايلى.

— ئەجەبا، بۇ قورقۇنچلۇق تالاش ـ تارتىش زادى تۇغىمەمدۇ؟ — مەن ئەلەملىك ۋارقىرىۋەتتىم، — ئەجەبا، سەن تەكەببۇرلۇقنى تاشلاپ، ئاۋۋال يول قويالمامسەن! باشتا سەن يول قويساڭ، ئۇمۇ يول قويىدۇ. بەلكىم دادىڭ سېنىڭ مۇشۇ قەدەمنى ئېلىشىڭنى كۈتۈۋاتقاندۇ، شۇنىڭدىلا ئۇ سېنى كەچۈرۈۋېتىدۇ...

ئۇ سېنىڭ داداڭ، سەن ئۇنى ھاقارەتكە قويدۇڭ ! ئۇنىڭ غۇرۇرىغا ھۆرمەت قىلىشىڭ كېرەك، بۇ ئەقىلگە مۇۋاپىق غۇرۇر، ناھايىتى تەبىئىي ! شۇنداق قىلغىن، سىناپ كۆر، ئۇ سېنى شەرتسىز كەچۈرىدۇ.

ــ شەرتسىز كەچۈرىدۇ؟ مۇمكىن ئەمەس. سەنمۇ مەندىن ئاغرىنما، ۋانيە، ھاجىتى يوق. بۇرۇنمۇ، ھازىرمۇ مېنىڭ ئەس - يادىم كېچە - كۈندۈز مۇشۇ ئىشتا. ئۇلاردىن ئايرىلغاندىن كېيىن، بۇ ئىشنى ئويلىمىغان بىر كۈنۈمۇ بولمىسا كېرەك. سەن بىلەنمۇ نۇرغۇن قېتىم سۆزلەشكەندىمەن ! ساڭىمۇ ئايان، بۇ مۇمكىن ئەمەس.

ــ سىناپ كۆرمەمسەن؟

ــ ياق، دوستۇم، سىناپ باقالمايمەن. ئەگەر سەن دېگەندەك قىلسام، ئۇ ماڭا تېخىمۇ ئۆچ بولۇپ كېتىدۇ. ئورنىغا كەلمەيدىغان نەرسىنى ئورنىغا كەلتۈرگىلى بولمايدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا مەڭگۈ ئورنىغا كەلمەيدىغىنى نېمە؟ مېنىڭ ئۇلار بىلەن بىللە ئۆتكۈزگەن بەختىيار بالىلىق چاغلىرىم. دادام مېنى كەچۈرگەن تەقدىردىمۇ، ئۇ ئەمدى مېنى تونۇيالمايدۇ. ئۇنىڭ ياخشى كۆرىدىغىنى يەنىلا ھېلىقى قىز. ئۇنىڭ ياقتۇرىدىغىنى بالىلىق چاغلىرىمدىكى ساددىلىق. ئۇ مېنى ئەركىلەتكەندە چاچلىرىمنى سىلايتتى، مەن خۇددى يەتتە ياشلىق قىزدەك، تىزىدا ئولتۇرۇۋېلىپ ئۇنىڭغا بالىلار ناخشىلىرىنى ئېيتىپ بېرەتتىم. كىچىك چاغلىرىمدىن تارتىپ تاكى ئۇلاردىن ئايرىلغانغا قەدەر، ئۇ ھەر كۈنى كەچتە كارىۋىتىمغا كېلىپ ماڭا كىرىپىست سىزاتتى، ماڭا بىر كېچىلىك ئامانلىق تىلەيتتى. كۆڭۈلسىزلىكلىرىمنى يۇز بېرىشتىن بىر ئاي ئىلگىرى ئۇ ماڭا تۈيدۇرماي بىر جۈپ ھالقا ئاپتۇ، بىراق مەن بىلىپ قالدىم، مېنىڭ سۈرۈشتىنى كۆرگەندىن كېيىنكى خۇشاللىقىمنى خىيال قىلىپ، خۇددى بالىلاردەك يايراپ كەتتى. ئەمما، مەندىن بىلىپ قالغانلىقىنى ئاڭلاپ، ھەممە ئادەمگە، ئاۋۋال ماڭا قاتتىق

ئاچچىقلاندى. مەن ئۆيدىن چىقىپ كېتىشتىن ئۈچ كۈن بۇرۇن، مېنىڭ غەمكىن چىرايىمنى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭمۇ شۇ ئان كۆڭلى بۇزۇلغان، ھەتتا ئاغرىپ يېتىپ قالغانىدى. يەنە كېلىپ ئىشەن، مەيلى ئىشەنمە، مېنى خۇش قىلىمەن دەپ تېخى تىياتىر بېلىتى سېتىۋېلىش چارىسىنى ئويلاپ چىققانىدى... راست ئېيتىمەن. ئۇ مۇشۇنداق ئۇسۇلىلار بىلەن مېنى غەمدىن خالاس قىلىشنى ئويلايتتى. ساڭا يەنە بىر قېتىم ئېيتاي، ئۇنىڭ ياخشى كۆرىدىغىنى ۋە چۈشىنىدىغىنى ئاشۇ قىزچاق، ئۇ ھەتتا كۇنلەرنىڭ بىرسىدە مېنىڭمۇ ئايالغا ئايلىنىدىغانلىقىمنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدۇ... ئۇ بۇنى ئويلاپ باققان ئەمەس. مۇبادا مەن ھازىر ئۆيگە قايتسام، ئۇ مېنى تونۇيالمايدۇ. ئۇ مېنى كەچۈرگەن تەقدىردىمۇ، ھازىر ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا پەيدا بولىدىغىنى قانداق ئادەم؟ مەن ھازىر بۇرۇنقى ئاشۇ قىزچاق، ئاشۇ بالا ئەمەس، نۇرغۇن ئىشلارنى باشتىن كەچۈردۈم. مەن ئۇنى رازى قىلالىغان تەقدىردىمۇ، ئۇ يەنىلا يوقالغان بەختتىن ھەسرەت چېكىدۇ، مېنىڭ ئەمدىلىكتە ئۇ ئىلگىرى ئىزچىل ياخشى كۆرۈپ كەلگەن ئاشۇ قىز ئەمەسلىكىمدىن كۆڭلى يېرىم بولىدۇ. ئۆتكەن كۇنلەر ھامان شۇنداق گۈزەل ! ئويلىسام، راستلا بىئارام بولىمەن، ئۆتمۈش نەقەدەر گۈزەل ـ ھە، ۋانيە ! ـــ دەپ توۋلىۋەتتى ئۇ ئاجايىپ روھلانغان ھالدا، مۇشۇ توۋلاش بىلەن تەڭ قەلبىدىن ئېتىلىپ چىققان ئازابلىق ھەسرەت ئۇنىڭ گېپىنى ئۈزۈپ قويدى.

ـــ ھەممىسى توغرا، ـــ دېدىم مەن، ـــ دېگەنلىرىڭنىڭ ھەممىسى توغرا، ناتاشا ! دېمەكچى، ئۇ ھازىر سېنى يېڭىباشتىن تونۇشى، يېڭىباشتىن سۆيۈشى كېرەك. مۇھىمى ئامال قىلىپ سېنى چۈشىنىش كېرەك. ئۇ تەبىئىي ھالدا سېنى ياخشى كۆرىدۇ. مۇشۇنداق ئاق كۆڭۈل بىر ئادەمنى راستلا مېنى چۈشىنەلمەيدۇ، دەپ ئويلامسەن؟

ـــ ھەي، ۋانيە، ئادىل بولغىن ! ئۇ چۈشەنمىسە بولمايدىغان

مېنىڭ بىرەر يېرىم بارمۇ؟ مەن ئۇنداق دېمەكچى ئەمەسمەن. بىلەمسەن، باشقا ئەھۋالمۇ بار: دادامنىڭمۇ ئىچى تار. مەن بىلەن ئالیوشانىڭ ئىشىنى باشتىن - ئاياغ ئۇنىڭدىن يوشۇرۇپ كەلدۇق، ئۇ ھېچنېمىنى بىلمەيدۇ، بىلىپمۇ قالمىدى، بۇ ئىش ئۈنى تولىمۇ بىئارام قىلدى. مەلۇمكى، دادام بۇ ئىشنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى. شۇنىڭ بىلەن دادام مۇھەببىتىمىزنىڭ بەختسىز ئاقىۋىتىنى ۋە مېنىڭ قېچىپ كەتكەنلىكىمنى «ۋاپاسىز» لىقىمغا دۆڭگەپ قويدى. مەن دەسلەپتە ئۇنى ئىزدىمىدىم، كېيىنمۇ ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ مۇھەببىتىم باشلانغاندىن بۇيانقى ھەربىر ئىشقا توۋا قىلمىدىم. ئەكسىچە، ھەممىنى يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر قېتىدا ساقلىدىم، ئۇنىڭدىن يوشۇردۇم. ماڭا ئىشەن، ۋانيە، مېنىڭ بۇ قىلىقىم ئۇنىڭ قەلبىنى مۇھەببەتنىڭ ئاقىۋىتىدىن، مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئۇلاردىن ئايرىلىپ ئاشقىنىم ئالیوشانىڭ قوينىغا ئۆزۈمنى ئاتقاندىن بەتتەررەك زېدە قىلدى، بەكرەك ھاقارەت تۇيۇلدى. ئۇ ھازىر مېنى دادىغا ئوخشاش قىزغىنلىق ۋە مېھرىبانلىق بىلەن قوبۇل قىلغان تەقدىردىمۇ، ئاداۋەتسىز بەربىر تۇغمەيدۇ. بەربىر ئۇ يەنە خاپا بولۇشقا، گۇمانلىنىشقا، كايىشقا باشلايدۇ. يەنە كېلىپ ئۇنىڭغا ئۇنى ئېغىر ئۇۋالچىلىققا قويغانلىقىمنى، ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىمنىڭ قانچىلىك ئېغىرلىقىنى بىلدىغانلىقىمنى ئېيتساممۇ ئۇ مېنى چوقۇم ئەپۇ قىلمايدۇ. گەرچە دادام ئالیوشا ئىككىسىزنىڭ بەختنى دەپ قانچىلىك زور بەدەل تۆلىگەنلىكىمىزنى، قانچىلىك ئازاب - ئوقۇبەت چەككەنلىكىمىزنى چۈشىنىشنى خالىمايدۇ (بۇنىسى مېنى ئازابلىسىمۇ، ئەمما مەن بۇ ئازابنى ئىچىمگە يۇتمەن، ھەممىگە بەرداشلىق بېرىمەن)، ئۇ مەندىن تۆلەشكە قۇرۇم ھەممىگە بەرداشلىق بېرىمەن)، ئۇ مەندىن تۆلەشكە قۇرۇم يەتمەيدىغان بەدەل ئارقىلىق گۇناھىمنى يۇيۇشنى — ئۆتمۈشكە لەنەت ئوقۇشنى، ئالیوشاغا لەنەت ئوقۇشنى، ئالیوشانى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىمغا توۋا قىلىشىمنى تەلەپ قىلىدۇ. مەندىن

ئورۇنلاش مۇمكىن بولمايدىغان ئىشنى — ئۆتمۈشكە قايتىپ، مۇشۇ يېرىم يىلنى ھاياتىمدىن ئۆچۈرۈپ تاشلاشنى تەلەپ قىلمىدۇ. ئەمما، مەن ھېچكىمگە لەنەت ئوقۇمايمەن، تۇۋا قىلمايمەن... ئىش بۇ يەرگە كەلگەندە، ئۇنى مەيلىگە قويماقتىن ئۆزگە چارە يوق... ياق، ۋانيە، ھازىر بولمايدۇ. ۋاقتى ئەمەس.

— ئەمىسە، قاچان ۋاقتى بولىدۇ؟

— بىلمەيمەن... مەن داۋاملىق ئازاب چېكىش بەدىلىگە ئاندىن كەلگۈسى بەختنى قولغا كەلتۈرەلەيمەن، يېڭى ئازابلىرىمغا كەلگۈسى بەختنى سېتىۋالىمەن، ئازاب ھەممىنى پاكلىيالايدۇ... ھەي، ۋانيە، كىشىلىك ھاياتتا قانچىلىك ئازاب بولىدىغاندۇ - ھە!

مەن زۇۋان سۈرمىدىم، ئويچان ھالدا ئۇنىڭغا تىكىلدىم.

— ماڭا نېمىشقا بۇنداق قارايسەن، ئالیوشا؟ ياق، ۋانيە، — ئۇ خاتا دەپ سالغانلىقىنى ھېس قىلدى بولغاي، كۈلۈپ قويدى.

— سېنىڭ كۈلكەڭگە قاراۋاتىمەن، ناتاشا، بۇ كۈلكىنى نەدىن ئۆگەندىڭ؟ ئىلگىرى بۇنداق كۈلمەيتتىڭغۇ.

— مېنىڭ كۈلكەمدە نېمە بار ئىكەن؟

— سەبىي چاغلاردىكى ساددىلىق ھېلىمۇ بار... ئەمما كۈلكەڭ بىلەن تەڭ قەلبىڭ تولىمۇ ئازابلىق. ياداپ كېتىپسەن، ناتاشا، چاچلىرىڭمۇ ئۆسۈپ كېتىپتۇ... ئۇچاڭدىكى قايسى كۆڭلەك؟ ئۇلارنىڭ قېشىدىكى چاغدا تىكتۇرگەن كۆڭلەك بولمىسۇن يەنە؟

— مېنى نەقەدەر سۆيىسەن - ھە، ۋانيە! — دېدى ئۇ ماڭا چوڭقۇر ھېسسىيات بىلەن قاراپ قويۇپ، — سەن، سەن ھازىر نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن؟ ئەھۋالىڭ قانداق؟

— بۇرۇنقىدەك. ھېكايە يېزىۋاتىمەن، ئەمما تەس كېلىۋاتىدۇ، يازالمايۋاتىمەن. ئىلھامىم كەلمەيۋاتىدۇ. ئەپلەپ - سەپلەپ يازسام، ئەلۋەتتە يازغىلى بولىدۇ، خېلى جەلپ قىلارلىق چىقىشىمۇ مۇمكىن، ئەمما، ئەسەر ئۇستىدە قىلىۋاتقان ياخشى پىكرىڭ بۇزۇلسا تولىمۇ ئەپسۇسلىنارلىق ئىش بولىدىكەن. بۇ

مەن ياقتۇرمىدىغان پىكىر ئىدى. يەنە كېلىپ ژۇرنالغا ۋاقتىدا تاپشۇرمىسام بولمايتتى. مەن ھەتتا بۇ ئەسىرىمدىن ۋاز كېچىپ، تېزدىن بىر پوۋېست يېزىشنى، يەڭگىل، پاساھەتلىك ئەسەر يېزىشنى، ھېچقانداق قايغۇلۇق تەركىب بولمىغان... ھەممە ئادەمنى خۇشال قىلمىدىغان بىر ئەسەر يېزىشنى ئويلايمەن...

— ھەي جاپاكەش ! سىمىت قانداق تۇرۇۋاتمىدۇ؟

— سىمىت ئۆلۈپ كەتتى.

— ساڭا كاشىلا قىلمىغاندۇ؟ راست گېپىمنى ئېيتاي، ۋانيە، بىتاب بولۇپ قاپسەن، نېرۋاڭدىن سەل ئادىشىپ قاپسەن، ھە دېگەندىلا خام خىيالىلارغا غەرق بولغىنىڭ بولغان. ئاشۇ ئۆينى ئىجارە ئالغانلىقىڭنى ماڭا ئېيتقان چاغدىلا، سېنىڭ بۇ ھالىڭنى بايقىغانىدىم. نېمە، ئۇ ئۆي بەكمۇ نەم، ناچار ئوخشىمامدۇ؟

— شۇنداق ! بۇگۈن ئاخشام ئۇ يەردە بىر ئىشقا دۇچ كەلگىنىمنى دېمەيسەن... بۇنى ساڭا كېيىن ئېيتىپ بېرەي.

ئۇنىڭ قۇلىقى مەندە ئەمەس، ئولتۇرۇپ خىيالغا پاتقانىدى.

— ئەينى چاغدا قانداق بولۇپ ئۇلاردىن ئايرىلغانلىقىمنى ئۆزۈممۇ چۈشەنمەيمەن، كاللام قىزىپ كەتكەن گەپ، — دېدى ئۇ جاۋاب كۈتمىگەن قىياپەتتە ماڭا قاراپ.

شۇ تاپتا نېمىلا دېسەممۇ ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرمەيتتى.

— ۋانيە، — دېدى ئۇ ئاڭلانمىغۇدەك پەس ئاۋاز بىلەن، — بىر ئىشنى ئېيتىش ئۈچۈن سېنى چاقىرغانىدىم.

— نېمە ئىش؟

— ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كېتەي دەيمەن.

— ئايرىلىپ كەتتىڭمۇ ياكى ئايرىلىپ كەتمەكچىمۇ؟

— بۇنداق تۇرمۇش ئەمدى ئياغلىشىدۇ. سېنى چاقىرىپ كېلىشتىكى مەقسەت ھەممىنى، قەلبىمگە يىغىلىپ قالغان ھەممىنى، ھازىرغىچە سەندىن يوشۇرۇپ كەلگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئېيتىپ بەرمەكچى، — ئۇ سىرلىرىنى ماڭا مۇشۇ تەرىقىدە تۆكۈشكە باشلايتتى، بىراق بۇ سىرلار ئۇ ئاللىبۇرۇن

ماڭا ئېيتىپ بەرگەن بولۇپ چىقاتتى.

— ئاھ، ناتاشا، سەندىن مېڭە قېتىم ئاڭلىغاندىمەن! ئەلۋەتتە، سىلەر ئەمدى بىللە ئوقۇتەلمەيسىلەر، ئىككىڭلارنىڭ مۇناسىۋىتى تولىمۇ غەلىتە، ئاراڭلاردا ھېچقانداق ئورتاقلىق يوق. لېكىن... بۇنداق قىلىشقا سەندە يېتەرلىك جاسارەت بارمۇ؟

— ئىلگىرى بۇ پەقەتلا بىر خىيال ئىدى، ۋانيە، ھازىر قەتئىي نىيەتكە كەلدىم. ئالىيوشانى چىن يۈرىكىمدىن ياخشى كۆرىمەن. بىراق، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇنىڭ ئەڭ چوڭ رەقىبى بولۇپ قالدىم، مەن ئۇنىڭ ئىستىقبالىنى نابۇت قىلدىم. ئۇنىڭ ئەركىنلىكىنى قايتۇرۇپ بېرىشىم كېرەك. ئۇنىڭ ماڭا ئۆيلىنىشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇنىڭدا دادىسى بىلەن قارشىلاشقۇدەك مادار يوق. مەنمۇ ئۇنىڭغا كاشىلا بولۇشنى خالىمايمەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇ مەندىن ئايرىلىپ كەتكەندە ئۆزىنى يەڭگىل ھېس قىلىدۇ. شۇنداق قىلىشىم كېرەك! بۇ مېنىڭ مەسئۇلىيىتىم... مۇبادا مەن ئۇنى سۆيسەم، ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىنى قۇربان قىلىشىم، ئۇنىڭغا ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى ئىسپاتلىشىم كېرەك، مانا بۇ مەسئۇلىيەت! شۇنداقمۇ؟

— بىراق، ئۇنى قايىل قىلالمايسەن.

— مەن ئۇنى قايىل قىلىشقا تىرىشمايمەن. ئۇ ھازىر كىرىپ كەلگەن تەقدىردىمۇ، ئىلگىرىكىدەكلا مۇئامىلە قىلىمەن. بىراق، بىر چارە تېپىشىم كېرەككى، ئۇ مەندىن ئاسان ئايرىلىپ كېتىشى، ھەمدە ۋىجدان ئازابى تارتماسلىقى كېرەك. مېنىڭ بېشىمنى قاتۇرۇۋاتقان ئىش مانا مۇشۇ، ۋانيە، ماڭا يارىدەم قىل. ماڭا بىرەر چارە كۆرسىتەلەمسەن؟

— بىرلا چارە بار، — دېدىم مەن، — ئەمدى ئۇنىڭدىن پۈتۈنلەي كۆڭۈل ئۈزۈشۈڭ، بەلكى باشقا بىرسىنى ياخشى كۆرۈشۈڭ كېرەك. ئەمما، بۇ چارىنىڭ ئەسقېتىشى ناتايىن. ئۇنىڭ مىجەزىنى بىلمىسەڭغۇ؟ ئۇنىڭ بۇ يەرگە كېلىپ سېنى يوقلىمىغىنىغا بەش كۈن بولدى. ناۋادا ئۇ سېنى پۈتۈنلەي تاشلىۋەتكەن بولسا، سەن ئۇنىڭغا ئايرىلىپ كېتىدىغانلىقىڭ

توغروڵوق خەت يازسەن ـ دە، ئۇ دەرھال بۇ يەرگە پالاقلاپ كېلىدۇ.

ـــ ئۇنى نېمىشقا ياقتۇرمايسەن، ۋانيە؟

ـــ مەنمۇ؟

ـــ شۇنداق، سەن ! سەن ! سەن ئۇنىڭ ئەشەددىي رەقىبى، ھەم مەخپىي، ھەم ئاشكارا ! ئۇنىڭ گېپى چىقسىلا پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۆچ ئېلىشنى ئويلايسەن. كۇرمىڭ قېتىم زەن قويغاندىمەن، سېنىڭ ئەڭ زور خۇشاللىقىڭ ئۇنى ھاقارەتلەش، ئۇنىڭغا تۆھمەت قىلىش ئىكەن ! سەن ئۇنىڭغا تۆھمەت قىلىشقا ئامراق ! دېگەنلىرىم كۆڭلۇمدىكى گەپ !

ـــ بۇ گەپنى سەنمۇ ماڭا كۇرمىڭ قېتىم ئېيتقانىدىڭ. بولدى بەس، ناتاشا، بۇ گەپنى ئەمدى قىلىشمايلى.

ـــ باشقا يەرگە كۆچۈپ كەتكۇم بار، ـــ دېدى ناتاشا بىرپەس سۈكۇتتىن كېيىن، ـــ خاپا بولما، ۋانيە...

ـــ پايدىسى يوق، ئۇ يەرگىمۇ تېپىپ بارالايدۇ، خاپا بولمىدىم.

ـــ مۇھەببەتنىڭ قۇدرىتى چەكسىز، يېڭى مۇھەببەت ئۇنى چۈشەپ قويالايدۇ. ئۇ مېنىڭ قېشىمغا كەلگەن تەقدىردىمۇ بىر پەس تۇرىدۇ، شۇنداقمۇ؟

ـــ بىلمەيمەن، ناتاشا. ئۇ ھەرقانداق ئىشتا ئىنتايىن تۇتامى يوق، ئۇنىڭ ھەم ھېلىقى قىز بىلەن تۇي قىلغۇسى، ھەم ماڭا كۆڭلى بار.

ـــ ئۇنىڭ ھېلىقى قىزنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرىدىغانلىقىغا جەزم قىلالىسام، قەتئىي نىيەتكە كەلگەن بولاتتىم... ۋانيە ! مەندىن ھېچنېمىنى يوشۇرما ! بىر ئىشنى بىلىدىغانىدەك قىلىسەن ـ يۇ، ماڭا ئېيتىپ بېرىشنى خالىمايۋاتىسەن، شۇنداقمۇ؟

ناتاشا پەرىشان، گۇمانىي نەزەردە ماڭا قارىدى.

ـــ ھېچنېمىنى بىلمەيمەن. ۋەدە بېرىمەنكى، دېگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى راست، سەندىن ئەزەلدىن بىر ئىشنى يوشۇرغان

ئەمەسمەن. بىراق، يەنە بىر ئويۇم بار: بەلكىم ئۇ گىراف خانىمنىڭ ئۆگەي قىزىغا بىز ئويلىغاندەك ئۇنچىۋالا كۆيمىگەندۇ، بىردەملىكلا مەپتۇن بولۇپ قالغاندۇ شۇ...

ــ شۇنداق ئويلامسەن، ۋانيە؟ ئاھ، خۇدا ! بۇ تەرىپىگە جەزم قىلالىغان بولسام نەقەدەر ياخشى بولاتتى ـ ھە ! ئۇھ ! شۇ تاپتا ھەقىقەتەنمۇ ئۇنى كۆرگۈم كېلىۋاتىدۇ، بىر كۆرسەم كۆپايە ئىدى. چىرايىدىنلا ھەممىنى چۈشىنىۋالاتتىم ! بىراق، ئۇ كەلمەيدۇ ! ھەرگىز كەلمەيدۇ !

ــ بۇ گەپچە، ئۇنى ساقلاۋاتسەن، شۇنداقمۇ، ناتاشا؟

ــ ياق، ئالیوشا ئۇ قىزنىڭ قېشىدا، بىلمەن، ئادەم ئەۋەتىپ تېكىتكىلىدىم. مېنىڭ ئۇ قىزنىمۇ كۆرگۈم بار... ئاڭلاپ باققىن، ۋانيە، مەن بىلجىرلاۋاتىمەن، بىراق ئۇنى كۆرسەم، ھەر قانداق جايدا ئۇنى كۆرسەم نېمىشقا بولمىغۇدەك؟ سەن قانداق ئويلايسەن؟

ناتاشا تاقەتسىزلىك بىلەن مېنىڭ جاۋابىمنى كۈتۈۋاتاتتى.

ــ ئۇ قىزنى كۆرەلەيسەن، لېكىن كۆرۈشلا كۇپايە قىلمايدۇ.

ــ ئۇنى كۆرسەملا بولدى، شۇ چاغدا پەرەز قىلىپ بىلەلەيمەن. گېپىمگە قۇلاق سال، مەن شۇنچىلىك ئەخمەق ئىكەنمەن، بۇ يەردە ئۇياقتىن ـ بۇياقىغا ماڭىمەن، دائىم ئۆزۈم يالغۇز خىيال سۈرىمەن. خىيالىلىرىم خۇددى قۇيۇندەك چۆرگۈلەپ تۇرىدۇ، راستلا بىر ئازاب ! مۇنداق ئويغا كېلىپ قالدىم، ۋانيە، سەن ئۇنىڭ بىلەن تونۇشالارسەنمۇ؟ بىلىشىڭ كېرەككى، گىراف خانىم رومانىڭنى ماختىغان، ئەينى چاغدا سەن شۇنداق دېگەن، سەن گاھىدا كىنەزp نىڭ ئۆيىدىكى كەچلىك زىياپەتكە بېرىپ قالىسەن، ئۇ قىزمۇ دائىم بارىدۇ. ساڭا بىرسى ئۇنى تونۇشتۇرۇپ قويسۇن، ئالیوشا ئۆزى تونۇشتۇرۇپ قويۇشمۇ مۇمكىن. شۇ چاغدىلا ئۇ قىزنىڭ ھەممە ئەھۋالىنى ماڭا ئېيتىپ بېرەلەيسەن.

ــ ناتاشا، قارا، دوستۇم، بۇنى كېيىن سۆزلىشەيلى ! ئېيتقىنا، سەندە راستلا ئالیوشادىن ئايرىلىپ كەتكۈدەك جاسارەت بارمۇ؟ يۈرىكىڭگە قول سېلىپ باق، ھازىر ئۆزۈڭنى

تۇتۇۋالدىڭمۇ؟

ــ بۇ ئىش قولۇمدىن كېلىدۇ... بۇنداق قىلىشقا مەندە جاسارەت بار ! ــ دېدى ئۇ پەس ئاۋازدا، ــ ھەممە ئۇنىڭ ئۈچۈن، مېنىڭ پۈتكۈل ھاياتىم ئۇنىڭ ئۈچۈن ! ئەمما، بىلىشىڭ كېرەك، ۋانيە، ئالىيوشانىڭ ئۇنىڭ قېشىغا بېرىۋېلىپ مېنى پاك ـ پاكىز ئۇنتۇپ كېتىشىگە، ئۇنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇپ كۈلكە ـ چاقچاق قىلىشىغا چىداپ تۇرالمايمەن، ئېسىڭدىمۇ، خۇددى ئادەتتە مۇشۇ يەردە ئولتۇرغانغا ئوخشاش... ئالىيوشا ئۇنىڭ كۆزلىرىگە مىختەك تىكىلىپ تۇرىدۇ، ئۇ دائىم شۇنداق قارايدۇ، مېنىڭ بۇ يەردە ئىكەنلىكىم... سەن بىلەن بىللە ئىكەنلىكىم ئەسلا خىيالىغا كەلمەيدۇ.

ناتاشا گېپىنى تۈگەتمەستىن، قاتتىق ئۇمىدسىزلەنگەن ھالدا ماڭا قارىدى.

ــ نېمە بولدۇڭ، ناتاشا، ئابايىقى گەپلىرىڭ...

ــ دەرھال ئايرىلىپ كېتەيلى ! ھەممەيلەن ئايرىلىپ كېتەيلى ! ــ دېدى ئۇ گېپىمنى بۆلۈپ، كۆزلىرى چاقناپ كەتتى، ــ مۇشۇ تۇپەيلى، شەخسەن ئۆزۈم ئۇنىڭغا بەخت تىلەيمەن ... بىراق، ۋانيە، ئۇ مېنى ئاۋۋال ئۇنتۇيدۇ، بۇنىسى كىشىگە ئازاب ئەمەسمۇ؟ ھەي، ۋانيە، ئادەمگە خويمۇ ئازاب ـ دە، بۇ ! مەن ئۆزۈمنىمۇ چۈشەنمەيۋاتىمەن: ئەقىل باشقا گەپ، بىر ئىشنى قىلماق باشقا گەپ ئىكەن ! قانداق قىلىشىم كېرەك؟

ــ بولدى بەس، ناتاشا، ئۆزۈڭنى سەل بېسىۋال !...

ــ بەش كۈن بولدى، ... چۈشۈمدىمۇ، ئوڭۇمدىمۇ دائىم ئۇنىلا ئويلايمەن ! ۋانيە، ئۇنىڭ قېشىغا بارايلى، مېنى سەن ئاپىرىپ قويغىن.

ــ بولدى بەس، ناتاشا.

ــ ياق، بارايلى ! سېنى كۈتۈپ تۇرغاندىم، ۋانيە، ئۇچ كۈن ئويلاندىم. ساڭا خەت يېزىشىم مۇشۇ ۋەجدىن ئىدى ... مېنى چوقۇم ئاپىرىپ قويىسەن، بۇ ئىشتا مېنى رەت قىلما ... سېنى ئۇچ كۈن كۈتتۈم ... ئۇ يەردە بۇگۈن كەچلىك زىياپەت ئۆتكۈزۈلىدۇ

... ئالیوشا شۇ يەردە ... قېنى ماڭايلى !
ئۇ جۆيلۇۋاتقاندەك قىلاتتى. دالان تەرەپتىن بىرپەس ۋاراڭ - چۇرۇڭ ئاڭلاندى، ماۋرا بىركىم بىلەن گەپ تالىشىۋاتقاندەك قىلاتتى.
— توختاپ تۇر، ناتاشا، كىم كەلدى؟ — سورىدىم مەن، — قۇلاق سال !
ئۇ شۇبھىلىك تەبەسسۇم بىلەن قۇلاق سالدى، چىرايى تاتىرىپ كەتتى.
— ۋاي خۇدايىمەي، بۇ كىمدۇ؟ — دېدى ئۇ پەس ئاۋازدا.
ناتاشا مېنى توسماقچى بولغاندى، ئەمما مەن دالانغا چىقىپ، ماۋراغا قاراپ ماڭدىم، ھەقىقەتەن ئويلىمىغان ئىش بولدى، دەل ئالیوشا كەلگەندى. ئۇ ماۋرادىن نېمىندۇر سوراۋاتاتتى، ماۋرا بولسا ئۇنى كىرگىلى قويمىغاندى.
— نەدىن كەلدىڭ؟ — دەپ سورىدى ماۋرا خۇددى ئايال غوجايىنىدەك، — ھىم، نەچچە كۈنىنگىياقى نەدە يۈرگەنسەن؟ بوپتۇلا، قېنى كىر، كىرگىن ! ماڭا ياخشىچاق بولما ! كىر ! ئەمدى نېمە دەيسەنكىن؟
— ھېچكىمدىن قورقمايمەن ! كىرسەم كىردىم ! — ئالیوشا ئاغزىدا شۇنداق دېگىنى بىلەن، چىرايىدىن ئەنسىرەپ تۇرغانلىقى چىقىپ تۇراتتى.
— قېنى كىرگىن، بەك چاققان ئىكەنسەن !
— مانا ھازىر! ئوھوي، سىزمۇ بۇ يەردە ئىكەنسىزغۇ ! — دېدى ئۇ مېنى كۆرۈپ، — سىزمۇ بار ئىكەنسىز، بەك ياخشى بولدى ! قاراڭ، مەنمۇ كەلدىم... ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق...
— كىرىۋېرىڭ، — دېدىم مەن، — نېمىدىن قورقىسىز؟
— ھېچنېمىدىن قورقمايمەن. سىزگە ۋەدە بېرەيكى، مەن ھېچقانداق خاتالىق ئۆتكۈزمىدىم. سەۋەنلىك بار دەپ قارامسىز؟ چۇشىنىپ قالىسىز، ھازىرلا ئېنىق ئېيتىپ بېرىمەن. ناتاشا، كىرسەم بولامدۇ؟ — دېدى ئۇ يېپىقلىق ئىشىكنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ئۆزىنى يۈرەكلىك كۆرسىتىپ.

ئەمما، ناتاشادىن جاۋاب كەلمىدى.
ــ نېمە ئىش بولدى؟ ــ سورىدى ئالیوشا ئەنسىزلىك بىلەن.
ــ ھېچ ئىش بولمىدى، ئۇ ھېلىلا شۇ يەردە قالغان، ــ دېدىم مەن، ــ بىرەر ئىش بولمىغاندۇ...
ئالیوشا ئىشىكنى ئاۋايلاپ ئېچىپ، تەشۈىش بىلەن ئۆيگە كۆز يۈگۈرتتى. ئۆيدە ھېچكىم يوق ئىدى.
ئۇ ناتاشانىڭ بۇلۇڭدا، جاۋەن بىلەن دېرىزىنىڭ ئارىلىقىدا تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى. ناتاشا ئۇ يەردە ئۆرە تۇراتتى، خۇددى بۇ يەرگە مۆكۈۋالغاندەك، مىدىر ـ مىدىر قىلماي تۇراتتى. ھازىر شۇ مەنزىرىنى ئېسىمگە ئالسام، مېنى ئىختىيارسىز كۈلكە قىستايدۇ. ئالیوشا پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئۇنىڭ قېشىغا كەلدى.
ــ ناتاشا، نېمە بولدۇڭ؟ ساقمۇ سەن، ناتاشا؟ ــ دېدى ئۇ قورقۇمسىراپ، ناتاشاغا ئالاقزەدىلىك بىلەن قاراپ.
ــ ھىم، ... ھېچنېمە بولمىدىم ! ــ دېدى ناتاشا خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك تەمتىرەپ، ــ سەن... چاي ئىچەمسەن؟
ــ ناتاشا، گېپىمگە قۇلاق سال... ــ دېدى ھودۇقۇپ كەتكەن ئالیوشا، ــ مېنى ئەيىبكە بۇيرۇيدىغانلىقىڭ ئېنىق... بىراق مەندە گۇناھ يوق، قىلچىلىكمۇ گۇناھ يوق ! چۈشىنىپ قالسەن، ھازىرلا ساڭا ھەممىنى ئېيتىپ بېرىمەن.
ــ بۇ نېمە گەپ؟ ــ دېدى ناتاشا پىچىرلىغاندەك، ــ ياق، ياق، ھاجىتى يوق ... قولۇڭنى ماڭا بەر... ھەممە ئىش ئۆتۈپ كەتتى... بۇرۇنقىدەكلا... ــ شۇنىڭ بىلەن ناتاشا بۇلۇڭدىن چىقتى، چېھرىگە قىزىللىق يۈگۈرگەنىدى.
ناتاشا خۇددى ئالیوشاغا قاراشتىن قورققاندەك، كۆزلىرىنى تۆۋەن سالدى.
ــ ئاھ، خۇدا ! ــ دەپ تۇۋلىۋەتتى ئالیوشا بەكلا ھاياجانلىنىپ، ــ مەندە راستلا خاتالىق بار دېيىلسە، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇ قىزنىڭ ئالدىدا يۈزۈم قارا بولسۇن ! قارىمامسىز ! ــ ئۇ ماڭا بۇرۇلۇپ ئېيتتى، ــ ئۇ ئەيىبنى مەندە قويىدۇ، ھەممىلا

ئىشتا مەن بىلەن زىتلىشىدۇ ! بۇ يەرگە بەش كۈن كەلمىۋىدىم، مېنى بولغۇسى خوتۇننىڭ قېشىدا، دېگەن پىتنە ـ پاسات تارقالدى، ھازىر قانداق بولدى؟ ھازىر ناتاشا مېنى كەچۈرۈۋەتتى ! ئۇ ماڭا: «قولۇڭنى بەر، ھەممە ئىش ئۆتۈپ كەتتى» دېدى، ناتاشا، قەدىرلىكىم، مېنىڭ پەرىشتەم ! مەندە گۇناھ يوق، بۇنى بىلىشىڭ كېرەك ! قىلچىلىكمۇ گۇناھىم يوق !

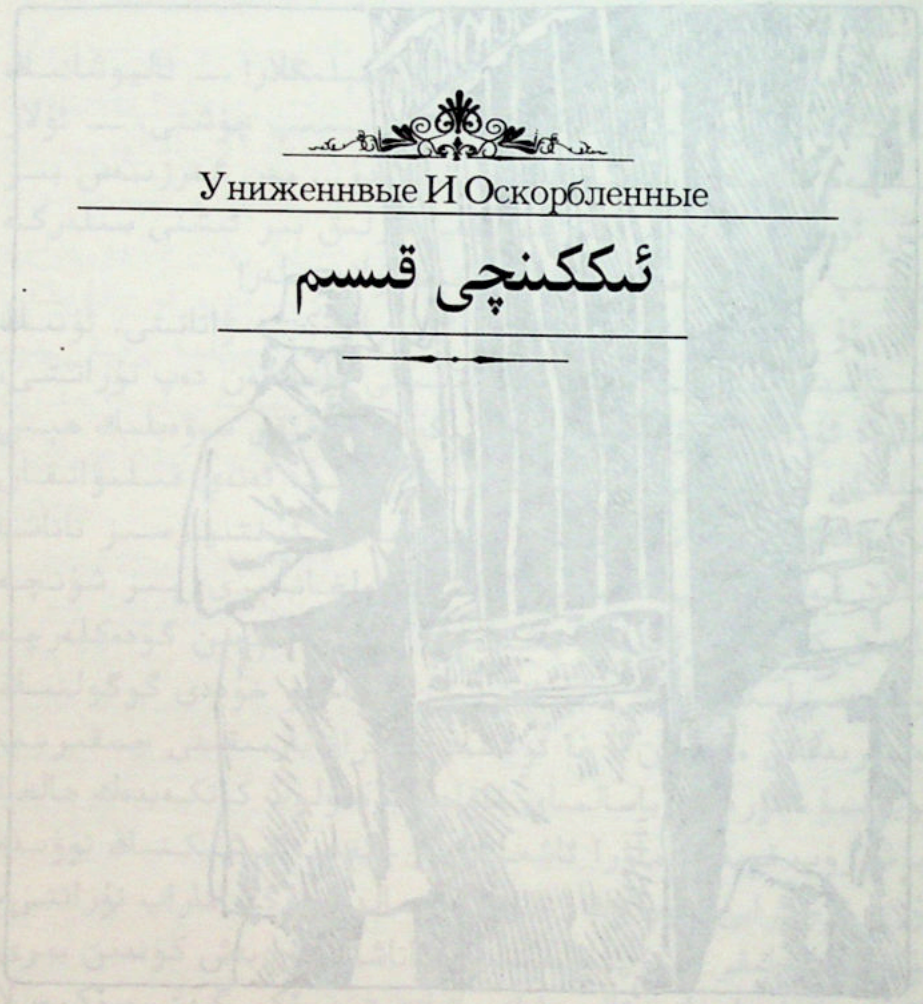
ـــ بىراق، نەچچە كۈندىن بېرى سەن ئۇ يەردە... شۇ تاپتا ئۇ يەر سېنى چاقىرىۋاتىدۇ... بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىڭ؟ ... سائەت نەچچە بولدى؟

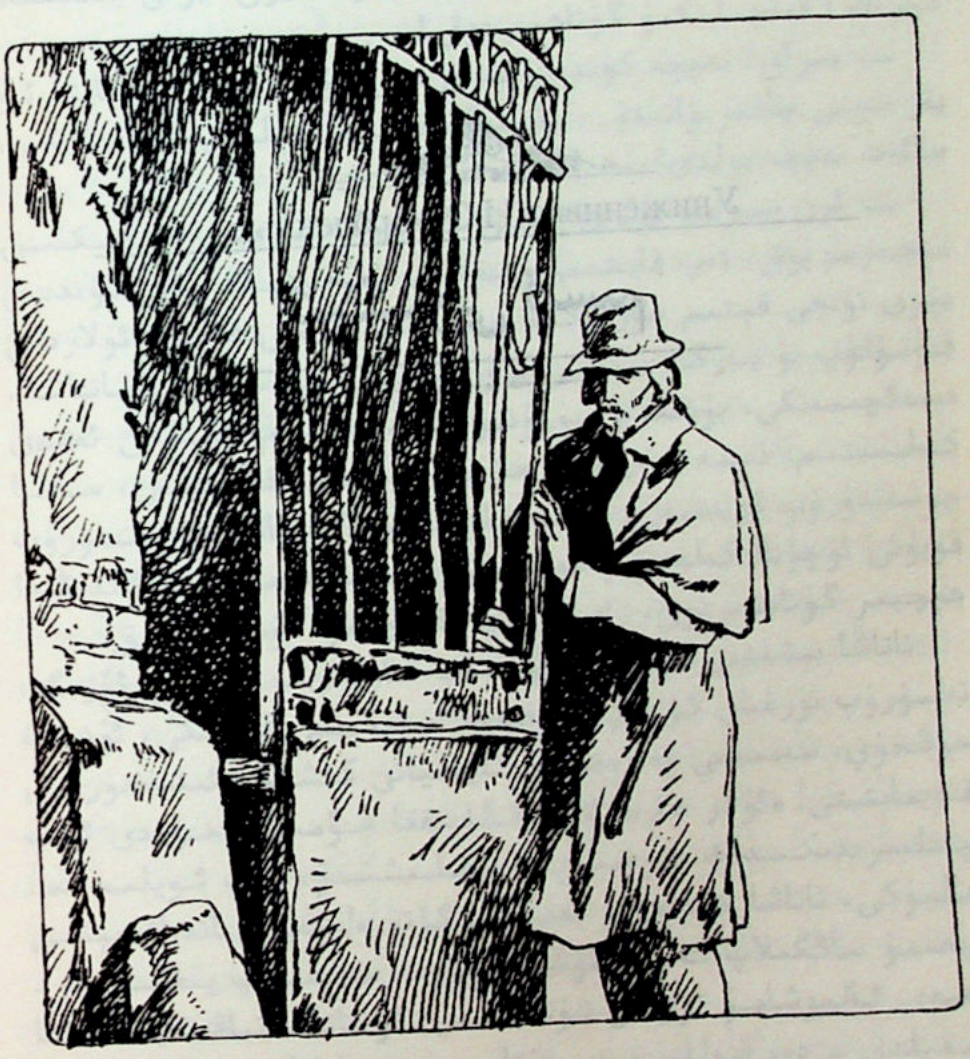
ـــ ئون يېرىم بولدى ! مەن ئۇ يەرگە باردىم ... لېكىن مىجەزىم يوق، دەپ قايتىپ چىقتىم. بۇ مېنىڭ بەش كۈندىن بېرى تۇنجى قېتىم ھۆرلۈككە چىقىشىم، تۇنجى قېتىم ئۇلاردىن قۇتۇلۇپ بۇ يەرگە سېنى كۆرگىلى كېلىشىم، ناتاشا. دېمەكچىمەنكى، بۇنىڭدىن بۇرۇنمۇ كېلەلەيتتىم، لېكىن ئەتەي كەلمىدىم. نېمە ئۈچۈن؟ ھازىرلا بىلىپ قالىسەن، ساڭا چۈشەندۈرۈپ قويىمەن، مۇشۇنىڭ ئۈچۈنلا، ساڭا چۈشەندۈرۈپ قويۇش ئۈچۈنلا كەلدىم. پەقەت مۇشۇ قېتىملا سېنىڭ ئالدىڭدا ھېچبىر گۇناھىم يوق، راست گەپ، قىلچىمۇ گۇناھىم يوق.

ناتاشا بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا قارىدى... لېكىن ئۆزىگە تەلمۈرۈپ تۇرغان كۆزلەر شۇ قەدەر سەمىمىي ئىدىكى، ئۇنىڭ خۇشخۇي، سەمىمىي ۋە روھلۇق كەيپىياتى كىشىنى ئىشەندۈرمەي قويمايتتى. «ئۇلار ھازىرلا خۇشاللىقتا چۆمىدۇ، خۇددى ئەپ چاغلىرىدىكىدەك قىزغىن قۇچاقلىشىدۇ» دەپ ئويلىدىم. ھالبۇكى، ناتاشا خۇددى بۇ بەختنى كۆتۈرەلمەيدىغاندەك بېشى تېخىمۇ ساڭگىلاپ كەتتى. ئۇشتۇمتۇت... مىشىلداپ يىغلىۋەتتى. ئەمدى ئالیوشامۇ ئۆزىنى تۇتالمىدى. ئۇ ناتاشانىڭ ئايىغىغا يىقىلدى ـ دە، قوللىرىنى، پۇتلىرىنى تەلۋىلەرچە سۆيۈشكە باشلىدى. مەن كىرپىلونى ناتاشاغا سۇرۇپ بەردىم. ئۇ شۇ ئان ئولتۇرۇۋالدى. ئۇنىڭ پۇتلىرى بوشىشىپ، ئۆرە تۇرغۇدەك ماجالى قالمىغانىدى.

Униженнвые И Оскорбленные

ئىككىنچى قىسىم

بىرىنچى باب

بىر مىنۇتتىن كېيىن بىز ساراڭلاردەك قاقاھلاپ كۈلۈشۈپ كەتتۇق.

— ماڭا قاراڭلار ! گېپىمگە قۇلاق سېلىڭلار! — ئالیوشانىڭ جاراڭلىق ئاۋازى بىزنىڭ كۈلكىمىزنى بېسىپ چۈشتى، — ئۇلار ھېلىھەم ھەممە بۇرۇنقىدەك دەپ ئويلايدۇ... مەن ئەرزىمەس بىر ئىش ئۈچۈنلا كەلدىم... تولىمۇ قىزىقارلىق بىر ئىشنى سىلەرگە ئېيتىپ بەرمەكچىمەن. قاچانمۇ جىم بولارسىلەر!

ئۇ ھېكايىسىنى سۆزلەشكە ئالدىراپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ چىرايىدىن مۇھىم خەۋەر ئىكەنلىكى مانا مەن دەپ تۇراتتى. ئەمما، ئۇنىڭ ئاشۇ خەۋەرلەرگە ئىگە بولغانلىقى سەۋەبلىك ھېس قىلغان ساددىلىقى، ئىپتىخارلىقى ھەمدە ئەتەي قىلىۋاتقان كۆرەڭلىكى ناتاشانى كۈلدۈرۈۋەتتى. مەنمۇ ئىختىيارسىز ناتاشا بىلەن تەڭ كۈلۈپ كەتتىم. ئۇ خاپا بولغانسېرى، بىز شۇنچە قاتتىق كۈلدۇق. ئالیوشا باشتا خاپا بولدى، كېيىن گۆدەكلەرچە ئۇمىدسىزلىككە پاتتى، بۇ ئىش بىزنى ئاخىر خۇددى گوگولنىڭ ئەسىرىدىكى مىچمان① غا ئوخشاش، بىراۋ بارمىقىنى چىقىرىپ قويسىمۇ، ئۆزىنى باسالمايۋاقاقاھلاپ كۈلۈپ كەتكەندەك ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى. ماۋرا ئاشخانىدىن چىقىپ ئىشىكنىڭ تۈۋىدە تۇردى، چىرايى سۇرلۇك، خاپىغان ھالدا بىزگە قاراپ تۇراتتى، ئۇنىڭ ئاچچىقى تۇتۇپ قالغانىدى، ناتاشا ماۋرا بەش كۈندىن بېرى ئۇمىد قىلغاندەك، ئالیوشانى قاتتىق سۆكمىگەن، سۆكمەيلا قالماستىن، ھەممىمىز ئەكسىچە مانا شۇنداق خۇشال بولۇپ كەتكەنىدۇق.

① گوگولنىڭ «توي» ناملىق دىرامىسىدىكى پېرسوناژ مىچمان تىلكانى دېمەكچى.

ئاخىر، ناتاشا كۆلكىمىزنىڭ ئالىيوشانى خاپا قىلىپ قويغانلىقىنى پەملىگەندىلا، بىز كۆلكىدىن توختىدۇق.

— بىزگە نېمىنى ئېيتىپ بەرمەكچىدىڭ؟ — سورىدى ناتاشا.

— ساماۋارنى كەلتۈرەيمۇ قانداق؟ — سورىدى ماۋرا ئەدەپسىزلىك بىلەن ئالىيوشانىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

— چىقىپ كەتسەڭ بولىدۇ، ماۋرا، چىقىپ تۇرغىن! — دېدى ئالىيوشا ئۇنى تېزرەك چىقىپ كەتسىكەن، دېگەندەك قول ئىشارىتى قىلىپ، — مەن سىلەرگە بۇرۇن يۈز بەرگەن، ھازىر يۈز بېرىۋاتقان ۋە كەلگۈسىدە يۈز بېرىدىغان ئىشلارنى سۆزلەپ بەرمەكچىمەن، چۈنكى ھەممىنى بىلىمەن. ئېنىقكى، دوستلىرىم، سىلەر مۇشۇ بەش كۈندە مېنىڭ قەيەردە بولغانلىقىمنى بەكمۇ بىلگۈڭلار بار، سىلەرگە مانا شۇنى ئېيتىپ بەرمەكچى، بىراق مېنى گەپ قىلدۇرمايۋاتىسىلەر. خوش، بىرىنچىدىن، مۇشۇ كۈنلەردە مەن سېنى ئالدىدىم، ناتاشا، سېنى ئالداپ كەلدىم، ئۇزاق بولدى، سېنى ئالداپ كېلىۋاتىمەن، بۇنىسى ھەممىدىن مۇھىم.

— مېنى ئالدىدىڭمۇ؟

— شۇنداق، ئالداپ كېلىۋاتقىنىمغا توپتوغرا بىر ئاي بولدى. دادام قايتىپ كېلىشتىن بۇرۇنلا باشلانغان، ئەمدى تەلتۆكۈس ئاشكارىلايدىغان ۋاقىت كەلدى. بىر ئاي ئىلگىرى، دادام تېخى قايتىپ كەلمىگەن چاغدا مەن ئۇنىڭ ئۇزۇن بىر پارچە خېتىنى تاپشۇرۇۋالغانىدىم، بۇ ئىشنى ئىككىڭلاردىن يوشۇرۇپ كەلدىم. خېتىدە ئۇ ماڭا ئۇدۇللا، ئوچۇق قىلىپ — ئېسىڭلاردا بولسۇنكى، ئۇنىڭ تەلەپپۇزى ئىنتايىن كەسكىن، ھەتتا مېنى قورقۇتۇۋەتتى — توي ئىشىمنىڭ بېكىتىلىپ بولغانلىقىنى، بولغۇسى خوتۇنۇمنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك قىز ئىكەنلىكىنى، مېنىڭ ئەلۋەتتە ئۇنىڭ خىلى ئەمەسلىكىمنى، ئەمما چوقۇم ئەمرىمگە ئېلىشىم لازىملىقىنى، شۇڭا ياخشى تەييارلىق قىلىشىم، كاللامدىكى قالايمىقان خىياللارنى تۈگىتىشىم كېرەكلىكىنى

ئېيتمپتۇ. ئۇ ئېيتقان قالايمىقان خىيال نېمىنى كۆرسىتىدۇ، بۇ ئەلۋەتتە ئۆز ـ ئۆزىدىن مەلۇم. مەن مانا مۇشۇ خەتنى سىلەردىن يوشۇرۇپ كەلدىم...

ـــ ئەسلا مېنىڭدىن يوشۇرمىدىڭ ! ـــ دېدى ناتاشا ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، ـــ لاپ ئېتىشقا ئۇستا ئىكەنسەن ! ئەمەلىيەتتە، شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا بىزگە ھەممىنى ئېيتىپ بەرگەنىدىڭ. ھېلىمۇ ئېسىمدە، ئەينى چاغدا سەن بىردىنلا ئىتائەتمەن، مۇلايىم بولۇپ كەتكەنىدىڭ، يېنىمدىن كەتكۈڭمۇ كەلمىگەنىدى، ھەتتا خەتنىڭ مەزمۇنىنى ئابزاسمۇ ئابزاس تولۇق سۆزلەپ بەرگەنىدىڭ.

ـــ مۇمكىن ئەمەس، ئاساسلىق مەزمۇنىنى جەزمەن ئېيتمىدىم. پەرەز قىلغان بولسائىلار، بۇ ئۆزۈڭلارنىڭ ئىشى، لېكىن مەن ئەسلا ئېيتمىدىم. بۇ سىرنى ساقلاش ئىچىمنى قاتتىق ئۆرتەيدۇ.

ـــ ئېسىمدە، ئالیوشا، ئەينى چاغدا مەندىن بىرەر ئەقىل كۆرسەت، دەپ چىڭ تۇرۇۋالغاچقا، ماڭا ھەممىنى ئېيتىپ بەرگەن، ئەلۋەتتە. ئابزاس بويىچە بىرنەچچە قېتىمغا بۆلۈپ، قىياسەن تەلەپپۇزدا ئېيتقانىدىڭ، ـــ مەن ناتاشاغا قاراپ قوشۇمچە قىلدىم.

ـــ ھەممىنى سۆزلەپ بەرگەنىدىڭ، بولدى لاپ ئۇرما، ـــ دېدى ناتاشا قارىسىغىلا، ـــ سەن نېمىنى يوشۇرالايتىڭ؟ ھىم، ئالدامچىلىقنى قاملاشتۇرالمىتىڭ؟ جېنىدا ماۋرامۇ ھەممىنى بىلىدۇ، شۇنداقمۇ، ماۋرا؟

ـــ بىلمەمدىغان ! ـــ دېدى ماۋرا ئىشكتىن بېشىنى تىقىپ، ـــ ئۇچ كۈن بولا ـ بولمايلا ھەممىنى ئېيتىپ بولغان، سەن مۇغەمبەرلىكنى قاملاشتۇرالمايسەن.

ـــ ھەي، سىلەرگە گەپ قىلىشتىن ھەقىقەتەنمۇ زېرىكتىم ! ئۆچمەنلىكتىن شۇنداق قىلىۋاتسەن، ناتاشا ! سەنمۇ خاتالاشتىڭ ماۋرا. ئېسىمدە، ئەينى چاغدا مەن سارائىنىڭ ئۆزىلا بولغانىدىم،

ئېسىڭدىمۇ، ماۋرا؟

ــ ئېسىمده بولمايچۇ، سەن هازىرمۇ ساراڭنىڭ ئۆزى.

ــ ياق، ياق، بۇنى دەۋاتقىنىم يوق. ئېسىڭدە بارمۇ، ئەينى چاغدا پۇلىمىز تۈگىگەن، سەن مېنىڭ كۆموش قۇتامنى گۆرۈگە قويغان، هەممىدىن مۇهىمى، سەمىگە سالمىسام بولمايدۇ، ماۋرا، سەن مېنىڭ ئالدىمدا تولىمۇ ئەدەپسىز بولۇپ كەتتىڭ. سېنى ناتاشا شۇنداق كۆندۈرۈپ قويغان. بوپتۇ، ئەينى چاغدا خەتنىڭ مەزمۇنىنى سىلەرگە هەقىقەتەن ئاز ـ ئازدىن (ئەمدى ئېسىمگە كەلدى) پۈتۈنلەي ئېيتىپ بەرگەنمۇ بولاي، ئەمما خەتتىكى گەپنىڭ ئۇرانىنى بىلمەيسىلەر، ۋاهالەنكى هەممە گەپ شۇنىڭدا. هازىر دېمەكچى بولغىنىم دەل مۇشۇ.

ــ بولىدۇ، ئۇنداقتا خەتتىكى گەپنىڭ ئۇرانى قانداق ؟ ــ سورىدى ناتاشا.

ــ گېپىمگە قۇلاق سال، ناتاشا، تەلەپپۇزۇڭدىن چاقچاق قىلمۇاتقاندەك تۇرسەن. چاقچاق قىلما. ساڭا كېيىپ ئېيتىمەنكى، بۇ ئىش ناهايىتى مۇهىم. گەپنىڭ ئۇرانى تولىمۇ كەسكىن، مېنى پۈتۈنلەي ئۈمىدسىزلەندۈردى. دادام ماڭا زادى بۇنداق گەپ قىلىپ باقمىغان. مۇنداقچە ئېيتقاندا، لىسبوننى يەر يۈتۈپ كەتسە كەتسۇنكى، ئۇنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپلىق قىلىشقا بولمايتتى. خەتتىكى گەپنىڭ ئۇرانى مانا مۇشۇ.

ــ بولدىلا، ئېيتمۇەرگىن، ئۇنداقتا مەندىن نېمىشقا يوشۇرماقچى بولدۇڭ؟

ــ هەي، سادىغاڭ كېتەي ! سېنى قورقۇپ كەتمىسۇن، دەپ ! ئۆزۈمنىڭ بۇ ئىشلارنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇپ كېتەلىشىمنى ئۈمىد قىلاتتىم. شۇنداق قىلىپ، خەتنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن دادامغۇ قايتىپ كەلدى، مېنىڭ كۆلپەتلىك كۈنلىرىم باشلاندى. مەن دادامغا قەتئىي، ئېنىق، ئەستايىدىل جاۋاب بەرمەكچى بولدۇم ـ يۇ، لېكىن نېمىشقىدۇر پۇرسەت بولمىدى. ئۇ هەتتا بۇ ئىشنى سوراپمۇ قويمىدى، نېمىدېگەن قاقباش قېرى ـ هە !

ئەكسىچە، بۇ ئىش خۇددى ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھەرقانداق جېدەل ـ ماجىرا ۋە ئۇقۇشماسلىقلارنىڭ يۈز بېرىشى ئەمدى مۇمكىن ئەمەستەك، تامامەن ھەل قىلىنىپ بولغاندەك قىياپەتكە كىرىۋالدى. ئاڭلىدىڭمۇ؟ ئەمدى مۇمكىن ئەمەس، ئۆزىگە نەقەدەر ئىشەنگەن ـ ھە ! ئۇ ماڭا تولىمۇ قىزغىن، تولىمۇ سىلىق بولۇپ كەتتى، مەن ھاڭ ـ تاڭ قالدىم. ئۇ نېمانچە ئەقىللىكتۇ، ئىۋان پېتروۋىچ، بىلىپ قويغىنىڭىز ياخشى ! ئۇ كىتابنى قويماي ئوقۇيدۇ، بىلمەيدىغىنى يوق. سىزگە بىر قاراپلا ئوي ـ خىيالىڭىزنى تامامەن بىلىۋالىدۇ، خۇددى ئۆزىنىڭ ئوي ـ خىيالىنى بىلگەندەك. شۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك، كىشىلەر ئۇنىڭغا قېرى تۈلكە دەپ لەقەم قويۇشقان. ناتاشا دادامنى ماختىشمىنى ياقتۇرمايدۇ. خاپا بولما، ناتاشا. ھە، شۇنداق قىلىپ... بۇ مۇنداقلا ئېيتىلغان گەپ ! دەسلەپتە ماڭا پۇل بەرمىدى، بىراق ھازىر بېرىدىغان بولدى، تۇنۇگۈن پۇل بەردى. ناتاشا، مېنىڭ پەرىشتەم، غورىگىل تۇرمۇش ئاخىرلاشتى ! قارىغىنا، يېرىم يىلنىڭ ئىچىدە مېنى جازالاش يۈزىسىدىن كېمەيتىۋەتكەن پۇلنىڭ ھەممىسىنى تولۇقلاپ بەردى. قارا ئاڭلارچۇ، ناھايىتى كۆپ، تېخى ساناپ باقمىدىم. ماۋرا، كۆردۇڭمۇ بۇ جىق پۇلنى ! ئەمدى تاۋاق ـ قوشۇق، يىپ ـ يىڭنىنى گۆرۈگە قويمايمىز.

ئالیوشا يانچۇقىدىن بىر يېرىم مىڭ رۇبلى كەلگۈدەك قېلىن بىر تېڭىق پۇلنى ئېلىپ، شىرەنىڭ ئۈستىگە قويدى. پۇلنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ كەتكەن ماۋرا ئالیوشانى ماختاشقا باشلىدى. ناتاشا تاقەتسىزلىك بىلەن ئۇنى گەپىنى داۋاملاشتۇرۇشقا دەۋەت قىلدى.

ـــ ھىم، شۇنىڭ بىلەن قانداق قىلىش كېرەكلىكى ئۈستىدە ئويلانمىسام بولمايدىغان بولۇپ قالدى... ـــ دېدى ئالیوشا، ـــ دادامنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپلىق قىلغىلى بولاتتىمۇ؟ سىلەرگە قەسەم ئىچىپ بېرىمەنكى، مۇبادا ئۇ ماڭا ھازىرقىدەك سىلىق بولماي، بۇرۇنقىدەك قوپاللىق قىلىدىغان بولسا ھېچقانداق

ئىشنى ئويلاشمايمەن. ئۇنىڭغا توغرىدىن - توغرىلا خالىمايدىغان-لىقىمنى، ئەمدى چوڭ بولغانلىقىمنى، ھازىر بۇ ئىشنى قارار قىلىپ بولغانلىقىمنى ئېيتمەن. ماڭا ئىشىنىڭلار، ئاداققىچە چىڭ تۇرىمەن. لېكىن، ھازىر نېمىمۇ دېيەلەيمەن؟ بىراق، ئىككىڭلار مەندىن ئاغرىنماڭلار! بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن. سەن خاپا بولۇپ قالغاندەك تۇرىسەن، ناتاشا. ئىككىڭلار نېمىشقا مەنىلىك قارىشىسىلەر؟ سىلەر چوقۇم مېنى خەقنىڭ دامىغا چۈشۈپ كەتتى، قىلچىمۇ مەيدانى يوق، دەپ ئويلايسىلەر. مەيدانىم ناھا-يىتى مۇستەھكەم، ئىنتايىن مۇستەھكەم، سىلەر ئويلىغاندىنمۇ مۇستەھكەم! بۇنىڭغا، مۇشكۇل ئەھۋالدا تۇرۇۋاتقان بولساممۇ، لېكىن دەرھال ئۆزۈمگە: «بۇ مېنىڭ مەسئۇلىيىتىم، مەن ھەممە-نى، ھەممە ئىشنى دادامغا ئېيتىشىم كېرەك» دېگەنلىكىم دەلىل بولالايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا دېدىم، ھەممىنى تولۇق ئېيتتىم، ئۇ باشتىن - ئاخىر ئاڭلىدى.

— نېمە دېدىڭ؟ دادامغا زادى نېمىلەرنى ئېيتتىڭ؟ — دەپ سورىدى ناتاشا تەخىرسىزلىك بىلەن.

— مەن دادامغا باشقا ھەرقانداق بىر قىز بىلەن توي قىلىشنى خالىمايدىغانلىقىمنى، ئۆزۈمنىڭ لايىقى — سېنىڭ بارلىقىڭنى ئېيتتىم. دېمەك، ھازىرغا قەدەر مەن بۇ ئىشنى توغرىدىن - توغرا ئېيتىپ باقمىغانىدىم، ئەمما شۇنداق ئېيتماقچى بولۇۋاتىمەن، ئەتىلا ئېيتىمەن، بىر قارارغا كېلىپ بولدۇم. باشتا ئۇنىڭغا، پۇلنى كۆزلەپ توي قىلىش نومۇس، ئابرۇيسىزغا سەت، ئۆزىمىزگە ئاقسۆڭەك دەپ تەمەننا قويۇش بەكمۇ ئەخمەقلىق، دەيمەن. ئۇنىڭغا ئاكا - ئۇكىلار سۆزلەشكەندەك گەپنىڭ ئوچۇقىنى دەيمەن، ئاندىن مېنىڭ ئۇچىنچى دەرىجە① گە كىرىدىغانلىقىمنى، ئۇچىنچى دەرىجىنىڭ ئاساسلىق ئورۇندا

---

① ئەسلىي تېكىستى فىرانسۇزچە. ئۇچىنچى دەرىجە فىرانسىيەدىكى 1789 - يىلىدىكى ئىنقىلابتىن ئىلگىرى قىلچە ئىمتىيازى بولمىغان يېزا ئاھالىسى بولۇپ، كۆپىنچە شەھەر ئاھالىسى ۋە بۇرژۇئازىيەنى كۆرسىتىدۇ.

تۇرىدىغانلىقىنى، مېنىڭمۇ باشقىلارغا ئوخشاش بۇنىڭدىن پەخىرلىنىدىغانلىقىمنى، باشقىلاردىن ئالاھىدە بولۇۋېلىشنى خالىمايدىغانلىقىمنى چۈشەندۈرىمەن... قىسقىسى، توغرا پىكىرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا ئېيتتىم... تولۇپ تاشقان قىزغىنلىق بىلەن، جەلپ قىلارلىق ھالدا ئېيتتىم. ئۆزۈمۇ بەك ھەيران قالدىم. ئاخىرىدا، ئۇنىڭ نۇقتىئىنەزىرىدە تۇرۇپ شۇنى دەللەپ بەردىمكى... ئۇدۇللا مۇنداق دېدىم: «بىزنى كىنەز دېگىلى بولامدۇ؟ كىنەز ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققانلا يېرىمىز بار، ئەمەلىيەتتە، بىزدە نەدىمۇ كىنەزگە خاس سۈپەت بولسۇن؟ بىرىنچىدىن، بىزدە ئېشىپ - تېشىپ تۇرغان بايلىق يوق، پەقەت بايلىقلا ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدۇ. زامانىمىزدىكى ئەڭ چوڭ كىنەز روتھىلدنى دېسە بولىدۇ. ئىككىنچىدىن، بۇگۈنكى ئاقسۆڭەكلەر جەمئىيىتىدە كىشىلەر ئاللىقاچان بىزنى تىلغا ئالماس بولۇپ كەتتى. ئۈچىنچىدىن، تاغام سېمىيون ۋالكوۋسكىينىڭ موسكۋادىلا نامى بار، يەنە كېلىپ ئۇ ئاخىرقى ئۇچ يۇز يانچىسىنىمۇ سېتىۋەتتى، خەجلەپ تۈگەتتى. ئەگەر دادىسى پۇل تاپمايدىكەن، ئۇنىڭ ئۇرۇق - ئەۋلادى ئۆزى بېرىپ يەر تېرىشى مۇمكىن، ھازىر مۇشۇنداق كىنەزلەر بار. شۇڭا، بىزنىڭ مەغرۇرلىنىدىغان ھېچبىر يېرىمىز يوق.» قىسقىسى، ئۇنىڭغا ئېچىمدىكى گەپنىڭ ھەممىسىنى، بىرنىمۇ قويماي ئېيتتىم، سەمىمىيلىك بىلەن، ئوچۇق - ئاشكارا ئېيتتىم، ھەتتا قانات - قۇيرۇق چىقىرىمەن دەپ ئاشۇرۇۋەتكەن يەرلىرىمۇ بار. ئۇ گېپىمگە ئېرەنمۇ قىلماستىن، مېنى گىراف ناينىسكىينىڭ ئۆيىگە بارمايۋاتىسەن، چوقۇندۇرغان ئاناڭ K كىنەز خانىمنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشىڭ كېرەك، ئەگەر K كىنەز خانىمنىڭ قارشى ئېلىشىغا مۇيەسسەر بولالىساڭ، ئۇنداقتا ھەممىلا يەردە قارشى ئېلىنىسەن، ئىستىقبالىڭ كاپالەتكە ئىگە بولىدۇ، دېگەندەك گەپلەر بىلەن ئەيىبلىدى. ئۇ تاغدىن - باغدىن توختىماي سۆزلىدى. بۇ گەپلەر «سەن بىلەن بىللە بولغاندىن

ئېتىبارەن ھەممە ئادەمنى تاشلىۋەتتىڭ، بۇ ناتاشانىڭ تەسىرىگە ئۇچراشتىن بولدى» دېگەندىن بېشارەت بېرەتتى. ئەمما، ھازىرغىچە ئۇنىڭ سېنى بىۋاستە تىلغا ئېلىپ باقمىنى يوق، ئەتەي ئۆزىنى قاچۇرۇۋاتقان گەپ. ھەر ئىككىلىمىز قۇۋلۇق قىلىۋاتىمىز، پۇرسەت كۈتۈۋاتىمىز، قارشى تەرەپنىڭ كوكۇلىسىدىن تۇتۇۋېلىشنى ئويلاۋاتىمىز. ماڭا ئىشەنگىن، مېنىڭ ئۇتۇۋالىدىغانلىقىمدا گەپ يوق.

— ئەمىسە، نەتىجىسى قانداق بولدى، داداڭ قانداق قارارغا كەلدى؟ بۇنىسى ھەممىدىن مۇھىم. ئەجەبمۇ تىلىڭنى چاينىپ كەتتىڭغۇ، ئالىيوشا...

— خۇدا بىلىدۇ. دادامنىڭ زادى قانداق قارارغا كەلگەنلىكىنى بىلگىلى بولمايدۇ. مېنىڭ ئەزەلدىن تىل چاينايدىغان ئادىتىم يوق. مەن رەسمىي گەپنى قىلىۋاتىمەن. ئۇ ھېچنېمىنى قارار قىلمىدى، مېنىڭ گەپلىرىمگە كۈلۈپلا قويدى، ئۇنىڭ بۇ كۈلكىسى ماڭا ئىچ ئاغرىتىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. ماڭا مەلۇم، بۇ بىر ھاقارەت، ئەمما ھەرگىزمۇ خىجىل بولمايمەن. «مەن سېنىڭ پىكرىڭگە تامامەن قوشۇلمەن، — دېدى دادام، — ئەمما، بىز ھازىر يەنىلا گىراف ناينىسكىينى يوقلاپ كېلەيلى، ئېسىڭدە بولسۇن، ئۇ يەرگە بارغاندا بۇ ئىشتىن ئېغىز ئاچما، مەن سېنى چۈشىنىمەن، لېكىن ئۇلار زادى چۈشەنمەيدۇ» دېدى. ئۇلارمۇ ئۇنى ئانچە چۈشىنىپ كەتمىسە كېرەك، ئۇنىڭ ئۇستىگە نېمىشقىدۇر ئۇنىڭدىن خاپىدەك قىلاتتى. ھازىر ئاقسۆڭەك جەمئىيىتىدىكىلەر دادامنى ئانچە ياقتۇرمايدۇ. گىراف دەسلەپتە ماڭا تولىمۇ سۈرلۈك، تەكەببۇر مۇئامىلە قىلدى، خۇددى مېنىڭ ئۆزلىرىنىڭكىدە چوڭ بولغانلىقىمنى ئۇنتۇپ قالغاندەك. راست دەيمەن، تەستە ئەسكە ئالغاندەك قىياپەتكە كىرىۋالدى. ئۇ مېنىڭ تۇزكورلۇقۇمغا، ياخشىلىق قىلغانىنى بىلمىگەنلىكىمگە خاپا بولغاندى، ئەمەلىيەتتە، قىلچىلىكمۇ ۋاپاسىزلىق قىلمىغانىدىم؛ ئۇنىڭ ئۆيىدە ھەقىقەتەنمۇ مەنسىز، بۇرۇقتۇرما ئىدى، شۇڭا

ئۇلارنىڭكىگە بارمىدىم. ئۇ دادامغىمۇ سوغۇق مۇئامىلە قىلاتتى، ئۇنىڭ مۇزدەك چىرايىغا، ھېچكىمنى ياراتمايدىغان تەلەتىگە قارىماي، دادام نېمىشقا ئۇنىڭكىگە بارىدىكەنە؟ بۇ بەكمۇ ئاچچىقىمنى كەلتۈردى. بىچارە دادام ئۇنىڭ تاپىنىنى يالىغۇدەك قىلىپ كەتتى، ماڭىمۇ ئايان، ھەممىسى مەن ئۈچۈن ئىدى، بىراق ماڭا ھېچنېمە لازىم ئەمەس. مەن ئەسلىدە، كېيىن ئويلىغانلىرىمنى دادامغا تولۇق ئېيتىپ بەرمەكچى بولدۇم، لېكىن ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ ئېيتمىدىم. ئۇنىڭغا نېمىشقا ئېيتىمەن؟ مەن ئۇنىڭ خىيالىنى ئۆزگەرتىشكە قادىر ئەمەس، لېكىن ئۇنىڭ دەردىگە دەرد قوشالايمەن، گەرچە ھازىر دەردى يېتىپ ئاشسىمۇ. بوپتۇ ئەمىسە، ئاز - تولا قۇۋلۇق قىلاي، يەنە كېلىپ ھەممە ئادەمدىن بەكرەك ھېيلە ئىشلىتەي. ئەگەر گىرافنى مېنى ھۆرمەتلەيدىغان قىلالىسام، بۇنىڭ نەتىجىسى قانداق بولىدۇ؟ مەن تېزلا مەقسىتىمگە يېتتىم، بىر كۈننىڭ ئىچىدە ھەممە ئىش باشقىچە تۈس ئالدى! گىراف ناينىسكىي ئەمدى مېنى قەيەرگە ئولتۇرغۇزۇشنى بىلەلمەيلا قالدى، بۇ ئىشتا يالغۇز ئۆزۈمنىڭ كۈچىگە تايانىدىم، ئاز - تولا قاقباشلىق قىلدىم، دادامغا ئەمدى قوللىرىنى كېرىپ ھەيران بولماقتىن باشقا ئىش يوق ئىدى...

— ماڭا قارا، ئالیوشا، ئەمدى رەسمىي گەپكە كەل! — دېدى ناتاشا زېرىككەندەك ئۇنلۇك ئاۋازدا، — سېنى بىزنىڭ ئىشىمىز توغرۇلۇق سۆزلەيدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم، بىراق سەن ناينىسكىي ئائىلىسىدە ئۆزۈڭنى قانداق كۆرسەتكەنلىكىڭنى سۆزلەپلا كەتتىڭ. سېنىڭ گىرافنىڭ مەن بىلەن نېمە ئالاقىسى؟

— نېمە ئالاقىسى؟ ئاڭلىغانسىز ئىۋان پېتروۋىچ، نېمە ئالاقىسى بولاتتى؟ مانا بۇ ھەممىدىن مۇھىم. ئۆزۈڭ بىلىپ قالسەن، مەن ئاخىر ھەممىنى ئېنىق سۆزلەپ بېرىمەن. بىراق، مېنى سۆزلەشتىن توسماڭلار... قىسقىسى، ساڭا دېسەم، ناتاشا، سىزگىمۇ دەيمەن، ئىۋان پېتروۋىچ، گاھىدا دېگەندەك زېرەك

بولۇپ كېتەلمەيدىغان تەرەپلىرىمۇ بار، گاھىدا ھەتتا بەكمۇ دۆتلىشىپ كېتىمەن، راست دەيمەن. بۇ دائىم بولۇپ تۇرىدىغان ئىش. ئەمما، بۇ قېتىم شۇنداق ۋەدە بېرەلەيمەنكى، خېلىلا ئۇستىلىق قىلدىم... ھەتتا ئوبدانلا باش قاتۇردۇم، دېسىمۇ بولىدۇ. شۇڭا، مېنىكچە، سىلەرمۇ ناھايىتى خۇشال بولمىسىلەر، چۈنكى، مەن ئانچە... دۆت ئەمەس...

— ۋاي - ۋۇي، ئالیوشا، بولدى قىلساڭچۇ ! قەدىرلىكىم!... — ناتاشا باشقىلارنىڭ ئالیوشانى دۆت دېيىشىگە چىداپ تۇرالمايتتى. ئىلگىرى نەچچە قېتىم، مەن ئالیوشاغا ئۇنىڭ ئەخمىقانە ئىشلىرىنى قىلچە يۇز - خاتىر قىلماستىن كۆرسىتىپ بەرگىنىمدە ناتاشا ھېچنېمە دېمىگەن بولسىمۇ، ئاغزىنى دومسايتىپ قاتتىق نارازى بولغاندى، بۇ ئۇنىڭ جېنىغا تېگىدىغان ئىش ئىدى. ئۇ باشقىلارنىڭ ئالیوشانى ھاقارەتلىشىگە چىداپ تۇرالمايتتى، ئېھتىمال ئالیوشانىڭ يېتەرسىزلىكى ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئايان بولغانلىقى ئۈچۈن شۇنداقتۇ، شۇڭا تېخىمۇ ئېغىر ئالاتتى. بىراق، بۇ خىياللىرىنى ئالیوشاغا ئەزەلدىن ئېيتمايتتى، ئۇنىڭ غۇرۇرىغا تېگىپ كېتىشتىن قورقاتتى. بۇنداق ئەھۋالدا ئالیوشا تولىمۇ سەزگۈر بولۇپ كېتەتتى، بەلكى ھە دېگەندىلا ناتاشانىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلىۋالاتتى. ناتاشا بۇنى كۆرۈپ يەتكەندە كۆڭلى تولىمۇ يېرىم بولاتتى - دە، ئۇنى دەرھال ماختاپ قوياتتى، تەسەللى بېرەتتى. ئاتايا ناتاشانىڭ ئۇنىڭ گېپىدىن ئازابلانغانلىقىمۇ شۇ ۋەجدىن ئىدى... — بولدىلا، ئالیوشا، سەل - پەل يېنىكلىك قىلىپ سالىدىغان تەرىپىڭ بار، سەن ھەرگىزمۇ ئۇنداق ئەمەس، — دېدى ناتاشا تولۇقلاپ، — نېمىشقا ئۆزۈڭنى چۈشۈرىسەن؟

— ماقۇل ئەمىسە، سۆزۈمنى ئېيتتىم بولاي. گىراف بىزنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن، دادام ماڭا قاتتىق چېچىلدى. ئىچىمدە، قېنى كۆرەرمىز، دەپ ئويلىدىم. ئۇ چاغدا بىز پەيتونغا ئولتۇرۇپ كىنەز خانىمنىڭ ئۆيىگە كېتىۋاتاتتۇق. مەن ئۇنىڭ

ياشىنىپ، كاللىسىدىن سەل كەتكەنلىكىنى، ھەتتا قۇلاقتىنمۇ كەتكەنلىكىنى، لېكىن كۇچۇككە بەك ئامراقلىقىنى بۇرۇنلا ئاڭلىغانىدىم. ئۇنىڭ بىر توپ كۇچۇكلىرى بار ئىكەن، بەكمۇ ئەتىۋارلايدىكەن. شۇنداق بولسىمۇ ئاقسۆڭەكلەر جەمئىيىتىدىكى تەسىرى ناھايىتى چوڭ ئىدى. ھەتتا نام ـ ئاتىقى چىققان[1] كىنەز ناينىسكىيمۇ ئۇنىڭغا خۇشامەت[2] قىلاتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن يول ئۈستىدىلا ئومۇمىي ھەربىكەت پىلانىمنى تۈزۈپ بولدۇم. قېنى ئويلاپ كۆرۈڭلارچۇ، مېنىڭ پىلانىم نېمىگە ئاساسلىنىپ تۈزۈلگەن؟ ئاساسلانغىنىم: ھەممە ئىت مېنى ياخشى كۆرىدۇ، راست ! مەن مۇشۇ نۇقتىغا دىققەت قىلدىم. ئېھتىمال، مەندە بىر خىل جەلپكارلىق باردۇ، ئېھتىمال مەن جىمى ھايۋانغا ئامراقتىمەن، نېمە ئۈچۈنلۈكىنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن. ئىشقىلىپ، ئىتلار ھەقىقەتەن ماڭا ئامراق، ئىش شۇنداق ئىدى. جەلپكارلىق مەسىلىسىگە كەلسەك، ناتاشا، ساڭا تېخى ئېيتمىغانىدىم، بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى مەن ئەرۋاھ چاقىرغىلى باردىم. ئەرۋاھ چاقىرىشنى بىلىدىغان پېرىخوننىڭ قېشىغا باردىم، ئاجايىپ ئىش بولدى، ئۇۋان پېتروۋىچ، مەن قاتتىق ھاڭ ـ تاڭ قالدىم. مەن جۇلىئۇس كائېسار[3] نىڭ ئەرۋاھىنى چاقىرىپ كەلدىم.

ـــ ۋاي خۇدايىمەي ! جۇلىئۇس كائېسارنىڭ سەن بىلەن نېمە ئالاقىسى؟ ـــ دېدى ناتاشا ۋە قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى، ـــ مۇمكىن ئەمەس.

ـــ نېمىشقا مۇمكىن ئەمەس... مەن خۇددى بىر... مېنىڭ نېمە ئۈچۈن جۇلىئۇس كائېسارنىڭ ئەرۋاھىنى چاقىرىش ھوقۇقۇم يوق ئىكەن؟ بۇ ئىش ئۇنى زىيانغا ئۇچرىتامدىكەن؟ ئۇنىڭ كۈلۈپ كەتكىنىنى قارىمامدىغان !

---

① ② ئەسلىي تېكىستى فىرانسۇزچە.

③ جۇلىئۇس كائېسار (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 100 ـ يىلىدىن مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 44 ـ يىلىغىچە) قەدىمكى رىمنىڭ سەركەردىسى، سىياسىيونى.

— ئەلۋەتتە، ھېچقانداق زىيىنى يوق... قەدىرلىكىم، ئۇنداق بولسا جۇلئۇس كائېسار ساڭا نېمە دېدى؟

— ھېچنېمە دېمىدى. مەن قېرىنداشنى تۇتۇپ تۇردۇم، قېرىنداش ئۆزلۈكىدىن قەغەزگە خەت يازدى. ئۇلار بۇ جۇلئۇس كائېسار يازغان خەت، دېيىشتى، مەن ئىشەنمىدىم.

— ئۇ نېمە دەپ يازدى؟

— ئۇنىڭ يازغىنى گوگولنىڭ ئوبوموكنى[1] سىغا ئوخشاپ كېتىدۇ... كۇلمىسەڭچۇ!

— يەنىلا كىنەز خانىمنىڭ گېپىنى قىلساڭ، قانداق!

— بىراق، سىلەر گېپىمنى بۆلۈپ قويۇۋاتىسىلەر. بىز كىنەز خانىمنىڭ ئۆيىگە كەلدۇق. مەن دەرھال مىمىنى ئەركىلىتىشكە باشلىدىم. مىمى ئادەمنى سەسكەندۇرىدىغان قېرى ھەم يىرگىنىچلىك ئىت، ئۇنىڭ ئۇستىگە مىجەزى چۇس، ئادەم چىشلەيدىغان ئەيىبى بار. ئەمما، كىنەز خانىم ئۇنى تولىمۇ ياخشى كۆرىدۇ، ئۇنىڭغا مەپتۇن دېسىمۇ بولىدۇ، ئۇلار ياش جەھەتتە ئانچە پەرقلەنمەيدۇ. مەن كىرپىلا ئۇنىڭغا كەمپۈت بەردىم، ئون مىنۇتتىلا قول ئېلىشىشنى ئۆگەتتىم، لېكىن باشقا ئادەم ئۆمۈر بويى ئۆگىتەلمىگەنىكەن. كىنەز خانىم بۇنىڭدىن بەكلا خۇش بولۇپ كەتتى، يىغلىۋەتكىلى تاسلا قالدى. «مىمى، مىمى قول ئېلىشىشنى ئۆگىنىۋالدى! — دەيتتى ئۇ ئۆيىگە كەلگەنلىكى ئادەمگە، — مىمى قول ئېلىشىشنى ئۆگىنىۋالدى! پوپنى ئاتا تۇتقان ئوغلۇم ئۆگەتتى!» گىراف نايىنسكىي كەلگەندە، ئۇ يەنە: «مىمى قول ئېلىشىشنى ئۆگىنىۋالدى!» دېدى ماڭا قاراپ قويۇپ، ھاياجاندىن كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئالغان ھالدا. مومايىنىڭ كۆڭلى ئاجايىپ ياخشى ئىدى، ئۇنىڭغا سەل

---

① گوگولنىڭ «دەۋا» ناملىق دىرامىسىدىن نەقىل كەلتۈرۈلگەن. دىرامىدا يېزىلىشچە، بىر ئايال پومېشچىك ۋەسىيەتنامىگە ئىمزا قويغاندا «يېۋدوكىيە» دېگەن ئىسمىنى «ئوبوموكنى» دەپ يېزىپ قويىدۇ. كېيىن قالايمىقان يېزىلغان، ئوقۇغىلى بولمايدىغان خەتنى ئىپادىلەشكە ئىشلىتىلگەن.

ئىچىم ئاغرىدى. مەن پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ، ئۇنى بىرھازا ماختىدىم. ئۇنىڭ ناسۇال قۇتىسىغا ئۆزىنىڭ رەسىمى سىزىلغانىدى، بۇ ئاتمىش يىلنىڭ ئالدىدىكى تۇي قىلغاندا سىزىلغان رەسىم ئىدى. ئۇ ناسۇال قۇتىسىنى يەرگە چۈشۈرۈۋەتتى، مەن قۇتىنى يەردىن ئېلىپ بىلمىگەن قىياپەتتە: «نېمىدېگەن چىرايلىق رەسىم - ھە ! گويا پەرىشتىنىڭ ئۆزىلا، دېدىم. ئۇ خۇشاللىقتىن ئېرىپ كەتتى. مەن بىلەن تاغدىن - باغدىن پاراڭلىشىشقا باشلىدى، مېنىڭ قەيەردە ئوقۇغانلىقىمنى، قانداق دوست تۇتقانلىقىمنى سورىدى، تېخى چېچىمنىڭ چىرايلىق ئىكەنلىكىنىمۇ ماختىدى، بىز مانا شۇنداق پاراڭلاشتۇق. مەن ئۇنى كۇلدۇرۇۋەتتىم، ئاندىن بىر سەتچىلىكنىمۇ سۆزلەپ بەردىم. ئۇ بۇنداق ھېكايىلەرگە ئامراق ئىدى، پەقەتلا بارمىقىنى چىقىرىپ مېنى قورقۇتۇپ قويۇاتتى، ئەمما شۇ ئان قاقاھلاپ كۇلۇپ كېتەتتى. خوشلىشىش ۋاقتىدا مېنى سۆيۇپ قويدى، كىرىست سىزىپ ماڭا بەخت تىلىدى، ھەر كۇنى كېلىپ كۆڭلىنى ئېچىپ قويۇشۇمنى ئېيتتى. گىراف قولۇمنى تۇتتى، كۆزلىرىدىن خۇشامەتلىك ئىپادىسى چىقىپ تۇراتتى. دادامغا كەلسەك، گەرچە ئۇ بەكمۇ ئاق كۆڭۈل، سەممىي، ئالىيجاناب ئادەم بولسىمۇ، ئىشىنىش - ئىشەنمەسلىك ئۆزۈڭلارنىڭ ئىشى، بىز بىللە ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە، خۇشاللىقتىن يىغلىۋەتكىلى تاس قالدى. ئۇ مېنى قۇچاقلىدى، ئوچۇق - ئاشكارا، ھەتتا سەل سىرلىق ھالدا ئىستىقبال، كىشىلىك مۇناسىۋەت، مال - دۇنيا، نىكاھ قاتارلىقلار توغرۇلۇق سۆزلىدى، نۇرغۇنلىرىنى چۈشەنمىدىم. شۇ چاغدا ئۇ ماڭا پۇل بەردى. بۇ تۇنۇگۇنكى ئىش. ئەتە كىنەز خانىمنىڭ قېشىغا يەنە بارىمەن. بىراق، دادام نېمىلا دېگەنبىلەن ئالىيجاناب ئادەم. كەلسە - كەلمەس ئويلاپ قالماڭلار. گەرچە مېنى سەندىن ئايرىۋەتكەن بولسىمۇ، ناتاشا، چۈنكى پۇل دېگەن نەرسە ئۇنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇپ قويدى، چۈنكى ئۇ كاتيە[1] نىڭ ھېلىقى بىرنەچچە مىليون روبلى پۇلىغا ئېرىشمەكچى، لېكىن سەندە پۇل يوق.

① كاتېرىنانىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى.

ئۇنىڭ پۇلغا ئېرىشىشى پەقەتلا مەن ئۈچۈن، ساڭا قىلىنغان ئادالەتسىزلىك ئۇنىڭ تولىمۇ نادانلىقىدىن بولغان. بىراق، قايسىبىر ئاتا ئوغلىنىڭ بەختىنى تىلىمەيدۇ؟ ئۇنىڭ قارىشىچە، بىرنەچچە مىليون بولسىلا، بەختىمۇ بولىدۇ، بۇ ئۇنىڭ خاتالىقى ئەمەس. ئۇلارنىڭ ھەممىسى شۇنداق. بىلىش كېرەككى، ئۇنىڭغا مۇشۇ نۇقتىدىن باھا بېرىش كېرەك، شۇنداق بولغاندا دەرھال ئۇنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولىدۇ. مېنىڭ بۇ يەرگە ئالدىراپ ـ تېنەپ كېلىشىم، ناتاشا، سېنى بۇنىڭغا ئىشەندۈرۈش ئۈچۈن، چۈنكى دادامغا غۇم ساقلاپ كېلىۋاتقانلىقىڭ ماڭا مەلۇم. ئەلۋەتتە، بۇ سېنىڭ خاتالىقىڭ ئەمەس، مەنمۇ سېنى ئەيىبلىكە بۇيرۇمايمەن...

ــ بۇ گەپچە، كىنەز خانىمنىڭ ئەتىۋارلىشىغا نائىل بوپسەن - دە! قىلغان بارلىق قۇۋلۇقلىرىڭ، نەيرەڭلىرىڭنىڭ ھەممىسى مۇشۇنىڭ ئۈچۈنمىدى؟ ــ سوردى ناتاشا.

ــ نەدىكىنى ! قىلىۋاتقان گېپىڭنى قارا ! بۇ تېخى باشلىنىشى... مېنىڭ كىنەز خانىمنى تىلغا ئېلىشىمدىكى سەۋەب، بىلەمسەن، ئۇ ئارقىلىق دادامنى تىزگىنلەش، مەن تېخى مۇھىم ئىشنى ئېيتمىدىم.

ــ ئەمىسە، سۆزلىمەمسەن؟

ــ مەن بۇگۈن بىر ئىشقا، ھەتتاكى تولىمۇ غەلىتە بىر ئىشقا دۇچ كەلدىم، ھازىرغىچە ھەيرانمەن، ــ دېدى ئالیوشا گېپىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ــ سىلەرگە ئېيتىشىم كېرەك، دادام بىلەن گىراف خانىم تويىمىزنى بېكىتكەن بولسىمۇ، لېكىن ھازىرغا قەدەر رەسمىي ئېلان قىلغىنى يوق، شۇڭا ئۇ كاتيە بىلەن ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا ئايرىلىپ كەتسەممۇ سەتچىلىك بولمايدۇ. بۇ ئىشنى يالغۇز گىراف ناينىسكىيلا بىلىدۇ، بىراق ئۇ بىزنىڭ تۇغقىنىمىز، شەپقەتچىمىز. يەنە كېلىپ ئىككى ھەپتىدىن بېرى كاتيە ئىككىمىز ياخشى ئۆتكەن بولساقمۇ، ئەمما بۇگۈن كەچكە قەدەر ئۇنىڭ بىلەن كەلگۈسى توغرىسىدا، مۇنداقچە ئېيتقاندا،

نىكاھ ... مۇھەببەت خۇسۇسىدا بىر ئېغىزمۇ سۆزلىشىپ باقمىدۇق. ئۇنىڭدىن سىرت، ئاۋۋال K كىنەز خانىمنىڭ ماقۇللۇقىنى ئېلىش كېرەك، بىز ئۇنىڭدىن مۇمكىنچىلىكى بولغان جىمى ھىمايىگە ۋە ھېسابسىز بايلىققا ئېرىشەلەيمىز. ئۇ نېمە دېسە، ئاقسۆڭەكلەر جەمئىيىتىمۇ شۇنى دەيدۇ، ئۇنىڭ مۇئامىلە قىلىدىغانلىرىمۇ پۈتۈنلەي ئاشۇنداق ئەرباباللار... ئۇلار مېنى ئاقسۆڭەكلەر جەمئىيىتىگە ئېلىپ كىرىشنى، مەرتىۋىلىك ئادەمگە ئايلاندۇرۇشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىدۇ. بولۇپمۇ گىراف خانىم، يەنى كاتيەنىڭ ئۆگەي ئانىسى شۇنداق قىلىشتا ناھايىتى چىڭ تۇرىدۇ. سەۋەبى: كىنەز خانىم ئۇنىڭ چەت ئەلدىكى ئىشلىرى تۈپەيلى، ھازىرغىچە ئۇنى قوبۇل قىلىشنى خالىمايدۇ، بۇنىڭ بىلەن باشقىلارمۇ ئالدىراپ قوبۇل قىلمىسا كېرەك. ۋاھالەنكى، مەن بىلەن كاتيەنىڭ نىكاھ ئىشى ئۇنىڭغا غەنىيمەت پۇرسەت. شۇڭا، بۇ نىكاھىغا ئىزچىل قارشى تۇرۇۋاتقان گىراف خانىم مېنىڭ كىنەز خانىمنىڭ ئالدىدا ئېرىشكەن ئۈتۈقلىرىمدىن بۆلەكچىلا خۇشال، ئەلۋەتتە، بۇمۇ مۇھىم ئەمەس، مۇھىمى شۇكى: مەن كاتېرىنا فېئودوروۋنا بىلەن بۇلتۇر تونۇشقان، ئەمما ئۇ چاغدا مەن تېخى كىچىك، نادان ئىدىم، شۇڭا ئۇنىڭغا دېگەندەك ئېتىبار قىلماپتىكەنمەن...

— سەن ئەينى چاغدا مېنى بەكرەك ياخشى كۆرگەنلىكىڭ ئۈچۈن، — دېدى ناتاشا ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، — ھېچنېمىنى كۆرۈپ يېتەلمىگەن، لېكىن ھازىر...

— گەپ قىلماي تۇرغىن، ناتاشا، — دېدى ئالیوشا ھاياجانلانغان ھالدا، — سەن تامامەن خاتالاشتىڭ، بۇ ماڭا قىلىنغان ھاقارەت !... ساڭا رەددىيە بېرىشىڭ ئورنى يوق، گېپىمگە قۇلاق سالساڭلا ھەممىنى چۈشىنىسەن... ھەي، كاتيەنى چۈشەنسەڭ نەقەدەر ياخشى بولاتتى - ھە ! ئۇنىڭ نەقەدەر مۇلايىملىقىنى، پاكلىقىنى، خۇددى كەپتەردەك ئاق كۆڭۈل ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەن بولساڭ، نەقەدەر ياخشى ئىدى - ھە !

بىراق، چۇشىنىپ قالسەن، گېپىمگە قۇلاق سال ! ئىككى ھەپتە ئىلگىرى ئۇلار يېڭىلا بۇ يەرگە كەلگەندە، دادام مېنى باشلاپ كاتىيە بىلەن كۆرۈشكىلى باردى، شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئۇنى ئىنچىكە كۆزىتىشكە باشلىدىم. ئۇنىڭمۇ مېنى كۆزىتىۋاتقانلىقىنى پەملىدىم. بۇ ئىش مەندە ناھايىتى كۈچلۈك قىزىقىش پەيدا قىلدى. مېنىڭ ئۇنى يەنمۇ ياخشى چۈشىنىشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىمنى دېمەيلا قويماي. دادامنىڭ مېنى قاتتىق ھەيران قالدۇرغان ھېلىقى خېتىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن باشلاپلا مەندە مۇشۇ ئارزۇ تۇغۇلغانىدى. ھېچنېمە دېگۈم يوق، ئۇنى ماختىغۇمۇ يوق، پەقەت بىر نۇقتىنىلا ئېيتىپ قويماقچىمەن: ئۇ ئەتراپتىكى ئادەملەرگە تۈپتىن ئوخشىمايدۇ. ئۇنىڭدا ئۆزگىچە خاراكتېر، قەيسەر ۋە سەممىي قەلب بار، ئۇ پاكلىقى، سەممىيلىكى بىلەن شۇنداق قەيسەر، ئۇ ئەمدىلا ئون يەتتىگە كىرگەن بولسىمۇ، مەن ئۇنىڭ ئالدىدا كىچىك بالا، مەن يەنە بىر نۇقتىغا دىققەت قىلىدىمكى، ئۇ ئادەتتە خۇددى بىرەر مەخپىيەتلىكى بارەك ناھايىتى غەمكىن ئىدى، كۆپ گەپ قىلمايتتى، بىرنېمىدىن قورقاندەك ئۆيدە سۈكۈتتە تۇراتتى، ئۇ دادامدىن قورقىدىغاندەك قىلاتتى. مەن ئۇنىڭ ئۆگەي ئانىسىنى ياقتۇرمايدىغانلىقىنى سېزىپ قالدىم. گىراف خانىم مەلۇم مۇددىئانى كۆڭلىگە پۈكۈپ تارقاتقان ئۆگەي قىزىنىڭ ئۇنى ئىنتايىن ياقتۇرىدىغانلىقى توغرىسىدىكى گەپلەر پۈتۈنلەي يالغان. كاتىيە پەقەتلا ئۇنىڭغا مۇتلەق ئىتائەت قىلاتتى، بۇ جەھەتتە ئۇلار كېلىشىم ھاسىل قىلغاندەك تۇراتتى. تۆت كۈننىڭ ئالدىدا، ئەتراپلىق كۆزەتكەندىن كېيىن، مەن ئارزۇيۇمنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا بەل باغلىدىم، بۈگۈن ئاخشام ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشىدۇ. كاتىيەگە ھەممىنى ئېيتىمەن، ھەممىنى ئىقرار قىلىمەن، ئۇنى بىز تەرەپكە ئۆتكۈزىمەن، شۇ چاغدا ئىشلار بىراقلا ھەل بولۇپ كېتىدۇ...

— نېمە؟ ئۇنىڭغا نېمىنى ئېيتىسەن؟ نېمىنى ئىقرار

قىلىسەن؟ ــ دەپ سوردى ناتاشا ئەنسىزلىك بىلەن.
ــ ھەممىنى، بىرنەمۇ قالدۇرماي ئېيتىمەن، ــ دېدى ئالیوشا جاۋابەن، ــ ماڭا مۇشۇ ئەقىلنى كۆرسەتكەن خۇداغا مىڭ قەتلە شۈكۈر. لېكىن، گېپىمگە قۇلاق سېلىڭلار، گېپىمنى زەن سېلىپ ئاڭلاڭلار! تۆت كۈننىڭ ئالدىدا، مەن سىلەردىن يىراقلىشىش، بۇ ئىشلارنى ئۆزۈم يالغۇز چۈشىنىش قارارىغا كەلدىم. مۇبادا سىلەر بىلەن بىللە بولسام، ئىككىلىنىپ قالىدىكەنمەن، گېپىڭلارنى يىرالماي قالىدىكەنمەن، شۇنىڭ بىلەن مەڭگۈ بىر قارارغا كېلەلمەيدىكەنمەن. ئۆزۈمنى يالغۇز ھالغا كەلتۈرسەم، ھەر ۋاقىت ئۆزۈمنى بۇ ئىشنى ئىياغلاشتۇرۇشۇم كېرەك، دەپ ئاگاھلاندۇرۇپ تۇرىدىكەنمەن. مەن ئۆزۈمگە جاسارەت بەردىم ــ شۇنىڭ بىلەن ئىش ئىياغلاشتى ! ئىش ھەل بولغاندىن كېيىن ئاندىن سىلەر بىلەن كۆرۈشمەن، دەپ ئويلىغانىدىم ! مانا، ئىشنى ھەل قىلىپ بولۇپ، قېشىڭلارغا كەلدىم !
ــ قانداق بولدى؟ زادى نېمە گەپ؟ ئىشلار قانداق بولۇپ كەتتى؟ چاپسان ئېيتساڭچۇ؟
ــ ناھايىتى ئاددىي ! مەن ئوچۇق - يورۇق، سەممىي ۋە جۇرئىتىمگە ئېلىپ ئۇنى ئىزدەپ باردىم... ئەمما، بۇنىڭدىن ئاۋۋال مېنى قاتتىق ھەيران قالدۇرغان بىر ئىشنى سىلەرگە سۆزلەپ بەرمىسەم بولمايدۇ. بىز مېڭىشتىن بۇرۇن دادام بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدى. ئەينى چاغدا مەن ئۇنىڭ كۇتۇپخانىسىغا كىرمەكچى بولۇپ بوسۇغىدا توختاپ قالدىم. ئۇ مېنى كۆرمىدى. خەت ئۇنى خېلىلا چۆچۈتكەن بولسا كېرەك، ئۆز - ئۆزىگە سۆزلەيتتى، توختىماي خورسىناتتى، ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭاتتى، ئاخىردا بىردىنلا قاقاھلاپ كۈلۈۋەتتى، قولىدا ھېلىقى خەت تۇراتتى. مەن ئۆيگە كىرىشتىن سەل قورقتۇم، بوسۇغىدا بىرھازا تۇرغاندىن كېيىن ئۆيگە كىردىم. دادام بىر ئىشتىن ناھايىتى خۇشال، ئادەتتىن تاشقىرى خۇشال ئىدى. ماڭا گەپ قىلغاندىكى تۇرقىمۇ غەلىتە ئىدى،

كېيىن بىردىنلا گەپتىن توختىۋالدى، ماڭا تېخى بالدۇر بولسىمۇ، دەرھال يولغا چىقىشقا تەييارلىنىشنى بۇيرۇدى، بۇگۈن ئۇلارنىڭكىدە باشقا مېھمان يوق، پەقەت ئىككىمىزلا بار، ئۇ يەردە كەچلىك زىياپەت بولىدۇ دەيسەن تېخى، ناتاشا، خاتالىشىپسەن، سەن ئاڭلىغان خەۋەر خاتا...

— ۋاي - ۋۇي، ئالیوشا، گەپنى بەك يىراقتا ئەكەتمىسەڭچۇ؟ كاتيەگە نېمىلەرنى ئېيتىپ بەرگىنىڭنى سۆزلىسەڭچۇ!

— تەلىيىمگە ئىككىمىز توپتوغرا ئىككى سائەت يالغۇز قالدۇق. گەرچە چوڭلار قۇدىلاشماقچى بولسىمۇ، مەن توغرىدىن - توغرىلا كاتيەگە، ئىككىمىزنىڭ توي قىلالمايدىغانلىقىمىزنى ئېيتتىم. مەن كۆڭلۈمدە ئۇنى ئىنتايىن ياخشى كۆرەتتىم، مېنى پەقەت ئۇلا قۇتقۇزالايتتى. شۇ چاغدا ئۇنىڭغا ھەممىنى ئېيتىپ بەردىم. ئويلاپ كۆر، ناتاشا، ئۇ بىزنىڭ ئىشىمىزدىن، ئىككىمىزنىڭ ئىشىدىن خەۋەرسىز ئىكەن. ئۇنىڭ قانچىلىك تەسىرلەنگەنلىكىنى كۆرگەن بولساڭ، بەك ياخشى بولاتتى. دەسلەپ ئۇ ناھايىتى قورقتى، چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭغا ئىككىمىزنىڭ ئىشىنى، يەنى سېنىڭ مېنى دەپ ئائىلەڭدىن ۋاز كەچكەنلىكىڭ، ئىككىمىزنىڭ بىر مەزگىل بىللە تۇرغانلىقىمىزدىن تارتىپ، ھازىرقى باش قېتىنچىلىقىمىز، قورقۇنچلىرىمىزغىچە، ئۇنى ئىزدەپ كېلىشىمىز (ساڭا ۋاكالىتەنمۇ سۆزلىدىم، ناتاشا)، ئۇنىڭ بىز تەرەپتە تۇرۇپ، ئۆگەي ئانىسىغا ئۆزىنىڭ ماڭا تېگىشنى خالمايدىغانلىقىنى ئوچۇق ئېيتىشىنى، شۇنداق قىلغاندىلا بىزنىڭ نىجاتلىق تاپىدىغانلىقىمىزنى، بۇنىڭدىن باشقا ئۇمىدىمىزنىڭ يوقلۇقىنى ئېيتتىم. ئۇ قىزىققان ھالدا، تولۇپ تاشقان ھېسداشلىق بىلەن بايانلىرىمغا قۇلاق سالدى. ئەينى چاغدا ئۇنىڭ زەڭگەر كۆزلىرى تولىمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتكەنىدى، ئۇنىڭغا ئىشەنگەنلىكىم ئۈچۈن ماڭا رەھمەت ئېيتتى، ھەم بىزدىن بارلىق ياردىمىنى ئايىمايدىغانلىقى

توغرىسىدا ۋەدە بەردى. ئاندىن سېنى سوردى، سەن بىلەن تونۇشۇشنى بەكمۇ خالايدىغانلىقىنى ئېيتتى، مەندىن ئۆزىنىڭ سېنى ئۆز ھەدىسىدىن چارە كۆرىدىغانلىقىنى، سېنىڭمۇ ئۇنى ئۆز سۆيگىدىن چارە كۆرۈشۈڭنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى ساڭا يەتكۈزۈپ قويۇشۇمنى ئۆتۈندى. سېنىڭ قېشىڭغا كەلمىگىنىمگە بەش كۈن بولغانلىقىدىن خەۋەر تاپقان چاغدا، مېنى دەرھال بۇ يەرگە كېلىشكە ئالدىراتتى...

ناتاشا تەسىرلەندى.

— ئەمىسە، سەن نېمىشقا ئىلگىرى گاس كىنەز خانىمنىڭ ئالدىدا قازانغان ئۇتۇقلىرىڭنى سۆزلەپ كېتىسەن! ھەي ئالیوشا! ئالیوشا! — دېدى ئۇ ئالیوشاغا ئەيىبلەش نەزىرىدە قاراپ، — ئۇنداقتا كاتيە قانداق بولدى؟ ئۇ سېنى ئۇزىتىپ قويغان چاغدا خۇشال قالدىمۇ؟

— شۇنداق، ناھايىتى خۇشال، ئۇ ئالیيجانابلىق قىلدى، ئەمما يىغلىۋەتتى. چۈنكى، ئۇمۇ مېنى سۆيەتتى، ناتاشا! ئۇ مېنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىنى ئېتىراپ قىلدى. ئۇنىڭ كۆزىگە باشقا ئادەم كۆرۈنمەيدىكەن، مېنى بۇرۇنلا ياخشى كۆرىدىكەن. ماڭا بەكمۇ دىققەت قىلىدىكەن، چۈنكى ئەتراپىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئالدامچى ۋە ساختىپەز ئىكەن، بىراق ئۇنىڭ نەزىرىدە مەن سەممىي، دۇرۇس ئادەم ئىكەنمەن. ئاخىرىدا ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ: «خۇدا سىزگە يار بولغاي، ئالېكسىي پېتروۋىچ، ئەسلىدە مېنىڭ ئويۇم...» دېدى ۋە گېپىنى تېخى تۈگىمەي تۇرۇپلا يىغلاپ تاشلىدى، ئاندىن كەينىگە بۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى. بىز كېلىشكەن بويىچە، ئەتە ئۇ ئۆگەي ئانىسىغا ماڭا ياتلىق بولۇشنى خالىمايدىغانلىقىنى ئېيتىدىغان، مەنمۇ دادامغا ھەممىنى ئېيتىدىغان، بەلكى يۇرەكلىك ھالدا ئېيتىدىغان بولدۇق. ئۇ ماڭا: «نېمىشقا بۇ ئىشلارنى بالدۇرراق ئېيتمىدىڭىز، — دەپ كايىدى، — دۇرۇس ئادەم ھېچنېمىدىن قورقماسلىقى كېرەك.» ئۇ شۇنداق ئالىيجانىاب ئىدى. ئۇمۇ دادامنى ياخشى كۆرمەيدىكەن، ئۇنى

ھېيلىگەر، ئاچ كۆز دەپ قارايدىكەن. مەن دادامنى ئاقلىدىم، بىراق ئۇ ماڭا ئىشەنمىدى. ئەتە دادام بىلەن گەپتە بىر يەرگە كېلەلمىسەم، مېنىڭ K كىنەز خانىمدىن يارەدەم تىلىشىمگە قوشۇلدى. بۇ ھالدا ھېچكىم قارشى چىقىشقا پېتىنالمايتتى. بىز ئاكا ـ سىڭلىدەك ئۆتۈشكە ۋەدە بېرىشتۇق. ئاھ، ئۇنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى سەنمۇ ئاڭلىغان بولساڭ ياخشى بولاتتى. ئۇ شۇنداق شور پېشانە، ئۇ ئۆگەي ئانىسىنىڭ قېشىدا ياشىغانلىقىدىن، پۈتكۈل ئەتراپتىكى مۇھىتتىن شۇنداق سەسكىنىدۇ... بۇنى ماڭا ئېيتمىدى، مەندىن سەل قورققانىدەك قىلاتتى، ئەمما مەن ئۇنىڭ گەپلىرىدىن بۇ نۇقتىنى پەملەپ قالدىم. ناتاشا، قەدىرلىكىم، ناۋادا ئۇ سېنى كۆرگەن بولسا، سېنى قانچىلىك ياخشى كۆرگەن بولاتتى ـ ھە ! ئۇنىڭ قەلبى نەقەدەر پاك ـ ھە ! ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولۇش كىشىگە ئازادىلىك، شادلىق ھېس قىلدۇرىدىكەن ! ئىككىڭلار راستلا ئاچا ـ سىڭىل بولۇپ يارالغانكەنسىلەر، بىر ـ بىرىڭلارنى چوقۇم ياقتۇرۇپ قالىسىلەر. مەن شۇنداق ئويلايمەن. مېنىڭ ئىككىڭلارنى بىر يەرگە ئەكېلىپ، ئۆزۈم بىر چەتتە تۇرۇپ سىلەردىن ھۇزۇرلانغۇم كېلىدۇ. سەن باشقىچە ئويدا بولما، ناتاشېنكا، مېنىڭ ئۇ توغرۇلۇق سۆزلىشىمگە رۇخسەت قىل. ساڭا ئۇ توغرۇلۇق، ئۇنىڭغا سەن توغرۇلۇق سۆزلەپ بەرگۈم كېلىدۇ. ساڭا مەلۇم، مېنىڭ ئەڭ سۆيىدىغىنىم سەن، سېنى ئۇنىڭدىن ئارتۇق سۆيىمەن... سەن مېنىڭ بارلىقىم !

ناتاشا ئۇن ـ تىنسىز ئالىيوشاغا تىكىلدى، چىرايىدىن مۇلايىملىق ۋە ئەلەملىك دەرد چىقىپ تۇراتتى. ئالىيوشانىڭ سۆزلىرى بىر تەرەپتىن ئۇنىڭغا تەسكىن بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنى پەرىشان قىلاتتى.

ـــ خېلى بۇرۇنلا، ئىككى ھەپتە ئىلگىرىلا، كاتيەنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى كۆرۈپ يەتكەنىدىم، ـــ دېدى ئالىيوشا گېپىنى داۋام قىلىپ، ـــ ھەر كۈنى كەچتە ئۇلارنىڭكىگە باراتتىم.

قايتىپ كېلىپ توختىماي خىيال قىلاتتىم، ئىككىڭلارنى خىيال قىلاتتىم، ئىككىڭلارنى سېلىشتۇراتتىم.

— قايسىمىز ياخشىراق ئىكەنمىز؟ — سوردى ناتاشا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ.

— گاھى سەن، گاھى ئۇ. لېكىن، ئاخىرىغا كېلىپ يەنىلا سەن ياخشى. ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشكەندە، ئۆزۈمنى تېخىمۇ سۈلكەتلىك، تېخىمۇ ئەقىللىك، تېخىمۇ ئالىيجانابھېس قىلىمەن. لېكىن، ئەتە ھەممە ئىش قارار تاپىدۇ.

— ئۇنداقتا كاتيەگە ئىچ ئاغرىتمامسەن؟ ئۇ سېنى ياخشى كۆرىدۇ، بۇنى ئۆزۈڭ ئېيتقان.

— ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىيدۇ، ناتاشا، بىراق، ئۇچىمىز ئۆزئارا ياخشى كۆرۈشۈشىمىز كېرەك، شۇ چاغقا بارغاندا...

— شۇ چاغقا بارغاندا، خوشلاشمىساق بولمايدۇ ! — دېدى ناتاشا ئۆزىگە سۆزلەۋاتقاندەك پەس ئاۋازدا. ئالیوشا ئۇنىڭغا چۈشىنىكسىز تەرزدە لاپپىدە قاراپ قويدى.

سۆھبىتىمىز ئۇشتۇمتۇت ئۈزۈلۈپ قالدى. ئاشخانا تەرەپتىن شىپىرلىغان ئاۋاز ئاڭلاندى، كىمدۇر بىرسى كىرىۋاتقاندەك قىلاتتى. بىرپەستىن كېيىن ماۋرا ئىشكىنى ئاچتى، ئالیوشاغا خۇپىيانە باش لىڭشىتىپ، ئۇنى سىرتقا چىقىشقا ئىشارەت قىلدى. ھەممىمىز بۇرۇلۇپ ئۇنىڭغا قارىدۇق.

— سىرتتا بىرسى سېنى چاقىرىۋاتىدۇ، بۇياققا چىققىن، — دېدى ئۇ بىر خىل سىرلىق تەلەپپۇزدا.

— بۇ چاغدا مېنى ئىزدەپ كەلگەن كىمدۇر؟ — دېدى ئالیوشا تولىمۇ ئەجەبلەنگەن ھالدا بىزگە قاراپ، — مانا ھازىر!

ئاشخانىدا كىنەز (يەنى ئالیوشانىڭ دادىسى) نىڭ فورما كىيىگەن مالىيە تۇراتتى. ئەسلىدە كىنەز ئۆيىگە قايتىپ كېتىۋېتىپ، پەيتونىي ناتاشانىڭ تۇرالغۇسىنىڭ قېشىدا توختاتقان ۋە ئالیوشانىڭ بۇ يەردە بار - يوقلۇقىنى ئۇقۇپ چىقىشقا ئۇنى كىرگۈزگەنىدى. مالاي مەقسەتنى ئېيتىپلا دەرھال

چىقىپ كەتتى.

ــ غەلىتە ئىش ! زادى بولۇپ باقمىغان ئىش، ــ دېدى ئالىيوشا ئوڭايسىزلانغان ھالدا بىزگە قاراپ، ــ بۇ قانداق ئىش؟

ناتاشا ئەنسىزلىك بىلەن ئۇنىڭغا قارىدى. ئۇشتۇمتۇت ماۋرا ئىشكنى يەنە ئاچتى.

ــ كىنەز ئۆزى كىردى ! ــ دېدى ئالاقزەدىلىك ئىچىدە قالغان ماۋرا بوش ئاۋازدا، ئاندىن شۇ ئان چىقىپ كەتتى.

چىرايىدا قان دىدارى قالمىغان ناتاشا ئورنىدىن دىڭىشىدە تۇردى. كۆزلىرى پارقىراپ كەتكەنىدى. ئۆزىنى شىرەنىڭ لېۋىگە بوشقىنا يۆلىۋالدى ـ دە، ھاياجانلانغان ھالدا ئىشىككە قارىدى، ھېلىقى چاقىرىلمىغان مېھمان مۇشۇ يەردىن كىرەتتى.

ــ ناتاشا، قورقما، يېنىڭدا مەن بار! سېنى ھاقارەتكە قويمايمەن، ــ دېدى ئالىيوشا پەس ئاۋازدا، ئۇ سەل ئوڭايسىزلىنىپ تۇرسىمۇ، ئۆزىنى تۇتۇۋالغانىدى.

ئىشىك ئېچىلدى، بوسۇغىدا گىراف ۋالكوۋسكىي پەيدا بولدى.

ئىككىنچى باب

گىراف بىزگە ناھايىتىمۇ تېز، ئەمما ئەستايىدىل نەزەر تاشلىدى. بۇنىڭدىن ئۇنىڭ بۇگۈن ياخشى نىيەت بىلەن ياكى يامان نىيەت بىلەن كەلگەنلىكىگە ھۆكۈم قىلىش تەس ئىدى. ئەمما، مەن ئۇنىڭ تاشقى قىياپىتىنى تەپسىلىي تەسۋىرلەپ بەرمەكچىمەن. بۇگۈن ئاخشام ئۇ مېنى تولىمۇ ھەيرەتتە قويغانىدى.

مەن ئۇنى ئىلگىرى كۆرگەنىدىم. ئۇ قىرىق بەش ـ قىرىق ئالتىلەرگە كىرگەن، تەق ـ تۇرقى كېلىشكەن، تولىمۇ چىرايلىق ئەر ئىدى. ئۇنىڭ چىراي ئىپادىسى ئەھۋالغا قاراپ ئۆزگىرىپ تۇراتتى، ئەمما بۇ خىل ئۆزگىرىش ھە دېگەندىلا

ناھايىتى تۈيۇقسىز، يەنە كېلىپ ئادەتتىن تاشقىرى تېز ئىدى. تېخى ھېلىلا گۈلقەقەلىرى ئېچىلغان، چىرايىدىن كۈلكە يېغىپ تۇرغان بولسا، ھەش - پەش دېگۈچىلا قاپىقى تۇرۇلگەن، قايغۇلۇق ياكى نارازىلىق تۇس ئالاتتى، سوزۇنچاق يۇزى قارامتۇل، سەدەپتەك چىشلىرى رەتلىك، ئاغزى كىچىك، نېپىز لەۋلىرى چىرايلىق، سەل - پەل ئېگىز كەلگەن قاشىرى ئېلىپتەك تۇز، كەڭ پېشانىسىدىن زادىمۇ قورۇق تاپقىلى بولمايدىغان، چېقىر كۆزلىرى يوغان ئىدى. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇنى سەتەڭ ئەر، دەپ ئاتاشقا يېتىپ ئاشاتتى، ئەمما ئۇنىڭ تەلەتى كىشىگە ئانچە ياقمايتتى. تەلەتى شۇنىڭ ئۈچۈن يىرگىنچلىك ئىدىكى، ئۇنىڭدىكى ئىپادە ئۆزىنىڭ ئەمەس، بەلكى سۇنئىي، ياسالما ئىدى، شۇنىڭ بىلەن سىزنى ئۇنىڭ ھەقىقىي قىياپىتىنى مەڭگۈ بىلىپ بولمايدىغان خىيالغا كېلىشكە مەجبۇر قىلاتتى. مۇبادا ئۇنىڭ چىرايىنى ئىنچىكە كۆزىتىدىغان بولسىڭىز، مەڭگۈ ئۆزگەرمەس بۇ نىقابنىڭ ئاستىغا بىر خىل ياۋۇزلۇق، قۇۋلۇق - شۇملۇق ۋە ئۇچىغا چىققان شەخسىيەتچىلىك يوشۇرۇنغانمىكىن، دېگەن گۇمانغا كەلمەي قالمايسىز. ئۇنىڭ كۆرۈنۈشتە تولمۇ چىرايلىق چېقىر كۆزلىرى بۆلەكچىلا كىشىنىڭ دىققىتىنى تارتاتتى. مۇشۇ كۆزلەرلا ئۇنىڭ ئىرادىسىگە تولۇق ئىتائەت قىلمايدىغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ كىشىلەرگە مۇلايىم، سەممىي نەزەردە باقماقچى بولاتتى - يۇ، ئەمما كۆزلىرى ئىككى ياقلىمىلىققا ئىگىدەك، مۇلايىم، سەممىي قاراشلار ئىچىدىن شەپقەتسىزلىك، ئىشەنمەسلىك، گۇمانخورلۇق ۋە زەھەرخەندىلىك ئىپادىلىنىپ قالاتتى... ئۇ ئېگىز بوي، تەق - تۇرقى كېلىشكەن، سەل ياداڭغۇ، كىچىك چىراي كۆرۈنەتتى. يۇمشاق كەلگەن قېنىق قوڭۇر چاچلىرىغا بىر تالمۇ ئاق سانجىمىغانىدى. قۇلاقلىرى، قوللىرى ۋە پۇتلىرى شۇنداق يارىشىملىق، تامامەن ئاقسۆڭەكلەرچە چىرايلىق، كىيىنىشى سۆلەتلىك، ھەم زامانغا لايىق ئىدى، ئاز - پاز ياشلارغا خاس سالاپەت چېقىپ تۇرسىمۇ،

لېكىن تەبىئىي ئىدى. ئۇ ئالىيوشانىڭ ئاكىسىغا ئوخشاپ قالاتتى. ھېچ بولمىسا، ئۇنى ھېچكىم بالاغەتكە يەتكەن بىر ئوغۇلنىڭ دادىسى دېمەيتتى.

ئۇ ئۇدۇل ناتاشاغا قاراپ ماڭدى، ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرۇپ ئېيتتى:

— مەن ئالدىن خەۋەرلەندۇرمەيلا يوقلاپ كېلىپ مالالىق يەتكۈزدۈم، ئەدەپ ـ قائىدىگىمۇ ئانچە چۈشمەيدۇ، ئەمما بۇ غەلـ-تە قىلىقىمنى ئۆزۈممۇ بىلدىم. بۇنىڭغا ئىشىنىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. كىم بىلەن ئالاقە قىلىۋاتقانلىقىم ئۆزۈمگە ئايان، سىزنىڭ ئەقىللىك، كەڭ قورساق ئىكەنلىكىڭىزمۇ ماڭا ئايان. سىزنىڭ ئون مىنۇتلا ۋاقتىڭىزنى ئالىمەن، مېنى چۈشىنىدىغانـ-لىقىڭىزغا ھەمدە بۇ قىلمىشىمنى يوللۇق دەپ قارايدىغانلىقـ-ىڭىزغا ئىشىنىمەن.

ئۇ گەپنى ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن، لېكىن ناھايىتى كەسكىن، كۈچلۈك تەلەپپۇزدا ئېيتتى.

— قېنى ئولتۇرۇڭ، — دېدى ناتاشا، ئۇ دەسلەپكى ئوڭايسىزلىنىش ۋە ئالاقزەدىلىكتىن تېخى قۇتۇلالمىغانىدى.

ۋالكوۋسكىي بىلىنەر ـ بىلىنمەس تەزىم قىلدى ـ دە، ئولتۇردى.

— ئاۋۋال، ئۇنىڭغا ئىككى ئېغىز گەپ قىلىشىمغا رۇخسەت قىلغايسىز، — دېدى ئۇ ئوغلىنىڭ يەلكىسىگە شاپىلاقلاپ تۇرۇپ، — ئالىيوشا، ئاتايا مېنى ساقلىمايلا كېتىپ قاپسەن، ھەتتا بىز بىلەن خوشلاشماپسەن، كېيىن بىرەيلەن گىراف خانىمغا كاتېرىنا فېئودوروۋنانىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىنى مەلۇم قىلدى. گىراف خانىم دەرھال ئۇنىڭ قېشىغا بارماقچى بولۇپ تۇراتتى، ئويلىمىغان يەردىن كاتېرىنا فېئودوروۋنا ئۆزى كىرىپ كەلدى، ئۇنىڭ روھى سولغۇن، يەنە كېلىپ بەكمۇ ھاياجان كۆرۈنەتتى. ئۇ بىزگە سېنىڭ خوتۇنۇڭ بولالمايدىغانلىقىنى ئوچۇقلا ئېيتتى. گېپىگە قارىغاندا، ئۇ موناستىرغا كىرمەكچى

بولۇۋېتىپتۇ، ئۇنىڭدىن ياردەم سوراپسەن، يەنە كېلىپ ئۇنىڭغا ناتالىيە نىكولايېۋنانى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭنى ئېيتىپ بېرىپسەن... كاتېرىنا فېئودوروۋنانىڭ بۇ سەممىي ئىقرارىغا، تەبىئىيكى سېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن قىلغان تولىمۇ غەلىتە سۆھبىتىڭ سەۋەب بولغان. ئۇ ئۆزىنى يوقتىپ قويۇپتۇ. بىلەمسەن، مەن ئەينى چاغدا ھەم چۆچۈدۈم، ھەم قورقتۇم. ئابايا پەيتون بىلەن بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ دېرىزىڭدىكى چىراغ يورۇقىنى كۆردۈم، — ئۇ ناتاشاغا بۇرۇلۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — مەن ئۇزاقتىن بېرى كاللامنى چىرمىۋالغان بىر خىيالدىن قۇتۇلالمىدىم، ئەڭ دەسلەپكى ھاياجىنىمنى باسالمىدىم، شۇنىڭ بىلەن سىزنى يوقلاپ كەلدىم. مەقسەت نېمە؟ سىزگە ھازىرلا ئېيتىپ بېرىمەن. ئەمما، ئاۋۋال سىزدىن ئۆتۈنمەنكى، چۈشەندۈرۈشلىرىمنىڭ قوپال كەتكەن، ئەدەپسىز بولۇپ قالغان تەرەپلىرىگە ئەجەبلەنمەڭ. بۇ ئىشلار تۇيۇقسىزلا يۈز بەرگەن...

— مەنمۇ چۈشىنىش تەرەپداربىمەن، بەلكى چوقۇم چۈشىنىمەن ... دېمەكچى بولغان گەپلىرىڭىزگە توغرا باھا بېرىمەن، — دېدى ناتاشا دۈدۈقلاپ.

كىنەز خۇددى شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدە ئۇنى تولۇق چۈشىنىشكە تەقەززا بولۇۋاتقاندەك، ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاريدى.

— مېنىڭ ئۈمىدىمنى سىزنىڭ ئاقىلانىلىكىڭىزدە قالدى، — دېدى ئۇ گېپىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — مۇبادا مېنى يۈرىكىمنى قاپتەك قىلىپ سىزنى ئىزدەپ كەلدى دېسە، بۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ كىم بىلەن ئالاقە قىلىۋاتقانلىقىمنى بىلدىغانلىقىم سەۋەب بولدى. سىزنى خېلى بۇرۇندىنلا بىلىمەن، گەرچە بىر مەزگىل سىزگە بەكمۇ ئادالەتسىزلىك قىلغان، سىزگە يۈز كېلەلمەيدىغان بولساممۇ. گېپىمگە قۇلاق سالغايسىز، سىزگە مەلۇم، دادىڭىز بولسامۇ. گېپىمگە قۇلاق سالغايسىز، سىزگە مەلۇم، دادىڭىز بىلەن ئۇزاقتىن بېرى ئاداۋىتىم بار. مەن ئۆزۈمنى ئاقلىماقچى ئەمەسمەن، ئېھتىمال مېنىڭ ئۇنىڭغا قىلغان يۈز

كېلەلمەسلىكىمىنىڭ دەرىجىسى مەن ھازىرغىچە مۆلچەرلەپ كەلگەندىنمۇ ئېغىر بولسا كېرەك. ئەگەر راستلا شۇنداق بولسا، دېمەك، مەنمۇ ئالدانغان بولىمەن. مەن تۆرىلىشىمدىنلا گۇمانخور، بۇنى ئۆزۈممۇ ئېتىراپ قىلىمەن. يامان تەرەپنى كۆپرەك ئويلاش، ياخشى تەرەپنى ئازراق ئويلاش مېنىڭ ئادىتىم ـــ بۇ شەپقەتسىز ئادەملەرگە خاس تىراگېدىيەلىك خاراكتېر. لېكىن، مېنىڭ كەمچىلىكىمنى پەردازلايدىغان ئادىتىم يوق. مەن ھەرقانداق تۆھمەتكە ئىشىنىمەن، سىز ئاتا ـ ئانىڭىزدىن ئايرىلغان چاغدا، مەن ئالىيوشادىن بەكمۇ ئەنسىرىگەنىدىم. ئەمما، ئۇ ۋاقىتتا مەن سىزنى چۈشەنمەيتتىم. مەن خېلى تەكشۈردۈم. نەتىجە مېنى چوڭقۇر ئىلھاملاندۇردى. سىزنى كۆزەتتىم، تەتقىق قىلدىم، ئاخىرىدا گۇمانىمنىڭ قىلچە ئاساسسىز ئىكەنلىكىگە تولۇق ئىشەندىم. سىزنىڭ ئائىلىڭىزدىكىلەر بىلەن ئارازلىشىپ قالغانلىقىڭىز ماڭا ئايان. ئاتىڭىزنىڭ سىز بىلەن ئوغلۇمنىڭ نىكاھ ئىشىغا كۈچىنىڭ بارىچە قارشى تۇرىدىغانلىقىمۇ ماڭا ئايان. گەرچە ئالىيوشادا سىزنىڭ تەسىرىڭىز چوڭ، ھەتتا ئۇنى تىزگىنلىگۈدەك نوپۇزىڭىز بار تۇرۇقلۇق، سىز ھازىرغا قەدەر بۇ نوپۇزنى ئىشقا سالمىدىڭىز، سىزگە ئۆيلىنىشكە ئالىيوشانى مەجبۇر قىلمىدىڭىز، مۇشۇنىڭ ئۆزىلا سىزنىڭ تولىمۇ ياخشى قىز ئىكەنلىكىڭىزنى چۈشەندۇرۇپ بېرىدۇ. لېكىن، مەن سىزگە تەلتۆكۈس ئىقرار قىلىمەنكى، ئەينى ۋاقىتتا مەن يەنىلا سىز بىلەن ئوغلۇمنىڭ توي قىلىشىغا كۈچۈمنىڭ بارىچە توسقۇنلۇق قىلىش نىيىتىدە ئىدىم. گەپنى زىيادە ئاشكارا ئېيتىۋەتكەنلىكىم ماڭا مەلۇم، ئەمما مۇشۇ دەقىقىدە، مېنىڭ بۇ خىل ئوچۇق ـ ئاشكارىلىقىم ھەممىدىن مۇھىم. گېپىمنى باشتىن ـ ئاخىر ئاڭلىسىڭىزلا، بۇ نۇقتىغا قوشۇلىسىز. سىز ئۆيدىن چىقىپ كېتىپ ئۇزاق ئۆتمەي، مەن پېتىربۇرگتىن ئايرىلدىم، ئەمما كېتىدىغان چاغدا ئالىيوشادىن ئەنسىرىمەيدىغان بولغانىدىم. مەن

سىزنىڭ ئالىيجاناب غۇرۇرىڭىزغا ئۇمىد باغلىغانىدىم. بىز ئىككى ئائىلىنىڭ ئاداۋىتى تۈگىمەي تۇرۇپ، ئۆزئارا ئۆزئارا توي قىلىشنى خالىمايدىغانلىقىڭىزنى بىلەتتىم. سىز ئاتا - بالا ئىككىسىزنىڭ ئىناق مۇناسىۋىتىنى بۇزۇۋېتىشنى خالىمايتتىڭىز، چۈنكى ئۇ سىز بىلەن توي قىلسا، مەن ئۇنى مەڭگۈ كەچۈرمەيتتىم. سىزمۇ باشقىلارنىڭ ئۇستىڭىزدىن گەپ تېپىشىنى، بىر كىنەزنى تېپىپ تەگمەكچى بوپتۇ، بىزنىڭ ئۆيگە كېلىن بولمىسام بولمايدۇ، دەپ تۇرۇۋاپتۇ، دېگەندەك گەپلەرنى ئاڭلاشنى خالىمايتتىڭىز. ئەكسىچە، بىزنى نەزىرىڭىزگە ئىلمىغان قىياپەتنى ئىپادىلىدىڭىز، ئېھتىمال يەنە كۈنلەرنىڭ بىرسىدە، مېنىڭ بۇاستە كېلىپ سىزدىن بىزنىڭ يۈزىمىزنى قىلىپ، ئوغلۇمنىڭ توي قىلىش تەلىپىنى قوبۇل قىلىشىڭىزنى ئۆتۈنۈشۈمنى ئۇمىد قىلغان بولۇشىڭىز مۇمكىن. بىراق، مەن ھېلىھەم سىزگە جاھىللارچە يامان نىيەتتە بولماقتىمەن. ئۆزۈمنى ئاقلىماقچى ئەمەسمەن، ئەمما سىزگە يامان غەرەزدە بولغانلىقىمنىڭ سەۋەبىنى يوشۇرمايمەن. سەۋەب شۇكى، سىزنىڭ پۇلىڭىزمۇ يوق، ئورنىڭىزمۇ يوق. مېنىڭ ئاز - تولا مال - دۇنيايىم بولسىمۇ، ئەمما بىز تېخىمۇ كۆپ مال - دۇنياغا موھتاج. بىزنىڭ ئائىلىمىز زاۋاللىققا يۈز تۇتۇۋاتىدۇ. بىز نام - ئەمەلگە ۋە مال - دۇنياغا موھتاج. گىراف خانىم زىنايدا فېئودوروۋنانىڭ ئۆگەي قىزىنىڭ نام - ئەمەلى بولمىغىنى بىلەن، مال - دۇنياسى ناھايىتى كۆپ. بىز سەللا كېچىكسەك باشقا تەلەپ قويغۇچىلار چىقىپ ئۇنى بىزنىڭ ئىلكىمىزدىن تارتىۋالىدۇ. بۇنداق پۇرسەتنى قولدىن چىقىرىۋېتىشكە بولمايدۇ، گەرچە ئالىيوشا تېخى كىچىك بولسىمۇ، بىراق مەن قۇدا تېپىش قارارىغا كەلدىم. كۆرۈپ تۇرۇپسىز، مەن قىلچىمۇ يوشۇرمىدىم. سىز ئەمدى بۇ دادىنى مەنسىتمەسلىكىڭىز بولىدۇ، ئۆز ئاغزى بىلەن ئۆزىنىڭ ئاچ كۆزلۈكى ۋە بىر تەرەپلىمىلىكىدىن ئوغلىنى يامان ئىش قىلىشقا قۇتراتقانلىقىنى ئېتىراپ قىلدى. كەڭ قورساقلىق

بىلەن ئۇنىڭ ئۈچۈن بارلىقىنى قۇربان قىلغان بىر قىزنى تاشلىۋېتىش، ئەلۋەتتە، بىر خىل ئەخلاقسىزلىق. ئەمما، مەن ئۆزۈمنى ئاقلىمايمەن. ئوغلۇمنىڭ گىراف خانىم زىنايدا فېئودوروۋنانىڭ ئۆگەي قىزىنى ئېلىشى كېرەك، دېيىشمدىكى ئىككىنچى سەۋەب: ئۇ قىز ياخشى كۆرۈشكە ۋە ھۆرمەتلەشكە تولىمۇ ئەرزىيدۇ. ئۇ نۇرغۇن تەرەپلەردە تېخى گۆدەك بولسىمۇ، چىرايلىق، ياخشى تەربىيە كۆرگەن، مۇجەززىمۇ ياخشى ھەم ناھايىتى ئەقىللىك. ئالیوشانىڭ خاراكتېرى ئاجىز، يەڭگىلتەك، تولىمۇ نادان، يىگىرمە ئىككى ياشقا كىرگەن بولسىمۇ، تامامەن كىچىك بالىنىڭ ئۆزى، ئۇنىڭ بىرلا ئارتۇقچىلىقى بولسا كېرەك، ئۇ بولسىمۇ ئاق كۆڭۈللۈك. ۋاھالەنكى، باشقا كەمچىلىكلىرى بولغان ئەھۋالدا، بۇ ئارتۇقچىلىق ھەقىقەتەنمۇ خەتەرلىك ھېسابلىنىدۇ. مەن بۇرۇنلا ئۆزۈمنىڭ ئۇنىڭغا بولغان تەسىرىنىڭ ئاجىزلاپ بېرىۋاتقانلىقىنى بايقىغانىدىم. ھاياجانلىنىش، ياشلارغا خاس ئەسەبىي قىزغىنلىق ئۇنى تامامەن ئىلكىگە ئالغانىدى، ھەتتا ھەقىقىي مەسئۇلىيەتچانلىقنىمۇ بېسىپ چۈشكەنىدى. مەن ئېھتىمال ئوغلۇمنى بەكمۇ ياخشى كۆرىدىغاندىمەن، ئەمما قەتئىي ئىشىنىمەنكى، مەن بىر ئادەمنىڭ كۆرسەتكەن ئەقلى مەڭگۈ يېتەرسىزلىك قىلىدۇ، ئۇ يەنە ھەر دائىم باشقىلارنىڭ ياخشى تەسىرىنى قوبۇل قىلىشى كېرەك. ئۇنىڭ خاراكتېرى ئەزەلدىنلا ئىتائەتمەن، ئاجىز، ھېسسىياتچان ئىدى، ئۇ باشقىلارتى سۆيۈشكە، باشقىلارغا ئىتائەت قىلىشقا رازىكى، بۇيرۇق چۈشۈرگەننى ياخشى كۆرمەيتتى، ئۇنىڭ ئۆمرى مانا شۇنداق ئۆتتى. ئويلىنىپ كۆرۈڭ، كاتېرىنا فېئودوروۋنادەك ئوغلۇمغا خوتۇن قىلىپ بېرىشنى ئويلاپ يۈرگەن كۆڭۈلدىكىدەك قىزنى يولۇقتۇرغان چاغدا، مەن نەقەدەر خۇشال بولۇپ كېتىمەن ـ ھە. لېكىن، مەن بىر قەدەم كېچىكمىدىم، ئۇ ئاللىقاچان باشقا بىر تەسىرگە چوڭقۇر ئۇچراپ كەتكەن، بەلكى ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغان، مانا بۇ سىزنىڭ تەسىرىڭىز ئىدى. بىر

ئاي ئىلگىرى، پېتىپربوۇرگقا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، مەن ئىزچىل تۇرده يېقىندىن كۆزەتتىم، ئۇنىڭ روشەن هالدا ياخشى بولۇپ كەتكەنلىكىنى هېيرانلىق ئىچىده بايقىدىم. ئۇنىڭ يەڭگىلتەكلىكى ۋە سەبىيلىكى قىلچە ئۆزگەرمىگەندەك قىلىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا بەزىبىر ئالىيجاناب مىجەز - خۇلۇق كۆچلۈك ئىپادىلىنىشكە باشلىدى، ئۇ ئەمدى نوقۇل هالدا ئويۇن - تاماشىغىلا هېرىس بولۇپ قالماستىن، بەلكى يۇكسەك، ئالىيجاناب، سەممىي كىشىلەرگە قىزىقىدىغان بولدى. ئۇنىڭ ئىدىيەسى ناهايىتى غەلىته هەم تۇراقسىز، گاهىدا هەتتا بەكمۇ بىمەنە، ئەمما ئۇنىڭ ئارزۇسى، قىزىقىشى ۋە قەلبى خېلىلا ئېسىل بولۇپ قالدى، مانا بۇلار هەممىگە ئاساستۇر. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى بۇ ياخشى نەرسىلەر شۇبهىسىزكى سىزدىن كەلگەن، ئۇنى سىز ئۆزگەرتتىڭىز. ئېتىراپ قىلىمەنكى، ئەينى چاغدا كاللامدىن «سىز ئۇنى باشقا هەرقانداق ئادەمگە قارىغاندا تېخىمۇ بەختلىك قىلالىشىڭىز مۇمكىن» دېگەن خىيال ئۆتتى. ئەمما، مەن بۇ خىيالىمنى ئۆزگەرتتىم، بۇنداق ئويلاشنى خالىمايمەن. ئىشقىلىپ، ئۇنى سىزدىن ئايرىۋەتمىسەم بولمايدۇ. مەن هەربىرىكە كەلدىم هەمده مەقسىتىمگە يەتتىم، دەپ قارايمەن. مۇنداقچە ئېيتقاندا، بىر سائەت ئىلگىرى، مەن غەلىبە ماڭا مەنسۇپ، دەپ قارىغانىدىم. لېكىن، گىراف خانىمنىڭ ئۆيىده يۈز بەرگەن ئىش مېنىڭ قىياسىمنى چورتلا يوققا چىقاردى، مېنى تېخىمۇ هەيران قالدۇرغىنى خەقنىڭ ئويلىمىغان يېرىدىن چىققان بىر ئىش: ئالىيوشانىڭ سىزگە بولغان هەقىقىي، قىزغىن مۇهەببىتى بولدى، بۇ خىل جاهىل، هاياتىي كۆچكە تولغان مۇهەببەت ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئادەمگە غەلىته تۇيۇلىدۇ. شۇنى يەنە بىر قېتىم ئېيتىپ قويايكى، سىز ئۇنى ئۇزۇل - كېسىل ئۆزگەرتتىڭىز. مەن ئۇنىڭدىكى ئۆزگىرىشنىڭ مەن ئويلىغاندىنمۇ چوڭ ئىكەنلىكىنى بايقىدىم. بۇگۈن ئۇ مېنىڭ ئالدىمدا تاساداپىيلا مەن ئويلاپ باقمىغان بىر خىل ئەقىل -

پاراسەتنىڭ بېشارەتلىرىنى ئاشكارىلىدى، شۇنىڭ بىلەن بىللە تولىمۇ ئىنچىكە، ئۆتكۈر ھېسسىياتىنى ئىپادىلىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ نەزىرىدىكى ئاتالمىش مۇشكۈلچىلىكتىن قۇتۇلۇشنىڭ ئەڭ ئىشەنچلىك چارىسىنى تاللىدى. ئۇ كىشىلەر قەلبىدىكى ئەڭ ئالىيجاناب ھېسسىياتقا تېگىپ قويدى ۋە ئۇنى ئويغىتىۋەتتى — ئۇ بولسىمۇ باشقىلارنى كەچۈرۈش ۋە جاپاغا ۋاپا قىلىش ئىقتىدارى ئىدى. ئۇ ئۆزى ھاقارەتلىگەن ئادەمگە تەسلىم بولدى ھەمدە ئۇنىڭدىن ھېسداشلىق ۋە يارەدەم تىلىدى. ئۇ ئۆزىگە كۆيگەن بىر قىزنىڭ بارلىق غۇرۇرىنى ئويغىتىۋەتتى، ئۇنىڭغا بىر كۈندىشىنىڭ بارلىقىنى ئوچۇق ئېيتتى ھەم ئۇنىڭ ھېلىقى كۈندىشىغا بولغان ھېسداشلىقىنى ئويغاتتى، شۇنداقلا ئۇنىڭ ئەپۇسىغا نائىل بولدى، ئۇنىڭ بىلەن شەخسىي غەرەزسىز ئاكا - سىڭىللارچە دوستلۇقىنى ساقلاشقا ۋەدە بەردى. مۇشۇنداق چۈشەنچە بېرىشكە جۈرئەت قىلىش، نۆۋەتتىدە قارشى تەرەپنىڭ ئىززىتىگە تېگىپ كېتىشتىن ۋە ئۇۋالچىلىقتىن قېلىشىدىن خالىي بولۇش — بۇنداق ئىش ھەتتا ئەڭ زېرەك ئادەملەرنىڭمۇ قولىدىن كەلمىسە كېرەك، پەقەت ئۇنىڭدەك ئاق كۆڭۈل، پاك ۋە ياخشى تەربىيە كۆرگەن ئادەملەرلا شۇنداق قىلالىسا كېرەك. ئىشىنىمەنكى، سىز، ناتالىيە نىكولايېۋنا، ئۇنىڭ بۇگۈنكى ھەرىكىتىگە قاتناشمىدىڭىز، ئۇنىڭغا ھېچنېمە دېمىدىڭىز، ئەقىل كۆرسەتمىدىڭىز. سىز ئېھتىمال بۇلارنى تېخى بايىلا ئۇنىڭدىن ئاڭلىدىڭىز. خاتا ئېيتمىدىم، شۇنداقمۇ؟

— خاتا ئېيتمىدىڭىز، — دېدى ناتاشا شەلپەردەك قىزىرىپ، كىنەزنىڭ چىرايلىق سۆزلىرى تەسىر قىلىشقا باشلىغانىدى، — مەن ئالىيوشانى كۆرمىگىلى بەش كۈن بولدى، بۇنىڭ ھەممىسىنى ئۆزى ئويلاپ چىققان ھەم ئۆزى قىلغان.

— جەزمەن شۇنداق، — دېدى كىنەز دەللەپ، — شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، ئۇنىڭ كىشىنىڭ خىيالىغا كەلمىگەن كۆزدە تىش ئىقتىدارى، ئىرادىسى ۋە مەسئۇلىيەتچانلىقى، يەنە بارلىق

ئاجايىپ سۈباتلىقى ـــ مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ تەسىر-
ىڭىزنىڭ نەتىجىسى. مەن ھەممىنى ئەتراپلىق ئويلاشتىم، باياتىن
پەيتونغا ئولتۇرۇپ ئۆيگە كېتىۋاتقان چاغدا توختىماي ئويلاندىم،
قارار چىقارسام بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. بىزنىڭ گىراف
خانىم ئائىلىسى بىلەن بولىدىغان توي ئىشىمىز يوققا چىقتى،
يەنە كېلىپ ئوڭشاش مۇمكىن ئەمەس. مۇمكىن بولغان تەقدىر-
دىمۇ، ھەرگىز ئەمەلگە ئاشمايدۇ. شۇنداق، شۇنىڭغا ئىشەنىمكى،
ئالىيوشانى بەختلىك قىلالايدىغان بىردىنبىر ئادەم سىز، سىز
ئۇنىڭ ھەقىقىي ئۈستازى، سىز ئۇنىڭ كەلگۈسى بەختىگە ئۇل
سالغۇچى ! مەن ئىلگىرى سىزدىن ھېچنېمىنى يوشۇرمىغان،
ھازىرمۇ يوشۇرمايمەن: مەن نام ـ ئاتاق، مال ـ دۇنيا، شان ـ
شۆھرەت، ھەتتا ئەمەل ـ مەرتىۋە كويىدا يۈرگەن ئادەم. بۇلارنىڭ
كۆپىنچىسىنىڭ بىر تەرەپلىمىلىك ئىكەنلىكىنى ئېنىق تونۇپ
يەتتىم، ئەمما مۇشۇ بىر تەرەپلىمىلىكنى ياخشى كۆرىمەن،
ئۇلاردىن ھەرگىزمۇ ۋاز كەچكۈم يوق. لېكىن، بەزى ھاللاردا
باشقا تەرەپلەرنىمۇ ئويلىماي بولمايدۇ، ھەممە شەيئىگە بىرلا
نەرسىنى ئۆلچەم قىلىشقا بولمايدۇ... ئۇنىڭدىن سىرت، مەن
ئوغلۇمنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىمەن. قىسقىسى، مەن بىر يەكۈن-
گە كەلدىم، ئالىيوشا سىزدىن ئايرىلسا بولمايدۇ، چۈنكى سىز
بولمىسىڭىز ئۇ نابۇت بولۇپ كېتىدۇ. بۇنى قانداقمۇ ئېتىراپ
قىلمىغىلى بولسۇن؟ ئېھتىمال، توپتوغرا بىر ئاي بۇرۇنلا بۇ
يەكۈنگە كەلگەن، ئەمدى بولغاندا بۇ يەكۈننىڭ توغرا ئىكەنلە-
كىنى تونۇغان بولسام كېرەك. ئەلۋەتتە، ئەگەر مەقسىتىم سىزگە
مۇشۇ گەپلەرنى ئېيتىش بولسا، ئەتە كەلگەن بولاتتىم، بۇنداق
تۇن نىسپىيدە مالال قىلىشمىنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق ئىدى.
بىراق، مېنىڭ بۇ ئالدىراپ ـ تېنەپ سىزگە ئۆزۈمنىڭ بۇ ئىشقا
نەقەدەر قىزغىن ئىكەنلىكىمنى، مۇھىمى نەقەدەر سەمىمىي
ئىكەنلىكىمنى چۈشەندۈرۈپ بەرسە كېرەك. مەن كىچىك بالا
ئەمەس، مۇشۇ ياشتىكى ئادەم ئوبدان ئويلانماستىن، تەنتەكلىك

بىلەن ئىش كۆرمەيدۇ. بۇ يەرگە كېلىشتىن بۇرۇنلا بىر قارارغا كېلىپ بولغان، ئەتراپلىق ئويلانغان. لېكىن، سىزنى ئۆزۈمنىڭ سەممىيىتىگە تامامەن ئىشەندۈرۈش ئۈچۈن، ناھايىتى ئۇزاق بىر مەزگىل ساقلاش كېرەك، دەپ ئويلايمەن... يەنىلا رەسمىي گەپكە كېلەيلى ! ھازىر مېنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىمدىكى سەۋەبنى چۈشەندۈرۈش كېرەكمۇ؟ مېنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىمدىكى سەۋەب سىزنىڭ ئالدىڭىزدىكى مەسئۇلىيىتىمنى ئادا قىلىش، يەنى تەنتەنىلىك ھالدا، سىزگە چەكسىز ھۆرمىتىم بىلەن، ئوغلۇمنى بەختلىك قىلىشىڭىزنى ھەمدە ئۇنىڭ توي قىلىش تەلىپىنى قوبۇل قىلىشىڭىزنى ئۆتۈنۈش ئۈچۈندۇر. يوقسۇ، مېنى قاتتىق قول ئاتا، بالىسىنى ئاخىر كەچۈرۈش قارارىغا كەلدى، ئۇلارغا مېھرىبانلارچە بەخت ئاتا قىلدى، دەپ قالماسلىقىڭىزنى سورايمەن. ياق ! ياق ! مۇبادا مەندە مۇشۇنداق خىيال بار دەپ قالغان بولسىڭىز، بۇ ماڭا قىلىنغان ھاقارەت. سىزمۇ مېنى ئوغلۇمغا بەرگەن قۇربانلىقىڭىزغا ئاساسەن، سىزنىڭ قوشۇلدىغانلىقىڭىزغا قەتئىي ئىشىنىدۇ، دەپمۇ قالماڭ، ئۇنداقمۇ ئەمەس ! بىرىنچى بولۇپ ئۇنلۇك جاكارلايمەنكى، ئۇ سىزنىڭ خىلىڭىز ئەمەس. بەلكى... ئۇمۇ بۇنى ئېتىراپ قىلىدۇ. لېكىن بۇلا كۇپايە قىلمايدۇ. مۇشۇنداق چاغدا قېشىڭىزغا كېلىشتىكى مەقسەت بۇلا ئەمەس... مېنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىم، (ئۇ ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن ئورنىدىن قوزغىلىپ قويدى) مېنىڭ بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسىتىم، سىزگە دوست بولۇش ! ماڭا ئايان، مەندە ئەسلا بۇنداق ھوقۇق يوق، تامامەن يوق ! ئەمما، مېنىڭ بۇنداق ھوقۇقنى قولغا كەلتۈرۈشۈمگە رۇخسەت قىلغايسىز! مېنىڭ بۇنداق ئۇمىدتە بولۇشۇمغا رۇخسەت قىلغايسىز!...

ژالكوژسكىي ناتاشانىڭ ئالدىدا ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن بېشىنى تۆۋەن سېلىپ جاۋاب كۇتتى. ئۇ سۆزلەۋاتقاندا، مەن ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قاراپ تۇرغانىدىم. ئۇ بۇ ھالىتىمگە دىققەت قىلدى.

ژالكوژسكىي بۇ گەپلەرنى سۆرۇن تەرزدە ئېيتتى، بەزىدە قەستەن دەبدەبلىك سۆزلەرنى تېپىپ قىلاتتى، گاھىدا سەل - پەل بىپەرۋالىق قىلىپمۇ قويياتتى. تەلەپپۇزى گاھىدا ئۇنى مۇشۇنداق نامۇۋاپىق بىر چاغدا بىزنى تۇنجى قېتىم يوقلاپ كېلىشىگە قىزىقتۇرغان ھېلىقى قىزغىنلىققا ماس كەلمەيتتى، ئۇزاقتىن - ئۇزاققا سوزۇلغان گەپلىرىنىڭ قىسمەن جايلىرىدا، ئۆزىنى ئەتەي غەلىتە ئادەم سىياقىغا كىرگۈزۈۋالغان، يەنە كېلىپ بۇ غەلىتە ئادەم يۇمۇرلۇق، بىپەرۋا ۋە چاقچاق قىلىۋاتقان قىياپەت ئارقىلىق ئۇرغۇپ چىققان ھېسسىياتىنى كۇچىنىڭ بارىچە پەردازلايتتى. لېكىن، بۇلارنى كېيىن تونۇپ يەتتىم، ئەينى چاغدا بولسا باشقا گەپ ئىدى. ئاخىرقى بىرنەچچە جۈملىنى شۇ قەدەر تەسىرلىك، تولۇپ تاشقان ھېسسىيات بىلەن، ھەتتا ناتاشاغا ھۆرمەت بىلدۈرگەن قىياپەتتە ئېيتتى، شۇڭا ھەممىزنى ئۆزىگە قارىتىۋالدى. ئۇنىڭ كىرپىكلىرىدە ھەتتا بىلىنەر - بىلىنمەس ياش دانچىلىرى يالتىرىدى. ناتاشانىڭ ئالىيجاناب قەلبىنى ژالكوژسكىي تامامەن ئەسىر قىلىۋالدى. ناتاشا ئۇنىڭ بىلەن تەڭ ئورنىدىن تۇرۇپ، گەپ - سۆز قىلماي، تولىمۇ ھاياجان بىلەن ئۇنىڭغا قول ئۇزارتتى. ئۇ ناتاشانىڭ قولىنى تۇتۇپ مۇلايىم ھالدا، سۆيۈپ قويدى. ئالیوشا خۇشاللىقتىن قىزىرىپ كەتكەنىدى.

— ساڭا دېمىگەنمىدىم، ناتاشا! — دەپ توۋلىۋەتتى ئالیوشا، — سەن ئىشەنمىگەنىدىڭ! ئۇنىڭ دۇنيادا ئەڭ ئالىيجاناب ئادەم ئىكەنلىكىگە ئىشەنمىگەنىدىڭ! ئەمدى كۆرگەنسەن، ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرگەنسەن...

ئالیوشا دادىسىغا ئېتىلىپ باردى - دە، ئۇنى قىزغىن قۇچاقلىدى. كىنەزمۇ ئوغلىنى شۇنداق قىزغىن قۇچاقلىدى، ئەمما ئۇ ھەقىقىي ھېسسىياتىنىڭ ئاشكارىلىنىپ قېلىشىدىن خىجىل بولغاندەك، بۇ ھاياجانلىق مەنزىرىنى ئاخىرلاشتۇرۇشقا ئالدىرىدى.

— بولدى، — دېدى كىنەز شىلەپىسىنى قولىغا ئېلىپ، — مەن ماڭاي. ئەسلىدە بۇ يەردە ئون مىنۇتلا تۇرۇشنى تەلەپ قىلغانىدىم، بىراق ھازىر توپتوغرا بىر سائەت ئولتۇردۇم. لېكىن، بۇ يەردىن ئايرىلىش ئالدىدا، سىز بىلەن ئىمكانقەدەر تېزرەك يەنە كۆرۈشۈشنى سەمىمىي ئۈمىد قىلىمەن. سىزنى دائىم يوقلاپ تۇرسام بولامدۇ؟

— بولىدۇ، بولمامدىغان، — دېدى ناتاشا جاۋابەن، — پات-پات كېلىپ تۇرۇڭ. سىزنى ئىمكانقەدەر تېزرەك... ياقتۇرۇپ قالسام دەيمەن... — قوشۇپ قويدى ئۇ خجىل بولغان ھالدا.

— سىز نېمىدېگەن سەمىمىي، ئاق كۆڭۈل - ھە! — دېدى كىنەز كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، — سىز ھەتتا تەكەللۇپمۇ قىلمايدىكەنسىز. ئەمما، سىزنىڭ سەمىمىيلىكىڭىز بارلىق ساختا تەكەللۇپلاردىن قىممەتلىك. شۇنداق! مەن ناھايىتمۇ ئۇزاق ۋاقىتتا ئاندىن سىزنىڭ ياقتۇرۇشىڭىزغا نائىل بولالايمەن، دەپ ئويلايمەن.

— بولدى، ئەمدى مېنى ماختاۋەرمەڭ... بولدى قىلىڭ، — دېدى ناتاشا پەس ئاۋازدا خجىل بولۇپ. شۇ تاپتا ئۇ ئاجايىپ ئوماقلىشىپ كەتكەنىدى.

— شۇنداق بولسۇن! — دېدى كىنەز، — لېكىن يەنە ئىككى ئېغىز رەسمىي گەپ بار. سىلەر مېنىڭ نەقەدەر بەختسىز ئىكەنلىكىمنى تەسەۋۋۇر قىلالمايسىلەر! بىلىشىڭىز كېرەك، مەن ئەتە بۇ يەرگە كېلەلمەيمەن، ئۆگۈنلۈككىمۇ كېلەلمەيمەن. بۇگۈن بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدىم. بۇ خەت ماڭا ئىنتايىن مۇھىم. مېنى دەرھال بىر ئىشقا ئارىلىشىشنى تەلەپ قىپتۇ، مەن ھەرقانداق قىلىپمۇ قېچىپ قۇتۇلالمايمەن. ئەتە ئەتىگەن پېتېربۇرگتىن كەتمەكچىمەن. مېنى ئەتە ۋاقتى يوق، ئۆگۈنلۈككىمۇ ۋاقتى يوق بولغانلىقى ئۈچۈنلا، بۇنچە كەچتە يوقلاپ كەپتۇ، دەپ قالماسلىقىڭىزنى ئۆتۈنىمەن. سىزغۇ ئەلۋەتتە بۇنداق ئويلىمايسىز، بىراق، بۇ دەل مېنىڭ ئەزەلدىنلا

گۇمانخور ئىكەنلىكىمنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان بىر مىسال ! مەن نېمە ئۈچۈن سىزنى جەزمەن شۇنداق ئويلايدۇ، دەپ قارايمەن؟ شۇنداق، بۇ خىل گۇمانخور مىجەزىم تۇرمۇشۇمغا نۇرغۇن ئاۋارىچىلىك تېپىپ بەردى، سىزنىڭ ئائىلىڭىز بىلەن بولغان ئاداۋەتىمنى ئېھتىمال ئاشۇ كاساپەت مىجەزىم كەلتۈرۈپ چىقارغاندۇ !... بۇگۈن سەيشەنبە. چارشەنبە، پەيشەنبە، جۈمە كۈنلىرى مەن پېتىربۇرگتا بولمايمەن. شەنبە كۈنى چوقۇم قايتىپ كېلىمەن، دېگەن ئۇمىدتىمەن، بەلكى شۇ كۈنلا سىز بىلەن كۆرۈشكىلى كېلىمەن. سىزنىڭ قېشىڭىزدا پۈتۈن بىر ئاخشام تۇرسام بولامدۇ؟

— ئەلۋەتتە بولىدۇ، بولمامدىغان ! — دېدى ناتاشا، — شەنبە كەچ سىزنى كۈتىمەن ! سىزنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتىمەن !

— مەن تولىمۇ بەختلىك ئىكەنمەن ! سىزنى تېخىمۇ ياخشى چۈشىنىشىم كېرەك ! بىراق... مەن ماڭمىسام بولمايدۇ ! ئەمما، سىز بىلەن قول ئېلىشماي تۇرۇپ كېتەلمەيمەن. — ئۇ شارتتىدە ماڭا بۇرۇلۇپ گېپىنى داۋام قىلدى، — كەچۈرىسىز، ھازىر بىزنىڭ گەپلىرىمىز مانا شۇنداق قولاشمايدىغان بولۇپ كەتتى... سىز بىلەن بىرنەچچە قېتىم كۆرۈشۈش شەرىپىگە نائىل بولغانمەن، ھەتتا بىر قېتىم ئۆزئارا تونۇشلۇق بېرىشكەنمىز. بۇ يەردىن كېتىش ئالدىدا، سىز بىلەن يېڭىباشتىن تونۇشقانلىقىمدىن قەۋەتلا خۇشال ئىكەنلىكىمنى بىلدۈرمەي تۇرالمايمەن.

— كۆرۈشكىنىمىز راست، — دېدىم مەن ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ، — ئەمما، كەچۈرۈڭ، تونۇشلۇق بېرىشكىنىمىز ئېسىمدە يوق ئىكەن.

— بۇلتۇر كىنەز p نىڭ ئۆيىدە.

— كەچۈرۈڭ، ئېسىمدە يوق. ئەمما، سىزگە ۋەدە بېرىمەنكى، بۇ قېتىم ئۇنتۇپ قالمايمەن. بۇگۈن مەن ئۈچۈن تولىمۇ ئۇنتۇلغۇسىز ئاخشام بولدى...

ـــ شۇنداق، توغرا ئېيتىسىز، مەنمۇ شۇ ھېسسىياتتا. مەن سىزنىڭ ناتالىيە نىكولايېۋنا بىلەن ئوغلۇمنىڭ يېقىن دوستى ئىكەنلىكىڭىزنى بۇرۇنلا بىلەتتىم. مەن ئۇچىڭلارغا تۆتىنچى دوست بولۇشنى ئارزۇ قىلمەن. سىزنىڭچە قانداق؟ ـــ سورىدى ئۇ ناتاشاغا بۇرۇلۇپ.

ـــ شۇنداق، ئۇ بىزنىڭ ياخشى دوستىمىز، بىز چوقۇم بىللە بولۇشىمىز كېرەك ! ـــ دېدى ناتاشا چوڭقۇر ھېسسىيات بىلەن. ھەي بېچارە قىز! ئۇ كىنەزنىڭ ماڭا گەپ قىلىشنى ئۇنتۇپ قالمىغانلىقىنى كۆرۈپ قالتىس روھلىنىپ كەتكەنىدى. مېنى نەقەدەر ياخشى كۆرىدۇ ـ ھە !

ـــ سىزنىڭ نۇرغۇن چوقۇنغۇچىلىرىڭىزنى كۆرگەنمەن، ئۇلار سىزنىڭ تالانتىڭىزغا چوقۇنىدۇ، ـــ دېدى كىنەز ئارقىدىنلا، ـــ مەن سىزگە چىن كۆڭلىدىن ئىخلاس قىلىدىغان ئىككى خانىمنىمۇ تونۇيمەن. مۇبادا ئۇلار سىز بىلەن تونۇشالىغان بولسا، ئۆزلىرىنى تولىمۇ بەختلىك ھېسابلىغان بولاتتى. ئۇ گىراف خانىم، مېنىڭ ئەڭ ياخشى دوستۇم، يەنە بىرسى ئۇنىڭ ئۆگەي قىزى كاتېرىنا فېئودوروۋنا فىلىمونوۋا. مېنىڭ سىزنى ئۇلارغا شەرەپ بىلەن تونۇشتۇرۇشۇمنى رەت قىلماسلىقىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن، شۇنداق قىلىشىمغا رۇخسەت قىلغايسىز.

ـــ بۇنداقتا تولىمۇ شەرەپلىك ئىش بولاتتى، گەرچە ھازىر باشقىلار بىلەن كەمدىن ـ كەم كۆرۈشىدىغان بولساممۇ...

ـــ ماڭا ئادرېسىڭىزنى بېرەلەرسىزمۇ؟ قەيەردە تۇرىسىز؟ مەن خۇشاللىق بىلەن...

ـــ ئۆيىدە مېھمان قوبۇل قىلمايمەن، كىنەز، ھېچبولمىغاندا ھازىر شۇنداق.

ـــ ئەمما، مەن بۇنىڭ سىرتىدىغۇ دەيمەن، ئەمما...

ـــ بوپتۇ، ئەگەردە سىز شۇنى تەلەپ قىلسىڭىز، مەنمۇ شەرەپ ھېس قىلىمەن. مەن مەلۇم كوچىدىكى كرۇگىن بىناسىدا تۇرىمەن.

— كروگېن بىناسى ! — دېدى ئۇ ھەيران بولغانىدەك، — نېمە، سىز... ئۇ يەردە تۇرۇۋاتقىلى ئۇزاق بولدىمۇ؟

— ياق، يېقىندىلا كۆچۈپ باردىم، — دېدىم مەن ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرۇپ، — قىرىق تۆتىنچى نومۇرلۇق خانىدا تۇرىمەن !

قىرىق تۆتىنچى نومۇر! سىز ... يالغۇز تۇرامسىز؟

— يالغۇز.

— ھە !... مەن بۇ بىنانى بىلمىدىغاندەك قىلىمەن. بۇمۇ ياخشى بولدى... سىزنى چوقۇم يوقلاپ بارىمەن. چوقۇم ! سىز بىلەن دېيىشىدىغان نۇرغۇن ئىش بار، بۇ ئىشلار سىزنىڭ ياردىمىڭىزگە باغلىق. سىز نۇرغۇن تەرەپلەردە ماڭا ياردەم قىلالايسىز. سىزگە توغرىدىن - توغرىلا تەلەپ قويۇپ كەتكىنىمنى قارىمامسىز. خەير - خوش ! قولىڭىزنى يەنە بىر بەرگەن بولسىڭىز!

ئۇ ئالیوشا ئىككىمىز بىلەن قول ئېلىشتى، ناتاشانىڭ ئوماق قوللىرىغا يەنە سۆيدى - دە، چىقىپ كەتتى، ئالیوشانى بىللە مېڭىشقا چاقىرمىدى.

ئۇچەيلەن بىر - بىرىمىزگە قارىشىپ داڭ قېتىپلا قالغانىدۇق. بۇ ئىشلار شۇنچە تاسادىپىي، شۇنچە ئۇشتۇمتۇت بولدى. بىز شۇ تاپتا ھەممە نەرسىنىڭ ئۆزگەرگەنلىكىنى، يېڭى ھەم نامەلۇم بىر ئەھۋالنىڭ باشلانغانلىقىنى ھېس قىلدۇق. ئالیوشا ئۇنچىقماي ناتاشانىڭ قېشىدا ئولتۇردى، ئۇنىڭ قولىنى بوشقىنا سۆيدى، خۇددى بىرنېمە دەيدىغانلىقىنى كۈتۈۋاتقاندەك تۇرۇپ - تۇرۇپ ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ قويياتتى.

— قەدىرلىكىم ئالیوشا، ئەتە كاتېرىنا فېئودوروۋنانى كۆرۈپ كەلگىن، — دېدى ناتاشا ئاخىر.

— مەنمۇ مۇشۇ ئىشنى ئويلاۋاتاتتىم، — دېدى ئالیوشا، — چوقۇم بارىمەن.

— بىراق، سېنى كۆرۈپ كۆڭلى تېخىمۇ يېرىم بولۇشى مۇمكىن... ئۇ چاغدا قانداق قىلغۇلۇق؟

— مەنمۇ بىلمەيمەن، قەدىرلىكىم. بۇنى مەنمۇ ئويلىدىم. ئويلىنىپ كۆرۈپ، قاراپ بېقىپ... ئاندىن بىر قارارغا كېلەيلى. بولدى، ناتاشا، بىزنىڭ ئەھۋالىمىز ھازىر پۈتۈنلەي ئۆزگەردى، — دېدى ئالیوشا تاقەتسىزلىك بىلەن.

ناتاشا بىلىنەر - بىلىنمەس كۈلۈپ قويدى، ئۇنىڭغا بىرھازا مېھىر بىلەن قارىدى.

— ئۇ نېمىدېگەن ھېيلىگەر، سېنىڭ مۇشۇنداق جايدا تۇرۇۋاتقىنىڭنى كۆرۈپمۇ بىر ئېغىز گەپ قىلمىدى...

— نېمە دەيتتى؟

— ھە... باشقا جايغا كۆچۈپ كەت... دېگەندەكچۇ، — دېدى ئالیوشا قىزارغان ھالدا.

— بولدىلا، ئالیوشا، بۇنىڭ نېمە ھاجىتى؟!

— مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىمۇ شۇ، ئۇ ناھايىتى ھېيلىگەر ئىكەن، سېنى ماختاپ كېتىشلىرىنى تېخى. ساڭا ئېيتقان بولغىيدىم... ئېيتقان. ياق، ئۇ ھەممىنى چۈشىنىدۇ، ھەممىنى تۈيۈپ تۇرىدۇ. بىراق، ئۇ مېنى تىلغا ئالمىغان بولسا، خۇددى كىچىك بالىنىڭ پارىڭىنى قىلىۋاتقاندەك سۆزلەيدۇ. ئۇلار ماڭا ھە دېسىلا شۇنداق مۇئامىلە قىلىدۇ. بىراق، دېمىسىمۇ مەن ھەقىقەتەن شۇنداق.

— كىچىك بالا بولغىنىڭ بىلەن، سەن ھەممىزدىن زېرەك، بەك ياخشى، ئالیوشا!

— ئەمىسە، ئۇ نېمىشقا ياخشى كۆڭلۈم ماڭا زىيان قىلدى، دەيدۇ. بۇ قانداق ئىش؟ چۈشەنمىدىم. قانداق ئىش ئىكەنلىكىنى سەن بىلەمسەن، ناتاشا؟ ئۇنى ئىمكانقەدەر تېزدىن ئىزدەپ تېپىشىم كېرەكمۇ؟ ئەتە تاڭ ئېتىشىغىلا قېشىڭدا ھازىر بولىمەن.

— بارغىن، قەدىرلىكىم. مۇشۇنى ئويلاپ يەتكەنلىكىڭنىڭ ئۆزىلا ياخشى ئىش. سەن ئۇنىڭ قېشىدا ھازىر بولۇشۇڭ كېرەك، ئاڭلىدىڭمۇ؟ ئەتە بالدۇرراق قايتىپ كەل. ئەمدى بىر كەتسەڭ

بەش كۈن يوقاپ كەتمەيدىغانسەن؟ ــ ئەركىلەپ سوربدى ناتاشا ئۈنىڭغا مۇلايىم بېقىپ. ھەممىمىز خاتىرجەملىك، ئاجايىب مەمنۇنلۇق ئىچىگە غەرق بولغانىدۇق.

ــ مەن بىللە ماڭامسىز، ۋانيە؟ ــ دېدى ئالىيوشا ئۆيدىن چىقىپ كېتىۋاتقان چاغدا.

ــ ياق، ئۇ تېخى ھازىر كەتمەيدۇ. ساڭا دەيدىغان گېپىم بار، ۋانيە ! ئېسىڭدە بولسۇن، ئالىيوشا، ئەتە تاڭ يورۇشى بىلەنلا قايتىپ كەلگىن.

ــ تاڭ بىلەن تەڭ قايتىپ كېلىمەن ! خەير ـ خوش ماۋزرا !

ماۋزرا ئەينى چاغدا تولىمۇ ھاياجانلانغانىدى. كىنەزنىڭ گەپلىرىنى تولۇق ئاڭلاپ قالغان، ئەمما نۇرغۇن گەپنى چۈشىنەلمىگەنىدى. ئۇنىڭ سوراپ بىلىۋالغۇسى، سوراپ ئېنىقلىغۇسى كېلەتتى... ئۇنىڭ چىرايى شۇنچە سۈرلۈك، ھەتتا سەل مەغرۇر كۆرۈنەتتى. ئۇ ئەھۋالدا ئۆزگىرىش بولغانلىقىنى پەملىگەنىدى.

ئىككىمىز قالدۇق. ناتاشا بىر قولۇمنى تۇتۇپ، خۇددى دېيىشكە سۆز ئىزدەۋاتقاندەك بىرھازاغىچە ئۇندىمەي جىم تۇردى.

ــ ھېرىپ كەتتىم ! ــ دېدى ئۇ ئاخىر پىچىرلىغاندەك، ــ گېپىمگە قۇلاق سال، ئەتە بىزنىڭ چوڭلارنى يوقلاپ كېلەمسەن؟

ــ چوقۇم.

ــ ئانامغا ئېيتىپ بەرگىن، بىراق دادامغا ئېيتقۇچى بولما.

ــ داداڭغا ئەزەلدىن سېنىڭ ئىشىڭنى دېگەن ئەمەسمەن.

ــ توغرا قىپسەن، سەن ئېيتمىساڭمۇ دادام بىلىپ قالىدۇ. ئۇنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىغا، بۇ ئىشقا تۇتقان پوزىتسىيەسىگە دىققەت قىل. ئاھ، خۇدا، ۋانيە، ئەجەبا ئۇ راستلا بۇ نىكاھ تۇپەيلى مېنى قارغىۋېتەرمۇ؟ ياق، مۇمكىن ئەمەس !

ــ كىنەز ھەممە ئىشنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرىدۇ، ــ دېدىم ئالدىراپ ـ تېنەپ، ــ ئۇ جەزمەن داداڭ بىلەن بۇرۇنقىدەكلا ئىناق بولۇپ كېتىدۇ. ئۇ چاغدا ئىشلار خەيرلىك بولىدۇ.

ـــ ئاھ، خۇدا ! شۇنداق بولغاي ئىلاھىم، ـــ دېدى ناتاشا.
ـــ ئەنسىرىمە، ناتاشا، ھەممە ئىش ياخشى بولۇپ كېتىدۇ.
ھازىر ياخشى تەرەپكە يۈزلەندى.
ناتاشا ماڭا سىنچىلاپ قارىدى.
ـــ ۋانيە، سەن كىنەزگە قانداق قارايسەن؟
ـــ ناۋادا ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى راست بولسا، مېنىڭچە، ئۇ ئىنتايىن ئالىيجاناب ئادەم بولۇپ چىقىدۇ.
ـــ ناۋادا ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى راست بولسا؟ بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ ئەجەبا، ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى راست بولمايمۇ قالارمۇ؟
ـــ مەندە شۇنداق بىر تۇيغۇ بار، ـــ دېدىم مەن جاۋابەن. «دېمەك، ئۇنىڭ كاللىسىدىمۇ مەلۇم بىر خىيال پەيدا بولغان گەپ» مەن ئىچىمدە شۇنداق ئويلىدىم، ـــ غەلىتە ئىش !
ـــ سەن ئۇنىڭغا مىختەك قادىلىپ تۇردۇڭ...كۆز ئۇزمەي...
ـــ شۇنداق، ئۇ ماڭا غەلىتىرەك تۇيۇلدى.
ـــ ماڭمۇ شۇنداق. ئۇ نېمە ئۈچۈندۇر شۇ گەپنىلا قىلىدۇ... مەن چارچاپ كەتتىم، قەدىرلىكىم. بىلەمسەن؟ سەنمۇ ئۆيۈڭگە قايتىپ كەت. ئەتە ئۇلارنى يوقلاپ بولۇپ، قېشىمغا تېزرەك كەلگىن. ھە راست، باياتىن كىنەزگە سىزنى ئىمكانقەدەر تېزرەك ياقتۇرۇپ قېلىشنى ئويلايمەن، دەپتىمەن، سەل ئەدەپسىزلىك بولدىمۇ قانداق؟
ـــ ياق... ھېچقانداق ئەدەپسىزلىك بولغىنى يوق.
ـــ ئەمىسە... دۆتلۈك قىلدۇممۇ يا؟ بىلەمسەن، بۇ تېخى ھازىر ئۇنى ياقتۇرمايمەن، دېگەنلىك بولىدۇ.
ـــ دەل بۇنىڭ ئەكسىچە، ناھايىتى ياخشى بولدى، تولىمۇ ساددا، تولىمۇ تۇز. ئۇ چاغدا سەن ئاجايىپ سۆيۈملۈك بولۇپ كەتتىڭ ! ئەگەر ئۇ ئاقسۆڭەكلەر تەبىقسىنىڭ تەلىمىنى ئېلىپ تۇرۇپمۇ بۇنى چۈشەنمىگەن بولسا، ئۇنىڭ ئۆزى دۆت بولىدۇ.
ـــ ئۇنىڭدىن رەنجىگەندەك تۇرىسەن، ۋانيە؟ مەن نەقەدەر يىرگىنچلىك، نەقەدەر گۇمانخور ھەم نەقەدەر نومۇسچان ـ ھە !

مەسخىرە قىلما، مەن ئەزەلدىن سەندىن بىرەر ئىشنى يوشۇرغان ئەمەس، ۋانيە، قەدىرلىك دوستۇم ! مۇبادا يەنە بەختسىزلىككە ئۇچرىسام، يەنە ئازابقا دۇچار بولسام، چوقۇم قېشىمغا كېلىپ ماڭا ھەمراھ بول، ئېھتىمال كەلگۈسىدە پەقەت سەنلا ماڭا ھەمراھ بولالىشىڭ مۇمكىن ! ساڭا قانداق جاۋاب قايتۇرارمەن؟ سەن ماڭا مەڭگۇ لەنەت ئوقۇمىغىن، ۋانيە !...

ئۆيگە قايتىپ كېلىپ دەرھال يېشىنىپ ياتتىم. ئۆيۇم نەم، گەمىدەك قاراڭغۇ ئىدى. غەلىتە ئوي ـ خىياللار كاللامغا كىرىۋېلىپ، ئۇزاققىچە ئۇيقۇم كەلمىدى.

ئەمما، شۇ تاپتا بىر ئادەم ئۆزىنىڭ راھەت كارىۋىتىدا شېرىن ئۇيقۇغا كەتكەنىدى، ئەگەر ئۇ بىزنى مازاق قىلىشقا ئەرزىيدۇ، دەپ ئويلىغان بولسا، ئۇ چوقۇم بىزنى مازاق قىلىدۇ. بىراق، ئۇ ئېھتىمال بىزنى مازاق قىلىشقا ئەرزىمەيدۇ، دەپ ئويلىشىمۇ مۇمكىن.

ئۈچىنچى باب

ئەتىسى ئەتىگەن سائەت ئون، ئۆيدىن چىقاي دەپ تۇراتتىم، ۋاسىلىيېف ئارىلىغا ــ يېخىمېنىنفلارنىكىگە بارماقچى، ئۇ يەردىن پاتراق قايتىپ چىقىپ، ناتاشانى يوقلاپ بارماقچىدىم. ئۇشتۇمتۇت بوسۇغىدا تۇنۇگۈن كەلگەن ھېلىقى قىزغا ــ سىمىتنىكنىڭ نەۋرىسىگە ئۇچراپ قالدىم. ئۇ مېنى ئىزدەپ كەلگەنىدى. نېمە ئۈچۈنلۈكىنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن، لېكىن ئۇنىڭ كەلگىنىدىن ئىنتايىن خۇشال بولغانلىقىم ئېسىمدە. تۇنۇگۈن ئۇنىڭغا زەن سېلىپ قارىغۇدەك بولمىغانىدىم، كۇندۇزدە ئۇ مېنى تېخىمۇ ھەيران قالدۇردى. ئۇنىڭدىن ئۆتە غەلىتە، ئاجايىپ ئادەمنى ئۇچرىتىش ناھايىتىمۇ تەس، ھېچبولمىغاندا، سىرتىدىن قارىغاندىمۇ شۇنداق. ئۇنىڭ بويى

پاكار، رۇسلارنىڭكىگە ئانچە ئوخشاپ كەتمەيدىغان قارا كۆزلىرى چاقناپ تۇراتتى، قارا چاچلىرى قويۇق ئۆسكەن، تەلەتتىن سىرلىق، جىمغۇرلۇق ۋە لېكىن جاھىللىق چىقىپ تۇراتتى. ئۇ ھەقىقەتەن كوچىدىكى ھەممە ئادەمنىڭ دىققىتىنى تارتاتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى كىشىنى تېخىمۇ ھەيرەتتە قالدۇراتتى: ئەقىل - پاراسەت چاقناپ تۇراتتى - يۇ، يەنە سوتچىلارغا خاس ئىشەنمەسلىك، ھەتتا گۇمانخورلۇق ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. ئۇچىسىدىكى مەينەت، جۇل - جۇل چاپان تۇنۇگۈن كېچىدىكىگە قارىغاندا تېخىمۇ جۇل - جۇل كۆرۈنەتتى. مېنىڭچە، ئۇ مەلۇم بىر سوزۇلما خاراكتېرلىك كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قالغان، دائىم قوزغىلىدىغان بۇ جاھىل كېسەل ئۇنىڭ تېنىنى ئاستا - ئاستا، ئەمما شەپقەتسىزلەرچە نابۇت قىلىۋاتاتتى. تاتارغان يادائىغۇ چىرايىدىن بىر سۇس سېرىقلىق، نەپرەت بىلىنىپ تۇراتتى. نامراتلىق ۋە كېسەللىك ئۇنى كۆرۈمسىز قىلىپ قويغان بولسىمۇ، يەنىلا ناھايىتى چىرايلىق ئىدى. كەڭ پېشانىسى، ئىنچىكە قاشلىرى ئۆزىگە تولىمۇ ياراشقانىدى. چىرايلىق لەۋلىرىدىن بىر خىل مەغرۇرلۇق ۋە مەردانىلىك بىلىنىپ تۇرسىمۇ، بەكلا تاتىرىپ كەتكەن، ھەتتا قان دىدارى يوق ئىدى.

— ئوھۇ، يەنە كەپسەن - دە ! — ۋارقىرىۋەتتىم مەن، — شۇنداق، كېلىشىڭنى بىلەتتىم. ئۆيگە كىرگىن !

ئۇ تۇنۇگۈنكىدەكلا بوسۇغىدىن ئاستا ئاتلىدى، ئىشەنمىگەن قىياپەتتە ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتتى. خۇددى يېڭى مېھمان كۆچۈپ كىرگەندىن كېيىن بۇ ئۆيدە قانچىلىك ئۆزگىرىش بولغانلىقىنى تەكشۈرمەكچى بولغاندەك بوۋىسى تۇرغان ئۆيگە سىنچىلاپ قارىدى.

«ئوھۇي، ئالا ئىنەكىنىڭ بالىسى چا قۇيرۇق، دېگەن شۇ - دە، — دەپ ئويلىدىم مەن، — ئۇمۇ سارىڭ ئەمەستۇ؟»

ئۇ بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى، مەن كۇتۇپ تۇردۇم.

— كىتابلارنى ئالغىلى كەلدىم ! — دېدى ئۇ ئاخىر بوش

ئاۋازدا، بېشىنى ساڭگىلىتىپ يەرگە قاراپ تۇرۇپ.
ــ هە، راست، سېنىڭ كىتابلىرىڭ، مانا بۇ يەردە، ئالغىن!
ئاتايىن ساڭا ساقلاپ قويغانىدىم.
ئۇ قىزىقسىنغان هالدا ماڭا لاپپىدا بىر قارىدى ــ دە، خۇددى ئىشەنمىگەندەك سۈس كۈلۈپ ئاغزىنى غەلىتىلا دومسايتىپ قويدى، ئەمما بۇ چىرايىدىكى كۈلۈمسىرەش هەش ــ پەش دېگۈچە غايىب بولۇپ، ئىلگىرىكى سۈرلۈك، سىرلىق ئىپادە ئەسلىگە كەلدى.
ــ بۇۋام سىزگە مېنىڭ گېپىمنى قىلغانمىدى؟ ــ دەپ سورىدى ئۇ، ئارقىدىنلا مەسخىرىلىك هالدا بېشىمدىن ــ ئايىغىمغىچە بىر قۇر سەپسېلىپ چىقتى.
ــ ياق، سېنىڭ گېپىڭنى قىلمىغان. ئەمما، ئۇ...
ــ ئۇنداقتا مېنىڭ كېلىدىغانلىقىمنى قانداق بىلدىڭىز؟... سىزگە كىم ئېيتتى؟ ــ سورىدى ئۇ ئالدىراپ گېپىمنى بۆلۈپ.
ــ مېنىڭچە، بۇۋاڭ بىرەرسى هالىدىن خەۋەر ئالمىغان ئەھۋالدا يالغۇز كۇن كەچۈرۈشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇ ياشقا چوڭ، تېنى ئاجىز، شۇڭا جەزمەن بىرسى ئۇنى كۆرگىلى كېلىدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم. مانا سېنىڭ كىتابلىرىڭ، ئېلىپ كەت. بۇ كىتابلارنى دەرسلىك قىلامسەن؟
ــ ياق.
ــ ئەمىسە، نېمە قىلىسەن؟
ــ ئىلگىرى بۇۋامنى يوقلاپ كەلگەن چاغلاردا ماڭا كىتاب ئوقۇپ بېرەتتى.
ــ كېيىن كەلمىدىڭمۇ؟
ــ كېيىن كەلمىدىم... ئاغرىپ قالغانىدىم، ــ دېدى ئۇ ئۆزىنى ئاقلىماقچى بولغاندەك.
ــ ئۆيۈڭ بارمۇ؟ ئاتا ــ ئاناڭ بارمۇ؟
بىردىنلا ئۇنىڭ قاپاقلىرى تۇرۇلدى، ئېسىنگىرىگەن هالدا ماڭا قاراپ قويدى، ئاندىن كۆزىنى تۆۋەن سېلىپ، ئۇن ــ

تىنسىز كەينىگە بۇرۇلدى ـ دە، ئاستا ئۆيدىن چىقتى، تۇنۇگۈنكىدەكلا سوئالىمغا جاۋاب بەرمىدى. مەن ھەيرانلىق ئىچىدە ئۇنى ئۇزىتىپ قويدۇم، بىراق ئۇ ئىشىكتە توختىدى.

ــ بوۋام قانداق ئۆلدى؟ ــ دەپ سورىدى ئۇ گەپلىرى قولاشمىغان ھالدا ماڭا سەل بۇرۇلۇپ. ئۇنىڭ قىياپىتى ۋە ھەرىكىتى تۇنۇگۈنكىگە ئوخشايتتى. ئەينى چاغدا ئۇ ئۆيدىن چىقماقچى بولۇپ، ئىشىك تەرەپكە قاراپ تۇرغان، ئازوركانىڭ ئەھۋالىنى سورىغانىدى. مەن ئالدىغا بېرىپ، بىلىدىغان ئەھۋاللارنى ئالدىراپ ـ تېنەپ دەپ بەرگەنىدىم. ئۇ كۆزىنى يەردىن ئۈزمەي، ماڭا كەينىنى قىلىپ تۇرغان، گەپلىرىمنى زۇۋان سۇرمەستىن قالدۇرماي ئاڭلىغانىدى. مەن ئۇنىڭغا يەنە بوۋاينىڭ جان ئۈزۈش ئالدىدا ئالتىنچى كوچىنى تىلغا ئالغانلىقىنى ئېيتىپ بەردىم.

ــ پەرىزىمچە، ــ دېدىم مەن تولۇقلاپ، ــ ئۇ يەردە جەزمەن ئۇنىڭ بىرەر تۇغقىنى تۇرىدۇ، شۇڭا ئىزدەپ كېلىدىغان ئادەمنى كۈتتۈم... ئۇ سېنى ناھايىتى ياخشى كۆرسە كېرەك، چۈنكى جان ئۈزۈش ئالدىدا سېنى ئەسكە ئالدى.

ــ ياق، ــ دېدى ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا پىچىرلاپ، ــ ئۇ مېنى ياخشى كۆرمەيدۇ.

ئۇ قاتتىق ھاياجانلاندى. مەن گەپ قىلغاچ، ئېگىلىپ ئۇنىڭ چىرايىغا دەممۇدەم قارىدىم. ئۇنىڭ ھاياجانلىق كەيپىياتىنى كۈچىنىڭ بارچە بېسىشقا تىرىشۇاتقانلىقىنى بايقىدىم. ئۇنىڭ چىرايى بارغانسېرى تاتىرىپ كەتكەن، ئاستىنقى لېۋىنى چىڭ چىشلۇۋالغانىدى. بىراق، مېنى ھەممىدىن بەكرەك ھاڭ ـ تاڭ قالدۇرغىنى يۈرىكىنىڭ غەلىتە سوقۇشى بولدى. ئۇنىڭ يۈرىكى بارغانسېرى قاتتىق سوقۇۋاتاتتى، خۇددى قان تومۇر ئۆسمىسىگە مۇپتىلا بولۇپ قالغاندەك، ئىككى ـ ئۈچ قەدەم نېرىدىنمۇ ئاڭلىغىلى بولاتتى، مەن ئۇنى تۇنۇگۈنكىدەك ئۇن سېلىپ يىغلىۋېتىدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم، لېكىن ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

— چىتلاق قەيەردە؟
— نېمە چىتلاق؟
— ئۇ جان ئۇزگەن يەردىكى چىتلاق.
— سىرتقا چىققاندا... مەن كۆرسىتىپ قويىمەن. ھە، راست، ماڭا قارا، ئىسمىڭ نېمە؟
— سورىمايلا قويۇڭ...
— نېمىنى سورىمايمەن؟
— سورىمايلا قويۇڭ، ھېچ گەپ يوق... مېنىڭ ئەسلا ئىسمىم يوق ! — ئۇ گەپنى ئۇزۇپ — ئۇزۇپ قىلدى، رەنجىپ قالغاندەك قىلاتتى، ئۇ مېڭىشقا تەمشىلىۋىدى، مەن توسۇۋالدىم.
— توختا، ھەقىقەتەنمۇ غەلىتە قىز ئىكەنسەن ! بىلىپ قوي، سېنى دەپ شۇنداق قىلىۋاتىمەن، تۇنۇگۈن پەلەمپەينىڭ بۇلۇڭىدا يىغلىغان ۋاقىتىڭدا ساڭا ئىچىم ئاغرىپ قالغانىدى. بۇ ئىش يادىمغا كەلسىلا كۆڭلۈم بۇزۇلىدۇ... ئۇنىڭ ئۇستىگە بوۋاڭ قۇچىقىمدا جان ئۇزدى، ئۇ ئالتىنچى كوچىنىڭ گېپىنى قىلغاندا جەزمەن سېنى ئېسىگە ئالدى، ئۇ سېنى ماڭا تاپشۇرماقچى بولسا كېرەك. ئۇنى دائىم چۈشۈمدە كۆرىمەن... سېنىڭ كىتابلىرىڭنىمۇ ساقلىدىم، ئەمما سەن ياۋايىلىق قىلىپ مەندىن قورقۇپلا يۈرىسەن. سەن بەكمۇ نامرات، يەككە — يېگانە، تېخى ناتونۇش كىشىلەرنىڭكىدە تۇرۇۋاتقان بولۇشۇڭمۇ مۇمكىن، شۇنداقمۇ؟
مەن ئۇنىڭغا قىزغىن تەسەللى بەردىم، ئۇنىڭ نېمىشقا مېنى شۇنچە قىزىقتۇرىدىغانلىقىنى ئۆزۈممۇ بىلمەيتتىم. ئىچ ئاغرىتىشتىن سىرت، مېنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ھېسسىياتىمدا باشقا تەركىبلەرمۇ بار ئىدى. بۇ زادى پۈتكۈل ۋەقەدە بار بولغان سىرلىق تۈسمۇ ياكى سىمىت مەندە قالدۇرغان ھېلىقىدەك تەسىراتمۇ ۋە ياكى كەيپىياتىمدىكى مۇجمەللىك كەلتۈرۈپ چىقارغانمۇ، ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن. ئەمما، مېنى ئۇنىڭ جەلپكارلىقىغا تاقابىل تۇرۇشقا ئامالسىز قالدۇرۇۋاتقان بىر

نەرسە ھەقىقەتەن بار ئىدى. گېپىمدىن سەل تەسىرلەندى بولغاي، ماڭا غەلىتە قاراپ قويدى، ئەمما چىرايى ئىلگىرىكىدەك سۈرلۈك ئەمەس، ئەكسىچە خېلىلا مۇلايىم، خېلىلا خاتىرجەم ئىدى. ئۇ چوڭقۇر ئويغا پاتقاندەك، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ يەرگە قارىدى.

— يېلىنا، — دېدى ئۇ ئويلىمىغان يەردىن ئۇشتۇمتوت پەس ئاۋازدا.

— ئىسمىڭ يېلىنامۇ؟

— ھەئە.

— ياخشى، ئەمدى پات ـ پات كېلىپ تۇرامسەن؟

— بولمايدۇ... بىلمەيمەن... كېلىمەن، — دېدى ئۇ گويا ئىچىدە كۈرەش قىلىۋاتقاندەك ياكى چوڭقۇر خىيالغا پاتقاندەك بوش ئاۋاز بىلەن. بۇ چاغدا يىراقتىن سائەتنىڭ قوڭغۇراق ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇنىڭ تېنى شۇركۈنۈپ كەتتى، ئېيتقۇسىز بىر خىل ئازابلىق ئەلپاز بىلەن ماڭا قارىدى، ئاندىن پەس ئاۋازدا سورىدى:

— سائەت قانچە بولدى؟

— ئون يېرىم بولدى.

ئۇ ئالاقزەدە بولۇپ توۋلىۋەتتى.

— ۋاي خۇدايىمەي ! — دېدى ـ دە، يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى. مەن كارىدوردا ئۇنى يەنە بىر قېتىم توسۇۋالدىم.

— سېنى بۇنداقلا كەتكۈزۈۋەتسەم بولمايدۇ، — دېدىم مەن، — نېمىدىن قورقىسەن؟ كەچ قالدىڭمۇ يا؟

— شۇنداق، شۇنداق، مەن قېچىپ چىققان ! مېنى كەتكىلى قويۇڭ ! ئۇ مېنى ئۇرىدۇ ! — ۋارقىرىۋەتتى يېلىنا ۋە پۈتۈن كۈچى بىلەن مەندىن قۇتۇلۇشقا ئۇرۇندى.

— گېپىمنى ئاڭلا، مەن بىلەن گەپ تالاشما، ۋاسىلىيېف ئارىلىغا بارماقچى بولساڭ، مەنمۇ شۇ يەرگە، ئون ئۇچىنچى كوچىغا بارىمەن. ھازىر ۋاق قالدىم، پەيتونغا ئولتۇرماقچىمەن. مەن بىلەن بىللە ماڭامسەن يا؟ سېنى ئۇ يەرگە يەتكۈزۈپ قويىاي. پەيتون پىيادە ماڭغاندىن تېز...

— بىزنىڭكىگە باربىسىڭىز بولمايدۇ، بولمايدۇ، — دېدى ئۇ تېخىمۇ ئالاقزەدە بولۇپ. ئۆيىگە باربدىغانلىقىمنى ئويلاپ قورققىنىدىن چىرايى بۆلەكچىلا بولۇپ كەتتى.

— ساڭا ئېيتسام، ئون ئۇچىنچى كوچىغا ئۆز ئىشىم بىلەن بارىمەن، سېنىڭكىگە ئەمەس ! كەينىڭگە كىرىۋالمايمەن. پەيتون تېزلا يېتىپ باربدۇ. قېنى ماڭايلى !

بىز ئالدىراش پەسكە چۈشتۇق. مەن ئۇچرىغان تۇنجى پەيتوننى چاقىردىم. يېلىنانىڭ تاقىتى ـ تاق بولۇۋاتقانلىقى مانا مەن دەپ تۇراتتى، چۈنكى ئۇ مەن بىلەن پەيتونغا ئولتۇرۇشقا ماقۇل بولغانىدى. ھەممىدىن غەلىتە يېرى، مەن ئەمدى ئۇنىڭدىن سوئال سوراشقا پېتىنالمايتتىم. ئۇنىڭدىن ئۆيۈڭدىكى كىمدىن بۇنچە قورقۇۋاتىسەن، دەپ سورىۋېدىم، قول سىلكىپلا قويدى، پەيتوندىن سەكرەپ چۈشۈپ كەتكىلى تاس قالدى. «بۇ يەردە نېمە سىر بار؟» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.

ئۇ پەيتوندا زادى خاتىرجەم ئولتۇرالمىدى. پەيتون سىلكىنگەندە، يېقىلىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن سول قولى بىلەن پەلتوينىڭ تۇتۇۋالاتتى. بۇ كىچىك قول تولىمۇ مەينەت، ھەممىلا يېرى يېرىلىپ كەتكەنىدى. يەنە بىر قولى بىلەن كىتابلىرىنى چىڭ تۇتۇپ تۇراتتى. مۇشۇ ئالامەتتىن بۇ كىتابلارنىڭ ئۇنىڭغا نەقەدەر قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولاتتى. ئۇ راۋرۇس ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇشتۇمتۇت بىر پۇتى كۆرۈنۈپ قالدى، مېنى قاتتىق ھاڭ ـ تاڭ قالدۇرغىنى، ئۇنىڭ قوڭالتاق پۇتىغا ئۆتمەتۆشۈك بولۇپ كەتكەن كونا ئاياغ كىيىۋالغانىدى. گەرچە ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە سورىماسلىق نىيىتىگە كەلگەن بولسامۇ، لېكىن بۇ نۆۋەت چىداپ تۇرالمىدىم.

— پايپىقىڭمۇ يوقمۇ؟ — سورىدىم مەن، — مۇشۇنداق نەم، سوغۇق كۈنلەردە پايپاق كىيمەي قانداقمۇ يۈرگىلى بولسۇن؟

— يوق، — دېدى ئۇ دۇدۇقلاپ.

— ئاھ، خۇدا ! بىرەرسى بىلەنغۇ بىللە تۇرىدىغانسەن؟ سىرتقا چىقىدىغان چاغدا ئارىيەتكە ئېلىپ تۇرساڭ بولىدۇغۇ؟

— مۇشۇنداق يۇرۇشنى خالايمەن.

— ئۇنداقتا ئاغرىپ قالسەن، ئۆلۈپ كېتىسەن !

— ئۆلسەم ئۆلمەيمەن.

ئۇنىڭ جاۋاب بەرگۈسى يوق، ئۇنىڭ ئۇستىگە سوئالىمدىن بەكمۇ رەنجىگەنىدى.

— ئۇ مۇشۇ يەردە جان ئۈزگەن، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا ھېلىقى ئۆينى كۆرسىتىپ، بوۋاي مۇشۇ ئۆيگە يېقىن جايدا ئۆلۈپ كەتكەنىدى.

ئۇ بىرھازا سىنچىلاپ قارىدى، شارتتىدە بۇرۇلۇپ ماڭا يېلىنىدى:

— خۇدا ھەققىدە، مېنىڭ كەينىمگە كىرىۋالماڭ !... مەن كېلىمەن، جەزمەن كېلىمەن ! پۇرسەت چىقسىلا كېلىمەن !

— ماقۇل، ساڭا ئېيتىپ قويای، سېنىڭكىگە بارمايمەن. بىراق، نېمىدىن قورقىسەن؟ سەن جەزمەن شور پېشانە قىز. سېنى كۆرۈپ كۆڭلۇم بەكمۇ بۇزۇلدى...

— ھېچكىمدىن قورقمايمەن، — دېدى ئۇ، ئاۋازى ھاياجاندىن تىترەپ كەتتى.

— بىراق، سەن بايانتىن، ئۇ مېنى ئۇرىدۇ، دېگەنىدىڭغۇ؟

— ئۇرسا ئۇرمامدۇ ! — دېدى ئۇ، ئاۋازى ئازابلىق تۈس ئېلىپ، كۆزلىرى چاقناپ كەتتى، — ئۇرسۇن ! ئۇرسۇن ! — ئۇستۈنكى لېۋى بىلىنەر - بىلىنمەس لىپىلداپ كەتتى...

ئاخىر ۋاسلىيېۋنى ئارىلىغا يېتىپ كەلدۇق. ئالتىنچى كوچىنىڭ ئاغزىغا كەلگەندە، ئۇ پەيتونىنى توختىتىپ يەرگە سەكرەپ چۈشتى - دە، ئالاقزەدىلىك ئىچىدە ئەتراپقا قارىدى.

— كېتىۋېرىڭ، مەن كېلىمەن، چوقۇم كېلىمەن ! — ئۇ كەينىگە كىرىۋالماسلىقىمنى سارىسىمە ئىچىدە قايتا - قايتا ئۆتۈندى، — چاپسان مېڭىڭ، چاپسان !

پەيتون يۇرۇپ كەتتى. ئەمما، ساھىل كوچىسىدىن ئانچە يىراقلاپ كەتمەيلا مەن پەيتوندىن چۈشۈپ قېلىپ، ئالتىنچى كوچىغا كەلدىم ـ دە، چاقماق تېزلىكىدە كوچىنىڭ قارىشىسىغا ئۆتتۈم. مەن يېلىنانى كۆردۈم، ئۇ ئىلدام ماڭغان، يەنە ئىختىيارسىز ھالدا ئارقىسىغا قاراپ ـ قاراپ قويۇۋاتقان بولسىمۇ، تېخى يىراقلاپ كەتمىگەنىدى. ئۇ ھەتتا مېنىڭ كەينىگە چۈشكەن ـ چۈشمىگەنلىكىمنى ئېنىقلاش ئۈچۈن، مېڭىشتىن توختاپ بىرھازا تۇردى. ئەمما، مەن ئىشىكنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋالغاچقا، مېنى كۆرمىدى، يولىنى داۋاملاشتۇردى، مەن ئۇنىڭغا ئەگەشتىم، ئەمما مەن كوچىنىڭ يەنە بىر قاسىنقىدا ئىدىم.

مەندىكى قىزىقىش چېكىگە يەتكەنىدى. مەن ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشمەسلىك قارارىغا كەلگەن بولساممۇ، ئەمما ئۇنىڭ زادى قايسى ئۆيگە كىرىدىغانلىقىنى جەزمەن ئېنىقلىشىم، بىرەر پىشكەللىكىنىڭ يۈز بېرىپ قېلىشىدىن ساقلىنىشىم كېرەك ئىدى. مېنى ئېغىر، غەلىتە بىر تۇيغۇ ئىلكىگە ئالغانىدى. ئازوركا قەنت ـ گېزەك دۇكىنىدا ئۆلگەن چاغدىمۇ، بۇ قىزنىڭ بوۋىسى مەندە شۇنداق تۇيغۇ پەيدا قىلغانىدى...

تۆتىنچى باب

بىز مالىي كوچىسىغىچە ناھايىتى ئۇزاق ماڭدۇق. ئۇ يۇگۇرۇپ دېگۈدەك ماڭدى، ئاخىرىدا بىر دۇكانغا كىرىپ كەتتى. مەن ئۇنى كۈتۈپ تۇردۇم. «ئۇنىڭ بۇ دۇكاندا تۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.

دەرۋەقە، بىرپەستىن كېيىن ئۇ دۇكاندىن چىقتى، ئەمما قولىدىكى كىتاب كۆرۈنمەيتتى. قولىدا كىتاب ئەمەس، بىر ساپال تەخسە تۇراتتى. ئۇزاق ماڭمايلا، كۆرۈمسىز بىر ئۆينىڭ

ئىشكىدىن كىرىپ كەتتى. تاشتىن قوپۇرۇلغان ئىككى قەۋەتلىك بۇ كونا ئۆي ئانچە چوڭ ئەمەس، سۇس سېرىق سىرلانغانىدى. بىرىنچى قەۋەتنىڭ ئۈچ دېرىزىسى بار ئىدى، بىر دېرىزىدىن كىچىك بىر قىزىل مېيىت ساندۇقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بۇ مېيىت ساندۇقى ئۇستىسىنىڭ ۋىۋىسكىسى ئىدى. ئىككىنچى قەۋەتنىڭ دېرىزىلىرى تولىمۇ كىچىك، هەممىسىلا توّت چاسا بولۇپ، تۆتۈق هەم چۆرىسىگە دەز كەتكەن يېشىل ئەينەك سىلىنغانىدى. ئەينەكتىن دېرىزىگە ئېسىلغان هال رەڭ چىت پەردە كۆرۈنۈپ تۇراتتى. مەن كوچىنى كېسىپ ئۆتۈپ ئۆيگە يېقىنلاشتىم، دەرۋازىدىكى: «ئايال شەهەر پۇقراسى بۇبنوۋانىڭ تۇرالغۇسى» دېگەن خەتلەر يېزىلغان تۆمۈر تاختىنى كۆردۈم.

مەن بۇ خەتنى ئەمدىلا ئۇقۇپ بولۇشۇمغا، بۇبنوۋانىڭ هويلىسىدىن بىر ئايالنىڭ يېقىمسىز چىرقىرىغىنى، ئارقىدىنلا بىرپەس تىللىغان ئاۋاز ئاڭلاندى. مەن دەرۋازىنىڭ ئىچىگە قارىدىم: پېشايۋان پەلەمپىيىدە شەهەر پۇقرالىرىدەك كىيىنگەن، بېشىغا شىلەپە، ئۇچىسىغا يېشىل پىلاش ئارتقان بىر سېمىز خوتۇن تۇراتتى. سەت يۈزى چوشقا جىگىرىدەك قىزىل، پۇلتىيىپ چىققان، قان تولغان پىت كۆزلىرىدىن ۋەهشىيلىك يېغىپ تۇراتتى. گەرچە چۈشلۈك تاماق ۋاقتى بولمىسىمۇ، ئۇنىڭ مەست ئىكەنلىكى ئېنىق ئىدى. ئۇ بىچارە يېلىناغا ۋارقىراۋاتاتتى، يېلىنا ساپال تەخسىنى ئىككى قوللاپ تۇتقانچە، ئۇنىڭ ئالدىدا ياغاچتەك قېتىپ تۇراتتى. شۇ ئەسنادا پەلەمپەيدە بىر ئايال پەيدا بولدى. ئۇنىڭ چاچلىرى چۈۋۈق، يۈزىگە ئۇپا ـ ئەتىلىكىنى بولۇشىغا سۈرتكەنىدى. بىرپەستىن كېيىن، يەر ئاستى پەلەمپىيىدىن تۆۋەن قەۋەتكە ئۆتىدىغان ئىشىك ئېچىلىپ، كىيىنىشى كۆرۈمسىز، تۇرقى خېلى كېلىشكەن ئوتتۇرا ياش بىر ئايال پەيدا بولدى، ئۇنى چىرقىراق ئاۋاز باشلاپ چىققانىدەك قىلاتتى. تۆۋەن قەۋەتتە تۇرىدىغانلار، ئاجىزلاپ كەتكەن بىر بوۋاي بىلەن بىر قىزمۇ يېرىم ئېچىلغان ئىشىكتىن سىرتقا قارىدى.

بەستلىك كەلگەن بىر ئەر، دەرۋازىۋەن بولسا كېرەك، سۈپۈرگە تۈتۈپ ھويلىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا تۇرۇپ، ئېرىنچەكلىك بىلەن بولۇۋاتقان ئىشلارغا قاراپ تۇراتتى.

— ھەي، ئۆلگۈر، يالماۋۇز، ھارامدىن بولغان! — دەپ ۋارقىرىدى ھېلىقى سېمىز خوتۇن بىر تىنىقتىلا ئىچىدىكى ھەممە سەت گەپنى تۆكۈپ، بۇ گەپلەردە پەش، چېكىت دېگەنلەردىن ئەسەرمۇ يوق، پەقەت ھاسىرىغان ئاۋازلا ئارىلىشىپ قالاتتى، — مېنىڭ غەمخورلۇقۇمغا مۇشۇنداق جاۋاب قايتۇرماقچىمىدىڭ، ئىپلاس! تەرخەمەككە ئەۋەتسەم، بېشى قايغان، پۈتى تايغان يەردە يۇرۇپتۇ! ئىشقا بۇيرۇغاندىلا، شۇنداق بولارنى تۇيغانىدىم. ئۇنىڭ دەستىدىن يۇرىكىم لەختە ـ لەختە بولۇپ كەتتى! تۇنۇگۈن كەچ مۇشۇ سەۋەبتىن تاياق يەپ تۇرۇپمۇ، بۇگۈن يەنە قېچىپتۇ! نەگە قاچتىڭ، جالاپ، نەدە يۇردۇڭ! كىمنىڭ قېشىغا باردىڭ، بېشىڭنى يەيدىغان ھاڭۋاقتى، چەكچىيىپ تۇرۇشنىلا بىلىدىغان بۇزۇق، زەھەرلىك چايان، كىمنى ئىزدىمەكچىدىڭ! ئېيتمامسەن! نومۇسنى بىلمەيدىغان پاسكىنا، ئېيتمايدىكەنسەن، بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىمەن!

شۇنىڭ بىلەن دەرغەزەپكە كەلگەن سېمىز خوتۇن بىچارە قىزغا قاراپ ئېتىلدى، ئەمما تۆۋەن قەۋەتتە تۇرىدىغان ئايالنىڭ دالاندا ئۆزىگە قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، توختاپ قالدى، ئايالغا بۇرۇلۇپ، ئاۋۇالقىدىنمۇ قاتتىق چىرقىراشقا، قوللىرىنى پۇلاڭلىتىشقا باشلىدى، خودىدى ئاۋۇ ئايالنى گۇۋاھلىققا تارتىپ، بۇ شور پېشانە قۇربانلىقنىڭ راستلا كەچۈرگۈسىز گۇناھ ئۆتكۈزگەنلىكىنى ئىسپاتلىماقچى بولغاندەك قىلاتتى.

— ئۇنىڭ ئانىسى ئۆلدى! سىلەرمۇ بىلىسىلەر، ياخشى بەندىلەر، ئۇ تىكەندەك يالغۇز قالدى. سىلەر كەمبەغەللەرنىڭ ئۇنى بېقىۋاتقانلىقىڭلارنى كۆردۇم. بىراق، سىلەرنىڭمۇ يەيدىغىنىڭلار، كىيىدىغىنىڭلار يوق، ساينت نىكولاينىڭ يۇزىنى قىلىپ، ئۆزۈم قىينالسامۇ، بۇ يېتىمنى بېقىۋالمىسام

بولمايتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى بېقىۋالدىم. بىراق، قايسىڭلارنىڭ خىيالىغا كىرسۇن؟ ئۇنى بېقىۋالغىنىمغا ئىككى ئاي بولدى، مۇشۇ ئىككى ئايدا ئۇ مېنىڭ قېنىمنى ئىچتى، گۆشۈمنى يېدى! يالماۋۇز! زەھەرلىك يىلان! كاج ئالۋاستى! زادى ئۇن چىقمايدۇ، ئۇرساڭمۇ، ئۇرمىساڭمۇ، زۇۋان سۇرمەيدۇ، خۇددى ئاغزىغا بىر نەرسە چىشلىۋالغاندەك، زادىلا ئۇن چىقمايدۇ! ئۇنىڭ دەردىدە يۇرىكىم لەختە بولۇپ كەتتى. زۇۋان سۇرىدىغان يېرى يوق! ئۆزۈڭنى نېمە چاغلاپ قالدىڭ، سەن نېمىدىك؟ يېشىل تۈكلۈك مايمۇن! مەن بولمىسام، ئاللىقاچان ئاچلىقتىن كوچىدا ئۆلۈپ قالغان بولاتتىڭ. مەن ئاناڭنىڭ پۇتىنى يۇيۇپ، يۇندىسىنى ئىچىشكە لايىق، سەن ئالۋاستى، فىرانسىيەلىك ھارامدىن بولغان. مەن بولمىسام، ئاللىقاچان تۇگىشەتتىڭ!

— نېمانچە چېچىلىسىز، ئاننا تېرىفانىنوۋا؟ ئۇ ئاچچىقىڭىزنى كەلتۈرگۈدەك نېمە قىلغانىدى؟ — دەپ سورىدى ئايال ئەدەپ بىلەن.

— نېمە قىلغان، دېدىڭىزمۇ، ئاق كۆڭۈل بەندە، بۇنى سوراش كېتەمدۇ؟ مەن باشقىلارنىڭ ئىرادەمگە خىلاپلىق قىلىشىنى خالىمايمەن! ياخشى بولسۇن - يامان بولسۇن، مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلىشى كېرەك، مەن شۇنداق ئادەم! بىراق، ئۇ بۇگۈن مېنى گۆرگە يولغا سالغىلى تاس قالدى! ئۇنى دۇكانغا تەرخەمەك ئالغىلى چىقارسام، ئۇچ سائەتتە كەلدى! ئۇنى ماڭدۇرغان چاغدىلا شۇنداق بولۇشىنى بىلگەنىدىم. قايغۇردۇم، ئازابلاندىم! ئۇ قەيەردە يۇرگەندۇ؟ نەگىمۇ كەتكەندۇ؟ بىرەر ھامىي تېپىۋالغانمىدۇ يا؟ ئۇنىڭغا نەپ بەرمىدىممۇ يا؟ ئۇنىڭ يۇزى قېلىن ئانىسىدىن قالغان ئون تۆت رۇبلى قەرزنى بىراقلا كۆتۈرۈۋەتتىم، پۇل چىقىرىپ مەرھۇمەنى يەرلىكىدە قويدۇم، تېخى ماۋۇ شۇمتەكنىمۇ بېقىۋالدىم، سىز بىلمىسىز، ئاق كۆڭۈل بەندە، ئۆزىڭىز بىلمىسىز! مۇشۇنچىۋالا قىلغان ئادەمنىڭ ئۇنى باشقۇرۇش ھوقۇقى يوقمۇ؟ ئۇ بۇلارنى بىلىشى كېرەك، ئەمما

بىلىش ئۇياقتا تۇرسۇن، تېخى ماڭا بويۇن تولغايدۇ ! مەن ئۇنىڭغا بەخت تىلەيمەن. بۇ شەرمەندىگە چىت كىيىم كىيدۇرۇشنى، ماگىزىنىدىن ئاياغ ئېلىپ بېرىشنى، ئۇنى توزدەك ياساپ قويۇشنى، ئۇنى بايرامدىكىدەك چىرايلىق قىلىۋېتىشنى ئويلايمەن. ئويلاپ يېتەلمەيسىلەر، كىيىملىرىنى ئىككى كۇندىلا يىرتىپ تىتما ـ تالاك قىلىۋېتىدۇ، ئۇ مانا شۇنداق شەرمەندە، شۇنداق ئىپلاس ! ئويلاپ باقتىڭلارمۇ، ئۇ ئەتەي شۇنداق قىلىدۇ . مەن يالغان ئېيتمايمەن، كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. ئۇ ماتادىن تىكىلگەن كىيىمنى ياقتۇرىدىكەن، سىپتا رەختتىن تىكىلگەن كىيىمنى كىيمەيدىكەن ! ياخشى گەپ، ئۇنىڭغا ئۆزۈمنى بىر كۆرسىتىپ قويمىسام ! ئۇنى قاتتىق دۇمبالىدىم، ئەمما ئارقىدىن دوختۇر چاقىرىشقا مەجبۇر بولدۇم، پۇلمۇ تۆلىدىم. سېنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن بولسام، پاسكىنا، ناھايىتى كەتسە بىر ھەپتە سوت ئىچمەستىم. سەندىن كۆرىدىغىنىم شۇ بولسا كېرەك ! ئۇنى ئەدەپلەش يۈزىسىدىن پول سۈرتۈشكە بۇيرۇدۇم. قانداق بولدى، دېمەمسىلەر، سۈرتۈشكە باشلىدى، بۇ بۇزۇق، توختىماي سۈرتتى، قاتتىق ئاچچىقىم كەلدى، لېكىن ئۇ توختىماي سۈرتىۋەردى ! ئۇ جەزمەن بۇ يەردىن قېچىپ كېتىدۇ ! دەپ ئويلىدىم. ئويلاپ شۇ يەرگە كەلگەندە بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىدىم ، ئۇ قاچتى، تۇنۇگۈن قاچتى ! ئاڭلىغانسىلەر، ياخشى بەندىلەر، مۇشۇ سەۋەبتىن ئۇنى قاتتىق دۇمبالىدىم، ئۇرۇۋېرىپ قوللىرىمۇ ئاغرىپ كەتتى، ئۇنىڭ پاپىقىنى، كەشتىنى ئېلىۋالدىم، يالاڭ ئاياغقۇ قېچىپ كېتەلمەس، دەپ ئويلىدىم. بىراق، بۇگۈن يەنە قاچتى ! نەگە بارىدىڭ؟ ئېيتە ! كىمگە دەرد تۆككىلى بارىدىڭ، ھارامدىن بولغان؟ مېنىڭ ئۇستۇمدىن كىمگە ئەرز قىلىدىڭ؟ ئېيتمامسەن، سېسىق سىگان، ئەجنەبىي ھارامىلىق، ئېيتە !

ئۇ غەزەپتىن ئۆزىنى تۇتالماي قورقمىدىن قېتىپ قالغان قىزغا ئېتىلدى ـ دە، چېچىدىن تۇتۇپ يەرگە يىقتتى. تەرخەمەك ئېلىنغان تەخسە يەرگە چۈشۈپ پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى. مەست

خوتۇن تېخىمۇ دەرغەزەپكە كەلدى. قىزنى قارىقويۇقلا ئۇرۇشقا باشلىدى، ئەمما، يېلىنا جاھىللارچە سۆكۈت قىلدى، ئۇن چىقارمىدى، توۋلىمىدى، زارلانمىدى، تاياق يەۋاتقان چاغدىمۇ شۇنداق. مەن غەزىپىمنى زادىلا باسالمىدىم، ھەتتا ھويلىغا قانداق كىرگىنىمنى ئېسىمدە يوق، غەرق مەست خوتۇنغا ئېتىلدىم.

— بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ بىر يېتىم بالىغا بۇنداق قىلغان نەدە بار! — دەپ توۋلىدىم مەن بېشىم خوتۇننىڭ بىلىكىدىن تۇتۇۋېلىپ.

— بۇ نېمە گەپ؟ سەن كىم؟ — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ يېلىنانى قويۇۋېتىپ، ئىككى قولىنى بېلىگە تىرەپ تۇرۇپ سورىدى، — مېنىڭ ئۆيۈمدە نېمە قىلماقچىسەن؟

— سىزگە دېسەم، سىز ئۇچىغا چىققان رەھىمسىز خوتۇن ئىكەنسىز! — دەپ ۋارقىرىدىم مەن، — مۇشۇنداق بىر بېچارە قىزنى قىينىشقا قانداق قولىڭىز بارىدى؟ يا ئۇ سىزنىڭ بولمىسا... ئۆز قۇلىقىم بىلەن ئاڭلىدىم، بۇ يېتىمنى بېقىۋالغانلا يېرىڭىزلا بار شۇ ...

— خۇدا ھەققى ! — بېشىم خوتۇن ۋارقىراشقا باشلىدى، — سەن نېمە ئادەم، بۇ يەرگە كېلىپ يوقىلاڭ ئىشلارغا ئارىلىشىدىغان، ئۇنىڭ بىلەن بىللە كەپسەن ـ دە، شۇنداقمۇ؟ ساقچى باشلىقىنى چاقىرىمەن ! ئاندورون تىموفېيېچ مېنى تولىمۇ ھۆرمەتلەيدۇ ! ھە، بۇ قانجۇق سېنى ئىزدەپ بارغانمىدى؟ سەن نېمە ئادەم؟ خەقنىڭ ئۆيىگە كىرىپ بۇيرۇق سوقۇشقا، قالايمىقانچىلىق چىقىرىشقا پېتىنغان ! قايسىڭ بار، كېلىشە !

ئۇ مۇشت كۆتۈرۈپ ماڭا ئېتىلدى. بىراق، شۇ ئەسنادا توساتتىنلا يېقىمسىز، ئېچىنىشلىق چىرقىراق ئاۋاز ئاڭلاندى. مەن يېلىنانىڭ خۇددىنى يوقاتقاندەك تۇرغانلىقىنى، توساتتىن ۋەھىمىلىك، غەلىتە چىرقىراش بىلەن تەڭلا يەرگە يىقىلغانلىقىنى، ھەممە ئەزايىنىڭ قورقۇنچلۇق تارتىشىپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم. يۈزى توختىماي تارتىشاتتى. ئۇنىڭ

تۇتقاقلىق كېسىلى قوزغالغاندى. ھېلىقى قىز بىلەن يەر ئاستى ئۆيىدىن چىقىقان ئايال يۇگۇرۇپ كېلىپ ئۇنى دەرھال بىناغا كۆتۈرۈپ ماڭدى.

— ئۆل، بېشىڭنى يەيدىغان! — دەپ ۋارقىرىدى بىشىم خوتۇن ئۇنىڭ كەينىدىن، — بۇ ئايدا كېسىلى ئوچ قېتىم تۇتتى... كۆزۈمدىن يوقال، بەچچىخەر! — ئۇ يەنە ماڭا تاشلاندى.

— دەرۋازىڭنى، نېمىگە قاراپ تۇرىسەن؟ نېمە ئىش قىلىدىغان ئادەمسەن؟

— ماڭ! ماڭ! مۇشت يېگۈڭ كەلدىمۇ؟ — دېدى دەرۋازىڭنى ھەيۋە قىلىغاندەك ئېرىنچەكلىك بىلەن، — يوقىلاڭ ئىشلارغا ئارىلاشما. تەزىم قىلىپ، دەرھال بۇ يەردىن يوقال!

نائىلاج دەۋازىدىن چىقتىم، بارلىق ئۇرۇنۇشلىرىمنىڭ تامامەن بىھۇدە ئىكەنلىكىگە ئىشەندىم. ئەمما، بەكمۇ قورسىقىم كۆپكەنىدى. شۇڭا، دەرۋازىنىڭ ئۈدۈلىدىكى كوچىدا تۇرۇپ، دەرۋازىنىڭ ئىچىدىكى ئەھۋالنى كۆزەتتىم. دەرۋازىدىن ئەمدىلا چىقىپ تۇرۇشۇمغا، ھېلىقى بىشىم خوتۇن ئۈدۈل ئىككىنچى قەۋەتكە يۇگۇردى، دەرۋازىڭنى ئىشىنى تۇگەتكەندىن كېيىن ئەگىدۇر غايىب بولدى. بىرپەستىن كېيىن يېلىنانى كۆتۈرۈشكەن ئايال پەلەمپەيدىن چۈشۈپ، ئالدىراپ - تېنەپ يەر ئاستى ئۆيگە ماڭدى. مېنى كۆرۈپ توختاپ، قىزىقسىنغان ھالدا ماڭا قارىدى. ئۇنىڭ ئاق كۆڭۈللۈكى، مۇلايىملىقى چىقىپ تۇرغان چىرايى ماڭا جاسارەت بەردى. مەن ھويلىغا يەنە كىرىپ، ئۇنىڭغا قاراپ ماڭدىم.

— كەچۈرۈڭ، — دېدىم مەن ئېغىز ئېچىپ، — ھېلىقى قىز كىم بولىدۇ، ئاۋۇ رەزىل خوتۇن ئۇنى نېمىشقا بېقىۋالىدۇ؟ مۇنداقلا بىر قىزىقىشتىن سوراۋاتىدۇ، دەپ قالماڭ، بۇ قىزنى كۆرگەنمەن، نېمىشقىدۇر، ئۇنىڭغا بەكلا ئىچىم ئاغرىپ قالدى.

— ئۇنىڭغا ئىچىڭىز ئاغرىغىنى راست بولسا، ئۆيىڭىزگە ئەكېتىڭ ياكى بىرەر جاي تېپىپ بېرىڭ، بولمىسا مەشەدە نابۇت

بولىدۇ، ــ بۇ ئايالنىڭ يەنە گەپ قىلغۇسى يوقتەك، يەنە كېلىپ دەرھال ماڭماقچى بولۇۋاتقاندەك قىلاتتى.

ــ بىراق، ئېنىق يول كۆرسەتمىسىڭىز، نېمە قىلىشىمنى نەدىن بىلەي؟ سىزگە دېسەم، مېنىڭ ھېچ ئىشتىن خەۋىرىم يوق، ھېلىقى بىشەم خوتۇن ئايال غوجايىن بۇبنوۋاموۇ؟

ــ دەل شۇ.

ــ ئۇنداقتا بۇ قىز قانداقلارچە ئۇنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغان؟ ئۇنىڭ ئانىسى مۇشۇ يەردە ئۆلۈپ كەتكەنمۇ؟

ــ ئاشۇنداق چۈشۈپ قالغان... بۇ ئىشنىڭ بىز بىلەن ئالاقىسى يوق، ــ ئۇ كېتىشكە ئالدىرىدى.

ــ سىزنى مالال قىلىدىغان بولدۇم، بايا تىن دېگەندەك، مەن بۇ ئىشقا ناھايىتى كۆڭۈل بۆلىمەن. بىرەر ئىش قىلالىشىمۇ مۇمكىن. بۇ قىز زادى كىم؟ ئۇنىڭ ئانىسى قانداق ئادەم، بىلەمسىز؟

ــ چەت ئەللىكتەك قىلىدۇ، يېقىندىلا كەلگەنىكەن، بىز بىلەن يەر ئاستى ئۆيدە تۇراتتى، ئېغىر كېسەل ئىدى، ئۆپكە كېسىلى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەن.

ــ يەر ئاستى ئۆيدە تۇرغان بولسا، تولىمۇ نامرات ئىكەن - دە؟

ــ شۇنداق، بەكمۇ نامرات ! ئۇنى كۆرگەن ئادەمنىڭ ئىچى سىيرىلىدۇ. بىزنىڭ كۇنمىزمۇ يەتكۈچە مۇشكۇل، ئۇ بىز بىلەن بەش ئاي تۇرۇپ، ئالتە رۇبلى قەرز قىلغان. بىز ئۇنى يەرلىكىدە قويدۇق، مېيىت ساندۇقىنى مېنىڭ ئېرىم ياساپ بەردى.

ــ بۇبنوۋا مەن قويدۇم، دەيدۇغۇ؟

ــ نەدىكىنى !

ــ ئۇنىڭ فامىلىسى نېمە؟

ــ دېيەلمەيمەن، بېگىم، دېمەك بەكلا تەس، گېرمانلارنىڭ فامىلىسى بولسا كېرەك.

ــ سىمىت؟

— ياق، ئەمەس. ئاننا تېرىقانىوۋا بۇ يېتىمنى ئېلىپ قالدى، ئۇنى بېقىۋالىمەن دېدى. ئەمەلىيەتتە، ھەرگىز ئۇنداق ئىش ئەمەس...

— جەزمەن بىر مۇددىئا بىلەن بېقىۋالغان بولسا كېرەك؟

— ئۇنىڭ قولىدىن ياخشى ئىش كەلمەيدۇ، — دېدى ئايال جاۋابەن، كۆڭلىدە ئېيتماسلىق ئۈستىدە بىر قارارغا كېلەلمەيۋاتقاندەك قىلاتتى، — بۇنىڭ بىز بىلەن نېمە ئالاقىسى؟ بىز يات ئادەملەرمىز...

— ئاغزىڭنى يۇمۇشنى بىلمەمسەن؟ — ئارقىمىزدىن بىر ئەرنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئوتتۇرا ياشلىق بۇ ئەر ئۇچىسىغا پىلاش ئارتىۋالغان، تۇرقىدىن شەھەر ھۇنەرۋەنلىرىدەك كۆرۈنەتتى، ئۇ مەن بىلەن گەپلەشكەن ئايالنىڭ ئېرى ئىدى.

— بېگىم، ئۇنىڭ سىزگە دەيدىغان گېپى يوق، بۇ ئىش بىز بىلەن ئالاقىسىز... — دېدى ئۇ كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ماڭا قاراپ قويۇپ، — كىرىپ كەتمەي نېمىگە قاراپ تۇرىسەن! — دېدى ئايالىغا، — خەير - خوش، ئەپەندى، مەن مېيىت ساندۇقى ياسايدىغان ئادەم. ناۋادا، كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىزنىڭ كەسپىمىزگە ھاجىتىڭىز چۈشۈپ قالسا، بىز بۇنىڭدىن بەكمۇ خۇشالمىز. بۇنىڭدىن بۆلەك، سىز بىلەن قىلچە مۇناسىۋىتىمىز يوق...

ئۇ يەردىن قايتىپ چىقىپ چوڭقۇر خىيالغا پاتتىم. بۇ ئىشتا راستلا ئىلاجسىز ئىدىم، بىراق مۇشۇنداقلا بولدى قىلىۋەتسەم، كۆڭلۈم تولىمۇ يېرىم بولاتتى. مېيىت ساندۇقى ياسايدىغان ئۇستامنىڭ ئايالىنىڭ گەپلىرى تېخىمۇ ئىچىمنى پۇشۇراتتى. بۇ يەردە جەزمەن كىشىگە تىنغىلى بولمايدىغان بىر ئىشنىڭ بارلىقىنى كۆڭلۈم تۇيغاندەك بولدى.

مەن بېشىمنى تۆۋەن سېلىپ، ئويغا پاتقان ھالدا كېتىۋاتاتتىم. تۇيۇقسىز، چىرقىراق بىر ئاۋاز مېنى چاقىردى. بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىدىم: ئالدىمدا بىر مەست لەلەكشىپ

ئاران ـ ئاران تۇراتتى، ئۇنىڭ ئۇستىبېشى تولىمۇ رەتلىك، ئەمما مەينەت، كونا بىر ھەربىيچە پەلتو يېپىنچاقلىۋالغان، بېشىدا ياغلىشىپ كەتكەن شەپكە بار ئىدى. ئۇنىڭ چىرايى ماڭا تونۇشتەكلا قىلاتتى. ئۇنىڭغا تازا سەپسالدىم. ئۇ ماڭا كۆز قىسىپ، مەسخىرىلىك كۈلۈپ قويدى.

ـــ تونۇيالمىدىڭمۇ؟

بەشىنچى باب

ـــ پاھ ! سەنمىدىڭ، ماسلوبويېف ! ـــ مەن ئۇنى تونۇۋالدىم، بۇ مېنىڭ ئۆلكىلىك ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ساۋاقدىشىم ئىدى، ـــ قالتىس ئۇچرىشىش بولدى !

ـــ ھەقىقەتەن قالتىس ئۇچرىشىش بولدى ! كۆرۈشمىگىنە-مىزگە بەش ـ ئالتە يىل بوپتۇ. ياق، بىز ئۇچراشتۇق، لېكىن جانابلىرى ماڭا نەزەر سالمىدىڭ. سەن ھازىر گېنېرال، ئەدەبىيات ساھەسىدىكى گېنېرال... ـــ دېدى ئۇ مەسخىرىلىك كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ.

ـــ بولدى، بۇرادەر ماسلوبويېف، بۇنداق گەپىڭنى قوي ! ـــ دېدىم ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، ـــ بىرىنچىدىن، گېنېرالنىڭ تۇرقى ماڭا ئوخشمايدۇ، ئەدەبىيات ساھەسىدىكى گېنېرال بولغان ھالەتتىمۇ. ئىككىنچىدىن، ساڭا ئېيتىشمىغا رۇخسەت قىل، راستلا ئېسىمگە كەلدى، كوچىدا سېنى ئىككى قېتىم ئۇچراتتىم، ئەمما ئەينى چاغدا مەندىن ئۆزۈڭنى قاچۇرۇۋاتقانلىقىڭ ئېنىق ئىدى، خەق ئەتەي ئۆزىنى قاچۇرۇۋاتسا، مەن نېمە ئۈچۈن ئالدىغا بارغۇدەكمەن. ھازىر مېنىڭ قانداق ئويلىغانلىقىمنى بىلەمسەن؟ مۇبادا مەست بولمىغان بولساڭ، ھازىرمۇ مېنى چاقىرمىغان بولاتتىڭ، شۇنداقمۇ؟ ياخشىمۇ سەن ! سېنى كۆرۈپ بۇرادەر، قەۋەتلا خۇش

بولدۇم.

— راست دەۋاتامسەن ! ئۇنداقتا مېنىڭ بۇ... كۆرۈمسىز تەلەتىم جانابلىرىنىڭ شەنىگە نۇقسان يەتكۈزمەپتۇ - دە؟ ئەمما، بۇنى سوراپ يۈرۈشنىڭ ئورنى يوق، ئۇنچىۋالا قالتىس ئىشمۇ ئەمەس. ھېلىمۇ ئېسىمدە، بۇرادەر، سەن ياخشى يىگىت ئىدىڭ، ۋانيە. مېنى دەپ قامچا يېگىنىڭ ئېسىگىدىمۇ؟ سەن دېگىلى ئۇنىمىغان، مېنى سېتىۋەتمىگەنىدىڭ. لېكىن، مەن ساڭا رەھمەت ئېيتىشتا يوق، ئەكسىچە، سېنى بىر ھەپتە مازاق قىلىپ يۈرگەنىدىم. سەن كىشىگە يامانلىقىڭ يوق ئاق كۆڭۈل ئادەم ! ياخشىمۇ سەن، بۇرادەر؟ (بىر - بىر مىزنى سۆيۈپ قويدۇق) نۇرغۇن يىللاردىن بېرى ئازاب - ئوقۇبەتنى تىكەندەك يالغۇز تارتىپ كېلىۋاتىمەن، ئەتىگەندىن - كەچكىچە ئالدىراش يۈرىمەن. ئەمما، ئۆتمۈشنى ئۇنتۇپ قالمىدىم. قانداقمۇ ئۇنتۇپ قالاي ! سەنچۇ، سەن قانداق تۇرۇۋاتسەن؟

— قانداق تۇراتتىم، مەنمۇ ئازاب - ئوقۇبەتنى تىكەندەك يالغۇز تارتىپ كېلىۋاتىمەن...

ئۇ كەيپلىكتىن ئاجىزلاپ كەتكەن ئادەمنىڭكىدەك كۈچلۈك ھېسسىيات بىلەن ماڭا ئۇزاق تىكىلدى. ئەمما، ئۇ ئەسلىدىنلا ناھايىتى ئاق كۆڭۈل ئىدى.

— ياق، ۋانيە، سەن ماڭا ئوخشىمايسەن ! — دېدى ئۇ ئەلەملىك تەلەپپۇزدا، — بىلىشىڭ كېرەككى، مەن ئوقۇدۇم، ئوقۇدۇم، ۋانيە، ئوقۇدۇم... ! ماڭا قارا، ۋانيە، بىز ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن سۆزلەشمىسەك بولمايدۇ! جىددىي ئىشىڭ بارمۇ؟

— راستلا جىددىي ئىشىم بار. ئوچۇقىنى ئېيتسام، مەن شۇ تاپتا بىر ئىشتىن ئەنسىرەپ تۇرۇۋاتىمەن. ياخشىسى... سەن قەيەردە تۇرۇۋاتسەن؟

— ھازىر دەپ بېرىمەن، بىراق بۇ ياخشى چارە ئەمەس، ساڭا قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى ئېيتىپ بېرەيمۇ؟

— ئېيتقىنا، قانداق قىلىش كېرەك؟

— ئاۋۇ يەرنى كۆردۈڭمۇ؟ — ئۇ بىز تۇرغان يەرگە ئون قەدەمچە كېلىدىغان جايدىكى ۋىۋىسكىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ ئېيتتى، — قارا، قەنت ـ گېزەك دۇكىنى قوشۇمچە ئاشپۇزۇل، ئاددىي قىلىپ ئېيتقاندا، تاماق يېيدىغان جاي، ئۇ ياخشى جاي. ساڭا دېسەم، بۇ يەر خېلى بولىدۇ، ۋوتكىسى پەيزى ! كىيىۋدىن يۆتكەپ كېلىنگەن. مەن ئىچىپ باققان، نەچچە قېتىم ئىچكەن. ئۇلار ماڭا ناچار ھاراق بېرىشكە پېتىنالمايدۇ. ئۇلار قىلىپ قىلىپېچنى ئوبدان بىلىدۇ. قىلىپ قىلىپېچ مەن بولىمەن. نېمە بولدۇڭ؟ چىرايىڭنى پۇرۇشتۇرىسەنغۇ؟ ئۇنداق قىلماي، گېپىمگە قۇلاق سال. ھازىر سائەت ئون بىردىن چارەك ئۆتتى، تېخى بايىلا قارىغان. ئون بىردىن ئوتتۇز بەش مىنۇت ئۆتكەندە سېنى قويۇپ بېرىمەن. ئۇ چاغدا بىزمۇ مەست بولغان بولىمىز. قەدىناس دوستۇڭغا يىگىرمە مىنۇت ھەمراھ بولساڭ، قانداق؟

— يىگىرمە مىنۇتقا بولىدۇ. چۈنكى، بۇرادەر، مېنىڭ راستلا ئىشىم بار...

— ماقۇل، شۇنداق بولسۇن. بىراق، باشتا دەۋالمىسام بولمايدىغان ئىككى ئېغىز گېپىم بار: رەڭگرويىڭ ياخشى ئەمەس، بىر ئىشتىن غەم يەۋاتقاندەك كۆرۈنىسەن، شۇنداقمۇ؟

— ھەئە.

— پەرىزىم توغرا چىقتى. بۇرادەر، مەن ھازىر رەممالىلىقنى تەتقىق قىلىۋاتىمەن، ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىشنىڭ چارىسى ! قېنى ئەمىسە، ماڭايلى، ئولتۇرۇپ پاراڭلىشايلى ! يىگىرمە مىنۇتتا، مەن ئاۋۋال بىر رومكا روھلاندۇرۇش ھارىقى، بىر رومكا ئاق قېيىن ھارىقى بۇيرۇيمەن، ئاندىن بىر رومكا ئاچچىق ئاپېلسىن ھارىقى، بىر رومكا چۈچۈمەل ماندارىن ھارىقى ئىچىمەن، ئاندىن يەنە باشقا نەرسىلەرنى بۇيرۇيمەن. ھاراقنى ياخشى كۆرىمەن، بۇرادەر! پەقەت بايراملىق مىسانىڭ ئالدىدا مەن سەگەك. سەن ئىچمىسەڭمۇ مەيلى، ئولتۇرۇشۇپ بەرسەڭلا بولدى.

بىراق، ھاراق ئىچسەڭ، كۆڭلۈڭنىڭ ياخشىلىقىنى نامايان قىلغان بولىسەن. قېنى ماڭايلى، بىردەم پاراڭلىشايلى، كىم بىلىدۇ، يەنە ئون يىلدا كۆرۈشەمدۇق. مەن سېنىڭ دوستۇڭ بولۇشقا لايىق ئەمەس، ۋانيە !

— بولدى، يوقىلاڭ گەپلەرنى قىلما، تېز ماڭايلى. يىگىرمە مىنۇت سېنىڭ ئىختىيارىڭدا بولىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن مېنى قويۇپ بېرىشىڭ كېرەك.

ئاشپۇزۇلغا كىرىش ئۈچۈن، ئىشىك ئالدىدىكى پېشايۋاندىن ئۈستۈن قەۋەتكە ئېلىپ بارىدىغان، ئىككى تەرەپكە بۆلۈنگەن ياغاچ پەلەمپەيگە چىقىش كېرەك ئىدى. پەلەمپەيدە تۈيۈقسىز غەرق مەست بولۇپ كەتكەن ئىككى ئەپەندىگە يولۇقتۇق. ئۇلار بىزنى كۆرۈپ دەلدەڭشىگەنچە بىر چەتكە ئۆتۈپ تۇردى.

ئۇلارنىڭ بىرسى تولىمۇ ياش بولۇپ، يۈزى ناھايىتى سىلىق، تېخى ساقال چىقمىغان، بۇرۇتى ئەمدىلا خەت تارتقان، چىرايىدىن گۆدەكلىكى چىقىپ تۇراتتى، كىيىنىشىدىن پۇلدار ئائىلىنىڭ بالىسىغا ئوخشىسىمۇ، لېكىن تۇرقى بەكمۇ كۇلكىلىك ئىدى، خۇددى باشقىلارنىڭ كىيىمىنى كىيىۋالغاندەك كۆرۈنەتتى، بارماقلىرىدا قىممەت باھالىق ئالماس ئۈزۈكلەر، گالىستۇكىدا قىممەت باھالىق قىسقۇچ بار ئىدى، چاچ پاسونىمۇ ناھايىتى سەت، پېشانىسىگە ماڭلاي چاچ قويۇۋالغانىدى. چىرايىدىن كۇلكە كەتمەيتتى، پىخىلداپ كۇلۇپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ھەمراھى ئەللىك ياشتىن ئاشقان يوغان قورساق سېمىز ئادەم بولۇپ، كىيىنىشى پەلىپەتىش، گالىستۇكىغا چوڭ قىسقۇچ قادىۋالغانىدى. تاقىر بېشىدا سانىۋالغۇدەكلا چاچلىرى قالغان، سولاشقان، كەيپلىك يۈزى چوقۇر، تۇگمىگە ئوخشايدىغان بۇرنىغا كۆزئەينەك تاقىغانىدى. چىرايىدىن ۋەھشىيلىك، شاللاقلىق چىقىپ تۇراتتى. پەسكەش، زەھەرخەندە، گۇمانخور پىت كۆزلىرىنىڭ چۆرىسىنى ماي قاپلىغان بولۇپ، ئادەمگە يوچۇقتىن قارايدىغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇلار ماسلوبويېفنى تونۇيدىغاندەك قىلاتتى، ئەمما

يوغان قورساق بىزنى كۆرگەن چاغدا نارازىلىق بىلدۈرگەندەك چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ قويدى، ئەمما كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچىلىك ئارىلىقتا، ئاۋۇ يىگىتنىڭ چىرايىنى پەسكەشلەرچە خۇشامەتلىك كۈلۈمسىرەش قاپلىدى. ھەتتا شەپكىسىنىمۇ ئېلىۋەتتى.

— كەچۈرۈڭ، فىلىپ فىلىپپېچ، — دېدى ئۇ مۇلايىم تەرزدە ماسلوبويېفقا قاراپ.

— نېمە ئىش؟

— تولىمۇ خىجىلمەن... مىتروشكا ئۇ يەردە ئولتۇرىدۇ، ئۇ تازىمۇ بىر لۇكچەك، فىلىپ فىلىپپېچ.

— زادى نېمە ئىش؟

— مۇنداق ئىش... ئۆتكەن ھەپتە، ناباب بىر جايدا، ئۇنىڭ (يىگىت ھەمراھىغا قاراپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى) يۈزىگە قايماق سۈركۈۋەتتى، ھەممىنى قىلغان مىتروشكا... ھى - ھى!

ئۇنىڭ ھەمراھى نارازى بولغان ھالدا جەينىكى بىلەن ئۇنى نوقۇپ قويدى.

— بىز بىلەن بېرىڭ، فىلىپ فىلىپپېچ، تۈكسۈك قاۋاقخانىسىغا بېرىپ يېرىم قاپاق ئىچەيلى، بىللە بارالامسىز؟

— بولمايدۇ، بۇرادەر، ھازىر بولمايدۇ، — دېدى ماسلوبويېف جاۋابەن، — ھازىر ئىشىم بار.

— ھى - ھى! مەنمۇ كىچىككىنە بىر ئىش بىلەن سىزنى ئىزدەپ...

ھەمراھى ئۇنى يەنە نوقۇدى.

— كېيىن بىر گەپ بولار، كېيىن بىر گەپ بولار!

ماسلوبويېف ئۇلارغا ئىمكانقەدەر قارىمىدى. بىز ئەمدىلا بىرىنچى ئۆيگە — باشتىن - بوي ناھايىتى پاكىز ئۇزۇن پوكەي قويۇلغان، پوكەينىڭ ئۇستى ھەر خىل زاكۇسكىلار، قاتلىمىلار، پېچىنە - پىرەنىكلەر ۋە خىلمۇخىل ئىچىملىكلەرگە تولغانىدى — كىرگەندە، ماسلوبويېف مېنى يانغا تارتىپ ئېيتتى:

ـــ ئاۋۇ يىگىت داڭلىق ئاشلىق سودىگىرىنىڭ ئوغلى سىزوبرىيۇخوف بولىدۇ، دادىسى ئۆلگەندىن كېيىن، ئۇ بەش يۈز مىڭ رۇبلىلىق بولدى. ھازىر ئەيش ـ ئىشرەتتە ياشاۋاتىدۇ. ئۇ پارىژغا بېرىپ نۇرغۇن پۇلنى بۇزۇپ ـ چېچىۋەتكەن. ھەممە پۇلنى شۇ يەردە تۈگەتكەن بولۇشى مۇمكىن، لېكىن تاغىسى ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭغا يەنە نۇرغۇن مىراس تەگدى ـ دە، پارىژدىن قايتىپ كەلدى، ھازىر بۇ يەردە قالغان پۇللىرىنى خەجلەۋاتىدۇ. يەنە بىرەر ـ يېرىم يىل ئۆتسە، ئۇنىڭغا تىلەمچىلىك قىلماقتىن باشقا يول يوق. ئۇ ئۇچىغا چىققان بىر كالۋا ، ئالىي رېستورانلارغا بارىدۇ، يەر ئاستى بەزمىخانىلارغا كىرىدۇ، ئايال ئارتىسلار بىلەن ئېغىز ـ بۇرۇن يالىشىدۇ، تېخى ئاتلىق ئەسكەرلىككە تىزىمغا ئالدۇردى، يېقىندىلا ئىلتىماس سۇندى. ياشقا چوڭراقى ئارخىپوف بولىدۇ، ئۇمۇ سودىگەر ياكى دىرېكتور دېگەندەك بىرنېمە، تېخى باج پۇلىنى ھۆددە ئالىدۇ. ئۇ ئۇچىغا چىققان قاقباش، ئالدامچى، ھازىر سىزوبرىيۇخوف بىلەن بىللە. يەھۇدا بىلەن فولستاف[1]نىڭ ھارامزادىسى، ئۇ ئىككى قېتىم ۋەيران بولغان، ئادەمنى يىرگەندۈرىدىغان شەھۋەتپەرەس، ھىيلە ـ مىكرىسى كۆپ ئادەم. بىلىشمچە، ئۇ مۇشۇ خىلدىكى بىر جىنايى ئىشلار دېلوسىغا چېتىلىپ قالغان، لېكىن قېچىپ كەتكەن. بۇگۈن ئۇنى بۇ يەردە ئۇچرىتىپ قالغىنىم ياخشى بولدى، بۇنىڭ سەۋەبى بار، مەن ئۇنى كۈتۈپ تۇراتتىم... ئارخىپوف شۇبھىسىزكى خەقنىڭ ھەققىنى يەۋاتىدۇ، سىزوبرىيۇخوفنى شىلىۋاتىدۇ. ئۇ ئەيش ـ ئىشرەت سورۇنلىرىنىڭ ھەممىسىنى دېگۈدەك بىلىدۇ، شۇڭا ياشلار ئۇنى ئەتىۋارلايدۇ. بۇرادەر، مەن ئۇنىڭغا چىش ـ تىرنىقىمغىچە ئۆچ. مىتروشكامۇ ئۇنىڭغا ئۆچ، مىتروشكا دېگىنى ئەنە، ئاۋۇ تەرەپتىكى دېرىزە تۈۋىدە تۇرغان قاۋۇل، ئېسىل كىيىنگەن،

① يەھۇدا «ئىنجىل» دىكى ئەيسانى ساتقان ئاسىي، فولستاف شېكسپىر دىرامىلىرىدىكى بىر شەھۋەتپەرەس، لاپ ئېتىشقا ئامراق، ھاراقنى جېنىنى بېرىدۇ.

سىگان چىراي. ئۇ ئات سودىگىرى، بۇ يەردىكى ئاتلىق ئەسكەرلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنى بىلىدۇ. ماڭا ئېيتسام، ئۇ ئۇچىغا چىققان تۇلكە، كۆز ئالدىڭدىلا ساختا پۇل ياسايدۇ، ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرۈپ تۇرساڭمۇ، ئۇنىڭغا تېگىشىپ بېرىشكە مەجبۇر بولىسەن. ئۇ بۇگۈن مەخمەلدىن تىكىلگەن چاپان كىيىپ، سىلاۋزىمچىغا ئوخشاپ قاپتۇ. مېنىڭچە، ئۇنىڭغا مۇشۇ تولىمۇ مۇۋاپىق، ئەمما مېنىڭچە، ئۇنىڭغا فىراك ياكى باشقا چىرايلىق كىيىملەرنى كىيدۈرۈپ، ئىنگلىزلارنىڭ كۇلۇبىغا ئاپىرىپ، ئۇ يەردە ئۇنى چوڭ پومېشچىك گىراف بالاباننوف دەپ تونۇشتۇرسا، ئىككى سائەتتىلا بۇ يەردىكىلەر ئۇنى گىراف دەپ ھۆرمەت قىلىدۇ، ئۇ قارتا ئويناشقا ئۇستا، گىرافلاردەك مەمەدان، ھەرگىز چاندۇرمايدۇ، ئادەم ئالداشقىمۇ شۇنداق ئۇستا. ئۇ ياخشى ئاقىۋەت كۆرمەيدۇ. دەل مۇشۇ مىتروشكا ھېلىقى يوغان قورساققا بەك ئۆچ، چۈنكى ھازىر مىتروشكانىڭ قولى قىسقا بولۇپ قالدى، ئەمما يوغان قورساق سىزوبرىۋخوفنى ئۇنىڭدىن تارتىۋالدى، سىزوبرىۋخوف ئۇنىڭ دوستى ئىدى، ئۇ بۇ دوستىنى قۇرۇقداشقا تېخى ئۇلگۈرمىگەنىدى. مۇبادا بۇ ئىككىسى باياتىن مېھمانخانىدا دوقۇرۇشۇپ قالغان بولسا ئۇرۇشماي قالمايتتى. ھەتتا چاتاق چىقىدىغانلىقى ماڭا ئايان. پەرىزىمچە، ئارخىپوف بىلەن سىزوبرىۋخوف بۇ يەرگە كېلىدۇ، ئۇلار ھە دېسىلا مۇشۇنداق يەردە تىمىسقىلاپ يۈرىدۇ، قولىدىن ياخشى ئىش كەلمەيدۇ، بۇنى ماڭا باشقا ئادەم ئەمەس، دەل ئاشۇ مىتروشكا دەپ بەرگەن. مەن مىتروشكا بىلەن ئارخىپوفنىڭ ئاداۋىتىدىن پايدىلانماقچىمەن، بۇنىڭدا سەۋەب بار. بۇ يەرگە كېلىشتىن مەقسىتىم شۇ ۋەجدىن دېسەممۇ بولىدۇ. مىتروشكانىڭ مېنى كۆرۈپ قېلىشىنى خالىمايمەن، سەنمۇ ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىما. بىز بۇ يەردىن كەتكەندىن كېيىن ئۇ مېنى ئىزدەپ كېلىدۇ ھەم بىلمەكچى بولغان ئىشلارنى ئېيتىپ بېرىدۇ... ئەمدى مەن بىلەن ماڭ، ۋانيە، ئاۋۇ ئۆيگە كىرەيلى. كۆردۈڭمۇ؟ ھەي، ستېپان، — دېدى

ئۇ بىر كۈتكۈچىگە، ــ ماڭا نېمە كېرەك ئىكەنلىكىنى بىلىسەنغۇ؟

ــ بىلىمەن، غوجام.

ــ قولۇڭدىن كېلەمدۇ؟

ــ كېلىدۇ، غوجام.

ــ ئۇنداق بولسا تۈتۈش قىل. ئولتۇر، ۋانيە، ھەي، ماڭا نېمانچە بۇنداق قارايسەن؟ ماڭا قاراۋاتقانلىقىڭنى بىلىمەن. غەلىتە تۇيۇلۇۋاتامدۇ؟ ھەيران بولما. ئادەمگە ئۇچرىمايدىغان ئىش يوق، ھەتتا چۈشۈڭگىمۇ كىرمەيدىغان ئىشلارغا دۇچ كېلىسەن، بولۇپمۇ ھېلىقىدەك چاغدا... كورنېلىئوس نېپوس① نىڭ ئەسىرىنى ئۆلۈك ھالدا يادلىغان چاغدا تېخىمۇ شۇنداق! بۇ دېگەنلىك، ۋانيە، بىر نۇقتىغا ئىشىنىشىڭ كېرەك: ماسلوبويېف تۇيۇق يولغا كىرىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ قەلبى ئۆزگەرمىدى، پەقەت ئەھۋال ئۆزگەردى. مېنىڭ كۈنۈم ياخشى بولمىسىمۇ، لېكىن باشقىلارنىڭكىدىن ناچار ئەمەس، مەن دوختۇر بولغان، يەنە رۇس ئەدەبىياتىدىن دەرس ئۆتىمەكچىمۇ بولغان، گوگول توغرىسىدا ماقالە يازغان، ئالتۇن چايقاش خىيالىغا كەلگەن، توي قىلماقچىمۇ بولغان، ئادەم ھاياتىدا تۇرمۇش لەززىتى ئىزدەيدۇ، بەلكى مەن بىلەن توي قىلىدىغان قىزمۇ ماقۇل بولغان، گەرچە ئائىلىمىز چاشقان يامانلاپ كەتكۈدەك نامرات بولسىمۇ. مەن پىششىقراق بىرەر ئۆتۈك ئارىيەت ئېلىپ توي مۇراسىمى ئۆتكۈزمەكچىدىم، چۈنكى مېنىڭ ئۆتۈكۈم بىر يېرىم يىل بۇرۇن تېشىلىپ كەتكەن... لېكىن ئاخىرىغا كېلىپ توي قىلمىدىم. ئۇ بىر ئوقۇتقۇچىغا ياتلىق بولدى، مەن باشقارمىدىن ئىش تاپتىم، سودا باشقارمىسى ئەمەس، ئادەتتىكى بىر باشقارما. بۇنىڭ بىلەن ئەھۋال باشقىچە بولۇپ كەتتى. بىرنەچچە يىل ئۆتتى، ھازىر خىزمىتىم يوق، بىراق پۇل

① كورنېلىئوس نېپوس (تەخمىنەن مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 100 ـ يىلىدىن 32 ـ يىلىغىچە) ــ قەدىمكى يۇنانىڭ تارىخچىسى، بىيوگرافىيە ژانرىنىڭ ئاساسچىسى.

تاپمىقىم ناھايىتى ئاسان: پارا قوبۇل قىلمىەن، ھەقىقەتتىمۇ چىڭ تۇرىمەن، قوزىنى كۆرسەم بۆرە، بۆرىنى كۆرسەم قوزا بولىمەن. مېنىڭ ئادىمىيلىك پىرىنسىپىم: يالغۇز ئاتنىڭ چېچى چىقمىغاندا، ئۆز ئىشىمنى قىلمەن. مېنىڭ قىلىدىغىنىم خەقنىڭ سىرىنى تېكىتىكلاش... چۈشەندىڭمۇ؟

ـــ سەن پايلاقچىمۇ؟

ـــ ياق، پايلاقچى ئەمەس، ئەمما قىلىۋاتقىنىم مۇشۇ تۇرىدىكى ئىش، بىر قىسمى ھۆكۈمەت ئىشى، يەنە بىر قىسمى ئارزۇيۇمدىن بولۇۋاتقان ئىش. ۋانيە، مەن ۋوتكا ئىچىمەن، ئەمما خۇدۇمنى يوقىتىپ قويمايمەن، ئىستىقبالىم ئۆزۈمگە مەلۇم. مېنىڭ دەۋرىم كەلمەسكە كەتتى، قارا كىگىزنى ئاقارتقىلى بولمايدۇ. بىرلا نۇقتىنى ئېيتسام، ئەگەر مەندە ئاز ـ تولا ئادىمىيلىك بولمىسا، بۇگۈن سېنى ئىزدەپ كەلمىگەن بولاتتىم، ۋانيە. راست دەيسەن، مەن سېنى ئۇچراتقان، ئىلگىرى كۆرگەن، بېرىپ ساڭا سالام قىلماقچىمۇ بولغان، ئەمما پېتىنالمىدىم، مەن سېنىڭ خىلىڭ ئەمەس. دېگىنىڭ توغرا، ۋانيە، بۇگۈن نېمە ئۈچۈن ساڭا سالام قىلدىم، مەست بولۇپ قالغانلىقىم ئۈچۈن. ھەممىسى قۇرۇق گەپلەر، بولدى، مېنىڭ ئىشىمنى قويۇپ تۇرايلى، ياخشىسى ئۆزۈڭ ھەققىدە سۆزلەپ بەرگىن. ۋاي، قەدىرلىكىم، مەن ئوقۇدۇم، ئوقۇدۇم، يەنە كېلىپ تولۇق ئوقۇپ چىقتىم! ياخشى دوستۇم، تۇنجى ئەسىرىڭنى دېمەكچىمەن. ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، بۇرادەر، ئابرۇيلۇق بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغاندەك بولدۇم، شۇنداق دېيىشكە بولىدۇ. بىراق، تازا ئويلاپ كۆرسەم، ئىنسابسىز ئادەم بولغىنىم ياخشىدەك تۇرىدۇ. شۇنداق...

ئۇ ماڭا يەنە نۇرغۇن گەپلەرنى قىلدى. ھاراق ئۇنى قاتتىق تۇتۇپ كېتىۋاتاتتى، شۇڭا كۆڭلى بۇزۇلۇپ، يىغلىۋېتىشكە تاس قالدى. ماسلوبويېف ئەزەلدىن ياخشى ئادەم، بىراق ئۇنىڭ ئەقلى بالدۇر يېتىلگەنىدى. ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىدىن باشلاپلا ئۇ تولىمۇ

قاقباش، ھىيلە ـ مىكرىسى كۆپ، مەنسەپپەرەس، پۇرسەتپەرەس بولسىمۇ، لېكىن ماھىيەتتىن ئېيتقاندا، ۋىجدانسىز دېگىلى بولمايتتى، پەقەت چۈشكۈنلەشكەن دېيىشكىلا بولاتتى. رۇسلاردا بۇنداقلار ناھايىتى كۆپ. ئۇلارنىڭ تالانتىدا گەپ يوق، ئەمما ھەممە نەرسە ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدا باشقىچە بولۇپ كېتىدۇ. ئۇنىڭدىن سىرت، مەلۇم ئەھۋالدا، ئۇلار ئاجىزلىقى تۈپەيلى قەستەن ھالدا ۋىجدانىغا مۇخالىپ بەزى ئىشلارنى قىلىپ سالاتتى، بۇنىڭ بىلەن چۈشكۈنلىشىپ كېتىشلا ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ ھالاكەتكە كېتىۋاتقانلىقىنىمۇ بىلەتتى. كېزى كەلگەندە دەپ قويايلى، ماسلوبويېف ھاراقنى بەكلا بېرىلىپ كەتكەنىدى.

ــ ھازىر يەنە بىر ئېغىز گېپىم بار، دوستۇم، ــ دېدى ئۇ، ــ باشتا داڭقىڭنى ئاڭلىدىم، كېيىن سەن توغرۇلۇق ئوبزورلارنى ئوقۇدۇم. راستلا ئوقۇدۇم، مېنى ھېچ نەرسە ئۇقمايدۇ، دەپ قالغان بولغىيدىڭ، كېيىن سېنى ئۇچراتتىم، يىرتىق ئۆتۈك كىيگىنىڭنى، ھەتتا پاتقاقتىمۇ كالاچ كىيمىگىنىڭنى، يىرتىق شىلەپەڭنى كۆرۈپ، ھەممىنى چۈشەندىم. سەن ھازىر ژۇرنالغا ماقالە يېزىپ جان بېقىۋاتامسەن؟

ــ شۇنداق، ماسلوبويېف.

ــ دېمەك، يالالنما ئەدىبلەر قوشۇنىغا كىرىپسەن ـ دە؟

ــ شۇنداقتەك قىلىمەن.

ــ ماقۇل، بۇ ھەقىقىدە، بۇرادەر، ساڭا دەيدىغان گېپىم، ياخشىسى بىر رومكا ئىچەي ! مەن مەست بولۇپ قالسام، كىرىپسلودا ياتىمەن. ئۆيۈمدە ياخشى بىر كىرىپسلو بار، پۇرژىنىلىق دېگىنە، ئۆزۈمنى گومېر ياكى دانتې ۋە ياكى پادىشاھ فىرېدىرىخ① تەك ھېس قىلىمەن، قانداق ئويلىغۇم كەلسە، شۇنداق ئويلايمەن. لېكىن، سەن ئۆزۈڭنى دانتې ياكى

① ئىمپېراتور فىرېدىرىخ (1123 ــ 1190) ــ مۇقەددەس رىم ئىمپېرىيەسىنىڭ ئىمپېراتورى.

ئىمپېراتور فىرېدىرىخ دەپ خىيال قىلالمايسەن. بىرىنچىدىن، چۈنكى سەن ئۆزۈڭ بولۇشنى ئويلايسەن. ئىككىنچىدىن، چۈنكى سېنىڭ ھەرقانداق ئارزۇ - ئارمىنىڭ ئەمەلگە ئاشمايدۇ، سەن دېگەن ياللانما ئەدىب. مەن خىيال سۈرەلەيمەن، سەنچۇ، سەندە رېئاللىقتىن باشقا نەرسە يوق. گېپىمگە قۇلاق سال، ماڭا ئوچۇقتىن - ئوچۇق، توغرىدىن - توغرا، قېرىنداشلارچە ئېيت، ئۇنداق بولمايدىكەن، مېنى ئون يىل ئۇۋالچىلىققا ۋە ھاقارەتكە قويىسەن، ساڭا پۇل كېرەكمۇ؟ مەندە بار. چىرايىڭنى پۈرۈشتۈرمە، پۇلنى ئېلىپ، نەشرىيات سودىگىرىدىكى قەرزىڭنى قايتۇرۇۋەت، ئاسارەتتىن قۇتۇل، ئاندىن بىر يىللىق تۇرمۇش خىراجىتىڭنى غەملە، ئولتۇرۇپ ئۆز ئارزۇيۇڭ بويىچە پىكىر يۈرگۈز، بۇيۇك ئەسەردىن بىرنى يازا! بولامدۇ؟ قانداق دەيسەن؟

— ماڭا قارا، ماسلوبويېف ! سېنىڭ قېرىنداشلارچە تەكلىپىڭگە ھەشقاللا، لېكىن ھازىر بۇنىڭغا جاۋاب بېرەلمەيمەن، نېمىشقا؟ دەپ كەلسەم، گەپ ئۇزۇن. مەلۇم سەۋەب بار. ئەمما، ۋەدە بېرىمەنكى، بۇنىڭدىن كېيىن ساڭا ھەممىنى قېرىنداشلارچە ئېيتىمەن. ياخشى كۆڭلۈڭگە رەھمەت. سېنى كۆرگىلى بارىمەن، بىر ئەمەس، نەچچە قېتىم بارىمەن. بىراق، ھازىر مۇنداق بىر ئىش بار. سەن ماڭا سەممىي - سادىق، شۇڭا سېنىڭ نەسىھەتىڭنى ئاڭلاپ بېقىش نىيىتىگە كەلدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە سەن بۇ ئىشنىڭ ئەھلىدەك قىلىسەن.

مەن سىمىت بىلەن نەۋرىسىنىڭ ئىشىنى قەنت - گېزەك دۇكىنىدىن باشلاپ تولۇق سۆزلەپ بەردىم. غەلىتە يېرى شۇكى، مەن ۋەقەنى بايان قىلىۋاتقاندا، كۆزلىرىدىن ئۇنىڭ بۇ ئىشنى ئانچە بىلىپ كەتمەيدىغانلىقى ئىپادىلەندى. بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىدىم.

— ياق، بىلمەيدىكەنمەن، — دېدى ئۇ جاۋابەن، — بىراق، سىمىت توغرۇلۇق ئاز - تولا ئاڭلىغان، ئۇ قەنت - گېزەك

دۇكىندا ئۆلۈپتىكەنمىش. بۇنىۋا خانىمنىڭ ئىشىنى ئوبدان بىلىمەن. ئىككى ئاي بۇرۇن، مەن ئۇ خانىمدىن پارا ئالغان. «ئۆزۈمگە تەئەللۇق نەرسىنى قەيەردىن تاپسام، ئۇنى شۇ يەردىن ئېلىپ كېتىمەن.»① پەقەت مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، مەن موللىرغا بەكمۇ ئوخشاپ كېتىمەن. گەرچە ئۇنىڭدىن يۈز رۇبلىنى سوققان بولساممۇ، بىراق ئەينى چاغدا يەنە بابلايمەن دەپ قەسەم قىلدىم، ئەمدى يۈز رۇبلى ئەمەس، بەش يۈز رۇبلى. رەزىل خوتۇن ! ئىپلاسلىقتىن باشقىنى بىلمەيدۇ. ئەسلىدە بۇنىڭغۇ كارايىتى چاغلىق، ئەمما گاھىدا چەكتىن ئاشۇرۇۋېتىدۇ. مېنى دونكىخوت دەپ ئويلاپ قالما. مۇھىمى مېنىڭ بۇ ئىشتىن كۆپرەك بىرنەرسە ئۈندۈرۈۋېلىشىمدا. يېرىم سائەت ئىلگىرى سىزوبرىيۇخوفنى كۆرگىنىمدە، خۇشلۇقتىن يايراپ كەتتىم. سىزوبرىيۇخوفنى بۇ يەرگە بىرسى باشلاپ كەلگەن، ئۇ دەل ھېلىقى يوغان قورساق، ئۈنىڭ غەلىتە تىجارىتى ماڭا ئايان، شۇڭا، مېنىڭ قارارىم... ئۇنى نەق مەيداندا تۇتۇۋېلىش ! سەندىن ھېلىقى قىزنىڭ ئىشلىرىنى ئاڭلىغانلىقىمدىن تولىمۇ خۇشالمەن، ھازىر مەندە يەنە بىر يىپ ئۇچى بار. بىلەمسەن، بۇرادەر، مەن خۇسۇسىي ھاۋالە بىلەن خىلمۇخىل ئىشلارنى بېجىرىمەن، داڭلىق بەزى ئەربابلارنىمۇ تونۇيمەن. يېقىندا ماڭا مەلۇم بىر كىنەز كېچىككىنە بىر ئىشنى ئېنىقلاتتى، ساڭا ئېيتسام، كىنەزنىڭ مۇشۇنچىلىك ئىشقا كۆڭۈل بۆلىدىغانلىقى خىيالىڭغىمۇ كەلمەيدۇ. ئېھتىمال، يەنە بىر ئىشنى، نىكاھلىق بولغان بىر ئايالنىڭ ئىشىنى ئاڭلىغۇڭ كېلىدىغاندۇ. بۇرادەر، مېنىڭ ئۆيۈمگە بار، ساڭا ھېكايە تەييارلاپ قويدۇم، ئۇلارنى يازىدىغان بولساڭ، ھېچكىم ئىشەنمەيدۇ...

— كىنەزنىڭ فامىلىسى نېمە؟ — دەپ سورىدىم بىرنەرسىنى

① ئەسلىي تېكىست فىرانسۇزچە بولۇپ، فىرانسىيە يازغۇچىسى موللىر ياخشى كۆرىدىغان تەمسىل.

تۇيغاندەك، ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

— سوراپ نېمە قىلىسەن؟ بوپتۇ، ئېيتىپ بېرەي، ۋالكوۋسكىي.

— پېتىرمۇ؟

— ھەئە، ئۇنى تونۇمسەن؟

— تونۇيمەن، لېكىن دېگەندەك ئەمەس. بولىدۇ، ماسلوبويېف، بۇنىڭدىن كېيىن، سەندىن ئاشۇ ئەپەندىنىڭ ئەھۋالىنى تىڭشىلاپ، بىر ئەمەس، نەچچە بارىمەن، — دېدىم ئورنۇمدىن تۇرۇپ، — مېنى تولىمۇ قىزىقتۇرۇۋاتىسەن.

— بولىدۇ، قەدىناس دوستۇم، قانچە رەت كەلگۈڭ كەلسە، شۇنچە رەت كەل. مەن ھېكايە سۆزلەيمەن، لېكىن مەلۇم چەكتىن چىقىپ كەتمەيمەن، چۈشەندىڭمۇ؟ ئۇنداق بولمايدىكەن، ئىناۋەتتىن، نام ـ ئابرۇيدىن مەھرۇم قالىمەن، كەسپىي ئىناۋەتتىن مەھرۇم قالدىممۇ، ھەممە نەرسىدىن قۇرۇق قالدىم دېگەن گەپ.

— بولىدۇ، نام ـ ئابرۇي يول قويغان دائىرىدە سۆزلەپ بەرسەڭلا بولدى!

مەن ھاياجانلىنىپ كەتكەنىدىم. ئۇ بۇنى تۇيۇپ قالدى.

— ھەي، بايا تىن ساڭا ئېيتقان ھېلىقى ئىش توغرۇلۇق ماڭا دەيدىغان يەنە گەپلىرىڭ بارمۇ؟ خىيالىڭغا بىرەر نەرسە كەلمىدىمۇ؟

— سەن ئېيتقان قايسى ئىش؟ توختاپ تۇرغىن، ئاۋۋال ھېساب ـ كىتاب قىلىۋېتەيلى.

ئۇ پوكەيگە — كىشىلەر مۇنداقلا مىتروشكا دەپ ئاتايدىغان ھېلىقى يىگىتنىڭ قېشىغا كەلدى. مېنىڭچە، ماسلوبويېف بىلەن ئۇنىڭ مۇناسىۋىتى ئۇ ماڭا سۆزلەپ بەرگىنى بىلەن ئوخشاپ كېتەتتى. ھېچبولمىغاندا، بۇ ئۇلارنىڭ تۇنجى كۆرۈشۈشى ئەمەس ئىدى. سىرتىدىن قارىغاندا، مىتروشكا بەكمۇ غەلىتە يىگىت ئىدى. ئۇچىسىغا چىپىدە كىيىم، قىزىل يىپەك

كۆڭلەك كىيگەن، چىراي - تۇرقى كېلىشكەن، ياش، ئۆڭى قارامتۇل، قاراشلىرى دادىل، كۆزلىرى ئويناپ تۇراتتى، كىشىگە بىر خىل غەلىتە، ئەمما يېقىشلىق تەسىرات بېرەتتى. ئۇنىڭ مېڭىش - تۇرۇشى قاپ يۇرەكلىكىنى قەستەن نامايان قىلىۋاتقاندەك تۇرسىمۇ، ئەمما شۇ تاپتا ئۆزىگە ھاي بېرىۋاتقانلىقى، ئەستايىدىل، ئېغىر - بېسىق قىياپەتكە كىرىۋېلىشقا كۈچىنىڭ بارىچە تىرىشىۋاتقانلىقى مانا مەن دەپ تۇراتتى.

— ماڭا قارا، ۋانيە، — دېدى ماسلوبويېف قېشىمغا قايتىپ كېلىپ، — بۈگۈن كەچ سائەت يەتتىدە مېنىڭ قېشىمغا كەل، ساڭا ئاز - تولا بىرنەرسە ئېيتىپ بېرىشىم مۇمكىن. قارىغىنا، مەن كارغا كەلمەس بولۇپ قالدىم، ئىلگىرى ئاز - تولا دورۇس ئىدىم، ھازىر بىر ھاراقكەشكە ئايلاندىم، چەتكە چىقىپ قالدىم. ئەمما، كونا مۇناسىۋەتلىرىم ھېلىھەم ئۈزۈلۈپ قالغىنى يوق، بەزى ئەھۋاللاردىن خەۋەردار بولالايمەن، ئۇزۇن قۇلاق ئەربابلار بىلەن بېرىش - كېلىش قىلالايمەن، ھېلىھەم شۇنداق قىلىۋاتىمەن. دۇرۇس، بوش چاغلىرىمدا، مەستلىكىم يېشىلگەن چاغلاردا ئاز - تولا بىر ئىشلارنى قىلىمەن، يەنىلا شۇ تونۇش - بىلىشلەر ئارقىلىق... كۆپىنچە ھاللاردا تەكشۈرۈش بىلەن مەشغۇل بولىمەن... بۇنىڭ كارايىتى چاغلىق ! بولدىلا... بۇ مېنىڭ ئادرېسىم: ئالتە دۇكان كوچىسى. مەن ھازىر، بۇرادەر، بەكمۇ چارچاپ كەتتىم. يەنە بىر رومكا ئىچىپ، ئۆيگە بېرىپ بىردەم ئارام ئالمىسام بولمايدۇ. سەن كەلگەندە ئالېكساندرا سېمىيونوۋانى تونۇشتۇرۇپ قويىمەن، ناۋادا ۋاقىت بولۇپ قالسا، شېئىر توغرۇلۇق سۆزلەشسەك بولىدۇ.

— ھېلىقى ئىش توغرۇلۇقمۇ سۆزلىشەرمىز؟

— ماقۇل، ئۇ ئىش توغرۇلۇق سۆزلىشىمىزمۇ مۇمكىن.

— بارىمەن، جەزمەن بارىمەن...

ئالتىنچى باب

ئاننا ئاندرىيېۋنا مېنى ناھايىتى ئۇزاق ساقلىغانىدى. مەن تۇنۇگۈن ئېيتقان ناتاشانىڭ ھېلىقى باغاقچىسى ھەققىدىكى ئىش ئۇنى بەكلا قىزىقتۇرۇپ قويغاچقا، ئۇ سەھەردىن باشلاپلا مېنىڭ كېلىشىمنى كۈتكەن، كېچىككەندىمۇ سائەت ئوندىن قالماسلىقىمنى ئۈمىد قىلغانىدى. مەن چۈشتىن كېيىن سائەت بىردىن ئاشقاندا ئۇلارنىڭكىگە كەلدىم، بۇ چاغدا بىچارە مومانىڭ تاقىتى تاق بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭدىن باشقا، ئۇ مەن بىلەن تۇنۇگۈندىن باشلاپ كۆڭلىدە پەيدا بولغان خىلمۇخىل يېڭى ئۈمىدلىرى توغرۇلۇق، نىكولاي سېرگېيېچ توغرۇلۇق، ئۇنىڭ تۇنۇگۈندىن بېرى بىتاب بولۇپ ئىچى پۈشۈپ يۇرگەنلىكى، ئۆزىگە تولىمۇ مۇلايىم بولۇپ كەتكەنلىكى توغرۇلۇق بەكمۇ پاراڭلاشقۇسى بار ئىدى. مەن ئۇلارنىڭكىگە يېتىپ كەلگەندە، ئۇ مېنى نارازى ۋە سۆرۈن ئەلپازدا كۈتۈۋالدى، گەپ - سۆزمۇ قىلمىدى، تامامەن بېپەرۋا قىياپەتكە كىرىۋالدى، «نېمىشقا كەلدىڭىز؟ كۈندە بۇ يەرگە كېلىپ نېمە قىلىسىز؟» دەۋېتىشكە تاس قالدى. ئۇ مېنىڭ بەك كېچىكىپ كەلگىنىمدىن خاپا بولغانىدى. ئەمما، مەن تولىمۇ تاقەتسىزلىنىپ تۇرغاچقا، تۇنۇگۈن ئاخشام ناتاشانىڭكىدە يۈز بەرگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلچە ئىككىلەنمەستىن ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردىم. موماي قېرى كىنەزنىڭ ناتاشانى يوقلاپ كەلگەنلىكىنى ھەمدە ئۇنىڭغا توي توغرۇلۇق رەسمىي تەكلىپ بەرگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ چىرايىدىكى ياسالما مەيۈسلۈكتىن ئەسەرمۇ قالمىدى. ئۇنىڭ خۇشاللىقىنى ئىپادىلەپ بېرىشكە تىلىم ئاجىزلىق قىلىدۇ، ئۇ ھەتتا ئۆزىنى يوقىتىپ قويدى، توختىماي كىرىست سىزاتتى، كۆز يېشى قىلاتتى، ئىكونانىڭ ئالدىدا باش ئۇراتتى، ئۇ مېنى قۇچاقلىدى، دەرھال نىكولاي سېرگېيېچنىڭ قېشىغا كىرىپ،

ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ شادلىقىنى ئېيتقۇسى كەلدى.

— ئۇ خىلمۇخىل ھاقارەتلەر ۋە ئۇۋالچىلىقلارنى يەتكۈچە تارتىپ مۇشۇنداق غەمكىن بولۇپ قالدى. ناتاشانىڭ ئازرۇ - ئارمانغا تامامەن يەتكەنلىكىنى ئاڭلىسا، ھەش - پەش دېگۈچىلا ھەممىنى ئۇنتۇپ كېتىشى تۇرغان گەپ.

ئۇنى تولىمۇ تەستە نەسھەت قىلىپ توسۇۋالدىم. ئاق كۆڭۈل مومايى ئېرى بىلەن يىگىرمە بەش يىلنى بىللە ئۆتكۈزگەن بولسىمۇ، ئېرىنى دېگەندەك چۈشەنمەيتتى. ئۇ يەنە تەخىرسىزلىك بىلەن ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا مېنى ئېلىپ ناتاشانى كۆرۈپ كەلمەكچىمۇ بولدى. مەن ئۇنىڭغا، نىكولاي سېرگېيېچنىڭ بۇنداق ھەرىكەتنى قوللىماسلىقى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن بولۇپلا قالماستىن، بەلكى بىزنىڭ شۇ تاپتا ئۇنداق قىلىشىمىز ھەممە ئىشنى سۇغا چىلاشتۇرۇپ قويىدىغانلىقىنى چۈشەندۈردۈم. ئۇ تەستە نىيىتىدىن يانىدى، ئەمما مېنىڭ يېرىم سائەت ۋاقتىمنى ئالدى، يەنە كېلىپ باشتىن - ئاخىر ماڭا گەپ بەرمىدى.

— مەن ھازىر شۇنداق خۇشال، — دېدى ئۇ، — بىراق، سىز كەتسىڭىز، تۆت تامنىڭ ئىچىدە كىم ماڭا ھەمراھ بولىدۇ؟

مەن ئاخىر ئۇنى قايىل قىلدىم، ناتاشانىڭ مېنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى سەمىگە سالدىم. ماڭىدىغان چاغدا مومايى توختىماي كىرىپ سىزىپ ماڭا بەخت تىلىدى، ناتاشاغىمۇ ئالاھىدە بەخت تىلىدى، مۇبادا ناتاشادا پەۋقۇلئاددە بىرەر ئىش بولمىسا، كەچتە كەلمەيدىغانلىقىمنى كېسىپ ئېيتقىنىمدا، ئۇ يىغلىۋەتتى. بۇ قېتىم مەن نىكولاي سېرگېيېچنى كۆرمىدىم: ئۇ كېچىچە ئۇخلىماپتۇ، بېشى ئاغرىپ، ھەممە ئەزايى مۇزلاپ، كۈتۈپخانىسىدا ئۇخلاۋاتقانمىش.

ناتاشامۇ مېنى تولۇق بىر چۈشتىن بۇرۇن ساقلىغانىدى. مەن ئۆيگە كىرگەندە، ئۇ ئادەتتىكىدەك قوللىرىنى ئىشقىلاپ، ئۆيدە ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ يۈرەتتى، نېمىنىدۇر خىيال

قىلىۋاتاتتى. ھېلىھەم ئۇ يادىمغا كەلسە، ئۇنى يەككە - يېگانە ھالدا چۆلدەرەپ قالغان ئۆيدە تۇرغان، خىيالغا پاتقان، غېرىبسىنغان، نېمىگىدۇر تەلمۈرگەن، قوللىرىنى ئىشقىلىغان، بېشىنى تۆۋەن سالغان، مەقسەتسىز ھالدا ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭغان ھالەتتە كۆرىمەن.

— نېمىشقا شۇنچە كېچىكىپ كېلىسەن؟ — دەپ سورىدى ئۇ مېڭىپ تۇرۇپ بوش ئاۋازدا. مەن ئۆزۈم يولۇققان ئىشلارنى قىسقىچە سۆزلەپ بەردىم، لېكىن گەپلىرىم ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرمىگەندەك قىلاتتى. ئېنىقكى، ئۇ بىرەر ئىشتىن ئەنسىرەپ تۇراتتى.

— يېڭى ئەھۋال بارمۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— يېڭى ئەھۋال يوق، — دېدى ئۇ جاۋابەن. ئەمما، ئەلپازىدىن ئۇنىڭ يېڭى ئەھۋالغا دۇچ كەلگەنلىكىنى، ماڭا ئېيتىپ بېرىش ئۇچۇن مېنى ساقلاۋاتقانلىقىنى دەرھال پەرەز قىلدىم. ئەمما، ئۇنىڭ ھە دېگەندىلا ئېيتماستىن، بەلكى مەن كېتىدىغان چاغدا ئاندىن ئېيتىدىغان ئادىتى بار ئىدى. بىز دائىم شۇنداق ئىدۇق. مەن كۆنۈك ئىدىم، شۇڭا كۇتۇشكە مەجبۇر بولدۇم.

بىز ئەلۋەتتە تۇنۇگۇن كەچتىكى ئىش توغرۇلۇق پاراڭلاشتۇق. مېنى بەكرەك ئەجەبلەندۇرگىنى شۇ بولدىكى، ئىككىمىزنىڭ قېرى كىنەزگە بولغان قارىشىمىز تامامەن ئوخشاش ئىدى، ئۇ كىنەزنى قىلچىمۇ ياقتۇرمايتتى، ھازىر تۇنۇگۇنكىدىنمۇ بەكرەك ياقتۇرمايتتى. بىز كىنەزنىڭ تۇنۇگۇنكى زىيارىتىنى ئالدىرىماي، تەپسىلىي تەھلىل قىلىۋاتقان چاغدا، ئۇ تۇيۇقسىز:

— ماڭا قارا، ۋانيە، ئىشلار ھامان شۇنداق بولىدىكەن. مۇبادا سەن بىر ئادەمنى دەسلەپىدىلا ياقتۇرمىساڭ، بۇ سېنىڭ كېيىنكى كۈنلەردە ئۇنى جەزمەن ياقتۇرۇپ قالىدىغانلىقىڭدىن بېشارەت بولۇپ قالىدىكەن. ئەقەللىيسى، مەن دۇچ كەلگەن ئەھۋال شۇنداق، — دېدى.

— شۇنداق بولغاي، ناتاشا. بۇ مېنىڭ پىكرىم، ئاخىرقى پىكرىم، مەن ھەممە ئەھۋالنى تەھلىل قىلدىم، يەكۈنۈم شۇ بولدىكى، گەرچە كىنەز نەيرەڭ ئىشلىتىۋاتقان بولسىمۇ، ئەمما ئۇ چىن كۆڭلىدىن، ئەستايىدىل ھالدا سىلەرنىڭ توي قىلىشىڭلارغا قوشۇلدى.

ناتاشا ئۆينىڭ ئوتتۇرىدا توختاپ، ماڭا سۇرلۇك قارىدى. ئۇنىڭ چىرايى ئۇشتۇمتۇت ئۆزگەرگەن، ھەتتا لەۋلىرىمۇ بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەپ كەتكەنىدى.

— ئۇ بۇنداق ئىشقا قانداقمۇ نەيرەڭ ئۇزلىق... يالغانچىلىق قىلالىسۇن؟ — دەپ سورىدى ناتاشا مەغرۇر، ئەمما گاڭگىرىغان ھالدا.

— ئەلۋەتتە ئۇنداق قىلمايدۇ، ئەلۋەتتە قىلمايدۇ ! — دېدىم مەن ئالدىراپ.

— ئۇ ئەلۋەتتە يالغان ئېيتمايدۇ. مېنىكچە، بۇنداق ئويلاشنىڭمۇ زۆرۈرىيىتى يوق. ھەتتا ئۇنىڭ نەيرەڭ ئۇزلىق قىلىشىدىن گۇمانلىنىشقا باھانىمۇ تاپقىلى بولمايدۇ. مۇبادا ئۇ مېنى كولدۇرلاتقان بولسا، ئۇ ھالدا مېنى نېمە كۆرگەن بولىدۇ؟ ئەجەبا، ئادەمگە مۇشۇنداقمۇ ھاقارەت قىلالارمۇ؟

— ئەلۋەتتە ئۇنداق قىلالمايدۇ، ئەلۋەتتە قىلالمايدۇ ! — دېدىم مەن قۇۋۇەتلەپ، ئەمما ئىچىمدە: «ئۆيدە مېڭىپ يۈرۈپ مۇشۇ ئىشنى ئويلاۋاتقانسەن، بىچارە قىز، سېنىڭ بۇ ئىشقا بولغان تەشۋىشىڭ مېنىڭدىنمۇ ئېغىر بولسا كېرەك» دەپ ئويلىدىم.

— ئاھ، ئۇ تېزرەك قايتىپ كەلسە بولاتتى ! — دېدى ناتاشا، — ئۇ مېنىڭ قېشىمدا تولۇق بىر ئاخشام تۇرماقچى بولغان، شۇ چاغدا... جەزمەن مۇھىم ئىشى چىقىپ قالدى، بولمىسا ئۇ ھەممىنى تاشلاپ كېتىپ قالمايتتى. نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلەمسەن، ۋانيە؟ بىرەر خەۋەر ئاڭلىدىڭمۇ؟

— خۇدا ئۆزى بىلىدۇ. ساڭا مەلۇم، ئۇ پۇل ھەلەكچىلىكىدە.

ئاڭلىسام، ئۇ پېتىربۇرگتىكى قايسىبىر ھۆددىگەرلىك توختامىغا پاي قوشۇپتىمىش. ناتاشا، بىز تىجارەت ئىشلىرىنى قىلچە چۈشەنمەيمىز.

— ئەلۋەتتە چۈشەنمەيمىز. ئالیوشا تۇنۇگۈن بىر خەتنىڭ گېپىنى قىلغان...

— بىرەر يېڭى خەۋەر بولۇشى مۇمكىن. ئالیوشا كەلدىمۇ؟

— كەلدى.

— ئەتىگەنلا كەلگەنمىدى؟

— سائەت ئون ئىككىدە كەلدى. سەنمۇ بىلمىسەن، ئۇ بەك ئۇيقۇچان. بىرپەس ئولتۇردى. مەن ئۇنى كاتىرىنا فېدوروۋنانى يوقلاپ كېلىشكە ئۇندىدىم. شۇنداق قىلمىسام بولمايتتى، ۋانيە.

— ئەجەبا، ئۆزىنىڭ بېرىش خىيالى يوقمىكەن؟

— ياق، ئۆزىمۇ بېرىش خىيالىدا ئىكەن...

ئۇ يەنە بىرنېمە دېمەكچى بولۇپ دېمىدى، بەلكى سۇكۇتكە چۆمدى. مەن ئۇنىڭغا قارىغانچە كۇتتۇم. ئۇنىڭ چىرايى غەمكىن ئىدى. سوراپ باقماقچىمۇ بولدۇم، لېكىن ئۇ گاھىدا سوئال سوراشنى ياقتۇرمايتتى.

— ئۇ ھەقىقەتەن غەلىتە بىر بالا، — دېدى ئاخىر ئېغىز ئېچىپ. ئۇ ئاغزىنى بىلىنەر - بىلىنمەس دومسايتىپ قويدى ۋە ماڭا قارىماسلىققا تىرىشتى.

— نېمە؟ ئاراڭلاردا بىرەر ئىش بولدىمۇ؟

— ياق، ھېچ ئىش بولمىدى. مۇنداق ئىش... بىراق ئۇ تولىمۇ سۆيۈملۈك... پەقەت...

— بىراق، ھازىر ئۇنىڭ بارلىق ئازابلىرى ۋە تەشۋىشلىرى تۇگىدى، — دېدىم مەن.

ناتاشا ماڭا شۇبھىلىك تىكىلدى. ئېھتىمال ئۇ: «ئالیوشانىڭ ئەسلىدىلا ھېچقانچە ئازابلىرى ۋە تەشۋىشلىرى يوق ئىدى!» دېمەكچى بولسا كېرەك. ئەمما، ئۇ مېنىڭ گېپىمدىمۇ شۇنداق مەنە بارلىقىنى ھېس قىلدى بولغاي، ئاغزىنى دومسايتىپلا قويدى.

ئەمما، ناتاشا شۇ ئان يېقىملىق، قىزغىن بولۇپ كەتتى. ئەمدى ئۇ تولىمۇ مۇلايىم ئىدى. مەن ئۇنىڭ قېشىدا بىر سائەتتىن كۆپرەك بولدۇم. ئۇ باشتىن - ئاخىر تەشۋىش ئىچىدە ئىدى. كىنەز ئۇنى قورقۇتۇۋەتكەنىدى. مەن ئۇنىڭ سوئاللىرىدىنلا تۇنۇگۈن كىنەزدە قانداق تەسىرات قالدۇرغانلىقىنى بەكمۇ بىلگۈسى بارلىقىنى بىلىۋالغانىدىم. مېڭىش - تۇرۇشۇم لايىقىدا بولدىمۇ؟ ئۇنىڭ ئالدىدا زىيادە خۇشال بولۇپ كەتتىمۇ؟ ئىچىم تارلىق قىلدىمۇ؟ ياكى ئەكسىچە، بەك كەڭ قورساقلىق قىلدىمۇ قانداق؟ ئۇ باشقىچە ئويغا كېلىپ قالمىغاندۇ؟ مېنى مازاق قىلارمۇ؟ مېنى ياراتماي قالارمۇ؟... مۇشۇلارنى ئويلىغىنىدا ئۇنىڭ چىرايى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى.

— يامان بىر ئادەمنىڭ قانداق ئويلىغانلىقى سېنىڭ بۇنچە هاياجانلىنىشىڭغا ئەرزىمدۇ؟ قانداق ئويلىغۇسى كەلسە شۇنداق ئويلىمامدۇ! — دېدىم مەن.

— ئۇنى نېمىشقا يامان ئادەم دەيسەن؟ — سورىدى ئۇ.

ناتاشا ئەينى چاغدا گۇمانخور بولسىمۇ، لېكىن دىلى پاك، گېپى ئوچۇق، تولىمۇ تەكەببۇر ئىدى، لېكىن بۇ ئېسىل بىر خىل تەكەببۇرلۇق ئىدى، ئۇ هەممىدىن ئەلا بىلىدىغان نەرسە-لەرنىڭ كۆز ئالدىدا مازاقلا دەستەك بولۇپ كېتىشىگە چىداپ تۇرالمايتتى. چاكىنا ئادەملەرنىڭ مەنىستىمەسلىكىگە ئۇ ئەلۋەتتە مەنىستىمەسلىك بىلەنلا جاۋاب قايتۇراتتى، ئەمما ئۇ مۇقەددەس بىلىدىغان نەرسە باشقىلار تەرىپىدىن مازاق قىلىنسا، مازاق قىلغۇچى كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇ ئىچىدە ئازابلىناتتى. بۇ هەرگىزمۇ ئۇنىڭ جاسارەتسىز ئىكەنلىكىدىن ئەمەس ئىدى. بۇنىڭ بىر قىسمى ئۇنىڭ جاهانىڭ ئىشلىرىدىن بەكلا خەۋەر-سىز ئىكەنلىكىدىن، باشقىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىشقا ئادەت-لەنمىگەنلىكىدىن، هە دېسىلا بۇلۇڭغا كىرىۋېلىپ تەركىدۇنيا ياشىغانلىقىدىن ئىدى. ئۇ ئۆمۇر بويى ئاشۇ بۇلۇڭدا ياشايتتى، بۇ يەردىن زادىلا چىقىپ باقمىغانىدى. ئۇنىڭدىن باشقا، بەكمۇ ئاق

كۆڭۈل ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىدىكى خاراكتېر (بۇ بەلكىم دادىسىدىن قالغان ئۇدۇم بولسا كېرەك) ئۇنىڭدا تەلتۆكۈس، روشەن ئىپادە. سىنى تاپقانىدى ــ مانا بۇ ئۇنىڭ باشقىلارغا مەدھىيە ئوقۇيدە. غانلىقىنىڭ، باشقىلارنى جاھىللىق بىلەن ئۆزىدىن ئۈستۈن قويىدىغانلىقىنىڭ، بىر دەملىك قىزىپ كېتىش تۈپەيلى، باشقىلارنىڭ ياخشى تەرىپىنى مۇبالىغىلەشتۈرۈۋېتىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبى ئىدى. بۇنداق كىشىلەر ئىش ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن قاتتىق ئۇمىدسىزلەنگىنىدىن ھەسرەت چېكىدۇ، ئۆزىنىڭ خاتا قىلغانلىقىنى تۇيغاندا، تېخىمۇ ئازابلىنىدۇ. كىشىلەر نېمە ئۈچۈن ھە دېسىلا ئەمەلىيەتتە ئېرىشەلەيدىغاندىن كۆپ نەرسە. لەرگە ئېرىشىشنى ئۇمىد قىلىدۇ؟ ئۇمىدسىز كەيپىيات بۇنداق ئادەملەرنى ھەر زامان كۈتۈپ تۇرىدۇ. ئۇلار ياخشىسى ئۆزىگە تەۋە بۇلۇڭدا جىمجىت ئولتۇرۇشى، پانىي دۇنياغا ئاياغ باسماسلىقى كېرەك. مەن ھەتتا ئۇلارنىڭ ئۆزىگە تەۋە بۇلۇڭنى تولىمۇ ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، ئاقىۋەت مۇشۇ بۇلۇڭدا غەلىتە كىشىلەر بىلەن باردى ـ كەلدى قىلىشتىن قورقىدىغان بولۇپ كېتىدىغانلىقە. غىمۇ دىققەت قىلدىم. ئەمما، ناتاشانىڭ بېشىغا يەتكۈچە مۇشكۈلات كەلدى، نۇرغۇن خورلۇققا ئۇچرىدى، ئۇنىڭ قەلبى ئېغىر شىكەستىلەندى، ئەگەر مېنىڭ سۆزلىرىمدە ئەيىبلەش مەنىسى بار دېيىلسە، بۇ ئۇنى ئەيىبلىگەنلىكىم ئەمەس.

مېنىڭ جىددىي ئىشىم بولغاچقا، ئورنۇمدىن تۇرۇپ ماڭماقچى بولدۇم. ئۇ ناھايىتى ھەيران قالدى، كەتمەكچى بولۇۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ، مەن ئۇنىڭ قېشىدا بولغان مۇشۇ دەقىقىلەردە ماڭا باشتىن ـ ئاخىر بۆلەكچە قىزغىن مۇئامىلە قىلمىغان، ئەكسىچە، ئادەتتىكىدىنمۇ سۆرۈن مۇئامىلىدە بولغان بولسىمۇ، يىغلىۋېتىشكە تاسلا قالدى، بىراق ھازىر ئۇ مېنى چىن دىلىدىن سۆيۈپ قويدى، نېمىشقىدۇر ئۇزاققىچە كۆزلىرىمگە تىكىلىپ قارىدى.

ــ قارا، ــ دېدى ئۇ، ــ ئالیوشا بۇگۈن تولىمۇ كۈلكىلىك بولۇپ كېتىپتۇ، مەن ھەيران قالدىم. قارىماققا، ئۇ ناھايىتى

سۆيۈملۈك، ناھايىتى چىرايلىق، ناھايىتى خۇشال، لېكىن ئۇ بەئەينى بىر كېپىنەككە، شالاق بايۇەچچىگە ئوخشاش ئۆيگە ئۇچۇپ كىردى - دە، ئەينەكنىڭ ئالدىدىن كېتەلمىدى. ئۇ ھازىر ئەدەپ - قائىدە دېگەنلەرنى بىر ياقتا قايرىپ قويغاندەك قىلىدۇ... ئۇ ئۇزاق تۇرمىدى. تېخى ماڭا قەنت - گېزەك ئېلىپ كەپتۇ.

— قەنت - گېزەك؟ ياخشىغۇ، بەك ياخشى بوپتۇ، تولىمۇ ساددىلىق بوپتۇ. ھەي، ئىككىڭلار خۇدا قوشقان بىر جۈپلەر - دە! ھازىر سىلەر بىر - بىرىڭلارنى كۆزىتىشكە، تىڭشىڭلاشقا، قارشى تەرەپنىڭ چىراي ئىپادىسىنى تەتقىق قىلىشقا، ئۇنىڭدىكى خۇپىيانە پىكىرلەرنى قىياس قىلىشقا (ۋاھالەنكى، سىلەر بۇ نەرسىلەرنى قىلچىمۇ چۈشەنمەيسىلەر) باشلاپسىلەر. ئۇ ھەر ھالدا ياخشى، بۇرۇنقىدەكلا شاد - خۇرام، خۇددى باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىغا ئوخشاش، لېكىن سەنچۇ، سەنزە!

ئېسىمدە، ئادەتتىكى ئەھۋالدا ناتاشا ھەر قېتىم تەلەپپۇزنى ئۆزگەرتىپ، مېنىڭ ئالدىمدا ئالیوشادىن ئاغرىنىپ بەرگەن ياكى مەندىن مەلۇم بىر باش قېتىنچىلىقنى ھەل قىلىشقا ياردەم سورىغان ۋە ياكى ماڭا قانداقتۇر بىر مەخپىيەتلىكنى ئېيتىپ بېرىپ، ئۇنىڭ تاقىلا - تۇققا گەپلىرىدىن نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى چۈشىنىشىمنى ئارزۇ قىلغان چاغلاردا، ئۇ خۇددى مېنىڭ جاۋاب بېرىشىم كېرەكلىكىنى ئۆتۈنگەندەك، بۇنىڭلىق بىلەن كۆڭلىنى شۇ ئان ئەمىن تاپتۇرالايدىغاندەك، ئاغزىنى يېرىم ئېچىپ ماڭا تەلمۈرۈپ باقاتتى، يەنە ئېسىمدە، بۇنداق ئەھۋالدا نېمىشقىدۇر مەن ھە دېگەندىلا خۇددى بىراۋنى ئەيىبلەۋاتقاندەك، قاتتىق ھەم قوپال بىر خىل تەلەپپۇز ئىشلىتەتتىم، بۇنداق قىلىشىم تامامەن غەرەزسىز ئىدى، لېكىن ناھايىتى ئۇنۇملۇك بولاتتى. مېنىڭ قاتتىقلىقىم ۋە تەكەببۇرلۇقۇم دەل جايىدا بولغاچقا، تېخىمۇ نوپۇزلۇق بولاتتى. بىلىش كېرەككى، ئادەم گاھىدا تىل ئىشىتمىگۈچە ئۆزىنى راھەت ھېس قىلمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئەقەللىيسى، ناتاشا مېنىڭ قېشىمدىن كەتكەندە تامامەن تىنچلىناتتى.

ـــ ياق، ماڭا قارا، ژانيه، ـــ دېدى ئۇ بىر قولىنى مۇرەمگە قويۇپ، يەنە بىر قولى بىلەن قولۇمنى تۇتۇپ، يېلىنغان تەرزدە كۆزلىرىمگە تىكىلىپ، ـــ مېنىڭچە، ئۇ نېمىشقىدۇر تېخى پۈتۈنلەي تونۇپ يەتمىگەندەك... ماڭا نسبەتەن ئۇ ئاللىقاچان mari① غا ئايلاندى ـــ سەن بىلسەن، ئۇنىڭ توي قىلغىنىغا ئون يىل بولغاندەك قىلىدۇ، لېكىن ئۇ خوتۇنىغا يەنىلا ناھايىتى قىزغىن، ئاجايىپ سەمىمىي. بۇ تېزلا ئۆزگىرىپ كەتكەنلىك بولماي نېمە؟... ئۇ كۈلۈپ تۇرىدۇ، توختىماي ئۆزىنى پەردازلايدۇ، لېكىن بۇلارنىڭ پەقەت بىرقىسمىلا مەن بىلەن مۇناسىۋەتلىك، ئىلگىرىكىگە ئوخشىمايدۇ... ئۇ تاقەتسىزلىك بىلەن كاتېرىنا فېدوروۋنانى يوقلىماقچى بولىدۇ... ئۇنىڭغا گەپ قىلسام، قۇلىقىغا كىرمەيدۇ ياكى باشقا بىر ئىشنى سۆزلەپ كېتىدۇ، ساڭىمۇ مەلۇم، بۇ ئۇنىڭ ئاشۇ ئاقسۆڭەكلەرگە خاس ناچار ئادىتىنىڭ كاساپىتى، ئىككىمىز بۇ خىل ناچار ئادەتنى چۆرۈپ تاشلىماقچى بولۇپ كېلىۋاتىمىز. قىسقىسى، ئۇ بىر قىسمىلا... ھەتتا ناھايىتى سۆرۈندەك قىلىدۇ... نېمىلەرنى دەپ كەتتىم ـ ھە ! قارىمامدىغان، يەنە شۇ گەپ، يەنە شۇ گەپكە چۈشۈپ كېتىپتىمەن ! ژانيە، بىز نېمىدېگەن تەتۇر، شەپقەتسىز، چۈشىنىكسىز ـ ھە ! بىز بىر ئادەمنىڭ چىرايىدىكى زىغىرچىلىك ئۆزگىرىشىنىمۇ كەچۈرەلمەيدىغانلىقىمىزنى مانا ئەمدى چۈشەندىم، ئەمما بۇ چىرايىدا نېمە ئۈچۈن ئۆزگىرىش بولغانلىقىنى پەقەت خۇدا ئۆزى بىلىدۇ ! بايىاتىن مېنى ئەيىبلىدىڭ، ژانيە، توغرا قىلدىڭ ! ھەممىگە مەن ئەيىبلىك، ئۆزۈمىزنىڭ شورى، ئەمدى يەنە ئاغرىنماقچىمىز... ساڭا رەھمەت، ژانيە، كۆڭلۈمنى پۈتۈنلەي ئارامىغا چۈشۈردۇڭ. ھەي، ئۇ بۇگۈن كېلەلىگەن بولسا قانچە ياخشى بولاتتى ! بىراق، ھەي ! ئېھتىمال ئۇ تېخىچە ئەتىگەنكى ئىشتىن خاپا بولۇۋاتسا كېرەك.

---

① فىرانسۇزچە: ئېرىم.

ـــ ئۇرۇشۇپ قالمىغانسىلەر؟ ـــ دەپ توۋلىۋەتتىم ئەجەبلەنگەن ھالدا.

ـــ مەن چاندۇرمىدىم ! ئۇ چاغدا كۆڭلۈم سەل پاراكەندە ئىدى، ئۇ ئەسلىي خۇشال ـ خۇرام ئىدى، لېكىن توساتتىنلا نېمىدۇر بىرنەرسىنى ئويلاۋاتقاندەك بۆلەكچىلا غەمكىن بولۇپ كەتتى، مەن بىلەن خوشلاشقان چاغدىمۇ قاپىقىنى ئاچمىدى. بىراق، ئۇنى چاقىرىشقا ئادەم ئەۋەتمەكچىمەن... بۇگۈن سەنمۇ كەلگىن، ۋانيە.

ـــ چوقۇم كېلىمەن، بىرەر ئىشقا تۇتۇلۇپ قالمىساملا.

ـــ نېمە ئىشىڭ بار؟

ـــ ئۆزۈمگە ئۆزۈم تاپتىم ! ئەمما جەزمەن كېلىمەن.

يەتتىنچى باب

سائەت دەل يەتتىدە مەن ماسلوبويېفنىڭكىگە كەلدىم. ئۇ ئالتە دۇكان كوچىسىدىكى كىچىكرەك بىر ئىمارەتنىڭ ئۈچ ئېغىزلىق يان ئۆيىدە تۇراتتى، ئۆيئىچى رەتسىز بولسىمۇ، لېكىن سەرەمجانلىرى چىرايلىق ئىدى. ھاللىق ئائىلە بولۇشىغا قارىماي، ئۆي ئىشلىرىغا قارايدىغان ئادەم يوقلۇقى مانا مەن دەپ تۇراتتى. ئون سەككىز ـ ئون توققۇز ياشلاردىكى چىرايلىق بىر قىز ماڭا ئىشىك ئاچتى، ئۇنىڭ كىيىنىشى ئاددىي بولسىمۇ، ناھايىتى يارىشىملىق، ئوماق ئىدى. بۇلاقتەك كۆزلىرىدىن ساددىلىق، ئاق كۆڭۈللۈك، شادلىق چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ماسلوبويېف يېقىندا تىلغا ئالغان، ماڭا تونۇشتۇرۇپ قويماقچى بولغان ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا ئىكەنلىكىنى شۇ ئان پەرەز قىلدىم. ئۇ مېنىڭ كىملىكىمنى سورىدى، ئىسىم ـ فامىلەمنى ئاڭلاپ، ماسلوبويېفنىڭ مېنى كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى، ئەمما ھازىر كۈتۈپخانىسىدا ئۇخلاۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ، مېنى ئۇنىڭ قېشىغا

باشلاپ كىردى. ماسلوبويېف چىرايلىققىنا يۈمشاق كىرېسلىودا ئۈستىگە ھېلىقى مەينەت پەلتونى يېپىنىپ، بېشىغا كونا تېرە ياستۇق قويۇپ ئۇخلاۋاتاتتى. بەكمۇ قاتتىق ئۇخلاپ كەتمىگەن بولسا كېرەك، ئۆيگە كىرىشىمىز بىلەنلا مېنىڭ ئىسمىمنى چاقىردى.

ــ ھە، سەنمىدىڭ؟ سېنى كۈتۈپ تۇراتتىم. تېخى سېنى چۈشەپ قاپتىمەن، مېنى ئويغىتىۋەتكۈدەكمىشسەن. ۋاقتى بولۇپ قالدى، قېنى ماڭايلى.

ــ نەگە؟

ــ بىر خانىمنىڭكىگە بارىمىز.

ــ قايسى خانىمنىڭكىگە؟ نېمىشقا؟

ــ بۇبنووۋا خانىمنىڭكىگە، ئۇنى جازالاش ئۈچۈن. ھەقىقەتەن بىر ساھىبجامال! ــ دېدى ئۇ ئالېكساندرا سېمىيونوۋناغا يۈزلەنگىنىچە ئاۋازىنى سوزۇپ. ئۇ بۇبنووۋا خانىمنىڭكىگە بارىدىغانلىقىنى ئېيتقاندا، ھاياجىنىنى باسالماي بارمىقىنى سۆيۈپ قويدى.

ــ مانا، ئۇ يەنە ماڭىدىغان بولدى، يەنە قانداق يېڭى نەيرەڭنى ئويلاپ چىققانكىن! ــ دېدى ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا، ئۇ خاپىغان قىياپەتتە تۇرۇشۇم كېرەك، دەپ ئويلىغانىدى.

ــ تېخى تونۇشمايسىلەرغۇ، دەيمەن؟ تونۇشتۇرۇپ قويماي، بۇرادەر، بۇياق ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا، بۇياق ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى داڭلىق گېنېرال بولىدۇ، بۇنداق زاتلارنى يىلدا بىرلا قېتىم ھەقسىز كۆرگىلى بولىدۇ، باشقا چاغلاردا پۇل تۆلەيدىغان گەپ.

ــ بولدىلا، مېنى ئەخمەق كۆرۈۋاتامسەن! سىز ئۇنىڭ گېپىگە قۇلاق سالماڭ! ھە دېسىلا مېنى مازاق قىلىدۇ. ئۇلارنى قانداقمۇ گېنېرال دېگىلى بولسۇن!

ــ مەن دەل مۇشۇ گەپنى دېمەكچى، ئۇلار پەۋقۇلئاددە گېنېرالار. ۋاھالەنكى، جانابلىرى، سىز بىزنى بەك دۆت

چاغلىماڭ، قانداقلا سېلىشتۇرماڭ، بىز كۆپ ئەقىللىك.

ــ ئۇنىڭ گېپىگە قۇلاق سالماڭ ! ئۇ دائىم ياخشى ئادەملەرنىڭ ئالدىدا مېنى ئۇياتقا قويىدۇ، نومۇس قىلمايدىغان. ئۇنىڭدىن كۆرە تىياتىرخانىغا ئاپارغىنىڭ تۈزۈك.

ــ ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا، سىزنىڭ قىزغىن سۆيىدىغىنىڭىز... نېمىنى قىزغىن سۆيۈشىڭىز كېرەكلىكىنى ئۇنتۇپ قالمىغانسىز؟ ھېلىقى گەپنى ئۇنتۇپ قالمىغانسىز؟ مەن ئۆگەتكەن ھېلىقى گەپچۇ؟

ــ ئەلۋەتتە ئۇنتۇپ قالمىدىم. مېنىڭچە، ئۇ ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۈش...

ــ ئۇ نېمە گەپ ئىدى؟

ــ مېھمانىنىڭ ئالدىدا سەتلەشكۈم يوق. بىرمۇنچە ئادەمنىڭ يۈزىنى تۆكىدىغان ئىشلار. دېسەم تىلىم كۆيىدۇ !

ــ قارىغاندا، ئۇنتۇپ قاپسىز.

ــ ئۇنتۇپ قالمىدىم، ئۆي ئىلاھى ! ئۆزىنىڭ ئۆي ئىلاھىنى قىزغىن سۆيۈش كېرەك... ئۇنىڭ بۇ جۆيلۈشلىرىگە قارىمامدىغان ! بەلكىم ئۆي ئىلاھى زادىلا بولمىسا كېرەك، نېمە ئۈچۈن ئۇلارنى سۆيۈش كېرەك ئىكەن؟ ئۇ دائىم شۇنداق بىلجىرلايدۇ.

ــ بىراق، بۇبنوۋا خانىمنىڭكىدە...

ــ تۇفى ! سىز بىلەن سىزنىڭ بۇبنوۋا خانىمىڭىز ئىشىنى قىلسۇن ! ــ ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا غەزەپلەنگەن ھالدا چىقىپ كەتتى.

ــ ماڭايلى ! خەير ـ خوش، ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا !

بىز ئۆيدىن چىقتۇق.

ــ ماڭا قارا، ۋانيە، ئاۋۋال بۇ پەيتونغا چىقايلى، ئەمدى بولدى. تۇنۈگۈن سەن بىلەن خوشلىشىپ ئانچە ئۇزاق ئۆتمەي يەنە بەزى ئەھۋاللارنى بايقىدىم، قىياس بىلەن ئەمەس، بەلكى دەلىل ـ ئىسپات بىلەن دېگىنە. تېخى ۋاسلىيېف ئارىلىغا بېرىپ توپتوغرا بىر سائەت تەكشۈردۈم. ھېلىقى يوغان قورساق

ئۇچىغا چىققان مۇتتەھەم، پەسكەش بىرنېمە ئىكەن، ناتوغرا ئىشتىن باشقىنى بىلمەيدىكەن، نۇرغۇن رەزىل ھەۋەسلىرى بار ئىكەن. بۇبنووۋا ھېلىقىدەك ئىشلارغا ماھىرلىقى بىلەن بۇرۇنلا نام چىقارغان. ئۇ يېقىندا ياخشى ئائىلىنىڭ بىر قىزىنى قولغا چۈشۈرۈۋالغىلى تاس قاپتۇ. سەن بۇگۈن چۈشتىن بۇرۇن، ئۇنىڭ ھېلىقى يېتىم قىزغا سىپتا رەختتىن تىكىلگەن كىيىم كىيدۈرگەنلىكىنى تىلغا ئالدىڭ، بۇنىسى مېنى تېخىمۇ ئەنسىزلىككە سېلىپ قويدى، چۈنكى ئۇنىڭدىن ئىلگىرىمۇ بۇنداق ئىشنى ئاڭلىغانمەن. يېقىندا بەزىبىر ئەھۋاللارنى ئۇقتۇم، دەرۋەقە، بۇ پۈتۈنلەي تاسادىپىيلىق بولسىمۇ، لېكىن ناھايىتى ئىشەنچلىكتەك قىلىدۇ. ھېلىقى قىزنى قانچە ياش دېدىڭ؟

— تۇرقىدىن قارىغاندا ئون ئۇچ ياشلاردا بار.

— ئەمما بويىدىن قارىغاندا كىچىكرەك. ئەلۋەتتە، زۆرۈر تېپىلسا، ئۇ بۇ قىزنى ئون بىر ياش دەيدۇ، ئون بەش ياشىمۇ دەيدۇ. چۈنكى، ئۇ بىچارە قىزنىڭ ھامىيسى يوق، بارارغا ئۆيىمۇ يوق، شۇنداق ئىكەن...

— ئەجەبا، راستلا شۇنداق قىلارمۇ؟

— سەن قانداق ئويلايسەن؟ بۇبنووۋا بۇ يېتىمنى ھەرگىزمۇ ئىچ ئاغرىتقانلىقى ئۈچۈنلا بېقىۋالمايدۇ. مۇبادا يوغان قورساق دائىم ئۇ يەرگە بېرىپ تۇرۇۋاتقان بولسا، دېمەك، بۇ جەزمەن شۇنداق ئىش. ئۇ بۇگۈن چۈشتىن بۇرۇن بۇبنووۋا بىلەن كۆرۈشكەن، ئۇلار سىزوبرىيۇخوف دېگەن ھېلىقى كالۋاغا بۇگۈن بىر ساھىبجامالنى كەلتۈرۈپ بېرىشكە ماقۇل بولغان، ئۇ توي قىلغان ئايال بولۇپ، ئەمەلدار خانىم ئىكەن، ئېرى ئوفىتسېر ئىمىش. سودىگەرنىڭ بۇ شاللاق بىرنېمىلىرى مۇشۇنداق ئىشنى ياخشى كۆرىدۇ، ئۇلار ئەمەل - مەرتىۋىنىڭ كويىدىلا يۈرىدۇ. خۇددى لاتىن تىلى گىراماتىكىسىدا ئېيتىلغاندەك، ئېسىڭدىمۇ: ئەھمىيىتى نەتىجىسىدىن مۇھىم. بىراق، مەن چۈشتىن بۇرۇن

مەست بولغانچە، ھازىرغىچە يېشىلمىگەندەك قىلىمەن. ھىم، بۇبنوۋانىڭ بۇ ئىشنى قىلمىغىنى تۈزۈك. ئۇ تېخى ساقچىنىڭمۇ دوپپىسىغا جىگدە سالماقچى، بۇ ئويلاپ چۈشى ! شۇڭا، ئۇنى قورقۇتۇپ قويۇشۇم كېرەك، چۈنكى ئۇ مېنىڭ كونا قىساسمنى ئالمدىغانلىقىمنى بىلمدۇ... باشقا سەۋەبلەرمۇ بار، چۈشەندىڭمۇ؟

مەن قاتتىق چۆچۈدۈم. بۇ خەۋەرلەر مېنى ساراسىمگە سېلىپ قويغانىدى. كېچىكىپ قېلىشىمىزدىن ئەنسىرىگەنلىكىم ئۈچۈن، پەيتونكەشنى ئالدىراتتىم.

— ئەنسىرىمە، ئامالىنى قىلىپ قويدۇم، — دېدى ماسلوبويېف، — مىتروشكا شۇ يەردە. ئۇ سىزوبرىيۇخوفنىڭ پۇلىنى ئالماقچى، ھېلىقى يوغان قورساققا كەلسەك، مىتروشكا ئۇنىڭ تېرىسىنى تەتۇر سويىدۇ. بۇنى يېقىندىلا قارار قىلغان. ھىم، بۇبنوۋانى مەن بىر تەرەپ قىلىمەن... شۇڭا، ئۇ ياخشىسى...

بىز مېھمانخانىنىڭ ئالدىدا توختىدۇق، ئەما مىتروشكا دېگىنى كۆرۈنمەيتتى. بىز پەيتونكەشكە مېھمانخانىنىڭ پەلەمپېيى ئالدىدا كۈتۈپ تۇرۇشنى تاپىلاپ، بۇبنوۋانى ئىزدەپ ماڭدۇق. مىتروشكا بىزنى دەۋازىدا ساقلاپ تۇراتتى. ئۆيئىچى چىراغ يورۇقىدا چاقناپ كەتكەن، سىزوبرىيۇخوفنىڭ مەست كۈلكىسى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— ھەممىسى بار، چارەك سائەت بولدى، — دېدى مىتروشكا بىزگە، — ھازىر دەل ۋاقتى.

— قانداق كىرىمىز؟ — سورىدىم مەن.

— مېھماندەك كىرىمىز، — دېدى ماسلوبويېف، — ئۇ مېنى تونۇيدۇ، مىتروشكانىمۇ تونۇيدۇ. ئىشكلەر قۇلۇپلانغان، لېكىن بىزگە تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن ئەمەس.

ئۇ دەرۋازىنى يېنىك چەكتى، دەرۋازا شۇ ئان ئېچىلدى. دەرۋازىۋەن ئىشكنى ئېچىپلا مىتروشكا بىلەن كۆز قېقىشتى. بىز غىپپىدە كىرىپ كەتتۇق، ئۆيدىكىلەر تېۋىشىمىزنى

ئاڭلىمىدى. دەرۋازىڭدىن بىزنى كىچىك پەلەمپەي بىلەن باشلاپ چىقىپ، ئىشىكنى چەكتى. ئۆيدىن كىم، دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى، ئۇ، مەن يالغۇز، بىر ئىش بار، دەپ جاۋاب بەردى. ئىشىك ئېچىلدى، بىز باستۇرۇپ كىردۇق، دەرۋازىڭدىن تىكىۋەتتى.

— ئوھۇ، بۇ كىم؟ — سورىدى بۇبىنوۋا، ئۇ غەرق مەست بولۇپ، چاچلىرى چۈۋۈق ھالدا تار دالاندا شام تۇتۇپ تۇراتتى.

— كىم؟ — دېدى ماسلوبويېف، — نېمە بولدىڭىز، ئاننا تېرىفانوۋنا؟ مۇشۇنداق ئەزىز مېھمانىمۇ تونۇيالمىغىنىڭىزنى قارىمامدىغان؟ بىزدىن بۆلەك يەنە كىم بولاتتى؟... فىلىپ فىلىپېچ.

— ھە، فىلىپ فىلىپېچ، دەڭ! سىز ئىكەنسىز — دە... راستلا، ئەزىز مېھمان... بىراق، سىز قانداقسىغا... مەن... ھېچ گەپ يوق... قېنى بۇياققا مەرھەمەت.

ئۇ تەمتىرەپ قالغانىدى.

— بۇ قانداق جاي! تام ئىكەنغۇ... بولمايدۇ، بىزنى ياخشىراق كۈتۈشىڭىز كېرەك. بىز بۇ يەردە سوغۇق ئىچىملىك ئىچمەكچى. چىرايلىق قىزلار بارمۇ؟

ئايال غوجايىن بىردىنلا تېتىكلەشتى.

— سىزدەك ئەزىز مېھمانغا ھەرنېمە قىلىپ تاپىمامدىغان. جۈڭگودىن بولسىمۇ زاكاز قىلىمەن دەڭە.

— سىزدىن بىر ئىشنى ئۇقۇشماقچىمەن، قەدىرلىك ئاننا تېرىفانوۋنا، سىزوبريۇخوف مۇشۇ يەردىمۇ؟

— مۇ... مۇشۇ يەردە.

— مەن ئۇنى ئىزدەيتتىم، پەسكەش بىرنېمە، ئۇنىڭ ماڭا ئۇقتۇرماي يالغۇز ئەيش - ئىشرەت قىلىپ يۈرگىنىنى كۆرمەمدىغان؟

— ئۇ سىزنى ئۇنتۇمىغان چېغى. ھازىرغىچە بىراۋنى ساقلاۋاتىدۇ، سىز بولسىڭىز كېرەك.

ماسلوبويېف ئىشىكنى ئاچتى، بىز كىچىكرەك بىر ئۆيگە

كىردۇق. ئۆينىڭ ئىككى دېرىزىسى بولۇپ، پىلارگونىيە گۈلى تىزىلغان، بىرنەچچە دانە چۈشۇق ئورۇندۇق، بىر كونا پىيانىنو قويۇلغان، ھەممە نەرسە كىشىلەرنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكىدىن ئانچە پەرقلەنمەيتتى. ھالبۇكى، بىز كىرىشتىن ئىلگىرى، بىز تېخى دالاندا سۆزلىشىۋاتقان چاغدىلا مىتروشكا كۆزدىن غايىب بولغانىدى. ئۇنىڭ ئۆيگە كىرمەي، ئىشىكنىڭ كەينىگە مۆكۈۋالغانلىقىنى كىيىن بىلدىم. كىيىنمۇ ئۇ يەنە ئاللىكىملەرگىدۇر ئىشىك ئېچىپ بەرگەنىدى. شۇ كۈنى چۈشتىن بۇرۇن بۇبنوۋانىڭ كەينىدە قاراپ تۇرغان، ئۇپا ـ ئەڭلىك سۇرتكەن چۈۋۈق چاچ خوتۇن ئۇنىڭ شىرەم تۇغقىنى ئىدى.

سىزوبرىيۇخوف پالىساندر ياغىچىدىن ياسالغان كىرېسلودا ئولتۇراتتى، ئالدىغا يۇمىلاق شىرە قويۇلغانىدى. شىرەگە بىر بوتۇلكا ئىللىتىلغان شامپان، بىر بوتۇلكا ناچار رام ھارىقى، بىرنەچچە تەخسە قەنت ـ گېزەك، ئۈچ خىل مېغىز قويۇلغانىدى. شىرەنىڭ قارىشىسىدا قىرىق ياشلاردىكى، ئۇچىسىغا قارا كۆڭلەك كىيگەن، قولىغا مىس بىلەزۈك سالغان، بويىنىغا زۇنار ئاسقان بەتبەشىرە، چوقۇر ئايال ئۇنىڭغا روبىرو ئولتۇراتتى. ئۇ سىزوبرىيۇخوف غەرق مەست، چىرايىدىن مەمنۇنلۇق چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ يوغان قورساق دوستى يوق ئىدى.

ـــ قىلغان ئىشىڭىزنى ! ـــ دېدى ماسلوبويېف ھۆركىرەپ، ـــ خەقنى تېخى توكسوك مەيخانىسىغا چىللايسىز !

ـــ فىلىپ فىلىپىچ ئوخشىمامدۇ، كۆرۈشكىنىمىدىن خۇشالمەن ! ـــ دېدى سىزوبرىيۇخوف دۇدۇقلاپ، ئۇ كۆرەڭلىك بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ بىزنى قارشى ئالدى.

ـــ ئىچىۋاتامسىز؟

ـــ كەچۈرۈڭ.

ـــ بولدى، كەچۈرۈم سورىمايلا قويۇڭ، مېھمانىنى كۈتۈڭ. بىزمۇ سىز بىلەن كۆڭۈل ئاچقىلى كەلدۇق. مېھمان باشلاپ كەلدىم، مېنىڭ دوستۇم ! ـــ دېدى ماسلوبويېف مېنى

كۆرستىمىز.

— تولىمۇ خۇشالمەن، شەرەپ ھېس قىلىۋاتىمەن... ھى - ھى!

— قاراڭ! مۇشۇمۇ شامپان بولدىمۇ؟ كۆكتات شورپىسىنىڭ ئۆزىغۇ؟

— ئادەمنى بەك كەمستىۋەتتىڭىز.

— سىزنىڭ توكسوك مەيخانىسىغا بېرىشقا پېتىنالمايدىغانلىقىڭىزنى ئوبدان بىلىمەن، شۇنداق تۇرۇقلۇق تېخى مېنى ئۇ يەرگە تەكلىپ قىلىسىز!

— ئۇ باياتىن پارتىزغا بارغان، دەيدۇ، — دېدى ئوفىتسېر خانىم گەپ قىستۇرۇپ، — جەزمەن يالغان ئېيتىدۇ!

— فېدوسىيە دىدىشنا، بوش چاغلىماڭ، مەن پارتىزغا بارغان، راستلا بارغان.

— ھىم، بىر سەھرالىق تومپاي پارتىزغا قانداقمۇ بارالىسۇن؟

— بارغان، مەن پارتىزغا بارغان. كارپ ۋاسىلىيېچ ئىككىمىز قالتىس داڭ چىقاردۇق. سىز كارپ ۋاسىلىيېچنى تونۇمسىز؟

— كارپ ۋاسىلىيېچنىڭ تونۇپ نېمە قىلاي؟

— مۇنداق ئىش... سىياسىي بىلەن ئازراق چېتىشلىقى بار. ئۇ ئىككىمىز ئۇ يەردە، پارتىز دېگەن يەردە، روبېرت خانىمنىڭ ئۆيىدە ئەنگلىيەدە ياسالغان بىر ئۆرە ئەينەكنى چېقىۋەتكەنىدۇق.

— نېمىنى چېقىۋەتكەن؟

— ئۆرە ئەينەكنى. ئۇ خانىمنىڭكىدە بىر ئۆرە ئەينەك بار ئىكەن، پۈتۈن بىر تامدا تاكى تورۇسقىچە تاقىشىپ تۇرىدۇ دەڭە. ئەينى چاغدا كارپ ۋاسىلىيېچ غەرق مەست بولۇپ، روبېرت خانىمغا رۇسچە سۆزلەپ كەتتى. ئۇ ئەينەكنىڭ تۆۋىدە تۇرۇپ، جەينىكىنى ئەينەككە تىرىۋالغانىدى. روبېرت خانىم ئۆز تىلىدا ئۇنىڭغا: «بۇ ئەينەك يەتتە يۈز فىرانكا يارايدۇ، بىزنىڭكىگە سۇندۇرسا ئوچ يۈز رۇبلى، ئۇنى سۇندۇرۇۋېتىدىغان بولدىڭىز!» دەپ ۋارقىراپ كەتتى. كارپ ۋاسىلىيېچ ماڭا ھىجايغان ھالدا

قاراپ تۇراتتى، مەن ئۇنىڭ ئۇدۇلىدىكى كىرېسلودا ئولتۇراتتىم، ماڭا بىر ساھىبجامال ھەمراھ بولۇۋاتاتتى، ئۇ ماۋۇنىڭدەك سەت ئەمەس، كۆزىنىڭ يېغىنى يېگۈدەك سەتەڭ، ئۇنى شۇنداق سۈپەتلىمەي ئامال يوق. كارپ ۋاسىلىيېچمۇ ۋارقىرىۋەتتى: «ستېپان دېرىنتىيېچ ! بۇ ئەينەكنى ئوتتۇرىدىن بۆلۈشسەك، قانداق؟» «بولىدۇ» دېدىم مەن. ئۇ ئەينەككە بىر مۇشت ئۇردى. جارانىڭ ـ جۇرۇڭ قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ، ئەينەك كۆكۈم ـ تالقان بولۇپ يەرگە چۈشتى. روبېرت خانىم ئۇنىڭغا ئېتىلىپ كەلدى ـ دە، قاتتىق ۋارقىرىدى: «نېمە قىلغىنىڭ بۇ، ھەي قاراقچى؟» ئۇ ئۆز تىلىدا سۆزلەۋاتاتتى. كارپ ۋاسىلىيېچ ئۇنىڭغا: «روبېرت خانىم، پۈل ئالسىڭىز ئالمامسىز، لېكىن مېنىڭ ئىشىمغا كاشىلا قىلماڭ» دېدى ـ دە، شۇ ئان سېخىيلىق بىلەن ئۇنىڭغا ئالتە يۈز ئەللىك فىرانك بەردى. بىز تالىشىپ يۈرۈپ ئەللىك فىرانكنى ئاز بەردۇق.

بۇ چاغدا نېرىدىن، بىزدىن ئىككى ـ ئۈچ ئۆي نېرىدىن قورقۇنچلۇق، يېقىمسىز چىرقىراق بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. ھەممە ئەزايىم جۇغۇلداپ، مەنمۇ توۋلىۋەتتىم. بۇ ئېچىنىشلىق ئاۋازنىڭ يېلىنانىڭ ئاۋازى ئىكەنلىكىنى بىلدىم. ئارقىدىنلا بىراۋنىڭ ھۆركىرىگەن، تىللىغان ۋە ئۇرغان ئاۋازى، ئاخىرىدا شاپىلاق ئاۋازى ئاڭلاندى. بەلكىم مىتروشكا ئۆزىنىڭ ئوسۇلى بىلەن جازالاۋاتسا كېرەك. ئىشىك جالاقىدە ئېچىلىپ، يېلىنا ئېتىلىپ كىردى. ئۇنىڭ چىرايى تاتارغان، كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلاتتى. ئۇچىسىدىكى ئاق كۆڭلەك پۈرلەشكەن، يىرتىلغانىدى، كۆكۈل قويۇپ تارىغان چاچلىرى خۇددى ئۇرۇشقانىدەك چۈۋۈق ئىدى. بۇ چاغدا مەن ئىشىكنىڭ ئۇدۇلىدا ئۆره تۇراتتىم، ئۇ ئۇدۇل كەلگىنىچە ماڭا مەھكەم ئېسىلىۋالدى. ھەممەيلەن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى، نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالدى. ئۇنىڭ كىرىشى بىلەن ئۆيدە چۇقان ـ سۈرەن كۆتۈرۈلدى. ئارقىدىنلا ئىشكىتە مىتروشكا پەيدا بولدى، ئۇ رەسۋاسى چىققان دۈشمىنى يوغان

قورساقنى چېچىدىن تۇتۇپ، ئىشىككە سۆرەپ كەلدى ـ دە، زەرب بىلەن ئۆيگە ئىتتەردى.

ـــ مۇشۇ، ئۇنى تۇتۇڭلار! ـــ دېدى مىتروشكا قانائەتلەنگەن هالدا.

ـــ ماڭا قارا، ـــ دېدى ماسلوبويېف تەمكىنلىك بىلەن ئالدىمغا كېلىپ مۇرەمگە ئۇرۇپ تۇرۇپ، ـــ بىزنىڭ پەيتونىمىزنى چاقىر، بۇ قىزنى ئېلىپ ئۆيۈڭگە ماڭ، بۇ يەردە ساڭا ئىش يوق. قالغان ئىشلارنى بىز ئەتە ياخشى بىر تەرەپ قىلىمىز.

مەن دەرهال يېلىنانى قولىدىن تۇتتۇم ـ دە، بۇ ئالۋاستى ئۇۋۇسىدىن چىقىپ كەتتىم. ئۇ يەردە بۇ ئىشنىڭ ئاخىرىنىڭ قانداق ئاياغلاشقانلىقى ماڭا نامەلۇم. هېچكىم بىزنى توسمىدى، غوجايىن ئايال قورققىنىدىن بۇتتەك قېتىپ قالغانىدى. هەممە ئىش تۇيۇقسىزلا يۈز بەرگەچكە، ئۇ توسۇۋېلىشقا ئامالسىز ئىدى. پەيتون بىزنى كۇتۇپ تۇراتتى. يىگىرمە مىنۇتتىن كېيىن بىز مېنىڭ ئۆيۈمگە يېتىپ كەلدۇق.

يېلىنانىڭ جېنى هەلقۇمىغا كېلىپ قالغانىدى. كىيىمىنىڭ ئىزمىسىنى يېشىۋەتتىم، يۈزىگە سۇ سەپتىم، ئاندىن كىرېسلوغا ياتقۇزۇپ قويدۇم. ئۇ قىزىشقا، جۆيلۇشكە باشلىدى. مەن ئۇنىڭ تاتارغان ئوماق يۈزىگە، قان دىدارى قالمىغان لەۋلىرىگە قاراپ، ئەسلىدە ناهايىتى چىرايلىق تارالغان ۋە چاچ مېيى سۈرۈلگەن، هازىر بولسا چۈۋۈلۈپ كەتكەن قارا چاچلىرىغا، ئۇستىبېشىغا، كۆڭلىكىدە قېلىپ قالغان هال رەڭ داغلارغا قاراپ، ئۇلارنىڭ نېمە قىلىق قىلغانلىقىنى تەلتۆكۈس چۈشەندىم. بىچارە قىز! ئۇنىڭ هالى بارغانسېرى يامانلىشىپ كېتىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭدىن بىر قەدەممۇ نېرى كەتمىدىم هەمدە كەچتە ناتاشانىڭ قېشىغىمۇ بارماسلىق قارارىغا كەلدىم. يېلىنا گاهىدا ئۇزۇن كىرپىك ئاستىدىكى كۆزلىرىنى ئېچىپ، خۇددى مېنىڭ كىملىكىمنى تونۇۋالماقچى بولۇۋاتقاندەك ماڭا ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق تىكىلىپ

قارايتتى، ئۇ ناھايىتى كەچ ئۇيقۇغا كەتتى، بۇ چاغدا يېرىم كېچە سائەت ئون ئىككىدىن ئاشقانىدى. مەن ئۇنىڭ قېشىدا ـــ پولدىلا ئۇخلاپ قالدىم.

سەككىزىنچى باب

مەن ئورنۇمدىن بالدۇرلا تۇرۇپ كەتتىم. تۇن بويى يېرىم سائەتتە بىر قېتىم دېگۈدەك كىچىك مېھماننىڭ بېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا زەن سېلىپ قاراپ تۇردۇم. ئۇ قىزىپ تۇراتتى، ئەس - ھوشىمۇ تازا جايىدا ئەمەس ئىدى. لېكىن، تاڭ ئاتارغا يېقىن تاتلىق ئۇيقۇغا كەتتى. ياخشى بېشارەت، دەپ ئويلىدىم مەن. ئەتىگەندە ئورنۇمدىن تۇرۇپ، بىچارە قىز ئۇخلىغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ دوختۇر چاقىرىپ كېلىش نىيىتىگە كەلدىم. مەن بىر دوختۇرنى تونۇيتتىم، ئۇ خۇشخۇي، تەنھا بوۋاي بولۇپ، ئۇزاقتىن بېرى گېرمانىيەلىك ئايال غوجىدار بىلەن ۋلادىمىر كوچىسىدا تۇراتتى. ئۇنى تەكلىپ قىلماقچى بولۇپ ئالدىغا باردىم. ئۇ سائەت ئوندا مېنىڭكىگە كېلىشكە ماقۇل بولدى. مەن ئۇنىڭكىگە بارغاندا سائەت سەككىز بولغانىدى. ماسلوبويېف بىلەن كۆرۈشۈپ ئۆتكۈم بولسىمۇ، بۇ نىيىتىمدىن ياندىم، ئۇ تۇنۇگۈن قايتىپ ئۇخلىغان بولسا، ھازىرغىچە جەزمەن ئويغانمىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە يېلىنا ئويغىنىپ قېلىشى مۇمكىن، مېنىڭ ئۆيۈمدە يالغۇز تۇرغانلىقىنى كۆرسە قورقۇپ كېتىشى تۇرغان گەپ. بىھوشلۇقتا ئۇ ئۆزىنىڭ قاچان، قانداقسىغا مېنىڭ ئۆيۈمگە كېلىپ قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالالماسلىقى مۇمكىن.

مېنىڭ ئۆيگە كىرىشىم دەل ئۇنىڭ ئويغىنىشىغا توغرا كەلگەنىدى. مەن ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئېھتىيات بىلەن ئەھۋال سورىدىم. يېلىنا جاۋاب بەرمىدى، ئەمما ئۇنىڭ ھېسسىياتقا باي قارا كۆزلىرى ماڭا ئۇزاق تىكىلدى. بۇ قاراشلاردىن ئۇنىڭ

هەممىنى چۈشىنىدىغانلىقىنى، خاتىرىسىنىڭمۇ جايىدا ئىكەنلىكىنى بىلدىم. ماڭا جاۋاب بەرمەسلىكى ئۈنىڭ ئەسلىدىنلا شۇنداق ئادىتى بارلىقىدىن بولسا كېرەك. تۇنۇگۈن ۋە بۈرناكۇن ئۇ مېنى ئىزدەپ كەلگەن چاغدىمۇ، سورىغان سوئاللىرىمغا بىر ئېغىزمۇ جاۋاب قايتۇرمىغان، پەقەتلا جاھىللىق نەزىرى بىلەن كۆزلىرىمگە ئۇزاق تىكىلىپ تۇرغانىدى، بۇ قاراشلاردا ئېسەنگىرەش ۋە ئاجايىپ قىزىقسىنىشتىن باشقا، يەنە بىر خىل غەلىتە تەكەببۇرلۇقمۇ بار ئىدى. بىراق، ھازىر مەن ئۈنىڭ نەزىرىدە يەنە بىر خىل جىددىيلىكنىڭ، ھەتتا ئىشەنمەسلىكنىڭ بارلىقىنىمۇ سەزدىم. مەن ئۈنىڭ قىزىۋاتقان - قىزىمايۋاتقانلىقىنى بىلمەك بولۇپ پىشانىسىگە قولۇمنى ئۇزارتتىم، لېكىن ئۇ نازۇك قولى بىلەن مېنىڭ قولۇمنى بوشقىنا ئىتتىرىۋەتتى - دە، تام تەرەپكە قارىۋالدى. مەن ئۈنى چۆچۈتۈۋەتمەسلىك ئۈچۈن نېرى كەتتىم.

مېنىڭ بىر مىس چۆگۈنۈم بار ئىدى. ساماۋار ئورنىدا ئۈنىڭ بىلەن چاي قاينىتىپ كېلىۋاتقىنىمغا خېلى زامانلار بولۇپ قالغانىدى. ئوتۇنمۇ تەييار، دەرۋازىۋەن بەش كۈن يەتكۈدەك ئوتۇننى بىراقلا ئەكېلىپ قويغانىدى. مەشكە ئوت ياقتىم، مىس چۆگۈنگە ئازراق سۇ قۇيۇپ مەشكە قويدۇم. شىرەگە چىنە - قوشۇقلانى تىزدىم. يېلىنا مەن تەرەپكە ئۆرۈلۈپ قىزىقسىنغان ھالدا قاراپ تۇراتتى. ئۈنىڭدىن بىرەر نەرسە يېگۈڭىز بارمۇ، دەپ سورىدىم، بىراق ئۇ يەنە كەينىگە ئۆرۈلۈۋالدى، ئۈن چىقارمىدى.

«نېمىشقا مەندىن خاپا بولۇپ قالغاندۇ؟ — دەپ ئويلىدىم مەن، — غەلىتە قىز ئىكەن - دە!»

مەن چاقىرغان قېرى دوختۇر سائەت ئوندا، دەل ۋاقتىدا كەلدى. ئۇ نېمىسلارغا خاس ئەستايىدىللىق بىلەن بىمارنى تەكشۈردى، ئاندىن ماڭا بۇ قىز ھازىر قىزىۋاتقان بولسىمۇ، ھېچقانداق خەتەر يوقلۇقىنى ئېيتىۋىدى، قەۋەتلا خۇش بولۇپ كەتتىم. ئۇ يەنە، بۇ قىزدا باشقا سوزۇلما خاراكتېرلىك

كېسەلنىڭمۇ بولۇشى مۇمكىنلىكىنى، يۇرەك سوقۇشىنىڭمۇ ئانچە نورمال ئەمەس ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتتى، ئەمما بۇنى ئالاھىدە كۆزىتىشكە توغرا كېلىدۇ، ھازىرچە خەۋپ يوق، دېدى. ئاندىن ئۇ بىرقانداق ئارىلاشما سۈيۇقلۇق ۋە بىرنەچچە خىل تالقان دورا يېزىپ دورا بەردى، بۇنى زۆرۈرىيەتتىن ئەمەس، بەلكى كەسپىي ئادەت تۈپەيلى قىلغاندى. ئۇ مەندىن بۇ قىزنىڭ قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالغانلىقىنى سۈرۈشتۈرۈپ كەتتى، ئۆيۈمگىمۇ ھەيرانلىق ئىچىدە سەپسېلىپ چىقتى. ئەزمىلىكى تۇگمەيدىغان قانداق بوۋاي بۇ.

ئۇنى يېلىنامۇ ئەجەبلەندۈرۈپ قويدى، تومۇر تۇتماقچى بولغاندا، يېلىنا قولىنى تارتىۋالدى، تىلىنى كۆرسەتكىلىمۇ ئۇنىمىدى، سوئاللىرىغا بىر ئېغىزمۇ جاۋاب بەرمەستىن، ئۇنىڭ بويىنىدىكى چوڭ ستانسلاۋ① ئوردېنىغا مىختەك تىكىلىپلا تۇردى.

— بېشى قاتتىق ئاغرىۋاتقان بولسا كېرەك، — دېدى بوۋاي، — ئۇنىڭ ئادەمگە قاراشلىرىنى كۆرمەمسىز!

مېنىڭچە، يېلىنانىڭ ئىشىنى ئۇنىڭغا ئېيتىشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى، شۇڭا دەپ كەلسەم گەپ ئۇزۇن، دېگەندەك گەپلەرنى قىلىپ، ئۇنىڭدىن ئاران قۇتۇلدۇم.

— ماڭا ھاجىتىڭىز چۈشسە خەۋەر قىلغايسىز، — دېدى ئۇ كېتىدىغان چاغدا، — ھازىر ھېچقانداق خەتەر يوق.

مەن كۈنبويى يېلىنىغا ھەمراھ بولۇش، پۈتۈنلەي ساقايغۇچە ئىمكانقەدەر ئۇنى يالغۇز قويماسلىق نىيىتىگە كەلدىم. ئەمما، ناتاشا بىلەن ئاننا ئاندرىيېۋنانىڭ مېنى كۈتۈۋاتقىنىغا ئۇزاق بولغانلىقى، كۆڭلى يېرىم بولۇۋاتقانلىقى ماڭا ئايان ئىدى. شۇڭا، شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسى ئارقىلىق ناتاشاغا بىر پارچە خەت ئەۋەتىپ، بۇگۈن ئۇنى يوقلاپ بارالمايدىغانلىقىمنى ئېيتىپ قويماقچى بولدۇم. لېكىن، ئاننا ئاندرىيېۋناغا خەت يازسام

① ئەينى چاغدا مۇلكىي ئەمەلدارلارغا بېرىلىدىغان بىر خىل ئوردېن.

بولمايتتى. بىر قېتىم ناتاشا ئاغرىپ قالغاندا ئۇنىڭغا خەت يازسام، كېيىن ئۇ مەندىن ئۆزىگە مەكتۇ خەت يازماسلىقنى ئۆز ئاغزى بىلەن ئۆتۈنگەنىدى. «خېتىڭىزنى كۆرۈپ بوۋاينىڭ قاپىقى چۈشۈپ كەتتى، ــ دېگەنىدى ئۇ، ــ خەتتە نېمە دېيىلگەنلىكىنى شۇنداق بىلگۈسى بار، بىچارە بايقۇش، بىراق ئۇ سورىيالمايدۇ، بۇنداق جاسارەت يوق. شۇڭا، كۈنبويى قاپقىنى ئاچمىدى. ئۇنىڭدىن باشقا، ئىنىم، سىزنىڭ خېتىڭىز مېنىلا قىزىقتۇرالايدۇ. ئون نەچچە قۇر خەت نېمىگە دال بولالايتتى! ماڭا تېخىمۇ تەپسىلىيرەك بولسا ئوبدان بولاتتى، لېكىن سىز مېنىڭ قېشىمدا ئەمەس.» شۇڭا، ناتاشاغىلا خەت يېزىپ، رېتسېپنى ئېلىپ دورىخانىغا ماڭغاچ، پوچتىغا سېلىۋەتتىم.

بۇ چاغدا يېلىنا يەنە ئۇخلاپ قالدى. ئۇيقۇلۇقتا بىلىنەر ـ بىلىنمەس ئىڭراپ قويىاتتى، ئىختىيارسىز ھالدا تىتىرەپ كېتەتتى. دوختۇرنىڭ پەرىزى توغرا چىقتى: بېشى قاتتىق ئاغرىۋاتاتتى. گاھىدا ئۇنلۇك توۋلاپ سالاتتى ـ دە، ئۇيقۇدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتەتتى. ئۇ ھەتتا خۇددى مېنىڭ غەمخورلۇقۇم ئۈنى بۆلەكچىلا بىئارام قىلىۋەتكەندەك، ماڭا غەزەپلىك ئەلپازدا قارايتتى، بۇنىڭدىن كۆڭلۈمنىڭ تولمۇ ئازابلىنىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلماي تۇرالمايمەن.

ماسلوبويېف سائەت ئون بىردە كەلدى. ئۇنى ئېغىر غەم باسقان، كۆڭلىمۇ جايىدا ئەمەستەك قىلاتتى. ئۇ بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ قېشىمغا كىرگەن، بىردەمدىن كېيىن نەگىدۇر ئالدىراش ماڭماقچى ئىدى.

ــ ھەي، بۇرادەر، تۇرۇۋاتقان يېرىڭ تازا قاملاشمىغاندەك قىلىدۇ، ــ دېدى ئۇ ئەتراپقا قاراپ، ــ ئەمما راستىنى ئېيتسام، سېنى مۇشۇنداق ساندۇقتىن تاپالايدىغانلىقىمنى ئويلاپمۇ باقمىغانىدىم. بۇ يەر ئۆي ئەمەس، چوڭ ساندۇقنىڭ ئۆزىلا ئىكەن. ئەمما، بۇ تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق ئىشلار، كارايىتى چاغلىق، لېكىن يامان يېرى، يوقىلاڭ ئاۋارىچىلىكلەر خىزمىتىڭگە تەسىر

يەتكۇزىدۇ. تۇنۇگۈن بۇبنوۋانىڭكىگە بارغان ۋاقتىمىزدا شۇ ئويغا كەلگەنىدىم. بىلىشىڭ كېرەككى، بۇرادەر، مېنىڭ تەبىئىتىم ۋە ئىجتىمائىي ئورنۇمدىن ئېيتقاندا، مەن ھېچقانداق ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقالمايدىغان، ھە دېسىلا باشقىلارغا چاقىرىق قىلىشنىلا بىلىدىغان ئادەملەر تىپىغا كىرىمەن. ھازىر گېپىمگە قۇلاق سال، ئەتە ياكى ئۆگۈن سېنى ئىزدەپ كېلىشىم مۇمكىن، لېكىن سەن يەكشەنبە كۈنى ئەتىگەندە مېنىڭكىگە جەزمەن بېرىشىڭ كېرەك. ئاڭغىچە، بۇ قىزنىڭ ئىشى پۈتۈنلەي ھەل بولۇپ كەتسە ئىكەن، دېگەن ئۈمىدتىمەن. مۆرىتى كەلگەندە سەن بىلەن ئوبدانراق سۆزلەشسەم، ساڭا ياخشىراق نەسىھەت قىلسام دەيمەن. بۇنداق تۇرمۇش كەچۈرۈشۈڭگە بولمايدۇ. تۇنۇگۈن ساڭا پەقەتلا بېشارەت بەرگەنىدىم، ئەمدى ھەقىقەت سۆزلەيمەن. ئاخىرىدا مەندىن پۇل ئۆتنە ئېلىپ ئىشلىتىپ تۇرۇشنى نومۇس دەپ قارايدىغانلىقىڭنىڭ سەۋەبىنى ماڭا ئېيتىپ بېرىشىڭ كېرەك...

— تولا بېشىمنى ئاغرىتما! — دېدىم ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — ياخشىسى، تۇنۇگۈن ئۇ يەردىكى ئىشلارنى قانداق يېغىشتۇرغانلىقىڭنى سۆزلەپ بەرسەڭچۇ؟

— يېغىشتۇرۇش دېدىڭمۇ؟ ئاخىرى ناھايىتى ياخشى چۈشتى، مەقسىتىمگە يەتتىم، چۈشەنگەنسەن؟ بىراق، ھازىر ۋاقتىم يوق. بۇ يەرگە پەقەت ۋاقتىم يوقلۇقىنى، ساڭا ئېيتىنمايدىغانلىقىمنى ئېيتىپ قويۇش ئۈچۈنلا كەلدىم. يەنە بىر ئىش، سەن بۇ قىزنى بىرەر يەرگە ئاپىرىپ قويماقچىمۇ ياكى ئۆيۈڭدە ئېلىپ قالماقچىمۇ؟ چۈنكى، بۇنداق ئىشتا ئەتراپلىق ئويلىنىپ، ئاندىن بىر قارارغا كېلىش كېرەك.

— بۇنى بىلمەيمەن، راستىنى ئېيتسام، بۇ ئىشتا سېنىڭ ئاغزىڭغا قارايمەن، سەن بىلەن مەسلىھەتلىشىپ بىرنېمە دەيمەن. مەسلەن، مەن نېمە سەۋەبتىن ئۇنى ئېلىپ قالىمەن؟

— ھەي، بۇنىڭ نېمىسى تەس، دېدەك قىلىۋالساڭ بولىدۇغۇ...

— بوش گەپ قىل. ئۇ بىتاب بولغىنى بىلەن ئەس - ھوشى جايىدا، مەن ئۇنىڭ سېنى كۆرگەن چاغدا تىترەپ كەتكەنلىكىنى پەملەپ قالدىم. دېمەك، ئۇ تۇنۇگۈنكى ئىشلارنى ئېسىگە ئالغان گەپ...

مەن ماسلوبويېفقا يېلىنىنىڭ خۇلۇق - مىجەزى ۋە ئۆزۈم بايقىغان ئەھۋاللارنى سۆزلەپ بەردىم. مېنىڭ گەپلىرىم ماسلوبويېفنى تولىمۇ قىزىقتۇردى. مەن ئۇنى بىر ئائىلىگە ئورۇنلاشتۇرۇشۇم مۇمكىنلىكىنى ئېيتتىم، ھېلىقى بوۋاي بىلەن مومای توغرۇلۇق قىسقىچە سۆزلەپ بەردىم. ماسلوبويېفنىڭ ناتاشا توغرىسىدىكى بەزى ئىشلارنى بىلىدىغانلىقى مېنى تەئەججۇپلەندۇردى، قەيەردىن ئاڭلىغانلىقىنى سورىدىم.

— مۇنداق ئىش، — دېدى ئۇ، — خېلى بۇرۇن، قايسىبىر دېلونى بېجىرىۋاتقىنىمدا، بىرسى بۇ گەپنى تاسادىپىي تىلغا ئالغانىدى. مەن ساڭا كىنەز ۋالكوۋسكىينى تونۇيدىغانلىقىمنى ئېيتقانغۇ. مۇبادا سەن ئۇنى ئۇلارنىڭ قېشىغا ئاپىرىپ قويساڭ، قالتىس ياخشى ئىش قىلغان بولىسەن. ئۇنداق بولمايدىكەن، ئۇ ساڭا ئاۋارىچىلىك. يەنە بىر ئىش، ئۇنىڭغا كىملىك كېرەك. بۇنىڭدىن غەم قىلما، ماڭا تاپشۇرغىن. خەير - خوش، مېنىڭكىگە بېرىپ تۇرارسەن. ئۇ ھازىر ئۇخلاۋاتامدۇ؟

— شۇنداقتەك قىلىدۇ، — دېدىم مەن جاۋابەن.

بىراق، ماسلوبويېف ئەمدىلا كېتىشىگە، يېلىنا مېنى چاقىردى.

— ئۇ كىم بولىدۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ. ئۇنىڭ ئاۋازى سەل تىترەپ چىقتى، لېكىن ئۇ ماڭا يەنىلا شۇنداق پۇتۇن زېھنى بىلەن، سەل تەكەببۇرانە ھالدا قاراپ تۇراتتى. ئۇنى سۇپەتلەپ بەرگۈدەك باشقا سۆز تاپالمىدىم.

مەن ماسلوبويېفنىڭ ئىسىم - فامىلىسىنى ئېيتتىم بەردىم، ئۇنىڭ ياردەمى بىلەن ئۇنى بۇبنوۋانىڭ چاڭگىلىدىن قۇتقۇزۇپ چىققانلىقىمنى، بۇبنوۋانىڭ ئۇنىڭدىن بەك قورقىدىغانلىقىنىمۇ

دېدىم. ئۇنىڭ مەڭزى بىر دىنلا شەلپەردەك قىزاردى، ئېھتىمال ئۆتكەن ئىشلار يادىغا كەلگەن بولسا كېرەك!

— بۇبىنوۋا ئەمدى بۇ يەرگە كەلمەمدۇ؟ — دەپ سورىدى يېلىنا ئېنىق بىلمۇالماقچى بولغاندەك ماڭا قاراپ.

مەن دەرھال ئۇنى خاتىرجەم قىلدىم. ئۇ زۇۋان سۇرمەستىن، ئۇتتەك قولى بىلەن قولۇمنى تۇتتى - يۇ، توساتتىن بىر ئىش ئېسىگە كەلگەندەك، شۇ ئان يەنە قويۇۋەتتى. ئۇنىڭ مەندىن بۇنچە بىزار بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، دەپ ئويلىدىم مەن. ئۇنىڭ مىجەزى شۇنداق، ياكى... ياكى بولمىسا، بىچارە قىز دۇچار بولغان تۇگمەس بەختسىزلىك، ئۇنى بۇ دۇنيادا ھېچكىمگە ئىشەنمەس قىلىۋەتكەن گەپ.

دېگەن ۋاقىت بويىچە دورا ئالغىلى باردىم، يەنە بىر تونۇش ئاشپۇزۇلغىمۇ كىردىم، گاھى چاغلىرى مەن شۇ يەردە غىزالىناتتىم، ئۇلار تاماقنى ماڭا نېسىگە بېرەتتى. ئۆيدىن ئەكەلگەن تاماق قۇتىسىدا يېلىناغا بىر كىشىلىك توخۇ شورپىسى ئالغاچ كەلدىم. بىراق، ئۇنىڭ كۆڭلى تارتمىدى، توخۇ شورپىسى مەشىنىڭ ئۇستىدە تۇرىۋەردى.

ئۇنىڭغا دورا ئىچۈرۈپ بولۇپ ئۆز ئىشىمنى قىلدىم. ئۇنى ئۇخلاپ قالدى دەپ ئويلاپ، مەقسەتسىزلا قاراپ بېقىۋىدىم، ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ مېنىڭ خەت يېزىشىمغا پۈتۈن زېھنى بىلەن قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم - دە، كۆرمىگەن قىياپەتكە كىرىۋالدىم.

ئاخىر، ئۇ راستلا ئۇخلاپ قالدى، يەنە كېلىپ تولىمۇ بەخىرامان ئۇخلىدى، يا جۆيلۈپ كەتمىدى، يا ئىڭراپ سالمىدى، بۇنىسى مېنى تولىمۇ خۇشال قىلدى. ئىختىيارسىز خىيالغا پاتتىم. ناتاشا مېنىڭ نېمە بولغانلىقىمنى بىلمەيدۇ، بۇگۈن ئۇنى يوقلاپ بارمىغانلىقىمدىن خاپا بولۇشلا ئەمەس، ھەتتا بىھۆرمەتلىك قىلغانلىقىمدىن كۆڭلى بۇزۇلىدۇ، چۈنكى ئېھتىمال ئۇ ھازىر ماڭا ھەممىدىن بەكرەك موھتاج بولۇۋاتسا

كېرەك. شۇ تاپتا ئۇ بىرەر باش قېتىنچىلىققا دۇچ كەلگەن، ماڭا تاپشۇرىدىغان بىرەر ئىشى چىققان بولۇشى مۇمكىن، لېكىن مەن قەستەن بارمايۋاتقاندەك ئىش قىلىۋاتاتتىم.

ئانا ئاندرىيېۋناغا ئەتە كۆرۈشكەندە نېمە دېيىش كېرەكلىكىنى بىلمەيتتىم. ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ، ئۇشتۇمتۇتلا ئىككىلا يەرگە بىر يولى بېرىپ كېلىش قارارىغا كەلدىم. بۇنداق بولغاندا، مېنىڭ سىرتتا يۈرگەن ۋاقتىم ئىككى سائەتتىن ئاشمايتتى. يېلىنا ئۇخلاپ قالدى، چىقىپ كەتكىنىمنى تۇيمايدۇ. ئورنۇمدىن تۇردۇم ـ دە، پەلتونى يېپىنىپ، شىلەپىنى قولۇمغا ئالدىم، ماڭاي دەپ تۇراتتىم، تۇيۇقسىز يېلىنا مېنى چاقىرىپ قالدى. مەن ھەيران بولدۇم. ئەجەبا، خۇپسەنلىك قىلغانمىدۇ؟

كېزى كەلگەندە ئېيتمىسام بولمايدۇ: يېلىنا ماڭا گەپ قىلغۇسى يوقتەك قىياپەتكە كىرىۋىلىۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ قايتا ـ قايتا ندا قىلىشلىرى، تەشۋىشكە يولۇققاندا مەندىن جاۋاب كۈتۈشلىرى، مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەمەلىي ئەھۋالنىڭ دەل ئەكسىچە بولۇۋاتقانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى، راستىنى ئېيتسام، بۇنىسى مېنى راستلا خۇشال قىلاتتى.

ــ مېنى قەيەرگە ئاپىرىپ قويماقچى بولۇۋاتىسىز؟ ــ دەپ سورىدى ئۇ مەن قېشىغا كەلگەندە. ئادەتتە، ئۇ مۇشۇنداق توساتتىن سوئال سوراپ، مېنىڭ كۈتمىگەن يېرىمدىن چىقاتتى. بۇ قېتىم مەن ھەتتا ئۇنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى دەمالىلىققا چۈشەنمىدىم.

ــ ئابايا دوستۇمغا مېنى بىرىمنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويماقچى ئىكەنلىكىڭنى ئېيتمىدىڭ. مەن ھېچ يەرگە بارمايمەن.

مەن ئۇنىڭغا ئېگىلدىم، ئۇنىڭ ھەممە ئەزايى ئوتتەك قىزىپ كەتكەن، قىزىتما كېسىلى يەتە قوزغالغانىدى. ئۇنىڭغا تەسەللى بەردىم، خاتىرجەم بولۇشقا ئۇندىدىم. ئەگەر مېنىڭكىدە تۇرۇشنى

خالىسا، ھېچ يەرگە ئاپىرىۋەتمەيدىغانلىقىم توغرۇلۇق ۋەدە بەردىم. مەن پەلتونى سېلىپ، بېشىمدىكى شىلەپىنى ئېلىۋەتتىم. مۇشۇنداق ئەھۋالدا ئۇنى ئۆيگە يالغۇز تاشلاپ قويۇشقا كۆڭلۈم ئۇنمايتتى.

ــ ياق، كېتىۋېرىڭ ! ــ دېدى ئۇ مېڭىشتىن يالتايغانلىقىمنى كۆرۈپلا، ــ مېنىڭ ئۇخلىغۇم بار، ھازىرلا ئۇخلايمەن.

ــ بىراق، يالغۇز قالساڭ قانداق بولىدۇ؟... ــ دېدىم مەن دېلىغۇل بولۇپ، ــ مەنغۇ ئىككى سائەتتە چوقۇم قايتىپ كېلىمەن...

ــ ئەمىسە، مېڭىڭ ! ئەگەر بىر يىل ئورۇن تۇتۇپ ياتسام، سىز بىر يىل ئۆيدىن چىقمىسىڭىز قانداق بولۇپ كەتكىنى، ــ ئۇ زورغا كۈلۈمسىرەپ قويدى ھەم ئىچىدە پەيدا بولغان سەممىي ھېسسىيات بىلەن كۈرەش قىلىۋاتقاندەك، بىرقىسما قاردى، بىچارە قىز! ئۇنىڭ مىجەزى غەلىتە، يەنە كېلىپ ناھايىتى تەرسا بولسىمۇ، ئەمما ئاق كۆڭۈل، مۇلايىم ئىدى.

مەن ئاۋۋال ئانا ئاندرىيېۋنانىڭكىگە باردىم. ئۇ بەئەينى قىزىتما بولۇپ قالغاندەك، مېنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈپ تۇرغانكەن، مېنى كۆرۈپلا ئاغزىغا تەگمەي كايىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئەسلىدىنلا كۆڭلى پەرىشان ئىدى: نىكولاي سېرگېيېچ چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن چىقىپ كېتىپتۇ، نەگە كەتكەنلىكىنى بىلمەيدىكەن. پەرىزىمچە، مومايى ئىچىگە پاتۇرالماي ھەممىنى ئۇنىڭغا ئېيتىۋەتكەن، ئەلۋەتتە ئادەتتىكىدەكلا بېشارەت شەكلىدە ئېيتقان گەپ. ئەمەلىيەتتە، بۇ نۇقتىنى مومايىنىڭ ئۆزى ئېتىراپ قىلغاندەك بولدى، بۇ خۇشاللىقتىن بوۋاينىمۇ تەڭ بەھرىمەن قىلدۇرماقچى بوپتۇ، ئەمما ئانا ئاندرىيېۋنانىڭ ئېيتىشىچە، نىكولاي سېرگېيېچنىڭ چىرايى شۇ ئان قارا بۇلۇتتىنمۇ بەكرەك تۇتۇلۇپ كېتىپتۇ، ئۇ ھېچنېمە دېمەپتۇ. ھەتتا سورىغان سوئاللىرىغىمۇ پىسەنت قىلماي، چۈشلۈك تاماقنى يەپتۇ ــ دە،

ئۆيدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئانىنا ئاندرىيېۋنا بۇ ئىشلارنى دەۋاتقاندا، قورقمىدىن تىترەۋاتاتتى، ئۇ مېنىڭ بۇ يەردە قېلىپ نىكولاي سېرگېيېۋچنى ئۆزى بىلەن بىللە ساقلاپ تۇرۇشۇمنى ئۆتۈندى. مەن سەۋەب كۆرسىتىپ، ئۇنداق قىلالمايدىغانلىقىمنى، ھەتتا ئەتىمۇ كېلەلمەسلىكىم مۇمكىنلىكىنى، شۇڭا بۇگۈن بۇ يەرگە مۇشۇنى دەپ قويۇش ئۈچۈنلا كەلگەنلىكىمنى كېسىپ ئېيتتىم. بىز ئۇرۇشۇپ قالغىلى تاس قالدۇق. ئۇ يىغلىۋەتتى، قوپال ھەم ئازاب بىلەن ماڭا كايىپ كەتتى، مەن ئىشىككە كەلگەندە، تۇيۇقسىز ئېتىلىپ كەلدى ـ دە، بوينۇمدىن چىڭ قۇچاقلاپ تۇرۇپ، ئۆزىدەك «تەنھا موماي» دىن ئاغرىنماسلىقىمنى، بايىاتىن دېگەن گەپلىرىنى كۆڭلۈمگە ئالماسلىقىمنى ئۆتۈندى.

پەرزەنتىڭ ئەكسىچە، مەن ناتاشانى يەنە يالغۇز ھالدا كۆردۈم. تېخىمۇ غەلىتە يېرى، بۇ قېتىم مېنى كۆرۈپ خۇددى مەن بىرەر ئىشتا ئۇنى رەنجىتىپ قويغاندەك يېقىن مالالىق يەتكۈزۈپ قويغاندەك، ئانچە خۇشال بولۇپ كەتمىدى.

ـــ ئالیوشا كەلدىمۇ؟ ـــ دەپ سورىدىم مەن.

ـــ كەلدى، بىراق ئۇزاق تۇرمىدى، ـــ دېدى ئۇ ۋە بىر ئىشنى ئويلانغاندەك قوشۇپ قويدى، ـــ بۇگۈن كەچتە كېلىشكە ماقۇل بولدى.

ـــ تۇنۈگۈن كەچتە كەلدىمۇ؟

ـــ ياق... كېلەلمىدى، ـــ دېدى ئۇ، ئاندىن يەنە قوشۇپ قويدى، ـــ ۋانيە، سېنىڭ ئىشىڭ قانداق بولدى؟

ئۇنىڭ سۆھبىتىمىزنى ئۇزۇۋەتكۈسى، گەپنى باشقا ياققا بۇرىۋەتكۈسى بارلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدىم، كەيپى چاغ ئىدى. ئەمما، مېنىڭ ئۆزىگە سىنچىلاپ قاراۋاتقانلىقىمنى تۇيۇپ، شۇ ئان ماڭا غەزەپلىك ئالىيىپ قويدى، ئۇنىڭ بۇ قارىشى شۇنداق كۈچلۈك ئىدىكى، مېنى تەمتىرىتىپ قويدى، «يەنە كۆڭلى بۇزۇلدى، ـــ دەپ ئويلىدىم

ئىچىمده، ــ مەن بىلەن پاراڭلىشىشنى خالىمايۋاتىدۇ.»

ئۇ مېنىڭ ئەھۋالىمنى سوريدى. يېلىنانىڭ ئىشىنى ئۇنتۇغا تەپسىلىي سۆزلەپ بەردىم. ئۇ بۇ ئىشقا تولىمۇ قىزىقتى، ھەتتا ھاڭ ـ تاڭ قالدى.

ــ ۋاي خۇدايىمەي ! ئۇنى يالغۇز تاشلاپ قويغىنىڭ نېمىسى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاغرىق تۇرسا ! ــ دەپ توۋلاپ كەتتى ناتاشا.

بۇگۈن ئۇنى يوقلاپ كېلىش ئويۇم يوقلۇقىنى، لېكىن ئۇنىڭ مەندىن خاپا بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرىگەنلىكىمنى، يەنە كېلىپ ماڭا بىرەر ھاجىتى چىقىپ قېلىشى ئېھتىمالىلىقىنى چۈشەندۈردۈم.

ــ ھاجىتى چۈشسە، ــ دېدى ئۇ نېمىنىدۇر ئويلانغاندەك، ئۆز ـ ئۆزىگە پىچىرلاپ، ــ ئېھتىمال ماڭا راستلا ھاجىتىم چۈشسە كېرەك، ۋانيە، بولدى، كېيىن بىر گەپ بولار. بىزنىڭكىگە باردىڭمۇ؟

مەن ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئەھۋالىنى ئۇنتۇغا سۆزلەپ بەردىم.

ــ شۇنداق، دادامنىڭ بۇ خەۋەرلەرگە قانداق قارايدىغانلىقىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ. ئەمما، راستىنى ئېيتقاندا، بۇ خەۋەرلەرنىڭمۇ ھېچقانداق يېڭىلىقى قالمىدى...

ــ ھېچقانداق يېڭىلىقى قالمىدى؟ ــ دەپ ياندۇرۇپ سورىدىم مەن، ــ نەقەدەر چوڭ ئۆزگىرىش ـ ھە !

ــ شۇنداقمۇ دەپ تۇرايلى... بىراق، ئۇ نەگىمۇ بارالىسۇن؟ ئۆتكەن قېتىم سەن ئالىيوشانى مېنى يوقلاپ كېلىدۇ، دەپ ئويلىغانىدىڭ. ۋانيە، مۇمكىن بولسا، ئەتە بۇ يەرگە بىر كېلىپ كەتكىن. ماڭا بىرەر ئىشنى ئېيتىپ بېرىشىم مۇمكىن... سېنى ئاۋارە قىلىشتىن خىجىل بولىدىكەنمەن. ھازىر ياخشىسى ئۆيۈڭگە قايتىپ كىچىك مېھماننىڭ ھالىدىن خەۋەر ئال. ئۆيدىن چىققىنىڭغا ئىككى سائەتچە بولغاندۇ؟

ــ بولۇپ قالدى. خەير ـ خوش، ناتاشا. ھە، راست... ئالىيوشا بۇگۈن كەلگەندە مۇئامىلىسى قانداقراق بولدى؟

— ئالیوشانىڭمۇ؟ ھېچ گەپ يوق... ماڭا ھەۋەس قىلىپ قالغىنىمغا ھەيران قېلىۋاتىمەن.

— خەير - خوش، دوستۇم.

— خەير - خوش، — ئۇ كۆڭلى بىسەرەمجان ھالدا ماڭا قولىنى ئۇزارتتى - دە، مېنىڭ خوشلاشقان چاغدىكى نەزىرىمدىن ئۆزىنى ئەپقاچتى. ئۆيدىن چىققاندا كۆڭلۈم بىرقىسما بولۇپ كەتكەنىدى. «بىراق ئۇ نۇرغۇن ئىشلارغا كاللا قاتۇرۇشى كېرەك، — دەپ ئويلىدىم مەن، — بۇ ئويۇنىشىدىغان ئىش ئەمەس. ئەتە ئۇ ھەممە گەپنى بىرىنچى بولۇپ ماڭا ئېيتىپ بېرىدۇ.»

مەن دەككە - دۈككە ئىچىدە ئۆيگە قايتىپ كەلدىم، ئۆيگە كىرىپلا ھاڭ - تاڭ قالدىم. ئاللىقاچان قاراڭغۇ چۈشكەنىدى. يېلىنانىڭ كىرىپسلودا خۇددى خىيال سۈرۈۋاتقاندەك بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرغانلىقىنى غۇۋا كۆردۈم. ئۇ ماڭا قاراپمۇ قويمىدى، خىيالغا پاتقاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ قېشىغا كەلدىم، ئۆزىگە بىرنېمىلەرنى دەپ پىچىرلاۋاتاتتى. «جۆيلۇۋاتقان بولمىسۇن؟» دەپ ئويلىدىم مەن.

— يېلىنا، ماڭا قارا، دوستۇم، نېمە بولدۇڭ؟ — دەپ سورىدىم مەن ئۇنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇپ.

— كېتىمەن... يەنىلا ئۇنىڭ قېشىغا كەتكىنىم تۇزۇكتەك قىلىدۇ، — دېدى يېلىنا بېشىنىمۇ كۆتۈرمەي تۇرۇپ.

— نەگە؟ كىمنىڭكىگە كەتمەكچىسەن؟ — سورىدىم ئەجەبلەنگەن ھالدا.

— ئۇنىڭ قېشىغا، بۇنىۋانىڭكىگە. ئۇنىڭ دېيىشىچە، مەن ئۇنىڭ نۇرغۇن پۇلىغا قەرزدار ئىكەنمەن، ئانامنىمۇ ئۇ پۇل خەجلەپ يەرلىكىدە قويۇپتۇ... ئۇنىڭ ئانامنى تىللىشىغا قاراپ تۇرالمايمەن... ئۇنىڭغا ئىشلەيمەن، قەرزىمنى قايتۇرىمەن... شۇ چاغدا مەن ئۇنىڭكىدىن كېتىمەن. بىراق، ھازىر ئۇنىڭكىگە قايتىشىم كېرەك.

— ئۆزۈڭنى بېسىۋال، يېلىنا، ئۇنىڭكىگە بارساڭ بولمايدۇ، — دېدىم مەن، — سېنى قىينايدۇ، نابۇت قىلىدۇ...

— نابۇت قىلسۇن، قىينىسۇن، — دېدى يېلىنا هاياجان بىلەن گېپىمگە ئۇلاپلا، — مەن تۇنجىسى ئەمەس، مەندىن ياخشى ئادەملەرمۇ قىينىلىۋاتىدۇغۇ. بۇ گەپنى ماڭا كوچىدىكى تىلەمچى ئايال دەپ بەرگەن. مەن نامرات ئادەممەن، نامرات ئادەم بولۇشقىمۇ رازىمەن. بىر ئۆمۈر نامرات ئۆتىمەن، ئانام جان ئۇزۇش ئالدىدا شۇنداق جېكىلىگەن. مەن ئىشلەيمەن... بۇ كىيىملەرنى كىيىشنى خالىمايمەن...

— ئەتە باشقىسىغا ئالماشتۇرىمىز. كىتابلىرىڭنىمۇ ئەكېلىپ بېرىمەن. مېنىڭكىدە تۇرغىن. سەنلا خالىمىساڭ، سېنى هېچقانداق ئادەمگە بەرمەيمەن، بۇنىڭدىن خاتىرجەم بول...

— مەن دېدەك بولىمەن.

— ماقۇل، ماقۇل ! لېكىن ئۆزۈڭنى سەل بېسىۋال، يېتىپ ئۇخلىغىن !

هالبۇكى، بىچارە قىز كۆز يېشى قىلىشقا باشلىدى، يىغلىغانسېرى ئازابلىنىپ، ئاخىر ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى. مەن نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي قالدىم. بىر ئىستاكان سۇ ئەكېلىپ، چېكىسى بىلەن ماڭلىيىنى نەم قىلدىم. ئۇ ئاخىر هالسىزلىنىپ كىرپىسلوغا يىقىلدى، قىزىتمىسى يەنە تۇتتى. مەن ياپقىلى بولىدىغانلىكى نەرسىنىڭ هەممىسىنى ئۇنىڭغا ياپتىم، ئۇ ئۇيقۇغا كەتتى، لېكىن بەخىرامان ئۇخلىيالمىدى، تۇرۇپ تىترەيتتى، تۇرۇپ چۆچۈپ ئويغىناتتى. مەن بۇگۈن يولنى كۆپ ماڭمىغان بولساممۇ، لېكىن هېرىپ هالىمدىن كەتكەنىدىم، شۇڭا بالدۇرراق يېتىۋېلىش نىيىتىگە كەلدىم. كۆڭلۈم پاراكەندە، كۆڭلۈم غەمگە تولغانىدى. بۇ قىزنىڭ ماڭا نۇرغۇن ئاۋارىچىلىك تېپىپ بېرىدىغانلىقىنى هېس قىلغانىدەك بولدۇم. ئەمما، مېنى ناتاشا ۋە ئۇنىڭ ئىشى هەممىدىن بەكرەك ئەندىشىگە سالاتتى. قىسقىسى، هازىر ئويلىسام، مېنىڭ كۆڭلۈم هېچقاچان ئاشۇ نەس

باسقان كېچىسى ئۇخلاش ئالدىدىكىدەك شۇنچە مەيۈس، شۇنچە غەمكىن بولۇپ باققان ئەمەس.

توققۇزىنچى باب

مەن ئەتىگىنى بەكمۇ ۋاقچە ئويغاندىم، سائەت ئون بولغانىدى، بىتاب بولۇپ قالغانلىقىمنى بىلدىم. كاللام پىرقىراپ، بېشىم ئاغرىۋاتاتتى. يېلىنانىڭ كارىۋىتىغا لاپپىدە بىر قارىدىم، كارىۋات بوش. بۇ چاغدا ئوڭ تەرىپىمدىكى كىچىك ئۆيدىن بىرسىنىڭ سۆپۈرگە بىلەن يەر سۈپۈرۈۋاتقانلىقى ئاڭلاندى. چىقىپ قارىسام، يېلىنا بىر قولىدا سۈپۈرگە، يەنە بىر قولى بىلەن ھېلىقى كۈنى كەچتە كىيگەن، ھازىرغىچە ئۈچىسىدىن سېلىپ باقمىغان چىرايلىق كۆڭلەكنى كۆتۈرۈۋېلىپ ئۆي سۈپۈرۈۋېتىپتۇ. مەشكە قالاشقا تەييارلانغان ئوتۇن بۇلۇڭغا دۆۋىلەپ قويۇلغان، شىرەمۇ، چۆگۈنمۇ پاكىز سۈرتۈلگەنىدى. قىسقىسى، يېلىنا تۆشۈك ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل ئىدى.

— ماڭا قارا، يېلىنا، — دېدىم مەن، — كىم سېنى ئۆي سۈپۈرسۇن دەپتۇ؟ بۇنداق قىلىشىڭنى خالىمايمەن، سەن ئاغرىق. ئەجەبا، مېنىڭكىگە دېدەك بولۇش ئۈچۈن كەلگەنمىدىڭ؟

— ئۇنداقتا ئۆزىنى كىم سۈپۈرىدۇ؟ — دېدى ئۇ بېلىنى رۇسلۇقىلىپ ماڭا قاراپ تۇرۇپ، — مەن ساقايدىم.

— بىراق، مەن سېنى ئىشقا سېلىش ئۈچۈن ئەكەلمىدىم، يېلىنا. سەن مېنىڭ بۇبنوۋاغا ئوخشاش سېنى تىللىشىمدىن، ھارامتاماق دەپ قېلىشىمدىن قورقۇۋاتقاندەك قىلىسەن، شۇنداقمۇ؟ بۇ ئەسكى سۈپۈرگىنى نەدىن تاپتىڭ؟ مېنىڭكىدە سۈپۈرگە يوق ئىدىغۇ؟ — دېدىم مەن ھەيرانلىق ئىچىدە ئۇنىڭغا قاراپ.

— مېنىڭ سۈپۈرگەم، ئۆزۈم ئەكەلگەن. بوۋامنىڭ ئۆيىنى

سۈپۈرۈپ بېرەتتىم. كېيىن مەشنىڭ ئاستىغا قويۇپ قويغان.
مەن خىيالغا پاتقان ھالدا خانامغا كىردىم. بەلكىم خاتالاشقاندىمەن، ئەمما مېنىڭ مېھماندوستلۇقۇمنىڭ ئۇنى خاتىرجەمسىزلەندۈرۈپ قويغانلىقىنى، شۇڭا ئۇ بارلىق ئامالىلار بىلەن ئۆزىنىڭ بۇ يەردە ھارامتاماقلىق قىلمايۋاتقانلىقىنى ئىسپاتلىماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. «بۇنداق ئەھۋالدا، بۇنداق خاراكتېر نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق!» دەپ ئويلىدىم مەن. بىر - ئىككى مىنۇت ئۆتۈپ ئۇ كىردى. ئۇن - تىنسىز ھالدا كىرېسلىودا، تۇنۇگۈن ئولتۇرغان جايدا ئولتۇردى - دە، بىر ئىشنىڭ تېگىگە يەتمەكچى بولغاندەك ماڭا قارىدى. بۇ چاغدا مەن بىر چۆگۈن سۇ قاينىتىپ چاي دەملىدىم، ئۇنىڭغا بىر ئىستاكان چاي قۇيۇپ، بىر پارچە ئاق بولكا سۇندۇم. ئۇ ئۇندىمەي، قىلچىمۇ تەكەللۇپ قىلماي ئالدى، توپتوغرا بىر سوتكا غىزا يېمىگەنىدى.
— قارىغىنا، ئۆي سۈپۈرىمەن دەپ چىرايلىق كۆڭلىكىڭنىمۇ مەينەت قىپسەن، — دېدىم كۆڭلىكىدىكى چوڭ داغنى كۆرسىتىپ.
ئۇ ئېڭىشىپ قاراپ قويدى، مېنى قاتتىق ھەيران قالدۇرغىنى شۇ بولدىكى، ئۇ تۈيۈقسىز قولىدىكى ئىستاكانىنى قويۇپ، ئاجايىپ سالماقلىق بىلەن سىپتا رەختتىن تىكىلگەن كۆڭلىكىنى باشتىن بوي يىرتىپ ئىككى پارچە قىلىۋەتتى. ئارقىدىن ئۇن - تىنسىز ھالدا قەيسەرلىك چېقىپ تۇرغان كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى. ئۇنىڭ چىرايى بەكلا تاتىرىپ كەتكەنىدى.
— بۇ نېمە قىلغىنىڭ، يېلىنا؟ — دەپ توۋلىۋەتتىم مەن، ئىشىنىمەنكى، ئۇ سارىڭ بولغانىدى.
— بۇ كۆڭلەك ياخشى ئەمەس، — دېدى ئۇ ھاياجاندىن دېمى سىقىلغاندەك بولۇپ، — نېمىشقا چىرايلىق دەيسىز؟ مېنىڭ كىيگۈم يوق، — دېدى ئۇ شاققىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، — ئۇنى

پاره ـ پاره قىلىۋېتىمەن. ئۇنىڭ مېنى ياساپ ـ جابدۇپ قويۇشىنى تەلەپ قىلغان ئەمەسمەن، زورلاپ كىيدۈرۈپ قويغان، بۇرۇن بىرنى يىرتىۋەتكەنىدىم، ئەمدى بۇنى يىرتىۋېتىمەن، يىرتىمەن ! يىرتىمەن !...

ئۇ غەزەپلەنگەن ھالدا ئاشۇ لەنتى كۆڭلەكنى قولىغا ئالدى ـ دە، ھەش ـ پەش دېگۈچىلا پاره ـ پاره قىلىۋەتتى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتكەن، ئۆره تۇرغۇدەكمۇ ماجالى قالمىغانىدى. مەن ھەيرانلىق ئىچىده بۇ كۆڭۈلسىز مەنزىرىگە قاراپ تۇردۇم. ئۇ خىرىس قىلغان ئەلپاز بىلەن خۇددى مېنىڭمۇ ئۇنىڭغا يۇز كېلەلمەيدىغان يەرلىرىم بارده‌ك، ماڭا قارىدى، بىراق مەن ئەمدى نېمە قىلىش كېرەكلىكىنى بىلگەنىدىم.

مەن قىلچىمۇ كېچىكتۇرمەسلىك قارارىغا كەلدىم، شۇ كۈنىلا چۈشتىن بۇرۇن ئۇنىڭغا يېڭى كۆڭلەك سېتىۋالماقچى بولدۇم. ياۋايىلىقى تۇتقان شەپقەتسىز بۇ قىزغا مېھرىبانلىق بىلەن تەسەللى بېرىش كېرەك ئىدى. ئۇ ئەزەلدىن ياخشى ئادەمگە ئۇچراپ باقمىغاندەك قىلاتتى. مۇبادا ئۇ ئېغىر جازادىن قورقماي ئۆزىنىڭ ئاشۇ بىرىنچى كۆڭلىكىنى پاره ـ پاره قىلىۋەتكەن بولسا، ئۇنداقتا ھازىر ماۋۇ كۆڭلەك يېقىندا يۇز بەرگەن قاباھەتلىك مەنزىرىنى ئۇنىڭ ئېسىگە سالغان چاغدا، تەبىئىيكى، بۇ كۆڭلەككىمۇ غەزەپلىك مۇئامىله قىلىشى تۇرغان گەپ.

كونا مال بازىرىدىن ناھايىتى ئەرزان باھادا چىرايلىق ھەم ئاددىي كۆڭلەكلەرنى سېتىۋالغىلى بولاتتى. چاتاق يېرى، ئەينى چاغدا يېنىمدا بىر تىيىنمۇ يوق ئىدى. ئەمما، تۇنۇگۈن ئاخشام ئۇخلاش ئالدىدا، بۇگۈن پۇلىنىڭ ئېپىنى قىلىش مۇمكىنچىلىكى بار جايغا بىر بېرىپ كېلىش قارارىغا كەلگەنىدىم. ئۇ يەر كونا مال بازىرى بىلەن بىر يولدا ئىدى. مەن شىلەپىنى ئالدىم. يېلىنا كۆزىنى ئۆزمەي ماڭا ئۇمىدلىك قاراپ تۇراتتى.

ـــ مېنى يەنە ئۆيگە سولاپ قويماقچىمۇ سىز؟ ـــ دەپ سورىدى

ئۇ مەن تونۇگۇنكىدەك، بۇرناكۇندىكىدەك ئىشىكىنى قۇلۇپلاش ئۇچۇن ئاچقۇچنى قولۇمغا ئالغان چاغدا.

— دوستۇم، — دېدىم ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ، — بۇ ئىشتىن خاپا بولما، ئىشىكىنى خەق كىرمەسۇن دەپ قۇلۇپلايمەن. سەن ئاغرىق، سېنى چۆچۈتۇۋېتىشى مۇمكىن. يەنە كېلىپ كىمنىڭ كېلىدىغانلىقىنى خۇدا بىلىدۇ. بۇنىۋۇا كېلىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن...

مەن ئەتەي شۇنداق دېگەنىدىم. ئىشەنمىگەنلىكىم ئۇچۇن ئۇنى ئۆيگە سولاپ قويۇۋاتاتتىم. ماڭا ئۇ ئۇشتۇمتۇت كېتىپ قالىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. ئېھتىياتچان بولغىنىم تۇزۇك ئىدى. يېلىنا ئۇندىمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئىشىكنى قۇلۇپلىدىم.

مەن بىر نەشرىيات سودىگىرىنى تونۇيتتىم، ئۇ ئىككى يىلدىن بېرى كۆپ قىسىملىق ئەسەرلەرنى نەشر قىلىپ كېلىۋاتاتتى. ماڭا جىددىي پۇل كېرەك بولغاندا، ئىش ئىزدەپ ئۇنىڭ قېشىغا باراتتىم. قەلەم ھەققىگە كەلگەندە ئۇ تولىمۇ ئەستايىدىل ئىدى. مەن ئۇنى ئىزدەپ باردىم، بىر پارچە ماقالىنى بىر ھەپتىدە پۇتكۇزۇپ بېرىش شەرتى بىلەن ماڭا يىگىرمە بەش رۇبلىنى ئالدىن بەردى. ئەمەلىيەتتە، ۋاقىتنى ئىمكانقەدەر كۆپرەك تېجەپ، رومانىمنى پۇتكۇزۇۋېتىشنى ئۇمىد قىلاتتىم. بىراق، نائىلاج چاغلاردا مۇشۇنداق قىلىشقا مەجبۇر بولاتتىم.

پۇلنى ئالدىم ـ دە، كونا مال بازىرىغا باردىم. بازاردىن كونا ئېگىن ساتىدىغان تونۇش موماينى تېزلا تاپتىم. يېلىنانىڭ بوي ـ تۇرقىنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ بەردىم. ئۇ ھەش ـ پەش دېگۈچىلا رەڭگى چىرايلىق بىر چىت كۆڭلەكنى تالىدى. كۆڭلەك يېڭى بولۇپ، بىر قېتىملا يۇيۇلغاندەك قىلاتتى، باھاسىمۇ ئىنتايىن ئەرزان ئىدى. يەنە بىر شارپىمۇ ئالدىم. پۇل تۆلەۋېتىپ، يېلىناغا بىر كالتە جۇۋا ياكى كالتە پىلاش دېگەندەك نەرسىنىڭمۇ لازىملىقىنى خىيالىمغا كەلتۈردۇم. ھاۋا سوۋۇپ قالغانىدى، لېكىن ئۇنىڭ ھېچنېمىسى يوق ئىدى، مەن كېلەر قېتىمدا

ئالماقچى بولدۇم. يېلىنا ئاسان ئاچچىقلىنىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە تەكەببۇر. مەن ئىمكانقەدەر ھەممىدىن ئاددىي، ھەممىدىن ئەرزان كۆڭلەكنى تاللىغان بولسامۇ، لېكىن ئۇنىڭ يارىتىش - ياراتماسلىقىنى خۇدا بىلىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، مەن يەنە ئىككى جۈپ يىپ پايپاق، بىر جۈپ يۇڭ پايپاق ئالدىم. بۇلارنى ئۇنىڭغا بېرىدىغان چاغدا، سەن ئاغرىق، ئۆيمۇ سوغۇق، دېگەننى باھانە قىلسام بولاتتى. يېلىناغا ئېچ كىيىمىمۇ كېرەك ئىدى. لېكىن، بۇ نەرسىلەرنى ئۇنىڭ بىلەن ئوبدانراق تونۇشقان، بەكرەك يېقىنلاشقاندىن كېيىن ئېلىش خىيالىغا كەلدىم. شۇنداق بولسىمۇ، يەنە كونا چىمىلدىقتىن ئىككىنى سېتىۋالدىم، بۇ زۆرۈر ئىدى، يەنە كېلىپ يېلىنامۇ خۇش بولاتتى.

بۇ نەرسىلەرنى كۆتۈرۈپ ئۆيگە كەلگىنىمدە چۈشتىن كېيىن سائەت بىر بولغانىدى. قۇلۇپنى تاراقلاتماي ئاچتىم، شۇڭا يېلىنا قايتىپ كەلگىنىمنى دەمالىلىقا تۇيمىدى. ئۇنىڭ شىرەنىڭ تۈۋىدە مېنىڭ كىتابلىرىمنى، قول يازمىلىرىمنى ئۆرۈپ - چۆرۈپ تۇرغان ھالەتتە كۆردۈم. ئۇ مېنىڭ شەپەمنى ئاڭلاپ، كۆرۈۋاتقان كىتابنى تېزلىكتە ياپتى - دە، پوكاندەك قىزارغان ھالدا شىرەنىڭ قېشىدىن كەتتى. كىتابقا لاپىدە قارىدىم، تۇنجى رومانىمنىڭ ئايرىم نەشرى ئىكەن، كىتابنىڭ تىتۇلىدا مېنىڭ ئىسمىم بار ئىدى.

— سىز كەتكەندىن كېيىن بىرسى ئىشىك چەكتى! — يېلىنا بۇ گەپنى خۇددى مەندىن، مېنى نېمىدەپ ئۆيگە سولاپ قويدىڭىز؟ دەپ سوراۋاتقاندەك، مەسخىرىلىك تەلەپپۇزدا قىلدى.

— دوختۇر بولۇشى مۇمكىن، — دېدىم مەن، — ئۇنى چاقىرمىدىڭمۇ، يېلىنا؟

— چاقىرمىدىم.

مەن گەپ قىلمىدىم، قولۇمدىكى بولاقنى ئېچىپ، بايىاتىن سېتىۋالغان كۆڭلەكنى ئالدىم.

— بۇنى ساڭا ئالدىم، دوستۇم يېلىنا، — مەن شۇ گەپ بىلەن

ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدىم، — ئەمدى بۇنداق كونا كىيىملەرنى كىيىپ يۈرسەڭ بولماس. شۇڭا، ئاددىيغىنا بىر كۆڭلەك ئالدىم، ھەممىدىن ئەرزىنى، ھەرگىزمۇ يېنىڭ ئاغرىمىسۇن، بىر رۇبلى يىگىرمە كوپېكلا كەتتى. تارتىنماي كىيىۋەرگىن.

كۆڭلەكنى ئۇنىڭ يېنىغا قويۇپ قويدۇم. ئۇنىڭ يۈزى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ماڭا بىرھازا قاراپ تۇردى.

ئۇ ھەيران بولدى، ماڭا نېمىشقىدۇر ناھايىتى خجىل بولغاندەك بىلىنىپ كەتتى. ئەمما، كۆزلىرىدىن بىر خىل مۇلايىم يېقىنچىلىق چىقىپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ زۇۋان سۈرمىگەنلىكىنى كۆرۈپ، شىرە تەرەپكە قارىۋالدىم. مېنىڭ قىلغانلىرىم ئۇنى تولىمۇ ھەيران قالدۇرغاندەك قىلاتتى، لېكىن يېلىنا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشتى، كۆزلىرىنى يەرگە تىكىپ ئولتۇردى.

بېشىم بارغانسېرى قاتتىق ئاغرىپ، كۆزلىرىم قېيىپ كېتىۋاتاتتى. ساپ ھاۋانىڭمۇ قىلچە پايدىسى بولمىدى. يەنە تېخى ناتاشانىمۇ يوقلىمىسام بولمايتتى. تۇنۈگۈندىن بېرى ئۇنىڭغا بولغان ئەندىشەم پەسىيىش ئۈياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە كۈچىيىپ كېتىۋاتاتتى. تۇيۇقسىز يېلىنانىڭ تۇۋلىغىنى قۇلىقىمغا كىرگەندەك بولدى. كەينىمگە بۇرۇلدۇم.

— سىرتقا چىققىنىڭىزدا ئەمدى مېنى ئۆيگە سولاپ قويماڭ، — دېدى ئۇ، ئۇنىڭ كۆزى باشقا ياقتا، قولى ئىختىيارسىز ھالدا كىرېسلونىڭ قىرىنى تاتىلاۋاتاتتى، — سىزدىن ئايرىلمايمەن.

— بولىدۇ، يېلىنا، دېگىنىڭدەك بولسۇن. بىراق، يوچۇن ئادەملەر كېلىپ قالسا قانداق قىلىسەن؟ بىرنېمە دەپ بولمايدۇ.

— ئۇنداقتا ئاچقۇچنى قويۇپ كېتىڭ، ئىشىكنى ئىچىدىن قۇلۇپلىۋالىمەن، بىراۋ ئىشىكنى چەكسە، «ئۆيدە يوق» دەيمەن، — دېدى ئۇ، گويا بۇنىڭدىنمۇ ئاسان ئىش بولامدۇ، دېمەكچى بولغاندەك، ماڭا شوخلۇق بىلەن قاراپ قويۇپ.

— كىيىم - كېچەكلىرىڭىزنى كىم يۇيۇپ بېرىدۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ مەن جاۋاب بېرىشكە ئۇلگۈرمەيلا.

— مۇشۇ بىنادا بىر ئايال بار.

— مەن يۇيالايمەن. تۇنۇگۈنكى تاماقنى قەيەردىن ئەكەلگەنىدىڭىز؟

— ئاشپۇزۇلدىن.

— تاماقمۇ ئېتەلەيمەن، سىزگە تاماق ئېيتىپ بېرەي.

— بولدىلا، يېلىنا، سەن قانداقسىغا تاماق ئېتەلەيسەن؟ بۇ ئىشلارنىڭ سەن بىلەن ئالاقىسى يوق...

يېلىنا باشقا گەپ - سۆز قىلماي، بېشىنى تۆۋەن سالدى. روشەنكى، مېنىڭ گېپىم ئۇنىڭغا هار كەلگەنىدى. ئالاھازەل ئارىمىزنى ئون نەچچە مىنۇت جىمجىتلىق باستى.

— كۆكتات شورپىسى ! — دېدى ئۇ بېشىنىمۇ كۆتۈرمەي تۇرۇپ توساتتىن.

— كۆكتات شورپىسى؟ نېمە كۆكتات شورپىسى؟ — مەن ھەيران بولۇپ سورىدىم.

— كۆكتات شورپىسى ئېتەلەيمەن. ئانام ئاغرىپ قالغاندا كۆكتات شورپىسى ئېتىپ بەرگەنىدىم. بازارغىمۇ دائىم بېرىپ تۇراتتىم.

— قارا، يېلىنا، قارا سېنى ! ئۆزۈڭنى نېمانچە چوڭ تۇتىسەن ! — مەن شۇ گەپ بىلەن ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ كىرىپسلودا ئولتۇردۇم، — مەن بۇ ئىشلارنى ۋىجدانىم بىلەن قىلىۋاتىمەن. سەن ھازىر يالغۇز، ئىگە - چاقىسىز، شور پېشانە. ساڭا ياردەم قىلماقچىمەن. مەن قىينىچىلىقتا دۇچ كەلسەم، سەنمۇ ماڭا ياردەم قىلىسەن. بىراق، سەن ئۇنداق ئويلىمايسەن، شۇڭا مېنىڭ ئەرزىمەس سوۋغامنى قوبۇل قىلغىنىڭدا كۆڭلۈڭ يېرىم بولۇپ كېتىۋاتىدۇ. خۇددى مەن بۇنىۋاژادەك ئىش قىلمىسامۇ كايىپ كېتىدىغاندەك شۇ ئان جاۋاب قايتۇرۇشنى، ئىش قىلىشنى ئويلاۋاتىسەن، راستلا شۇنداق بولسا، بۇ تولىمۇ

نومۇسسىزلىق بولىدۇ، يېلىنا.

ئۇ جاۋاب بەرمىدى، لەۋلىرى لىپىلداپ تۇراتتى. ماڭا بىر نېمە دېمەكچى بولدى ـ يۇ، لېكىن ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ زۇۋان سۇرمىدى. مەن ناتاشانىڭ قېشىغا بارماقچى بولۇپ ئورنۇمدىن تۇردۇم. بۇ قېتىم ئاچقۇچنى يېلىناغا بەردىم ھەمدە بىراۋ ئىشىك چەكسە، ئۆيدە ئۆزى بارلىقىنى ئېيتىپ، كىم ئىكەنلىكىنى سوراپ بېقىشنى تاپىلىدىم. قەتئىي شۇنداق دەپ ئېيتالايمەنكى، ناتاشا جەزمەن ئېغىر كۆڭۈلسىزلىككە ئۇچرىدى، لېكىن ۋاقتىنچە مەندىن يوشۇرۇۋاتىدۇ، بۇنداق ئىش ئارىمىزدا نەچچە قېتىم بولغانىدى. مەيلى قانداقلا بولمىسۇن، مەن ئۇنىڭ قېشىدا پەقەت بىر دەملا تۇرىمەن، بەك كوچىلاپ سوراۋەرسەم، ئۇ رەنجىپ قالىدۇ.

دەرۋەقە، ئويلىغىنىمدەك بولدى. ئۇ مېنى نارازى، قوپال ئەلپازدا قارشى ئالدى. ئەسلىدە دەرھال كەتمەكچىدىم، لېكىن پۇتلىرىم لاسسىدە بوشىشىپ، ماڭا باقماي قويدى.

ــ بۇ يەردە بىر دەملا تۇرىمەن، ناتاشا، ــ دېدىم مەن گەپ باشلاپ، ــ ھېلىقى كىچىك مېھمانىنى قانداق ئورۇنلاشتۇرۇش توغرۇلۇق سەن بىلەن مەسلىھەتلىشىشكە كەلدىم، قانداق قىلىشىم كېرەك؟ ــ شۇنىڭ بىلەن يېلىنانىڭ ئىشىنى ئۇنىڭغا قىسقىچە، لېكىن تولۇق سۆزلەپ بەردىم، ئۇ جىمجىت ئاڭلاپ تۇردى.

ــ ساڭا نېمە دەپ يول كۆرسىتىشنى بىلمەيمەن، ۋانيە، ــ دېدى ئۇ، ــ ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئۇ ناھايىتى غەلىتە قىز ئىكەن. ئېھتىمال، ئۇ خورلۇققا ئۇچراپ، بەكلا قورقۇپ كەتكەن ئوخشايدۇ. ھېچ بولمىسا، ئاۋۋال سالامەتلىكى ئەسلىگە كەلسۇن، سەن ئۇنى ئاتا ـ ئانامنىڭكىگە ئاپىرىپ قويماقچىمۇ؟

ــ ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئۇ مەندىن ھەرگىزمۇ ئايرىلمايدىكەن. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇلارنىڭ ئۇنىڭغا قانداق مۇئامىلە قىلىدىغانلىقىنى خۇدا بىلىدۇ، شۇڭا قانداق قىلىش

كېرەكلىكىنى مەنمۇ بىلەلمىدىم. دوستۇم، ئۆزۈڭ قانداق تۇرۇۋاتىسەن؟ تۇنۇگۈن تاۋاڭ يوقتەك قىلاتتى، — مەن خۇدۇكسىرىگەندەك سورىدىم.

— شۇنداق... بۇگۈنمۇ بېشىم ئاغرىپ تۇرىدۇ، — دەپ جاۋاب بەردى ناتاشا كۆڭلى ئارامىدا ئەمەستەك، — دادام بىلەن ئانامنى كۆرمىدىڭمۇ؟

— كۆرمىدىم. ئەتە بارماقچىمەن. ئەتە شەنبە...

— شەنبە بولسا نېمە بوپتۇ؟

— كەچتە كىنەز كېلىدىغان بولغان...

— ئۇ كەلسە نېمە بوپتۇ؟ ئۇنتۇپ قالمىدىم.

— ياقەي، مەن پەقەتلا...

ئۇ مېنىڭ ئۇدۇلۇمدا ئۆرە تۇراتتى، كۆزلىرىمگە ئۇزاق تىكىلدى. كۆزلىرىدىن بىر خىل كەسكىنلىك، قەيسەرلىك، شۇنداقلا يەنە ئەسەبىيلىك، قىزىتما بولۇپ قالغاندەك بىر خىل ئىپادە چىقىپ تۇراتتى.

— گېپىمگە قۇلاق سال، ۋانيە، — دېدى ناتاشا، — ماڭا بىر ياخشىلىق قىل، دەرھال كەت، ماڭا تولىمۇ مالالىق يەتكۈزدۇڭ...

مەن ئايلانما ئورۇندۇقتىن تۇرۇپ كەتتىم، ئېيتقۇسىز بىر خىل تەئەججۇپتە ئۇنىڭغا قارىدىم.

— دوستۇم، ناتاشا ! نېمە بولدۇڭ؟ نېمە ئىش بولدى؟ — دەپ توۋلىۋەتتىم مەن ئالاقزەدە بولۇپ.

— ھېچ ئىش بولمىدى ! ئەتە ھەممىنى بىلىپ قالىسەن، لېكىن ھازىر مېنى بىردەم يالغۇز قويغىن. ئۇقتۇڭمۇ، ۋانيە؟ ھازىرلا ماڭ ! چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى، سېنى كۆرۈپ كۆڭلۈم پاراكەندە بولۇپ كەتتى !

— بىراق، ھېچ بولمىسا، ماڭا شۇنى ئېيتىپ...

— ئەتە ھەممىنى بىلىسەن ! ئاھ، پەرۋەردىگارىم ! سەن زادى كىمسەن، يوق؟

مەن چىقىپ كەتتىم. قاتتىق ھاڭ ـ تاڭ قالدىم، ئۆزۈمنىڭ نېمە ئىش قىلىپ قويغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتىم. ماۋرا ماڭا سوغدىشىپلا دالانغا چىقتى.

— نېمە، ئۇ رەنجىپ قالدىمۇ؟ — سورىدى ئۇ مەندىن، — مەنمۇ ئۇنىڭغا يېقىن بېرىشقا پېتىنالمايۋاتىمەن.

— زادى نېمە ئىش بولدى؟

— ھېلىقى ئەپەندىمىزنىڭ ئۇچ كۈندىن بېرى قارىسىنى كۆرسەتمەيۋاتقانلىقى بولمامدۇ؟

— نېمە؟ ئۇچ كۈن بولدىمۇ؟ — مەن چۆچۈپ كەتتىم، — بىراق، ئۇنىڭ تۇنۇگۈن ماڭا ئېيتىشىچە، ئۇ تۇنۇگۈن چۈشتىن بۇرۇن كەلگەنكەن، كەچتە يەنە كەلمەكچىكەنغۇ؟...

— كەچتە كەلمەكچىكەنمىش ! چۈشتىن بۇرۇنمۇ نەدە كېلىدۇ ! ئېيتسام، ئۇنىڭ قارىسىنىمۇ كۆرمىگىنىمىزگە ئۇچ كۈن بولدى. ناتاشا ئۇ چۈشتىن بۇرۇن كەلدى، دېگەنمىدى؟

— ئۆز ئاغزى بىلەن شۇنداق دېگەنىدى.

— ئوھۇ، — دېدى ماۋرا ئويلىنىپ تۇرۇپ، — سىزگىمۇ ئۇنىڭ كەلمىگەنلىكىنى ئىقرار قىلغۇسى كەلمىگەنكەن، دېمەك، ئۇنىڭ كۆڭلى قاتتىق ئازار يېگەن گەپ. بەللى، يارايسەن !

— نېمە دېمەكچىسەن؟ — دەپ توۋلىۋەتتىم مەن.

— دېمەكچىمەنكى، ناتاشانى قانداق قىلسام بولاركىنتاڭ ! — دېدى ماۋرا قوللىرىنى كېرىپ، — تۇنۇگۈن مېنى ئۇنى چاقىرىپ كېلىشكە ئەۋەتىپ، ئىككى قېتىم يېرىم يولدىن قايتۇرۇپ كەلدى. بۇگۈن ماڭا گەپ قىلغۇسىمۇ يوق. ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ قالسىڭىز ئەجەب ئەمەس. مەن ھازىر ناتاشادىن ئايرىلىشقا پېتىنالمايمەن.

مەن ساراڭ بولۇپ قالغان ئادەمدەك، بىنادىن ئۇچقانداك چۈشۈپ كەتتىم.

— بۇگۈن كەچتە يەنە كېلەمسىز؟ — دەپ توۋلىدى ماۋرا كەينىمدىن.

ـــ ۋاقتى كەلگەندە بىر گەپ بولار، ـــ دېدىم مەن كېتىۋاتقاچ، ـــ ئېھتىمال بۇ يەرگە پالاقلاپ كېلىپ سەندىن ئۇنىڭ ئەھۋالىنى سورىشىم مۇمكىن، مۇبادا مەن ھايات بولسام.
ھەقىقەتەنمۇ يۇرىكىمگە قاتتىق بىر مۇشت تەگكەندەك بولدى.

ئونىنچى باب

مەن ئۇدۇل ئالىيوشانى ئىزدەپ باردىم. ئۇ كىچىك مورسكايا كوچىسىدا دادىسىنىڭ ئۆيىدە تۇراتتى. كىنەز يالغۇز تۇرمۇش كەچۈرىدىغانلىقىغا قارىماي، خېلىلا ئازادە قورۇ ـ جايدا تۇراتتى. ئالىيوشانىڭ بۇ قورۇ ـ جايدا چىرايلىق ئىككى ئېغىز ئۆيى بار ئىدى. مەن ئۇنىڭكىگە كەمدىن ـ كەم باراتتىم، بۇنىڭدىن ئىلگىرى بىرلا قېتىم بارغانىدەك قىلىمەن. لېكىن، ئۇ بولۇپمۇ ناتاشا بىلەن بىللە بولغان دەسلەپكى مەزگىللەردە مېنىڭكىگە دائىم كېلەتتى، ئۇ ئۆيىدە يوق ئىكەن. مەن ئۇدۇللا ئۇنىڭ خانىسىغا باردىم ـ دە، بىر پارچە قىسقا خەت يازدىم:

«ئالىيوشا، سارالڭ بولغان ئوخشايسىز. سەيشەنبە كۈنى دادىڭىز ناتاشادىن سىز بىلەن توي قىلىشنى بېۋاستە ئۆتۈنۈپ، سىزنى ناتاشانى خوتۇن قىلىش شەرىپىگە مۇيەسسەر قىلغان، سىزمۇ بۇنىڭدىن ئىنتايىن خۇشال بولغانىدىڭىز، بۇنىڭغا مەن شاھىت، شۇنداق ئىكەن، نۆۋەتتىكى قىلمىشىڭىزنىڭ غەلىتىرەك بولۇۋاتقانلىقىنى جەزمەن ئېتىراپ قىلىشىڭىز كېرەك. ئۆزىڭىزنىڭ ھازىر ناتاشاغا نېمە قىلىۋاتقانلىقىڭىزنى بىلەمسىز؟ مەيلى قانداقلا بولمىسۇن، مەن بۇ خەت ئارقىلىق بولغۇسى خوتۇنىڭىزغا قىلىۋاتقان قىلىقلىرىڭىزنىڭ تولىمۇ ئۇياتلىق ۋە ئىنتايىن شاللاقلىق ئىكەنلىكىنى سەمىڭىزگە سېلىپ قويماقچى. ئۆزۈمگە تولىمۇ ئايان، مېنىڭ سىزگە پەند ـ نەسىھەت قىلىشقا ھەققىم يوق، لېكىن بۇنىڭدىن قىلچە تەپ تارتمايمەن.

ئىلاۋە: ناتاشا بۇ خەتتىن خەۋەرسىز، ھەتتا سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزنىمۇ ماڭا ئېيتىپ بەرمىدى.»

مەن خەتنى ئوبدان چاپلاپ، ئۇنىڭ شىرەسىگە قويۇپ قويدۇم. مالاينىڭ ماڭا دېيىشىچە، ئالېكسېي پېتروۋىچ دائىم ئۆيدە بولمايدىكەن، ھازىرمۇ شۇنداق ئىكەن، تاڭ سۈزۈلۈشتىن بۇرۇن قايتىپ كەلمەيدىكەن.

مەن مىڭ تەستە ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. بېشىم قېيىپ تۇراتتى، پۇتلىرىم بوشىشىپ كەتكەن، توختىماي تىترەيتتىم. ئۆيۈمنىڭ ئىشىكى ئوچۇق ئىدى. نىكولاي سېرگېيېچ يېخمېنىنىف مېنى ساقلاۋاتاتتى. ئۇ شىرەنىڭ تۈۋىدە يېلىنىغا ھەيرانلىق بىلەن جىمجىت قاراپ ئولتۇراتتى، يېلىنىمۇ جاھىللىق بىلەن بىر ئېغىز گەپ قىلمايلا، ھەيرانلىق ئىچىدە ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى. «بۇنىڭ ھەيران قالغۇچىلىكى يوق، — دەپ ئويلىدىم مەن، — ئۇ بۇۋايغا جەزمەن بەك غەلىتە تۇيۇلغان گەپ.»

— بالام ھوي، مەن سېنى ساق بىر سائەت ساقلىدىم، ئىقرارمەنكى، سېنىڭ بۇنداق قىلىدىغانلىقىڭنى... كۆرەرمەن دەپ ئويلىمىغانىدىم، — ئۇ سۆزىنى داۋام قىلغاچ ئۆيگە سەپسالدى، يېلىنانى كۆرسىتىپ ئاجايىپ ئۇستىلىق بىلەن ماڭا ئىشارەت قىلدى. ئۇنىڭ كۆزىدىن ھەيران بولۇۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى. ئەمما، مەن ئۇنىڭغا يېقىنراق كېلىپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى ھاياجاننى ۋە مەيۇسلۇكنى كۆردۈم. چىرايىمۇ بۆلەكچىلا تاتىرىپ كەتكەنىدى.

— ئولتۇر، قېنى ئولتۇرغىن ! — دېدى ئۇ قاتتىق مەيۇس، تولىمۇ ئەنسىزلىك بىلەن، — بۇنداق ئالدىراش ئىزدەپ كېلىشىمدىن مەقسەت، سەن بىلەن سۆزلىشىدىغان ئازراق ئىش بار ئىدى. بىراق، سەن نېمە بولدۇڭ؟ چىرايىڭ بىرقىسمىلىغۇ؟

— مېجەزىم يوق. ئەتىگەندىن تارتىپلا بېشىم قېيىپ تۇرىدۇ.

— ماڭا قارا، بۇنىڭغا بىخەستەلىك قىلساڭ بولمايدۇ!

شامالداپ قالدىڭمۇ يا؟

ــ ياق. نېرۋىدىكى گەپ. گاھىدا شۇنداق بولۇپ قالىمەن. سىزچۇ، تېنىڭىز سالامەتمۇ؟

ــ سالامەت، ناھايىتى ياخشى ! سەل ـ پەل ھاياجانلىنىپ قالدىم. ساڭا گېپىم بار، ئولتۇرغىن.

مەن ئورۇندۇقتىن بىرنى تارتىپ، شىرەنىڭ تۈۋىدە ئۇنىڭغا روبىرو ئولتۇردۇم. بوۋاي مەن تەرەپكە سەل ئېگىلىپ قويدى ـ دە، پەس ئاۋازدا ئېيتتى:

ــ ئېھتىيات قىل، ئۇنىڭغا قارىغۇچى بولما، باشقا ئىش توغرۇلۇق سۆزلىشىۋاتقان بولۇۋالايلى. بۇ مېھمىنىڭ كىم بولىدۇ؟

ــ كېيىن سىزگە ھەممىنى سۆزلەپ بېرىمەن، نىكولاي سېرگېيېچ. ئۇ بىر بىچارە قىز، قارا يېتىم، ئۇ بۇرۇن مۇشۇ ئۆيدە تۇرغان، كېيىن قەنت ـ گېرەك دۇكىنىدا جان ئۈزگەن سىمىتنىڭ نەۋرىسى.

ــ ھە، ئەسلىدە ئۇنىڭ قىز نەۋرىسىمۇ بار ئىكەن ـ دە ! ۋانيە، ئۇ تولىمۇ غەلىتە بالا ئىكەن ! كۆرمەمدىغان ئۇنىڭ قاراشلىرىنى ! ئۇنىڭ قاراشلىرىنى دېسە! راستىنى ئېيتسام، يەنە بەش مىنۇتقىچە كەلمىگەن بولساڭ، راستلا ئولتۇرالماي قالغان بولاتتىم. ئىشىكنى تولىمۇ تەستە ئاچۇردۇم، ھازىرغىچە بىرەر ئېغىز گەپ قىلىپ باققىنى يوق. ئۇنىڭ بىلەن بىر يەردە تۇرغان ئادەمنىڭ جېنىغا ۋاي، ئۇنىڭ نەرى ئادەم. بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدى؟ ھە، چۈشەندىم، جەزمەن بوۋىسىنى ئىزدەپ كەلگەن گەپ، بوۋىسىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيدۇ.

ــ شۇنداق. ئۇ تولىمۇ بەختسىز. بوۋاي جان ئۈزۈش ئالدىدا ئۇنىڭ ئىسمىنى چاقىردى.

ــ ھىم ! ئالا ئىنەكىنىڭ بالىسى چا قۇيرۇق، دېگەن شۇ ـ دە. ئۇ توغرۇلۇق ماڭا كېيىن سۆزلەپ بەرگىن. بۇ بەختسىزگە ئامال بار يارىدەم قىلغۇلۇق... ئەمما ھازىر، ئىنىم، ئۇنى نېرىراق

كەتكۇزۇۋېتەلەمسەن؟ چۈنكى دەيدىغان مۇھىم گەپ بار.

ــ باردىغان يېرى يوق، ئۇ مۇشۇ يەردە تۇرىدۇ.

مەن بۇۋايغا ئىمكانقەدەر ئىخچام چۈشەندۈرۈشكە تىرىشتىم ھەمدە ئۇنىڭ ئالدىدا دەۋەرسە بولىدىغانلىقىنى، چۈنكى ئۇنىڭ تېخى نارەسىدە قىز ئىكەنلىكىنى قوشۇپ قويدۇم.

ــ ھە... ئەلۋەتتە، تېخى بالا دېگىن. لېكىن، سەن ئىنىم، سەن مېنى قاتتىق ھەيرەتتە قويدۇڭ. ئۇ سەن بىلەن بىللە تۇرۇۋاتىدۇ دېگىنە ! ئاھ، خۇدا !

بۇۋاي ھەيرانلىق ئىچىدە ئۇنىڭغا يەنە بىر رەت قارىدى. يېلىنا بىزنىڭ ئۆزى توغرۇلۇق گەپلىشۋاتقانلىقىمىزنى تۇيۇپ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئۇن چىقماي ئولتۇراتتى، كىرىسلونىڭ گىرۋىكىنى توختىماي تاتىلايتتى. ئۇ ھېلىقى يېڭى كۆڭلەكنى كىيىۋالغان، كۆڭلەك ئۇنىڭغا خوپ كەلگەنىدى. چېچىنى كۇندىكىگە قارىغاندا كۆڭۈل قويۇپ تارىغانىدى، ئېھتىمال يېڭى كۆڭلەك كىيگەچكە شۇنداقتۇ. قىسقىسى، ئەگەر ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى ئاشۇ غەلىتە ياۋايىلىق بولمىغىنىدا، ئۇنى تولىمۇ چىرايلىق قىز دېيىشكە بولاتتى.

ــ گەپنى ئىخچام، ئوچۇق دېسەم، ئىنىم، مۇنداق ئىش، ــ دېدى بۇۋاي گەپ باشلاپ، ــ سۆزلەپ كەلسەم گەپ ئۇزۇن، تولىمۇ مۇھىم ئىش...

ئۇ بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇراتتى، چىرايى سۇرلۇك، ئويچان ئىدى، گەرچە ناھايىتى ئالدىراپ تۇرسىمۇ، گەپنى «ئىخچام، ئوچۇق» ئېيتماقچى بولسىمۇ، ئەمما نەدىن باشلاشنى بىلەلمەيۋاتاتتى. «نېمە ئىش بولۇشى مۇمكىن؟» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.

ــ ماڭا قارا، ۋانيە، مۇھىم بىر ئىشقا سەندىن يارىدەم سوراپ كەلدىم، لېكىن ئالدى بىلەن... چۈنكى، ھازىر مېنىڭچە، بەزى ئەھۋاللارنى... تولىمۇ نازۇك ئەھۋاللارنى... ساڭا چۈشەندۈرمىسەم بولمايدۇ.

ئۇ گېلىنى قىرىپ، ماڭا لاپپىدە قارىدى، ئارقىدىنلا يۈزى قىزاردى، يۈزى قىزىرىش بىلەنلا ئۆزىنىڭ كالانپايلىقىغا ئاچچىقى كەلدى، ئاچچىقى كېلىش بىلەنلا قەتئىي نىيەتكە كەلدى:

— بولدىلا، چۈشەندۈرگۈدەك نېمىسى بار! ئۆزۈڭ چۈشىنىۋالىسەن. ئاددىي قىلىپ ئېيتسام، كىنەز بىلەن دۇئېلغا چىقماقچىمەن، سەندىن مۇشۇ ئىشنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بېرىشنى ھەم ماڭا ياردەمچى بولۇشنى ئۆتۈنمەكچىمەن.

مەن تۈيۈقسىز ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە تاشلىنىپ، ئۇنىڭغا قارىدىم، نېمە قىلارىمنى بىلەلمەي قاقاقان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدىم.

— نېمىشقا قارايسەن؟ مەن تېخى سارىڭ بولمىدىم.

— بىراق، مېنى كەچۈرۈڭ، نىكولاي سېرگېيېچ ! سەۋەب نېمە؟ مەقسەت نېمە؟ بۇنداق بولۇشى مۇمكىنمۇ...

— سەۋەب ! مەقسەت ! — دېدى بوۋاي، — قالتىس گەپ قىلدىڭ !

— بولدى، بولدى، نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىڭىز ماڭا ئايان، ئەمما بۇ قىلىقىڭىزنىڭ نېمىگە پايدىسى؟ سىز دۇئېلدىن نېمىگە ئېرىشمەكچى؟ ئوچۇقىنى ئېيتسام، ھېچنېمىنى چۈشەنمىدىم.

— مېنىڭچىمۇ، سەن ھېچنېمىنى چۈشەنمىدىڭ. گېپىمگە قۇلاق سال، بىزنىڭ دەۋايىمىز ئاخىرلىشىپ قالدى. مۇنداقچە ئېيتقاندا، بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئاخىرلىشىدۇ، ئۆتەشكە تېگىشلىك ئەرزىمەس رەسمىيەتلەرلا قالدى. مەن ئۈتتۈردۇم. ئون مىڭ رۇبلى تۆلەم بېرىمەن، سوتنىڭ ھۆكمى شۇنداق. يېخىنىنىڭ ئۆرۈگە قويىمەن. شۇنداق بولغاندا ھېلىقى ئەبلەخ پۈلنى قولىغا كىرگۈزگەن بولىدۇ، لېكىن مەنچۇ، يېخىنىنىڭ ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، پۈلنى تۆلۈۋەتسەملا، مۇناسىۋەتسىز ئادەمگە ئايلىنىمەن. شۇ چاغدا بېشىمنى كۆتۈرۈپ تۇرۇپ: «چەكسىز ھۆرمەتلىك كىنەز جانابلىرى، سىلى مېنى

ئىككى يىل بوزەك قىلدىلا، مېنىڭ ناممىنى زىيانغا ئۇچراتتىلا، ئائىلىمىزنىڭ شان ـ شۆھرىتىگە نۇقسان يەتكۈزدىلە، مەنمۇ چىشىمنى چىشلەشكە مەجبۇر بولدۇم ! ئۆز ۋاقتىدا سىلىگە دۇئېلغا چىقىش تەلىپىنى قويالمايتتىم. ئۇ چاغدا سىلى ماڭا توغرىدىن ـ توغرىلا، «ياخشىغۇ، ھېيلىگەر ئەبلەخ، سەن مېنى ئۆلتۈرمەكچىمۇ؟ سەن قاچان بولمىسۇن، ماڭا تۆلەشكە ھۆكۈم قىلىنىدىغان جەريانىدىن قاچماقچىمۇ؟ ياق، ئاۋۋال بۇ دەۋانىڭ نەتىجىسىگە قاراپ باقايلى، ئاندىن ماڭا چېقىلساڭمۇ بولىدۇ، دەيدىغانلىرى تۇرغان گەپ ئىدى. ھازىر، تولىمۇ ھۆرمەتلىك كىنەز جانابلىرى، دەۋامۇ تۈگىدى، سىلى ئۇتتىلا، شۇڭا ھېچقانداق توسالغۇ قالمىدى، ئەمدى دۇئېل مەيدانىغا بېرىپ ئەركەك ـ چىشىسىنى ئايرىپ باقساق قانداق؟» دەيمەن. مانا شۇ گەپ. سەن دەپ باققىنا، ئەجەبا قىساسىمنى ئالسام بولمامدىكەن؟ كونا ـ يېڭى ھېسابنى بىراقلا، بىراقلا قىلمەن !

ئۇنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى. مەن ئۇن ـ تىنسىز ھالدا ئۇنىڭغا خېلى ئۇزاق تىكىلىپ تۇردۇم، ئۇنىڭ سىرلىق خىيالىنى بەكمۇ بىلگۈم كەلدى.

ـــ گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، نىكولاي سېرگېيېچ، ـــ دېدىم مەن ئاخىرىدا، مەن ئىككىمىزنىڭ چۈشىنىشمەسلىكىمىزدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، مەسىلىنىڭ ماھىيىتىنى ئېچىپ تاشلىماقچى بولدۇم، ـــ سىز ماڭا چىن سۆزىڭىزنى ئېيتالامسىز؟

ـــ ئېيتالايمەن، ـــ جاۋاب بەردى ئۇ كەسكىن ھالدا.

ـــ ماڭا ئوچۇقىنى ئېيتىڭ، سىزنىڭ قىساسكارلىقىڭىز ئۇنىڭغا چېقىلىشىڭىزغا تۈرتكە بولدىمۇ، بەلكى باشقا مەقسىتىڭىز بارمۇ؟

ـــ ۋانيە، ـــ دېدى ئۇ جاۋابەن، ـــ ساڭىمۇ ئايان، مەلۇم مەسىلىلەرنى ھەرقانداق ئادەمنىڭ تىلغا ئېلىشىغا يول قويمايمەن. ئەمما، ھازىر بۇ ئادىتىمنى بۇزۇشقا بولىدۇ. چۈنكى، سەن ئەقىللىك ئادەم بولغاچقا، بۇ مەسىلىدىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇش

مۇمكىن ئەمەسلىكىنى شۇ ئان كۆزۈپ يەتتىڭ. راست، مېنىڭ باشقا مەقسىتىمۇ بار، ئۇ بولسىمۇ تۇيۇق يولغا كىرىپ قالغان قىزىمنى قۇتۇلدۇرۇپ، ئۇنى ھالاكەت گىردابىغا مېڭىشتىن توسۇش، يېقىندا يۈز بەرگەن بەزى ئىشلار ئۇنى ئاشۇ يولغا ئىتتەرمەكتە.

— بىراق، قانداقمۇ دۇئېل ئارقىلىق ئۇنى قۇتقۇزالايسىز؟ مەسىلە مانا مۇشۇ يەردە.

— دۇئېل ئارقىلىق ئۇلار پىلانلاۋاتقان بارلىق قۇۋۇلۇق - شۇملۇقلارنى توسۇپ قالغىلى بولىدۇ. گېپىمگە قۇلاق سال، شۇ تاپتا مېنىڭ ۋۇجۇدۇمدىكى ئاتىلىق مېھىر - مۇھەببەت دېگەندەك ئاجىزلىقىم كۆچىنى كۆرسىتىۋاتىدۇ، دەپ ئويلاپ قالما، ھەممىسىلا تۇتۇرۇقسىز گەپلەر! مەن ھەرقانداق كىشىگە كۆڭلۈمدىكىنى ئاشكارىلىمايمەن. سەنمۇ مېنى چۈشەنمەيسەن. قىزىم مېنى تاشلىۋەتتى، ئاشىقى بىلەن قاچتى، ئۇنى كۆڭلۈمدىن قوغلاپ چىقاردىم، شۇ كۈنى كەچتىلا ئۇنى مەڭگۈلۈك قوغلاپ چىقاردىم. ھېلىمۇ ئېسىڭدىمۇ؟ مۇبادا مېنىڭ ئۇنىڭ رەسمى ئالدىدا ئازابلىق ياش تۆككەنلىكىمنى كۆرگەن بولساڭ، بۇ مېنىڭ ئۇنى كەچۈرمەكچى ئىكەنلىكىمنى چۈشەندۈرمەيدۇ. ئەينى چاغدىمۇ مەن ئۇنى كەچۈرمىگەن. مەن ۋەيران بولغان بەختىگە، بەربات بولغان ئارزۇسىغا يىغلىدىم، ھېچقاچان بۇگۈنكى ئۇنىڭ ھالىغا يىغلىمىدىم. بەلكىم پات - پات يىغلىغاندىمەن، خۇددى مەن ئىلگىرى بالامنى دۇنيادىكى ھەممە نەرسىدىن ئۆتە سۆيىدىغانلىقىمنى ئېتىراپ قىلىشتىن نومۇس قىلمىغاندەك، بۇنى ئېتىراپ قىلىشتىن نومۇس قىلمايمەن، قارىماققا بۇ مېنىڭ نۆۋەتتىكى قىلمىش - ئەتمىشلىرىمگە زىت كۆرۈنىدۇ. سەن ئېھتىمال: «شۇنداق تۇرۇقلۇق، نەزىرىڭىزدە ئاللىقاچان سىزنىڭ قىزىڭىز بولۇش سالاھىيىتىدىن مەھرۇم بولغان ئادەمنىڭ تەقدىرىگە كۆڭۈل بۆلمەيدىغان تۇرۇقلۇق، يەنە نېمىدەپ ئۇلار پىلانلاۋاتقان ئىشلارغا ئارىلىشىۋالىسىز؟»

دېيىشىڭ مۇمكىن. سېنىڭ سوئالىڭىزغا مېنىڭ جاۋابىم شۇكى، بىرىنچىدىن، مەن ھېلىقى پەسكەش، ھىيلىگەر ئەبلەخنىڭ غەلىبە قىلىشىنى خالىمايمەن. ئىككىنچىدىن، ئەڭ ئاددىي بىر ئىنساننىڭ مېھرى تۇپەيلى شۇنداق قىلىمەن. ئۇ ئەمدى مېنىڭ قىزىم ئەمەس بولسىمۇ، لېكىن ئۇ نېمىلا دېگەنبىلەن ئاجىز، ھىماتسىز ۋە ئالدانغان ئادەم، ئۇ يەنە ئالدىنىشى تاكى تەلتۆكۈس بەربات بولغۇچە ئالدىنىشى مۇمكىن. مەن بۇاستە قول تىقسام بولمايدۇ، لېكىن دۇئېل ئارقىلىق ۋاستىلىك ئارىلاشسام بولىدۇ. مۇبادا مەن ئۆلتۈرۈلسەم ياكى يارىلانسام، ئۇ خۇددى چار پادىشاھنىڭ ھېلىقى قىزى (بىزنىڭ ئۆيدىكى بىر كىتابنى دەرسلىك ئورنىدا ئوقۇغىنىڭ ئېسىڭدىمۇ؟) چوڭ پەيتونغا ئولتۇرۇپ، دادىسىنىڭ جەسىتىدىن ئۆتۈپ كەتكەندەك، دۇئېل مەيدانىدىن ئاتلاپ ياكى مېنىڭ جەسىتىمنى دەسسەپ ئۆتۈپ، چېركاۋغا بېرىپ مېنى ئۆلتۈرگەن قاتىلنىڭ ئوغلى بىلەن توي قىلارمۇ؟ يەنە بىر گەپ، ناۋادا دۇئېل ئۆتكۈزۈلسە، كىنەز ئاتا - بالا ئۆزلىرىمۇ توي ئىشىدىن يالتىيىدۇ. قىسقىسى، بۇ توينى كۆرۈشنى خالىمايمەن، بۇ ئىشنى بار كۈچۈم بىلەن توسىمەن. ئەمدى مەقسىتىمنى چۈشەنگەنسەن؟

— چۈشەنمىدىم. ناتاشانى ياخشى بولسۇن، دەيدىكەنسىز - يۇ، يەنە نېمىدەپ ئۇنىڭ توي قىلىشىنى توسۇش قارارىغا كېلىسىز؟ پەقەت مۇشۇ تويلا ئۇنىڭ نام - ئابرۇيىنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ، سىزگىمۇ ئايان، ئۇنىڭغا بۇ ئالەم تېخى ئۇزۇن، ئۇ ياخشى نام - ئابرۇيغا موھتاج.

— ئۇ بارلىق جامائەت پىكرىگە لەنەت ئوقۇشى كېرەك! ئۆزىگە نىسبەتەن بۇ تويدىن ئۆتە نومۇسلۇق ئىشنىڭ يوقلۇقىنى، ئاشۇ ئىپلاسلار بىلەن، ئاشۇ رەزىل ئاقسۆڭەكلەر بىلەن بېرىش - كېلىش قىلىشتىنمۇ نومۇسلۇق ئىشنىڭ يوقلۇقىنى تونۇپ يېتىشى كېرەك. ئۇ مەغرۇر قىياپەت بىلەن مۇشۇ جەمئىيەتكە جاۋاب قايتۇرۇشى كېرەك. شۇ چاغدىلا مەن ئۇنىڭغا قۇچىقىمنى

كەڭ ئېچىشىم مۇمكىن، شۇ چاغدا كىممۇ مېنىڭ بالامنى ھاقارەتلەشكە پېتىنالايدىكەن، كۆرۈپ باقايلىچۇ !

مەن ئۇنىڭ زىيادە خىيالپەرەسلىكىدىن ھەيران قالدىم. ئەمما، شۇ ئان كەيپىياتىنىڭ نورمال ئەمەس ئىكەنلىكىنى، بۇ گەپلەرنى ئاچچىقىغا پايلىماي دېگەنلىكىنى بىلدىم.

— بۇ ئۆتۈپ كەتكەن خىيالپەرەسلىك، — دېدىم مەن جاۋابەن، — شۇنىڭ ئۈچۈنلا تولىمۇ شەپقەتسىزلىك. سىز ئۇنىڭدىن تەلەپ قىلىۋاتقان ئاشۇ كۈچنى ئۇ تۇغۇلغان چاغدا سىز ئېھتىمال ئۇنىڭغا ئاتا قىلمىغاندۇرسىز. ئەجەبا، ئۇنىڭ توي قىلىشقا ماقۇل بولۇشى كىنەز خانىم بولۇش ئۈچۈنمۇ؟ بىلىش كېرەككى، ناتاشا ئۇنى سۆيىدۇ، بۇ ئوتلۇق مۇھەببەت پېشانىسىگە پۈتۈلگەن. يەنە بىر گەپ، سىز ئۇنىڭدىن جامائەت پىكرىنى مەنسىتمەسلىكنى تەلەپ قىلىسىز - يۇ، ئۆزىڭىز ئۇنىڭغا باش ئېگىۋاتىسىز. كىنەز سىزگە ھاقارەت قىلدى، كىنەز ئائىلىسىگە ياماشماقچى، دەپ سىزدىن ئاشكارا گۇمانلاندى، شۇنىڭ بىلەن سىز ھازىر مۇنداق خۇلاسىگە كەلدىڭىز: ئۇلار تەرەپ رەسمىي توي قىلىش تەلىپىنى ئوتتۇرىغا قويغاندا، ئەگەر ناتاشا ئۇلارنى بىۋاسىتە رەت قىلسا، ئۇ ھالدا ئىلگىرىكى تۆھمەتلەرنىڭ تەلتۆكۈس، ناھايىتى روشەن ھالدا ئاغدۇرۇپ تاشلىنىدىغانلىقى شۇبھىسىز. مانا بۇ سىز يەتمەكچى بولغان مەقسەت، سىز دەل كىنەزنىڭ پىكرىگە بويسۇندىڭىز. سىزنىڭ مەقسىتىڭىز ئۇنىڭ ئۆزىگە خاتالىقىنى ئېتىراپ قىلدۇرۇش. سىز ئۇنى مازاق قىلىنىشقا ئۇچرىتىپ، ئۆزىڭىزنىڭ ئار - نومۇسىنى پاكلىماقچى. بۇنىڭ ئۈچۈن قىزىڭىزنىڭ بەختىنى قۇربان قىلىشتىن ئايانمايۋاتىسىز. بۇ تولىمۇ شەخسىيەتچىلىك ئەمەسمۇ؟

بوۋاي پەرىشان ھالدا قوشۇمىلىرىنى چىڭ تۇردى، خېلىغىچە زۇۋان سۇرمىدى.

— ماڭا يولسىزلىق قىلىۋاتىسەن، ۋانيە ! — دېدى ئۇ

ئاخىرىدا، كىرپىكلىرىدە ياش تامچىلىرى يالتىرىدى، — ساڭا قەسەم قىلمەنكى، دېگەنلىرىڭ ئادىل بولمىدى، بىراق بىز بۇ ئىش توغرۇلۇق سۆزلەشمەيلى ! مەن يۈرىكىمنى ئېلىپ ساڭا كۆرسىتەلمەيمەن، — ئۇ سۆزلەۋېتىپ ئورنىدىن تۇردى - دە، شىلەپىسىنى ئالدى، — بىر نۇقتىنى دېسەم: سەن ئاباياڭا قىزىمنىڭ بەختىنى تىلغا ئالدىڭ، مەن بۇنداق بەختكە مۇتلەق ئىشەنمەيمەن. ئۇنىڭدىن سىرت، مەن ئارىلاشمىغان تەقدىردىمۇ، بۇ توي مەڭگۈ ئەملگە ئاشمايدۇ.

— قانداقسىغا؟ نېمىشقا بۇنداق ئويلايسىز؟ بىرەر خەۋەر ئاڭلاپ قالدىڭىزمۇ يا؟ — دېدىم مەن قىزىقىپ.

— ياق، ھېچقانداق خەۋەر ئاڭلىغىنىم يوق. ئەمما، ھېلىقى ئۆلگۈر قېرى تۈلكە بۇنداق قىلىشقا قوشۇلمايدۇ. ھەممىسى قۇرۇق گەپ، قىلتاق. بۇنداق بولۇشىغا ئىشىنمەن، گېپىم ئېسىڭدە بولسۇنكى، نەتىجە جەزمەن شۇنداق بولىدۇ. يەنە بىر گەپ، بۇ توي ۋۇجۇدقا چىققان تەقدىردىمۇ، پەقەت مۇنداق ئەھۋالدىلا مۇمكىن، يەنى ھېلىقى خۇنپەرنىڭ پەۋقۇلئاددە، مەخپىي، ھېچكىم بىلمەيدىغان پىلانى بولۇپ، بۇ پىلانغا بىنائەن مەزكۇر توي ئۇنىڭغا ئىنتايىن پايدىلىق بولسا. لېكىن، ئۇنىڭ پىلانىدىن قىلچە خەۋەرسىزمەن. ئۇنداقتا ئۆزۈڭ ئويلىنىپ كۆرگىن، ۋىجدانىڭدىن سوراپ باققىن، بۇ توي ناتاشانى بەختلىك قىلالامدۇ؟ ئەيىبلەش، خورلۇق، ئۆمۈر بويى ئۆزىگە مۇشۇنداق بىر ئەسكى بالىنى ھەمراھ قىلىدۇ، دېگەن گەپ. ئالىيوشا ھازىر ئۇنىڭ مۇھەببىتىنى ئېغىر يۈك ھېسابلايدۇ، ناتاشانى ئەمرىگە ئالدىمۇ، بولدى، ھۆرمەتسىزلىك قىلىش، ئانىسى تېپىش، ھاقارەتلەشنى باشلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە ناتاشانىڭ مۇھەببىتى قىلچە سۇسلاشمىغان، بەلكى بارغانسېرى كۈچەيگەن چاغدا ئۇلار تەرەپنىڭ قىزغىنلىقى كۈنسايىن سوۋۇيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ھەسەت قىلىش، قايغۇروش، ئازابلىنىش، نىكاھتىن ئاجرىشىش، ھەتتا جىنايەت ئۆتكۈزۈشلەر ئۇلىشىپلا كېلىدۇ...

ياق، ۋانيە ! ئەگەر قىلمۇاتقىنىڭلار مۇشۇنداق ئىش بولسا، يەنە كېلىپ سەن بۇ ئىشقا ياردەم قىلمۇاتقان بولساڭ، سېنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويايكى، خۇدا ئالدىدا جەزمەن جاۋابقا قالسەن، ئۇ چاغقا بارغاندا پۇشايمان قىلساڭ كېچىكسەن. خەير - خوش !

مەن ئۇنى توختىتمۇالدىم.

ـــ گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، نىكولاي سېرگېيېچ، بىزنىڭ قارارىمىز: كۇتۇپ بېقىش بولسۇن. ئىشىنىڭىز كېرەككى، بۇ ئىشقا بىرلا ئادەم كۆز تىكمۇاتقىنى يوق، ئېھتىمال بۇ ئىش ئەڭ ياخشى شەكىل ئارقىلىق ئۆزلۇكىدىن ھەل بولۇپ كېتىشى، دۇئېلغا چىقىشتەك مەجبۇرىيى، سۇئىئى ئۇسۇللارنى ئىشقا سېلىش ھاجەتسىزدۇر. ۋاقىتنىڭ ئۆزى ياخشى كېيىمچى ! ئاخىرىدا سىزگە ئېيتىپ قويۇشۇمغا رۇخسەت قىلغايسىز، سىزنىڭ پىلانىڭىز ھەرگىزمۇ ئاقمايدۇ. ئەجەبا، سىز راستلا كىنەزنى ئۆزىڭىز بىلەن دۇئېلغا چىقىدۇ، دەپ قارامسىز؟

ـــ نېمىشقا چىقمايدىكەن؟ سەن نېمە بولدۇڭ، كاللاڭنى سىلكىۋەت !

ـــ سىزگە قەسەم قىلىپ بېرىمەنكى، ئۇ چىقمايدۇ، ئىشىنىڭ، ئۇ ئىنتايىن مۇكەممەل بىر باھانە بىلەن سىزنى رەت قىلىدۇ، بۇ ئىشلارنى چېقىلغىلى بولمايدىغان مۇقەددەس قىياپەت بىلەن بىر ياقلىق قىلىدۇ، لېكىن سىز مازاقتا دەستەك بولىسىز...

ـــ بولدى قىل، ئىنىم، بولدى قىل ! بۇ گەپلىرىڭ جېنىمنى ئېلىپ جاڭگالدا قويدى ! ئۇ نېمە دەپ قوبۇل قىلمايدىكەن؟ ياق، ۋانيە، سەن ناھايىتى بىر شائىر، راست، ھەقىقىي شائىر! نېمە، سېنىڭچە، مەن بىلەن دۇئېلغا چىقسا، ئۇنىڭ ئابرۇيىغا نۇقسان يېتىپ قالامدۇ؟ مەن ھەرگىزمۇ ئۇنىڭدىن پەس ئەمەس. مەن ياشانغان ئادەم، ھاقارەتلەنگەن ئاتا، سەن رۇسىيە يازغۇچىسى، ئابرۇيلۇق ئادەم دېيىشكىمۇ بولىدۇ، دۇئېلغا چىققۇچىنىڭ يارەمچىسى بولالايسەن، يەنە... يەنە... چۈشىنەلمىدىم، سەن يەنە

نېمىدىن ئۇمىد كۈتىدىغانسەن...

— كۆرىسىز، ئۇ سىزگە ئۆزى بىلەن دۇئىلغا چىقىشنىڭ مۇتلەق مۇمكىن ئەمەس ئىكەنلىكىنى ئاۋۋال هېس قىلدۇرىدىغان تۈرلۈك سەۋەبلەرنى تېپىپ چىقالايدۇ.

— هىم... ماقۇل، دوستۇم، دېگىنىڭدەك بولسۇن! ساقلاپ تۇراي، يەنە بىر مەزگىل ساقلاپ تۇرۇشقا ئەلۋەتتە بولىدۇ. ۋاقىتنىڭ قانداق رول ئويناىدىغانلىقىغا قاراپ باقايلى. ئەمما، مۇنداق بىر نۇقتا بار، دوستۇم، ماڭا ۋەدە بېرىشىڭ كېرەك، مەيلى ناتاشانىڭ قېشىدا بولسۇن ياكى ئاننا ئاندرىيېۋنانىڭ ئالدىدا بولسۇن، بۇ سۆھبىتىمىزنى تىلغا ئالمايسەن.

— ۋەدە بېرىمەن.

— ئىككىنچى گەپ، ۋانيە، ماڭا رەھىم قىلغىنىڭ بولسۇن، مېنىڭ ئالدىمدىمۇ ئەمدى بۇ ئىشنى تىلغا ئالمىغىن.

— ماقۇل.

— ئاخىرقى بىر ئىلتىماسىم: ئۆزۈمگىمۇ ئايان، قەدىرلىكىم، سەن ئېهتىمال بىزنىڭ ئۆيىنى زېرىكىشلىك هېس قىلغانسەن، ئەمما مۇمكىن بولسا، دائىم بېرىپ تۇرغايسەن. بىچارە ئاننا ئاندرىيېۋنا سېنى شۇ قەدەر ياخشى كۆرىدۇ، يەنە... يەنە... بارماي قالساڭ، ئۇ سېغىنىپ كېتىدۇ... چۈشەندىڭمۇ، ۋانيە؟

بۇۋاي قوللىرىمنى چىڭ سىقتى. مەنمۇ چىن دىلىمدىن ماقۇل بولدۇم.

— ئەمدى، ۋانيە، ئېغىز ئېچىش تولىمۇ تەس بولۇۋاتقان بىر گەپنىم بار: سەندە پۇل بارمۇ؟

— پۇل؟ — مەن تەئەججۇپلەنگەن هالدا تەكرارلىدىم.

— هەئە، — بۇۋاينىڭ يۈزى پوكاندەك قىزىرىپ، يەرگە قارىۋالدى، — ئوغلۇم، سەن تۇرۇۋاتقان ئۆيىنى كۆردۇم... ئەھۋالىڭنىمۇ كۆردۇم... ئويلايمەنكى، باشقا چىقىملىرىڭمۇ يوق ئەمەس. پات ئارىدا بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. شۇڭا، ئىنىم، مانا

بۇ يۇز ئەللىك رۇبلى، ئىشلەتكىن.

— بىر يۇز ئەللىك رۇبلى ! ئىشلىتەمدىم؟

— ۋانيە، سەن مېنى زادىمۇ چۈشەنمەيسەن ! باشقا چىقىمىڭ بولۇپ قېلىشى مۇمكىن، بۇنى چۈشىنىشىڭ كېرەك. مەلۇم ئەھۋالدا پۇل سېنىڭ مۇستەقىل مەيدانداً چىڭ تۇرۇشۇڭغا، مۇستەقىل قارار چىقىرىشىڭغا يارىدەم بېرەلەيدۇ. ساڭا ھازىر ئەسقاتماسلىقى مۇمكىن، بىراق ساقلاپ قويۇپ كەلگۈسىدە ئىشلەتسەڭ نېمىشقا بولمايدىكەن؟ نېمىلا دېگەنبىلەن بۇ پۇلنى ساڭا بەرگىنىم بەرگەن. شۇنچىلىكلا غەملىيەلىدىم. ناۋادا خەجلىيەلمىسەڭ، ماڭا قايتۇرۇپ بېرىسەڭمۇ مەيلى. خەير — خوش ! پەرۋەردىگارىم، چىرايىڭ نېمانچە تاتىرىپ كەتتى ! دەردىڭ خېلى باردەك قىلىدۇ...

تۇزۇت قىلمايلا پۇلنى ئالدىم. ئۇنىڭ نېمىشقا پۇل بېرىدىغانلىقى ماڭا ئايان ئىدى.

— ئۆرە تۇرغۇدەك ھالىم يوق ! — دېدىم ئۇنىڭغا.

— بىخەستەلىك قىلما، ۋانيە، قەدىرلىكىم، دىققەت قىل، ھەرگىز بىخەستەلىك قىلما ! بۇگۈن ھېچ يەرگە بارما. مەن ئەھۋالىڭنى ئاننا ئاندرىيېۋناغا ئېيتىپ قويىمەن. دوختۇر چاقىرىپ كۆرسىتىپ باقامدۇق يا؟ ئەتە سېنى كۆرگىلى كېلىمەن، قانداقلا بولمىسۇن، ئىمكانقەدەر يەنە كېلىمەن، ماڭالىساملا. ئەمدى چىقىپ ئارام ئال... شۇنداق بولسۇن، خەير — خوش. خەير — خوش، قىزىم. ئۇ تەتۇر قارىۋالدى ! گېپىمگە قۇلاق سال، دوستۇم، يەنە بەش رۇبلى بار، ئۇ قىزغا بېرىپ قوي. لېكىن مېنىڭ بەرگىنىمنى ئېيتما. ئۇنىڭغا خەجلەپ بەرسەڭلا بولدى، كەش ياكى ئىچ كىيىم دېگەندەك بىرنەرسە ئېلىپ بېرەرسەن... نېمە بولسا مەيلى ! خەير — خوش، دوستۇم...

ئۇنى دەرۋازىغىچە ئۇزىتىپ چىقتىم. دەرۋازىۋەنگە ئاز — تولا يېمەكلىك ئەكەلدۇرمىسەم بولمايتتى. يېلىنا ھازىرغىچە چۈشلۈك تاماق يېمىگەنىدى...

ئون بىرىنچى باب

بىراق، ئۆيگە قايتىپ كىرگىنىمنى بىلمەن، يەر - جاھان پىرقىرىغاندەك بولۇپ، شۇ ئان ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا يىقىلدىم. يېلىنانىڭ قورقىنىدىن ۋارقىرىۋەتكەنلىكى، ئېتىلىپ كېلىپ مېنى يۆلەۋالغانلىقىلا ئېسىمدە. مانا بۇ مېنىڭ خاتىرەمدە قالغان ئاداققى دەقىقىلەر...

ئېسىمگە كېلىپ، ئۆزۈمنى كىرىسلودا ياتقان ھالەتتە كۆردۈم. يېلىنانىڭ كېيىن ئېيتىپ بېرىشچە، يېلىنا بىلەن بىزگە تاماق ئەكىرگەن دەرۋازىۋەن مېنى كىرىسلوغا ياتقۇزۇپ قويۇپتۇ. مەن كۆزۈمنى بىرنەچچە قېتىم ئاچتىم، ھەر قېتىم يېلىنانىڭ ئىچ ئاغرىتىش ۋە مېھرىبانلىققا تولغان چىرايى بىلەن ماڭا ئېڭىشىپ قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆرەتتىم. ھالبۇكى، ھەممە نەرسە خۇددى چۈشتىكىدەك، غۇۋا تۇمان ئىچىدىكىدەك، بىچارە قىزنىڭ كۈلكىلىك تۇرقى بەئەينى خىيالدەك، رەسىمدىكىدەك كۆز ئالدىمدا خىرە - شىرە تەۋرىنەتتى. ئۇ ماڭا سۇ ئىچۈرەتتى، يوتقان ياپاتتى ياكى ئەلەملىك قىياپەتتە، ئالاقزەدىلىك بىلەن يېنىمدا ئولتۇرۇپ، بارماقلىرى بىلەن چاچلىرىمنى تاراپ قويياتتى. بىر قېتىم مەڭزىمگە بوشقىنا سۆيۈپ قويغانلىقىمۇ ئېسىمدە. يەنە بىر قېتىم مەن كېچىسى تۈيۈقسىز ئويغىنىپ، كىرىسلونىڭ قېشىغا يۆتكەلگەن شىرەنىڭ ئۈستىدە شام يېنىپ تۇرغانلىقىنى، شام يورۇقىدا يېلىنانىڭ ياستۇقۇمغا يۈزىنى قويۇپ، بىر قولىنى ئىسسىق مەڭزىگە يېقىپ، تاتارغان لەۋلىرىنى يېرىم ئېچىپ، تەشۋىش ئىچىدە مۈگدەپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم. ئەتىسى سەھەردە پۈتۈنلەي ئېسىمگە كەلدىم. شام كۆيۈپ تۈگىگەن، نۇرلۇق، ئەتىرگۈل رەڭگىدىكى تاڭ شولىسى تامغا چۈشۈپ تۇراتتى. يېلىنا شىرەنىڭ ئالدىدىكى ئورۇندۇقتا

ئولتۇرۇپ، هالسىرغان بېشىغا سول بىلىكىنى ياستۇق قىلىپ ئاجايىپ تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى. ھېلىمۇ ئېسىمده، ئەينى چاغدا مەن ئۇنىڭ ساددا چېھرىگە زەن سېلىپ قاراپ ئەسىر بولۇپ قالغانىدىم، ئۇنىڭ رۇخسارى، ھەتتا ئۇيقۇدىكى چاغدىمۇ بالىلاردا بولۇشقا تېگىشلىك بولمىغان مەيۇسلۇككە، تولىمۇ غەلىتە، كېسەل چىراي ھالەتتىكى بىر خىل گۈزەللىككە تولغانىدى. چىرايى تاتارغان، مەڭزلىرى جۇدەڭگۇ، كىرپىكلىرى ئۇزۇن، قاپقارا قويۇق چاچلىرى تۇرمەكلەنگەن بولۇپ، ئېغىرلىقىدىن بىر ياققا تاشلىنىپ تۇراتتى. يەنە بىر قولى مېنىڭ ياستۇقۇمدا ئىدى. مەن بۇ ۋەجىك قولغا يېنىك سۆيۈپ قويدۇم، بىچارە قىز ئويغانمىدى، ئەمما ئۇنىڭ قان دىدارى قالمىغان لەۋلىرىدە تەبەسسۇم يالت قىلىپ ئۆتكەندەك بولدى. مەن قاراۋېرىپ، بارا - بارا جىمجىتلىقتا، ئارامبەخش ئۇيقۇغا غەرق بولدۇم. شۇ ئۇخلىغانچە چۈشكە قەدەر ئۇخلىغان ئوخشايمەن. ئويغانغاندا ئۆزۈمنى ئوڭۇشلۇپ قالغاندەك سەزدىم. ئېغىر ۋە ماغدۇرسىز پۇت - قولۇملا مېنىڭ يېقىندا ئاغرىق ئازابى تارتقانلىقىمنى ئىسپاتلاپ تۇراتتى. مەن ئىلگىرىمۇ نېرۋا خاراكتېرلىك، توساتتىن تەگكەن مۇشۇنداق كېسەللىككە مۇپتىلا بولغان، شۇڭا بۇنداق كېسەللىك ماڭا قىلچىمۇ ناتونۇش ئەمەس، ئادەتتە بىر سوتكىدا ساقىيىاتتى، ئەمما بۇ كېسەللىك تۇتۇپ كەتكەن ئاشۇ بىر سوتكىدا ناھايىتى ئېغىر، ناھايىتى خەتەرلىك تۇيۇلاتتى.

چۈش بولۇپ قالغانىدى. مەن ئويغىنىپ تۇنجى كۆرگەن نەرسە — تۇنۇگۈن سېتىۋالغان ھېلىقى چىملىدىق بولدى، ئۇ بۇلۇڭدىكى ئىنچىكە تانىغا ئېسىپ قويۇلغانىدى. يېلىنا ئۆينىڭ بۇلۇڭىدىن ئۆزىگە بىر جاينى ئايرىۋالغانىدى. ئۇ مەشىنىڭ تۈۋىدە چاي قاينىتىۋاتاتتى. مېنىڭ ئويغانغانلىقىمنى كۆرۈپ خۇشال كۈلۈمسىرىدى - دە، شۇ ئان يېنىمغا كەلدى.

— دوستۇم، — دېدىم مەن ئۇنىڭ بىر قولىنى تۇتۇۋېلىپ، — كېچىچە مەندىن خەۋەر ئاپسەن. سېنىڭ بۇنداقلىقىڭنى

بىلمەپتىكەنمەن.

— ھالىڭىزدىن خەۋەر ئالغانلىقىمنى قانداق بىلدىڭىز، كىچىچە ئۇخلاپ كەتكىنىمنى قارىمامسىز؟ — دېدى ئۇ مۇلايىم، قورۇنغان ۋە ئەركىلىگەن قىياپەتتە ماڭا قاراپ. ئارقىدىنلا بۇ گېپى ئۇچۇن خجىل بولۇپ شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى.

— نەچچە قېتىم ئويغىنىپ، ھەممىنى كۆردۇم. سەن تاڭ ئاتارغا يېقىن ئۇخلاپ قالدىڭ...

— چاي ئىچكۇڭىز بارمۇ؟ — دېدى ئۇ بۇ گەپ داۋاملىشۇەرسە تەس بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلغاندەك گېپىمنى بۆلۈپ. دېمىسىمۇ، ئاق كۆڭۈل، مىجەزى تۇز ئادەملەر باشقىلارنىڭ ئۆزلىرىنى ماختىغىنىنى ئاڭلىسا، مانا شۇنداق قىلىدۇ.

— ئىچكۇم بار، — دېدىم مەن، — بىراق، سەن تۇنۇگۇن چۇشلۇك تاماق يېدىڭمۇ؟

— يېمىدىم، كەچلىك تاماقنى يېدىم. دەرۋازىۋەن ئەكەپتىكەن. يەنىلا گەپ قىلمىغىنىڭىز تۇزۇك، ئارامخۇدا يېتىۋېلىڭ، تېخى سەللىمازا ساقىيىپ كەتمىدىڭىز! — ئۇ بىر ئىستاكان چاينى كۆتۇرۇپ كېلىپ كارىۋىتىمنىڭ يېنىدا ئولتۇردى.

— ئەلۋەتتە، ئارامخۇدا ياتىمەن ! لېكىن قاراڭغۇ چۇشكۇچىلا ياتالايمەن، ۋاقتى كەلگەندە سىرتقا چىقىشىم، جەزمەن سىرتقا چىقىشىم كېرەك، لېناچكا①.

— ھىم، يەنە جەزمەن ! كىمنىڭ قېشىغا بارىسىز؟ تۇنۇگۇن كەلگەن ھېلىقى مېھماننىڭ قېشىغىمۇ؟

— ياق، ئەمەس.

— ئۇنداق بولسا ياخشى. تۇنۇگۇن سىزنى ئازابلىغان، بىئارام قىلغان شۇ ئادەم. ئەمىسە، ئۇنىڭ قىزىنى ئىزدەپ

① لېناچكا — يېلىنانىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى.

باربدىكەنسىز - دە؟
— ئۇنىڭ قىزىنى قانداق بىلىسەن؟
— تۇنۇگۈن ھەممىنى ئاڭلىدىم، — دېدى ئۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ.
ئۇنىڭ چىرايى تۇتۇلۇپ، قاپىقى تۇرۇلدى.
— ئەسكى بوۋاي ! — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ كېيىن.
— ئۇنى چۈشەنمەيدىكەنسەن - دە؟ ئۇ تولىمۇ ياخشى ئادەم.
— ياق، ياق، ئۇ بەك ئەسكى، مەن ئاڭلىدىم، — دېدى ئۇ ھاياجان بىلەن.
— سەن نېمىنى ئاڭلىدىڭ؟
— ئۇ قىزىنى ئەپۇ قىلىشنى خالىمايدىكەن...
— بىراق، ئۇ قىزىنى ياخشى كۆرىدۇ. قىزى ئۇنىڭغا يۈز كېلەلمىسىمۇ، ئەمما ئۇ قىزىغا كۆيۈنىدۇ، ئۇنىڭدىن ئەندىشە قىلىدۇ، غەم قىلىدۇ.
— ئەمىسە، نېمىشقا كەچۈرمەيدۇ؟ ئۇ قىزىنى ھازىر كەچۈرگەن تەقدىردىمۇ، قىزى ئۇنىڭ قېشىغا قايتىپ كەتمەيدۇ.
— نېمىشقا ئۇنداق بولىدۇ؟ نېمىشقا قايتىپ كەتمەيدۇ؟ چۈنكى ئۇ قىزىنىڭ ياخشى كۆرۈشىگە ئەرزىمەيدۇ، — دېدى ئۇ ھاياجان بىلەن، — ئۇنىڭدىن مەڭگۈ ئايرىلىپ كەتكەي. ئۇنىڭدىن كۆرە، تىلەمچىلىك قىلغان تۈزۈك، ئۇ قىزىنىڭ تىلەمچىلىك قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئازابلانسۇن !
يېلىنانىڭ كۆزلىرى چاقناپ، ئىككى مەڭزى ئوتقاشتەك قىزىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ بۇنداق دېيىشىدە سەۋەب بار، دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.
— سىز مېنى ئۇنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ بەرمەكچىمۇ؟ — دېدى ئۇ بىرپەستىن كېيىن.
— شۇنداق، يېلىنا.
— ياق، ئۇنىڭدىن دېدەك بولغىنىم تۈزۈك.
— ۋاي - ۋۇي، بۇ گېپىڭ بولمىدى، لېنىاچكا ! يوقىلاڭ

گەپنى قىلما، سېنى كىممۇ دېدەك قىلسۇن؟
ـــ سەھرالىق بولسىمۇ مەيلى، ـــ دېدى ئۇ سەۋرسىزلىك بىلەن، بېشى تېخىمۇ چۈشۈپ كەتتى. تىت ـ تىت بولۇۋاتقانلىقى ئېنىق بىلىنىپ تۇراتتى.
ـــ سەھرالىققىمۇ سېنىڭدەك دېدەك كېرەك ئەمەس، ـــ دېدىم مەن كۈلۈپ تۇرۇپ.
ـــ ئەمىسە، تۆرە ـ غوجاملارنىڭ ئۆيىگە باراي.
ـــ مۇشۇ مىجەزىڭ بىلەن تۆرە ـ غوجاملارنىڭكىگە بارالامسەن؟
ـــ بارالايمەن، ـــ ئۇ هاياجانلانغانسېرى جاۋابىمۇ شۇنچە قىسقا ئىدى.
ـــ چىدالمايسەن.
ـــ چىدايمەن. تىللىسا، ئۇندىمەي تۇرۇۋالىمەن. ئۇرسىمۇ زۇۋان سۈرمەيمەن، هەرگىز گەپ قىلمايمەن. ئۇرسا ئۇرىۋەرسۇن، ئىشقىلىپ، يىغلىمايمەن. مەن يىغلىمىسام، ئۇلار تېرىكىپ ئۆلگۈدەك بولىدۇ.
ـــ هەي، يېلىنا ! سەندىكى نېمانداق قاتتىق ئۆچمەنلىك بۇ، تەكەببۇرلۇقۇڭنى قارىمامدىغان ! تارتقان كۈلپەتلىرىڭ ئاز بولمىسا كېرەك...
ئورنۇمدىن تۇرۇپ شىرەنىڭ تۈۋىگە كەلدىم. يېلىنا هېلىھەم كىرىسلودا، ئويچان هالدا يەرگە قاراپ تۇراتتى، قولى بىلەن كىرىسلونىڭ گىرۋىكىنى توختىماي تاتىلايتتى، ئۇ باشقا گەپ قىلمىدى. «مېنىڭ گېپىمدىن خاپا بولۇپ قالدىمۇ يا» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.
شىرەنىڭ يېنىدا تۇرۇپ، ئىختىيارسىز هالدا تۇنۇگۈن ماقالە يېزىش ئۈچۈن ئەكەلگەن كىتابنى ئوقۇشقا باشلىدىم، بارا ـ بارا كىتابنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىپتىمەن. مەن هەمىشە شۇنداق ئىدىم، بىرەر كىتابنى ئاچاتتىم ـ دە، بىرپەس ئوقۇپ باقاتتىم، شۇنىڭ بىلەن ئىختىيارسىز هالدا ئىچىگە كىرىپلا كېتەتتىم ـ

ده، هەممىنى ئۇنتۇپ قالاتتىم.

ـــ دائىم بۇ يەردە نېمە يازىسىز؟ ـــ دەپ سورىدى يېلىنا شىرەنىڭ يېنىغا ئاۋايلاپ كېلىپ قورۇنغان ھالدا.

ـــ ھەممىنى يازمەن، لېناچكا. يېزىقچىلىق بىلەن پۇل تاپمەن.

ـــ ئەرز يازامسىز؟

ـــ ياق، ئەرز يازمايمەن، ـــ شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا خىلمۇخىل ئادەمنىڭ ھېكايىسىنى يازىدىغانلىقىمنى، ئۇلارنى كىتاب قىلىپ باستۇرىدىغانلىقىمنى، بۇنداق كىتابلارنى پوۋېست ياكى رومان دەپ ئاتايدىغانلىقىنى كۇچۇمنىڭ باريچە چۈشەندۈردۈم. ئۇ خېلىلا قىزىقىپ ئاڭلىدى.

ـــ يازغانلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى راستمۇ؟

ـــ ياق، توقۇغان.

ـــ نېمىشقا ھەقىقىي ئىشلارنى يازمايسىز؟

ـــ سەن بۇ كىتابنى كۆرۈپ باق! بۇ كىتابنى سەن بىر قېتىم ئوقۇپ چىققان، ساۋاتلىق بار، شۇنداقمۇ؟

ـــ شۇنداق.

ـــ ئۇنداق بولسا چۈشىنەلەيسەن. بۇ كىتابنى مەن يازغان.

ـــ سىز يازغانمۇ؟ ئوقۇيمەن...

ئۇ ماڭا بىرنېمە دېمەكچى بولۇپ، سەل ئوڭايسىزلىنىپ قالدى ـ دە، بەكمۇ ھاياجانلاندى. ئۇنىڭ سوئالىغا باشقا مەنە يوشۇرۇنغانىدى.

ـــ كىتاب يېزىپ جىق پۇل تاپالامسىز؟ ـــ سورىدى ئۇ ئاخىرىدا.

ـــ ئوخشىمايدۇ، گاھى چاغدا جىق، گاھى چاغدا يوق، چۈنكى يازالمايدىغان چاغلىرىممۇ بار. بۇ بەكمۇ مۇشكۇل خىزمەت، لېناچكا.

ـــ بۇ گەپچە، پۇلىڭىز جىق ئەمەس ئىكەن ـ دە؟

ـــ شۇنداق، پۇلۇم يوق.

— ئەمسە، مەنمۇ ئىشلەپ يارىدەم قىلاي.

ئۇ لاپپىدە ماڭا قارىدى - دە، شۇ ئان يۈزلىرى قىزىرىپ كەتتى، كۆزلىرىنى تۆۋەن سالدى، مەن تەرەپكە ئىككى قەدەم مېڭىپ، تۈيۈقسىز مېنى قۇچاقلىۋالدى، يۈزىنى باغرىمغا چىڭ ياقتى. مەن ھەيرانلىق ئىلكىدە ئۇنىڭغا قاراپ تۇردۇم.

— مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن... تەكەببۇرلۇق قىلغىنىم يوق، — دېدى ئۇ، — تۇنۇگۈن سىز تەكەببۇر دېگەنىدىڭىز. ياق، ياق، مەن ئۇنداق ئادەم ئەمەس. مەن سىزنى سۆيىمەن. مەن ياخشى كۆرگەن بىردىنبىر ئادەم سىز...

بىراق، كۆز يېشى ئۇنى گەپ قىلغىلى قويمىدى. بىرپەستىن كېيىن ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى خۇددى تۇنۇگۈن كېسىلى تۇتقان چاغدىكىدەك كۆكرىكىدىن ئېتىلىپ چىقتى. ئالدىمدا تىزلىنىپ قوللىرىمغا، پۇتلىرىمغا سۆيۈپ كەتتى...

— سىزمۇ مېنى ياخشى كۆرىسىز !... — دېدى ئۇ تەكرارلاپ، — پەقەت سىزلا مېنى ياخشى كۆرىسىز. پەقەت سىزلا...

ئۇ قوللىرى كىرىشىپ قالغاندەك تىزلىرىمنى چىڭ قۇچاقلاپ تۇراتتى. ئۇزاق بېسىلىپ تۇرغان ھېسسىيات بىردىنلا توسۇۋالغىلى بولمايدىغان دەرىجىدە ئېتىلىپ چىققانىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن بىر قەلبىنىڭ نېمە ئۈچۈن ئادەتتىن تاشقىرى بۇنداق قەيسەر بولىدىغانلىقىنى، ئۆز ھېسسىياتىنى ۋاقتىنچە مۇكەممەل يوشۇرۇپ تۇرىدىغانلىقىنى، ئىپادىلەش ۋە نامايان قىلىش تەلىپى كۈچەيگەنسېرى تېخىمۇ چوڭقۇر، تېخىمۇ پۇختا يوشۇرىدىغانلىقىنى، ۋاھالەنكى توسۇۋالغىلى بولمايدىغان دەرىجىدە ئېتىلىپ چىققان چاغدا ھەممىنى بىر ياقتا قايرىپ قويۇپ، مۇھەببەتكە، مىننەتدارلىققا، كۆيۈنۈشكە ۋە كۆز يېشىغا بولغان تەشنالىققا پۇتۇنلەي ئەسىر بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى چۈشىنىشكە باشلىدىم...

ئۇ يىغلاۋېرىپ تۇتاقلىق كېسىلى قوزغىلىپ قالدى. مەن

ئۇنىڭ قوللىرىنى كۆچەپ ئاجرىتىپ، كىرپىسلوغا كۆتۈرۈپ ئالدىم. يەنە ناھايىتى ئۇزاق يىغلىدى. خۇددى ماڭا قاراشتىن خىجىل بولغاندەك بېشىنى ياستۇق بىلەن چۈمكىۋالدى. لېكىن، مېنىڭ بىر قولۇمنى چىڭ تۇتتى، مەيدىسىگە چىڭ باستى.

ئۇ بارا - بارا تىنچلاندى، ئەمما بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا قاراپمۇ قويمىدى. بىر - ئىككى قېتىم لاپپىدە قاراپ قويدى شۇ، كۆزلىرىدىن مۇلايىملىق چىقىپ تۇراتتى، شۇنىڭ بىلەن بىللە قورقۇنچاقلىق، يوشۇرۇن بىرخىل ھېسسىياتمۇ ئىپادىلەندى. ئاخىرىغا كېلىپ يۇزلىرى قىزارغان ھالدا كۇلۇپ كەتتى.

— خېلى ياخشى بولۇپ قالدىڭمۇ؟ تاۋى نازۇك لېناچكام، — دېدىم مەن.

— لېناچكا ئەمەس، ئۇنداق ئەمەس... — دېدى ئۇ بوش ئاۋازدا، يۇزىنى ھېلىھەم مەندىن قاچۇرۇپ تۇراتتى.

— لېناچكا ئەمەسمۇ؟ ئۇنداقتا نېمە؟

— نېلى!

— نېلى؟ نېمىشقا نېلى بولىدۇ؟ ئەمما، تولىمۇ چىرايلىق ئىسىم ئىكەن. ئەگەر سەن خالىساڭ، بۇنىڭدىن كېيىن مەن سېنى شۇنداق دەپ چاقىراي.

— ئانام شۇنداق چاقىراتتى... ئۇنىڭدىن بۆلەك ھېچكىم مېنى بۇنداق چاقىرىپ باقمىغان... ئىلگىرى مەنمۇ ئانامدىن باشقا ئادەمنىڭ بۇنداق چاقىرىشىنى خالىمايتتىم... لېكىن سىز شۇنداق چاقىرسىڭىز بولىدۇ... مەن خالايمەن... مەن سىزنى مەڭگۇ سۆيىمەن، مەڭگۇ ...

«مۇھەببەتكە، ئىپتىخارلىققا تولغان قەلب، — دەپ ئويلىدىم مەن، — مەن قانچىلىك ۋاقىتتا سېنى... نېلى دەپ چاقىرىش ھوقۇقىغا نائىل بولدۇم - ھە! لېكىن، ھازىر بىلدىمكى، ئۇنىڭ قەلبى ماڭا مەڭگۈلۈك تەقدىم قىلىنغانىدى.»

— نېلى، گېپىمگە قۇلاق سال، — دېدىم مەن ئۇ ئەمدىلا تىنچلىنىشىغا، — ئانامدىن باشقا مېنى ياخشى كۆرىدىغان ئادەم

يوق، دەيسەن. ئەجەبا، بوۋاڭ سېنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرمەمتى؟

— ياخشى كۆرمەيتتى.

— بىراق، سەن مۇشۇ يەردە، پەلەمپەيدە ئۇنىڭغا ياش تۆككەنىدىڭ، ئېسىڭدىمۇ؟

ئۇ بىرپەس ئويلىنىپ قالدى.

— ياق، ئۇ مېنى ياخشى كۆرمەيتتى... ئەسكى ئادەم ئىدى، — ئۇنىڭ چىرايىدا ئازابلانغاندەك بىر ئىپادە نامايان بولدى.

— بۇنى ئۇنىڭدىن كۆرگىلى بولمايدۇ، نېلى. ئۇ ئالجىپ قالغانكەن. جان ئۈزۈشتىن بۇرۇن نېرۋىسىدىن ئاداشقانىدەك قىلىدۇ، قانداق ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ساڭا ئېيتىپ بەرگەنىدىمغۇ؟

— ھەئە. بىراق، ئۇ ئاخىرقى بىر ئايدا ئالجىشقا باشلىغان. ئۇ كۈنبويى بۇ يەردە ئولتۇراتتى، ناۋادا مەن ئۇنى كۆرگىلى كەلمىسەم، شۇ پېتى ئىككى - ئۈچ كۈن ئولتۇراتتى، تاماقمۇ يېمەيتتى. ئىلگىرى ئۇ كۆپ ياخشى ئىدى.

— ئىلگىرى دېگىنىڭ قاچان؟

— ئانام ئۆلۈپ كەتمىگەن چاغدا.

— بۇ گەپچە يېمەك - ئىچمەكنى ئۇنىڭغا سەن توشۇغانمىدىڭ، نېلى؟

— شۇنداق، مەن توشۇغان.

— قەيەردىن ئەكېلەتتىڭ؟ بۇنىۋۇانىڭكىدىنمۇ؟

— ياق، بۇنىۋۇانىڭكىدىن ئەزەلدىن بىرنەرسە ئالغىنىم يوق، — دېدى ئۇ قەيسەرلىك بىلەن، ئاۋازى سەل تىترەپ چىقتى.

— ئۇنداقتا قەيەردىن ئەكېلەتتىڭ؟ ھېچ نەرسەڭ يوق تۇرسا؟

نېلى بىرپەس سۈكۈتكە پاتتى، چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتكەنىدى، ئۇ ماڭا خېلى ئۇزاق قاراپ تۇردى.

— كوچىغا چىقىپ تىلەمچىلىك قىلدىم... بەش كوپېك تىلەپ بولۇپلا، بولكا ۋە ناسۋال سېتىۋالاتتىم...

— بوۋاڭ نېمىدەپ سېنى تىلەمچىلىككە سالىدۇ ! نېلى !

نېلى !

— دەسلەپتە ئۆزۈم چىقتىم، ئۇنىڭغا ئېيتمىدىم. كېيىن ئۇ بىلىپ قالدى ـ دە، تىلەمچىلىك قىلىشقا ئۇندىدى. دائىم كۆڭرۈكتىن ئۆتكەنلەردىن تىلەيتتىم، ئۇ كۆۋرۈكنىڭ ئەتراپىدا ساقلايتتى. بىرەرسىنىڭ سەدىقە بەرگەنلىكىنى كۆرۈپلا، خۇددى مەن ئۇنىڭدىن خۇپيانە تۇتىدىغاندەك، ئۇنى دەپ تىلەمچىلىك قىلمايۋاتقاندەك، يۈگۈرۈپ كېلىپ ئېلىۋالاتتى.

گەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ئۇنىڭ چىرايىدا ئاچچىق كۈلكە پەيدا بولدى.

— بۇ ئانام ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىنكى ئىش، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ، — بۇ چاغدا ئۇ تامامەن ئېلىشىپ قالغانىدى.

— ئۇ ئاناڭنى بەكمۇ ياخشى كۆرىدىكەن ـ دە؟ ئۇ نېمىشقا ئاناڭ بىلەن بىللە تۇرمىغان؟

— ھەئە، ياخشى كۆرمەيتتى... ئۇ ئەسكى ئادەم ئىدى، ئانامنى كەچۈرۈشنى خالىمايتتى... خۇددى تۇنۇگۈن كەلگەن ھېلىقى ئەسكى بوۋايدەك، — دېدى ئۇ خۇددى پىچىرلىغاندەك بوش ئاۋازدا، چىرايىمۇ بارغانسېرى تاتىرىپ كەتتى.

مەن ئەندىكىپ كەتتىم. بىر رومانىنىڭ مۇكەممەل ۋەقەلىكى كۆز ئالدىمدىن يالت قىلىپ ئۆتتى: مېيىت ساندۇقى ياسىغۇچى ئۇستامنىڭ يەر ئاستى ئۆيىدە ئۇ دۇنياغا كەتكەن بىر بېچارە ئايال، يەككە ـ يېگانە ئايال، ئۇنىڭ قىزى تېخى ھە دېسىلا ئانىسىغا لەنەت يېغدۇرىدىغان بوۋىسىنى يوقلاپ تۇرىدۇ، نېرۋىسىدىن ئاداشقان ھېلىقى غەلىتە چالمۇ، قېرى ئىتى ئۆلگەندىن كېيىن قەنت ـ گېزەك دۇكىنىنىڭ ئالدىدا ئۆلۈپ قالىدۇ !...

— بىلەمسىز، ئازوركا ئەسلىدە ئاناممۇ ئىتى ئىدى، — دېدى نېلى ئۇشتۇمتۇت، ئۇ بىر ئىش ئېسىگە كەلگەندەك ئىختىيارسىز كۈلۈمسىرىدى، — بوۋام ئەسلىدە ئانامنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى، ئانام ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كەتكەندىن كېيىن

پەقەت ئازوركالا قالدى. شۇڭا، ئۇ ئازوركاغا ئامراق ئىدى... ئۇ ئانامنى كەچۈرمەيتتى، ئەمما ئىت ئۆلۈپ، ئۇمۇ ئۆلۈپ كەتتى، — دېدى نېلى جىددىي تەرزدە، ئۇنىڭ چىرايىدىكى تەبەسسۇمنى ئۆچكەنىدى.

— نېلى، ئۇ قانداق ئادەم ئىدى؟ — سورىدىم مەن بىر - پەستىن كېيىن.

— ئۇ بۇرۇن پۇلدار ئادەم ئىدى... ئۇنىڭ نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن، — دېدى ئۇ جاۋابەن، — ئۇنىڭ زاۋۇتى بار ئىكەنمىش... بۇنى ماڭا ئانام ئېيتىپ بەرگەن. ئۇ دەسلەپتە مېنى كىچىك كۆرۈپ دېمىگەن. ھەمىشە مېنى سۆيۈپ تۇرۇپ: «ھەممىنى بىلىپ قالىسەن، ۋاقتى كەلگەندە ھەممىنى بىلىسەن، بىچارە، بەختسىز قىزىم!» دەيتتى. مېنى بىچارە، بەختسىز قىزىم دېيىش، ئۇنىڭ ئادىتى ئىدى. كېچىسى ئۇ مېنى ئۇخلاپ قالدى، دەپ ئويلاپ (مەن قەستەن ئۇخلىغان بولۇپ يېتىۋالاتتىم)، ماڭا يىغلايتتى، مېنى سۆيۈپ تۇرۇپ: «بىچارە، بەختسىز قىزىم!» دەيتتى.

— ئاناڭ قانداق ئۆلۈپ كەتكەن؟

— ئۆپكە كېسىلى بىلەن، ئالتە ھەپتە بولۇپ قالدى.

— بۇۋاڭنىڭ پۇلدار چاغلىرىدىكى ئەھۋالى ئېسىڭدىمۇ؟

— ئۇ چاغدا مەن تېخى تۇغۇلمىغان. ئانام مەن تۇغۇلۇشتىن ئىلگىرىلا بۇۋامنىڭ قېشىدىن كەتكەنىكەن.

— كىم بىلەن؟

— بىلمەيمەن، — نېلى بوش ئاۋازدا ئويلىنىپ قالغانىدەك جاۋاب بەردى، — چەت ئەلگە كېتىپتىكەن. مەن چەت ئەلدە تۇغۇلغانىكەنمەن.

— چەت ئەلدە؟ قايسى دۆلەتتە؟

— شۇ‌ېيتسارىيەدە. مەن ھەممە يەرگە بارغان، ئىتالىيەگە بارغان، پارىژغىمۇ بارغان.

مەن بەكمۇ ھاڭ ـ تاڭ قالدىم.

— ئۇ يەردىكى ئىشلار ئېسىڭدىمۇ، نېلى؟
— نۇرغۇن ئىشلار ئېسىمدە.
— سەن رۇسچىنى قالتىس ياخشى سۆزلەيدىكەنسەن، نېلى؟
— ئانام چەت ئەلدە ماڭا رۇسچىنى ئۆگەتكەن. ئۇ رۇسىيەلىك، چۈنكى ئۇنىڭ ئانىسى رۇسىيەلىك ئىدى. بوۋام ئەنگلىيەلىك، ئەمما ئۇ رۇسىيەلىك بولۇپ كەتكەن. بىر يېرىم يىل بۇرۇن مەن ئانام بىلەن بىللە بۇ يەرگە قايتىپ كەلگەندە، تولۇق ئۆگىنىۋالدىم. ئانام ئۇ چاغدا ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغانىدى. بىز تېخىمۇ نامراتلىشىپ كەتتۇق. ئانام ھە دېسىلا يىغلايتتى. دەسلەپتە ئۇ بۇ يەردە، پېتېربۇرگدا بوۋامنى كۆپ ئىزدىدى، ھە دېسىلا بوۋامغا يۇز كېلەلەيدىغانلىقىنى تىلغا ئالاتتى. ھە دېسىلا يىغلايتتى... تولىمۇ ئەلەملىك يىغلايتتى! بوۋامنىڭ نامراتلىشىپ كەتكەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپ تېخىمۇ ئەلەملىك يىغلىدى. ئۇزمەي خەت يازاتتى، ئەمما بوۋامدىن جاۋاب خەت كەلمەيتتى.
— ئاناڭ نېمىشقا قايتىپ كەلگەن؟ دادىسىنى ئىزدەپمۇ؟
— بىلمەيمەن. لېكىن، ئۇ يەردە، چەت ئەلدە كۇنلىرىمىز خېلىلا ياخشى ئىدى، — روھلانغىنىدىن نېلىنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى، — ئانام ئىككىمىز بىللە تۇراتتۇق. بىر ئەر دوستى بولۇپ، سىزگە ئوخشاش ياخشى ئادەم ئىدى... ئۇلار ئانام بۇ يەردىكى چاغدىلا تونۇشۇپتىكەن. بىراق، ئۇ شۇ يەردە ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئانام قايتىپ كەلدى...
— ئۇنداقتا ئاناڭ بوۋاڭدىن ئايرىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن كەتكەنمىكەن؟
— ياق، ئۇنىڭ بىلەن كەتمەيدۇ. باشقا ئادەم بىلەن كەتكەنكەن، كېيىن ئۇ ئانامنى تاشلۇۋېتىپتىكەن...
— ئۇ نېمە ئادەم، نېلى؟
نېلى ماڭا قاراپ قويۇپ بىرنېمە دېمىدى. روشەنكى، ئۇ ئانىسىنىڭ كىم بىلەن قېچىپ كەتكەنلىكىنى بىلەتتى. بۇ ئادەم

نېلىنىڭ دادىسى بولۇشى مۇمكىن. شۇڭا، ئۇنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىشمۇ نېلىنى بىئارام قىلاتتى...

بۇنداق سوئاللار بىلەن ئۇنى ئازابلىغۇم كەلمىدى. ئۇنىڭ مىجەزى غەلىتە، ئاسان ھاياجانلىنىدۇ، تىت - تىت بولىدۇ، ئەمما ھاياجىنىنى بېسىۋالالايدۇ. ئۇ سۆيۈملۈك، ئەمما شەپقەتسىز، تەكەببۇر، ئۇنىڭغا يېقىنلاشماق ناھايىتى تەس. بىز تونۇشقان مۇشۇ كۈنلەردە، ئۇ گەرچە مېنى خۇددى مەرھۇمە ئانىسىنى ياخشى كۆرگەندەك، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن، ئەك سەمىمىي، ئەك پاك بىر خىل مېھىر بىلەن ياخشى كۆرگەن بولسىمۇ (ئانىسى ئېسىگە كەلسىلا كۆڭلى بۇزۇلاتتى)، لېكىن چىن ھېسسىياتىنى كەمدىن - كەم ئىزھار قىلاتتى. بەلكى ھېلىقى كۈننى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئۇنىڭدا بۇنداق تۇيغۇمۇ كەمدىن - كەم بولاتتى، ھەتتا مەن بىلەن ئۆتمۈشى توغرۇلۇق سۆزلىشىش زۆرۈر بولغان چاغدىمۇ شۇنداق ئىدى. ئەكسىچە، ئۇ مەندىن قاتتىق يوشۇرۇۋاتقاندەك قىلاتتى. لېكىن، ھېلىقى كۈنى گەرچە دىلى ئازابلانغان، ئۆكسۈپ يىغلىغان چاغلىرىدا گېپى ئۈزۈلۈپ قالغان بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا خاتىرىسىدىكى ئۆزىنى ھەممىدىن ھاياجانلاندۇرغان، قايغۇ - ھەسرەتكە سالغان ئىشلارنى قالدۇرماي بىرنەچچە سائەت توختىماي سۆزلەپ بەرگەنىدى، بۇ قاباھەتلىك ھېكايىنى مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالمايمەن، ئەمما بۇ ھېكايىنىڭ ئاساسىي ۋەقەلىكى كېيىن سۆزلىنىدۇ... بۇ قاباھەتلىك بىر ھېكايە. ئۇنىڭدا ئۆز بەختىدىن مەھرۇم بولغان، تاشلىۋېتىلگەن بىر ئايال سۆزلىنىدۇ: ئۇ ئېغىر كېسەلگە گىرىپتار بولغان، يەتكۈچە خورلۇق تارتقان، ھەممىلا ئادەم تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەن. ئۇ ئۈمىد باغلىغان ئاخىرقى ئادەم — دادىسىمۇ ئۇنى تالادا قويغان. ئۇ بۇرۇن دادىسىنى ئېغىر خورلۇقلا دۇچار قىلىپ، ئۇنى چىدىغۇسىز خورلۇق ۋە ئازاب تۈپەيلى نېرۋىسىدىن ئاداشتۇرغان. بۇ ھېكايىدە، ھالاكەتكە يېتىپ قالغان بىر ئايالنىڭ ئۆزى تېخى نارەسىدە ھېسابلايدىغان قىزىنى

يېتىلەپ، پېتىرىبۇرگنىڭ سوغۇق، مەينەت كوچىلىرىدا تىلەمچىلىك قىلغانلىقى، نەم ۋە قاراڭغۇ يەر ئاستى ئۆيدە نەچچە ئاي تۇرۇپ، سەكراتقا چۈشۈپ قالغانلىقى، جېنى ھەلقۇمغا كېلىپ قالغان چاغدىمۇ دادىسىنىڭ ئۇنى ئەپۇ قىلمىغانلىقى، ئۇ تىنىقتىن توختىغاندا دادىسىنىڭ ھوشىنى تېپىپ، ئۇنى كەچۈرۈش ئۈچۈن ئالدىراپ ـ تېنەپ كەلگەن چاغدا، بۇ دۇنيادا ھەممىدىن ئامراق قىزىنى ئەمەس، بەلكى مۇزلىغان جەسەتنى كۆرگەنلىكى سۆزلىنىدۇ. بۇ غەلىتە ھېكايىدە ئەقلىدىن ئاداشقان، سەۋدايى بوۋاي بىلەن ئۇنىڭ نارەسىدە قىز نەۋرىسىنىڭ سىرلىق، چۈشىنىكسىز مۇناسىۋىتى، ئۇ قىز گۆدەكلىكىگە قارىماي بوۋىسىنى چۈشەنگەنلىكى، باشقىلار كۆپ يىللار قورساقتىن، ئۇستىباشتىن غەم قىلمايدىغان تىنچ تۇرمۇش شارائىتىدىمۇ تەستە چۈشىنىدىغان نۇرغۇن نەرسىلەرنى چۈشىنىۋالغانلىقى سۆزلىنىدۇ. بۇ بىر ھەسرەتلىك، ۋەھىمىلىك ھېكايە، پېتىرىبۇرگنىڭ تۇتۇق ئاسمىنى تېگىدە، بۇ كاتتا شەھەرنىڭ قاراڭغۇ، خىلۋەت بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىدا، كۆزنى ئالا چەكمەن قىلىدىغان، شاۋقۇن ـ سۇرەنگە تولغان ھاياتتا، ئادەت بولۇپ كەتكەن مەنپەئەتپەرەسلىك ۋە خىلمۇخىل پايدا ـ زىيان توقۇنۇشلىرىدا، مۇدھىش بۇزۇقچىلىقلار، نومۇسسىزلىقلار ۋە خۇپىيانە جىنايەتلەردە، قىلچە ئەھمىيەتسىز بىنورمال تۇرمۇشتىن دوزاخ تۇسىنى ئالغان پۈتكۈل مۇھىتتا بۇنىڭدەك ۋەھىمىلىك، يۇرەكنى ئېزىدىغان پاجىئەلىك ھېكايىلەر دائىم ئۇچراپ تۇرىدۇ. بۇنداق ھېكايىلەر غىپىدە، تۇيدۇرماي، سىرلىق تۇستە داۋام ئېتىدۇ...

ئەما، بۇ ھېكايە كېيىن سۆزلىنىدۇ...

ئۇچىنچى قىسىم

بىرىنچى باب

گۈگۈم چۈشكىلى خېلى چاغ بولغان، تۇن پەردىسى يېيىلغانىدى، شۇ چاغدىلا مەن قاباھەتلىك چۈشتىن ئويغىنىپ، رېئاللىققا قايتىپ كەلدىم.

— نېلى ! — دېدىم مەن، — سەن ھازىر ئاغرىق، ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆڭلۈڭ بەك سۇنۇق، لېكىن مەن سېنى يالغۇز قويۇپ ئازاب چەكتۈرۈشكە، ياش تۆكتۈرۈشكە مەجبۇرمەن. دوستۇم ! مېنى كەچۈر، بىلىشىڭ كېرەككى، بۇ دۇنيادا مەن سۆيگەن يەنە بىر كىشى بار. ئۇ خارلاندى، تاشلىۋېتىلدى، ئۇ باشقىلارنىڭ ئەپۇ قىلىشىغا ئېرىشەلمىدى، ئۇ سەندىنمۇ ئۆتە بىچارە، ئۇ ھازىر مېنى ساقلاۋاتىدۇ. سېنىڭ ھېكايەڭنى ئاڭلاپ تېخىمۇ تاقەتسىزلىنىپ كېتىۋاتىمەن، دەرھال ئۇنىڭ قېشىغا بېرىشىم كېرەك، بولمىسا چىدىيالماي قالىمەن...

نېلىنىڭ گەپلىرىنى چۈشەنگەن - چۈشەنمىگەنلىكىنى بىلمەيمەن. نېلىنىڭ ھېكايىسى بىلەن مېنىڭ يېقىندا ئاغرىپ ياتقىنىم كەيپىياتىمنى بەكلا جىددىيلەشتۈرۈۋەتكەنىدى. لېكىن، ناتاشانىڭ قېشىغا بارمىسام بولمايتتى. ئۇنىڭ تۇرالغۇسىغا يېتىپ كەلگىنىمدە كەچ سائەت سەككىزدىن ئاشقانىدى. ناتاشانىڭ تۇرالغۇسى جايلاشقان كوچىدا تۆت چاقلىق بىر پەيتونىنى كۆردۈم، كىنەزنىڭ پەيتونى بولسا كېرەك، دەپ ئويلىدىم. ناتاشانىڭ ھۇجرىسىغا ھويلىدىن ئۆتۈپ كىرەتتى. پۇتۇمنى ئەمدىلا پەلەمپەيدىن ئېلىشىمغا، ئالدىمدا بىرسىنىڭ ئېھتىيات بىلەن تىمىسقىلاپ دېگۈدەك پەلەمپەيدىن ئۆرلەۋاتقانلىقىنى بايقىدىم، ئۇنىڭ بۇ يەرنى پىششىق بىلمەيدىغانلىقى ئېنىق ئىدى. ئۇنى كىنەزمىكىن دەپ قالدىم، لېكىن تازا جەزملەشتۈرەلمىدىم.

ناتونۇش ئادەم يۇقىرى ئۆرلىگەچ، بىرنەچىلەرنى دەپ پەلەمپەينى تىللايتتى. ئېگىزلىگەنسېرى قاتتىق تىللايتتى. راست دېگەندەك، پەلەمپەي ناھايىتى تار، پاسكىنا، بەك تىك، ھەتتا چىراغمۇ يوق ئىدى. لېكىن قانداقلا بولمىسۇن، مەن تىللىغان ئادەم كىنەز شۇمىدۇ دېيەلمىدىم. چۈنكى، بىناغا چىقىۋاتقان بۇ ئەپەندى كوچىنى تىللاۋاتقان بولسا، تومپاي ھارۋىكەشتىن زادى نېمە پەرقى دەيسىز. تەلىيىمگە يارىشا، ئۇچىنچى قەۋەتتىن باشلاپ يورۇق كۆرۈندى: ناتاشانىڭ ئىشكىدە جىنچىراغ يېنىپ تۇراتتى. ئاخىر مەن ئىشىك ئالدىغا كەلگەندە بۇ ناتونۇش ئەپەندىگە يېتىشىۋالدىم. مەن ئۇنىڭ كىنەز ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، قاتتىق ھاڭ ـ تاڭ قالدىم. ئۇ مەن بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالغىنىدىن بەك خاپا كۆرۈنەتتى. دەسلەپ مېنى تونۇيالمىدى. لېكىن، ئۇنىڭ چىرايى بىردىنلا ئۆزگەردى. دەسلەپ ماڭا قارىغان چاغدىكى بىزارلىق، ئۆچمەنلىك ئالامەتلىرى غايىب بولۇپ، ئۇنىڭ ئورنىنى شۇ ئان كەمتەرلىك، خۇشال تەبەسسۇم ئىگىلىدى. ئۇ ئاجايىپ قىزغىنلىق بىلەن ماڭا قول بەردى.

ـــ ۋاي ـ ۋۇي ! سىز ئىكەنسىزغۇ! بايا‌تىن يەرگە تىزلىنىپ تەكرىدىن مېنى قۇتقۇزۇۋېلىشنى ئىلتىجا قىلغىلى تاس قالدىم. بايا‌تىنقى تىللاشلىرىمنى ئاڭلىغانسىز؟

ئۇ مۇلايىم ھالدا قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى. ئارقىدىنلا ئۇنىڭ چىرايى جىددىي، سەمىمىي تۇس ئالدى.

ـــ ئالىيوشا ناتالىيە نىكولايېۋنانى نېمىدەپ بۇ كاساپەت جايغا ئەكېلىپ قويغاندۇ؟ ـــ دېدى ئۇ بېشىنى چايقاپ، ـــ مۇشۇنداق ئۇششاق ئىشلارمۇ بىر ئادەمنىڭ ماھىيىتىنى تولۇق چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيدۇ. مەن راستلا ئۇنىڭدىن ئەنسىرەپ قالدىم، ئۇ ئاق كۆڭۈل، ئالىيجاناب، لېكىن كۆرۈپ تۇرۇپتىمەنكى، ئۇ مۇھەببەتتىن ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقان ـ يۇ، ئەمما ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان قىزنى مۇشۇنداق بىر جايغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغان. ئاڭلىسام، گاھىدا بولكىمۇ يوق ئىكەن، ـــ ئۇ بىر قولىدا ئىشىك

قوڭغۇرىقىنى سىلاپ، بوش ئاۋازدا قوشۇپ قويدى، ــ ئۇنىڭ كەلگۈسىنى ئويلىساملا بېشىم قاتتىق ئاغرىيدۇ. بولۇپمۇ ئاننا نىكولايېۋنا[1] ئۇنىڭغا خوتۇن بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئىستىقبالى...

ئۇ ئىسمىنى خاتا دەپ سالدى، لېكىن بۇنى تۇيمىدى. چۈنكى، ئىشىك قوڭغۇرىقىنى تاپالماي كۆڭلى غەش بولۇۋاتاتتى. لېكىن، بۇ يەردە ئىشىك قوڭغۇرىقى يوق ئىدى. مەن تۇتقۇچنى بىرنەچچە بېسىۋىدىم، ماۋرا يۈگۈرۈپ كېلىپ ئىشىكنى ئاچتى ــ دە، پايپېتەك بولغان ھالدا بىزنى كۈتۈۋالدى. تار دەھلىز تاختاي بىلەن بىر كىچىك ئاشخانىدىن ئايرىلىپ تۇراتتى. ئاشخانىنىڭ ئوچۇق ئىشىكىدىن تەييارلىق قىلىنغانلىقىنى كۆرگىلى بولاتتى: ھەممە نەرسە ئادەتتىكىگە ئوخشىمايتتى. ھەممە يەر پاكىز تازىلانغان، ئوچاقتا بىرنەرسە قايناۋاتاتتى. ئۈستەلگە يېڭى تەخسە ــ قوشۇقلار قويۇلغانىدى. بىزنى كۈتۈپ تۇرغانلىقى ئېنىق ئىدى. ماۋرا ئىتتىك كېلىپ پەلتولىرىمىزنى سالدۇرۇپ قويدى.

ــ ئالیوشا مۇشۇ يەردىمۇ؟ ــ دەپ سورىدىم مەن ئۇنىڭدىن.

ــ ياق، ــ دېدى ئۇ بوش ئاۋازدا سىرلىق قىلىپ.

بىز ناتاشانىڭ ھۇجرىسىغا كىردۇق. ئۇنىڭ ھۇجرىسىدا بىرەر تەييارلىق بولغانلىقىنى كۆرگىلى بولمايتتى، ھەممە نەرسە بۇرۇنقى پېتى ئىدى. ئەمما، بۇ يەردىكى نەرسە شۇنداق رەتلىك، يېقىملىق ئىدى. ناتاشا بىزنى ئىشىكتە قارشى ئالدى. ئۇنىڭ سولغۇن، كېسەلچان چىرايى ۋە بەكمۇ تاتىرىپ كەتكەن رۇخسارى مېنى ھاڭ ــ تاڭ قالدۇردى. ئەمما، ئۇنىڭ قان دىدارى قالمىغان مەڭزىگە بىلىنەر ــ بىلىنمەس قىزىللىق تەپتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى سەل ــ پەل ئالاقزەدە ئىدى. ئۇ كىنەزگە ئىتتىك قولىنى بەردى، گەپ ــ سۆز قىلمىدى، ئۇنىڭ ساراسىمە بولۇۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ ماڭا قاراپمۇ قويمىدى. مەن ئۇن ــ تىنسىز ھالدا

---

① ئەسلىي ناتالىيە نىكولايېۋنا بولۇشى كېرەك.

كۆتۈپ تۇردۇم.

ــ مەن كەلدىم ! ــ دېدى كىنەز دوستانە، خۇشال ھالدا ئارىدىكى سۇكۇتنى بۇزۇپ، ــ قايتىپ كەلگىنىمگە بىرنەچچە سائەت بولدى. لېكىن، مۇشۇ كۇنلەردە سىز كاللامدىن زادىلا كەتمىدىڭىز، ــ ئۇ مېھرىبانلىق بىلەن ئۇنىڭ قولىغا سۆيۈپ قويدى، ــ سىزنىڭ ئىشىڭىز بېشىمنىڭ ئىچىنمۇ ـ تېشىنمۇ قاتۇرۇۋەتتى ! سىزگە دەيدىغان نۇرغۇن گەپلىرىم بار... بولدى، بىز ئەمدى ئوبدانراق بىر سۆزلىشەيلى ! بىرىنچى گېپىم، مېنىڭ ھېلىقى لايغەزەل ئوغلۇم تېخى كەلمەپتۇ...

ــ كەچۇرۇڭ، كىنەز، ــ دېدى ناتاشا ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، ــ ئۇنىڭ پېتروۋىچقا ئىككى ئېغىز گېپىم بار ئىدى. ۋانيە، بۇياققا كەل... ئىككى ئېغىزلا...

ئۇ مېنىڭ قولۇمنى تۇتۇپ پەردىنىڭ ئارقىسىغا باشلىدى.

ــ ۋانيە، ــ دېدى ئۇ مېنى قارىغۇ بۇلۇڭغا ئاپىرىپ بوش ئاۋازدا، ــ مېنى ئەپۇ قىلامسەن؟

ــ ناتاشا، بولدى قىل، نېمە دەيدىغانسەن !

ــ ياق، ياق، ۋانيە، مېنى بەكمۇ كۆپ ئەپۇ قىلدىڭ. سەۋر ـ تاقەتتىنمۇ چىكى بولىدۇ، بىلىپ تۇرۇپتىمەن، سېنىڭ مۇھەببىتىڭ مەڭگۇ ئۆزگەرمەيدۇ. لېكىن، ھامان بىر كۈنى ۋاپاغا جاپا قىلدىڭ، دەپ قالسەن. يەنە كېلىپ مەن تۇنۇگۈن ۋە بۈرناكۇن ھەقىقەتەن ۋاپاغا جاپا قىلدىم، تولىمۇ شەخسىيەتچىلىك، شەپقەتسىزلىك قىلدىم....

ئۇ بىردىنلا يامغۇرەك تۆكۈلۈپ، بېشىنى مۇرەمگە قويۇۋالدى.

ــ بولدى قىل، ناتاشا، ــ دېدىم تەسەللى بېرىپ، ــ مەن بىر كېچە ئاغرىپ چىقتىم، ھازىرمۇ پۈتۈمدا جان يوق، شۇڭا تۇنۇگۈن كەچ ۋە بۇگۈن كۈندۈز سېنى يوقلاپ كېلەلمىدىم، لېكىن سەن مېنى ئۆزۈڭدىن خاپا بولۇپ قالدى دەپ قاپسەن... سەن مېنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈك دوستۇم، كاللاڭغا نېمە خىياللارنىڭ

كېلىۋاتقانلىقىنى بىلمەن.

ــ ئۇنداق بولسا بوپتۇ... بۇ گەپچە سەن مېنى بۇرۇنقىدەكلا ئەپۇ قىپسەن ـ دە؟ ــ ئۇ قولۇمنى سىقىپ ئاغرىتىۋەتتى، كۆزلىرى ياش هالدا كۈلۈمسىرىدى، ــ قالغان گەپنى كېيىن دېيىشەيلى، ۋانيە، ساڭا دەيدىغان نۇرغۇن گەپلىرىم بار. بىراق، هازىر ئۇنىڭ قېشىغا چىقمىسام بولمايدۇ...

ــ تېزرەك بولايلى، ناتاشا، بىز ئۇنى تاشلاپ قويدۇق...

ــ نېمە ئىشلارنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىنى كۆرۈپ قالسەن... ــ دېدى ئۇ ئالدىراپ ـ تېنەپ بوش ئاۋازدا، ــ مەن هازىر هەممىنى چۈشەندىم، هەممىنى كۆرۈپ يەتتىم. هەممە گۇناھ ئۇنىڭدىكەن. نۇرغۇن ئىشلار بۇگۈن كەچ هەل بولىدۇ. قېنى يۈرا!

مەن ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى چۈشىنەلمىدىم، لېكىن سوراشقا ۋاقىت يوق ئىدى. ناتاشا خۇش چىراي هالدا كىنەزگە قاراپ ماڭدى. ئۇ شىلەپىسىنى تۇتۇپ بۇرۇنقىدەكلا تۇراتتى، كىنەزدىن ئۆزىنىڭ ئەدەپسىزلىكىنى ئەپۇ قىلىشنى خۇشاللىق بىلەن ئۆتۈندى ـ دە، قولىدىكى شىلەپىنى ئېلىپ، ئۇنى ئۇستەلنىڭ قېشىغا باشلاپ كەلدى.

ئۇچەيلەن ئۇستەلنى چۆرىدەپ ئولتۇردۇق.

ــ باياتىن هېلىقى لايغەزەل ئوغلۇمنى تىلغا ئالغانىدىم، ــ دېدى كىنەز، ــ مەن ئۇنى بىر قېتىملا كۆردۈم، كاتېرىنا فېدو-روۋنا ئايىم قىزنى يوقلىغىلى كوچىدا كېتىۋاتقانىكەن. ئۇ بەك تىت ـ تىت بولۇپ كېتىپتۇ. قارىمامسىلەر، ئايرىلغىنىمىزغا تۆت كۈن بولغان تۇرۇقلۇقمۇ، پەيتوندىن چۈشۈپ مېنى كۆرگىلى كىرمىدى. يەنە بىر گەپ، ناتالىيە نىكولايېۋنا، ئۇ تېخى كەلمە-دى، بىز ئۇنىڭدىن ئاۋۋال كەپتۇق، بۇمۇ مېنىڭ سەۋەنلىكىمدەك قىلىدۇ. چۈنكى، مەن بۇگۈن كىنەز خانىمنى يوقلاپ بارالمايدىغان بولغانلىقىم ئۈچۈن، ئۇنىڭدىن گەپ ئېيتىپ بەردىم. ئەمما، ئۇ هازىرلا كېلىدۇ.

ــ ئۇ سىزگە كېلىمەن، دېگەنمىدى؟ ــ دەپ سورىدى ناتاشا

گۆدەكلەرچە كىنەزگە قاراپ.

ــ ئاھ خۇدا، خۇددى ئۇ كەلمەيدىغاندەك بۇنداق سورىغىنىڭىز نېمىسى! ــ دەپ توۋلىۋەتتى ئۇ ناتاشاغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ، ــ لېكىن مەن سىزنىڭ ئۇنىڭدىن خاپا بولۇپ قالغانلىقىڭىزنى چۈشىنىمەن. ئۇ بۇگۈن كەچ راستلا توغرا قىلمىدى. لېكىن، يەنە بىر قېتىم ئېيتاي، بۇ مەندىكى گۇناھ، ئۇنىڭدىن خاپا بولماڭ، ئۇ بىر شالاق لايغەزەل، ئۇنى ئاقلاۋاتقىنىم يوق، ئەمما بەزىبىر ئالاھىدە ئەھۋاللار ئۇنىڭدىن كىنەز خانىمنىڭ ئائىلىسى بىلەن بولغان ئالاقىنى ساقلاشنى، باشقا بەزى كىشىلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى ئۈزۈۋەتمەسلىكنى، بەلكى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە دائىم ئۇلارنى يوقلاپ تۇرۇشنى تەلەپ قىلماقتا. قاراڭ، ئۇ ھازىر ھەممىشە سىز بىلەن بىللە بولۇۋاتقانىكەن، ئۇ ھالدا دۇنيادىكى ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇپ قالىدىغان گەپ ئىكەن، مۇبادا گاھى چاغلىرى ئۇنى بىرەر ئىشنى بېجىرىپ كېلىشكە بۇيرۇماقچى بولسام، سىزدىن بىر ـ ئىككى سائەت ئايرىلماي بولمايدۇ، بۇنىڭ ئۈچۈنمۇ سىزدىن ئەپۇ سورىماي ئىلاجىم يوق، ئىشىنمەنكى، ئاشۇ كۇنى كەچتىن بېرى ئۇ K كىنەز خانىمنى بىر قېتىممۇ يوقلاپ بارمىدى. بايا تىن ئۇنىڭدىن سوراپ بېقىشقا ئۇلگۈرەلمىگىنىمگە پۇشايمان قىلمەن...

مەن ناتاشاغا قارىدىم. ئۇ مەسخىرىلىك تەبەسسۇم ئىلكىدە قولاق سېلىپ ئولتۇراتتى. ئۇ خۇددى دېگەنلىرىدە قىلچىمۇ شەك يوقتەك، شۇنداق سەمىمىي، شۇنداق تەبىئىي سۆزلىدى:

ــ بىرنەچچە كۇندىن بېرى ئۇنىڭ بۇ يەرگە بىر قېتىممۇ كېلىپ باقمىغانلىقىنى راستلا بىلمەمسىز؟ ــ دەپ سورىدى ناتاشا، ئۇنىڭ ئاۋازى ئۆزىگە نىسبەتەن ئەڭ ئادەتتىكى بىر ئىش ئۈستىدە سۆزلىشىۋاتقاندەك، خاتىرجەم شۇنداقلا مۇلايىم ئىدى.

ــ نېمە! بىر قېتىممۇ كەلمىدىمۇ؟ ئاھ، خۇدا، نېمە دەۋاتقانسىز؟ ــ كىنەز ھەيران قالدى، ــ سىز سەيشەنبە كۇنى

كەچتە يوقلاپ كەلدىڭىز، ئۇ ئەتىسى ئەتىگەندە كېلىپ يېرىم سائەت تۇردى، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنى كۆرمىدىم.

ــ مۇمكىن ئەمەس! ــ ئۇ تېخىمۇ ھاڭ ـ تاڭ قالدى، ــ ئۇنى سىز بىلەن بىللە دەپ يۈرۈپتىمەن. كەچۈرۈڭ، نېمىدېگەن غەلىتە ئىش بۇ... قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن.

ــ بەكمۇ ئەپسۇس، راستلا شۇنداق. مەن سىزنى كۈتۈپ ئولتۇراتتىم، ئۇنىڭ قەيەردىلىكىنى سوراپ باققۇم بار ئىدى.

ــ ئاھ، خۇدا! قائىدە بويىچە ھازىر كېلىشى كېرەك ئىدىغۇ! بىراق، گەپلىرىڭىزدىن بەكمۇ ھەيران قېلىۋاتىمەن. مەن... ئىقرارىمەن، ئۇنىڭ قانداق ئىش قىلىشىدىن قەتئىينەزەر، مەن ھەرگىز تاسادىپىيلىق ھېس قىلمايمەن. ئەمما، مۇشۇ بىر ئىش... مۇشۇ ئىش!

ــ ھەيران بولۇۋاتقىنىڭىزنى قارىمامدىغان! مېنىڭچە، بۇنداق قىلمىغىنىڭىز تۈزۈك، چۈنكى ھازىرقى ئەھۋال ۋە يۈز بەرگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى سىز ئاللىبۇرۇن پەرەز قىلغان.

ــ پەرەز قىلغان! مەنمۇ؟ سىزگە ۋەدە بېرىمەنكى، ناتالىيە نىكولايېۋنا، مەن بۇگۈن ئۇنى بىرلا قېتىم كۆردۈم، ئىلگىرى ھېچكىمدىن ئۇنىڭ ئىز ـ دېرىكىنى قىلمىدىم. ھەيرانمەن، سىز ماڭا ئىشەنمەيۋاتقاندەك قىلىسىز، ــ ئۇ گەپ قىلىۋېتىپ ئىككىمىزگە قاراپ قويدى.

ــ خۇدا ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي، ــ دېدى ناتاشا ئۇنىڭ گېپىگە يارىشا، ــ سىزنىڭ راست گەپ قىلغانلىقىڭىزغا تامامەن ئىشىنىمەن.

ناتاشا يەنە كۈلۈپ كەتتى ـ دە، كىنەزنىڭ كۆزلىرىگە مىختەك تىكىلدى، كىنەز تىترەپ كەتكەندەك بولدى.

ــ ئېنىقراق ئېيتىپ بەرگەن بولسىڭىز، ــ دېدى كىنەز ئالاقزەدىلىك بىلەن.

ــ ئېنىق دېگۈدەك ھېچ نەرسە يوق، مەن ئوچۇقىنى ئېيتتىم. ئۇنىڭ شاللاقلىقى، لايغەزەللىكى سىزگە ئايان. خۇددى

هازىرقىدەك، يېتەرلىك ئەركىنلىك بېرىلمىسىلا، ئۇ ئۆزىنىڭ چاغلىيالمايدۇ.

ــ ئەمما، نېمە ئۈچۈن بۇنداق خۇدىنى يوقىتىپ قويىدىغانلىقىنىڭ چوقۇم بىر سەۋەبى بار. ئۇ كەلگەندە، ئۇنىڭغا دەرھال بۇ ئىشنى ئېنىق ئېيتقۇزىمەن. لېكىن، مېنى ھەممىدىن بەكرەك تەئەججۇپلەندۇرىدىغىنى، سىز دەردىڭىزنى مەندىن ئېلىۋاتقاندەك قىلمىسىز، ئەمما مەن ئەيىبلىك ئەمەس. بىراق، ناتالىيە نىكولايېۋنا، ئۇنىڭ سىزنى خاپا قىلغىنى ئېنىق، بۇنى چۈشىنىشكە بولىدۇ ! سىزنىڭ شۇنداق قىلىشقا ھەققىڭىز بار، لېكىن... لېكىن... ئاۋۋال كەلگەنلىكىم ئۈچۈنلا مەن گۇناھكار بولۇپ قالدىم، شۇنداقمۇ؟ ــ ئۇ مەسخىرىلىك، نارازى ئەلپازدا بۇرۇلۇپ ماڭا قارىدى.

ناتاشانىڭ يۈزى ھۇپپىدە قىزىرىپ كەتتى.

ــ كەچۈرۈڭ، ناتالىيە نىكولايېۋنا، ــ دېدى ئۇ جىددىي تەرزدە، ــ مەندىنمۇ سەۋەنلىك ئۆتكەنلىكىگە ئىقرارمەن. مېنىڭ خاتالىقىم پەقەتلا بىز تونۇشۇپ ئەتىسىلا مېنىڭ سىرتقا چىقىپ كەتكىنىم بولدى. شۇڭا، سىز گۇمانخورلۇقىڭىز تۈپەيلى ماڭا بولغان كۆزقارىشىڭىزنى ئۆزگەرتىۋالدىڭىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە نۆۋەتتىكى بەزى ئەھۋاللارمۇ بۇنىڭغا سەۋەب بولدى، شۇنداق دېيەلەيمەنكى، مۇشۇ بىرنەچچە كۈن كەتمىگەن بولسام، سىز مېنى تېخىمۇ چۈشىنەتتىڭىز، ئالىيوشامۇ ئالدىمدا بۇنداق لايغەزەللىك قىلمىغان بولاتتى.

ــ دېمەك، سىز ئۇنى مەندىن رەنجىتكۈزدىڭىز. ئەقىللىك ئادەمنىڭ ئويلاپ يەتمەسلىكى مۇمكىن ئەمەس، بۇنداق بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇلىنىڭ ماڭا زادىلا پايدىسى يوق.

ــ ئۇنى قەستەن مەندىن رەنجىشكە قۇتراتتىڭ، دېگەن بېشارەتنى بەرمەكچىمۇسىز؟ گەپلىرىڭىزدىن بەكلا ئوڭايسىزلىنىپ كېتىۋاتىمەن، ناتالىيە نىكولايېۋنا.

ــ كىم بىلەن سۆزلەشمەي، مەن ئىمكانقەدەر بېشارەتنى ئاز

ئىشلىتىمەن، ــ دېدى ناتاشا جاۋابەن، ــ ئەكسىچە، مەن گەپنى ئوچۇقلا ئېيتىمەن. بۇگۈن چۈشىنىپ قېلىشىڭىز مۇمكىن. مەن سىزنى ئوڭايسىزلاندۇرۇشنى خالىمايمەن. بۇنداق قىلىشىنىڭمۇ زۆرۈرىيىتى يوق، چۈنكى مەن سىزگە ئېمىلا دېمەي، سىز مېنىڭ گەپلىرىمدىن ئوڭايسىزلانمايسىز، بۇنىڭغا چوڭقۇر ئىشىنىمەن. چۈنكى، ئوتتۇرىمىزدىكى پايدا ـ زىيان توقۇنۇشى ماڭا تولىمۇ ئايان. ئەلۋەتتە، سىز بۇنى پىسەنتىڭىزگىمۇ ئېلىپ قويمايسىز. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ مۇبادا راستىلا سىزنى ئوڭايسىزلاندۇرۇپ قويسام، ئۇ ھالدا سىزدىن ئەپۇ سورايمەن ـ دە، ساھىبخانىنىڭ سىزنى... مېھمانىنى كۈتۈۋېلىش مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلىمەن.

ناتاشا بۇ گەپلەرنى يەڭگىل، مەسخىرىلىك تەلەپپۇزدا ئېيتقان، ھەتتا لەۋلىرىدە تەبەسسۇم ئەگمگەن بولسىمۇ، لېكىن مەن ئۇنىڭ ھازىرقىدەك بۇنداق ھاياجانلانغانلىقىنى زادى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئۇنىڭ ئۈچ كۈندىن بېرى قانچىلىك قايغۇرغانلىقىنى مانا ئەمدى چۈشەندىم. ئۇ ھەممىنى چۈشەنگەنلىكى، ھەممىنى كۆرۈپ يەتكەنلىكى توغرۇلۇق ماڭا بېشارەت بەرگەن. ئەينى چاغدا دېيىلگەن باش ـ ئاخىرى يوق بۇ گەپ مېنى ھەيران قالدۇرغانىدى. ئۇ تىغ ئۈچىنى كىنەزگە قاراتقاندەك قىلاتتى. ئۇ كىنەزگە بولغان قارىشىنى ئۆزگەرتكەن، ئۇنى ئۆزىنىڭ رەقىبى ھېسابلىغانىدى ــ بۇنىسى ئۆز ـ ئۆزىدىن مەلۇم ئىدى. ناتاشا ئۆزى بىلەن ئالیوشانىڭ مۇھەببەتتە دۇچ كەلگەن خىلمۇخىل ئاۋارىچىلىكلەرنى كىنەزنىڭ سىڭدۇرگەن تەسىرىگە دۆڭگىگەنىدى. يەنە كېلىپ ئۇ قانداقتۇر بىر دەلىل ـ ئىسپاتنى قولغا چۈشۈرگەندەك قىلاتتى. مەن ئۇلارنىڭ جېدەللىشىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتىم. ئۇنىڭ مەسخىرىلىك تەلەپپۇزى قىپىالىڭاچلا ئىدى. ئۇ ئاخىرقى بىر ئېغىز سۆزىدە، كىنەزنىڭ ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى زادى چوڭ بىلمەيدىغانلىقى، ئۇنىڭ مېھمان كۈتۈۋېلىش يۈزىسىدىن سورىغان ئەپۇسى ھەمدە تەھدىت خاراكتېرىنى ئالغان ۋەدىسىنىڭ بۇگۈن

كەچتە گەپنى ئۇدۇللا قىلىدىغانلىقىنى بىلدۇرۇپ تۇراتتى. ئۇ بۇ گەپلەرنى شۇنداق زەھەرخەندىلىك بىلەن ئوچۇق - ئاشكارا ئېيتتىكى، كىنەزنىڭ ئۇنىڭ سۆزلىرىدىكى چوڭقۇر مەنىنى چۈشىنەلمەسلىكى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مەن ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشنى كۆردۈم، لېكىن ئۇ ئۆزىنى بېسىۋالالايدىغان ئادەم ئىدى. شۇڭا، كىنەز ناتاشانىڭ باياتىنقى گەپلىرىدىن ھېچنېمىنى چۈشىنەلمىگەن قىياپەتكە كىرىۋالدى - دە، چاقچاق ئارقىلىق ھەممە ئىشنى ئەپلەپ - سەپلەپ ئۆتكۈزۈۋەتمەكچى بولدى.

— سىزنى ئۆزىڭىزنى ئېيتقۇزۇشقا قانداقمۇ پېتىنالايسىز! — دېدى كىنەز كۈلۈپ تۇرۇپ، — بۇنداق قىلىش خىيالىمغىمۇ كىرىپ چىققان ئەمەس، ئۇنىڭ ئۇستىگە خانىم - قىزلاردىن ئۆزىڭىزنى ئېيتىشنى تەلەپ قىلىشمۇ مېنىڭ مۇئامىلە پىرىنسىپىمغا مۇخالىپ كېلىدۇ. تۇنجى قېتىم يۈز كۆرۈشكەندىلا مەن سىزگە مەجبۇرىنى ئېيتىپ بەرگەن، شۇڭا سىزمۇ مېنىڭ ئاز - تولا پىكىر قىلىشىمدىن خاپا بولۇپ كەتمەسلىكىڭىز كېرەك، يەنە كېلىپ ئۇ بارلىق خانىم - قىزلارغا قارىتىپ ئېيتىلغان. سىزمۇ مېنىڭ قارىشىمغا قوشۇلۇشىڭىز مۇمكىن، — ئۇ سەممىيلىك بىلەن ماڭا بۇرۇلۇپ گېپىنى داۋام ئەتتى، — مۇنداق گەپ، مەن ئايالىلارنىڭ بىر مەجبۇرىنى بىلىپ قالدىم. ئالايلۇق، ئۇلار بىرەر خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويغاندا، كېيىن ئۆز سەۋەنلىكىنى يۈز ھەسسە مۇلايىملىق بىلەن تۇزىتىشكە رازىكى، خاتالىق ئۆتكۈزگەن چاغدا تاغدەك دەلىل - ئىسپات بولغان تەقدىردىمۇ خاتالىقىنى تەن ئېلىپ، ئەپۇ سوراشنى خالىمايدىكەن. شۇنداق ئىكەن، سىز مېنى راستلا ئوڭايسىز ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويغان تەقدىردىمۇ، مەن ھازىر سىزدىن ناماقۇللۇق كۈتمەيمەن. ئۆز خاتالىقىڭىزنى تونۇپ، ئۇنى مۇلايىملىق بىلەن تۇزىتىش ئويىغا كەلگەنگە قەدەر ساقلاپ تۇرغىنىم تۇزۇك. سىز شۇ قەدەر ئاق كۆڭۈل، شۇ قەدەر پاك، شۇ

قەدەر ساپ، شۇ قەدەر سەممىي قىز، شۇڭا كېسىپ ئېيتالايمەنكى، سىز پۇشايمان قىلغان ئاشۇ دەقىقىدە جەزمەن كىشىنى بەكلا مەپتۇن قىلىسىز. مەندىن ئەپۇ سورىشىڭىز ھاجەتسىز، بۇگۈن سىز بىلەن ئۇچرىشىش جەريانىدا قىلغان - ئەتكەنلىرىمنىڭ تەسەۋۋۇرىڭىزدىكىدىن كۆپ سەممىي، ئوچۇق - يورۇق ئىكەنلىكىنى مەلۇم شەكىل ئارقىلىق ئىسپاتلاپ بەرسەم بولىدىغان - بولمايدىغانلىقىنى ماڭا ئېيتىپ بەرسىڭىزلا بولدى.

ناتاشانىڭ يۈزى قىزاردى، مېنىڭچە بولغاندىمۇ، كىنەزنىڭ گەپلىرى زىيادە تەكەللۇپسىز، يەڭگىلتەك بولۇپ كەتكەن، تەلەپپۇزىمۇ بەئەينى چاقچاق قىلىۋاتقاندەك بەكمۇ تەمكىن ئەمەس ئىدى.

— سىز ماڭا سەممىيلىكىڭىز ۋە مۇلايىملىقىڭىزنى ئىسپاتلاپ بەرمەكچىمۇ؟ — دەپ سورىدى ناتاشا ئۇنىڭ چىشىغا تەگكەندەك.

— ئەلۋەتتە.

— ئۇنداقتا بىر تەلىپىمگە ماقۇل دەيسىز.

— خۇشاللىق بىلەن.

— مەيلى بۇگۈن ياكى كېيىن بولسۇن، ئالىيوشاغا زىغىرچىلىكىمۇ بېشارەت بەرمەيسىز. ئۇ مېنى ئۇنتۇپ قالغان تەقدىردىمۇ، ئۇنى قىلچىلىك ئەيىبكە بۇيرۇمايسىز، نەسىھەت قىلمايسىز. مەن ھېچ ئىش بولمىغاندەك ئارىلىشىپ ئۆتۈشنى ئۈمىد قىلىمەن. بىرەر ئۇچۇرنى بىلىپ قېلىشنى خالىمايمەن، تەلىپىمگە قوشۇلامسىز؟

— جان دەپ قوشۇلىمەن، — دېدى كىنەز جاۋابەن، — چىن دىلىمدىن بىر ئېغىز سۆز قىستۇرۇپ قويۇشۇمغا ئىجازەت بەرگەيسىز، بۇنداق ئەھۋالدا مەن ئەزەلدىن سىزدەك ئاقىلانە، ئوڭلۇق قىزنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم... قۇلاق سېلىڭلار، ئالىيوشا كەلگەن ئوخشايدۇ.

دەرۋەقە، دەھلىزدىن ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. ناتاشا بىر ئىشقا

تەييارلىنىپ بولغاندەك، ئەندىكىپ كەتتى. كىنەز جىددىي قىياپەتتە ئولتۇرۇپ، يەنە بىر ئويۇنىنىڭ ئويىنلىشىنى كۈتۈۋاتاتتى، كۆزلىرى ناتاشاغا قادالغانىدى، بۇ چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ، ئالیوشا ئىتتىك كىرىپ كەلدى.

ئىككىنچى باب

ئالیوشا راستلا خۇشال ھالدا ئىتتىك كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئاشۇ تۆت كۈننى كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزگەنلىكى ئېنىق ئىدى. چىرايىدىن بىزگە ئېيتىدىغان بىر ئىش بارلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

— مەن كەلدىم! — دېدى ئۇ ئۆيدىكىلەرگە سالام بېرىپ، — مەن ھەممىڭلاردىن بۇرۇن كېلەتتىم. لېكىن، ھازىرلا ھەممە، ھەممە ئىشتىن خەۋەر تاپسىلەر! قەدىرلىك دادا، ئابايا سىزگە بىر ئېغىز گەپ قىلىشقىمۇ ئولگۈرەلمىدىم، ئەمما سىزگە دەيدىغان گەپلىرىم تولا. ئۇ كەيپىياتى ياخشى چاغلاردىلا مېنىڭ سەن دېيىشىمگە يول قويىدۇ، — ئۇ سەل توختىۋېلىپ، ماڭا قارىدى، — خۇدا گۇۋاھ، باشقا چاغلاردا يول قويمايدۇ! ئۇنىڭ ئادەملەرگە تۇتقان مۇئامىلىسى راستلا غەلىتە، ھەتتا مېنىمۇ سىز دەپ چاقىرىدۇ. لېكىن، بۇگۈندىن باشلاپ مەن ئۇنىڭ مەڭگۇ كۆڭۈللۈك بولۇشىغا تىلەكداشمەن، مەن شۇنداق قىلىشقا تىرىشىمەن! قىسقىسى، مەن تۆت كۈندىن بېرى تامامەن ئۆزگەردىم، چورتلا ئۆزگەردىم، سىلەرگە ھەممىنى سۆزلەپ بېرىمەن. لېكىن، بۇ گەپلەرنى بىردەمدىن كېيىن دېيىشەيلى! ناتاشا، قەدىرلىكىم، پەرىشتەم، ياخشىمۇسەن؟ — ئۇ ناتاشانىڭ قېشىدا ئولتۇردى - دە، ئۇنىڭ قولىغا ئاچ كۆزلۈك بىلەن سۆيۈپ كەتتى، — سېنى بەكمۇ سېغىنىدىم! لېكىن، بەزى ئىشلارغا يولۇقتۇم، بۇنىڭغا مېنىڭمۇ ئامالىم يوق! قەدىرلىكىم، سەل ياداپ

قالغاندەك تۇرىسەن، چىرايىڭ نېمانچە تاتىرىپ كەتتى...
ئۇ ھاياجان بىلەن ناتاشانىڭ قوللىرىغا يېنىشلاپ سۆيدى، چىرايلىق كۆزلىرىنى ئاچ كۆزلۈك بىلەن ئۇنىڭغا تىكتى. مەن ناتاشاغا لاپپىدە قارىدىم، ئۇنىڭ چىرايىدىن بىزنىڭ قارىشىمىز ئوخشاش، ئۇ تامامەن گۇناھسىز، دەۋاتقاندەك ئىپادە چىقىپ تۇراتتى. لېكىن، قايسى ۋاقىتتا، قانداق قىلغاندا، بۇ گۇناھسىز ئادەمگە ئۆتكۈزگەن خاتالىقلىرىنى تونۇتقىلى بولاركىن؟ ناتاشانىڭ يۈزلىرى بىردىنلا قىزىرىپ كەتتى. ئۇ چىرايلىق كۆزلىرىنى ئوينىتىپ، مەغرۇر ھالدا كىنەزگە قاراپ قويدى.
ــ لېكىن، مۇشۇ كۇنلەردە... سەن... نەدە يۈردۇڭ؟ ــ دەپ سورىدى ناتاشا ئۆزىنى تۇتۇۋالغان ھالدا گەپنى ئۇزۇپ - ئۇزۇپ قىلىپ. ئۇنىڭ نەپسى قىسىلغاندەك بولدى. ياپىر، ناتاشا ئۇنى نەقەدەر ياخشى كۆرىدۇ - ھە!
ــ نېمىلا بولمىسۇن، مەن ساڭا يۈز كېلەلمەيمەن، ھەممە ئەيىب مەندە، بۇنىسى ئۆزۈمگىمۇ ئايان، شۇڭا بۇ يەرگە كەلدىم. تۇنۇگۈن ۋە بۈگۈن كاتيە ماڭا ئايال كىشى بۇنداق سەۋەنلىكنى كەچۈرەلمەيدۇ دېگەنىدى. سەيشەنبە كۇنىدىكى ئىشنى ئۇ بىلىدۇ، مەن ئەتىسىلا ئۇنىڭغا ئېيتىپ بەرگەن. مەن ئۇنىڭ بىلەن گەپ تالىشىپ قالدىم. ئۇنىڭغا بۇ ئايالنىڭ ناتاشا ئىكەنلىكىنى، دۇنيادا ئۇنىڭغا تەڭلەشتۇرگىلى بولىدىغان بىرلا ئايال بارلىقىنى، ئۇ بولسىمۇ كاتيە ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدىم، ئېيتىپ بەردىم. بۇ يەرگە كېلىپلا شۇنى بىلدىمكى، بۇ مۇنازىرىدە ئۇتۇپ چىققىنى جەزمەن مەن. ئەجەبا، سەندەك بىر پەرىشتە باشقىلارنى كەچۈرمەمدۇ. ئۇنىڭ كېلەلمەسلىكىگە جەزمەن بىر ئىش سەۋەب بولدى، ئۇنىڭ مېنى سۆيمەس بولۇپ قېلىشى مۇمكىن ئەمەس، مېنىڭ ناتاشايىم چوقۇم مۇشۇنداق ئويلايدۇ! شۇنداق ئەمەسمۇ، مەن قانداقسىغا سېنى سۆيمەس بولۇپ قالاي؟ بۇ قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن؟ مېنىڭ قەلبىم ساڭا تەئەللۇق. لېكىن، قانداقلا بولمىسۇن، مەندە خاتالىق بار! ئەمما، سەن سەۋەبىنى

چۇشەنگەندىن كېيىن، مېنى تۇنجى بولۇپ كەچۈرسەن ! ھازىر سىلەرگە ھەممىنى سۆزلەپ بېرىمەن. ئىچ - باغرىمنى ساڭا تۆكۈپ بېرىمەن. مەن كېلىۋاتقۇچە شۇنداق ئويلىغانىدىم. قېشىڭغا ئۇچۇپ كېلىشنى ئاللىبۇرۇن ئويلىغان، يېرىم مىنۇت بولسىمۇ مەيلى ئىدى، سېنى ئالدىراشلىق بىلەن بىرنى سۆيسەم دېگەنىدىم، لېكىن ئۇنداق قىلالمىدىم، جىددىي ئىش بىلەن كاتېبەنىڭ قېشىغا دەرھال بارمىسام بولمايتتى. ئۇ چاغدا مەن تېخى پەيتونغا ئولتۇرمىغانىدىم، سىزمۇ كۆرمىگەنىدىڭىز، دادا، ئەينى ۋاقىتتا باشقا بىر باغاقچىغا بىنائەن كاتېبەنىڭ قېشىغا كېتىۋاتاتتىم. ھازىر پوچتىكەش كۇنىۋيى باغاقچە كۆتۈرۈپ، ئىككى ئارىلىقتا پۇتى يەرگە تەگمەي چېپىپ يۈرىدۇ. ئۇ ئان پېتروۋچ خېتىڭىزنى تېخى تۇنۇگۈن كەچتىلا كۆردۈم. خەتتە دېگەنلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى ئىنتايىن توغرا، لېكىن ئارمانغا تۇشلۇق دەرمان بولمىسا نېمە ئامال ! مەن ئويلايمەنكى، ئەتە كەچتە ھەممە ئىشنى پۈتكۈزۈۋېتىشىم كېرەك. چۈنكى، كەچتە سېنى كۆرگىلى كەلمىسەم بولمايدۇ، ناتاشا.

— نېمە خەت؟ — دەپ سورىدى ناتاشا.

— ئۇ مېنى ئىزدەپ تاپالماپتۇ - دە، بىر پارچە خەت يېزىپ، سېنى يوقلاپ كەلمىگەنلىكىم ئۈچۈن مېنى قاتتىق تىللاپتۇ. ئۇنىڭ قىلغىنى توغرا. بۇ تۇنۇگۈن كەچتىكى ئىش.

— ئەمما، كاتېرىنا فېدوروۋنانىڭ قېشىدا ئەتىگەندىن - كەچكىچە تۇرغۇدەك ۋاقتىڭ بار ئىكەن - ھە... — دېدى كىنەز ئېغىز ئېچىپ.

— بىلمەن، نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىڭنى بىلىمەن، — دېدى ئالیوشا دادىسىنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — كاتېبەنىڭ قېشىدا تۇرۇشقا ۋاقتىڭ بولغان يەردە، ناتاشانىڭ قېشىغا ئىككى ھەسسە كۆپ كېلىشىڭ كېرەك ئىدى، دېمەكچى سەن. پىكرىڭگە تامامەن قوشۇلمەن، ھەتتا مېنىڭ مۇنداق بىر نۇقتىنى قوشۇپ قويغۇم بار: ئىككى ھەسسە ئەمەس، بەلكى مىڭ، ئون مىڭ ھەسسە !

لېكىن، تۇرمۇشتا ئويلاپ باقمىغان غەلىتە ئىشلار يۈز بېرىپ تۇرىدۇ، بۇ ئىشلار ھەممىنى قالايمىقان قىلىپ، كاللاڭنى ئايلاندۇرۇۋېتىدۇ. مەنمۇ شۇنداق ئىشقا دۇچ كەلدىم. ئېيتىپ ئۆتكىنىمدەك، مۇشۇ بىرنەچچە كۈندىن بېرى مەن تامامەن ئۆزگەردىم، بېشىمدىن - ئايىغىمغىچە، ئەلۋەتتە، مۇھىم ۋەقە يۈز بەرگەنلىكى ئۈچۈن!

— ۋاي خۇدايىمەي، زادى قانداق ئىش يۈز بەردى؟ بىزنى قىينىمىساڭچۇ! — دەپ توۋلىۋەتتى ناتاشا قاتتىق ھاياجانلانغان ئالیوشاغا كۈلۈمسىرەپ قاراپ. ئالیوشا راستلا كۈلكىلىك ئىدى: ئۇ تولىمۇ تاقەتسىزلىنىپ كەتكەن، باش - ئاخىرى يوق گەپنى ئۇزمەي قىلاتتى، ئۇنىڭ ھەممىنى دەۋەتكۈسى، بىزگە ھەممىنى ئېيتىپ بەرگۈسى كېلەتتى، لېكىن گەپ قىلىۋاتقاندا ناتاشانىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ قانماي سۆيەتتى.

— مۇنداق ئىشقا دۇچ كەلدىم، — دېدى ئالیوشا، — ئاھ، دوستلىرىم! مەن نېمىلەرنى كۆردۈم - ھە! مەن نېمىلەرنى قىلدىم - ھە! مەن قانداق ئادەملەر بىلەن تونۇشتۇم - ھە! بىرىنچى بولۇپ كاتيە — ئۇنىڭدا قىلچىمۇ نۇقسان يوق! ھازىرغىچە مەن ئۇنى تولۇق چۈشىنىپ كېتەلمىدىم! سەيشەنبە كۈنى مەن ساڭا گېپىنى قىلغاندا، ئېسىڭدىمۇ، ناتاشا مەن شۇنداق ھاياجانلانغانىدىم، ئۇ چاغدا گەرچە ئۇنى زادى چۈشەنمەيدىغان بولساممۇ، لېكىن ھازىر بىر - بىرىمىزنى چۈشەندۇق، بىر - بىرىمىزنى سەنلەشتۇق. يەنىلا باشتىن سۆزلەپ بېرەي: ئەتىسى، چارشەنبە كۈنى بىزنىڭ بۇ يەردە يۈز بەرگەن ئىشلارنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەرگىنىمدە، ناتاشا ئۇنىڭ سەن توغرۇلۇق ساڭا نېمە دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان بولساڭ قانچە ياخشى بولاتتى - ھە!... چارشەنبە كۈنى سەھەردە مەن سېنى كۆرگىلى كەلگەن چاغدا ئالدىڭدا ئەجەبمۇ دۆتلۈك قىپتىمەن - ھە! سەن شۇنداق روھلىنىپ كەتكەنىدىڭ، پەقەت يېڭى تۇرمۇشىمىزنىلا ئويلايتتىڭ، ساڭا كۆڭلۈڭدىكىنى ئىزھار قىلماقچى بولاتتىڭ.

ئەينى چاغدا سەن ھەم مەيۇس، ھەم شوخ ئىدىڭ، تېخى مەن بىلەن مۆكۈشمەك ئويىنىغانىدىڭ. لېكىن، مەن ئالىيجاناب قىياپەتكە كىرىۋالغانىدىم ! راستلا دۆت ئىكەنمەن ! مەن ئۆزۈمنى بازارغا سالدىم، ئۆزۈمنى كۆز - كۆز قىلدىم، ئەر بولىدىغانلىقىمنى، پات ئارىدا ئابرۇيلۇق ئادەمگە ئايلىنىدىغانلىقىمنى كۆرسىتىپ قويماقچى بولدۇم. مېنىڭ كىمگە ماختانغۇم كېلىدىغانلىقىنى بىلەمسەن، ساڭا ! ئاھ، سەن ئەينى چاغدا مېنى مازاق قىلساڭ بولاتتى. مەن مەسخىرە قىلىنىشقا ھەقلىق ئىدىم.

كىنەز سۈكۈت ئىچىدە ئولتۇراتتى، مەسخىرىلىك، كۆرەڭلىك بىلەن تەبەسسۇم قىلىپ ئالىيوشاغا قاراپ تۇراتتى. ئالىيوشانىڭ يەڭگىلتەكلىكى، بىمەنە كۆزقاراشلىرى ئۇنى بۆلەكچە خۇشال قىلىۋەتكەندەك تۇراتتى. پۈتۈن بىر ئاخشام مەن ئۇنى ئىنچىكە كۆزىتىپ چىقتىم، شۇنىڭغا قەتئىي ئىشەندىمكى، گەرچە ئۇ ئۆزىنىڭ ئوتتەك ئاتىلىق مېھرىنى پات - پات ئىزھار قىلىپ تۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ئوغلىنى زادىلا ياخشى كۆرمەيتتى.

— سەندىن ئايرىلىپ كاتىيەنىڭ قېشىغا باردىم، — دېدى ئالیوشا ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي، — ئېيتىپ ئۆتكىنىمدەك، ئاشۇ كۈنى ئەتىگەندە بىز بىر - بىرىمىزنى تامامەن چۈشەندۇق، بۇ ئىش غەلىتىلا يۈز بەردى... مەن ھەتتا ئېسىمگىمۇ ئالالمايۋاتىمەن... بىرنەچچە ئېغىز قىزغىن پاراڭ، ئوچۇق - ئاشكارا ئىزھار قىلىنغان ھېسسىيات ۋە ئوي - پىكىر بىلەنلا بىز مەڭگۈلۈك سىرداش دوستلاردىن بولۇپ كەتتۇق. سەن چوقۇم ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇپ قوي، ناتاشا، ئۇ مېنىڭ ئالدىمدا سېنىڭ كۆپ ياخشى گەپنى قىلدى، سېنى شۇنداق ياخشى تەسۋىرلىۋەتتى ! ئۇ ماڭا: «ئۇ سېنىڭ ئەڭگۈشتەرىڭ» دېدى ! ئۇ ئۆزىنىڭ كۆزقاراشلىرى ۋە كىشىلىك ھاياتقا بولغان تونۇشىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ نەقەدەر سەممىي، نەقەدەر قىزغىن قىز - ھە ! ئۇ مەسئۇلىيەت توغرۇلۇق توختالدى، بىزنىڭ بۇرچىمىز توغرۇلۇق سۆزلىدى، ھەممىز ئىنسانىيەت ئۈچۈن خىزمەت

قىلىشىمىز كېرەك، دېدى. شۇڭا، بەش - ئالتە سائەتلىك سۆھبەت بىزدە بىر ئەھدە - كېلىشىم ھاسىل قىلدى، ئاخىرىدا بىز بۇ خىل دوستلۇقنى مەڭگۈ ساقلاشقا، مۇشۇ ھاياتىمىزدا ئورتاق كۆرەش قىلىشقا قەسەم ئىچىشتۇق.

— نېمىگە كۆرەش قىلىسىلەر؟ — سورىدى كىنەز ھاڭ - تاڭ بولۇپ.

— مېنىڭدىكى ئۆزگىرىش شۇنداق چوڭ ئىكەنكى، دادا، ھەيران قېلىشقا ئەلۋەتتە ھەقلىقسەن، ھەتتا مەن سېنىڭ خىلمۇ خىل گۇمانىي پىكىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويىدىغانلىقىڭنى ئاللىقاچان پەرەز قىلىپ بولغان، — دەپ جاۋاب بەردى ئالیوشا رەسمىي يوسۇندا، — ھەممىڭلار ئەمەلىيەتچىل ئادەملەر. سىلەرنىڭ ۋاقتى ئۆتكەن نۇرغۇن مىزانلىرىڭلار بار، بۇ مىزانلار شۇ قەدەر قاتتىق ھەم ئېغىر. سىلەر بارلىق يېڭى شەيئىلەرگە ۋە ياش، يېڭى جانغا گۇمانىي، دۇشمەنلىك كۆز بىلەن قارايسىلەر ھەم ئۇلارنى مەسخىرە قىلىسىلەر. لېكىن، ھازىر مەن سەن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى بىلىدىغان مەن ئەمەس، مەن باشقىچە بىر ئادەم بولدۇم. دۇنيادىكى ھەرقانداق ئادەمگە ۋە ھەرقانداق ئىشقا باتۇرلۇق بىلەن يۈزلىنەلەيدىغان بولدۇم. ئېتىقادىمنىڭ توغرىلىقىغا قەتئىي ئىشىنىدىكەنمەن، دېمەك، ئۇنىڭغا مۇتلەق رىئايە قىلىمەن. نىشاندىن ئاداشمىساملا، سەممىي ئادەم بولالايمەن. ماڭا مۇشۇلا كۇپايە. سىلەرگە كەلسەم، نېمە دېگۈڭلار كەلسە دەۋېرىڭلار، مەن ئۆزۈمگە ئىشىنىمەن.

— ئوھو ! — دېدى كىنەز ئۇنى مازاق قىلىپ.

ناتاشا ئەنسىزلىك ئىچىدە بىزگە سەپسالدى. ئۇ ئالیوشادىن ئەنسىرەۋاتاتتى. ئالیوشا گەپ بىلەن بولۇپ كېتىپ ئۆزىنى ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويماتتى، بۇنسى ناتاشاغا ئايدىڭ ئىدى. ئۇ ئالیوشانىڭ بىزنىڭ ئالدىمىزدا، بولۇپمۇ دادىسىنىڭ ئالدىدا سەتچىلىككە قېلىشنى خالىمايتتى.

— نېمە دەۋاتىسەن، ئالیوشا ! پەلسەپىۋى مەسىلىلەر

ئۇستىدە توختىلىۋاتقاندەك قىلىسەن، ــ دېدى ناتاشا، ــ ساڭا بىرەرسى ئۆگىتىپ قويغان بولسا كېرەك، ھەممىنى سۆزلىگەن.

ــ سۆزلەيمەن ! ــ دېدى ئالىيوشا، ــ سەن ھازىرلا چۈشىنىپ قالىسەن: كاتيەنىڭ ئىككى شىرەم تۇغقىنى بار ئىكەن، نەۋرە ئاكىسى بىلەن نەۋرە ئۆكىسى ئوخشايدۇ، بىرسىنىڭ ئىسمى لېۋېنكا بولۇپ، ئىستۇدېنت ئىكەن، يەنە بىرسىنىڭ ئىسمى بورېنكا بولۇپ، ئادەتتىكى يىگىت ئىكەن. كاتيە ئۇلار بىلەن كەلدى ـ باردى قىلىپ تۇرىدىكەن. ئۇلارنى ئادەتتىكى ئادەم دېگىلى بولمايدىكەن ! ئۇلار كىنەز ئايىمنىڭ قېشىغا ئاساسەن دېگۈدەك بارمايدىكەن. مەن كاتيە بىلەن ئادەملەرنىڭ مەسئۇلىيىتى، بۇرچى دېگەندەك مەسىلىلەر ئۇستىدە سۆزلىشۋاتقاندا، ئۇ ماڭا ئۇلارنىڭ گېپىنى قىلدى ھەمدە دەرھال ئۇلارغا باغاقچە يازدى. مەن باغاقچىنى ئېلىپ، شۇ ئان ئۇلار بىلەن تونۇشۇشقا باردىم. شۇ كۈنى كەچتە بىز جان دوستلاردىن بولۇپ كەتتۇق. ئۇلارنىڭ ئەتراپىدا ھەر خىل كەسىپتىكى ئون نەچچە ئادەم بار ئىكەن، بەزىلىرى ئىستۇدېنت، ئوفىتسېر، سەنئەتكار، يەنە بىر يازغۇچىمۇ بار تېخى... ھەممىسى سىزنى بىلىدىكەن، ئۇۋان پېتروۋىچ، سىزنىڭ ئەسەرلىرىڭىزنى ئوقۇغانكەن، يېڭى ئەسىرىڭىزنىڭ دۇنياغا كېلىشىنى كۈتۈۋاتقانلارمۇ بار ئىكەن. ئۇلار ئۆز ئاغزى بىلەن ماڭا شۇنداق دېدى. مەن ئۇلارغا سىزنى تونۇيدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇلارغا سىزنى تونۇشتۇرۇپ قويۇشقىمۇ ماقۇل بولدۇم. ئۇلار بەئەينى ئۆز قېرىندىشىدەك ماڭا كەڭ قۇچاق ئاچتى. مەن ئاۋۋال ئۇلارغا پات ئارىدا ئۆي ـ ئوچاقلىق بولىدىغانلىقىمنى ئېيتىۋېدىم، ئۇلار مېنى توي قىلغان ئەر دەپ بىلىشتى. ئۇلار بەشىنچى قەۋەتتە، ئەڭ ئۈستۈنكى قەۋەتتە تۇرىدىكەن. پۇرسەت بولسىلا ئۇلار بىر يەرگە جەم بولىدىكەن، لېكىن چارشەنبە كۈنى ئادەتتە لېۋېنكا بىلەن بورېنكانىڭ قېشىغا كېلىدىكەن. ھەممىسى كۆتۈرەڭگۈ روھلۇق ياشلار ئىكەن. ئىنسانىيەتكە قىزغىن مۇھەببەتى بار

ئىكەن. بىز ھازىرىمىز ۋە كېلەچىكىمىز ئۇستىدە پىكىرلەشتۇق. پەن ۋە ئەدەبىيات مەسىلىلىرى ئۇستىدە سۆزلەشتۇق. ئۇلار شۇنداق ياخشى سۆزلىدى. شۇنداق راستچىل، سەمىمىي سۆزلىدى... بىر ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىمۇ دائىم بېرىپ تۇرىدىكەن. ئۇلار شۇنداق ئىناق ئۆتىدىكەن، شۇنداق ئېسىل ئىكەن ! ئۇنداق يىگىتلەرنى زادىلا ئۇچرىتىپ باقماپتىكەنمەن ! ئىلگىرى نەلەردە يۈرگەن بولغىيدىم؟ كىملەرنى كۆرگەن بولغىيدىم؟ قانداق مۇھىتتا ئۆسۈپ يېتىلگەن بولغىيدىم؟ پەقەت سەنلا، ناتاشا، مەن بىلەن بۇ خۇسۇسىدا سۆزلەشكەنىدىك. ئاھ، ناتاشا، سەن ئۇلار بىلەن تونۇشۇشۇك كېرەك، كاتيە ئۇلار بىلەن تونۇشتى. ئۇلار ئۇنى ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالىدۇ، كاتيە بالاغەتكە يېتىپ مىراسقا ۋارىسلىق قىلغاندىن كېيىن، بىر مىليون روبلى ئىئانە قىلىپ ئىجتىمائىي پاراۋانلىق ئۇچۇن ئىشلىتىش توغرىسىدا لېۋېنكا بىلەن بورېنكاغا ۋەدە بەردى.

— بۇ بىر مىليون لېۋېنكا بىلەن بورېنكانىڭ، جۇملىدىن ئۇلارنىڭ ئاشۇ تەشكىلاتنىڭ ئىلكىدە بولسا كېرەك. شۇنداقمۇ؟ — سورىدى كىنەز.

— ياق، ئۇنداق ئەمەس. بۇنداق دېسەڭ نومۇسسىزلىق بولىدۇ، دادا ! — دەپ توۋلىۋەتتى ئالیوشا تاقەتسىزلىك بىلەن، — مەن بۇ پىكرىڭگە قوشۇلمايمەن ! بىر مىليوننى قانداق ئىشلىتىش توغرۇلۇق مۇزاكىرىلەشتۇق. ئۇزاق مەسلىھەتلەشتۇق. ئۇنى قانداق ئىشلىتىش كېرەك؟ ئاخىرىدا، ئاۋۋال ئىجتىمائىي تەلىم - تەربىيەگە ئىشلىتىش قارارىغا كەلدۇق...

— شۇنداق، مەن ھازىرغا قەدەر كاتېرىنا فېدوروۋنانى ھەقىقەتەنمۇ تولۇق چۈشىنىپ كەتمىدىم، — كىنەز ئۆزىگە سۆزلەۋاتقاندەك قىلاتتى، چىرايى ھېلىمۇ مەسخىرىلىك ئىدى، — ئۇنىڭدىن زور ئۈمىد كۈتىدىغانلىقىمغا قارىماي، بۇنداق ئىش قىلىدىغانلىقىنى زادى ئويلىماپتىكەنمەن...

— نېمە بوپتۇ؟ — دېدى ئالىيوشا ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — بۇنىڭ ھەيران قالغۇدەك نېمىسى بار؟ سېنىڭ جاھاندارچىلىق پەلسەپەڭدىن چەتنەپ كەتتىمۇ يا، ھازىرغىچە ھېچكىم بىر مىليون رۇبلى ئىئانە قىلىپ باقمىدىغۇ، لېكىن ئۇ شۇنداق قىلماقچى، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ ناۋادا، ئۇ باشقىلارغا تاپىنىپ ياشاشنى خالىمىسا، بۇنىڭغا نېمە ئامال؟ چۈنكى، بىرنەچچە مىليون رۇبلىغا تاپىنىپ ياشاشنىڭ ئۆزى باشقىلارغا تاپىنىپ ياشىغانلىق بولىدۇ. مەن بۇ نۇقتىنى ئەمدى چۈشەندىم. ئۇ ۋەتەن ۋە خەلققە كېرەكلىك ئادەم بولماقچى، ئۆزىنىڭ ئىئانىسى ئارقىلىق خەلقنە نەپ يەتكۈزمەكچى. ئىئانە دېگەن سۆزنى ئېلىپبە كىتابلىرىمىزدىلا كۆرگەن، لېكىن بىر مىليون ئىئانە قىلغاننى سەن كۆرگەنمىدىڭ؟ مەن شەكسىز ئىشىنىدىغان، جاھان ئەھلى بارىكاللا ئوقۇيدىغان جاھاندارچىلىق پەلسەپىسى نېمە ئاساسىغا قۇرۇلۇشى كېرەك؟ دادا، ماڭا نېمىشقا بۇنداق قارايسەن؟ ئالدىڭدىكى ئادەمنى ھەزىلكەش، سارىڭ دەۋاتامسەن؟ سارىڭ دېسەڭ دەۋەرگىن ! ناتاشا، كاتيەنىڭ بۇ ئىشقا بولغان قارىشىنى ئاڭلاپ باققۇلۇق، ئۇ: « مۇھىمى كاللا ئەمەس، كاللىغا يېتەكچىلىك قىلىدىغان خاراكتېر، قەلب، ئالىيجاناب پەزىلەت ۋە تەرەققىيپەرۋەرلىك مۇھىم» دېگەنىدى، تېخىمۇ مۇھىمى بېزمىكىنىنىڭ بۇ توغرىدا قىلغان ئالتۇندەك سۆزى. بېزمىكىن لېۋېنكا بىلەن بورېنكانىڭ دوستى، شۇنداقلا بىزنىڭ رەھبىرىمىز، ئۇ راستلا بىر تالانت ئىگىسى ! تۇنۇگۈن ئۇ مۇنداق دېدى: «بىر ئادەم ئۆزىنىڭ سارىڭلىقىنى تونۇپ يەتكەندە، ئۇ سارىڭ بولمىغان بولىدۇ!» دېگەنلىرى بەرھەق ! بۇنداق ھېكمەتلىك سۆزلەرنى ئۇنىڭدىن ھەر ۋاقىت ئاڭلاش مۇمكىن. ئۇ ھەقىقەت تارقىتىۋاتىدۇ.

— ھەقىقەتنىمۇ تالانتلىق ئىكەن ! — دېدى كىنەز پىكىر بايان قىلىپ.

— مېنى مەسخىرە قىلىۋاتسەن. لېكىن، سەن ماڭا بۇنداق

گەپلەرنى ئېيتىپ باقمىغان، دوستلىرىڭمۇ بۇنداق سۆزلەرنى قىلالمايدۇ. ئەكسىچە، سىلەر ھەر دېسىلا ئۇنى يوشۇرۇشقا تىرىشىسىلەر، ھە دېسىلا يۈزۈڭلارنى تۆۋەن سېلىپ، بېلىڭلارنى بەكرەك ئېگىۋالىسىلەر ـ دە، خۇددى قولۇڭلاردىن راستلا كېلىدىغاندەك، ھەممە ئادەمنىڭ بوينى، ھەممە ئادەمنىڭ بۇرنىنى مۇئەييەن قىلىپتا، مۇئەييەن ئۆلچەمدە ئۆستۈرمەكچى بولىسىلەر. تېخى بىزنى خىيالپەرەس دەپ قارايسىلەر! تۇنۇگۈن ئۇلارنىڭ ماڭا ئېيتقان سۆزلىرىنى ئاڭلىغان بولساڭ ئىدىڭ...

ـــ سىلەر تۇنۇگۈن نېمە دېيىشتىڭلار، نېمىلەرنى ئويلىدىڭلار؟ ئالیوشا، چاپسان ئېيتساڭچۇ، تېخىچە قايمۇقۇپ قېلىۋاتىمىز، ـــ دېدى ناتاشا.

ـــ ئالاھازەل تەرەققىياتقا، مېھرىبانلىققا تۇرتكە بولىدىغان بارلىق ئىشلار توغرىسىدا، بۇلار نۆۋەتتىكى خىلمۇخىل مەسىلىلەر بىلەن مۇناسىۋەتلىك. بىز يەنە ئاخبارات ئەركىنلىكى، يېقىندىلا يولغا قويۇلغان ئىسلاھات توغرۇلۇقمۇ سۆزلەشتۇق. ئىنسانىيەتكە بولغان مېھىر ـ مۇھەببەت ۋە بەزى جامائەت ئەربابلىرى توغرۇلۇق سۆزلەشتۇق، بىز ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇدۇق ۋە تەتقىق قىلدۇق. لېكىن، مۇھىمى، بىر ـ بىرىگە سەممىي بولۇش، قارشى تەرەپنىڭ كۆزقارىشىغا ئاشكارا پىكىر بېرىش، ئەمما تەڭقىسلىقتا قويماسلىق توغرىسىدا ۋەدىلەشتۇق. سەممىي، ساپ دىل، ئوچۇق ـ ئاشكارا بولغاندىلا، ئاندىن مەقسەتكە يەتكىلى بولىدۇ. بېزمېكىن مۇشۇ نۇقتىغا يېتىش ئۈچۈن تىرىشقان. مەن كاتىيەگە بۇ ئىشنى سۆزلەپ بەرگىنىمدە، ئۇ بېزمېكىنىڭ قارىشىغا تامامەن قوشۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. شۇڭا، بېزمېكىنىڭ رەھبەرلىكىدە، ھەممىزدە ئۆمۈر بويى دۈرۈس، سەممىي بولىمىز، باشقىلارنىڭ قانداق قارىشىدىن، قانداق باھا بېرىشىدىن قەتئىينەزەر، ھەرگىز تەۋرەنمەيمىز، ھەتتا بىزنىڭ قىزغىنلىقىمىز، ئىنتىلىشىمىز، خاتالىقىمىز سەۋەنلىك، ئىزا

تارتمايمىز، باتۇرلارچە ئالغا باسمىمىز، دەپ قەسەم ئىچىشتۇق. مۇبادا سەن باشقىلارنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولاي دېسەڭ، ئالدى بىلەن ئۆزۈڭنى ھۆرمەتلىشىڭ كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا، ئاندىن باشقىلار سېنى ھۆرمەتلەيدۇ. بۇ بېزمىكىنىڭ نۇقتىئىنەزىرى، كاتيە تامامەن قوللايدۇ. قىسقىسى، ھازىر بىزدە ئورتاق ئېتىقاد تۇغۇلدى. يەنە كېلىپ ھەممىمىز ئۆزىمىز ئۇستىدە بىر قۇر تەتقىقات ئېلىپ بارغاندىن كېيىن، ئاندىن بىر يەرگە كېلىپ تەسىراتلىرىمىز ۋە ھاسىلاتلىرىمىزنى ئالماشتۇرۇش قارارىغا كەلدۇق...

— قىيىنچىلىق! — دەپ توۋلىۋەتتى كىنەز تاقەتسىزلىك بىلەن، — بېزمىكىنى داۋاملاشتۇرۇش ئادەم؟ بولمايدۇ، بۇنداق كېتىۋېرىشكە بولمايدۇ...

— نېمىشقا بولمايدىكەن؟ — دېدى ئالىيوشا گەپنى تارتىۋېلىپ، — ئاڭلاپ تۇر، دادا، مەن نېمىشقا سېنىڭ ئالدىڭدا بۇ گەپلەرنى قىلىمەن؟ چۈنكى، مەن سېنى بىزنىڭ سېپىمىزگە قوشۇلسا ئىكەن دەيمەن ھەم شۇنداق بولۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن. مەن ئۇلارغا ساڭا ۋاكالىتەن ماقۇل بولدۇم. مېنى مازاق قىلىۋاتسەن، راست دەيمەن، مازاق قىلىدىغانلىقىڭنى ئاللىبۇرۇن پەرەز قىلغانىدىم! گېپىمنى دەۋالاي! سەن ئاق كۆڭۈل، ئالىيجاناب ئادەم، ئۆزۈڭمۇ بىلىپ قالسەن! سەن ئۇ ئادەملەرنى چۈشەنمەيسەن ھەم ئۇلارنى كۆرۈپ باقمىغان، كۆز قاراشلىرىنى تېخىمۇ ئاڭلاپ باقمىغان. مۇبادا ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان ھەم بىر قۇر تەتقىق قىلىپ كۆرگەن بولساڭ، جەزمەن چوڭقۇر بىللىك ئادەمگە ئايلانغان بولاتتىڭ، لېكىن سەن ئۇلارنى كۆرمەي، بىللە بولماي تۇرۇپ، ئۇلارغا قانداقمۇ توغرا باھا بېرەلەيسەن؟ سەن ئۇلارنى چۈشىنىمەن دەپ قارايسەن. ياق، سەن ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بارغان، سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىلا، مانا شۇ چاغدىلا ۋەدە بېرىمەنكى، سەن بىزنىڭ ئادىمىمىز بولىسەن! مۇھىمى، مەن سېنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىش

ئۇچۇن باش قاتۇرۇۋاتىمەن. ئۆزۈڭ تۇرۇۋاتقان ئاشۇ جەمئىيەتنىڭ سېنى نابۇت قىلىۋېتىشىدىن ساقلىنىش ئۇچۇن، ئېتىقادىڭدىن ۋاز كېچىشىڭگە يار دەم قىلىۋاتىمەن!

كىنەز بۇ سەپسەتىلەرگە ئۇن - تىنسىز قۇلاق سېلىۋاتاتتى، يۈزلىرىگە زەھەرخەندىلەرچە سوغۇق كۈلكە يۈگۈرۈپ، سەسكىنىش تۇسىنى ئالغانىدى. ناتاشا ئۇنىڭغا بىزارلىق بىلەن قاراپ تۇراتتى. كىنەز بۇنى كۆرگەن بولسىمۇ، ھېچ ئىش بولمىغاندەك قىياپەتكە كىرىۋالدى. ئالیوشا ئەدىلا گېپىنى توختىتىشىغا، كىنەز ئەسەبىيلەرچە بىرپەس كۈلۈپ كەتتى. ئۇ ئۆزىنى يوقتىپ قويغاندەك، ئورۇندۇققا يۆلىنىپ قالدى. لېكىن، بۇ ساختا كۈلكە ئىدى. ناھايىتى روشەنكى، ئۇنىڭ توختىماي قاقاھلاپ كۈلۈشىدىكى بىردىنبىر مەقسىتى ئالیوشانى ئوسال ھالغا چۈشۈرۈش، مازاق قىلىش، ئۇنىڭغا ھاقارەت قىلىش ئىدى. ئالیوشا راستلا ئازار يېدى. ئۇنىڭ چىرايى ئەلەملىك تۇس ئالدى. لېكىن، ئۇ دادىسى مەسخىرىلىك كۈلكىسىنى توختاتقۇچە سەۋرچانلىق بىلەن كۈتۈپ تۇردى.

— دادا، — دېدى ئۇ ئەلەم بىلەن، — مېنى نېمىشقا مازاق قىلىسەن؟ مەن ساڭا سەممىي مۇئامىلە قىلىۋاتىمەن. ناۋادا سەن مېنى ئەخمەقلىق قىلىۋاتىدۇ دەپ قارىغان بولساڭ، ئۇنداقتا چۈشەندۈر، مازاق قىلما. سېنىڭ مازاق قىلىۋاتقىنىڭ نېمە؟ بۈگۈنكى كۈندە مەن مۇقەددەس ھەم ئالىيجاناب دەپ قارىغان نەرسىلەرنىمۇ؟ بوپتۇ، مەن يولدىن ئازغانمۇ بولاي، خاتالاشقانمۇ بولاي، سەن ئىلگىرى دېگەندەك ساراڭمۇ بولاي، بۇنىڭ ھەممىسى توغرا ئەمەس، بىراق مەن خاتالاشقان تەقدىردىمۇ، ھەرھالدا ناھايىتى سەممىي، ئاق كۆڭۈلمەن. مەن ئېسىل پەزىلىتىمدىن مەھرۇم بولمىدىم. مەن ئالىيجاناب ئىدىيەنى ئۇلۇغلايمەن. سېنىڭ ۋە سىلەرنىڭ ئادەملىرىڭلارنىڭ ئەزەلدىن ماڭا يېتەكچىلىك قىلىپ باقمىغانلىقىنى، مېنى سىلەرگە ئەگىشىشكە ئۇندەيدىغان ھېچقانداق باتۇرانە ھەرىكەت كۆرسەتمىگەنلىكىڭلارنى

بۇرۇنلا ئېيتقانىدىم. ئۇلارنىڭ كۆز قاراشلىرىنى ئاغدۇرۇۋېتەلمىسەڭلار، ئۇلارنىڭكىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان پىكىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويالمىساڭلار، ئۇ ھالدا مەن سىلەرگە ئەگىشىپ ماڭمەن. لېكىن، مېنى مازاق قىلما، چۈنكى بۇنداق قىلىش ماڭا قاتتىق ئازار بولىدۇ.

ئالیوشا بۇ گەپلەرنى تولىمۇ سەممىي تەرزدە، بەلكى بىر خىل غۇرۇر بىلەن ئېيتتى. ناتاشا ھېسداشلىق بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى. ئوغلىنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىغان كىنەز قاتتىق ھەيران قالدى ـ دە، تەلەپپۇزىنى ئۆزگەرتتى.

ـــ ساڭا قىلچىمۇ ھاقارەت قىلغۇم يوق، ئوغلۇم، ـــ دېدى ئۇ جاۋابەن، ـــ ئەكسىچە، ساڭا ئىچىم ئاغرىۋاتىدۇ. سەن ھاياتىڭدىكى مۇھىم بىر قەدەمنى بېسىش ئالدىدا تۇرىسەن، شۇ ئارقىلىق ئۆزۈڭنىڭ ئەمدى تەنتەك بالا ئەمەسلىكىڭنى ئىسپاتلىماقچى بولۇۋاتىسەن. مېنىڭ ئويۇمۇ شۇ، مەن ئىختىيارسىز كۈلۈپ تاشلىدىم، سېنى ئوسال قىلىش نىيىتىم يوق.

ـــ مەندە نېمە ئۈچۈن بۇنداق تۇيغۇ بولىدۇ؟ ـــ دېدى ئالیوشا ئازاب بىلەن، ـــ مەن نېمە ئۈچۈن ئۆزاقتىن بېرى ئىزچىل تۇرده، سەن مېنى ئۆچ كۆرۈۋاتقاندەك، مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك، ئاتا بولغۇچى ئوغلىغا تۈتۈشقا تېگىشلىك پوزىتسىيە تۇتمايۋاتقاندەك ھېسسىياتتا بولۇپ كەلدىم. مۇبادا مەن سېنىڭ ئورنۇڭدا بولۇپ قالسام، ھەرگىزمۇ ھازىرقىدەك ئۆز ئوغلۇمنى ئوسال قىلمىغان بولاتتىم، دەپ ئويلايمەن. خوپ، ھازىردىن باشلاپ سەممىي مۇئامىلە قىلىشايلى، مەڭگۈ شۇنداق قىلايلى، ئارىمىزدا ئەمدى ئارازلىق بولمىسۇن. ئۇنداق بولسا... مەن كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلاي: مەن كىرىپلا بۇ يەردە ئاز ـ تولا ئۇقۇشماسلىق يۈز بەرگەنلىكىنى ھېس قىلدىم. تەسەۋۋۇرۇم بىلەن سىلەرنى كۆرگەندىكى مەنزىرە ئانچە ئوخشىمايدۇ. شۇنداقمۇ؟ ئەگەر راستلا شۇنداق بولسا، ھەممىڭلار ئۆزۈڭلارنىڭ

هەقىقىي ئوي - خىيالىنى ئېيتىپ بېقىڭلار، ماقۇلمۇ؟ سەممىيلىك نۇرغۇن ئۇقۇشماسلىقلارنى سۈپۈرۈپ تاشلايدۇ!

— ئۇنداقتا سەن دەپ باققىن، ئالىيوشا! — دېدى كىنەز، — سېنىڭ ئويلىغىنىڭ ناھايىتى توغرا. بىز مۇشۇ يەردىن قول سېلىشىمىز مۇمكىن، — ئۇ ناتاشاغا لاپپىدە قاراپ قويدى.

— سەممىيلىكىمدىن خاپا بولما، — دېدى ئالىيوشا، — بۇنداق قىلىشنى ئۆزۈڭ ئارزۇ قىلغان، تەلەپ قىلغان. سەن مېنىڭ ناتاشا بىلەن توي قىلىشىمغا قوشۇلغان، بىزگە بەخت ئاتا قىلىش بىلەن بىللە، ئۆزۈڭ ئۇستىدىنمۇ غالىب كەلگەن. سەن كەڭ قورساق، بىز سېنىڭ ئالىيجاناب پەزىلىتىڭدىن مىننەتدارمىز. لېكىن، ھازىر سەن نېمىشقا كۆرەڭلىك بىلەن ماڭا، سەن تېخى كۇلكىلىك بالا، ئەر بولۇشقا مۇناسىپ كەلمەيسەن، دەپ بېشارەت بېرىسەن. يەنە كېلىپ ھە دېسىلا ناتاشانىڭ ئالدىدا مېنى مازاق قىلىشنى، ئاھانەتكە قويۇشنى، ھەتتا قارا چاپلاشنى ئويلايسەن، پۇرسەت چىقسىلا مېنى ئوسال قىلىپ، كۆڭلۈڭنى خۇش قىلىسەن، بۇنى مۇشۇ تاپتا ئەمەس، خېلى بۇرۇنلا تونۇپ يەتكەنىدىم. سەن مەلۇم بىر غەرەزنى كۆڭلۈڭگە پۈككەن، ناتاشا ئىككىمىز توي قىلساق تولىمۇ كۇلكىلىك، تولىمۇ بىمەنىلىك بولىدىغانلىقىنى، بىر - بىرىمىزگە زادىمۇ ماس كەلمەيدىغانلىقىمىزنى كۆچۈڭنىڭ بارىچە ئىسپاتلىماقچى بولۇۋاتىسەن. راست، ھەتتا ئۆزۈڭمۇ بىزنى دەپ قىلغان ئورۇنلاشتۇرۇشۇڭغا ئىشەنمەيسەن. بۇلارنى چاقچاق، ئۇخلىماي كۆرگەن چۈش، بىر مەيدان كۇلكىلىك ئويۇن دەپ قارايسەن... مەن بۇگۈنكى گەپلىرىڭگە ئاساسەن بۇ يەكۇننى چىقىرىۋاتقىنىم يوق. ئاشۇ كۇنى كەچتە، يەنى سەيشەنبە كەچتە مەن ناتاشانىڭ قېشىدىن سېنىڭ قېشىڭغا قايتىپ بارغان چاغدىلا، سەن بەزى غەلىتە گەپلەرنى — مېنى ئازابلايدىغان، كۆڭلۈمگە ئازار بېرىدىغان غەلىتە گەپلەرنى قىلغان. چارشەنبە كۇنى، سەن پېتېربۇرگدىن كېتىدىغان چاغدا بىزنىڭ نۆۋەتتىكى

ئەھۋالىمىز توغرىسىدا يەنە بەزى بېشارەتلەرنى بەرگەنىدىك، كەمىستىش تەلەپپۇزىدا بولمىسىمۇ ناتاشا توغرۇلۇق توختالغانىدىك، لېكىن ئۇ گەپلەر سېنىڭ ئاغزىڭدىن ئاڭلاشنى خالايدىغان گەپلەر ئەمەس، بەلكى تولىمۇ يېڭىلىتەك، ھېسسىياتسىز، ھۆرمەتسىزلىك... ئىشقىلىپ، دەپ بەرگىلى بولمايدىغان بىر خىل ھېسسىياتتا بولغانىدىم، بىراق سېنىڭ تەلەپپۇزۇڭنى ئاڭلاپلا چۈشەندىم. كۆڭلۈمدە ھەممىنى چۈشىنىمەن. قېنى ھازىر ماڭا ئېيتىپ بەرگىن، خاتا ئويلىغان بولسام، مېنى بۇ خىيالدىن ۋاز كېچىشكە قايىل قىلغىن، ماڭا ئاز ـ تولا ئىشەنچ ئاتا قىلغىن... يەنە ناتاشامۇ بار، چۈنكى سەن ئۇنىڭمۇ كۆڭلىگە ئازار بەردىڭ. مەن ئىشكىتىن كىرىپلا بۇنى بىلىپ قالدىم...

ئالیوشانىڭ گەپلىرى قىزغىن ھەم قەتئىي ئىدى. ناتاشا پۈتۈن دىققىتى بىلەن ئاڭلاپ تۇراتتى، ئۇ قاتتىق ھاياجاندىن چىرايى نۇرلىنىپ كەتكەنىدى، ئۇ بىرنەچچە قېتىم ئۆز - ئۆزىگە: «شۇنداق، شۇنداق، تامامەن شۇنداق !» دەۋەتتى. كىنەز بەكمۇ ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدى.

ــ دوستۇم، ــ دېدى ئۇ، ــ ئىلگىرى ساڭا دېگەن گەپلىرىم ئەلۋەتتە ئېسىمدە يوق. لېكىن، گەپلىرىمنى شۇنداق چۈشەنگەن بولساڭ، بۇ بەكمۇ غەلىتىلىك، مەن سېنىڭ كاللاڭدىكى بۇ خىياللارنى قولۇمدىن كېلىشچە يوق قىلماقچى، بايىاتىنقى كۈلكەمگە كەلسەم، ئۇنىڭدىن بەزى ئىشلارنى چۈشىنىش ئاسان. ساڭا ئېيتسام، مەن كۈلكە ئارقىلىق ئازابىمنى يېپىۋاقچىدىم. ئەگەر سېنى پات ئارىدا توي قىلىدۇ، دېسە، مېنىڭچە، بۇ ئەھمىيەتتىن يىراق، ئۇچىغا چىققان بىمەنىلىك. گەپنى ئوچۇقلا قىلغانلىقىمنى كەچۈر. سەن مېنى كۈلدۈڭ دەپ ئەيىبلىدىڭ، لېكىن ھەممىگە سەن ئەيىبلىك. مېنىڭ خاتالىقىم شۇ يەردىكى، يېقىندىن بۇيان ساڭا كۆڭۈل بۆلۈشۈم يېتەرسىز بولدى. شۇڭا، بۇگۈن كەچ بولغاندا ئاندىن سېنىڭ نېمە ئىشلارنى

قىلىۋاتقانلىقىڭنى بىلدىم. ھازىر ناتالىيە نىكولايېۋنا ئىككىنچىلارنىڭ كەلگۈسىنى ئويلىساملا كۆڭلۈم دەككە ـ دۈككىگە چۈشىدۇ. مەن بەك تىت ـ تىت بولۇپ كېتىۋاتىمەن. مېنىڭچە، ئىككىنچىلارنىڭ پەرقى بەك چوڭ. ھەرقانداق مۇھەببەت يوقلىدۇ، لېكىن پەرق مەڭگۈلۈك بولۇپ قالىدۇ. مەن ھازىر سېنىڭ تەقدىرىڭنى قىياس قىلىۋاتمايمەن، مۇبادا راستلا سېنى ئويلايدىغان بولسام، سەن ئۆزۈڭنىمۇ، ناتالىيە نىكولايېۋنانىمۇ نابۇت قىلىسەن، جەزمەن نابۇت قىلىسەن ! باياتىن سەن ئىنسانىيەتكە بولغان مۇھەببەت، بۈيۈك ئېتىقاد توغرۇلۇق توپتوغرا بىر سائەت سۆزلىدىڭ، يەنە سەن تونۇشقان ئالىيجانىاب ھېلىقى كىشىلەرمۇ بار. ئەمما، سەن ئىۋان پېترۇۋىچنىن باياتىن ئىككىمىز پەلەمپەي ئارقىلىق تۆتىنچى قەۋەتكە چىقىپ، ئىشىك ئالدىغا كەلگەن چېغىمدا ئۇنىڭغا نېمە دېگەنلىكىمنى سوراپ باققىن، خۇدا بولغاچقىلا، جېنىمىزغا ۋە پۈتىمىزغا بالا يەتمىدى. كاللامغا قانداق خىيال كەلگەنلىكىنى بىلەمسەن؟ ئىچىم سىقىلدى، ناتالىيە نىكولايېۋنانى شۇنچە ياخشى كۆرۈپ تۇرۇقلۇق، ئۇنى مۇشۇ كاساپەت يەرگە سولاپ قويۇشقا قانداقمۇ چىدىدىڭ؟ ئوبدان ئويلاپ باققىن، روزغارىڭ بولمىغانىكەن، مەسئۇلىيەتنى زىممەڭگە ئېلىشقا قۇربىڭ يەتمىگەنىكەن، خەقكە ئەر بولۇشقا، ھەرقانداق مەسئۇلىيەتنى ئۈستۈڭگە ئېلىشقا نېمە ھەققىڭ بار. مۇھەببەتلا كۈپايە قىلمايدۇ، مۇھەببەتنى ھەربىر ئارقىلىق ئىسپاتلاش كېرەك، بىراق سېنىڭ كۆزقارىشىڭ: «مەن بىلەن جاپا چەككەن تەقدىردىمۇ، مەن بىلەن تۇرمۇش كەچۈرۈشى كېرەك» دېگەندىن باشقا گەپ ئەمەس. ۋاھالەنكى، بۇ ئىنسانپەرۋەرلىككە ياتمايدۇ، ئالىيجانابلىقمۇ بولمايدۇ ! ھە دېسىلا مېھرىبانلىق توغرىسىدا گەپ سېتىپ، ئىجتىمائىي مەسىلىلەرگە قىزغىن بېرىلىپ، مۇھەببەت ئالدىدا ئۆتكۈزگەن گۇناھىنى قىلچە سەزمەسلىكىڭ ئۆزى چۈشەنگىلى بولمايدىغان بىر ئىش ! گېپىمنى بۆلمەڭ، ناتالىيە نىكولايېۋنا، گېپىمنى

دەۋالاي. مەن بەكمۇ ئازابلىنىپ كېتىۋاتىمەن، ئىچ - قارنىمنى تۆكۈۋالمىسام بولمايدۇ. ئالیوشا، ئابايا سەن بىرنەچچە كۈندىن بېرى ئۆزۈڭنىڭ بارلىق ئېسىل، گۈزەل شەيئىلەرگە ئىشتىياق باغلىغانلىقىڭنى، بىزنىڭ دوستلىرىمىزدا كىشىنى ئالغا ئىنتىلدۇرىدىغان نەرسىلەرنىڭ يوقلۇقىنى، پايدا - مەنپەئەت قوغلىشىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغانلىقىنى ئېيتقانىدىڭ. بىراق، كەينىڭگە بۇرۇلۇپ قارا: سەن ئېسىل، گۈزەل شەيئىلەرگە ئىنتىلسەن - يۇ، لېكىن سەيشەنبىدىن تارتىپ ئۈدا تۆت كۈن بۇ دۇنيادا ساڭا ئەڭ قىممەتلىك بىر قىزنى ئۇنتۇپ قالسەن! ناتالىيە نىكولايېۋنانىڭ سېنى شۇنداق ياخشى كۆرىدىغانلىقى، ئالیجانابلىقى، سەۋەنلىكىڭنى جەزمەن ئەپۇ قىلىدىغانلىقى توغرۇلۇق كاتېرىنا فېدوروۋنا بىلەن مۇنازىرىلەشكەنلىكىڭنى ئۆز ئاغزىڭ بىلەن ئېقرار قىلدىڭ. بىراق، ئۇنىڭ ئەپۇسىغا ئېرىشىشكە نېمە ھەققىڭ بار، بۇنداق دو تىكىشكە قانداق پېتىنىدىڭ؟ ئەجەبا، سەن بىرنەچچە كۈندىن بېرى ناتالىيە نىكولايېۋناغا قانچىلىك ئازاب كەلتۈرگەنلىكىڭنى، ئۇنى قانچىلىك تەشۋىشكە سالغانلىقىڭنى، قانچىلىك ئاھانەتكە قويغانلىقىڭنى ئويلاپ باقمىدىڭمۇ؟ ئەجەبا، سەن ئۇ يەردە يېڭى ئىدىيەگە مەستانە بولغانلىقىڭ ئۈچۈنلا، ئەڭ مۇھىم مەسئۇلىيىتىڭنى نەزەردىن ساقىت قىلساڭ بولامدۇ؟ ئەپۇ قىلىڭ، ناتالىيە نىكولايېۋنا، مەن ۋەدەمدە تۇرمىدىم. بىراق، كۆز ئالدىمىزدىكى ئىش ۋەدىدىن مۇھىم. بۇ نۇقتىنى چۈشىنىسىز... ئالیوشا، سەن ناتالىيە نىكولايېۋنانىڭ ئازاب - ئوقۇبەتلىرىنى ئويلاپ كەلگەن بولساڭ، ئاشۇ تۆت كۈن ئۇنىڭغا دوزاخ ئەمەس، بەلكى ئەڭ گۈزەل چاغلىرى بولۇپ تۇيۇلاتتى. سەن بىر تەرەپتىن خاتالىق ئۆتكۈزسەڭ، يەنە بىر تەرەپتىن بولۇشىغا قۇرۇق گەپ ساتتىڭ، قۇرۇق گەپ ساتتىڭ، ھەممىسى قۇرۇق گەپ... مېنىڭ گېپىم توغرا ئەمەسمۇ؟ ھەممە گۇناھ ئۆزۈڭدە تۇرۇپ، دەردىڭنى تېخى مەندىن ئالماقچىمۇ؟

كىنەز گېپىنى تۇگەتتى، ئۆزىنىڭ ناتىقلىق تالانتىدىن مەمنۇن بولۇپ كەتكەچكە، خۇشاللىقىنى بېسىشقا ئامالسىز قالغانىدى. ئالیوشا ناتاشانىڭ ئازابقا بەرداشلىق بېرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، ئىچى سىيرىلغان ھالدا ئۇنىڭغا لاپىدە قاراپ قويدى. لېكىن، ناتاشا كۆڭلىدە پىلان قۇرۇپ بولغانىدى.

ــ بولدى، ئالیوشا، كۆڭلۈڭنى بۇزما، ــ دېدى ئۇ، ــ بەزىلەرنىڭ گۇناھى سەندىنمۇ ئېغىر. ئولتۇرۇپ گېپىمگە قۇلاق سال، ھازىر مېنىڭ داداڭغا دەيدىغان گېپىم بار. ئەمدى ئاخىرلىشىشى كېرەك.

ــ قېنى ئېيتىڭ، ناتالىيە نىكولايېۋنا، ــ دېدى كىنەز جاۋابەن، ــ مېنىڭ مەرتىم ئىلتىماس ! بۇ تېپىشماقنى پەرەز قىلغىنىمغا ئىككى سائەت بولدى. چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى، بۇنداق ئىززەت ـ ئىكرامغا كۆڭلۇمدە تەييارلىق يوق.

ــ ئېھتىمال شۇنداقتۇ. چۈنكى، سىز چىرايلىق گەپ ـ سۆزلەر بىلەن بىزنى قايمۇقتۇرۇپ، سىرلىق چارە ـ تەدبىرلىرىڭىزنى بىزدىن خۇپىيانە تۇتماقچى. سىزگە چۈشەندۈرگۈدەك ھېچ نەرسە يوق ! سىزگە بەش قولدەك ئايان. ئالیوشا توغرا ئېيتىدۇ. سىزنىڭ ئاداقىقى مەقسىتىڭىز بىزنى ئايرىۋېتىش، سەيشەنبە كۈنى كەچتە سىز بىرمۇبىر ئېدىتلاپ قويغان، بۇ يەردە يۈز بەرگۈسى ھەممە ئىشقا كۆڭلىڭىزدە ئاللىبۇرۇن سان بار ئىدى. مەن بۇرۇن ئېيتقاندەك، مەيلى ماڭا نىسبەتەن بولسۇن ياكى سىزگە نىسبەتەن بولسۇن، ئۆزىڭىز بىر قوللۇق رېژىسسورلۇق قىلغان تويلىشىش ئويۇنىنى ئەسلا پىسەنتىڭىزگە ئالغان ئەمەسسىز. سىز بىز بىلەن مۆكۈشمەك ئوينىۋاتىسىز، سىز بىر تەرەپتىن بىز بىلەن ئويۇن ئوينىغاچ، يەنە بىر تەرەپتىن ئاللىقاچان پىلان تۇزۇپ قويغان، سىزنىڭ ئوينىۋاتقىنىڭىز يۈزدەيۈز ئىشەنچلىك ئويۇن. ئالیوشا سىزگە كايىدى. ھەممە ئىشنى كۆلكىلىك ئويۇن قىلىۋەتتىڭ، دېدى. ئۇنىڭ دېگەنلىرى تامامەن توغرا. سىز ئالیوشاغا كايىماسلىقىڭىز

كېرەك، ئەكسىچە خۇشال بولغىنىڭىز تۇزۇك. چۈنكى، ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز ھالدا، ئۇ سىز كۈتكەن ھەممە ئىشنى ئورۇنلىدى، ھەتتا ئويلىغىنىڭىزدىنمۇ ياخشى ئورۇنلىدى.

مەن بۇتتەك قېتىپلا قالدىم. بۇگۈن كەچتە يۈز بەرگۈسى ئىشلارنى مەنمۇ قىياس قىلىپ باققانىدىم. لېكىن، ناتاشانىڭ گەپىنىڭ ئوچۇقىنى ئېيتىشى ۋە ئوچۇق - ئاشكارىلا كۆزگە ئىلماسلىقى نېمىلا دېگەنبىلەن مېنى قاتتىق چۆچۈتۈۋەتتى. ئۇ راستلا بەزى ئەھۋاللارنى بىلگەنىدى. شۇڭا، دەرھال گەپنى ئۇزۇۋېتىش نىيىتىگە كەلگەنىدى. ئۇ كىنەزگە گەپنى ئوچۇق قىلىۋېتىش ئۈچۈن، تاقەتسىزلىك بىلەن پۈرسەت كۈتكەن بولۇشى مۇمكىن. كىنەزنىڭ چىرايى بىلىنەر - بىلىنمەس تاتىرىپ كەتتى.

— ئويلاپ بېقىڭ، باياتىن مەندىن نېمىشقا رەنجىيسىز! — دەپ توۋلىۋەتتى كىنەز، — ياخشىسى دېگەن گەپلىرىڭىزنى ئويلىنىپ كۆرۈڭ... ھېچنېمىنى چۈشىنەلمىدىم.

— ئاھ! مېنى ھەممىنى بىر يولىلا ئېيتقىن، دېمەكچىمۇسىز، — دېدى ناتاشا، — ھەتتا ئالىيوشانىڭ ئويىمۇ مەن بىلەن ئوخشاش. لېكىن، بىز مەسلىھەتلەشمىگەن، ھەتتا يۈز كۆرۈشمىگەن، ئۇنىڭ قارىشىچىمۇ، سىز بىز بىلەن رەزىل، كىشىنى ھاقارەت قىلىدىغان ئويۇن ئويناۋاتىسىز، لېكىن ئۇ سىزنى شۇنداق ياخشى كۆرىدۇ. سىزگە ئىشىنىدۇ، ھەتتا سىزنى خۇدادەك كۆرىدۇ. ئۇنىڭدىن ھەزەر ئەيلەش ھاجەتسىز، ئۇنىڭ بىلەن ئۇزەكتىگە سوقۇشتۇرۇشنىڭمۇ ھاجىتى يوق، دەپ ئويلايسىز، شۇڭا گەپلىرىڭىز، تەلەپپۇزىڭىز، خۇددى ئۇ ئېيتقاندەك، ئۇنىڭ قەلبىگە كۆلەكتىگە چۈشۈردى...

— چۈشەنمىدىم، قىلچە چۈشەنمىدىم! — دېدى كىنەز خۇددى مەن شاھىت بولىدىغاندەك ھەيران بولغان قىياپەتتە، ئۇ قاتتىق ھاياجانلىنىپ كەتكەچكە، ھە دېگەندىلا يۈزى قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى، — سىز بەكمۇ گۇمانخورلۇق قىلىۋاتىسىز،

بەكمۇ ھايا جانلىنىپ كېتىۋاتىسىز، — دېدى ئۇ ناتاشاغا قاراپ گېپىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — سىز كاتېرىنا فېدوروۋنا غا ئىچى تارلىق قىلىۋاتىسىز. شۇڭا، دەردىڭىزنى دۇنيادىكى ھەممە ئادەم-دىن ئېلىۋاتىسىز، كەلگۈسۈك ئاۋۋال ماڭا كېلىۋاتىدۇ... گېپىم-نى توغرىتىۋېلىشىمغا رۇخسەت قىلىڭ. «باشقىلار سىزنى مۇجەزى بەك غەلىتە ئىكەن» دەپ قېلىشى مۇمكىن... مەن بۇنداق سورۇن-غا كۆنەلمەيمەن. ئەگەر ئوغلۇمنى دېمىگەن بولسام، بۇ يەردە بىر مىنۇتمۇ تۇرمايتتىم... سىزنىڭ چۈشەندۈرۈشلىرىڭىزنى ئاڭلا-شىمنىڭ ھاجىتى بارمۇ؟

— بۇ گەپچە، ھەممە ئىش كۆڭلىڭىزگە ئايان تۇرۇقلۇق، يەنىلا مېنىڭ ئاغزىمدىن ئاڭلاشنى، يۈزتۇرا ھالدا ئوچۇق ئېيتىشىمنى جاھىللىق بىلەن تەلەپ قىلىۋېتىپسىز - دە؟

— مېنىڭ ئويۇم دەل شۇ.

— بولىدۇ، ئەمىسە ئوبدان قۇلاق سېلىپ ئاڭلاڭ، — دېدى ناتاشا، ئۇنىڭ كۆزلىرى غەزەپتىن ئوت بولۇپ يانىاتتى، — مەن ھەممىنى، ھەممىنى ئېيتىمەن!

ئۇچىنچى باب

ناتاشا ئورنىدىن تۇرۇپ سۆزلەشكە باشلىدى، زىيادە ھايا جانلىنىشتىن بولسا كېرەك، ئۆرە تۇرغانلىقىنىمۇ سەزمىدى. كىنەزمۇ ئاڭلاۋېرىپ، ئولتۇرغان جايىدىن نېرى كەتتى. پۈتكۈل سورۇن ئادەتتىن تاشقىرى سۈرلۈك تۈس ئالدى.

— سەيشەنبە كۈنى دېگەن گەپلىرىڭىز ئېسىڭىزدە بولسا كېرەك، — دېدى ناتاشا گەپ باشلاپ، — ماڭا پۇل كېرەك، ئامەت كېرەك، ئىجتىمائىي ئورۇن كېرەك، دېگەنلىكىڭىز ئېسىڭىزدىمۇ؟

— ئېسىمدە.

ـــ ئاشۇ پۇللارغا ئېرىشىش، قولىڭىزدىن چىقىپ كەتكەن مۇۋەپپەقىيەتلىرىڭىزنى قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن، سەيشەنبە كۈنى بۇ يەرگە كېلىپ توي قىلىشنى تەلەپ قىلىش ئويۇنىنى ئويلاپ تاپتىڭىز. سىزنىڭچە، بۇ ئويۇن قولدىن كەتكەن نەرسىلىرىڭىزنى قايتۇرۇپ كېلىشكە يارىدىم بېرەلەيتتى.

ـــ ناتاشا، ـــ دەپ توۋلىۋەتتىم مەن، ـــ نېمە دەۋاتقانلىقىڭنى بىلەمسەن!

ـــ ئويۇن! نەيرەڭ! ـــ دەپ تەكرارلىدى كىنەز قاتتىق ئۈۋال قىلىنغاندەك. ئالیوشا ئېغىر غەمدە قالغاندەك ئولتۇراتتى.

ـــ شۇنداق، شۇنداق، گېپىمنى بۆلمەڭ، مەن ھەممىنى دەۋېتىشكە قەسەم ئىچكەن، ـــ ناتاشانىڭ ئوغىسى قاينىغانىدى، ـــ ئالیوشانىڭ گېپىڭىزنى ئاڭلىماس بولۇۋالغانلىقى ئېسىڭىزدە بولسا كېرەك. سىز يېرىم يىل ۋاقىت سەرپ قىلىپ، ئۇنىڭغا مەندىن ئايرىلىپ كېتىش توغرۇلۇق پەند ـ نەسىھەت قىلدىڭىز، ئۇ تىز پۈكمىدى. ئۇشتۇمتوت سىز كېچىكتۇرۇشكە بولمايدىغان بىر پۇرسەتكە دۇچ كەلدىڭىز. مۇبادا بۇ پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويسىڭىز، كېلىن قىزمۇ، قىز مېلىمۇ، ئەلۋەتتە مۇھىمى ھېلىقى ئۇچ مىليونلۇق قىز مېلى چاڭگىلىڭىزدىن چىقىپ كېتەتتى. بۇنىڭ بىرلا ئامالى، ئالیوشانى سىز ئۇنىڭغا تاللاپ بەرگەن قىزنى ياخشى كۆرۈشكە كۆندۈرۈش ئىدى. سىز كۆڭلىڭىزدە، پىلانىم ئىشقا ئېشىپ قالسا، ئالیوشا ناتاشانى تاشلىۋېتىدۇ، دەپ چوت سوققانىدىڭىز.

ـــ ناتاشا، ناتاشا! ـــ دەپ توۋلىدى ئالیوشا ئەلەم بىلەن، ـــ نېمىلەرنى دەۋاتىسەن!

ـــ شۇنىڭ بىلەن سىز پىلان بويىچە ئىش كۆردىڭىز، ـــ ناتاشا ئالیوشانىڭ توۋلاشلىرىغا پەرۋا قىلماي گېپىنى داۋام ئەتتى، ـــ ئەمما، يەنىلا شۇ كونا مەسىلە! ئەسلىدە ھەممە ئىش ئارزۇيىڭىزدىكىدەك بولاتتى، لېكىن ئاردا مەن قىيىنچىلىق تۇغدۇردۇم! سىزدە كىچىككىنىلا ئۇمىد قالغانىدى. ئىشىنىڭ ئېپى -

جېپىنى بىلمىدىغان، ھېيلە - مىكىرگە باي ئادەم بولۇش سۈپىتىڭىز بىلەن، گاھى چاغدا ئالىيوشانىڭ كونا مەشۇقىدىن سەل بەزگەنلىكىنى ھېس قىلغانىدىڭىز، ئۇنىڭ ماڭا ئېتىبارسىز قاراشقا، مەندىن زېرىكىشكە باشلىغانلىقىنى، ئۇدا تۆت - بەش كۈن مېنى يوقلاپ كەلمىگەنلىكىنى بىلمەسلىكىڭىز مۇمكىن ئەمەس. سىز ئالىيوشا پۈتۈنلەي زېرىكتى، بەلكى كونا مەشۇقىنى تاشلىۋەتتى، دەپ قارىدىڭىز، لېكىن ئۇشتۇمتۇت ئالىيوشانىڭ سەيشەنبە كۈنىدىكى قەتئىي تەدبىرى سىزنى قاتتىق ھاڭ - تاڭ قالدۇردى. سىز قانداق قىلالايتتىڭىز!...

— كەچۈرۈڭ، — دەپ توۋلىدى كىنەز، — دەل ئەكسىچە، بۇ ئىش...

— گېپىمنى دەۋالاي، — دېدى ناتاشا كىنەزنىڭ گېپىنى كەسكىن ھالدا بۆلۈپ، — ئاشۇ كۈنى كەچتە سىز قانداق قىلسام بولار، دېگەن سوئالنى ئۆزىڭىزگە قويغان. شۇنىڭ بىلەن بىر قارارغا كەلگەن: مېنى ئەمرىگە ئېلىشقا قوشۇلدىڭىز، لېكىن راست ئەمەس، پەقەت ئېغىزدىلا قوشۇلدىڭىز، بۇنداق بولغاندا ئۇنى خاتىرجەم قىلالايتتىڭىز، تۇيۇقسىز كەلسەك، سىز خالىغانچە كەينىگە سۈرۈشكە بولىدۇ، بۇ چاغدا يېڭى مۇھەببەت باشلىنىپ كەتكەن بولىدۇ، دەپ ئويلىدىڭىز. بۇ ئىش سىزگە بەش قولدەك ئايان ئىدى. شۇڭا، سىز بارلىق ئۇمىدىڭىزنى ئاشۇ يېڭى مۇھەببەتكە باغلىدىڭىز.

— قۇرۇق گەپ، قۇرۇق گەپ، — دېدى كىنەز ئۆزىگە ئۆزى سۆزلەۋاتقاندەك بوش ئاۋازدا، — تەركىدۇنيالىقنىڭ، خىيالپەرەسلىكنىڭ، كىتاب ئوقۇشنىڭ ئاقىۋىتى!

— شۇنداق، سىز بارلىق ئۇمىدىڭىزنى ئاشۇ يېڭى مۇھەببەتكە باغلىدىڭىز، — دېدى ناتاشا. ئۇ كىنەزنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىغان، دىققەتمۇ قىلمىغانىدى. ئۇ بىردەملىك ھاياجان ئىچىگە تامامەن غەرق بولۇپ كەتكەن، بەلكى بارغانسېرى چوڭقۇرلاپ كېتىۋاتاتتى، — يېڭى مۇھەببەتكە تۇرتكە بولىدىغان شارائىت

تولۇق ئىدى ! ئالىيوشا كاتىيەنىڭ ئېۋەن - نۇقسانسىزلىقىدىن قىلچە خەۋەرسىز چاغدىلا مۇھەببەت يۇز بەردى ! ئاشۇ كۈنى كەچتە ئالىيوشا ئۈنىڭغا يۈرەك سۆزىنى ئىزھار قىلدى، ئۈنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. چۈنكى، مەسئۇلىيەتچانلىق ۋە باشقا بىر ئىشىق - مۇھەببەت ئۈنى توسۇپ قويغانىدى. ھالبۇكى، ئۇ قىز بىردىنلا ئۈنىڭ ئالدىدا شۇنداق ئالىيجانىاب ئىدىيەنى ئىپادىلىدى، ئۈنىڭغا ۋە ئۈنىڭ كۆڭلىدىكى يارىغا بولغان چەكسىز ھېسداشلىقىنى، سەمىمىي، ساپ كۆڭلىنى ئىزھار قىلدى. ئىلگىرى ئالىيوشامۇ ئۈنىڭ قەلب گۈزەللىكىنى ھېس قىلغان، لېكىن بۇ قەدەر ساپ ئىكەنلىكىنى زادىلا ئويلاپ باقمىغانىدى ! شۇڭا، ئۇ مېنى يوقلاپ كەلگەندە، پەقەت ئۈنىڭلا گېپىنى قىلغانىدى. ئۈنىڭ پاكلىقى ئۈنى ھەقىقەتەن مەپتۇن قىلىۋالغانىدى. شۇڭلاشقا، ئەتىسى ئۇ پاك بۇ قىزنى يوقلاپ كەلمىسە بولمايدىغانلىقىنى، مىننەتدارلىق يۈزىسىدىن بولسىمۇ چوقۇم بېرىشى كېرەكلىكىنى ھېس قىلدى. شۇنداق، ئۇ يوقلاپ بارسا نېمىشقا بولمايدىكەن؟ ئۈنىڭ ئۇستىگە بۈرۈنقى يارى ئەمدى ئازابلانمايدىغان، ئۇلارنىڭ تەقدىرى بەلگىلىنىپ بولغانىدى. ئۇ ئۈنىڭ بىلەن ئۆمۈر بويى بىللە ئۆتەتتى. لېكىن، ھازىر باشقا بىر قىزنىڭ قېشىدا بىرنەچچە مىنۇتلا تۇرماقچىدى... مۇبادا ناتاشا ئاشۇ بىرنەچچە مىنۇتقا كۈنداشلىق قىلسا، ئۈنى قانداقمۇ ئالىيجانىاب دېگىلى بولسۇن؟ شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ناتاشانىڭ بىردەملىك ۋاقتىنى ئەمەس، بەلكى بىر كۈن، ئىككى كۈن، ئۈچ كۈن... ۋاقتىنى تارتىۋالدى. ۋاھالەنكى، يەنە بىر قىز مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە ئۈنىڭغا يېپىشىۋالغى، ئويلاپ باقمىغان ھېس - تۇيغۇ بەردى. ئۇ يۈكسەك پەزىلەتلىك، ئوتتەك قىزغىن، بالىلاردەك سەبىي ئىدى. ئۇلارنىڭ مىجەزى بەكمۇ ئوخشىشىپ كېتەتتى. ئۇلار قېرىنداشلارچە مۇھەببىتىنى مەڭگۈ ساقلايمىز، ئۆمۈر بويى ئايرىلمايمىز، دەپ ۋەدىلەشتى. بەش - ئالتە سائەتلىك سۆزلىشىشتىن كېيىن، ئۇ ئۆزىنىڭ يېڭى

هېسسىياتىغا پۈتكۈل قەلب دەرۋازىسىنى ئۇلۇغ ئېچىپ بەردى، ئۇنىڭ قەلبى تامامەن ئىستېلا قىلىندى... شۇنىڭ بىلەن سىز، ئۇنىڭ ئاخىرقى هېسابىتا ئۆزىنىڭ كونا مۇهەببىتى بىلەن هازىرقى يېڭى مەشۇقىنى سېلىشتۇرىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتىڭىز: ئۇ يەردىكى هەممە نەرسە تونۇش، ئۆزگەرمەس ئىدى؛ هەممە نەرسە شۇنداق ئۆلۈك، تۇگمەس تەلەپلەرچۇ تېخى؛ ئۇ يەر كۈنداشلىق ۋە ئاغرىنىش ـ كايىشلارغا تولغان؛ ئۇ يەردە كۆز يېشى توختاۋسىز ئاقاتتى... گەرچە ئالىيوشا بىلەن ئويناپ ـ كۈلۈپ يۈرسىمۇ، لېكىن ئۇنى چوڭ ئادەم قاتاردا ئەمەس، بالا ئورنىدا كۆرەتتى... مۇهىمى يەنىلا هەممە نەرسە شۇنداق تونۇش، كۆزگە شۇنداق يېقىشلىق ئىدى...

كۆز يېشى ۋە ئۆكسۈشلەر ناتاشانى سۆزدىن توختىتىپ قويدى، لېكىن هەش ـ پەش دېگۈچىلا ئۇ ئۆزىنى زورغا بېسىۋالدى.

ـــ ئەمدى قانداق بولار؟ ئەمدى گەپ ۋاقىتتىلا قالغانىدى. چۈنكى، هازىر ناتاشا بىلەن توي قىلىدىغان كۈن بېكىتىلمىگەنىدى. ۋاقىت يېتىپ ئاشاتتى، هەممىنى ئۆزگەرتىشكە ئۈلگۈرەتتى... شۇڭا سىزنىڭ گەپ سېتىشلىرىڭىز، بېشارەتلىرىڭىز، چۈشەندۈرۈشلىرىڭىز، نۇتۇقلىرىڭىز ئوتتۇرىغا چىقتى... هەتتا ناتاشاغا بىرنەچچە ئېغىز قارا چاپلاپ، ئۇنى سېستىقۇڭىز، سەت كۆرسەتكۈڭىز كەلدى... بۇ ئىشلارنىڭ قانداق ئاخىرلىشىدىغانلىقى تېخى نامەلۇم. لېكىن، غەلىبە جەزمەن سىزگە مەنسۇپ ! ئالىيوشا ! ئەيبكە بۇيرۇما، دوستۇم ! مېنى مۇهەببىتىمنى چۈشەنمەيدىكەن دېمەستىن، ئۇنىڭغا بەك تۆۋەن باها بەردىڭ، دېگىن. چۈنكى، هازىر سېنىڭ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭنى ياكى هېچبولمىغاندا، مېنىڭ كايىشلىرىمنى چۈشىنىدىغانلىقىڭنى بىلىمەن. هەممىنى ئېيتۇېتىپ ناهايىتى چوڭ خاتالىق ئۆتكۈزگەنلىكىمنىمۇ ئوبدان بىلىمەن. مۇبادا هەممىنى بىلگەن

بولسام، ئۇنىڭ ئۇستىگە ساڭا بولغان مۇھەببىتىم بارغانسېرى چوڭقۇرلىشىپ... ئەقلىمنى ... تامامەن يوقاتقان بولسام، ئۇ چاغدا مەن قانداق قىلاي!

ناتاشا قولى بىلەن يۈزىنى سۈرتۈپ، ئورۇندۇقتا ئۆزىنى تاشلىدى ـ دە، كىچىك بالىدەك ھۆڭرەپ يىغلىۋەتتى... ئالیوشا ژارقىرىغانچە ئۇنىڭ قېشىغا يۈگۈردى. ئۇنىڭ ياش تۆككەنلىكىنى كۆرسىلا، ئالیوشانىڭ كۆز ياشلىرىمۇ ئىختىيارسىز تۆكۈلەتتى.

ناتاشانىڭ يىغىسى كىنەزگە ئوبدانلا ئەسقاتتى: مۇشۇ بىر قاتار چۈشەندۈرۈشلەر داۋامىدا ناتاشا ئىچ ـ ئىچىدىن قاينىاپ چىققان غەزىپىنى ئىپادىلەپ، ئۇنىڭغا شىددەتلىك ھۇجۇم قىلدى. ئەدەپ خۇسۇسىدىن ئالغاندىمۇ، بۇ ئىش كىنەزنى غەزەپلەندۈرۈشى كېرەك ئىدى. بىراق، ھازىر بۇنى ئەقلىنى يوقاتقان كۇنداشلىق، جاراھەتلەنگەن مۇھەببەت، ھەتتا كېسەللىك، دېيىش كېرەك...

ــ ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ، كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، ناتالىيە نىكولايېۋنا، ــ دېدى كىنەز تەسەللى بېرىپ، ــ زىيادە غەزەپكە كەلگەنلىكتىن، سىز بۇلارنى ئويلاپ قالدىڭىز، مانا بۇ ئەلدىن بىراق ياشىغانلىقىڭىز ئاقىۋىتى... سىز ئۇنىڭ تەنتەكلىكىدىن ئىنتايىن غەزەپلەنگەن... لېكىن بۇ يالغۇز ئۇنىڭلا تەنتەكلىكى، خالاس. سىزنىڭ سەيشەنبە كۈنى يۈز بەرگەن ھېلىقى مۇھىم ئىشنى ئالاھىدە تىلغا ئالغىنىڭىز ئۇنىڭ سىزگە بولغان چەكسىز چوڭقۇر مۇھەببىتىنى ئىسپاتلاپ بېرەلەيتتى، ئەمما سىزنىڭ قارىشىڭىز...

ــ بولدى، دېمەيلا قويۇڭ، ھېچ بولمىسا ھازىرچە مېنى قىينىماڭ، ــ ناتاشا ياش تۆكۈپ تۇرۇپ كىنەزنىڭ گېپىنى بۆلدى، ــ يۈرىكىم ماڭا ھەممىنى ئېيتىپ بەردى، ئاللىبۇرۇن ئېيتىپ بەرگەن! ئۇنىڭ ماڭا بولغان مۇھەببىتىدىن ئەسەرمۇ قالمىغانلىقىدىن مېنى خەۋەرسىز دەپ ئويلامسىز... بۇ يەردە، مۇشۇ ئۆيدە، مەن.تىكەندەك يالغۇز... ئۇ مېنى بىر چەتكە قايرىپ

قويغان، ئۇنتۇپ قالغاندىن كېيىن... مەن ھەممىگە چىدىدىم... ھەممىنى ئويلاپ قويدۇم... مەن قانداق قىلاي؟ سەندىن ئاغرىنمايمەن ئالىيوشا... كىنەز سىز نېمىشقا مېنى ئالدايسىز؟ ئەجەبا، سىز مېنى ئىلگىرى ئۆزىنى ئالداشقا ئۇرۇنمىغان، دەپ قارامسىز!... تالاي قېتىم، تالاي قېتىم ئۇرۇنغان ! ئەجەبا، مەن ئۇنىڭ تەلەپپۇزىنى ئىنچىكە پەرقلەندۇرمىدىممۇيا؟ سۆزى ۋە چىرايىغا بېقىپ ئىش قىلىشنى ئۆگىنەلمىدىممۇيا؟ ھەممە، ھەممە ئىش تۈگىدى،... ئاھ، مەن نېمىدېگەن شور پېشانە ـ ھە !...

ئالىيوشا ئۇنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ يىغلاپ كەتتى.

ـــ شۇنداق، شۇنداق، بۇ مېنىڭ خاتالىقىم ! ھەممىسى مېنىڭ كاساپىتىمدىن بولدى !... ـــ دېدى ئۇ ئېسىدەپ تۇرۇپ.

ـــ ياق، ئۆزۈڭدىن كۆرسەڭ بولمايدۇ، ئالىيوشا... باشقا ئادەم... بىزنىڭ دۈشمىنىمىز! ئۇلار... ئۇلار!

ـــ ھېچ بولمىسا مېنى بىر ـ ئىككى ئېغىز گەپ قىلغىلى قويۇڭ، ـــ دېدى كىنەز تاقەت قىلالماي، ـــ نېمىشقا ھەممە گۇناھنى ماڭىلا ئارتىپ قويىسىز؟ بۇ سىزنىڭ پەرىزىڭىز، ھېچقانداق ئىسپاتىڭىز يوق...

ـــ ئىسپات دەمسىز! ـــ دەپ توۋلىۋەتتى ناتاشا ئورۇندۇقتىن چاچراپ تۇرۇپ، ـــ ھەي رەزىل، نومۇسسىز، سىزگە تېخى ئىسپات كېرەكمۇ ! سىز بۇ يەرگە قۇدىلاشقىلى كەلگەن، باشقا مەقسەت بولۇشى مۇمكىن ئەمەس ! سىز ئوغلىڭىزنىڭ كۆڭلىنى ياساپ، ئۇنى خاتىرجەم قىلماقچى، ئاندىن غەمسىز، بەخىرامان ھالدا كاتىپەنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتىدىغان قىلماقچى، بولمىسا ئۇ مېنى مەڭگۈ ئۇنتۇمايدۇ، سىزگە تىز پۈكمەيدۇ، لېكىن سىزنىڭ تاقىتىڭىز تاق بولۇپ كەتكەن، قانداق، دېگەنلىرىم توغرا ئەمەسمۇ؟

ـــ تەن ئالمەن، ـــ دېدى كىنەز سوغۇق كۈلۈپ، ـــ مۇبادا سىزنى ئالدىماقچى بولسام، مەن ھەقىقەتەن شۇنداق قىلغان بولاتتىم. سىز تولىمۇ... ئەقىللىك ئىكەنسىز، لېكىن

ئىسپاتىڭىز بولۇشى كېرەك. ئۇنداق بولمايدىكەن، سىزنىڭ ئەيىبلەشلىرىڭىز ئادەمگە ھاقارەت بولىدۇ...

— ئىسپات! ئىلگىرى ئالیوشانى مېنىڭ قېشىمدىن تارتىپ كېتىش ئۈچۈن قىلغان - ئەتكەنلىرىڭىز نېمىگە ھېساب؟ ئاقسۆڭەكلەر جەمئىيىتىنىڭ بايلىق ۋە شان - شەۋكىتىنى دەپ ئۆز ئوغلىنى ئۇ زىممىسىگە ئېلىشقا تېگىشلىك مەجبۇرىيەتكە سەل قاراشقا كۇشكۇرتكەن ئادەم — ئۇنى تۈيۈق يولغا باشلىدى! ئابايا سىز پەلەمپەي بىلەن بۇ كاساپەت ئۆيىنى نېمە دەپ تىللىدىڭىز؟ بۇرۇندىن ئۇنىڭغا بېرىپ كېلىۋاتقان تۇرمۇش راسخوتىنى توختىتىپ، ئاچلىق ۋە نامراتلىق ئارقىلىق بىزنى مەجبۇرىي ئايرىۋەتمەكچى بولغانلىقىڭىز ئۈچۈن ئەمەسمۇ؟ بۇ ئۆي، بۇ پەلەمپەي سىزنىڭ شاپائىتىڭىزدە بولۇپ كەلگەن تۇرۇقلۇق، سىز تېخى ئۇنىڭغا كايىۋاتىسىز، ۋاي ئىككى يۈزلىمىچى! ئاشۇ كۈنى كەچتە سىزنىڭ قىزغىنلىقىڭىز، تەبىئىتىڭىزگە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان ھېلىقى يېڭى ئوي - پىكىرلەر نەدىن پەيدا بولۇپ قالدى؟ سىز نېمە ئۈچۈن ماڭا شۇنچە موھتاج بولۇپ قالىسىز؟ تۆت كۈننىڭياقى مۇشۇ يەردە مېڭىپ يۈرۈۋاتىمەن. باشتىن - ئاخىر قايتا - قايتا ئويلاندىم، ھەربىر ئېغىز سۆزىڭىزنى، ھەربىر چىراي ئىپادىڭىزنى قايتا - قايتا ئويلىدىم. شۇنىڭغا چوڭقۇر ئىشەنمىكى، ھەممىسى ساختا، ئادەتلىنىپ كەتكەن ئويۇنىڭىز ئىكەن. رەزىل، نومۇسسىز، قاملاشمىغان ئويۇن ئىكەن... چۈنكى، مەن سىزنى ئوبدان چۈشىنىمەن، بۇرۇنلا چۈشەنگەن! ئالیوشا سىزنىڭ قېشىڭىزدىن بۇ يەرگە كەلگەندە، ئۇنىڭ چىرايىدىنلا سىزنىڭ ئۇنىڭغا نېمە دېگەنلىكىڭىزنى، كاللىسىغا نېمىلەرنى سىڭدۈرۈۋەتكەنلىكىڭىزنى پەرەز قىلىپ بولغان. ئۇنىڭغا تەسىر كۆرسىتىش ئۈسۈلىڭىزنىمۇ تەتقىق قىلدىم! ياق، مېنى ئالدىيالمايسىز! ئېھتىمال يەنە باشقا مەقسىتىڭىزمۇ باردۇ، ئېھتىمال ئابايا دېگەنلىرىم ئەڭ مۇھىملىرى ئەمەستۇ، لېكىن

بۇنىڭ نېمە كارايىتى؟ سىز مېنى ئالدىدىڭىز، مەسىلىنىڭ ئەجەللىك يېرى مانا مۇشۇ يەردە ! سىزنى ئوچۇق ئەيىبلەشكە تېگىشلىك نۇقتىمۇ مانا شۇ!

— ئاران شۇمۇ؟ ھەممە ئىسپات شۇمۇ؟ ھەي، ئەسەبىيلەشكەن قىز، ئويلاپ كۆرۈڭ، بۇ كۇلكىلىك ئويۇن مېنى راستلا قورۇندۇرۇپ قويدى. بۇ ئىشنى ئارتۇقچە يەڭگىللىك بىلەن قىلىپ قويۇپتىمەن.

— نېمىشقا، ئۆزىڭىزنى نېمە بىلەن چۈشەپ قويۇپسىز؟ سىزنىڭ نەزىرىڭىزدە مەن قانچىلىك نېمە ئىدىم؟ بىر قىزغا ھاقارەت قىلىش قانچىلىك ئىش ئىدى؟ ئۇ دېگەن بەختسىز قاچقۇن، ئۇ ئاتا - ئانىسىنى ئاھانەتكە قويدى، ئۇ يار - يۆلەكسىز، ئۇ ئۆزىنى بۇلغىدى، ئۇنىڭ قىلمىشى دۇرۇس ئەمەس ! ئەگەر بۇ كۇلكىلىك ئويۇن سىزگە پايدىلىق بولسا، نېمىدەپ ئۇنىڭغا رەھىم - شەپقەت قىلىسىز!

— ئۆزىڭىزنى نېمە كۆرۈۋاتىسىز، ناتالىيە نىكولايېۋنا، ئوبدانراق ئويلاپ كۆرۈڭ ! سىز باشتىن - ئاخىر مېنى ھاقارەت قىلدىڭىز، دەپ قاراۋاتىسىز، لېكىن بۇ ھاقارەت شۇنداق ئېغىر، يۈزىڭىزنى شۇنداق تۆككەنىدىكى، بۇنى قانداق ئويلاپ چىقىقانلىقىڭىزنى، ئۆز پىكرىڭىزدە شۇنداق چىڭ تۇرۇۋېلىۋاتقانلىقىڭىزنى زادى چۈشىنەلمىدىم. ھالىمغا باقمىغانلىقىمنى كەچۈرۈڭ، ئەگەر ئۇستا بولمىسىڭىز، بۇ ئىشنى شۇنچە ئاسان ئويلاپ چىقالمايتتىڭىز، مەن سىزنى ئەيىبلەشكە ھەقلىقمەن، چۈنكى سىز ئوغلۇمنى ماڭا قارشى چىقىشقا قۇتراتتىڭىز، ئۇ ھازىرچە ئوتتۇرىغا چىقىپ سىزنى قوغدىمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ماڭا كۆڭلىدە قارشى...

— ياق، دادا، ئۇنداق ئەمەس، — دەپ ۋارقىرىدى ئالیوشا، — ھازىر مېنىڭ ساڭا قارشى چىقماسلىقىم سېنىڭ باشقىلارغا ھاقارەت قىلمايدىغانلىقىڭغا ئىشەنگەنلىكىمدىن، ئۇنىڭ ئۇستىگە سېنىڭ بۇنداق ئىشنى قىلىدىغانلىقىڭغىمۇ ئىشەنمەيمەن !

— ئاڭلىدىڭىزمۇ؟ — دېدى كىنەز.
— ناتاشا، ھەممىسى مېنىڭ خاتالقىم، دادامدىن كۆرمە، بۇنداق قىلىش گۇناھ ھەم قورقۇنچلۇق!
— ئاڭلىدىڭمۇ، ۋانيە؟ ئۇمۇ ماڭا قارشى چىقىۋاتىدۇ! — دەپ توۋلىۋەتتى ناتاشا.
— بولدى، بەس! — دېدى كىنەز، — بۇ ئېچىنىشلىق كۆرۈنۈش ئاخىرلاشسۇن. بۇ سەۋەبسىز كۈنداشلىق، زەھەرخەندىلەرچە ئاچچىقلىنىشلىرىڭىز سىزنىڭ خاراكتېرىڭىزنىڭ يەنە بىر تەرىپىنى نامايان قىلدى. مەن ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى ئالغانىدەك بولدۇم. ھەممىمىز تىت ـ تىت بولۇپ كەتتۇق، راستلا شۇنداق. ئۆزىڭىزنىڭ ماڭا قانچىلىك ھاقارەت قىلغانلىقىڭىزنى زادىلا ئويلاپ يەتمىسىڭىز كېرەك. بۇنىسى سىزگە ھېچ ئىش ئەمەس. تىت ـ تىتلىق... تىت ـ تىتلىق... ئەلۋەتتە. مېنىڭ گەپلىرىم مۇقەددەس بولۇشى كېرەك ئىدى، لېكىن... مەن دېگەن دادا، مەن ئوغلۇمنىڭ بەختلىك بولۇشىنى ئۇمىد قىلىمەن...
— ۋەدىڭىزگە خىلاپلىق قىلدىڭىز، — دەپ ۋارقىرىدى ناتاشا غەزەپ بىلەن، — ئۆزىڭىزگە تەمەننا قويۇشقا ئاخىر پۇرسەت تۇغۇلدى! لېكىن، بىلىشىڭىز كېرەككى، ئىككى كۈن بۇرۇن مۇشۇ يەردە، مەن سىزنىڭ ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىش تەلىپىڭىزنى ئۆزۈم رەت قىلغانىدىم، ھازىر كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا يەنە بىر قېتىم دەۋېتەي، مەن ئۇنىڭ توي قىلىش تەلىپىنى رەت قىلىمەن!
— بۇ گېپىڭىز مەن ئۈنىڭ ئىلگىرىكى ئەندىشىسىنى، مەسئۇلىيەتچانلىقىنى، ئۆز مەجبۇرىيىتىگە بولغان باش قېتىنچىلىقىنى (ئۆزىڭىز تېخى بايىلا شۇنداق دېگەن) قوزغاپ، ئۇنى بۇرۇنقىدەك ئۆزۈمگە قارىتىمەن، دېگەنلىك بولسا كېرەك. بۇلار سىزنىڭ چۈشەنچىڭىز بويىچە چىقىرىلغان يەكۈن بولغاچقا، مەن مۇشۇ گەپنى قىلىۋاتىمەن. ئەمدى بەس، بۇ ئىشنى ۋاقىتنىڭ ھەل قىلىشىغا تاپشۇرايلى.

— ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ، ئاندىن مەن چۈشەندۈرەي. مەن مۇناسىۋىتىمىزنىڭ ئۇزۇل - كېسىل بەربات بولۇپ كەتمەسلىكىنى ئارزۇ قىلىمەن. مەن يەنە سىزنىڭ ماڭا ياخشىراق باھا بېرىشىڭىزنىمۇ ئۈمىد قىلىمەن. بۈگۈن مەن سىزگە ئاتا - ئانىڭىزنىڭ ئويىنى ئېيتىپ بېرەرمەن، دېگەن... بولدىلا ! ئىۋان پېتروۋىچ ! — كىنەز مېنىڭ ئالدىمغا كېلىپ قوشۇپ قويدى، — سىز بىلەن شۇنچە چوڭقۇر دوستلۇق ئورنىتالمىغانلىقىم ماڭا نىسبەتەن ھەرقانداق نەرسىدىن قىممەتلىك، مەن مۇرادىمغا يەتتىم، سىزنىڭ مېنى چۈشىنىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. ئىككى كۈنگىچە قەسىرىڭىزگە زىيارەتكە بارسام، قوبۇل قىلامسىز؟

مەن كىنەزگە تەزىم قىلدىم. مېنىڭچە، ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن بېرىش - كېلىش قىلماسلىققا ئامالىم يوق ئىدى. ئۇ مەن بىلەن قول ئېلىشتى، ناتاشاغا جىملا تەزىم قىلدى - دە، كۆڭلى غەش بولغان ئەلپازدا چىقىپ كەتتى.

تۆتىنچى باب

خېلىغىچە ھېچقايسىمىز گەپ قىلمىدۇق. ناتاشا ئېغىر خىيالغا پاتقان، دەرد - ئەلەمگە چۆمگەن ھالدا ئولتۇراتتى. بايا تىنقى ھاياجانلىنىشلىرىدىن ئەمدى ئەسەرمۇ قالمىغانىدى. ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا ئالدى تەرەپكە قارىدى. ئۆتكەن - كەچكەن ئىشلارنى ئۇنتۇپ كەتكەندەك قىلاتتى. ئۇ ئالىيوشانىڭ بىر قولىنى چىڭ تۇتۇۋالدى. ئالىيوشا ئازابلىق كۆز ياشلىرىنى چاندۇرماي ئىچىگە يۇتۇۋاتاتتى، قورقۇمسىرىغان ھەم قىزىقسىنغان ھالدا ناتاشاغا پات - پات قاراپ قويياتتى.

ئالىيوشا ئېھتىيات بىلەن ناتاشاغا تەسەللى بېرىشكە باشلىدى، ئۆزىنىڭ گۇناھىنى ئېيتىپ، ئۇنىڭدىن خاپا بولماسلىقىنى ئۆتۈندى. روشەنكى، ئالىيوشانىڭ دادىسىنى ئاقلىغۇسى بەكمۇ بار

ئىدى. بۇ ئىش كۆڭلىنى غەش قىلىۋاتاتتى. ئۇ بىرنەچچە قېتىم ئېغىز ئېچىپ باقتى - يۇ، لېكىن ئوچۇق ئېيىتىشقا پېتىنالمىدى. ناتاشانىڭ غەزەپ ژولقانىنىڭ يەنە پارتلىشىدىن قورقاتتى. ئۇ ناتاشانى مەڭگۈ ياخشى كۆرىدىغانلىقى، ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىنىڭ مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدىغانلىقى توغرىسىدا قەسەم قىلدى، يەنە ئۆزىنىڭ كاتيەگە قانداقلارچە قىزىقىپ قالغانلىقىنى تەقەززالىق بىلەن چۈشەندۈرۈپ كېلىپ، ئۆزىنىڭ كاتيەنى سىڭلىسىدەك، بىر تۇغقان، ئاق كۆڭۈل سىڭلىسىدەك ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، تاشلاپ قويۇپ كارى بولمىسا، ئۇنىڭغا بەك قوپاللىق، بەك شەپقەتسىزلىك بولىدىغانلىقىنى ھەم دەپ تەكرارلىدى. ئۇنىڭ قارىشىچە، مۇبادا ناتاشا كاتيە بىلەن تونۇشۇپ قالسا، تېزلا چىقىشىپ كېتىدىكەن، مەڭگۈ ئايرىلىپ كەتمەيدىكەن، ئۇ چاغقا بارغاندا ھېچقانداق ئۇقۇشماسلىق پەيدا بولمايدىكەن. بۇ بىچارە ئازراقمۇ يالغان سۆزلەشنى بىلمەيتتى. ئۇ ناتاشانىڭ ئەندىشىسىنى چۈشىنىشكە ئامالسىز ئىدى. ناتاشانىڭ باياتىن دادىسىغا دېگەن گەپلىرىنى تېخىمۇ چۈشەنمەيتتى. ئۇ ئۇلارنىڭ جېدەللىشىپ قالغانلىقىنىلا بىلەتتى. بۇ ئىش خۇددى تۇڭمەن تېشىدەك ئالىيوشانىڭ يۈرىكىنى بېسىپ تۇرۇۋاتاتتى.

— داداڭنىڭ ئىشى ئۇچۇن مېنى ئەيىبلەمسەن؟ — دەپ سورىدى ناتاشا.

— قانداقمۇ سېنى ئەيىبلىيەلەيمەن، — دەپ جاۋاب بەردى ئالىيوشا ئازاب بىلەن، — چۈنكى ھەممە ئىش مېنىڭ كاساپىتىمدىن بولدى، ھەممىسى مېنىڭ خاتالىقىم. سېنى خاپا قىلىپ قويغان مەن، شۇ ئاچچىقىڭدا دەردىڭنى دادامدىن ئالدىڭ. ھە دېسىلا مېنى ئاقلىماقچى بولدۇڭ، مېنىڭ غېمىمنى يېدىڭ، لېكىن مەن ئۇلارغا نائىل بولۇشقا لايىق كەلمەيمەن. سەن باش جاۋابكارنى تاپماقچى بولۇپ، ئۇنىڭدىن گۇمانلاندىڭ. بىراق، ئۇنىڭدا راستلا، راستلا خاتالىق يوق ! — دەپ ژارقىرىۋەتتى

ئالیوشا روهلىنىپ، ــ ئۇ قانداقمۇ ئاشۇ مەقسەتتە بۇ يەرگە كەلسۇن ! ئۇ قانداقمۇ بۇنداق ئويلىسۇن !

بىراق، ئۇ ناتاشانىڭ كۆزلىرىدىكى قايغۇ ۋە ئەيىبلەشنى كۆرۈپ، شۇ ئان قورقۇپ قالدى.

ــ بولدى، بولدى، دېمەيمەن، مېنى كەچۈر، ــ دېدى ئۇ، ــ ھەممە ئەيىب مەندە !

ــ شۇنداق، ئالیوشا، ــ دېدى ناتاشا قايغۇلۇق ھالدا گەپ ئېلىپ، ــ ئۇ بۇگۈنكى كۈندە ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا توغرا تۇرۇۋالدى، ئۆز قولى بىلەن بەختىمىزنى نابۇت قىلدى. ئۇزۇل - كېسىل نابۇت قىلدى. ئىلگىرى سەن ماڭا ھەممىدىن بەك ئىشىنەتتىڭ، ۋاھالەنكى ھازىر ئۇ سېنىڭ كۆڭلۈڭدە ماڭا نىسبەتەن گۇمان ۋە ئىشەنچسىزلىك پەيدا قىلدى، سەن مەندىن رەنجىدىڭ، ئۇ مەندىن يۇرىكىڭنىڭ يېرىمىنى تارتىپ ئەكەتتى. بالا ـ قازانىڭ قارا كۆلەڭگىسى بېشىمىزغا چۈشتى.

ــ ئۇنداق دېمە، ناتاشا، نېمىشقا بالا ـ قازانىڭ كۆلەڭگىسى دەيسەن؟ ــ ئالیوشانىڭ چىرايىدا نارازىلىق پەيدا بولدى.

ــ ئۇ ساختا كەڭ قورساقلىق ۋە ساختا مېھرىبانلىق ئارقىلىق سېنى ئۆزىگە تارتىپ كەتتى، ــ دېدى ناتاشا دەرھالا، ــ بۇنىڭدىن كېيىن ئۇ سېنى ماڭا تەدرىجىي قارشى تۇرۇشقا قۇترىتىدۇ.

ــ قەسەم قىلىپ بېرىمەنكى، ئۇنداق قىلمايدۇ ! ــ دەپ توۋلىۋەتتى ئالیوشا ھاياجاندا، ــ ئۇ «بىز بەك قىزىقانلىق قىلىپ كەتتۇق» دېگەن چاغدا خاپا بولغانىدى. ئەتە ياكى بىر - نەچچە كۈندىن كېيىن سەن ئۇنىڭ بىردىنلا ھوشىنى تاپقانلىقىنى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرىسەن. ئەگەر شۇ چاغدىمۇ يەنە خاپا بولسا، بىزنىڭ توي ئىشىمىزغا قارشى تۇرسا، ئۇنداقتا ماڭا قەسەم قىلىپ بېرىمەنكى، ئەمدى ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىمايمەن، بىلىشىڭ كېرەككى، كىم بىزگە ياردەم قىلىدۇ؟ ــ ئۇشتۇمتۇت ئالیوشا بۇ ئويىدىن قاتتىق روهلىنىپ كەتتى، ــ بىزگە كاتيە ياردەم

قىلىدۇ ! سەن ئۇنىڭ ياخشى قىز ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ قالىسەن ! ئۇنىڭ ساڭا مۇھەببەت رەقىبى بولۇپ، بىزنى ئايرىۋېتىدىغان - ئايرىۋەتمەيدىغانلىقىنىمۇ بىلىپ قالىسەن ! ئاڭايلا سەن مېنى يېڭىسىنى تېپىپ كونىسىدىن ۋاز كەچكەن، دېدىڭ. بۇ ئادالەتسىزلىك ! بۇ گەپنى ئاڭلاپ قانچىلىك ئازابلاندىم - ھە ! ياق، مەن ئۇنداقلاردىن ئەمەس، دائىم كاتىپىنىڭ قېشىغا بارىدىغانلىقىمغا كەلسەك...

— بولدى، بەس، ئالىيوشا، قاچانلا بارغۇڭ كەلسە، شۇ چاغدا بېرىۋەرگىن، ئاڭايا دېگەن گېپىمدىن بۇنداق مەنە چىقمايدۇ، تولۇق چۈشەنمەپسەن، كىم بىلەن بىللە بولغىن، مەن ساڭا بەخت تىلەيمەن. مەن سېنىڭ قەلبىڭدىن ماڭا ئۆزىنىڭ ئىقتىدارىدىن تاشقىرى نەرسىلەرنى ئاتا قىلىشنى تەلەپ قىلالمايمەن...

ماۋرا كىرىپ كەلدى.

— چاينى كەلتۈرسەم بولامدۇ؟ قاينىۋاتقىلى ئىككى سائەت بولدى. چاقچاق قىلىدىغان ئىش ئەمەس، سائەت ئون بىر بولاي دەپ قالدى.

ئۇنىڭ تەلەپپۇزى قوپال ھەم خاپىغان ئىدى. كەيپىياتىمۇ ياخشى ئەمەس، ناتاشادىن رەنجىۋاتاتتى. سەيشەنبە كۈنىدىن بۇيان ئۇنىڭ خۇشلۇقى ئىچىگە سىغماي كېلىۋاتاتتى، چۈنكى ئۇنىڭ خانىمزى (ئۇ ئىنتايىن ياخشى كۆرىدىغان خانىمز) توي قىلغىلىۋاتاتتى. ئۇ بۇ خەۋەرنى بىنادىكى ھەممە ئادەمگە يەتكۈزۈپ بولغان، قوشنىلار بولسۇن، يايمىچى بولسۇن ياكى دەرۋازىۋەن بولسۇن، ھەممىسگە ئۇقتۇرۇپ بولغانىدى. كىنەز كاتتا ئەرباب، گېنېرال، ئۇنىڭ ئۇستىگە پۇلدار، ئۇ ئۆزى كېلىپ خانىمزدىن بۇ توي ئىشىغا قوشۇلۇشنى ئۆتۈنگەنلىكى توغرىسىدا ماختانغانىدى. ۋاھالەنكى، ماۋرا بۇ گەپلەرنى ئۆز قۇلىقى بىلەن ئاڭلىدى، ھەممە ئىشنىڭ دەقىقە ئىچىدىلا كۆپۈككە ئايلىنىشىنى كىممۇ خىيالغا كەلتۈرسۇن. كىنەز جۇدۇنى تۇتقان ھالدا كېتىپ قالدى، ھەتتا چايمۇ ئىچمىدى، خانىمزنىڭ خاتا قىلغانلىقىدا گەپ

يوق، ماۋرا ئۇنىڭ كىنەزگە تولىمۇ ھۆرمەتسىزلىك قىلغانلىقىنى ئاڭلىدى.

— ھە... ئەكىرگىن، — دېدى ناتاشا جاۋابەن.

— پېچىنە - پىرەنىكلەرنىمۇ ئەكىرەمدىم!

— ئەكىرىۋەر، — ناتاشا گاڭگىراپ قالغانەك قىلاتتى.

— نېمىدېگەن، ئالدىراشلىق! — دېدى ماۋرا، — تۇنۇگۈن كەچتىن ھازىرغىچە پۈتۈم يەر يىلدىمىدى. ھاراقنى ئاتايىن نېۋا كوچىسىغا بېرىپ ئەكەلگەنىدىم، بىراق ھازىر... — ئۇ چىقىپ كېتىۋېتىپ ئاچچىقىدا ئىشىكنى قاتتىق ياپتى.

ناتاشانىڭ يۈزلىرى قىزاردى، چاي بىلەن پېچىنە - پىرەنىكلەر، ئۆۋ گۆشلىرى، يەنە قانداقتۇر بىر خىل بېلىق، يېلىسىيېف[1] تىن سېتىۋالغان ئىككى بوتۇلكا ئالىي ھاراق كەلتۈرۈلدى. بۇلارنى نېمىشقا تەييارلىغاندۇ؟ دەپ ئويلىدىم مەن.

— قارا، ۋانيە، مەن قانداق بولۇپ قالدىم، — دېدى ناتاشا ئۇستەلنىڭ يېنىغا كېتىۋېتىپ، ئۇ مېنىڭ ئالدىمدا قورۇنۇپ قالغانىدى، — گەرچە مەن بۇگۈن كەچتىكى ئەھۋالىنىڭ مۇشۇنداق ئاخىرلىشىدىغانلىقىنى تۇيغان بولسامۇ، لېكىن يەنىلا ئۆزگىرىش بولۇشىنى ئارزۇ قىلىمەن. ئالیوشا چوقۇم مەن بىلەن يارىشىدۇ، بىز يارىشىپ قالىمىز. مېنىڭ بارلىق گۇمانلىرىم خاتا بولۇشى مۇمكىن، ئۇلار مېنىڭ ئەندىشەمنى تۇغدۇرىدۇ... ھەر ئېھتىمالغا قارشى ئازراق پېچىنە - پىرەنىك تەييارلاپ قويغانىدىم. پاراڭ بىلەن ئۇزاق ئولتۇرۇپ كېتەمدۇق تېخى...

بىچارە ناتاشا! ئۇ بۇ گەپلەرنى قىلغاندا يۈزى ھۇپپىدە قىزاردى. ئالیوشا روھلىنىپ كەتتى.

— ماڭا قارا، ناتاشا، — دېدى ئۇ، — سەن ئۆزۈڭدىنمۇ

---

① يېلىسىيېف — پېتېربۇرگدىكى ئالىي دەرىجىلىك يېمەكلىك ماگىزىنىنىڭ غوجايىنى.

گۇمانلىنىۋاتسەن ! ياق، ھەممە ئىش ئوڭۇشلىدۇ. خاتالىق مەندە، مەن خاتا قىلدىم، ھەممە ئىشنى ئوڭشايمەن، ناتاشا، ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا دادام بىلەن كۆرۈشۈپ كېلىشىمگە ئىجازەت بەرگىن ! ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشۈم كېرەك. ئۇ ئازار يېدى، سەن ئۇنى ئوسال قىلدىڭ. ئۇ تەسەللىگە موھتاج، مەن ھەممىنى ئۇنىڭغا ئېيتىمەن. سېنى چېتىۋالمايمەن، ھەممىنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرالايمەن... ئالدىراش ئۇنى كۆرگىلى بارمەن دەپ سېنى تاشلاپ قويغىنىمغا خاپا بولما. ھەرگىزمۇ سەن ئويلىغاندەك ئەمەس. ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىيدۇ. ئۇنىڭدا خاتالىق يوق. كۆرۈپ قالسەن... ئەتە سەھەردە سېنى يوقلاپ كېلىمەن. كۇنبويى ساڭا ھەمراھ بولىمەن. كاتيەنىڭ قېشىغا بارمايمەن...

ناتاشا ئۇنى توسمىدى، بەلكى تېزرەك مېڭىشقا ئۇندىدى، ئۇ ئالىيوشانىڭ مەجبۇرىي ھالدا كۇنبويى بۇ يەردە تۇرۇپ، ئۆزىدىن زېرىكىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى، ئالىيوشادىن ئۇنىڭ نامىدا ھەرقانداق گەپ قىلماسلىقنى ئۆتۈندى ـ دە، ئۇنىڭ بىلەن زورغا كۇلۇپ خوشلاشتى. ئۇ ماڭماقچى بولدى ـ يۇ، لېكىن ئۇشتۇمتۇت ناتاشانىڭ ئالدىغا كېلىپ قوللىرىنى چىڭ تۇتتى ـ دە، قېشىدا ئولتۇردى ۋە مۇلايىم ھالدا ناتاشاغا قاراپ تۇردى.

ـــ ناتاشا، دوستۇم، پەرىشتەم، ماڭا خاپا بولما، ئەمدى جېدەللەشمەيمىز. ساڭا مەڭگۇ ئىشىنىمەن، دەپ ۋەدە بەر، مەنمۇ ساڭا ۋەدە بېرىمەن. پەرىشتەم، ھازىر ساڭا دەيدىغىنىم: مەن سەن بىلەن بىر قېتىم جېدەللەشكەن، نېمە ئۈچۈنلۇكى ئېسىمدە يوق، ئىشقىلىپ، مېنىڭ خاتالىقىم، بىز تەتۇر قارىشىپ يۇردۇق. سەندىن ئاۋۋال ئەپۇ سورىغۇم كەلمىدى، بىراق تولىمۇ ئازابلاندىم... شەھەردە لاغايلاپ يۈردۇم، دوستۇمنىڭ قېشىغا باردىم. لېكىن، كۆڭلۇم تولىمۇ پاراكەندە بولدى... شۇ چاغدا كاللامدا بىر ئوي پەيدا بولدى: ناۋادا سەن كېسەل بىلەن ئۆلۈپ كەتسەڭ، ئۇ چاغدا قانداق بولار؟ ئويلاپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە

خۇددى سەندىن راستلا مەڭگۈلۈك مەھرۇم قالمىغاندەك، قاتتىق ئۇمىدسىزلىككە پاتتىم. كۆڭلۈم بارغانسېرى غەش بولدى، بارغانسېرى قورقتۇم. كېيىن گويا قەبرەڭگە كېلىپ ئۆزۈمنى ئاتقاندەك، سېنى قۇچاقلىغاندەك، دەرد ئىچىدە ئۆلۈپ كەتكەندەك بولدۇم. ئىختىيارسىز ھالدا قەبرەڭنى سۆيۈپ، بىردەملىك بولسىمۇ سېنى چاقىرىپ چىقماقچى بولدۇم. تەڭرىنىڭ شاپائىتى بولسىمۇ سېنى چاقىرىپ چىقماقچى بولدۇم. تەڭرىنىڭ شاپائىتى قىلىپ، بىر دەقىقە بولسىمۇ سېنى ماڭا تىرىلدۈرۈپ بېرىشىنى تىلىدىم. ئېتىلىپ بېرىپ سېنى قۇچاقلاشنى، باغرىمغا بېسىشنى، سۆيۈشنى ئارزۇ قىلدىم. كېيىن ئاشۇ چەكسىز بەختىيارلىق ئىلكىدە ئۆلۈپ كەتكەندەك بولدۇم. مەن سېنى خۇددى بۇرۇنقىدەك يەنە بىر قېتىم قۇچاقلىۋېلىشنى نەقەدەر ئارزۇ قىلىمەن ـ ھە. كاللامنى مۇشۇ خىيال كېزىپ يۈرگەن چاغدا ئۇشتۇمتۇت، مەن تەڭرىدىن سېنى ماڭا بىردەملىك بولسىمۇ ئاتا قىلىشىنى ئىلتىجا قىلدىم. ۋاھالەنكى، بىز بىللە بولغان ئاشۇ ئالتە ئاي ۋاقىتتا قانچە قېتىم جېدەللىشىپ قالدۇق، قانچە كۈن گەپلەشمىدۇق، دېگەنلەرنى ئويلاپ قالدىم. بىز كۈنبويى جېدەل قىلاتتۇق. بەختىمىزنى قەدىرلىمەيتتۇق. لېكىن، ئەمدى بولسا سېنىڭ بىر مىنۇت بولسىمۇ قەبرىدىن چىقىشىڭنى تىلەۋاتىمەن. يەنە كېلىپ ھاياتىمنى بۇ بىر مىنۇتقا تېگىشىشكە رازى بولۇۋاتىمەن !... مۇشۇلارنى تەسەۋۋۇر قىلغىنىمدا ئۆزۈمنى زادىلا تۇتۇۋالالمىدىم ـ دە، سېنىڭ قېشىڭغا ئۇچتۇم. بۇ يەرگە كەلسەم، سەن مېنى كۈتۈپ تۇرغانىكەنسەن، شۇ چاغدا ئىككى جېدەلخور ئاخىر قۇچاقلاشتى. سەندىن راستلا مەھرۇم بولۇپ قالمىغاندەك، سېنى باغرىمغا مەھكەم باسقىنىم ئېسىمدە. ناتاشا ! بۇنىڭدىن كېيىن جېدەل ـ ماجىرا قىلىشمايلى ! مەن شۇنداق ئازابلىنىپ كېتىدىكەنمەن، ئاھ، خۇدا ! مۇمكىنمۇ ! مەن قانداقمۇ سېنى تاشلۇۋېتەي !

ناتاشانىڭ كۆز ياشلىرى مەڭزىنى بويلاپ ئاقاتتى. ئۇلار چىڭ قۇچاقلاشتى، ئالیوشا سېنى مەڭگۈ تاشلىۋەتمەيمەن، دەپ قايتا - قايتا قەسەم ئىچتى. ئاندىن ئالدىراپ - تېنەپ دادىسىنىڭ قېشىغا ماڭدى. ئۇ ھەممە ئىشنىڭ ئوڭۇشلىدىغانلىقىغا قەتئىي ئىشىنەتتى.

— ھەممىسى ئاخىرلاشتى ! ھەممە ئىش ئۆتۈپ كەتتى ! — ناتاشا تىترىگەن ھالدا قولۇمنى تۇتۇۋالدى، — ئۇ مېنى ياخشى كۆرىدۇ، مەندىن مەڭگۈ يۈز ئۆرۈمەيدۇ. لېكىن، ئۇ كاتيەنىمۇ ياخشى كۆرىدۇ، يەنە كېلىپ بىر مەزگىلدىن كېيىن ئۇنى مېنىڭدىنمۇ ئارتۇق ياخشى كۆرىدۇ. قارا نىيەت كىشىز بۇ پۈرسەتنى قولدىن بەرمەيدۇ، ئۇ چاغدا...

— ناتاشا ! كىشىزنىڭ دۇرۇس ئادەم ئەمەسلىكىگە مەنمۇ ئىشىنىمەن، بىراق...

— ئۇنىڭغا دېگەن گەپلىرىمگە سەنمۇ ئىشەنمەيسەن ! بۇنىسى چىرايىگدىن چىقىپ تۇرۇپتۇ. ئېھ، پەرۋەردىگارىم، دېگەنلىرىمنىڭ توغرا - خاتالىقىنى ئۆزۈڭ كۆرۈپ تۇرۇپسەن. مەن تېخى مۇنداقلا دەپ قويدۇم، ئۇنىڭ قورسىقىدا قانداق جىن بارلىقىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ ! بۇ ئادەم تولىمۇ قورقۇنچلۇق ! مەن بۇ ئۆيدە تۆت كۈن مېڭىپ يۈردۇم، ھەممىنى كۆرۈپ يەتتىم. ئۇ ئالیوشانى تۇرمۇشىنى قالايمىقان قىلغان ئازاب ئىچىدىن تارتىپ چىقىرىپ، ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىمدىن خالاس قىلماقچى. ئالیوشانىڭ توي قىلىشنى تەلەپ قىلىش ئويۇنىنى ئويلاپ چىقىشتىن مەقسىتى ئۆزىنىڭ تەسىرىنى بىزگە سىڭدۈرۈپ، ئالیوشانى ئازدۇرۇش، بۇنىسى راست، راست، ۋانيە ! ئالیوشانىڭ مەجەزى شۇنداق، ئۇ خاتىرجەم بولىدۇ، مېنىڭ ئەندىشىلىرىمنىمۇ قويماي سۈپۈرۈۋېتىدۇ. ئۇ: «ناتاشا ئەمدى مېنىڭ خوتۇنۇم بولدى، مەڭگۈ مەن بىلەن بىللە بولىدۇ» دەپ

ئويلاپ، كۆڭۈل قويۇپ كاتيەگە بەكرەك دىققەت قىلمايدۇ. كىنەز كاتيەنى تەتقىق قىلغان بولسا كېرەك، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇلارنىڭ ناھايىتى ماس كېلىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئالىيوشاغا بولغان جەلپكارلىقىنىڭ مېنىڭكىدىنمۇ كۈچلۈك بولىدىغانلىقىنى مۆلچەرلىگەن بولسا كېرەك. ئۇھ، ۋانيە ! ئەمدى بارلىق ئۈمىدىم سەندە قالدى، ئۇ نېمە مەقسەتتە سەن بىلەن بېرىش - كېلىش قىلىدۇ؟ رەت قىلما، قەدىرلىكىم، خۇدانىڭ ھەققىدە تېزدىن گىراف خانىمنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كاتيە بىلەن تونۇشقىن، ئۇنى ئىنچىكە كۆزىتىپ، ئۇنىڭ قانداقلىقىنى قايتىپ كېلىپ ماڭا ئېيتىپ بەر. ئۇلارنىڭ قايسى دەرىجىدە يېقىنلىقىنى، مۇناسىۋىتىنىڭ زادى قانچىلىك چوڭقۇر ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ نېمە دېيىشىدىغانلىقىنى كۆزىتىپ باقارسەن، كاتيە، كاتيە، مۇھىمى ئۇنى كۆزەت... قەدىرلىك ۋانيە، دوستلۇقىمىزنى يەنە بىر قېتىم ئىسپاتلا ! ھازىر بىردىنبىر ئۈمىدىم سەندە، سەندىلا قالدى...

مەن ئۆيگە كەلگەندە كېچە سائەت بىر بولغانىدى، نېلى ئۇيقۇلۇق ھالدا ماڭا ئىشىك ئاچتى. ئۇ ماڭا شوخ بېقىپ، يېقىملىق كۈلدى، ئۆزىنىڭ ئۇخلاپ قالغانلىقىدىن ئاغرىنىپ قويدى. ئەسلىي مەن كەلگۈچە ساقلاپ تۇرماقچىدى. ئۇ ماڭا بىرسىنىڭ ئىزدەپ كەلگەنلىكىنى، ئۇنىڭ بىلەن خېلى ئولتۇرغانلىقىنى، ئۈستەلدە بىر باغاقچىنى قويۇپ كەتكەنلىكىنى ئېيتتى. باغاقچىنى ماسلوبويېف يازغانىدى. ئەتە چۈشتىن كېيىن سائەت بىردە ئۆيگە بېرىشىمنى ئېيتقانىدى. مەن نېلىدىن بەزى ئەھۋاللارنى سوراپ باقماقچى بولدۇم - يۇ، لېكىن ئەتە بىر گەپ بولار دېگەن يەرگە كەلدىم، مېنىڭچە، ئۇنىڭغا ئۇخلاش ھەممىدىن زۆرۈر ئىدى. بىچارە مېنى تولا ساقلاپ ھارغان، ئۇخلىغىنىغا يېرىم سائەتلا بولغانىدى.

بەشنچى باب

ئەتسى نېلى تۇنۇگۇن ئۆيگە كەلگەن مېھمان توغرۇلۇق سۆزلەپ بەرگەندە، ماڭا بەزى غەلىتە ئىشلارنى ئېيتتى. مەنمۇ ھەيران قالدىم، ماسلوبويېف قانداقلارچە تۇنۇگۇن كەچتە مېنى يوقلىغلى كېلىدۇ؟ چۈنكى، ئۇ مېنىڭ ئۆيدە يوقلۇقۇمنى چوقۇم بىلىدۇ. ئۆتكەن قېتىم كۆرۈشكەندە، بۇ ئىشنى ئۇنىڭغا ئېيتقانلىقىم ئېنىق ئېسىمدە. نېلىنىڭ دېيىشىچە، ئۇ باشتا ئىشكنى ئاچمىغان، چۈنكى بۇ چاغدا كەچ سائەت سەككىز بولۇپ قالغاچقا، بەكمۇ قورققان. لېكىن، ئۇ ئىشكىتە يېلىنىپ تۇرۇۋالغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەگەر خەت قالدۇرۇپ قويمىسا، ئەتىسى نېمە ئۈچۈندۇر ماڭا تولىمۇ پايدىسىز بولىدىغانلىقىنى ئېيتقان. شۇنىڭ بىلەن نېلى ئىشكنى ئاچقان، ماسلوبويېف خەتنى بىرەمدىلا يېزىپ بولۇپ، ئۇنىڭ قېشىدىكى كىرېسلوغا كېلىپ ئولتۇرغان.

ــ مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم، ئۇنىڭغا گەپ قىلغۇم كەلمەيتتى، ــ دېدى نېلى ئەسلەپ، ــ ئۇنىڭدىن بەكمۇ قورقتۇم. ئۇ بۇبنوۋانى يەنە تىلغا ئالدى، ئۇنىڭ ھازىر بەكلا خاپا ئىكەنلىكىنى، لېكىن ماڭا مەسئۇل بولۇشقا پېتىنالمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. كېيىن سىزنى ماختاشقا باشلىدى. ئىككىڭلارنىڭ قەدىناس دوستلاردىن ئىكەنلىكىڭلارنى، سىزنى كىچىكىڭىزدىنلا تونۇيدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن بىز پاراڭلىشىپ قالدۇق. ئۇ ماڭا كەمپۈت بەردى، مەن ئالغىلى ئۇنىمىدىم، لېكىن ئۇ ماڭا: «مەن ياخشى ئادەم، ناخشا ـ ئۇسسۇلغا ماھىر» دېدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپلا ئۇسسۇلغا چۈشۈپ كەتتى. مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي كۈلۈۋەتتىم. «ۋانيەنى ساقلاپ باقاي، كېلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس» دېدى ئۇ ۋە قايتا ـ قايتا مېنى قورقماسلىققا ئۈندەپ، يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. مەن دېگـ-

نىمدەك قىلدىم، لېكىن ئۇنىڭغا گەپ قىلغۇم كەلمىدى. بۇ چاغدا ئۇ ئاپام بىلەم مومامنى تونۇيدىغانلىقىنى ئېيتتى... شۇنىڭ بىلەن مەنمۇ ئېغىز ئاچتىم، ئۇ خېلى ئۇزاق ئولتۇردى...

— نېمە دېيىشتىڭلار؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— ئاپامنىڭ... بۇبنوۋانىڭ... مومامنىڭ گېپىنى قىلىشتۇق. ئۇ ئىككى سائەتتىن كۆپرەك ئولتۇردى.

نېلى چوڭلار توغرىسىدىكى گەپنىڭ مەزمۇنىنى تىلغا ئېلىشنى خالىمايۋاتقاندەك قىلاتتى. شۇڭا، مەنمۇ بەك سۇرۇشتە قىلىپ كەتمىدىم، ھەممە گەپنى ماسلوبويېفتىن ئۇقارمەن، دېگەن ئويغا كەلدىم. «ماسلوبويېفنىڭ مەن ئۆيدە يوق پۇرسەتتە كېلىشى نېلىنى كۆرۈش ئۈچۈنمىكىن، — دەپ ئويلاپ قالدىم، — ئۇ نېمىشقا بۇنداق قىلىدۇ؟»

ئۇ ماسلوبويېف بەرگەن ئۇچ تال كەمپۈتنى ماڭا كۆرسەتتى. بۇ رەڭلىك قەغەزگە ئورالغان ناچار مەنپەسى ئىدى. كۆكتات ماگنىنىدىن سېتىۋالغاندەك قىلاتتى. نېلى مەنپەسىنى كۆرسەتكەن چاغدا كۈلۈپ كەتتى.

— يېمەپسەنغۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— يېگۈم كەلمىدى، — دېدى ئۇ قوشۇملىرىنى تۇرگەن ھالدا ئەستايىدىل جاۋاب بېرىپ، — قولىدىن ئالغىنىم يوق، كىرېسلوغا قويۇپ قويغانىدى...

ئۇ كۈنى سىرتتا نۇرغۇن ئىشلىرىم بار ئىدى، شۇڭا نېلى بىلەن خوشلاشتىم.

— ئۆزۈڭ يالغۇز زېرىكەمدىكەنسەن؟ — دەپ سورىدىم مەن ماڭىدىغان چاغدا.

— ھەم زېرىكىدىكەنمەن، ھەم زېرىكمەيدىكەنمەن. سىز شۇنچە ئۇزاق ۋاقىت ئۆيدە بولمىغاچقا زېرىكىدىكەنمەن.

نېلى بۇ گەپنى قىلغاندا، ماڭا قاراپ تۇرغان كۆزلىرىدە قىيالماسلىق ئالامەتلىرى ئەكس ئەتتى. ھېلىقى كۈنى ئەتىگەندە ئۇ مانا شۇنداق مۇلايىم نەزەردە ماڭا باققانىدى. ئۇ شۇ قەدەر

شادىمان، شۇ قەدەر ناتىۋان ھەم سەل - پەل ئۇياتچان، قورقۇنچاق ئىدى. مېنى خاپا قىلىپ قويۇشتىن، كۆيۈنۈشۈمدىن مەھرۇم قېلىشتىن قورقۇۋاتقاندەك... ھېسسىياتىنى زىيادە ئاشكارىلاشتىن ئىزا تارتىۋاتقاندەك قىلاتتى.

— ئۇنداقتا نېمىشقا زېرىكمىدىڭ؟ ھەم زېرىكتىم، ھەم زېرىكمىدىم دېگەن ئەمەسمىدىڭ؟ — دەپ سورىدىم مەن ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭغا كۈلۈمسىرەپ قاراپ، ئۇ ماڭا مۇلايىم، سۆيۈملۈك بولۇپ تۇيۇلدى.

— كۆڭلۈمدە بىلىمەن، — دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ، لېكىن نېمىشقىدۇر خىجىل بولۇپ كەتتى. بىز ئوچۇق تۇرغان ئىشىكتە تۇرۇپ گەپلىشۋاتاتتۇق. نېلى ئالدىمدا تۇراتتى. كۆزلىرىنى تۆۋەن سالغان، بىر قولى مېنىڭ مۇرەمدە، يەنە بىر قولى بىلەن چاپىنىمنىڭ يېڭىنى سىلايتتى.

— مەخپىيەتلىكمۇيا؟ — سورىدىم مەن.

— ياق... مەن... سىز يوق چاغدا كىتابلىرىڭىزنى ئوقۇدۇم، — دېدى ئۇ تولىمۇ پەس ئاۋازدا، ئۇنىڭ كۆزلىرى مۇلايىم، نۇرلۇق، ئوماق يۇزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتكەنىدى.

— ھە، مۇنداق دېگىن ! ياقتۇردۇڭمۇ؟ — مەنمۇ بارلىق يازغۇچىلارغا ئوخشاش، باشقىلارنىڭ يۈزتۇرا ماختاشلىرىنى ئاڭلىغىنىمدا، شۇ ئان ئالاقزەدە، تارتىنچاق بولۇپ كېتەتتىم، بىراق مەن شۇ تاپتا ئۇنى سۆيۈپ قويىدىغان بولسام، قانداق بولىدىغانلىقىنى خۇدا بىلىدۇ. نېلى بىرپەس سۈكۈتكە پاتتى.

— ئۇ نېمە ئۈچۈن، نېمە ئۈچۈن ئۆلۈپ كېتىدۇ؟ — ئۇنىڭ تەلەپپۇزى شۇنداق ئەلەملىك ئاڭلاندى. ئۇ ئىتتىك ماڭا قاراپ قويۇپ، شۇ ئان كۆزلىرىنى يەنە تۆۋەن سېلىۋالدى.

— كىم؟

— ئۆپكە كېسىلى بولۇپ قالغان ھېلىقى ياشچۇ... كىتابتا يېزىلغان.

— شۇنداق بولماي نېمە چارە، نېلى.

— ئۇنداق بولماسلىقى كېرەك ئىدى، — دېدى ئۇ پىچىرلىغاندەك. نېمىشقىدۇر، ئۇ بىردىنلا غەزەپ بىلەن لەۋلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ تېخىمۇ جاھىللىق بىلەن يەرگە مىختەك تىكىلدى.

ئارىمىزنى بىر پەس جىمجىتلىق باستى.

— بىراق، ئۇ... ئۇلار... ھېلىقى قىز بىلەن بوۋاي، — دېدى ئۇ پەس ئاۋازدا چاپىنىمنىڭ يېڭىنى ئويناپ تۇرۇپ، — قانداق بولىدۇ، بىللە تۇرمۇش كەچۈرەمدۇ؟ نامرات بولۇپ كەتمەس؟

— ياق، نېلى، قىز ناھايىتى يىراق بىر يەرگە كېتىدۇ. ئۇ بىر پومېشچىكقا ياتلىق بولىدۇ. بوۋاي ئۆزى يالغۇز قالىدۇ، — دەپ جاۋاب بەردىم مەن تولىمۇ ئېچىنغان ھالدا، مەن راستلا بەك ئېچىنغانىدىم، چۈنكى مەن ئۇنىڭغا تەسەللى بولغۇدەك ئىشلارنى ئېيتىپ بېرەلمەيتتىم.

— بولماپتۇ... بولماپتۇ ! نېمىشقا بۇنداق بولىدۇ ! ھەي، ئۇلارزە... ئەمدى ئوقۇغۇمۇ كەلمەس بولۇپ قالدى !

نېلى خاپا بولغان ھالدا قولۇمنى ئىتتىرىۋېتىپ، شاققىدە كەينىگە بۇرۇلدى ـ دە، ئۇستەلنىڭ تۈۋىگە بېرىپ تامغا قاراپ تۇرۇۋالدى، كۆزلىرى يەرگە تىكىلگەنىدى. يۈزلىرى پوكانەدەك قىزىرىپ كەتكەن، تېز ـ تېز نەپەس ئالاتتى، ئاچچىقى بەكلا كەلگەنىدى.

— بولدىلا، نېلى، خاپا بولۇپ قالدىڭمۇ ! — دېدىم مەن ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ، — كىتابتا يېزىلغانلىرىنىڭ ھەقىقىي ئىشلار ئەمەس ئىكەنلىكىنى، توقۇپ چىقىلغانلىقىنى بىلىشىڭ كېرەك. نېمىگە خاپا بولىسەن ! سەن تولىمۇ نازۇك قىز ئىكەنسەن جۇمۇ !

— خاپا بولمىدىم، — دېدى ئۇ ئېھتىيات بىلەن جاۋاب بېرىپ، ئۇنىڭ نۇرلۇق، مېھرىبان كۆزلىرى مەندە ئىدى، ئۇ شاققىدە قولۇمنى تۇتۇپ، يۈزىنى مەيدەمگە قويدى ـ دە، نېمىشقىدۇر يىغلاپ كەتتى.

لېكىن، ئۇ ئەمدى كۈلۈپ كەتتى — ھەم يىغلايتتى، ھەم

كۆلەتتى. ئۇنىڭ شۇ ھالىتى ماڭىمۇ كۆلكىلىك تۇيۇلدى... ھەم شېرىن بىلىندى. لېكىن، ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا قارىمىدى. مەن ئۇنىڭ يۈزىنى مەيدەمدىن ئاجراتماقچى بولۇۋاتقىنىمدا، ئۇ مېنى تېخىمۇ چىڭ قۇچاقلىۋالدى، تېخىمۇ جاراڭلىق كۆلۈپ كەتتى. ئىشق ـ مۇھەببەتلىك بۇ مەنزىرە ئاخىر تۈگىدى. بىز خوشلاشتۇق، مېنىڭ جېددىي ئىشىم بار ئىدى. نېلىنىڭ چىرايى نۇرانە تۈس ئالدى، لېكىن بۇرۇنقىدەكلا ئۈياتچان ئىدى، كۆزلىرى يۇلتۇزدەك چاقنايتتى. ئۇ مېنى پەلەمپەينىڭ ئاستىغىچە ئۇزىتىپ چۈشتى، بالدۇرراق قايتىپ كېلىشىمنى ئۆتۈندى. مەن تاماقنى ئۆيدە يېيىشكە، ئىمكان بار بالدۇرراق قايتىپ كېلىشكە ۋەدە بەردىم.

مەن باشتا ئاننا ئاندرىيېۋنا بىلەن نىكولاي سېرگېيېچنى يوقلىدىم. ئۇلار ئاغرىپ قالغانىدى. ئاننا ئاندرىيېۋنا ئېغىرراق ئىدى. نىكولاي سېرگېيېچ كۈتۈپخانىسىدا ئولتۇراتتى. ئۇ مېنىڭ كەلگەنلىكىمنى بىلدى، لېكىن ئادەت بويىچە، ئۇنىڭ كەم دېگەندە چارەك سائەتتىن كېيىن چىقىدىغانلىقى ماڭا ئايان ئىدى، بىزنى ئوبدانراق سۆزلىشىۋالسۇن، دەپ شۇنداق قىلاتتى. مەن ئاننا ئاندرىيېۋنانىڭ بەك ھەسرەت چېكىشىنى خالىمايتتىم، شۇڭا تۇنۇگۈن كەچتىكى ئىشنى ئىمكانقەدەر سىلىق قىلىپ ئېيتتىم، ئەمما يەنىلا راستىنى دېدىم. مېنى ھاڭ ـ تاڭ قالدۇرغىنى، مومايى بەك ھەسرەت چەككەن بولسىمۇ، لېكىن مۇناسىۋەتنىڭ بۇزۇلۇش ئېھتىمالىلىقى بارلىقىنى ئاڭلىغاندا ئانچە ھەيران قالمىغانلىقى بولدى.

ـــ ھەي، ئىنىم، بۇ ئىشنى مەنمۇ ئويلىغان، ـــ دېدى ئۇ، ـــ سىز كەتكەندىن كېيىن مەن كۆپ ئويلاندىم، مۇمكىن ئەمەس، دېگەنىدىم. بىز تەڭرىنىڭ ئىلتىپاتىغا لايىق ئەمەسمىز، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇنىڭدەك رەزىل ئادەمدىن ياخشىلىق كۈتۈپ بولاتتىمۇ. ئۇ ھېچقانداق باھانە ـ سەۋەبسىزلا ئون مىڭ روبلى پۇلىمىزنى بۇلاپ كەتتى، بۇ چاقچاق قىلىدىغان ئىش ئەمەس، يولسىزلىق

ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلىپ تۇرۇپمۇ بۇلاپ كېتىۋەردى. ئاخىرقى بىر بۇردا ناننىمۇ ئېلىپ كەتتى. ئۇلار يېخىمېنىنىڭ سېتىۋېتىشىدۇ. ناتاشا ئۇلارغا ئىشەنمەيدۇ، ئۇنىڭ قىلغىنى توغرا، ئۇ ئەقىللىك، ھە راست، ئېنىم، بىلەمسىزكەن، — ئۇ پەس ئاۋازدا گېپىنى داۋام قىلدى، — بىزنىڭ بوۋاي، ئاۋۇ بوۋاي، بۇ توي ئىشىغا قەتئىي قارشى تۇرىدۇ. ئۇنىڭ ئاغزىدىن قوشۇلمايمەن، دېگەن گەپ چىقىپ كەتتى ! دەسلەپ ئۇنى چاقچاق قىلىۋاتىدۇ، دەپتىكەنمەن، نەدىكىنى، راست ئىكەن. ۋاي باغرىم، ئەمدى ئۇ قانداق قىلار؟ بىلىشىڭىز كېرەككى، ئۇ مەڭگۇ ناتاشاغا لەنەت ئوقۇيدۇ. بولدىلا، ھېلىقى ئالىيوشا قانداقراق ئىكەن؟ ئۇ نېمە دېدى؟

ئۇ مېنىڭدىن بەزى ئىشلارنى بۇرۇنقىغا ئوخشاشلا خېلى ئۇزاق سۇرۇشتۇردى، يەنە كېلىپ مەن ئۇنىڭ سورىغانلىرىغا ھەر قېتىم جاۋاب بېرىپ بولغاندا، ئۇ قاتتىق ھەسرەت چېكەتتى، ئاغرىناتتى. قىسقىسى، يېقىندىن بېرى ئۇ ئۆزىنى پۈتۈنلەي يوقتىپ قويغانىدى. ھەرقانداق بىر خەۋەر ئۇنى چۆچۈتەتتى. ناتاشانىڭ بەختسىزلىكى ئۇنىڭ يۈرىكىنى پارە - پارە قىلىپ، سالامەتلىكىنى نابۇت قىلغانىدى.

بوۋاي كىرىپ كەلدى، ئۇنىڭ ئۇچىسىدا كېچىلىك كىيىمى، پۇتىدا ساپما كەش بار ئىدى. ئۇ قىزىتما بولۇپ قالغانلىقىدىن ئاغرىنىدى - يۇ، خۇددى مەن ئائىلىدە بۇرۇندىن كۆرۈپ كېلىۋاتقانغا ئوخشاش، خوتۇنىغا مۇلايىم قاراپ قويدى، بوۋاي ھەرقانداق چاغدا بەئەينى بالا باققۇچىدەك ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالاتتى، كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارايتتى، ھەتتا ئۇنىڭ ئالدىدا يېتىرقاپمۇ قالاتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى چوڭقۇر مېھىر - مۇھەببەتكە تولغانىدى. خوتۇنىنىڭ كېسىلى ئۇنى قورقۇتۇۋەتكەنىدى. مۇبادا ئۇ خوتۇنىدىن ئايرىلىپ قالسا، ھەممىدىن مەھرۇم بولاتتى.

ئۇلارنىڭكىدە بىر سائەتچە ئولتۇردۇم. ئۇزايدىغان چاغدا بوۋاي

مەن بىلەن دەھلىزگىچە كەلدى، مەندىن نېلىنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى. ئۇ نېلىنى ئاسراندى قىز قىلىپ ئەكېۋېلىش ئىشىنى ئەستايىدىل ئويلانغاندى. ئاننا ئاندرىيېۋنانى گېپىگە قانداق كۆندۈرۈش توغرۇلۇق مەن بىلەن مەسلىھەتلەشتى، تولىمۇ قىزىقسىنغان ھالدا مەندىن نېلىنىڭ ئىشىنى تەپسىلىي سۈرۈشتۈردى، مېنىڭ نېلىغا ئائىت يېڭى ئەھۋاللارنى بىلىدىغان - بىلمەيدىغانلىقىمنى سورىدى. مەن ئالدىراشلا سۆزلەپ بەردىم، گەپلىرىم ئۇنىڭدا چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى.

— بۇ ئىشنى كېيىن يەنە دېيىشەرمىز، — دېدى ئۇ كەسكىن ھالدا، — ۋاقتىنچە... مۇنداق بولسۇن، مىجەزىم سەل ياخشىلانغاندىن كېيىن سېنى ئىزدەپ بارىمەن، شۇ چاغدا بىر قارارغا كېلەيلى.

سائەت ئون ئىككىدە مەن ماسلوبويېۋنىڭ ئۆيىگە باردىم. ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، تۇنجى ئۇچراتقان ئادىمىم كىنەز بولدى، بۇنىسى مېنى قاتتىق چۆچۈتۈۋەتتى. ئۇ دەھلىزدە پەلتوسىنى كىيىۋاتاتتى. ماسلوبويېۋ پالاقلاپ يۈرۈپ ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىۋاتاتتى، ھاسىسىنى كىنەزگە بەردى. ئۇ بۇرۇن كىنەز بىلەن تونۇشىدىغانلىقىنى ئېيتقان بولسىمۇ، لېكىن بۇ قېتىمقى تاسادىپىي ئۇچرىشىش مېنى تولىمۇ ھەيران قالدۇردى.

كىنەز مېنى كۆرۈپ سەل ئالاقزەدە بولۇپ كەتتى.

— ھە، سىز ئىكەنسىز - دە ! — دېدى ئۇ خېلى قىزغىنلىق بىلەن، — ياخشى چاغدا كەلدىڭىز! مەن ئاتايا ماسلوبويېۋىچنى ئىككىڭلارنىڭ قەدىناس دوست ئىكەنلىكىڭىزنى ئۇقمانىدىم. تولىمۇ خۇشالمەن، تولىمۇ خۇشالمەن. سىز بىلەن ئۇچرىشىپ قالغانلىقىمدىن تولىمۇ خۇشالمەن. مەن سىز بىلەن كۆرۈشۈشنى، سىزنى يوقلاپ كېلىشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن، رۇخسەت قىلارسىزمۇ؟ سىزگە بىر ئىلتىماسىم بار: ماڭا يارەم قىلىڭ، بىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىمىزنى بىر چۈشەندۈرۈپ قويغان بولسىڭىز، تۇنۇگۈن كەچتىكى ئىشنى كۆزدە تۇتۇۋاتقىنىمنى

بىلسىڭىز كېرەك... سىزنىڭ ئۇ تەرەپ بىلەن مۇناسىۋىتىڭىز قويۇق، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىشىنىڭ جەريانىنى ئۆز كۆزىڭىز بىلەن كۆردىڭىز. ئۇلارغا گېپىڭىز ئۆتىدۇ... كەچۈرگەيسىز، هازىر سىز بىلەن سۆزلىشىشكە... ئىشىم بەك تولا ! ئەمما، بىر - ئىككى كۇنگىچە، بەلكىم ئۇنىڭدىنمۇ بالدۇرراق سىزنى يوقلاپ بارىمەن. بىراق، هازىر...

ئۇ قولۇمنى قاتتىق قىستى ـ ده، ماسلوبويېف بىلەن بىر قارىشۇۋېلىپ چىقىپ كەتتى.

ـــ خۇدانىڭ هەققىده ماڭا ئېيتىپ بەرگىن... ـــ دېدىم مەن ئۆيگە كىرىپ ئالدى بىلەن.

ـــ ساڭا هېچنېمىنى ئېيتىپ بەرمەيمەن، ـــ دېدى ماسلوبوۋېيف گېپىمنى بۆلۈپ، ئۇ شىلەپىسىنى ئالدىراشلىق بىلەن قولغا ئالدى ـ ده، دەهلىزگە قاراپ ماڭدى، ـــ ئىشىم بار! بۇرادەر، ماڭمىسام بولمايدۇ، ئۇلگۈرەلمەيمەن !...

ـــ سائەت ئون ئىككىده، دەپ خەت قالدۇرۇپ قويۇپتىكەن-سەنغۇ.

ـــ يازسام نېمە بوپتۇ؟ مەن تۇنۇگۈن يازغان بولسام، بۈگۈن خەق ماڭا يېزىپتۇ، كاللامنى قوچۇۋەتتى، ئىش مانا شۇنداق ! مېنى كۈتۈۋاتقان ئادەم بار. كەچۈر، ۋانيە ! قىلچە زۆرۈرىيىتى بولمىغان هالدا سېنى مالال قىلغانلىقىم ئۈچۈن، مېنى قاتتىق ئۈرۈۋالغىن. مېنىڭ ساڭا بېرىدىغان، سېنى رازى قىلالايدىغان بىردىنبىر تەكلىپىم شۇ. مۇبادا سېنى رازى قىلالىسام، مەرهەمەت، ئۈرىۋەرگىن. لېكىن، خۇدانىڭ هەققىده تېزرەك بول ! مېنى ئاۋارە قىلما، ئىشىم بار، يولۇمغا قاراۋاتقان ئادەم بار...

ـــ ئۈرغىنىمنىڭ نېمە پايدىسى؟ ئىشىڭ بولسا، قېنى تېزرەك ماڭغىن، ئويلىمىغان ئەهۋالغا دۇچ كەلمەيدىغان كىم بار. پەقەت...

ـــ ياق، پەقەتنى مەن ئېيتاي، ـــ دېدى ئۇ گېپىمنى بۆلۈپ، ئاندىن دەهلىزگە چىقتى ـ ده، پەلتوسىنى كىيدى (مەنمۇ

پەلتويۇمنى كىيدىم)، — مۇھىم بىر ئىش بىلەن سېنى ئىزدىگەنىدىم. شۇ سەۋەبتىن سېنى چاقىرتقانىدىم، سەن بىلەن بىۋاستە مۇناسىۋەتلىك ئىدى. لېكىن، بۇ ئىشنى بىراقلا چۈشەندۈرۈپ كەتكىلى بولمايدۇ، شۇڭا خۇدانىڭ ھەققىدە، بالدۇرمۇ ئەمەس، كەچمۇ ئەمەس، دەل كەچ سائەت يەتتىدە ئۆيۈمگە كېلىشكە ۋەدە بەر. سېنى ئۆيدە كۈتىمەن.

— بۇگۈن، — دېدىم مەن دېلىغۇل بولۇپ، — ماقۇل، بۇرادەر، مەن بۇگۈن كەچ ئەسلىدە...

— بۇگۈن كەچتە بارماقچى بولغان يەرگە ھازىرلا بار. كەچتە مېنىڭكىگە كەل. چۈنكى، ۋانيە، مېنىڭ نېمە ئىشلارنى سۆزلەپ بېرىدىغانلىقىمنى تەسەۋۋۇر قىلالمايسەن.

— ماقۇل ئەمىسە، ماقۇل، قانداق ئىشتۇ؟ راستىنى ئېيتسام، ھەقىقەتەن مېنى قىزىقتۇرۇپ قويدۇڭ.

بىز گەپلەشكەچ دەرۋازىدىن چىقىپ كوچىغا كېلىپ قالدۇق.

— كېلەمسەن؟ — دەپ سورىدى ئۇ جاھىللىق بىلەن.

— ماقۇل بولدۇمغۇ، چوقۇم كېلىمەن.

— بولمايدۇ، ۋەدە بېرىشىڭ كېرەك.

— ھەي، سېنىزە ! ماقۇل، ۋەدە بېرەي.

— بەك ياخشى بولدى، راستلا ئالىيجاناب ئىكەنسەن، نەگە بارماقچىدىڭ؟

— بۇياقتا، — دەپ جاۋاب بەردىم مەن ئوڭ تەرەپنى كۆرسىتىپ.

— بولىدۇ ئەمىسە، مەن ئاۋۇ ياققا ماڭاي، — دېدى ئۇ سول تەرەپنى كۆرسىتىپ.

— خەير - خوش، ۋانيە ! ئۇنتۇپ قالما، كەچ سائەت يەتتىدە. «غەلىتە ئىش» دەپ ئويلىدىم ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ.

بۇگۈن كەچ ئەسلىدە ناتاشانى يوقلىماقچىدىم. ئەمما، ماسلوبويېفقا ۋەدە بېرىپ قويغاچقا، ئۇنىڭ قېشىغا ھازىر بارماي ئامال يوق ئىدى. ناتاشانىڭ قېشىدا ئالىيوشانى ئۇچرىتىشىمغا

ئىشەنچىم كامىل ئىدى. دەرۋەقە، ئۇ شۇ يەردە ئىكەن، مېنىڭ كەلگىنىمنى كۆرۈپ قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتتى.

ئۇ ناتاشاغا تولىمۇ سەممىي، مۇلايىم مۇئامىلە قىلاتتى، مېنىڭ كېلىشىم ئۇنى تېخىمۇ خۇشال قىلىۋەتكەنىدى. ناتاشا خۇشخۇي كۆرۈنسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ زورغا شۇنداق قىلىۋاتقانلىقى مانا مەن دەپ تۇراتتى. ئۇنىڭ چىرايى بىمار ئادەمنىڭكىدەك تاتارغان، كېچىدە ئوبدان ئۇخلىمىغانلىقى ئېنىق ئىدى. نېمىشقىدۇر، ئۇ ئالیوشاغا بۆلەكچىلا مۇلايىم بولۇپ كەتكەنىدى.

ئالیوشا ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ، ئۇنى خۇشال قىلماقچى، ئۇنىڭ لەۋلىرىدىكى كۈلكىسى تۇرۇپ كۈلەلمەيۋاتقان سۈنئىي ئىپادىنى يوقاتماقچى بولاتتى. لېكىن، ئۇ كاتيە بىلەن دادىسىنى ھەرگىز تىلغا ئالمىدى. قارىغاندا، ئۇنىڭ تۇنۇگۈن كەچتىكى ئەپلىشىپ قىلىش ھەرىكىتى مەغلۇپ بولغانىدەك قىلاتتى.

ـــ بىلەمسەن؟ ئۇ تەخىرسىز ھالدا مەندىن ئايرىلىپ كەتمەكچى، ـــ دېدى ناتاشا ئالیوشا ماۋۇراغا بىر ئىشنى تاپىلىغىلى چىقىپ كەتكەندە پەس ئاۋاز بىلەن، ـــ لېكىن يەنىلا پېتىنالمايۋاتىدۇ. كەت، دېيىشتىن مەنمۇ قورقۇۋاتىمەن، چۈنكى ئۇنى كەتكىلى ئۇنىماسمىكىن دەيمەن. شۇنداقتىمۇ، ئۇنىڭ زېرىكىپ قېلىپ، مەندىن كۆڭلى سوۋۇپ كېتىشىدىن بەك ئەنسىرەۋاتىمەن ! قانداق قىلغۇلۇق؟

ـــ پەرۋەردىگارىم، سىلەر زادى نېمە بولدۇڭلار! سىلەر شۇنداق گۇمانخور، بىر ـ بىرىڭلارغا قاتتىق ھېزى بولۇپ تۇرىسىلەر! گەپنى ئوچۇق قىلىۋەتسەڭلار بولمىدىمۇ، ھازىرقى ئەھۋالدا ئۇنى زېرىكمەيدۇ، دېگىلى بولمايدۇ.

ـــ ئەمىسە، قانداق قىلىمەن؟ ـــ دەپ توۋلىۋەتتى ناتاشا ۋەھىمە ئارىلاش.

ـــ ئالدىرىما، بۇ ئىشنى مەن توغرىلايمەن... ـــ مەن شۇ گەپ

بىلەن ئاشخانىغا كىرىپ، ماۋراغا لاي بولۇپ كەتكەن كالىچمىنى تازىلاپ بەر، دېگەن باھانىنى تاپتىم.

ــ ئېھتىيات قىل، ۋانيە ! ــ دەپ توۋلىدى ئۇ ئارقامدىن.

ئەمدىلا ماۋرانىڭ قېشىغا كېلىشىمگە، ئالىيوشا مېنى ساقلاپ تۇرغاندەك يۈگۈرۈپ كەلدى.

ــ ئۇڭان پېتروۋىچ، قەدىرلىكىم، ئەمدى قانداق قىلىمەن ! ماڭا ياردەم قىلىڭ، تۇنۈگۈن كاتيەگە ماقۇل دەپ قويۇپتىكەنمەن، بۈگۈن، ئېنىقىنى ئېيتسام، ھازىر ئۇنىڭ قېشىغا بارىمەن. گېپىمدە تۇرمىسام بولمايدۇ ! مەن ناتاشانى ياخشى كۆرىمەن. ئۇنىڭ ئۈچۈن ئوتقا كىرىشكىمۇ رازىمەن. بىراق، كاتيە بىلەن كارىم بولمىسىمۇ بولماس؟

ــ ئۇنداق بولسا بېرىۋەرگىنىڭىز تۇزۇك...

ــ لېكىن، ناتاشانى قانداق قىلىمەن؟ ئۇنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتىپ قويۇشۇم مۇمكىن، ئۇڭان پېتروۋىچ، مېنى قۇتقۇزۇۋېلىڭ...

ــ مېنىڭچە بولغاندا، بارغىنىڭىز تۇزۇك. ئۇنىڭ سىزنى قانچىلىك ياخشى كۆرىدىغانلىقى ئۆزىڭىزگە ئايان. ئۇ سىز بىلەن بىللە بولغاندا زېرىكىشلىك بولغاندەك، سىز زورغا ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولۇۋاتقاندەك ئويلاپ قالىدۇ، زورۇقمىغىنىڭىز ياخشى. ئەمدى ئۇ يەرگە چىقايلى، سىزگە ياردەم قىلىمەن.

ــ قەدىرلىك ئۇڭان پېتروۋىچ ! راستلا ياخشى ئادەم ئىكەنسىز! ــ بىز ناتاشانىڭ قېشىغا چىقتۇق، بىرئازدىن كېيىن مەن ئالىيوشاغا قاراپ ئېيتتىم:

ــ ئابايا دادىڭىزنى ئۇچرىتىپ قالدىم.

ــ قەيەردە؟ ــ سورىدى ئۇ ھەيران بولۇپ.

ــ كوچىدا، بەك تاسادىپىيلا، ئۇ قەدەملىرىنى توختىتىپ مەن بىلەن پاراڭلاشتى. ئارىلىشىپ ئۆتۈشنى يەنە بىر قېتىم ئۆتۈندى. مەندىن سىزنىڭ قەيەردىلىكىڭىزنى سورىدى. سىزگە گېپى بار ئىكەن، كۆرۈشمىسەم بولمايدۇ، دەيدۇ.

— ھە، ئالىيوشا، بىرىپ كۆرۈشۈپ كەل، — دېدى ناتاشا مېنىڭ نىيىتىمنى چۈشەنگەندەك ئورنىدىن تۇرۇپ.

— لېكىن... ئۇ قەيەردە؟ ئۆيدىمۇ؟

— ياق، گىراف خانىمنىڭ ئۆيىگە بارىمەن دېگەندەك قىلغان.

— ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق... — ئالىيوشا ئوڭايسىزلانغان ھالدا ناتاشاغا قاراپ، ساددىلارچە شۇنداق سورىدى.

— ئالىيوشا، نېمە بولدۇڭ ! — دېدى ناتاشا، — ئەجەبا، سەن مېنى دەپ ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەتنى چورتلا ئۈزمەكچىمۇ؟ گۆدەكلەرچە ئىش قىلما. بىرىنچىدىن، بۇ مۇمكىن ئەمەس. ئىككىنچىدىن، كاتيە ئۇچۇن ئېيتقاندا، بۇنداق قىلىشىڭ ئالىيجانابلىق ئەمەس. سىلەر دوست تۇرۇپ، مۇناسىۋەتنى قوپاللىق بىلەن ئۈزۈۋەتسەڭلار قانداق بولىدۇ. يەنە بىرسى، مۇبادا سەن مېنى كۇنداشلىق قىلىۋاتىدۇ، دەپ قارىغان بولساڭ، بۇ ماڭا قىلىنغان ھاقارەت. بارغىن، چاپسان بار، ئۆتۈنۈپ قالاي ! داداڭمۇ خاتىرجەم بولسۇن.

— ناتاشا، پەرىشتەم، مەن سېنىڭ چىمچىلاق قولۇڭچىلىكىمۇ بولالمايمەن ! — دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئالىيوشا ھەم ھاياجانلانغان، ھەم خىجىل بولغان ھالدا، — سەن شۇنداق ياخشى، بىراق... مەن... ھەممىنى ساڭا ئېيتىۋېتەي ! ئاباياۋ ئاشخانىدا مەن ئىۋان پېتروۋىچنىڭ سېنىڭ قېشىڭدىن كېتىشىڭنى بىرەر چارىسىنى تېپىپ بېرىڭ، دەپ ئۆتۈنگەنىدىم. ئۇ مۇشۇ چارىنى تاپتى. مەندىن كۆرمە، ناتاشا، پەرىشتەم ! مېنىڭ خاتالىقىم ئەمەس، چۈنكى بۇ دۇنيادا مېنىڭ ساڭا بولغان مۇھەببىتىم ھەممە نەرسىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ، مىڭ ھەسسە ئۈستۈن تۇرىدۇ. شۇڭلاشقا، مېنىڭ يېڭى بىر ئويۇم بار: بىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىمىز ۋە تۇنۇگۈن يۈز بەرگەن ئىشلارنى، ئىشقىلىپ، ھەممىنى كاتيەگە ئېيتايلى، ئۇ بىزنى قۇتقۇزۇشنىڭ ئامالىنى قىلىشى، بىزگە چىن دىلىدىن سادىق بولۇشى مۇمكىن...

— شۇنداق بولسۇن، — دېدى ناتاشا كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، —

دوستۇم، مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن تونۇشسام دەيمەن، بۇنىڭ ئۇچۇن قانداق قىلساق بولىدۇ؟

ئالىيوشا تولىمۇ خۇشال بولۇپ كەتتى، شۇ ئان ئۇچرىشىشنىڭ ئىشىغا باش قاتۇردى. ئۇنىڭ خىيالىچە بولغاندا، بۇ تولىمۇ ئاسان ئىش، بۇنىڭغا كاتىەنىڭ ئامالى بار ئىدى. ئالىيۇشا ئۆزىنىڭ خىيالىنى قىزغىن، هاياجان ئىچىدە بايان قىلدى. ئۇ بىزگە، بۇگۇن ئىككى سائەت ئىچىدە جاۋاب بېرىشكە ماقۇل بولدى. بۇگۇن كەچ ناتاشاغا هەمراه بولىمەن، دەپ ۋەدىمۇ بەردى.

ــ راستلا كېلەمسەن؟ ــ سورىدى ناتاشا ئۇنى ئۇزىتىدىغان چاغدا.

ــ ئىشەنمەيۋاتقان ئوخشىمامسەن؟ خەير ـ خوش، ناتاشا، خوش، سۆيۈملۈكۈم ــ سەن مېنىڭ مەڭگۈلۈك سۆيگىنىم ! خوش، ۋانيە! ئاه، تەڭرىم، بىز نېمىشقا سەن، دېيىشمەيمىز، ئەمىسە، شۇنداق كېلىشتۇق.

ــ سەن دېيىشەيلى، ئەمىسە.

ــ خۇداغا شۇكۇر، بۇ ئىشنى تالاي قېتىم ئويلىغان بولغىيدىم. لېكىن، سىزگە دېيىشكە پېتىنالمىغان، قارىمامدىغان، يەنە سىز دەپ سالدىم. سەن دېيىش راستلا تەس ئىكەن، خۇددى تولستوي قايسىبىر ئەسىرىدە تەسۋىرلىگەندەك: ئىككى ئادەم بىر ـ بىرىنى سەن، دەپ ئاتاشقا كېلىشىپتۇ، لېكىن هەرقانچە قىلىپمۇ ئۇنداق دېيەلمەپتۇ، شۇنىڭ بىلەن گەپ قىلغاندا كىشىلىك ئالماش قوللىنىشتىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغان بوپتۇ. ناتاشا ! ۋاقىت تېپىپ، «بالىلىق ۋە ئۆسمۇرلۇك» نى ئوقۇپ چىقايلى، ئۇ تولىمۇ قالتىس كىتاب !

ــ ماڭغىن، چاپسان ماڭ ! ــ ناتاشا كۈلۈپ تۇرۇپ ئۇنى مېڭىشقا ئۇندىدى، ــ خۇشال بولساڭ، گېپىڭ تۇگىمەيدۇ...

ــ خوش ! ئىككى سائەتتىن كېيىن قايتىپ كېلىمەن !

ئۇ ناتاشانىڭ قولىغا سۆيۈپ قويۇپ، ئالدىراش چىقىپ كەتتى. مەن ناتاشانىڭ قېشىدا ئىككى سائەتچە تۇردۇم. كەلگۈسىدىن

تولۇق ئۇمىدۋار بولۇش توغرىسىدا ئۇنىڭغا تەسەللى بەردىم. ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ دېگەنلىرى تامامەن توغرا، ئەندىشىسىمۇ بىھۇدە ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى ئويلىساملا كۆڭلۈم تەشۋىشكە تولاتتى، مەن ئۇنىڭدىن بەك ئەنسىرەيتتىم. لېكىن، نېمە ئامال؟

ئالىيوشامۇ ماڭا ناھايىتى غەلىتە تۇيۇلدى: ئۇ ناتاشانى بۇرۇنقىدەكلا ياخشى كۆرەتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە مىننەتدارلىق، خىجىللىق تۇيغۇلىرى، ئۇنى تېخىمۇ كۈچلۈك، تېخىمۇ ئازابلىق سۆيۈشى مۇمكىن ئىدى. لېكىن، شۇنىڭ بىلەن بىللە يېڭى مۇھەببەتمۇ ئۇنىڭ قەلبىنى مۇستەھكەم ئىگىلىۋالغانىدى. ئاقىۋىتىنى تەسەۋۋۇر قىلىش تولىمۇ مۇشكۈل ئىدى. مېنىڭمۇ كاتيە بىلەن بەك كۆرۈشكۈم بار ئىدى. مەن ناتاشاغا كاتيە بىلەن تونۇشقىلى باردىغانلىقىم توغرۇلۇق يەنە بىر قېتىم ۋەدە بەردىم.

ئاخىر ئۇ خۇشال بولغاندەك قىلدى. مەن يەنە نېلى، ماسلوبويېف، بۇبنوۋالارنىڭ گېپىنى، بۇگۈن ماسلوبويېفنىڭكىدە كىنەز بىلەن ئۇچرىشىپ قالغانلىقىمنى ۋە كەچ سائەت يەتتىدىكى كۆرۈشۈشنى سۆزلەپ بەردىم. ئۇ بۇلارغا بەك قىزىقتى. بۇۋاي بىلەن مۇمای توغرۇلۇق ئۇنىڭغا كۆپ گەپ قىلمىدىم. يېخىنىنىفنىڭ بىزنىڭكىگە باردىغانلىقىنى زادىلا تىلغا ئالمىدىم. نىكولاي سېرگېيېچنىڭ كىنەز بىلەن دۇئېلغا چىقماقچى بولغانلىقى ئۇنى قورقۇتۇۋېتىشى مۇمكىن ئىدى: ئۇنىڭ قارىشىچىمۇ، كىنەز بىلەن ماسلوبويېفنىڭ بېرىش - كېلىش قىلىشى ئادەمدە گۇمان پەيدا قىلاتتى. ئۇنىڭ مەن بىلەن ئالاقە قىلىشقا شۇنچە تەشنا بولۇشىمۇ كىشىنى ھەيران قالدۇراتتى، نۆۋەتتىكى ئەھۋاللار بۇ نۇقتىنى تولۇق چۈشەندۈرۈپ بەرسىمۇ...

مەن ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە چۈشتىن كېيىن سائەت ئۈچ بولۇپ قالغانىدى. نېلى ماڭا خۇش چىراي ئىشىك ئاچتى.

ئالتىنچى باب

مەن كەچ سائەت يەتتىدە ماسلوبويېفنىڭ ئۆيىگە كەلدىم. ئۇ مېنى قوللىرىنى كېرىپ خۇشال قارشى ئالدى. ئۇ تەڭشىلىپ قالغانىدى. لېكىن، ئۇلارنىڭ ماڭا قىلغان پۇختا تەييارلىقى مېنى ھەممىدىن بەك ھەيران قالدۇردى. ئۇلار مېنى كۇتۇپ ئولتۇرغانىكەن. قىممەت باھالىق داستىخان سېلىنغان يۇمىلاق ئۈستەلدە چىرايلىق مىس چەينەك پورۇقلاپ قاينىۋاتاتتى. خىرۇستالدىن، كۈمۈشتىن، چاقچۇقتىن ياسالغان چىنە - پىيالىلەر پارقىراپ تۇراتتى. يەنە بىر ئۈستەلگىمۇ قىممەت باھالىق داستىخان سېلىنغان، تولىمۇ نەپىس قەنت - گېزەكلەر، كىيېۋنىڭ ھۆل ۋە تاتلىق قېقى، يۇمشاق مەنپەسى، مېۋىلىك پىرەنىك، مېۋە ئۈيۈتمىسى، فىرانسۇزچە تاتلىق قاق، ئاپېلسىن، ئالما، ئۈچ - تۆت خىل ياڭاق سېلىنغان پەتنۇسلار قويۇلغان. قىسقىسى، مېۋە - چېۋە دۇكىنىنىڭ ئۆزىلا ئىدى. ئۈچىنچى ئۈستەلگە ئاق داستىخان سېلىنغان، ھەر خىل يېمەكلىكلەر — بېلىق تۇخۇمى، پىشلاق، گۆشنان، كولباسا، ئىسلانغان گۆش، بېلىق تىزىلغانىدى. ئۇنىڭدىن باشقا، بىرقانچە ئۆزۈن بويۇنلۇق بوتۇلكىلار قويۇلغان بولۇپ، ئىچىدىكى يېشىل، قىزىل، قوڭۇر، سېرىق رەڭلىك ئالىي ھاراقلار ئادەمنىڭ ئاغزىغا سېرىقسۇ كەلتۈرەتتى. ئاق داستىخان سېلىنغان يانداكى كىچىك ئۈستەلگە ئىككى بوتۇلكا شامپان قويۇلغانىدى. كىرىسلونىڭ ئالدىدىكى ئۈستەلگە قويۇلغان ئۇچ بوتۇلكا ھاراق كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇراتتى: بىر بوتۇلكىسى سۇدان ئاق ۋىنوسى، يەنە بىر بوتۇلكىسى لافىت قىزىل ۋىنوسى، ئۇچىنچىسى براندى، ھەممىسى يېلىسىيېفنىڭ ماگىزىنىدىن سېتىۋېلىنغان داڭلىق ھاراقلار ئىدى. ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا چاي ئۈستىلىنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ ئۇچىسىدىكى كىيىملەر ئاددىي -

ساددا بولسمۇ، لېكىن كۆڭۈل قويۇپ تاللانغان بولسا كېرەك، خېلىلا ياراشقاندى. ئۇ بۇنداق ياسىنىشنىڭ ئۆزىگە ماس كېلىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلگەچكە، بۇنىڭدىن تولىمۇ ئىپتىخارلىق ھېس قىلاتتى. ئۇ تەمكىن ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ مېنى قارشى ئالدى، ئۇنىڭ چېھرىدە مەمنۇنلۇق ۋە شادلىق ئالامەتلىرى جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. ماسلوبويېف ئۇزۇن كۆڭلەك ۋە يېپىيېڭى، چىرايلىق ئىچ كىيىم كىيىپ ئولتۇراتتى. پۇتىدا جۇڭگونىڭ چىرايلىق ساپما كەشى بار ئىدى. كۆڭلىكىنىڭ توپچا قادىغلى بولىدىغانلىكى يەرلىرىگە مودا توپچىلار قادالغان، چاچلىرى كۆڭۈل قويۇپ تاراپ مايلانغانىدى.

مەن ھېچنېمىنى چۈشىنەلمەي ئاغزىمنى ئاچقان ھالدا ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۆرە تۇراتتىم. تۇرۇپ ماسلوبويېفقا، تۇرۇپ ئالېكساندرا سېمىيونوۋناغا قارايتتىم.

— نېمە ئىش بۇ، ماسلوبويېف؟ بۇگۈن كەچتە ھاراق زىيادە ئۆتكۈزمەيدىغانسەن؟ — دەپ توۋلىۋەتتىم مەن ئاخىر تەشۋىش بىلەن.

— سەندىن باشقا ئادەم يوق، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ ئەستايىدىللىق بىلەن.

— بۇلارنى نېمە قىلىسەن، — مەن يېمەكلىكنى كۆرسەتتىم؟ — بىرتالاي ئادەمگە يەتكۈدەك تۇرىدۇ!

— ئىچىملىكمۇ بار، ئىچىملىكنى ئۇنتۇپ قالدىڭ! — دېدى ماسلوبويېف تولۇقلاپ.

— بۇلارنىڭ ھەممىسى يالغۇز ماڭىلمۇ؟

— ئالېكساندرا سېمىيونوۋنامۇ بار. بۇلارنى ئۇ كۆڭۈل قويۇپ تەييارلىغان.

— ۋاي - ۋۇي، قىلىۋاتقان گېپىڭنى قاراڭ! كۆڭلۇمدە سان بار! — ئالېكساندرا سېمىيونوۋنانىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن چىرايىدىكى كۆرەڭلىك قىلچە ئازلاپ قالمىغانىدى، — مېھمان دېگەننى ئوبدان كۈتەلمىسە، ئاھانەتكە

قالمدىغان گەپ.

ــ ئەتىگەندىن باشلاپلا، ئويلاپ باققىن، ئەتىگەندىن تارتىپلا، سېنىڭ كەچتە كېلىدىغانلىقىڭنى ئاڭلاپ، ئالدىراش بولۇپ كەتتى. ماجالى قالمىدى...

ــ دېگىنىڭىز خاتا! ھەرگىزمۇ ئەتىگەندىن باشلاپ ئەمەس، تۇنۇگۈن كەچتىن باشلاپ، سىز تۇنۇگۈن كەچتە ئۆيگە كىرىپلا، ئەتە كەچتە مېھمان بارلىقىنى ئېيتقانمىدىڭىز...

ــ خاتا ئاڭلاپ قاپسىز...

ــ خاتا ئەمەس، ئۆزىڭىز شۇنداق دېگەن. مەن ئەزەلدىن يالغان گەپ قىلمايمەن. مەن مېھمان كۈتسەم نېمىشقا بولمايدىكەن؟ بۇ يەردە تۇرۇۋاتقىنىمىزغا ئۇزاق بولدى، ھېچكىم مېھمان بولۇپ كەلمەيدۇ، بولمىسا ھەممە نەرسە تەل. بىزنىڭمۇ تۇرمۇش كەچۈرەلەيدىغانلىقىمىزنى ياخشى كىشىلەرگە كۆرسىتىپ قويۇش كېرەك ـ دە.

ــ مۇھىمى ئۇلارغا سىزنىڭ چېۋەر، ئىشچان ئائىلە ئايالى ئىكەنلىكىڭىزنى بىلدۈرۈپ قويۇش لازىم، ــ دېدى ماسلوبويېف تولۇقلاپ، ــ قارا، دوستۇم، تۇرقۇم قانداق تۇرىدۇ. كۆڭلىكىم گوللاندىيەنىڭ، نۇرغۇن تۆگمىلىرى بار. ئۇ ماڭا جۇڭگونىڭ ساپما كەشنى، ئۇزۇن كۆڭلىكىنى كىيدۈرۈپ قويدى. چېچىمنى ئۆز قولى بىلەن تاراپ، لىمون مېيى سۈركىدى. ئۇستىبېشىمغا فىرانسىيەنىڭ ئەتىرىنى سەپتى، چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى، مەن ئېتىراز بىلدۈرىمەن، ئەرلىك ھەيۋەمنى نامايان قىلمەن...

ــ لىمون مېيى ئەمەس، فىرانسىيەنىڭ داڭلىق چاچ مېيى، رەڭدار شېشىگە قاچىلانغان! ــ دېدى ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا گەپ قىستۇرۇپ، ــ سىز ئايرىپ قويۇڭ، ئىۋان پېتروۋىچ، ئۇ مېنى يا ئويۇنغا بارغىلى، يا تانسىغا بارغىلى قويمايدۇ، يېڭى كىيىم ئېلىپ بېرىشنىلا بىلىدۇ، لېكىن مەن يېڭى كىيىمنى نېمە قىلمەن؟ ياسىنىپ بولۇپ، ئۆزۈم يالغۇز ئۆيدە مېڭىپ يۈرىمەن. ئىككى كۈننىڭ ئالدىدا ئۇ ئاخىر قايىل بولۇپ، ئويۇن

كۆرۈشۈمگە ماقۇل كەلدى، يەنە كېلىپ ھەممە تەييارلىقنى قىلىپ قويغانىدى. مەن كەينىمگە بۇرۇلۇپ بۇلاپكامنى تاقىغۇچە بولغان ئارىلىقتا، ئۇ ھاراق جاۋىنىنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ ھاراق ئىچىشكە باشلىدى، ھايال ئۆتمەيلا مەست بولۇپ قالدى، نائىلاج بارمىدىم. بىزنىڭكىگە ھېچكىم مېھمان بولۇپ كەلمەيدۇ، پەقەت ئەتىگەنده ئىش بېجىرىدىغانلارلا كېلىدۇ، لېكىن مېنى چىقىرىۋېتىدۇ. بولمىسا ئۆيىمىزده ھەممە نەرسە تەل، چىنە - چەينەك دەمسىز، قاچا - قۇچا دەمسىز، چىرايلىق ئىستاكان دەمسىز — ھەممىسىنى خەق ئەكەلگەن. يەيدىغان نەرسىلەرنىمۇ خەق ئەكەلگەن، پەقەت ھاراقنىلا ئۆزىمىز سېتىۋالغان، يەنە چاچ مېيى، ئاۋۇ يېمەكلىكلەرمۇ بار. باشقىلارغا تۇرمۇشىمىزنى كۆرسىتىپ قويغۇمىز كېلىدۇ! يىل بويى ئويلايدىغىنىم: بىر مېھمان، ھەقىقىي بىر مېھمان كەلسە، ھەممە نەرسىنى ئاچىقىپ، ئۇنى ئوبدان بىر كۆتسەم، ئۇ بىزنى چوقۇم ماختايتتى. بىزمۇ قانائەت ھاسىل قىلاتتۇق. بۇ كالۋانى چىرايلىق ياساندۇرۇپ قويغىنىمغا كەلسەك، ئۇ بۇنىڭغا قىلچىمۇ لايىق ئەمەس، ھە دېسىلا كىيىملىرىنى پاسكىنا قىلىۋېتىدۇ. ئۇچىسىدىكى ئۇزۇن كۆڭلەكىكە قاراڭ، ئۇنىمۇ باشقىلار سوۋغا قىلغان. ئۇ مۇشۇ كىيىمگە لايىقمۇ؟ ئۇ ھاراق ئىچىپ ئاچچىقلىنىشىنىلا بىلىدۇ. ھېلى كۆرىسىز، ئۇ سىزنى چايغا ئەمەس، ھاراققا تەكلىپ قىلىدۇ.

— توغرا! دەل شۇنداق. ئازراق ئىچىپ قويغىن، ۋانيە، قىزىل ۋىنو ياكى ئاق ۋىنودىن. بىرەمدىن كېيىن بىز سەل يېشىلگەنده باشقىسىدىن ئىچىمىز.

— ھىم، شۇنداق بولىدىغانلىقىنى بۇرۇنلا بىلگەنىدىم!

— ئەنسىرىمەڭ، شاشىنكا[1]، سىزنىڭ سالامەتلىكىڭىز ئۈچۈن بىز يەنە بىر ئىستاكاندىن براندى ئارىلاشتۇرۇلغان چايمۇ ئىچىمىز.

---

[1] شاشىنكا — ئالېكساندرا سېمىيونوۋنانىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى.

— هىم، ئويلىغىنىمدەك چىقتى ! — دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۇ چاۋاك چېلىپ، — بۇ خان چېيى، بىر قادىقى ئالتە رۇبلى، ئىككى كۈننىك ئالدىدا بىر سودىگەر سوۋغا قىلغان، لېكىن ئۇ براندى ئارىلاشتۇرۇپ ئىچىمەن دەۋاتىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن كارىڭىز بولمىسۇن، ئىۋان پېتروۋىچ، مەن سىزگە چاي قۇياي... قاراڭ، نېمىدېگەن ياخشى چاي ـ هە !

ئۇ ئالدىراش چاي قۇيۇشقا باشلىدى.

ئۇلار مېنى بىر ئاخشام تۇرغۇزىدىغاندەك قىلاتتى. مېھمانىنىڭ يولىغا قاراپ كۆزى تېشىلگەن ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا ئەمدى بارلىق ئوي ـ پىكرىنى ماڭا قاراتماقچى بولۇۋاتاتتى. بۇ ئىشلار مېنىڭ ئويلىمىغان يېرىمدىن چىقتى.

— گېپىمگە قۇلاق سال، ماسلوبويېف، — دېدىم مەن ئولتۇرغاندىن كېيىن، — مەن مېھمان بولغىلى ئەمەس، ئىش بىلەن كەلدىم. مۇھىم ئىش بار، دەپ مېنى ئۆزۈڭ چاقىرتقان.

— ئەلۋەتتە، ئەمما ئىش دېگەن ئىش. دوستلار ئارا پاراڭلىشىدىغان ئىشمۇ بارغۇ.

— ياق، قەدىرلىكىم، بۇنداق ئويدا بولما. سائەت سەككىز يېرىمدا مېڭىشىم كېرەك، ئىشىم بار، ماقۇل دەپ قويغان...

— بولمايدۇ، ماڭا مۇشۇنداق مۇئامىلە قىلامسەن؟ ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا مۇشۇنداق مۇئامىلە قىلامسەن؟ قارا، ئۇ قورقىنىدىن قېتىپلا قالدى. ئۇ نېمە ئۈچۈن ماڭا چاچ مېيى سۈركىدى؟ ئۇ دېگەن پۇراقلىق لىمون مېيى جۈمۇ، ئوبدانراق ئويلاپ باق.

— چاقچاق قىلمىۋاتىسەن، ماسلوبويېف، ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا قەسەم قىلىپ بېرەيكى، كېلەر ھەپتە، جۈمە كۈنى چۈشلۈك تاماقتا كېلىمەن. بىراق، ھازىر، بۇرادەر، خەقكە ماقۇل دەپ قويغان يېرىم بار، بىر يەرگە بارمىسام بولمايتتى، ياخشىسى ماڭا دېمەكچى بولغان ئىشنى ھازىرلا ئېيتىپ بەرگىن.

— زادى سەككىز يېرىمغىچىلا تۇرالامسىز؟ — دەپ

توۋلىۋەتتى ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا، ئۇنىڭ ئاۋازى ھەسرەتلىك، قورقۇمسىرىغاندەك ئاڭلاندى. ئۇ ماڭا بىر ئىستاكان چاي ئەكېلىپ بەردى، يىغلىۋەتكىلى تاس قالدى.

— ئەنسىرىمەڭ، شاشېنكا، ھەممىسى يالغان گەپ، — دېدى ماسلوبويېف جاۋابەن، — كەتمەيدۇ، يالغان سۆزلەۋاتىدۇ. ئېيتقىنا، ۋانيە، نەگە بارىسەن؟ نېمە ئىشىڭ بار؟ ماڭا ئېيتىپ باقسىڭ بولامدۇ؟ كۇنبويى تەرەپ - تەرەپكە قاتراپلا يۈرىدىكەنسەن. خىزمەتمۇ قىلمايدىكەنسەن...

— سوراپ نېمە قىلىسەن؟ بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئېيتىپ بېرىمەن. ھازىر ماڭا ئوچۇقىنى ئېيتقىن: تۇنۇگۈن مېنى نېمىشقا ئىزدەپ بارغان؟ ئېسىڭدىمۇ، ساڭا دېگەن، تۇنۇگۈن مەن ئۆيده يوق ئىدىم.

— كېيىن ئېسىمگە كەلدى. لېكىن، تۇنۇگۈن ئۇنتۇپ قاپتىمەن. سېنى راستلا بىر ئىش بىلەن ئىزدەپ بارغانىدىم. لېكىن، ئاۋۋال ئالېكساندرا سېمىيونوۋناغا تەسەللى بېرىش كېرەك. «ھوي، راست، — دېدى شاشېنكا، — سىزنىڭ بىر دوستىڭىز بارغۇ، نېمىشقا ئولتۇرۇپ كېتىشكە تەكلىپ قىلمايسىز؟» شۇنداق قىلىپ، بۇرادەر، ئۇ مېنى تۆت كېچە - كۈندۈز قىينىدى. چاقىرىپ كەلمىسىڭىز زادى بولمايدۇ، دەپ تۇرۇۋالدى. «مەن دوزاخقا كىرگەن تەقدىردىمۇ، خۇش پۇراق لىمون مېيى سۈركىگەنلىكىڭ يۈزىنى قىلىپ، ئېغىر گۇناھىمدىن مېنى كەچۈرۈۋېتىدۇ. بىز نېمە ئۈچۈن قەدىناس دوستلاردەك بىللە ئولتۇرۇپ بىر كېچىنى ئۆتكۈزمەيمىز؟» دەپ ئويلاپ قالدىم. شۇڭا، ھېيلە ئىشلەتتىم: ساڭا ئىككى ئىلىك خەت قالدۇرۇپ، ناھايىتى مۇھىم ئىش بار، ئەگەر كەلمىسەڭ، كېمە سۇغا غەرق بولۇپ كېتىدۇ، دېدىم.

مەن ئۇنىڭدىن ئەمدى بۇنداق چاقچاق قىلماسلىقنى، گەپ بولسا ئۇدۇللا ئېيتىۋېرىشنى ئۆتۈندۈم. يەنە بىرسى، مەن ئۇنىڭ چۈشەندۈرۈشلىرىدىن تولۇق رازى بولمىدىم.

ـــ لېكىن، بۇگۈن ئەتىگەن مېنى كۆرۈپ تۇرۇپ يەنە نېمىشقا كېتىپ قالىسەن؟

ـــ ئۇ چاغدا راستلا ئىشىم بار ئىدى، مۇتلەق يالغان سۆزلىمىدىم.

ـــ كىنەزگە ئالاقىدار ئىشمىدى؟

ـــ چېيىمىزنى ياقتۇردىڭىزمۇ؟ ـــ تاتلىققىنا سوردى ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا.

ـــ قالتىس ياخشى، ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا، ئاجايىپ ياخشى بوپتۇ! مەن ئەزەلدىن بۇنداق ئېسىل چاي ئىچىپ باقمىغان.

ئالېكساندرا سېمىيونوۋنانىڭ يۈزلىرى ھاياجاندىن قىزىرىپ كەتتى ـ دە، يۈگۈرۈپ كېلىپ ماڭا يەنە چاي قۇيدى.

ـــ كىنەزا! ـــ دەپ توۋلىۋەتتى ماسلوبويېف، ـــ ئۇ كىنەزچۇ، بۇرادەر، قىپقىزىل ئالدامچى، مۇتتەھەم... بوپتۇ. بۇرادەر، ماڭا دەپ بېرەي، مەنمۇ ئالدامچى، لېكىن ئازراق بولسىمۇ ئادەمىيلىك تەبىئىتىمنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بولسىمۇ، ئۇنىڭكىدەك ئادەم تېرىسىنى ھەرگىز كىيمەيمەن! بولدى، بۇ گەپنى قىلمىشمايلى! ئۇ توغرۇلۇق ماڭا شۇنچىلىكلا سۆزلەپ بېرەلەيمەن.

ـــ سېنى ئىزدەپ كېلىشىمدە، ئۇ توغرۇلۇق بەزى ئەھۋاللارنى بىلىپ باققۇم بار ئىدى. بۇ ئىش كېيىنچە بىر گەپ بولار. تۇنۈگۈن مەن ئۆيدە يوق چاغدا نېمىشقا يېلىنىغا كەمپۈت بەردىڭ؟ ئۇسسۇل ئويناپ بەردىڭ؟ بىر يېرىم سائەت پاراڭلىشىپسىلەر، نېمە دېيىشتىڭلار؟

ـــ يېلىنا كىچىك قىز، ئون بىر ـ ئون ئىككىلەرگە كىردى، ۋاقتىنچە ئۇۋان پېتروۋىچنىڭ ئۆيىدە تۇرىدۇ، ـــ دېدى ماسلوبويېف ئۇشتۇمتۇت ئالېكساندرا سېمىيونوۋناغا قاراپ چۈشەندۈرۈپ، ـــ قارا، ۋانيە، قارا، ـــ دېدى ئۇ ئالېكساندرا سېمىيونوۋنانى كۆرسىتىپ، ـــ ناتونۇش بىر قىزغا كەمپۈت بەرگەنلىكىمنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ يۈزلىرى بۆلەكچىلا قىزىرىپ، قورقىنىدىن تىترەپ كەتتى، خۇددى ئوق ئاتقىنىمىزنى ئاڭلاپ

قالغاندەك... ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قارا، ئوت بولۇپ يېنىۋاتىدۇ. چىرايىڭىزغا چىقىپ كەتتى، ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا، كۇنداشلىق قىلىۋاتىسىز، مۇبادا ئۇ قىزنىڭ ئەدىلا ئون بىر - ئون ئىككىلەرگە كىرگەنلىكىنى دەرھال ئېيتمايدىغان بولسام، ھازىرلا ئېتىلىپ كېلىپ چاچلىرىمنى يۇلۇشقا باشلايدۇ، ئۇ چاغدا مېنى خۇش پۇراق لىمون مېيىمۇ قۇتقۇزالمايدۇ!

— ھازىر سىزنى ئۇمۇ قۇتقۇزالمايدۇ! — ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا شۇ گەپنى قىلدى - دە، چاي ئۈستىلىنىڭ كەينىدىن بىر تاقلاپلا بىزنىڭ ئالدىمىزغا كەلدى. ماسلوبويېف بېشىنى يۆگۈپلىشقا ئۇلگۈرمەيلا، ئۇنىڭ بىر تۇتام چېچىنى تۇتۇپلىپ، قاتتىق يۇلۇشقا باشلىدى.

— دەڭە، دەڭە! مېھماننىڭ ئالدىدا مېنى كۇنداشلىق قىلدى دېگىنىڭىزنى كۆرەي، دېمەمسىز، قېنى دېمەمسىز!

ئۇ كۇلۇپ تۇرغىنىچە بىلەن، يۇزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتكەنىدى. ماسلوبويېف تېگىشلىك جازاغا تارتىلغانىدى.

— ئىزا تارتماي دەۋاتقان گېپىنى قارا! — دېدى ئۇ ماڭا بۇرۇلۇپ تەمكىن ھالدا.

— قارا، ۋانيە، مېنىڭ كۇنلىرىمگە! ئەمدى ئازراق ھاراق ئىچمىسەم بولمايدۇ! — دېدى ماسلوبويېف چاچلىرىنى تۇزەشتۇرگەچ كەسكىن ھالدا، ئۇ يۇگۇرۇپ دېگۈدەك ھاراق جاۋىنىنىڭ تۇۋىگە باردى. لېكىن، ئالېكساندرا سېمىيونوۋنانىڭ تەييارلىقى بولغاچقا، ئىتتىك ئۇستەلنىڭ قېشىغا باردى - دە، ئۆز قولى بىلەن بىر رومكا قۇيۇپ ئۇنىڭغا بەردى، ھەتتا يېقىنچىلىق بىلەن يۇزىگە ئۇرۇپ قويدى. ماسلوبويېف مەغرۇرانە ھالدا ماڭا كۆز قىسىپ قويۇپ، ھاراقنى سالاپەت بىلەن كۆتۈرۈۋەتتى.

— كەمپۇتكە بىرنېمە دېمەك تەس، — دېدى ئۇ مېنىڭ قېشىمدىكى كىرېسلودا ئولتۇرغاندىن كېيىن ئېغىز ئېچىپ، — بۇ ئالدىنقى كۇنىدىكى ئىش، مەن مەست بولۇپ قالغانىدىم،

يايمدىن سېتىۋالغان — نېمە ئۈچۈنلۈكىنى ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن. ۋەتىنىمىزنىڭ سودا - سانائەت تەرەققىياتىنى قوللاش يۈزىسىدىن بولۇشى مۇمكىن — بىرنېمە دېيىش قىيىن. ئېسىمدە قېلىشچە، ئۇ كۈنى مەن شىركەيپ ھالدا كوچىدا كېتىۋاتاتتىم، ئېھتىياتسىزلىقتىن لاي سۈغا يىقىلىپ چۈشتۈم، چاچلىرىمغا قاراپ، ئۆزۈمنىڭ ئىقتىدارسىزلىقىدىن قاتتىق يىغلىۋەتتىم. ئەلۋەتتە، كەمپۈتنىڭ ئىشىنى ئۇنتۇپلا كېتىپتىمەن - دە، يانچۇقۇمدا قاپتۇ. تۇنۇگۈن مەن ئۆيۈڭدىكى كىرېسلودا ئولتۇرغان چېغىمدا ئاندىن ئېسىمگە كەلدى. ئۇسسۇل ئويناش ئىشىغا كەلسەم، بۇ ھاراقنى كۆپ ئىچىپ قويغانلىقىم بىلەن مۇناسىۋەتلىك. تۇنۇگۈن مەن قاتتىق مەست بولۇپ كېتىپتىمەن. ئادەتتە مەست بولۇپ قالسامۇ ئۆزۈمنىڭ تەقدىرىدىن رازى بولىمەن. گاھىدا ئۇسسۇلغىمۇ چۈشۈپ كېتىمەن. ئىشىنىڭ جەريانى شۇ. ھېلىقى يېتىم قىز تولىمۇ بىچارە ئىكەن. خاپا بولۇپ قالغانىدەك، زادىلا گەپ خالىمايدىكەن. مەن ئۇنى خۇشال بولسۇن دەپ ئۇسسۇل ئويناپ بەردىم، كەمپۈتمۇ بەردىم.

— ئۇنىڭغا ياخشىچاق بولۇپ گەپ ئالماقچىمىدىڭ؟ ئوچۇقىنى ئېيتسام، سەن مېنىڭ ئۆيدە يوقلۇقۇمنى بىلىپ تۇرۇپ مېنى ئىزدەپ بارغان، مەقسىتىڭ ئۇنىڭ بىلەن يالغۇز سۆزلىشىپ، ئۇچۇر ئېلىش، شۇنداقمۇ؟ ئۇنىڭ بىلەن بىر يېرىم سائەت سۆزلىشىپ، ئۆزۈڭنىڭ ئۇنىڭ مەرھۇم ئاپىسى بىلەن تونۇشىدىغانلىقىڭغا ئىشەندۈرگەنلىكىڭنى، يەنە بەزى ئىشلارنى سورىغانلىقىڭنى بىلدىم.

ماسلوبويېف مۇغەمبەرلىك بىلەن كۈلۈپ قويدى.

— بۇ ئويۇڭ يامان ئەمەستەك قىلىدۇ، — دېدى ئۇ، — ياق، ۋانيە، ئۇنداق ئىش ئەمەس، دېمەكچىمەنكى، پۈرسەت تۇغۇلغانكەن، نېمىشقا سوراپ باقمىغۇدەكمەن؟ لېكىن، سەن ئويلىغاندەك ئەمەس. گېپىمگە قۇلاق سال، قەدىناس دوستۇم، مەن

هازىرمۇ كۆندىكىدەك قاتتىق مەست، لېكىن بىلىشىك كېرەككى، پېقىر سېنى مەڭگۈ يامان غەرەز بىلەن ئالدىمايدۇ. مۇنداقچە ئېيتقاندا، مەن ساڭا ياخشى نىيەتتە بولۇپ كەلدىم.

— بۇ گەپچە، يامان نىيىتىڭ يوق ئىكەن - دە؟

— شۇنداق... يامان نىيىتىم يوق. بۇ ئىشنى بولدى قىلىپ هازىرقىمىزنى ئىچكەچ، ئۆز گېپىمىزگە كېلەيلى ! ئەمەلىيەتتە، بۇ ئانچىكىلا بىر ئىش، — دېدى ئۇ هاراقنى كۆتۈرۈۋېتىپ، — بۇنىۋۇانىڭ بىر قىزچاققا ئېسىلىۋېلىشقا هېچقانداق هەققى يوق، مەن هەممىنى ئېنىقلىدىم. بۇ قىزنى زادى بېقىۋالغان ئەمەس، باشقا ئىشىمۇ مەۋجۇت ئەمەس. قىزنىڭ ئاپىسى ئۇنىڭغا قەرزدار بولۇپ قالغاچقا، ئۇ بۇ قىزنى ئېلىپ كەتكەن، بۇنىۋۇانى ئالدامچى، بۇزۇق دېگەن بىلەن، لېكىن ئۇمۇ باشقا ئايالىلارغا ئوخشاش هاماقەت بىرنېمە، هېلىقى ئۆلۈپ كەتكەن ئايالنىڭ ئىناۋەتلىك پاسپورتى بار ئىدى، شۇڭا قىلچىمۇ چاتاق يوق. يېلىنا سېنىڭكىدە تۇرسا تامامەن بولىدۇ. ئۇنى رەسمىي بېقىۋالىدىغان بىرەر ياخشى ئادەم چىقسا تېخىمۇ ياخشى. ئۇ ۋاقتىنچە سېنىڭكىدە تۇرسۇن. هېچ ئىش بولمايدۇ، هەممىنى ئۆزۈم ئورۇنلاشتۇرىمەن. بۇنىۋۇا مويۇڭغىمۇ چېقىلالمايدۇ. ئۆلۈپ كەتكەن ئاپىسىغا كەلسەك، مەن راستلا هېچنېمىنى ئۇقمايمەن، تۇل خوتۇن بولسا كېرەك، فاملىسى زالىتزمان ئىكەن.

— توغرا، نېلىمۇ ماڭا شۇنداق دېگەن.

— ئەمىسە، بۇ ئىش مۇشۇ يەرگىچە بولسۇن.

— ئەمدى، ۋانيە، — دېدى ئۇ جىددىي تەرزدە، — ساڭا كىچىككىنە بىر تەلىپىم بار، ماقۇل دېمىسەڭ بولمايدۇ. ئىمكان بار تەپسىلىي سۆزلەپ بەر. نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن، نەلەرگە بېرىۋاتىسەن، كۆنىۋيى قەيەرلەردە بولۇۋاتىسەن؟ بۇ ئىشلاردىن مېنىڭمۇ ئاز - تولا خەۋرىم بار، لېكىن تەپسىلىيرەك ئۇقۇپ باققۇم بار.

ئۇنىڭ جىددىي ئەلپازى مېنى هەيران قالدۇردى، هەتتا

ئەنسىزلىككە سېلىپ قويدى.

ــ مۇنداق ئىش، ۋانيە، ئاشكارا دېيىشەيلى، ساڭا ياردەم قىلغۇم بار، ماڭا قارا، دوستۇم، ئەگەر مەن ساڭا يامان نىيەتتە بولىدىغان بولسام، بۇنداق قىلمايمۇ سىرىڭنى ئالالايمەن. بىراق، مەندىن گۇمانلىنىۋاتسەن، ئابايا كەمپۇتنىڭ ئىشىنى سۈرۈشتۇرۇپ كەتتىڭ. مېنىڭمۇ كۆڭلۈمدە سان بار. ئەمما، مېنىڭ بۇ ئىشنى رەسمىي يوسۇندا تىلغا ئېلىشىم ئۆزۈمنى قانائەت تاپتۇرۇش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ساڭا ياردەم قىلىش ئۈچۈن، ياخشىسى كەلسە ـ كەلمەس گۇماندا بولما، ئوچۇق - يورۇق هالدا گېپىمىزگە كېلەيلى...

ــ ماڭا قانداق ياردەم قىلماقچىسەن، ماسلوبويېف؟ نېمىشقا كىنەزگە ئائىت ئەھۋاللارنى سۆزلەپ بېرىشنى خالىمايسەن؟ مەن بۇ ئەھۋاللارغا موهتاج. مۇبادا ئېيتىپ بەرگەن بولساڭ، ماڭا ياردەم قىلغان بولاتتىڭ.

ــ كىنەزنىڭ ئەھۋالىنى ! هىم... بولىدۇ. لېكىن، ساڭا راستىنى ئېيتسام، هازىر سەندىن سورىغان ئىشمۇ كىنەزگە مۇناسىۋەتلىك.

ــ قانداق مۇناسىۋەتلىك؟

ــ مۇنداق گەپ، بۇرادەر، مەن ئۇنىڭ ئىشىڭغا ئازدۇر - كۆپتۇر قول تىققانلىقىنى سېزىپ قالدىم. ئۇ مەندىن سەن توغرۇلۇق سۈرۈشتۇردى. ئۇنىڭ ئىككىمىزنىڭ تونۇش ئىكەنلىكىمىزنى قانداق ئۇققانلىقى سەن بىلەن ئالاقىسىز، گەپ شۇ يەردىكى، كىنەزدىن هەزەر ئەيلىگىنىڭ تۈزۈك. ئۇ دېگەن خائىن، مۇناپىق، هەتتا مۇناپىقتىنمۇ ئۆتە ئەسكى نېمە، شۇڭا ئۇنىڭ ئىشىڭغا قول تىققانلىقىنى سەزگىنىمدە، قاتتىق ئەنسىرىدىم. لېكىن، مەن هېچنېمىنى بىلمەيمەن، شۇڭا هەقىقىي ئەھۋالنى سۆزلەپ بېرەمدىكىن، دەپ سېنى چاقىرتتىم... هېلىقى جىددىي ئىش مانا شۇ، سەندىن هېچنېمىنى يوشۇرمايمەن.

ــ هېچ بولمىسا، نېمە ئۈچۈن كىنەزدىن ئېهتىيات

قىلىدىغانلىقىڭنى ئېيتىپ بەرسەڭمۇ مەيلى.

ــ ماقۇل، دېگىنىڭدەك بولسۇن، بۇرادەر، مەن گاھىدا ھاۋاله بىلەن بەزى ئىشلارنى قىلىمەن. لېكىن، ئۆزۈڭ ئويلاپ كۆر، ئاغزىم چىك بولغانلىقى ئۈچۈنلا باشقىلار ماڭا ئىشىنىدۇ. بۇنداقتا مەن ساڭا نېمىمۇ دېيەلەيمەن؟ مۇبادا تومتاق ھالدا ئۇنىڭ يامان ئادەم ئىكەنلىكىنى دېسەم، ئۇنداقتا كۆڭلۈڭگە ئالماسسەن. بولدى، ئاۋۋال ئۆزۈڭنىڭ ئىشىنى سۆزلەپ باققىن.

مېنىڭچە، ئۆزۈمنىڭ ئىشىنى ماسلوبويېفتىن يوشۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى. ناتاشانىڭ ئۆيىدىن چىقىپ كەتكەنلىكى ئەمدى سىر ئەمەس، ئەكسىچە ماسلوبويېفتىن ئۇ توغرۇلۇق بەزى ئىشلاردىن خەۋەر تېپىپ قالامدىم تېخى. لېكىن، مەن سۆزلەش جەريانىدا بىرنەچچە نۇقتىدىن ئىمكار بار ئۆزۈمنى قاچۇردۇم. كىنەزگە چېتىشلىق يەرلىرىگە كەلگەندە ماسلوبويېف بەك قىزىقتى، ئۇ بىرنەچچە قېتىم گېپىمنى بۆلۈپ قايتا ـ قايتا سورىدى، مەنمۇ ناھايىتى تەپسىلىي سۆزلەپ بەردىم. مېنىڭ بايانىم يېرىم سائەتتەك داۋاملاشتى.

ــ ھىم، ھەقىقەتەن ئەقىللىك قىز ئىكەن، ــ دېدى ماسلوبويېف كەسكىن ھالدا، ــ ئۇنىڭ كىنەز توغرىسىدىكى قىياسى يۈزدەيۈز توغرا بولسىمۇ، لېكىن بىر يېرى ياخشى، بىر كۆرۈش بىلەنلا ئۇنىڭ ماھىيىتىنى تونۇپتۇ، ئۆزىنىڭ قانداق ئادەم بىلەن مۇئامىله قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئادا ـ جۇدا بوپتۇ. ناتالىيە نىكولايېۋنا قالتىس قىز ئىكەن! ئۇنىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن، قېنى كۆتۈرەيلى، ــ ئۇ بىراقلا ئىچىۋەتتى، ــ ئالدانمايمەن دېگەن ئادەم ئەقىللىك، دۈرۈس بولۇشى كېرەك. ئۇنىڭ قەلبى ئۇنى ئازدۇرمىغان. ئەلۋەتته، ئۇ چوقۇم ئۇتتۇرىدۇ، كىنەز مۇرەسسە قىلمايدۇ، ئالىيوشا ئۇنى تاشلىۋېتىدۇ. بىچارە يېخىنىنىڭ نەچچە مىڭ رۇبلىنى بىكاردىن ـ بىكار ئۇ مۇتتەھەمگە بېرىۋېتىپتۇ. بۇ دېلونى كىم ئىشلىگەن، ئۇنىڭغا كىم يارىدەم قىلغان؟ ئۆزى ئالدىراپ كەتكەن گەپ! ھەي!

ئالدىراڭغۇ ئادەملەر مانا شۇنداق بولىدۇ ! بۇنداقلار كارغا كەلمەيدۇ ! كىنەزگە بۇنداق مۇئامىلە قىلىشقا بولمايدۇ. ئەسلىدە يېخمېننىڤقا بىر ئادۇوكات تېپىپ بەرسەم بوپتىكەن، ھەي ! — ئۇ ئەپسۇسلىنىپ شىرەنى چېكىپ قويدى.

— ئۇنداق بولسا ھازىر ئاشۇ كىنەز توغرۇلۇق سۆزلەپ باققىن.

— كىنەز، كىنەزلا دەيدىكەنسەن، ئۇ توغرۇلۇق دېگۈدەك نېمە گەپ بار؟ ساڭا ماقۇل دېمەيدىغان ئىش ئىكەندۇق. ۋانيە، مېنىڭ بۇ ئالدامچىدىن ھەزەر ئەيلەشنى سەمىگگە سىلىپ قويۇشتىن باشقا ئويۇم يوق، ئۇنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ كېتىشتىن ئېھتىيات قىلغىنىڭ تۈزۈك. ئۇنىڭ بىلەن ئالاقە قىلغان ھەرقانداق ئادەم پىشكەلچىلىككە ئۇچراشتىن خالىي بولالمايدۇ، شۇڭا ھەرگىز بىخۇدلۇق قىلما، گەپ شۇ. لېكىن، سەن مېنى پەقەت خۇداغىلا مەلۇم بولغان پارىژنىڭ سىرىنى ئېيتىپ بەر، دەۋاتىسەن. ھېكايە يازىدىغان ئادەم ئىكەنلىكىڭ بىر قاراشتىلا مەلۇم ! مۇتتەھەم دېگەنگە يەنە نېمە گەپ بولسۇن؟ مۇتتەھەم دېگەن مۇتتەھەم - دە... بوپتۇ، بىر مىسال كەلتۈرۈپ بېرەي، ئۇنىڭغا ئائىت كىچىككىنە بىر ئىشنى سۆزلەپ بېرەي، ئەلۋەتتە، ئورۇنمۇ، شەھەرمۇ تىلغا ئېلىنمايدۇ، ئىسىم - فامىلىسىمۇ ئاتالمايدۇ. ساڭا مەلۇم، ئۇ تېخى ناھايىتى ياش چاغلاردا، مەمۇرىيىنىڭ مائاشىغا تايىنىپ كۈن كەچۈرۈشكە مەجبۇر چاغلاردا، ئۇ بىر سودىگەرنىڭ قىزىنى خوتۇنلۇققا ئالىدۇ. لېكىن، ئۇ سودىگەرنىڭ بۇ قىزىغا ئانچە ياخشى مۇئامىلە قىلمايدۇ، بىز ھازىر ئۇ قىزنىڭ گېپىنى قىلمايۋاتقان بولساقمۇ، دوستۇم ۋانيە، يەنىلا شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتمەنكى، ئۇ ئۆمرىدە مۇشۇنداق ئىشلارغىلا باش قاتۇراتتى. كېيىن ئۇنىڭغا پۇرسەت كەلدى: ئۇ چەت ئەلگە چىقتى. چەت ئەلدە...

— توختاپ تۇر، ماسلوبويېف، قايسى يىلى؟

— توپتوغرا توقسان توققۇز يىل ئۇچ ئاي ئىلگىرى.

گېپىمگە قولاق سال، چەت ئەلدە، ئۇ خەقنىڭ قىزىنى ئالداپ پارىژغا قېچىپ كېتىدۇ. ئەمدى قانداق ۋاستە قوللانغانلىقىغا قولاق سال ! قىزنىڭ دادىسى زاۋۇت غوجايىنى ياكى بولمىسا مەلۇم بىر شىركەتنىڭ پاي چېكىگە قاتناشقانغۇ دەيمەن، ئېنىق بىلمەيمەن. ساڭا سۆزلەپ بېرىۋاتقانلىرىم باشقىلار تەمىنلىگەن ماتېرىيالغا ئاساسەن پەرەز قىلىنغان ئىشلار. كىنەز ئۇنى ئالدايدۇ، ئىبلىس چاڭگىلىنى زاۋۇتقا سوزىدۇ. بىر يارماقنىمۇ قويماي پاك ـ پاكىز ئالداپ كېتىدۇ. ئەلۋەتتە، قىزنىڭ دادىسىدا كىنەزنىڭ ھەممە بىساتىنى بۇلاپ كەتكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان بەزى ھۆججەتلەر بار ئىدى. شۇڭا، پۇلنى قايتۇرماسلىقنىڭ قازىنىنى ئاسقان كىنەز ھۆججەتلەرنى قولغا چۈشۈرمەكچى بولىدۇ، ئۇ ئوغرىلىق قىلىدۇ. بۇ ۋاينىڭ ساھىبجامال بىر قىزى بار ئىدى. ئەينى چاغدا كېلىشكەن بىر يىگىت ئۇنى ياخشى كۆرەتتى. ئۇ شىللېر① نىڭ ئىنىسى بولۇپ، شائىر ئىدى، سودىمۇ قىلاتتى، ئۆزى بىر خىيالپەرەس ئىدى. قىسقىسى، سېپى ئۆزىدىن نېمىس بولۇپ، ئىسمى فېفېلكۇخېن ئىدى.

— فېفېلكۇخېن ئۇنىڭ فامىلىسىمۇ؟

— بەلكىم شۇنداقتۇ ياكى ئەمەستۇ، ھېچكىم بىلمەيدۇ، بۇنىسى مۇھىم ئەمەس، بىراق كىنەزمۇ قىزغا يېقىنلىشىدۇ، قىز ئۇنىڭغا مەجنۇنلارچە كۆيۈپ قالىدۇ. بۇ چاغدا كىنەز بىر چالمىدا ئىككى پاختەك سوقماقچى بولىدۇ: باشتا قىزنى چاڭگىلىغا كىرگۈزۈپ، ئاندىن بوۋاينىڭ قولىدىن ئۆزىنىڭ ھېلىقى پۇللارنى ئېلىپ كەتكەنلىكىگە ئىسپات بولالايدىغان ھۆججەتلەرنى قولغا چۈشۈرۈش كويىغا كىرىدۇ. بوۋاينىڭ بارلىق تارتمىلىرىنىڭ ئاچقۇچىنى قىز بىلىدىكەن. بوۋاي قىزغا تولىمۇ ئامراق ئىكەن، ھەتتا ياتلىق قىلغۇسىمۇ كەلمەيدىكەن. راست، قىزغا ئاشىق بولغان ھەرقانداق بىر ئەرگە ئىچى تارلىق قىلىدىكەن، ئۇ

① شىللېر (1759 — 1805) — گېرمانىيە شائىرى ۋە دراماتورگى.

قىزدىن ئايرىلىپ ياشاشنى زادىلا تەسەۋۋۇر قىلالمايدىكەن. شۇنىڭ بىلەن فېفېلكۇخېننى، غەلىتە ئەنگلىيەلىكنى قوغلىۋېتىدۇ...

— ئەنگلىيەلىك؟ بۇ ئىش قەيەردە يۈز بەرگەن؟

— ئۇنى ئەنگلىيەلىك دېگىنىم بىر ئوخشىتىش، گېپىمنى بۆلۈۋەتمە. بۇ ئىش بىر شەھەردە يۈز بەرگەن. كىراكوۋدا بولۇشىمۇ مۇمكىن. ناسسائۇ باغچىسى ئېھتىمالغا ئەڭ يېقىن، ئەمدىغۇ رازى بولغانسەن؟ شۇنداق قىلىپ، كىنەز ھېلىقى قىزنى ئالداپ كېتىپتۇ. يەنە كېلىپ ئۇنىڭ قىستىشى بىلەن قىز دادىسىنىڭ ھېلىقى ھۆججەتلىرىنىمۇ ئېلىۋاپتۇ. دۇنيادا مۇشۇنداقمۇ مۇھەببەتنىڭ بارلىقىنى بىلىشىڭ كېرەك، ۋانيە! ئېھ، خۇدا، لېكىن ئۇ سەممىي، دۇرۇس، ئالىيجاناب قىز ئىدى! ئۇ بەلكىم ھېلىقى ھۆججەتلەرنىڭ نېمىلىكىنى ئېنىق بىلمىسە كېرەك. ئۇ پەقەت دادىسىنىڭ لەنەت ئوقۇشىدىنلا ئەنسىرەيتتى. بۇ چاغدا كىنەزدە يەنە بىر يامان غەرەز پەيدا بوپتۇ، ئۇ قىزغا قانۇنىي بەلگىلىمىلەرگە ئۇيغۇن كېلىدىغان بىر ھۆججەت پۈتۈپ بېرىپ، كەلگۈسىدە ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىدىغانلىقى توغرۇلۇق ۋەدە بېرىپتۇ. «بىز ھازىرچە ئويىنغىلى چىقتۇق، بۇۋاينىڭ ئاچچىقى يانغاندا، يېڭى توي قىلغان ئەر - خوتۇن سالاھىيىتىمىز بىلەن قايتىپ بېرىپ، ئۇچەيلەن مەڭگۈ بىللە ياشايمىز، بىللە پۇل تاپىمىز» دېگەندەك گەپ - سۆزلەر بىلەن قىزنى ئىشەندۈرۈپتۇ. ئۇ قېچىپ كېتىپتۇ. بوۋاي ئۇنى قارغاپتۇ، ھەم ۋەيران بوپتۇ. فېلاۋئىنمىلىھمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن چەت ئەلگە چىقىپ كېتىپتۇ، ھەممىدىن ۋاز كېچىپتۇ، سودىگەرچىلىكنىمۇ تاشلاپتۇ. ئۇ ھېلىقى قىزنى تولىمۇ ياخشى كۆرىدىكەن.

— توختاپ تۇر، فېلاۋئىنمىلىھ دېگەن كىم؟

— ھېلىقى ئادەم بولمامدۇ! فامىلىسى فېلباخ... ياق، فېفېلكۇخېن! كىنەز ئەلۋەتتە ئۇ قىزنى ئەمرىگە ئالمايتتى.

خلپستوۋا گىراف خانىم① نىمە دەيدىغانلىقىنى، بارون پوموۋيكىن② نىمە قانداق قارايدىغانلىقىنى ئويلاپ باقتىمۇ؟ شۇڭا ئۇنىڭغا ئالدامچىلىق قىلماقتىن باشقا ئامال يوق. ئۇ يۈزسىزلىك بىلەن ئادەم ئالدايدۇ. بىرىنچىدىن، ئۇ ھېلىقى قىزغا قول سالىدۇ. ئىككىنچىدىن، ئۇ ئۇلارنى يوقلاشقا ئاتايىن فېفېلكۇخېننى تەكلىپ قىلىدۇ. فېفېلكۇخېن ئۇلارنىڭكىگە كېلىپ تۇرىدىغان بولغاچقا، قىز بىلەن دوست بولۇپ قالىدۇ. ئۇلار ھەمىشە ھەسرەتلىك ياش تۆكىدۇ. كېچە - كېچىلەپ ئولتۇرۇپ ئۆزلىرىنىڭ شور پېشانىلىكىدىن زارلىنىدۇ. ئۇ قىزغا تەسەللى بېرىدۇ. بۇنداق ئالىيجاناب كىشىلەرنى سەن بىلمىسەن. كىنەز قەستەن بىر تۇزاق قۇرىدۇ. ئۇ بىر كۈنى كېچىدە قايتىپ كېلىپ ئۇلارنىڭ بىللە تۇرغانلىقىنى كۆرىدۇ - دە، ئاشپىدارچىلىقنىڭلار بار ئىكەن، دەپ ئۇلارغا ئېسىلىۋالىدۇ ھەم ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم، دەپ تۇرۇۋالىدۇ. بۇ چاغدا ئۇ يەڭگىش ئالدىدا تۇرغاچقا، ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرلىپلا بىر قىز تۇغىدۇ... ھە راست، قىز ئەمەس، ئوغۇل تۇغىدۇ، ۋولودكا دەپ ئىسىم قويىدۇ. فېفېلكۇخېن ئۇنىڭغا تۇتۇق ئاتا بولىدۇ. ئۇ ئامالسىز فېفېلكۇخېن بىلەن كېتىشكە مەجبۇر بولىدۇ. ئۇنىڭ قولىدا ئازراق پۇل بار ئىدى. ئۇ ئىتالىيەگە، شۇ‌ېيتسارىيەگە... بارىدۇ. قەدىمكى ئاسارئەتىقىلەرنى قويماي سەيلە قىلىدۇ. ئۇ داۋاملىق ھەسرەتلىك ياش تۆكىدۇ. فېفېلكۇخېنمۇ چەكسىز ھەسرەتكە پاتىدۇ. مۇشۇ تەرىقىدە نۇرغۇن يىللار ئۆتىدۇ. قىزچاق③ مۇ چوڭ بولىدۇ. كىنەزگە كەلسەك، ئۇنىڭ ھەممە

---

① «ئاق - قارىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىدىغان ئادەم» دېگەن مەنىدە.

② «پوموۋيكىن» «يۇندى چېلىكى» دېگەن مەنىدە، «بارون پوموۋيكىن» «غەيۋەت-خور» دېگەن مەنىدە.

③ ماسلوبويېفنىڭ بايانىدا نۇرغۇن زىددىيەتلىك جايلار بار، بۇنىڭدىكى سەۋەب، ئۇ بىر جەھەتتىن ۋانيەگە ئەھۋال تونۇشتۇرسا، يەنە بىر جەھەتتىن بەك كونكرېت، بەك ئېنىق دەۋېتىشتىن كۆچىنىڭ بارىچە ساقلىنىدۇ.

ئىشى كۆڭۈلدىكىدەك ئىدى. قىز بىلەن توي قىلىشقا ماقۇل بولغان ھېلىقى ھۆججەتنى قايتۇرۇپ كېلەلمىگەنلىكىلا ئۇنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلاتتى. «سەن رەزىل، پەسكەش ئادەم ئىكەنسەن، — دەيدۇ قىز كېتىدىغان چاغدا كىنەزگە، — ھېچنېمىنى قويماي تالان ـ تاراج قىلىپ بولدۇڭ. نامىمنى بۇلغىدىڭ، مانا ئەمدى مېنى تاشلىۋەتتىڭ. بوپتۇلا ! لېكىن، ھۆججەت ھېلىمۇ مېنىڭ قولۇمدا. ئۇنى ساقلاشتىن مەقسىتىم، ساڭا ياتلىق بولغۇم بارلىقىدىن ئەمەس، ھەر دائىم سېنى ۋەھىمگە سېلىش، ئۇ مېنىڭ قولۇمدا مەڭگۈ ساقلىنىدۇ.» قىسقىسى، ئۇ غەزەپتىن ئۆرتىنىدۇ، لېكىن كىنەز ھېچ ئىش بولمىغاندەك تۇرىۋېرىدۇ. ئادەتتە، بۇزۇق ئادەملەر ئاتالمىش ئالىيجانابلار بىلەن ئالاقە قىلىشقا ماھىر كېلىدۇ. ئۇلار بەكمۇ ئالىيجانابلىق قىلىدۇ. ئاسانلىقچە ئالدىنىپ قالىدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە دۇرۇس ۋە ئالىيجاناب پەزىلىتى ئۇلارنى رېئال قانۇن قورالىنى كۆزگە ئىلمايدىغان، قانۇن بويىچە ئىش قىلىشقا بولىدىغان تۇرسىمۇ، ئۇنى زادىمۇ مەنىستىمەيدىغان قىلىپ قويىدۇ. بۇ ئانىغا قارا، ئۇ مانا شۇنداق مەغرۇرانە مەنىستىمەسلىك پوزىتسىيەسىدە بولىدۇ، قولىدا ھۆججەت تۇرسىمۇ، تەۋرەپ قويمايدۇ. ئەلۋەتتە، كىنەزنىڭ كۆڭلىدە سان بار ئىدى: قىز ئۆلۈۋېلىشقا رازىكى، بۇ ھۆججەتتىن پايدىلانمايتتى، شۇڭا كىنەز ۋاقتىنچە بولسىمۇ خاتىرجەم ئىدى. ئۇ كىنەزنىڭ يۈزىگە تۈكۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن نېمىلا دېگەنبىلەن ۋولودكا يېنىدا. ناۋادا ئۇ ئۆلۈپ كەتسە، ۋولودكا قانداق قىلىدۇ؟ ئۆزى ئۆلۈپ كەتسە، بالا قانداق قىلىدۇ؟ ئۇ بۇلارنى ئويلاپ باقمىغانىدى. بروۋدشاۋتېرمۇ ئۇنى قوللايتتى، لېكىن بۇ تەرەپلىرىنى ئۇمۇ ئويلىمىغانىدى. ئۇلار شىللېرنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇيدۇ. بىراق، كېيىن بروۋدشاۋتېر نېمىشقىدۇر كېسەلدىن تۇرالمايلا ئۆلۈپ كېتىدۇ.

— فېفېلكۇخېننى دېمەكچىمۇسەن؟

ـــ هەئە، ئۇ ئىشىنى قىلسۇن ! لېكىن ھېلىقى قىز...
ـــ توختاپ تۇر، ئۇلار قانچە يىل سەرسان بولدى؟
ـــ توپتوغرا ئىككى يۈز يىل. ئۇ ئاخىر كراكوۋغا قايتىپ كېلىدۇ. ئەمما، دادىسى ئۇنى بالام دېمەيدۇ، قارغايدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئەلەم ئىچىدە ئۆلۈپ كېتىدۇ. كىنەز خۇشاللىقتىن كىرپىست سىزىدۇ. مەن ئۇ يەرگە بارغان، تاتلىق ھاراق ئىچكەن، ھاراق ساقالدىن پەسكە سىرغىيتتى، ئېغىزغا كىرمەيتتى، ئۇلار ماڭا قىزىل قالپاق كىيدۈردى، مەن ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن غىپىلدە تىكىۋەتتىم... ھاراق ئىچەيلى، ۋانيە.
ـــ پەرىزىمچە، سەن ئۇنىڭ بۇ ئىشى ئۈچۈن پالاقلاپ يۈرۈۋاتسەن،
ـــ راستلا شۇنداق ئويلاۋاتامسەن؟
ـــ بۇ ئىشتا ئۇنىڭغا قانچىلىك ياردەم قىلالايدىغانلىقىڭنى بىلمەيمەن.
ـــ ئۆيدىن چىقىپ كېتىپ ئون يىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇ يالغان ئىسىم بىلەن مادرىدقا قايتىپ كەلگەنكەن، ھەممە ئىشنى ئېنىقلىشى كېرەك ـ دە: بروۋشاۋتېر قانداق بولدى، بوۋايچۇ، ئۇ راستلا قايتىپ كەلدىمۇ، يوق، ئۇ بىرنېمىنىڭ ئەھۋالى قانداق، ئۇ راستلا ئۆلدىمۇ قانداق؟ قولىدا ھەقىقەتەن ھۆججەت بارمۇ، يوق، ۋەھاكازا. يەنە باشقا ئىشلارمۇ بار. كىنەز ئۇچىغا چىققان بىر بۇزۇق، ھەزەر ئەيلىمىسەك بولمايدۇ، ۋانيە، ماسلوبويېفقا كەلسەك، بىرلا نەرسە ئېسىڭدە بولسۇنكى، ھەرقانداق ۋاقىتتا، ھەرقانداق ئەھۋالدا، ئۇ ساڭا نىسبەتەن ئەسكى ئادەم ئەمەس ! لېكىن، ساڭا زىيان يەتكۈزمەيدۇ. قاتتىق مەست بولۇپ قالغان بولسامۇ، لېكىن گېپىمگە قۇلاق سال: مۇبادا كۈنلەرنىڭ بىرىدە ـــ مەيلى ھازىر ياكى كەلگۈسىدە بولسۇن، ماسلوبويېفنىڭ مەلۇم بىر ئىشتا سېنى كولدۇرلاتقانلىقىنى، ساڭا زىيانكەشلىك قىلغانلىقىنى (كولدۇرلىتىش دېگەن سۆز

ئېسىڭدە بولسۇن) ھېس قىلساڭ، ئۇ ھالدا بىلىشىڭ كېرەككى، ئۇنىڭ يامان غەرىزى يوق. ماسلوبويېف ھەر ۋاقىت ساڭا غەمخورلۇق قىلىدۇ. شۇڭا، ئۇ ئەندىشىلىرىڭنى تۈگىتىپ، بۇ يەرگە كېلىپ تۇرغىن، قانداق گەپ بولسا ئوچۇق ئېيىت، ماسلوبويېف سېنىڭ قېرىندىشىڭ. بولدى، ئەمدى ئازراق ئىچكۈڭ بارمۇ؟

— ئىچكۈم يوق.

— ئازراق بىرنەرسە يەمسەن؟

— ياق، بۇرادەر، كەچۈرگىن...

— بوپتۇ، ماڭ ئەمىسە، توقۇزغا چارەك قاپتۇ، ئالدىرىغاندەكىن مېڭىۋەر.

— ھەي؟ نېمە قىلغىنىڭىز بۇ؟ مەست بولۇپلا مېھمانىنى قوغلىغىنىڭىز نېمىسى ! دائىم شۇنداق، ئىزا تارتمايدىغان ! — دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا يىغلىۋەتكىلى تاس قېلىپ.

— پىيادىلەر بىلەن ئاتلىقلار سەپەرداش بولالمايدۇ ! ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا، يەنىلا ئىككىمىز دىلكەش بولايلى، ئۇ دېگەن گېنېرال ! ياق، ۋانيە، جۆيلۇۋاتىمەن. سەن گېنېرال ئەمەس، لېكىن مەن ئەسكى ئادەم ! بۇ تۇرقۇمغا قاراپ باققىنا؟ سېنىڭ ئالدىڭدا مەن نېمە ئىدىم؟ كەچۈر، ۋانيە، ماڭا خاپا بولما، مېنى سۆزلىگىلى قوي...

ئۇ مېنى قۇچاقلاپ ياش تۆكتى. مەن سىرتقا ماڭدىم.

— ۋاي خۇدايىمەي ! كەچلىك تاماقنى تەييارلاپ قويغانىدىم، — دېدى ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا قاتتىق ھەسرەت بىلەن، — ئەمىسە، جۇمە كۈنى كېلەمسىز؟

— چوقۇم كېلىمەن، ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا، گېپىمىز گەپ، جەزمەن كېلىمەن.

ـــ شۇنداق، سىز ئۇنى ياراتمايسىز، ئۇ دېگەن بىر... هاراقكەش. ئۇنداق قىلماڭ، ئۇنداق پېتروۋىچ، ئۇ ياخشى ئادەم، ناھايىتى ياخشى ئادەم، سىزنى قەۋەتلا ياخشى كۆرىدۇ! ئۇ كېچە - كۈندۈز سىزنىڭ گېپىڭىزنى قىلىدۇ. ھە دېسىلا سىزنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدۇ. ئۇ ئاتايىن ماڭا سىزنىڭ كىتابىڭىزنى ئەكېلىپ بەردى، مەن تېخى كۆرمىدىم، ئەتىدىن باشلاپ كۆرىمەن. بىزنىڭكىگە كەلگەنلىكىڭىزگە ئېچ - ئىچىمدىن خۇشالمەن! بىزنىڭكىگە زادى مېھمان كەلمەيدۇ. ھەممە نەرسىمىز تەل، ئەمما مەن ئۆيدە تىكەندەك يالغۇز ئولتۇرمەن. ئاتايا مەن سىلەرنىڭ قىلىشقان گەپلىرىڭلارنى ئاڭلاپ ئولتۇردۇم، بەك ياخشى بولدى... ئۇنداق بولسا جۇمە كۈنى كۆرۈشەيلى...

يەتتىنچى باب

مەن ئالدىراش ئۆيگە ماڭدىم، ماسلوبويېفنىڭ سۆزلىرى ھەقىقەتەنمۇ مېنى ھەيران قالدۇردى. نېمىنى ئويلاۋاتقانلىقىمنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ... بىراق ئۆيگە كېلىپ بىر ئىشقا يولۇقتۇم، تەئەججۇپتىن توك سوقۇۋەتكەندەك بولۇپ كەتتىم.

ئۆيۈمنىڭ ئودۇلىدا بىر كوچا چىرىغى بار ئىدى. مەن ئىشىكنىڭ ئالدىغا كېلىشىمگىلا، ئۇشتۇمتۇت بىر قارا كۆلەڭگە چىراغ ئاستىدىن ماڭا ئېتىلىپ كەلدى، مەن قورققىنىمدىن ۋارقىرىۋەتتىم. ئەسلىدە بۇ قاتتىق ئالاقزەدە بولغان، ھەممە ئەزايىنى تىترەك باسقان، سارىڭ بولايلا دەپ قالغان تىرىك ئادەم ئىدى. ئۇ چىرقىرىغىنىچە مېنىڭ قولۇمغا مەھكەم ئېسىلىۋالدى. مەن قاتتىق ھەيران قالدىم! بۇ نېلى ئىدى!

ـــ نېلى، نېمە بولدى؟ ـــ دېدىم مەن، ـــ نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن؟

ـــ ئۇ يەردە... ئۇ ئولتۇرىدۇ... بىزنىڭ ئۆي...

— كىم؟ مەن بىلەن يۈر.
— ياق، ياق ! سەل تۇرۇپ، ئۇ كەتكەندە... دەھەزدە... كىرمەيمەن.
قانداقتۇر غەلىتە بىر تۇيغۇ بىلەن بىناغا كىلىپ، ئىشىكنى ئاچتىم ـ دە، كىنەزنى كۆردۈم. ئۇ ئۇستەلنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرۇپ ھېكايە ئوقۇۋاتاتتى.
— ئىۋان پېتروۋىچ ! — دەپ توۋلىدى ئۇ ھاياجاندا، — ئاخىر قايتىپ كەلدىڭىز، تولىمۇ خۇشالمەن. بايا تىن كېتەي دەپ تۇراتتىم. سىزنى بىر سائەتتىن كۆپرەك ساقلىدىم. گىراف خانىمنىڭ ئىلتىماسىغا بىنائەن، بۇگۈن كەچتە سىز بىلەن بىللە ئۇنى يوقلاپ كىلىشكە ماقۇل دەپ قويۇپتىكەنمەن. ئۇ چىن قەلبىدىن سىز بىلەن تونۇشۇشنى ئويلايدۇ. سىز دەسلەپ ماقۇل بولغاچقا، سىز سىرتقا چىقىپ كەتمەستە مەن بىلەن بىللە بېرىشقا مۇددەتتىن بۇرۇن تەكلىپ قىلىپ كەلدىم. قانچىلىك ئۆمىدسىزلەنگەنلىكىمنى بىلمەيسىز، كەلسەم، دېدىكىڭىز سىزنى ئۆيدە يوق، دېدى. قانداق قىلغۇلۇق؟ مەن سىزنى چوقۇم ئىلىپ بارىمەن، دەپ نام ـ ئابرۇيۇم بىلەن ۋەدە قىلغانىدىم، شۇڭا سىزنى كۈتۈپ ئولتۇردۇم، سىزنى چارەك سائەتلەردىن كېيىن كىلىپ قالارمىكىن، دەپ ئويلىغانىدىم. چارەك سائەتنىڭ بۇنچىۋالا ئۇزىراپ كېتىدىغانلىقىنى زادىمۇ ئويلىماپتىمەن. بىكار چىلىقتا كىتابىڭىزنى كۆردۈم، ئىۋان پېتروۋىچ ! نادىر ئەسەر ئىكەن جۇمۇ ! بۇنىڭدىن بۇرۇن سىزگە نىسبەتەن ئوقۇرمەنلەرنىڭ دىققەت ـ ئېتىبارى يېتەرلىك بولماپتۇ ! مېنى تەسىرلەندۈرۈپ يىغلىتىۋەتتىڭىز، ئاسان ياش تۆكىدىغان ئادەم ئەمەس ئىدىم...
— مېنى چوقۇم بارىسىز دېمەكچىمۇ سىز؟ راستىنى ئېيتسام، ھازىر... گەرچە رەت قىلمىسامۇ، لېكىن...
— خۇدانىڭ ھەققىدە، بىر بېرىڭ ! خۇش بولۇپ كېتەي ! توپتوغرا بىر يېرىم سائەت ساقلىدىم جۇمۇ !... ئۇنىڭ ئۇستىگە

ئۆزۈمنىڭمۇ بەك سۆزلەشكۈم بار. نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟ بۇ ئىشنى مەندىن ئوبدان بىلىسىز... بىز بەزى ئىشلارنى ھەل قىلالمىمىز، بىرەر يەكۈن چىقىرالمىمىز مۇمكىن، ئويلاپ بېقىڭ! خۇدانىڭ ھەققىدە، مېنى رەت قىلماڭ!

بەربىر باردىكەنمەن، دەپ ئويلىدىم مەن. ناتاشا ھازىر ئۆزى يالغۇز، ئۇ ماڭا موھتاج، لېكىن ئۇمۇ مەندىن كاتىيە بىلەن بالدۇرراق تونۇشۇشنى ئۆتۈنگەنىدى. ئالیوشا شۇ يەردە بولۇپ قالامدۇ، تېخى... مەن كاتىيە ھەققىدىكى ئۇچۇرنى ناتاشاغا يەتكۈزمەيدىغان بولسام، ئۇ بىر كۈنمۇ خاتىرجەم بولالمايتتى، شۇڭا بېرىش نىيىتىگە كەلدىم. ۋاھالەنكى، نېلى بېشىمنى قاتۇرۇپ قويدى.

— توختاپ تۇرۇڭ، — مەن كىنەزگە شۇ گەپنى قىلدىم - دە، پەلەمپەيگە كېلىپ پەسكە قارىدىم. نېلى پەستە — قارا ئاغۇ بۇلۇڭدا تۇراتتى.

— نېمىشقا كىرمەيسەن، نېلى؟ ئۇ سېنى بىرنېمە قىلدىمۇ؟ بىرنەرسە دېدىمۇ؟

— ياق... كىرگۈم كەلمىدى... — دېدى ئۇ، — قورقتۇم...

شۇنچە نەسىھەت قىلساممۇ پايدىسى بولمىدى. ئاخىر بىر مەسلىھەتكە كەلدۇق. مەن كىنەز بىلەن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۆيگە كىرىپ ئىشكنى قۇلۇپلىۋالىدىغان بولدى.

— ھەرقانداق ئادەمنى كىرگۈزمە، نېلى، ھەرقانچە يالۋۇرسىمۇ ئۇنىما.

— سىز ئۇنىڭ بىلەن بىللە بارامسىز؟

— ھەئە.

ئۇ لاغىلداپ تىترەپ، قولۇمغا ئېسىلىۋالدى، بارماڭ دەپ يېلىنماقچى بولسا كېرەك، لېكىن ھېچنېمە دېمىدى. مەن ئەتە ئۇنىڭدىن ئوبدانراق سوراپ بېقىش نىيىتىگە كەلدىم.

كىنەزگە ئۆزرە ئېيتىپ، كىيىمىمنى كىيىشكە باشلىدىم. ئۇ مېنى كىيىم ئالماشتۇرماي، ياسانماي بېرىشقا دەۋەت قىلدى.

ـــ شۇنداق قىلغاندا ئادەم روھلۇق كۆرۈنىدۇ، ـــ دېدى ئۇ قوشۇمچە قىلىپ. ئۇ مېنى باھالىماقچى بولغاندەك ئۇستىبېشىمغا بىر قۇر سەپسېلىپ چىقتى، ـــ سىزگىمۇ مەلۇم، بۇ دېگەن ئاقسۆڭەكلەر جەمئىيىتىنىڭ قارىشى... ئۇنىڭدىن ئۈزۈل - كېسىل قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەس. ئۇلار بىزنىڭ ئاقسۆڭەكلەر جەمئىيىتىمىزدىن مەڭگۈ يوقالمايدۇ، ـــ ئۇ مېنىڭ فىراكىمنى كۆرۈپ رازى بولغىنىدىن مۇشۇ يەكۈننى چىقارغانىدى.

بىز ئۆيدىن چىقتۇق، مەن يەنە ئۇنى پەلەمپەيدە قالدۇرۇپ ئۆيگە قايتىپ كىردىم. نېلى چاندۇرماي كىرىپ بولغانىدى، مەن ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتىم. ئۇ بەك ھاياجانلىنىپ، چىرايىمۇ كۆكىرىپ كەتكەنىدى. مەن ئۇنىڭدىن ئەنسىرەيتتىم، ئۆيدە يالغۇز قالغانلىقىدىن قاتتىق بىئارام بولاتتىم.

ـــ سىزنىڭ دېدىكىڭىز ئاجايىپ غەلىتە ئىكەن، ـــ دېدى كىنەز بىنادىن چۈشۈۋېتىپ، ـــ بۇ قىز سىزنىڭ دېدىكىڭىزمۇ؟

ـــ ياق، ئۇ ۋاقتىنچە... مېنىڭكىدە تۇرۇۋاتىدۇ.

ـــ غەلىتە قىز، مېنىڭچە، ئۇ چوقۇم سارالڭ. دەسلەپتە سوئاللىرىمغا شۇنداق ئوبدان جاۋاب بەرگەن، كېيىن ماڭا سىنچىلاپ قارىدى ـ دە، ۋارقىراپ كەتتى، گېپىنى دېيەلمىدى. راستىنى ئېيتسام، قورقۇپ جان ـ پېنىم چىقىپ كەتتى. قېچىپ كەتمەكچى بولدۇم. لېكىن، خۇداغا ئامانەت، ئۇ ئۆزى قېچىپ چىقىپ كەتتى. تولىمۇ ھەيرانمەن، سىلەر قانداق ياشاۋاتىسىلەر؟

ـــ ئۇنىڭ تۇتقاقلىق كېسىلى بار، ـــ دېدىم مەن جاۋابەن.

ـــ ھە، مۇنداق دەڭ ! بولدى، ئەمدى ھەيران بولىدىغان يېرى قالمىدى... كېسىلى تۇتۇپ قالغان گەپ.

بۇ چاغدا كاللامغا بىر خىيال كەلدى: تۇنۈگۈن ماسلوبويېف ئۆيدە يوقلۇقۇمنى بىلىپ تۇرۇپ يوقلاپ كەلدى. بۈگۈن مەن ئۇنىڭكىگە بارسام، غەرق مەست بولۇپ قالدى، مەن بىلەن زورغا سۆزلەشتى. كەچ سائەت دەل يەتتىگە مېنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى، شۇنداقلا مەندىن ئۆزىنى ھارامزادە، پەسكەش دەپ تونۇپ

قالماسلىقىنى تەلەپ قىلدى. تېخى كىنەزمۇ مېنى بىر يېرىم سائەت ساقلىدى، مېنىڭ ماسلوبويېفنىڭكىدە ئىكەنلىكىمنى ئېنىق بىلسە كېرەك، لېكىن نېلى كوچىغا قېچىپ چىقىۋاپتۇ. بۇ ئىشلارنىڭ قانداقتۇر بىر ئىچكى باغلىنىشلىقى بارەك قىلىدۇ. نۇرغۇن ئىشلارنى ئوبدان ئويلىنىشقا توغرا كېلىدۇ.

ئۇنىڭ تۆت چاقلىق پەيتونى دەرۋازىدا ساقلاپ تۇراتتى. بىز پەيتونغا ئولتۇرۇپ يۇرۇپ كەتتۇق.

سەككىزىنچى باب

ئانچە ئۇزاق ئۆتمەيلا تورگوف كۆۋرۈكىگە يېتىپ كەلدۇق. باشتا ھېچقايسىمىز زۇۋان سۆرىمىدۇق. كىنەز ماڭا نېمە دەركىن؟ دېگەننى ئويلاپ ماڭدىم. مېنىڭچە، ئۇ مېنى چېكىپ باقىدۇ، ئاغزىمنى تاتلايدۇ. ئويلىمىغان يەردىن، ئۇ گەپ ئەگىتىپ يۇرمەيلا، گەپنىڭ ئوچۇقىنى ئېيتتى.

— ھازىرقى بىر ئىش مېنى بىئارام قىلىۋاتىدۇ، ئۇۋان پېتروۋىچ، — دېدى ئۇ جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، — بۇ ئىشنى ئاۋۋال سىزگە ئېيتىپ، دانا پىكرىڭىزنى ئاڭلاپ باقماقچىمەن: دەۋادا ئۇتقان بارلىق تاپاۋەتىمدىن ۋاز كېچىپ، تالاش - تارتىشتىكى ئون مىڭ رۇبلىنى يېخىمىنىغا قايتۇرۇپ بېرىش نىيىتىگە كەلدىم. سىزنىڭچە، قانداق قىلسام بولار؟

« قانداق قىلىشنى بىلمەسلىكىڭىز مۇمكىن ئەمەس، — كاللامدىن مۇشۇ خىيال كەچتى، — ماڭا چاقچاق قىلمايۋاتقانسىز؟»

— بىلمەيمەن، كىنەز، — دېدىم ئىمكان بار سەممىي جاۋاب بېرىپ، — باشقا مەسلىدە، مەسلەن، ناتالىيە نىكولايېۋناغا چېتىلىدىغان مەسلىدە، سىز ۋە بىز ئېھتىياجلىق بولغان ئەھۋاللارنى تەمىن ئېتىشكە تەييارمەن، لېكىن بۇ مەسلىدە سىز

ئەلۋەتتە مەندىن كۆپ نەرسە بىلىسىز.

— يوقسۇ، يوقسۇ، سىزچىلىك ئەمەس، سىز ئۇلار بىلەن تونۇشسىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە ناتالىيە نىكولايېۋنا ئۆزىنىڭ پىلانلىرىنى سىزگە بىر ئەمەس، نەچچە قېتىم سۆزلەپ بەرگەن بولۇشى مۇمكىن. مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىمۇ شۇ. ماڭا بىر ياردەم قىلىڭ. بۇ ئىش بېشىمنى بەك قاتۇرۇۋاتىدۇ. مەن پۇلنى قايتۇرۇپ بەرمەكچى، باشقا ئىشلارنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، بۇ پۇلنى قايتۇرۇپ بېرىش قارارىغا كەلدىم. چۈشەندىڭىزمۇ؟ ئەمما، قانداق قايتۇرۇش، قايسى شەكىلدە قايتۇرۇش كېرەك؟ گەپ مانا مۇشۇ يەردە. ھېلىقى بوۋاي نازۇك ھەم جاھىل، ئۇ مېنىڭ ياخشى نىيىتىمنى خاتا چۈشىنىپ قېلىپ، پۇلنى يۇزۇمگە ئېتىشىمۇ مۇمكىن...

— لېكىن، سىزنىڭچە، بۇ پۇل سىزنىڭمۇ ياكى ئۇنىڭمۇ؟

— دەۋادا ئۇتقاندىن كېيىن، ئەلۋەتتە مېنىڭ بولىدۇ ـ دە.

— ۋىجدانىي گەپنى قىلغاندىچۇ؟

— ئەلۋەتتە مېنىڭ دەپ قارايمەن، — دېدى ئۇ جاۋابەن، مېنىڭ توغرىدىن ـ توغرىلا سورىغان سوئالىم ئۇنى سەل ئوڭايسىزلاندۇرۇپ قويغانىدى، — بىراق، بۇ ئىشنىڭ ماھىيىتىنى تازا ئېنىق ئۇقمايدىغاندەك قىلىسىز. مەن بوۋاينىڭ غەرەزلىك ئالدامچىلىقىدىن ئاغرىنمايمەن. سىزگە راستىنى دېسەم، مەن ئەزەلدىن ئۇنى ئەيىبلەپ باققان ئەمەس. ئۆزى ئۇۋال قىلىنغان قىياپەتكە كىرىۋالدى. ئۇ بىخەستىلىك قىلدى، تاپشۇرۇلغان ئىشقا بېپەرۋالىق قىلدى، بىز ئىلگىرى ھاسىل قىلغان كېلىشىمگە ئاساسەن، بۇنداق ئىشقا ئۇ ئۆزى جاۋابكار بولۇشى كېرەك ئىدى. لېكىن، سىزگىمۇ مەلۇم، مەسىلە بۇ يەردىمۇ ئەمەس، مۇھىمى ئارىمىزدىكى ئىختىلاپ، ئۆزئارا ئاھانەت قىلىش. قىسقىسى، ئىككى تەرەپنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىگە تېگىپ كەتتى. ئەينى چاغدا مەن بۇ ئەرزىمەس ئون مىڭ رۇبلىنى چوڭ بىلىپمۇ كەتمىگەن، لېكىن بۇ ئىشنىڭ جەريانىنى سىزمۇ

بىلمىسىز. ئۆزۈمنىڭ گۇمانخورلۇقىنى تەن ئالمەن. بەلكىم مېنىڭ خاتادۇر (ئەينى چاغدا خاتا)، لېكىن مەن بۇ نۇقتىنى زادىلا سەزمىدىم. ئۇنىڭ قوپاللىقى، ئەدەپسىزلىكى مېنى ئوسال ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى. شۇڭا، مەن ئاچچىقىمدا پۈرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ئۇنىڭ ئۇستىدىن ئەرز قىلدىم. بۇ قىلغىنىڭىز ئالىيجانابلىق بولمىدى، دەپ قارىشىڭىز مۇمكىن. ئۆزۈمنى ئاقلىغۇم يوق، سىزگە شۇنىلا ئېيتىپ قويماقچىمەنكى، مەن غەزەپلەنگەنلىكتىن، مۇھىمى ئىززەت - نەپسىمگە تەگكەنلىكتىن شۇنداق قىلدىم. بۇنىڭ ئالىيجانابلىق بىلەن قىلچە ئالاقىسى يوق. ئىنسان تەبىئىتىنىڭ ئاشكارىلىنىشىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. راستىنى ئېيتسام، مەن يېخىمىنىنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىدىن قىلچە خەۋەرسىز، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئالىيوشا بىلەن ئۇنىڭ قىزى ئوتتۇرىسىدىكى پىتنە - پاساتلارغا پۈتۈنلەي ئىشىنىپ كېتىپتىمەن. شۇڭا، ئۇنى غەرەزلىك ھالدا پۇل ئوغرىلىدى، دەپ قاپتىمەن... بۇ ئىشنى ھازىرچە قويۇپ تۇرايلى، مەن قانداق قىلىمەن؟ مانا بۇ مۇھىم مەسىلە. مەن بۇ پۇلدىن ۋاز كېچەلەيمەن؛ مۇبادا مەن ئەرز قىلغىنىم تۇغرا دەپ قارايمەن، دېسەم، ئۇ ھالدا ئىش ئۆزگىرىپ، پۇلنى ئۇلارغا بېرىۋەتكەن بولىمەن. يەنە ناتالىيە نىكولايېۋنانىڭ ھازىرقى مۇشكۈل ئەھۋالىنى نەزەرگە ئېلىپ... ئۇ چوقۇم پۇلنى يۈزۈمگە ئاتىدۇ...

— مانا، ئۆزىڭىزمۇ يۈزۈمگە ئاتىدۇ دەۋاتىسىز. بۇنىڭدىن سىزنىڭمۇ يېخىمىنىنىڭ سەممىي ئادەم دەپ قارايدىغانلىقىڭىزنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. شۇڭا، ئۇنىڭ سىزنىڭ پۇلىڭىزنى ئەسلا ئوغرىلىمىغانلىقىغا پۈتۈنلەي ئىشىنىڭ. شۇنداق ئىكەن، نېمىشقا ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ، دەۋايىڭىزنىڭ ئادىل بولمىغانلىقىنى بىۋاستە ئېيتمايسىز؟ مانا بۇ توغرا ئۇسۇل، بۇنداق بولغاندا يېخىمىنىنىڭمۇ سىز بىلەن قارشىلاشمايدىغان بولىدۇ، ئۆزىنىڭ پۇلىنى ئېلىشقا رازى بولىدۇ.

— ھىم... ئۆزىنىڭ پۇلى ئىمىش تېخى. گەپ مانا مۇشۇ

يەردە. سىز مېنى نېمە كۆرۈۋاتىسىز؟ دەۋا قىلغىنىم ئادىل بولماپتۇ، دەپ ئۇنىڭغا چۈشەندۈرىمەن. «ئادىل بولمىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، نېمىشقا دەۋا قىلىسەن؟» ھەرقانداق ئادەم بۇرنۇمغا نوقۇپ تۇرۇپ شۇنى سورايدۇ. نېمىشقا ئەيىبلىنىشىم كېرەك، مېنىڭ دەۋايىم ئادىل، ئۇ پۇلۇمنى ئوغرىلىغان، دەپ ھېچقانداق يەردە دېگەن ئەمەس، يازغانمۇ ئەمەسمەن. لېكىن، ئۇ بىخەستە، بىغەم، ئىشىنىڭ ئوبدان ئورۇنلانمىغانلىقى راست، بۇنىڭدىن ھازىرمۇ قىلچە گۇمانلانمايمەن. شۇبھىسىزكى، بۇ پۇل مېنىڭ، شۇڭا زورمۇزور يۇزۈمگە قارا سۈركىسەم بولمايدۇ. ئاخىرىدا، سىزگە يەنە بىر رەت ئېيتاي، بۇ بۇۋاي ئۆزىگە ئۆزى قىلدى. لېكىن، سىز بولسىڭىز مېنى ئۇنىڭدىن ئەپۇ سوراشقا قىستاۋاتىسىز، بۇ تولىمۇ تەس ئىش.

ــ مېنىڭچە، ئىككى تەرەپ يارىشىپ قېلىشنى خالىساڭلار، ئۇنداقتا...

ــ ئۇنداقتا بۇ بەكمۇ ئاسان دېمەكچىمۇ سىز؟

ــ ھەئە.

ــ توغرا ئەمەس، بەزىدە ناھايىتى تەس، ئۇنىڭ ئۈستىگە...

ــ ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇۋاي باشقا ئىشقىمۇ چېتىلىدۇ. سىزنىڭ قارىشىڭىزغا قۇشۇلمەن، كىنەز. ناتالىيە نىكولايېۋنا بىلەن بەگزادىڭىزنىڭ ئىشىدا، سىز ھەل قىلىشقا تېگىشلىك مەسىلىلا بولىدىكەن، جەزمەن ئۆزىڭىز ھەل قىلىشىڭىز، يەنە كېلىپ ئەر - خوتۇن يېخمېنىنىفلار ناھايىتى رازى بولغۇدەك ھەل قىلىشىڭىز كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا، سىز دەۋا ئىشىنى ئەر - خوتۇن يېخمېنىنىفلارغا سەممىيلىك بىلەن ئېنىق چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيسىز. ھازىر ئىشتا قىلچە ئىلگىرىلەش بولمىغان ئەھۋالدا سىزگە پەقەت بىرلا يول بار: دەۋايىڭىزنىڭ ئادىل بولمىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىسىز، يەنە كېلىپ ئاشكارا ئېتىراپ قىلىسىز، ئەگەر زۆرۈر تېپىلسا جامائەتنىڭ ئالدىدا ــ مانا بۇ مېنىڭ

ئويۇم، مېنىڭ پىكرىمنى ئالغانلىقىڭىز ئۈچۈنلا، مەن سىزگە ئوچۇقىنى دەۋاتىمەن، سىز مېنىڭ قۇۋلۇق قىلماسلىقىمنى ئۈمىد قىلىدىغانسىز. بىھۆرمەتلىك بىلەن بىر سوئال سورايمەن: سىز نېمە ئۈچۈن بۇ پۈلنى يېخىمىنىققا قانداق قايتۇرۇپ بېرىش مەسىلىسىدە شۇنچە باش قاتۇرۇپ كېتىسىز؟ ئۆزىڭىزنىڭ قىلغىنىنى توغرا دەپ قارايدىغان تۇرۇقلۇق، يەنە نېمە ئۈچۈن پۈلنى ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ بەرمەكچى بولىسىز؟ مېنىڭ قىزىققانلىقىمنى كەچۈرۈڭ، بۇ ئىش باشقا بەزى ئىشلار بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك...

— سىز قانداق ئويلاۋاتىسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ گېپىمنى زادىلا ئاڭلىمىغاندەك، — مۇبادا ھېچقانداق تەكەللۇپ سۆزلىرىنى قىلماي، ھېچقانداق، ... ئەپۇ... سورىمايلا، ئون مىڭ رۇبلىنى ئۇنىڭغا بەرسەم، سىز ئۇنىڭ رەت قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنەمسىز؟

— ئەلۋەتتە، رەت قىلىدۇ.

غەزىپىم بىراقلا ئۆرلەپ، ۋۇجۇدۇم تىترەپ كەتتى. ئۇنىڭ بۇ نومۇسسىز سوئالىدىن گويا ئۇ يۈزۈمگە شالاقتىدە تۈكۈرگەندەك بىر تۈيغۇغا كېلىپ قالدىم. ۋاھالەنكى، ماڭا قىلىنغان ھاقارەت ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق ئىدى. ئۇ ئاقسۆڭەكلەر جەمئىيىتىنىڭ چاكىنا، ئەدەپسىز قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ، مېنىڭ سوئالىمغا قىلچىمۇ پەرۋا قىلمىدى، ئاڭلىماسلىققا سالدى، بەلكى باشقا بىر سوئال بىلەن گېپىمنى بۆلۈۋەتتى، ئۇ بەلكىم ماڭا جاھىللىقىمنى، ھەددىدىن ئاشقان ئەدەپسىزلىكىمنى، مۇشۇنداق سوئالنى سوراشقا پېتىنغانلىقىمنى بىلدۈرۈپ قويماقچى بولسا كېرەك. مەن ئاقسۆڭەكلەرنىڭ بۇنداق يوغانچىلىقىدىن قاتتىق نەپرەتلىنەتتىم. ئىلگىرى ئالىيوشاغا يوغانچىلىق قىلماسلىققا بىر ئامال قىلىپ تەنبىھ بەرمەكچى بولغانىدىم.

— ھىم ... سىز بەك ھاياجانلىنىپ كېتىۋاتىسىز، دۇنيادا

بەزى ئىشلار سىزنىڭ تەسەۋۋۇرىڭىزدىكىدەك بولمايدۇ، ــ دېدى كىنەز تەرىنى بۇزماستىن رەددىيە بېرىپ، ــ لېكىن مېنىڭچە، ناتالىيە نىكولايېۋنانىڭ بۇ ئىشنى ھەل قىلىشقا ياردىمى تېگىدۇ. گېپىمنى ئۇنىڭغا يەتكۈزۈپ قويۇڭ. ئۇ ئەقىل كۆرسىتەلەيدۇ.

ــ قەتئىي كۆرسەتمەيدۇ، ــ دەپ جاۋاب بەردىم قوپاللىق بىلەن، ــ سىز بايانىن دېگەن گەپلىرىمنى ياقتۇرمايسىز، شۇڭا بۆلۈۋەتتىڭىز. ناتالىيە نىكولايېۋنا شۇنى چۈشىنىدۇكى، ناۋادا سىز پۈلنى سەممەي نىيەتتە قايتۇرمىسىڭىز، ئۆزىڭىز بايانىن دېگەندەك، يېخىپىنىققا ياخشىچاق بولىدىغان ھېچقانداق گەپ - سۆزلەرنى قىلمىسىڭىز، ئۇ ھالدا قىزىدىن مەھرۇم بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ دادىسىغا پۈل قايتۇرغان، ئالىيوشادىن مەھرۇم قالغانلىقى ئۈچۈن ناتالىيە نىكولايېۋناغا پۈل بەرگەن بولۇپ قالىسىز...

ــ ھىم... ئەسلىدە مېنى شۇنداق چۈشىنىدىكەنسىز - دە، ئاق كۆڭۈل ئىۋان پېتروۋىچ، ــ كىنەز كۈلۈپ كەتتى. ئۇ نېمىگە كۈلىدۇ؟ ــ شۇغىنىسى، مەسلىھەتلىشىدىغان يەنە بىر تالاي ئىش بار. لېكىن، ھازىر ۋاقىت يار بەرمەيدۇ. مەن پەقەت سىزدىن بىر نۇقتىنى چۈشىنىشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن: بۇ ئىش ناتالىيە نىكولايېۋنا بىلەن بېۋاستە مۇناسىۋەتلىك، ئۇنىڭ كەلگۈسىگە بېرىپ تاقىلىدۇ. بۇ ئىش مەلۇم جەھەتتە مەن بىلەن سىزنىڭ قانداق قارارغا كېلىشىمىزگە، قانداق چارە تېپىشىمىزغا باغلىق. سىز كەم بولىسىڭىز بولمايدىغان شەخس، بۇنىسى ئۆزىڭىزگىمۇ ئايان. شۇڭا، ئەگەر ناتالىيە نىكولايېۋناغا بۇرۇنقىدەكلا رىشتىڭىز بولىدىكەن، ئۇنداقتا مېنى ئۇنچىلىك ياقتۇرۇپ كەتمىسىڭىزمۇ، مەن بىلەن مەسلىھەتلىشىشنى رەت قىلمىغان بولاتتىڭىز، كېلىپ قالدۇق... بىردەمدىن كېيىن سۆزلىشەيلى.

توققۇزىنچى باب

گىراف خانىمنىڭ تۇرمۇشى يامان ئەمەستەك قىلاتتى. ئۆي سەرەمجانلىرى ھەشەمەتلىك بولمىسىمۇ، ئازادە، كۆركەم ئىدى. شۇغىنىسى، ئۆيدىكى ھەممە نەرسە ۋاقتىلىقتەك تۇيغۇ بېرەتتى. قىسقا مەزگىللىك دەم ئېلىشقىلا ئىشلىتىلىدىغان بۇ تۇرالغۇنى ناچار دېگىلى بولمىسىمۇ، ئەمما ئېسىلزادىلەرنىڭ دائىملىق قورۇ ـ جايىغا ئوخشاتقىلى بولمايتتى، شۇڭا بۇ يەردە ئاقسۆڭەكلەرگىلا خاس ھەشەمەتمۇ، كەم بولسا بولمايدۇ دەپ قارىلىدىغان ئاجايىپ ـ غارايىپ زىننەت بۇيۇملىرى يوق ئىدى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ياز كۈنلىرى گىراف خانىم سىمبېرسك ئۆلكىسىدىكى ئۆزىنىڭ قورۇقى (بۇ قورۇق تونۇغۇسىز دەرىجىدە خاراب بولغان ھەم كۆپ قېتىم رەنگە قويۇلغانىدى) غا بېرىپ دەم ئالىدىكەن، كىنەز دائىم بىللە بارىدىكەن. مەن بۇ گەپنى ئاڭلىغاندا ناھايىتى ئەنسىرىدىم: كاتىە گىراف خانىم بىلەن كەتكەن چاغلاردا ئالىيوشا قانداق قىلار؟ مەن تېخى بۇ ئىشنى ناتاشاغا دېمىگەنىدىم، بەكمۇ ئەندىشە قىلاتتىم. ئەمما، ئۇنىڭ بۇ خەۋەرنى ئۇققانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان بەزى ئالامەتلەر بار ئىدى. ئۇ سۈكۈت قىلىپ كېلىۋاتاتتى، يالغۇز پىغان چېكەتتى.

گىراف خانىم مېنى تولىمۇ قىزغىن كۈتۈۋالدى، ئۇ ئەدەپ بىلەن ماڭا قولىنى بېرىپ، مەن بىلەن بۇرۇنلا تونۇشقۇسى بارلىقىنى قايتا ـ قايتا ئىزھار قىلدى. ئۇ نەپىس ئىشلەنگەن كۈمۈش چەينەكتىن ماڭا چاي قۇيۇپ بەردى. بىز چەينەكنى چۆرىدەپ ئولتۇردۇق. بىزدىن باشقا تازا ئاقسۆڭەك مەجەز بىر مۇتەۋەرمۇ بار ئىدى. ئۇ ياشىنىپ قالغان ئادەم بولۇپ، مەيدىسىگە بىر دانە يۇلتۇزسىمان ئوردېن تاقىغان، گەپنى سەل قورۇنۇپ قىلىدىغان دىپلوماتلارچە سالاپەتكە ئىگە ھۆرمەتكە سازاۋەر مېھمان ئىدى. گىراف خانىم بۇ يىل قىش چەت ئەلدىن

قايتىپ كەلگەندىن بۇيان، ئۆز ئارزۇسى بويىچە پېتىربۇرگتا ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرنى قانات يايدۇرۇپ، ئۆز ئورنىغا ئاساس سېلىشقا تېخى ئۇلگۇرمىگەنىدى. ئاشۇ كېچە مۇشۇ ئەزىز مېھماندىن باشقا ئادەم كەلمىگەنىدى. مەن كۆزلىرىم ئارقىلىق كاتېرىنا فېدوروۋنانى ئىزدىدىم. ئۇ ئالیوشا بىلەن باشقا ئۆيدە ئىدى. بىزنىڭ كەلگەنلىكىمىزنى ئاڭلاپ دەرھال ئالدىمىزغا چىقتى. كىنەز ئۇنىڭ قولىغا قىزغىن سۆيۈپ قويدى، گىراف خانىم ماڭىمۇ سالام قىلدۇرۇش مەقسىتىدە ئۇنىڭغا ئىما قىلدى. كىنەز بىزنى تونۇشتۇردى. مەن تاقەتسىزلىك بىلەن ئۇنىڭغا سەپسالدىم: ئۇ سېرىق چاچ مۇلايىم قىز بولۇپ، ئۇچىسىدا ئاق كۆڭلەك بار ئىدى. بويى ئانچە ئېگىز ئەمەس، چىرايىدىن بىپەرۋالىق، خاتىرجەملىك چىقىپ تۇراتتى. خۇددى ئالیوشا تەسۋىرلەپ بەرگەندەك، تىنىق كۆك كۆزلىرىدىن ياشلىق گۇزەللىكى ئۇرغۇپ تۇراتتى. ئەسلىدە مەن بىر پەرىزاتنى كۆرىمەن، دەپ ئويلىغانىدىم. لېكىن، ئۇ مەن ئويلىغاندەك گۇزەللەردىن ئەمەس ئىدى. سوزۇنچاق يۈز، بەش ئەزايى بېجىرىم، قويۇق هەم چىرايلىق چاچلىرى ئادەتتىكىچە تارالغانىدى. ناۋادا ئۇنى باشقا بىر جايدا ئۇچرىتىپ قالسام، زەن سالماي ئۆتۈپ كەتكەن بولار ئىدىم. لېكىن، بۇ دەسلەپكى تەسىراتىم. كېيىن، شۇ ئاخشىمى مەن ئۇنى تېخىمۇ ئىنچىكە كۆزەتتىم. ئۇ ماڭا قول بەرگەن چاغدا ماڭا سەبىلەرچە دىققەت بىلەن سەپسالدى، لېكىن زۇۋان سۇرمىدى. مۇشۇ بىر ئىشلا مېنى قاتتىق هەيران قالدۇردى. مەن ئىختىيارسىز هالدا ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈپ قويدۇم. ئالدىمدا تۇرغان ئادەمنىڭ پاك قىز ئىكەنلىكىنى دەرھال هېس قىلدىم. گىراف خانىم ئۇنىڭغا كۆز ئۇزمەي قاراپ تۇراتتى. كاتيە مەن بىلەن قول ئېلىشىپ قويدى - دە، ئىتتىك ئۆرىنىڭ ئۇ تەرىپىگە بېرىپ ئالیوشا بىلەن بىللە ئولتۇردى. ئالیوشا ماڭا سالام بېرىۋېتىپ، پەس ئاۋازدا: «بىر دەم تۇرىمەن، هايال قالماي ئۇياقتا بارىمەن» دېدى.

دىپلومات (ئۇنىڭ ئىسىم ـ فامىلىسىنى بىلمىگەنلىكىم ئۈچۈن، نائىلاج دىپلومات دەپ ئاتىدىم، نېمىلا بولمىسۇن بىر نېمە دەپ ئاتىشىم كېرەك ـ دە) ئېغىر ـ بېسىق، تەمكىن ھالدا مەلۇم ئىدىيەنى شەرھلەۋاتاتتى. گىراف خانىم پۈتۈن زېھنى بىلەن ئاڭلاۋاتاتتى. كىنەز قۇۋۇەتلىگەن ھالدا خۇشامەتگۈيلۈق بىلەن كۈلۈمسىرەپ ئولتۇراتتى. نۆتۈق سۆزلىگۈچى ئۇنى ئابرۇيلۇق تاماشىبىن دەپ قارىسا كېرەك، ئۇنىڭغا پات ـ پات نەزەر تاشلاپ قويىاتتى. چاي قۇيۇپ بەرگەندىن بۆلەك مېنى ھېچكىم مالال قىلمىدى، بۇنىڭدىن ئىنتايىن خۇشال بولدۇم. بۇ پۇرسەتتە گىراف خانىمغا ئوبدان سەپسېلىۋالدىم. تۇنجى تەسىراتىم، نېمىشقىدۇر ئۇنىڭغا قىزىقمىدىم. ئۇ ياش ھېسابلانمىسىمۇ، لېكىن يىگىرمە سەككىز ياشتىن ئاشمىغانەدەك تۇيۇلدى. ئۇ ھېلىمۇ شۇنداق خۇش چىراي بولۇپ، ياش چاغلىرىدا ساھىبجامال ئىكەنلىكىدە گەپ يوق ئىدى. قوڭۇر چاچلىرى ھېلىمۇ شۇنداق قويۇق، كۆزلىرىدىن مېھرىبانلىق چىقىپ تۇراتتى. لېكىن، تەنتەك ھەم سەل ـ پەل شوخ كۆرۈنەتتى. بىراق، ھازىر نېمىشقىدۇر ئۆزىنى تارتىۋالغاندەك قىلاتتى. كۆزلىرىدىن زېرەكلىك چىقىپ تۇراتتى، بولۇپمۇ ئاق كۆڭۈلۈك ۋە شادلىق كۆپرەك ئىدى. مېنىڭچە، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى مۇتلەق ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلەيدىغىنى تەنتەكلىك، راھەتپەرەسلىك، ئاق كۆڭۈل مەنپەئەتپەرەسلىك ئىدى، كېيىنكىسى تېخىمۇ كۈچلۈك بولسا كېرەك. ئۇ كىنەزنىڭ سىزغان سىزىقىدىن چىقمايتتى، ئۇنىڭدا كىنەزنىڭ تەسىرى ناھايىتى كۈچلۈك ئىدى. مەن ئۇلارنىڭ يېقىنلىقىنى بىلەتتىم، ئاڭلىسام، ئۇلار چەت ئەلدىكى چاغدا كىنەز كۈنداشلىقى كېلىدىغان ئاشىق ئەمەس ئىكەنىدۇق. لېكىن، مېنىڭ قارىشىمچە (ھازىرمۇ شۇنداق ئويلايمەن)، ئۇلارنى بىر ـ بىرىگە باغلىغان نەرسە، ئۆتمۈشتىكى مۇناسىۋەتلىدىن سىرت، باشقا بىر خىل سىرلىق نەرسە ـــ ئىككى تەرەپ مەلۇم مەقسەتتە ئۆزئارا زىممىسىگە ئالغان مەسئۇلىيەتمۇ بولۇشى

كېرەك. قىسقىسى، بۇ ھەقىقەتەن مەۋجۇت نەرسە ئىدى. مەن ھازىر كىنەزنىڭ ئۇنى يوق قاتاردا كۆرىدىغانلىقىنى، لېكىن ئۇلارنىڭ بۇ خىل مۇناسىۋەتنى يەنىلا ساقلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى بىلەتتىم. ئېھتىمال، ئۇلار كاتيە توغرۇلۇق سوقۇۋاتقان چوت، ئۆز ۋاقتىدا ئۇلارنى بىر - بىرىگە باغلىغان ۋاستە بولۇشى مۇمكىن، بۇ ئەلۋەتتە كىنەزنىڭ پىلانى ئىدى. بۇنداق بولغاندا، كىنەز گىراف خانىم بىلەن بولغان توي ئىشىدىن (ئۇ راستىلا كىنەز بىلەن توي قىلىشنى تەلەپ قىلغان) قۇتۇلۇشقا سەۋەب تاپالايتتى، ئالیوشا بىلەن ئۆگەي قىزىنىڭ توي قىلىشىغا تۇرتكە بولۇش توغرۇلۇق ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلالايتتى. ئالیوشانىڭ ئىلگىرىكى ئاددىي بايانلىرىغا ئاساسەن، مەن ھېچبولمىغاندا، يۇقىرىقىدەك يەكۈنگە كېلەتتىم. ئالیوشامۇ بەزى مەسىلىلەرنى بىلىپ قالاتتى. يەنە شۇ ئالیوشانىڭ بايانىغا ئاساسەن، گىراف خانىم كىنەزنىڭ ئالدىدا ئىتائەتچان كۆرۈنگىنى بىلەن، لېكىن نېمىشقىدۇر كىنەز ئۇنىڭدىن سەل قورقىدىكەن، دېگەن قاراشقىمۇ كەلگەنىدىم. ئالیوشامۇ بۇ نۇقتىنى ھېس قىلدى. كېيىن بىلدىمكى، كىنەز گىراف خانىمنىڭ باشقا بىرسىگە ياتلىق بولۇشىنى بەكرەك خالايدىكەن. يەنە كېلىپ مۇشۇ مەقسەتتە ئۇنى سىمبىرسكقا يولغا سېلىپ، چەت ئۆلكىدە ئۇنىڭغا بىراۋنى سايە قىلىشنى ئويلىغان.

قۇلىقىم ئۇلارنىڭ پارىڭىدا بولسىمۇ، لېكىن كۆڭلۈمدە قانداق قىلىسام كاتېرىنا فېدوروۋنا بىلەن يالغۇز سۆزلىشەلەرمەن، دېگەن خىيالدا ئىدىم. دىپلومات كىنەز خانىمنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىۋاتاتتى. ئۇ نۆۋەتتىكى ۋەزىيەت، ئەمدىلا باشلانغان ئىسلاھات ھەمدە بۇ ئىسلاھاتنىڭ قورقۇشقا ئەرزىيدىغان - ئەرزىمەيدىغانلىقى ئۈستىدە توختالدى. ئۇ توختىماي سۆزلەيتتى، گەپ قىلغاندا ئۆزىنى ئەركىن، سۆلەتلىك تۇتىدىغان نوپۇزلۇق زات ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ نۇقتىئىنەزىرىنى ئەپچىل، ئاقىلانە ئىپادىلەپ بېرەتتى، لېكىن

كۆزقاراشلىرى كىشىنى بىزار قىلاتتى. ئۇ پۈتكۈل يېڭىلاش ۋە ئۆزگەرتىش روھى پات ئارىدا كۆزلىگەن ئۇنۇم بېرىدۇ، دېگەندە چىلىك تۇردى. ئۇنىڭ قارىشىچە، بۇ ئۇنۇمنى كۆرۈپ، كىشىلەر چۈشىنىپ قالاتتى. شۇ چاغدىلا بۇ خىل روھ جەمئىيەتتە (ئەلۋەتتە مەلۇم بىر قىسمىنى كۆرسىتىدۇ) ئىز - دېرەكسىز غايىب بولۇپلا قالماستىن، بەلكى كىشىلەر تەجرىبىگە تايىنىپلا ئۇلارنىڭ خاتالىقىنى ئېنىق كۆرۈۋالالايدۇ - دە، كونا ئەنئەنىلەرنى قىزغىن قوغدايدىغان بولىدۇ. تەجرىبىگە كەلسەك، ئازابلىق تەجرىبە بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ كۆپىنچىسى پايدىلىق. چۈنكى، ئۇ كىشىلەرنى پايدىلىق كونا ئەنئەنىلەرنى قوغداشقا يېتەكلەيدۇ ھەمدە ئۇنى يېڭى ئاساسلار بىلەن تەمىنلەيدۇ. شۇڭا، بۇ خىل تەنتەك قىلمىشلارنىڭ تېزدىن يۇقىرى پەللىگە چىقىشىنى ئۈمىد قىلىشلىرى كېرەك.

— بىز بولمىساق بولمايدۇ، — دېدى ئۇ خۇلاسىگە كېلىپ، — بىز بولماي ھېچقانداق بىر جەمئىيەت مەۋجۇت بولۇپ تۇرالمىغان ئەمەس. بىز ھېچ نەرسىدىن مەھرۇم بولۇپ قالمايمىز، ئەكسىچە ئۇتۇپ چىقىمىز. بىز شۆھرەت قازىنىمىز، شۆھرەت، نۆۋەتتە بىزنىڭ دەستۇرىمىز «بارغانسېرى ياخشى بولۇپ كېتىدۇ»[1] دېگەندىن ئىبارەت بولۇشى كېرەك.

كىنەز قۇۋۋەتلىگەندەك ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈپ قويدى، تەلەتى يىرگىنچلىك ئىدى. نۇتۇق سۆزلىگۈچى كۆرەڭلەپ كەتتى. راستلا ئەخمەق ئىكەنمەن، ئورنۇمدىن تۇرۇپ رەددىيە بەرگۈدەك بولۇپ كەتتىم. قانلىرىم قىزىپ كەتتى. كىنەز ماڭا يەر ئاستىدىن لاپپىدە قارىۋىدى، كىنەز ئۆزۈمنى باسالمايلا غەلىتە، چېكىدىن ئاشقان ھەرىكەت قوللىنىشىمنى كۈتۈۋاتقان بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپ قالدىم. ئۇ مېنىڭ نام - شۆھرىتىمنى قانداق نابۇت قىلىدىغانلىقىمنى تاماشا قىلىش ئۈچۈن، مېنىڭ

① ئەسلىي تېكىستى فىرانسۇزچە.

شۇنداق قىلىشىمنى ئۈمىد قىلغان بولۇشى مۇمكىن. شۇنىڭغا قەتئىي ئىشىنەتتىمكى، مېنىڭ رەددىيە بېرىشلىرىمگە دىپلومات ئەپەندى پەرۋاسىز قىلمايتتى. مەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئولتۇرۇپ تولىمۇ بىئارام بولۇپ كېتىۋاتاتتىم، تەلىيىمگە ئالىيوشا مېنى قۇتۇلدۇرۇۋالدى.

ئۇ شەپە چىقارماستىن قېشىمغا كېلىپ مۇرەمگە ئۇرۇپ قويدى، ئىككى ئېغىز گەپنى بارلىقىنى ئېيتتى. پەرىزىمچە، ئۇنى كاتىيە كىرگۈزگەنىدى. دەرۋەقە ئويلىغىنىمدەك چىقتى. بىردەمدىن كېيىن مەن كاتيەنىڭ قېشىدا ئولتۇردۇم، دەسلەپ ئۇ ماڭا كۆز ئۇزمەي قاراپ كەتتى، گويا ئۆز ـ ئۆزىگە: «ئەسلىدە شۇنداق ئىكەنسەن ـ ده» دېگەندەك قىلاتتى. شۇڭا، باشتا ھەر ئىككىلىمىز سۆھبەتنىڭ مۇقەددىمىسىگە مۇۋاپىق سۆز تاپالمىدۇق، لېكىن مەن ناۋادا ئۇنىڭ ئاغزى ئېچىلىدىغانلا بولسا، ئەتە سەھەرگىچە توختىماي سۆزلىيەلەيدىغانلىقىغا چوڭقۇر ئىشىنەتتىم. ئالىيوشانىڭ: «بىر سۆزلەشكەنچە بەش ـ ئالتە سائەت» دېگەن سۆزى كاللامغا كەلدى. ئالىيوشا ياندا تۇرۇپ، بىزنىڭ باشلىشىمىزنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈۋاتاتتى.

ـــ گەپ قىلمايسىلەرغۇ؟ ـــ دېدى ئالىيوشا بىزگە قاراپ كۈلۈمسىرەپ، ـــ يۈز كۆرۈشۈپمۇ جىمجىت ئولتۇرامسىلەر.

ـــ ھەي، ئالىيوشا، قارا سېنى... ھازىرلا باشلايمىز، ـــ دېدى كاتيە جاۋابەن، ـــ بىز سۆزلىشىدىغان نۇرغۇن ئىش بولغاچقا، ئۇزۇن پېتروۋىچ، گەپنى نەدىن باشلىشىمنى بىلەلمەيۋاتىمەن، بىز بەكمۇ ۋاقچە تونۇشتۇق، مەن سىزنى خېلى بۇرۇنلا بىلگەن بولساممۇ، ھەقىقەتەن بۇرۇنراق تونۇشۇشمىز كېرەك ئىدى. سىزنى كۆرۈشكە شۇنچە تەشنا بولۇپ يۈرەتتىم، ھەتتا خەت يازماقچىمۇ بولغان...

ـــ نېمە دەپ يازماقچى بولغانىدىڭىز؟ ـــ دەپ سورىدىم مەن ئىختىيارسىز كۈلۈپ كېتىپ.

ـــ يازىدىغان ئىش تولا، ـــ دېدى ئۇ ئەستايىدىل جاۋاب

بېرىپ، ــ ئالايلۇق، ئالىيوشا ناتالىيە نىكولايېۋنانىڭ گېپىنى قىلغاندا، ئۇنى يالغۇز تاشلاپ قويغانلىقىنى، لېكىن ئۇنىڭ خاپا بولمىغانلىقىنى ئېيتتى، بۇ گەپ راستمۇ؟ ئۇنىڭ قىلغىنى توغرىمۇ؟ بۇ يەرگە نېمىشقا كەلگەنلىكىڭىزنى ئېتىپ بېرەلەمسىز؟

ــ ۋاي خۇدايىمەي، ھازىرلا كېتىمەن، دېدىمغۇ، بۇ يەردە بىردەملا تۇرىمەن، ئىككىڭلارنى كۆرۈۋالاي، نېمە دېيىشىدىغانلىقىڭلارنى ئاڭلاپ باقاي، ئاندىن ئۇياققا بارىمەن.

ــ بىز بىللە ئولتۇرۇپتىمىزغۇ، كۆرمەيۋاتامسەن؟ ئۇ دائىم شۇنداق، ــ كاتيەنىڭ يۈزىگە بىلىنەر ـ بىلىنمەس قىزىللىق تەپتى. ئۇ قولى بىلەن ئالىيوشانى كۆرسىتىپ تۇرۇپ گېپىنى داۋام قىلدى، ــ بىردەم، ئۇنىڭ دەيدىغىنى شۇ «بىردەملا»، لېكىن يېرىم كېچىگىچە تۇرۇپ، ئاندىن ئۇياققا بارىدۇ. «ئۇ خاپا بولمايدۇ» دەيدۇ. «ئۇنىڭ كۆڭلى ياخشى»، مانا بۇ ئۇنىڭ باھانىسى، ئەمما بۇنداق قىلىش ياخشى ئىشمۇ؟ بۇنداق قىلىش ئالىيجانابلىقمۇ؟

ــ ماقۇل، ھازىرلا ماڭاي، ــ دېدى ئالىيوشا غەمكىن ھالدا، ــ لېكىن مېنىڭ سىلەر بىلەن بىللە بولغۇم بار...

ــ بىز بىلەن بىللە بولۇپ نېمە قىلىسەن؟ بىز يالغۇز سۆزلىشىشكە موھتاج، گېپىمگە قۇلاق سال، خاپا بولما، شۇنداق قىلىش زۆرۈر. بۇ نۇقتىنى چۈشىنىشىڭ كېرەك.

ــ زۆرۈر بولىدىكەن، ئۇنداقتا ھازىرلا ماڭاي... بۇنىڭ خاپا بولىدىغان نېمىسى بار؟ لېۋېنكانىڭ قېشىدا بىردەم تۇرۇپ، ئاندىن دەرھال ناتاشانى كۆرگىلى بارىمەن. گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، ئىۋان پېتروۋېچ، ــ دېدى ئۇ شىلەپىسىنى قولىغا ئېلىۋېتىپ، ــ دادام دەۋادا يېخىنىنىفتىن ئۇتقان ھېلىقى پۇلدىن ۋاز كەچمەكچى.

ــ بىلىمەن، ئۆزى ماڭا شۇنداق دېدى.

ــ بۇ ئىشنى ئۇ چىرايلىق قىپتۇ. بىراق، كاتيە ئۇنىڭ

ئالىيجاناب پەزىلىتىگە ئىشەنمەيۋاتىدۇ. ئۇنىڭغا بۇ ئىشنى سۆزلەپ بېرىڭ. خەير ـ خوش، كاتيە، مېنىڭ ناتاشاغا بولغان مۇھەببىتىمدىن گۇمان قىلماڭ، سىلەر نېمىشقا ھەدىسلا بۇ رامكا ـ قېلىپلار بىلەن مېنى چۈشەپ قويىسىلەر، ئەيىبلەيسىلەر، نازارەت قىلسىلەر، مەن سىلەرنىڭ نازارىتىڭلار ئاستىدىكى ئادەمگە ئوخشاپ قالدىم ! مېنىڭ ئۇنى قانچىلىك سۆيىدىغانلىقىم ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئايان، ئۇ ماڭا ئىشىنىدۇ. ئۇنىڭ ماڭا ئىشىنىدىغانلىقىغا مەنمۇ ئىشىنىمەن. مەن ئۇنى شەرتسىز سۆيىمەن، ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىم ھەرقانداق مەجبۇرىيەتنىڭ ئاسارىتىگە ئۇچرىمايدۇ. ئۇنى قانچىلىك سۆيىدىغانلىقىمنى ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن. ئىشقىلىپ، مەن ئۇنى سۆيىمەن. شۇڭا، مېنى جىنايەتچىنى سوراق قىلغاندەك سوراققا تارتىشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق. ئىشەنمىسەڭ ئىۋان پېتروۋىچتىن سورا، ئۇمۇ تۇرۇپتۇ، ناتاشانىڭ كۇندىشىلىق قىلىشقا ھەممىدىن ئامراق ئىكەنلىكىگە ئۇ گۇۋاھ بولالايدۇ، گەرچە ئۇ مېنى ئىنتايىن ياخشى كۆرسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ مۇھەببىتىدە نۇرغۇنلىغان شەخسىيەتچىلىك تەركىبلىرى بار، چۈنكى ئۇ مەن ئۈچۈن ھېچقانداق قۇربان بېرىشنى خالىمايدۇ.

ـــ نېمە دېدىڭ؟ ـــ دەپ سورىدىم قۇلاقلىرىمغا ئىشەنمەي.

ـــ نېمە دەۋاتىسەن، ئالیوشا؟ ـــ كاتيە ۋارقىرىۋەتكىلى تاس قالدى، ئۇ قولىنى كۆتۈرۈپ چاۋاك چېلىپ قويدى.

ـــ ئوھو، بۇنىڭ ھەيران قالغۇدەك نېمىسى بار؟ ئۇنىڭ ھەدىسلا مېنىڭ ئۆزىگە ھەمراھ بولۇشۇمنى تەلەپ قىلىدىغانلىقىنى ئىۋان پېتروۋىچ ئوبدان بىلىدۇ. ئۇ بۇ گەپنى ئوچۇق دېمىگەن بىلەن، كۆڭلىدە شۇنداق ئويلايدىغانلىقى چۈشىنىشلىك.

ـــ ئىزا تارتمامسەن، بۇ گەپنى قىلىشتىن ئۇيالمامسەن؟ ـــ كاتيەنىڭ يۈزى قۇلاقلىرىغچە قىزىرىپ كەتتى.

ـــ تازا گەپ قىلىدىكەنسەن، كاتيە، نېمىگە ئىزا تارتىمەن؟ مېنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىم ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكىدىن

كۆپ چوڭقۇر، مۇبادا ئۇ مېنى مەن ئۇنى سۆيگەندەك سۆيگەن بولسا، مەن ئۇچۇن چوقۇم ئۆز شادلىقىنى قۇربان قىلغان بولاتتى. راست، مېنى بۇ يەرگە ئۇ ئۆزى ھەيدىگەن، لېكىن مەن ئۇنىڭ چىرايىدىن بۇنداق قىلىشنىڭ ئۇنى ناھايىتى ئازابلايدىغانلىقىنى كۆرۈۋالدىم. شۇڭا، مەن ماڭمادىمەن - ماڭمادىمەن بەربىر ئەمەسمۇ.

— ياق، گېپىڭنىڭ تېگىدە گەپ بار! — دەپ توۋلىۋەتتى كاتيە ماڭا بۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە غەزەپ ئۇچقۇنى چاقنايتتى، — ئېيتىراپ قىل، ئالىيوشا، ئېيتىراپ قىل، بۇ گەپلەرنى داداڭ ئۆگەتكەنمۇ؟ بۇگۇن ئۆگەتتىمۇ؟ دەپ باقساڭچۇ، مېنى ئەخمەق قىلمەن دېگۈچى بولما، ھازىرلا ھەممىنى ئايدىڭلاشتۇرىمەن ! شۇنداقمۇ؟

— ھەئە، ئۇ ئۆگەتكەن، — دېدى ئالىيوشا ئوڭايسىزلانغان ھالدا، — بۇنىڭ نېمە مۇناسىۋىتى بار؟ بۇگۇن ئۇ ماڭا گەپ قىلغاندا تولىمۇ خۇشخۇي بولۇپ كەتتى. ھە دېسىلا ئۇنى ماختاپ بەردى، ناتاشا ئۇنى شۇنچە قاتتىق ھاقارەتلىگەن تۇرسا، ئۇ تېخى ماختاۋاتىدۇ، ھەيران بولىدىغان ئىش - دە.

— ئۇنداقتا سىزچۇ، سىز ئىشەندىڭىزمۇ؟ — دېدىم مەن، — ئۇ بېرەلەيدىغانلىكى نەرسىنىڭ ھەممىسىنى سىزگە بەردى، ھەتتا شۇ تاپتا، ھازىر، ئۇ سىزنىڭ زېرىكىپ قېلىشىڭىزدىن ئەنسىرەپ، كاتېرىنا فېدوروۋنا بىلەن كۆرۈشۈش پۇرسىتىدىن مەھرۇم بولۇپ قېلىشىڭىزدىن ئەنسىرەپ، يەتكۈچە باش قاتۇردى. ئۇ بۇگۇن ئۆز ئاغزى بىلەن ماڭا شۇنداق دېدى. بىراق، سىز ئاشۇ يالغان - ياۋىداق سۆزلەرگە ئىشىنىپ كېتىۋاتىسىز! ئىزا تارتمامسىز؟

— ۋاپاسىز! لېكىن نېمە ئامال، ئۇ ھەرقانداق ئىشتا ئىزا تارتىشنى بىلمەيدۇ ! — دېدى كاتيە ئۇنىڭدا قىلچىمۇ ئۈمىد قالمىغاندەك قول سىلكىپ.

— قىلۋاتقان گېپىڭنى ! — دېدى ئالىيوشا ئەلەملىك ھالدا، —

دائىم شۇنداق قىلىسەن، كاتيە ! ھە دېسلا يامان تەرەپكە ئويلايسەن... ئۇزان پېتروۋېچقۇ تېخىمۇ شۇنداق ! سىلەر مېنى ناتاشانى سۆيمەيدۇ، دەپ قارايسىلەر، ئۇنى شەخسىيەتچى دېگىنىم، ئۇنى سۆيمەيمەن دېگەنلىكىم ئەمەس. شۇنىلا دەپ قويايكى، ئۇ مېنى تولىمۇ ياخشى كۆرىدۇ، سۆيۈش چەكتىن ئېشىپ كەتكەن، شۇڭا مەن ئۇچۇنمۇ، ئۆزى ئۇچۇنمۇ ناھايىتى ئازابلىق. دادام مېنى ئالدىمايدۇ. ئالدايمەن دەپمۇ ئالدىيالمايدۇ. مەن ئۇنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشمەيمەن. ئۇ ناتاشانى شەخسىيەتچى، لېكىن يامان غەرەز يوق، دېدى. ئۇنىڭ گېپىنى چۈشەندىم. ئۇنىڭ دېگىنى بىلەن مېنىڭ ئاتايا دېگەنلىرىم ئوخشاش: ئۇ مېنى بەك ياخشى كۆرىدۇ، چەكتىن سەل ئېشىپ كەتتى، شەخسىيەتچىلىك دەرىجىسىگە يەتتى دېسىمۇ بولىدۇ، شۇڭا ئىككىلىمىز ئازابتا قالدۇق. دادامنىڭ دېگەنلىرى ئەمەلىيەت، مېنى ياخشى بولسۇن دەيدۇ، ئۇنىڭ ناتاشاغا ھاقارەت قىلىش خىيالى يوق. دەل بۇنىڭ ئەكسىچە، ئۇ ناتاشانىڭ قەلبىدىكى كۆچلۈك مۇھەببەتنى، چەكسىز مۇھەببەتنى، ئەقىلگە سىغمايدىغان مۇھەببەتنى كۆرۈپ يەتتى...

كاتيە ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى. ئۇنى غەزەپ بىلەن ئەيىبلىدى، كىنەزنىڭ ناتاشانى ماختاشتىكى مەقسىتى ساختا مېھرىبانلىق بىلەن ئاليوشانى قايمۇقتۇرۇپ، ئۇلارنى ئايرىۋېتىش، شۇ ئارقىلىق ئالیوشانى سەزمىگەن ھالدا ناتاشادىن زېرىكتۈرۈش ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقچى بولدى. ئۇ قىزغىن ھەم قايىل قىلارلىق سۆزلەر بىلەن، ناتاشانىڭ ئۇنى قانچىلىك سۆيىدىغانلىقىغا، ئالیوشانىڭ ئۇنىڭغا تۇتقان پوزىتسىيەنى ھەرقانداق مۇھەببەتنىڭمۇ ئەپۇ قىلالمايدىغانلىقىغا، شۇڭا ھەقىقىي شەخسىيەتچى دېسە ئۆزىنى، ئالیوشانى دېسە بولىدىغانلىقىغا ئۇنى ئىشەندۈرۈشكە تىرىشتى. كاتيەنىڭ سۆزلىرى ئۇنى قاتتىق ھەسرەتكە سالدى، قاتتىق پۇشايمان قىلدۇردى. ئۇ بىزنىڭ يېنىمىزدا بېشىنى تۆۋەن سېلىپ زۇۋان

سۇرمەي ئولتۇراتتى. ئازابتىن چىرايى بىرقىسمىلا بولۇپ كەتكەندى. لېكىن، كاتيە تاش يۈرەك ئىدى. مەن تولىمۇ قىزىقسىنغان ھالدا ئۇنىڭغا سەپسالدىم، بۇ ئالاھىدە قىزنى تەخىرسىزلىك بىلەن چۈشىنىپ بېقىشنى ئويلىدىم. ئۇ تېخى كىچىك ئىدى، لېكىن ئالاھىدە، ئىشەنچكە تولغان كىچىك بالا ئىدى، ئۇنىڭ ئۆز ئالدىغا قەتئىي ئەقىدىسى، ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن ھەققانىيەتكە قىزغىن، كۈچلۈك مۇھەببىتى بار ئىدى. مۇبادا ئۇنى بالا دېسەك، ئۇنداقتا ئۇ پىكىر قىلىشقا ماھىر بالا ئىدى. رۇسىيەدە بۇنداق بالىلار كۆپ ئەمەس. ئۇ كۆپ تەپەككۇر قىلاتتى. ئۇنىڭ كىچىك كاللىسىدا يەنە ئۇ ئىلگىرى بىلىپ باقمىغان ناتونۇش ئىدىيەمۇ بار ئىدى. كىتابتىن كەلگەن بۇ ئابستراكت ئىدىيەلەر ئۇنى قاتتىق ھەيران قالدۇراتتى، ئالدىرىتىپ قويياتتى. ئۇ بۇنى ئۆزۈمنىڭ تۇرمۇش تەجرىبىسى دەپ قارىشى مۇمكىن. مەن ئويلايمەنكى، شۇ ئاخشىمى، شۇنداقلا كېيىنكى كۈنلەردە مەن ئۇنى ئۇزۇل ـ كېسىل چۈشەندىم، ئۇنىڭ قەلبى قىزغىن ھەم سەزگۈر ئىدى، گاھىدا ئۆزىگە چەك قويۇشقا ئانچە ئېتىبار بەرمەيدىغاندەك قىلاتتى، سەمىمىيلىكنى بىرىنچى ئورۇنغا قويياتتى، پانىي دۇنيادىكى بارلىق ئاسارەتلەرنى كونا قائىدە دەپ قارايتتى. يەنە كېلىپ ئۇ مۇشۇنداق كۆزقاراشلىرى بولغىنىدىن پەخىرلىنەتتى. ھېسسىياتى قاينىاق ئادەم ھەمىشە شۇنداق بولىدۇ، گەرچە ئۇلار ياشلار قاتارىغا كىرمىسىمۇ. ۋاھالەنكى دەل مۇشۇ نۇقتا ئۇنىڭغا ئاجايىپ بىر خىل سېھرىي قۇدرەت ئاتا قىلغانىدى. ئۇ پىكىر يۈرگۈزۈشنى ياقتۇراتتى. ھەقىقەتكە ئىنتىلەتتى. لېكىن، مۇتەئەسسىپ ئەمەس ئىدى، يەنە كېلىپ ھەممە ئەزايىدىن بالىلارچە مىجەز چىقىپ تۇراتتى. كۆرگەن ئادەمنىڭ كۆلكىسى كېلەتتى. ئۇنى بىر كۆرۈپلا، سىز ئۇنىڭ ھېچكىمگە ئوخشىمايدىغانلىقىنى ياقتۇرۇپ قالاتتىڭىز ھەمدە ئۇنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلاتتىڭىز، مەن لېۋېنكا بىلەن بورېنكانى ئىسىمگە ئالدىم. مېنىڭچە، بۇ ئىشلارنىڭ

هەممىسى شۇنداق تەبىئىي ئىدى، غەلىتە يېرى، ئۇنىڭ مەن هەرقانچە قىلىپمۇ هېچقانداق ئالاهىدىلىكىنى سەزمىگەن چىرايى شۇ ئاخشام بارغانسېرى جەلپكار، بارغانسېرى چىرايلىق بولۇپ كەتتى... مەن ئالىيوشانىڭ ئۇنىڭغا مايىل بولۇپ قېلىشىنىڭ سەۋەبىنى ئاخىر چۈشەندىم. ئۇ ئۆزى پىكىر يۈرگۈزۈشكە ۋە هۆكۈم قىلىشقا قادىر بولمىغانكەن، ئۇنداقتا ئۇ ئۆزى ئۈچۈن پىكىر قىلىپ بېرەلەيدىغان، هەتتا ئۆزى ئۈچۈن كەلگۈسىگە تەلپۈنۈپ بېرەلەيدىغان ئادەمنى ياخشى كۆرىدۇ ـ كاتيە ئاللىقاچان ئۇنىڭ هامىيسىگە ئايلانغانىدى. ئالىيوشانىڭ قەلبى ئالىيجانىاب بولسىمۇ، لېكىن تاقابىلچانلىق كەمچىل ئىدى. شۇڭا، هەققانىي، گۈزەل نەرسىلەرنى كۆرسىلا دەرهال تەسلىم بولاتتى. كاتيە بالىلارغا خاس سەممىيىلىك ۋە هېسداشلىق بىلەن ئۇنىڭغا قەلب دەرۋازىسىنى ئۇلۇغ ئېچىپ بەرگەنىدى. ئالىيوشادا قىلچىمۇ ئىنتىلىش يوق ئىدى. لېكىن، كاتيەدە بولسا قەتئىي هەم كۈچلۈك ئىنتىلىش بار ئىدى. شۇڭا، ئالىيوشا ئۆزىگە چەك قويالايدىغان، هەتتا بۈيرۇق قىلالايدىغان ئادەمگە تايانماي ئامالى يوق ئىدى. بۇمۇ ئۇ ناتاشا بىلەن مۇهەببەتلەشكەن دەسلەپكى چاغلاردا ناتاشانىڭ ئۇنى جەلپ قىلالمىدىكى سەۋەبلەرنىڭ بىرسى ئىدى. لېكىن، هازىر بۇ جەهەتتە كاتيە ناتاشادىن كۆپ ئېشىپ كەتتى. چۈنكى، ئۇمۇ بالا ئىدى، يەنە كېلىپ خېلى ئۇزاق بىر مەزگىلگىچە بۇ تەبىئىتىنى ساقلاپ قالمىغانىدەك قىلاتتى. كاتيەنىڭ بالىلارچە مىجەزى، چېۋەرلىكى هەم سەل كەملىك قىلمىغان ئەقلى مەلۇم جەهەتتە ئۇنى ئالىيوشاغا تېخىمۇ سۆيۈملۈك هېس قىلدۇرغانىدى. ئۇ بۇ نۇقتىنى تونۇپ يەتكەچكە، كاتيەنىڭ ئۇنىڭغا بولغان جەلپكارلىقى بارغانسېرى كۈچلۈك بولۇۋاتاتتى. مەن بۇنىڭغا ئىشىنەتتىم. گەرچە كاتيە هە دېسىلا ئالىيوشاغا كايىپ كېتىدىغان، يەنە كېلىپ ئۇنى خوش ـ خوش دەپ تۇرىدىغان قىلىۋەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ كاتيە بىلەن بىللە بولۇشنى ناتاشاغا قارىغاندا ئەركىن هېس قىلاتتى. ئۇلار

بىر ـ بىرىگە بەكرەك ماس كېلەتتى. بۇنىسى مۇھىم ئىدى.

ـــ بولدى، كاتيە، بولدى، سېنىڭ توغرا، مېنىڭ خاتا. چۈنكى، سەن ماڭا قارىغاندا تېخىمۇ پاك، ـــ دېدى ئالىيوشا ئورنىدىن تۇرۇپ، ـــ مەن ھازىرلا ناتاشانى كۆرگىلى بارىمەن، لېۋېنكانىڭكىگە بارمايمەن...

ـــ لېۋېنكانىڭكىگە بېرىشىڭنىڭ قىلچىمۇ زۆرۈرىيىتى يوق، ئەمما ناتاشانىڭ قېشىغا بېرىشقا ماقۇل بولغانلىقىڭ، سېنى تولىمۇ سۆيۈملۈك قىلىۋەتتى.

ـــ سەن ھەرقانداق ئادەمدىن مىڭ ھەسسە سۆيۈملۈك، ـــ دېدى ئالىيوشا مەيۈس جاۋاب بېرىپ، ـــ ئۇۋان پېترووۋىچ، سىزگە ئىككى ئېغىز سۆزۈم بار.

بىز ئىككى قەدەم نېرى باردۇق.

ـــ بۇگۈنكى قىلمىشىم ئىنتايىن نومۇسسىز بولدى، ـــ دېدى ئۇ پەس ئاۋازدا، ـــ مەن تولىمۇ رەزىل، مەن دۇنيادىكى ھەممە ئادەمگە قەرزدار، بولۇپمۇ ئۇلارغا يۈز كېلەلمەيمەن. بۇگۈن چۈشتىن كېيىن دادام ماڭا ئالېكساندرىنا (فرانسىيەلىك ئايال) نى ـــ مەپتۇنكار ئايالنى تونۇشتۇرۇپ قويدى. مەن... ئەقىل - ھوشۇمنى يوقاتتىم، يەنە كېلىپ... ھەي، بۇلارنى دېگەننىڭ ئەمدى پايدىسى يوق، مەن ئۇلار بىلەن بىللە بولۇشقا زادى لايىق كەلمەيمەن... خەير ـ خوش، ئۇۋان پېترووۋىچ!

ـــ ئۇ ئاق كۆڭۈل ھەم ئالىيجاناب، ـــ دېدى كاتيە مەن ئۇنىڭ يېنىغا ئولتۇرغاندىن كېيىن تاقەتسىزلىك بىلەن، ـــ لېكىن ئۇ توغرۇلۇق كېيىن دېيىشەيلى، ھازىر بىز بىر مەسىلىدە بىرلىككە كېلىشىمىز كېرەك: سىز كىنەزگە قانداق قارايسىز؟

ـــ ئۇ دېگەن بىر بۇزۇق.

ـــ مەنمۇ شۇنداق ئويلايمەن. پىكرىمىز ئوخشاشتەك قىلىدۇ، ئەمدىكى سۆھبىتىمىز ئوڭاي بولىدۇ. ناتالىيە نىكولايېۋنانىڭ گېپىگە كېلەيلى... سىزگە مەلۇم، ئۇۋان پېترووۋىچ، شۇ تاپتا كۆز ئالدىم قاراڭغۇلۇق، خۇددى نۇرغا تەشنا بولغاندەك، سىزنىڭ

كېلىشىڭىزنى كۈتتۈم، ماڭا ھەممىنى ئېنىق چۈشەندۈرۈپ بېرىڭ، چۈنكى ئەڭ ئاساسلىق مەسىلىدە مەن پەقەت ئالیوشانىڭ بايانىغا ئاساسەن قىياس قىلىمەن، ھۆكۈم چىقىرىمەن. ئۇنىڭدىن باشقا مېنى ئەھۋال بىلەن تەمىنلەيدىغان ھېچكىم يوق، ئۇنداق بولسا قېنى ئېيتىڭ. بىرىنچى ــ بۇنىسى مۇھىم ــ سىزنىڭچە، ئالیوشا بىلەن ناتاشا بىللە بولسا بەختلىك بولالامدۇ؟... مەن ئاۋۋال بۇ نۇقتىنى بىلىشىم، ئاندىن قانداق قىلىشىم كېرەكلىكى ئۈستىدە ئاخىرقى قارارغا كېلىشىم كېرەك.

ــ بۇنداق ئىشقا كىممۇ ئېنىق بىرنېمە دېيەلەيدۇ؟...

ــ شۇنداق، ئەلۋەتتە ناھايىتى تەس، ــ دېدى كاتيە گېپىمنى بۆلۈپ، ــ لېكىن سىز قانداق قارايسىز؟ چۈنكى، سىز ئاجايىپ دانا ئادەم.

ــ مېنىڭچە، بەختلىك بولالمايدۇ.

ــ نېمىشقا؟

ــ لايىق كەلمەيدۇ.

ــ مەنمۇ شۇنداق قارايمەن ! ــ ئۇ كىچىك قوللىرىنى جۈپلىدى، قاتتىق ئازابلانغاندەك بولدى.

ــ تەپسىلىيرەك سۆزلەپ بېرىڭ، ماقۇل دەڭ. مەن ناتاشا بىلەن كۆرۈشۈشنى تولىمۇ ئارزۇ قىلىمەن، چۈنكى ئۇنىڭغا دەيدىغان نۇرغۇن گەپلىرىم بار. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىككىمىز ھەممە مەسىلىنى ھەل قىلالايمىز، دەپ قارايمەن، ھازىر مېنىڭ ئويلايدىغىنىم، ئۇ تولىمۇ ئەقىللىك، تولىمۇ ئەستايىدىل، تولىمۇ سەممىي، تولىمۇ گۈزەل قىز، شۇنداقمۇ؟

ــ شۇنداق. بۇنىڭدىن مەنمۇ گۇمان قىلمايمەن. بىراق، شۇنداق تۇرۇقلۇق، قانداق بولۇپ ئالیوشادەك بىر بالىنى ياخشى كۆرۈپ قالىدۇ؟ بۇنى ماڭا چۈشەندۈرۈپ قويۇڭ، مەن بۇ مەسىلىنى دائىم ئويلايمەن.

ــ بۇنى چۈشەندۈرۈشكە ئامالسىز مەن، كاتېرىنا فېدوروۋنا، كىشىلەرنىڭ نېمە ئۈچۈن، قانداق بولۇپ مۇھەببەت تورىغا

كىرىپ قالمىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىش ناھايىتى قىيىن. راست، ئۇ تېخى بالا. لېكىن، سىز بىر ئادەمنىڭ بىر بالىنى قانداق ياخشى كۆرۈپ قالمىغانلىقىنى بىلمەمسىز؟ — ئۇنىڭ ماڭا سەممىي، ئەستايىدىل قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، كۆڭلۈم يۇمشاپ كەتتى، — ناتاشانىڭ ئۆزىمۇ كىچىك ئەمەس، — دېدىم مەن گېپىمنى داۋام قىلىپ، — شۇڭا ئۇ ئالیوشاغا بارغانسېرى ئەستايىدىل، بارغانسېرى تېز مەپتۇن بولۇپ قالمىدۇ. ئالیوشا ساداقەتمەن، سەممىي، گۆدەك، بەزىدە ھەتتا تولىمۇ خام. ئېھتىمال، ناتاشا... نېمە دېسەم بولار؟ ئىچ ئاغرىتىش يۇزىسىدىن ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغان بولسا كېرەك. كۆڭلى - كۆكسى كەڭ ئادەم بەلكىم ئىچ ئاغرىتىش تۇيغۇسىغا قايىلمىغا كىرىپ قېلىشى مۇمكىن... لېكىن مېنىڭچە، مەن سىزگە ھېچقانداق چۈشەنچە بېرەلمەيمەن. ئەكسىچە سىزدىن ئۇنى سۆيەمسىز، دەپ سورىغۇم كېلىۋاتىدۇ.

يۈرەكلىرىڭ ھالدا سورىغان بۇ سوئالىم سەل تومتاق بولۇپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ سەبىي، غۇبارسىز، نۇرلۇق قەلبىنى ھەرگىز مالال قىلمايتتى.

— راستىنى ئېيتسام، مەنمۇ بىلمەيمەن، — دېدى ئۇ تەمكىن ھالدا ماڭا قاراپ تۇرۇپ، — لېكىن ئۇنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدىغاندەك قىلمەن...

— ئۇنداق بولسا ياخشى. نېمە ئۈچۈن ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭىزنى ئېيتىپ بېرەلمەمسىز؟

— ئۇ ساختا ئەمەس، — دېدى ئويلانغان ھالدا جاۋاب بېرىپ، — ئۇ كۆزلىرىڭىزگە تىكىلىپ قارىغان چاغدا، گويا سىزگە بىر نېمە دەۋاتقاندەك بولىدۇ، مەن ئۇنىڭ شۇ سىياقىنى بەك ياقتۇرىمەن... گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ. ئىۋان پېتروۋىچ، مەن بولسام بىر قىز، سىز بولسىڭىز ئەر، لېكىن بۇ گەپلەرنى سىزگە قىلدىم، بۇنداق قىلىش ياخشىمۇ؟ توغرىمۇ؟

— بۇنىڭ نېمە كارايىتى؟

— توغرا ئېيتىسىز. نېمە كارايىتى بار؟ بىراق ئۇلار، — ئۇ كۆزى بىلەن چاي ئۈستىلىنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇرغانلارنى ئىما قىلدى، — ئۇلار ئېھتىمال بۇنداق قىلىش ياخشى ئەمەس، دېيىشى مۇمكىن. ئۇلارنىڭ دېگىنى توغرىمۇ؟

— توغرا ئەمەس! ئۆز - ئۆزىڭىزدىن سوراپ كۆرىدىغانلا بولسىڭىز، يامان ئىش قىلمىغانلىقىڭىزنى ھېس قىلىسىز، شۇنداق ئىكەن...

— مەن دائىم مۇنداق قىلىمەن، — ئۇ مېنىڭ گېپىمنى بۆلۈۋەتتى. ئۇنىڭ مەن بىلەن كۆپرەك سۆزلىشىشكە تەقەززا بولۇۋاتقىنى ئېنىق ئىدى، — مەن ھەر قېتىم بىر ئىشقا دېلىغۇل بولۇپ قالغان چاغلىرىمدا شۇ ئان قەلبىمدىن سورايمەن، مۇبادا ئۇ ئۆزىنى ئەركىن تۇتسا، مەنمۇ خاتىرجەم بولىمەن. ئادەم مەڭگۈ مۇشۇنداق قىلىشى كېرەك. شۇڭلاشقا، مەن خۇددى ئۆزۈم بىلەن گەپلەشكەندەك، سىز بىلەن ئوچۇق - يورۇق سۆزلىشىۋاتىمەن. چۈنكى، بىرىنچىدىن، سىز ئوچۇق - يورۇق ئادەم، سىز بىلەن ناتاشانىڭ (ناتاشا ئالیوشا بىلەن تونۇشۇشتىن بۇرۇنقى) مۇناسىۋىتىنى بىلىمەن، مەن ئاڭلاپ يىغلاپ كەتتىم.

— سىزگە كىم ئېيتىپ بەردى؟

— ئەلۋەتتە ئالیوشا بولىدۇ - دە، ئۇ ئۆزىمۇ ياش تۆكۈپ تۇرۇپ سۆزلەپ بەردى. ئۇنىڭ بۇنداق ھېسسىياتتا بولۇشى ناھايىتى ياخشى ئىش. مەن ئىنتايىن ياقتۇرىمەن. مېنىڭچە، ئۇنىڭ سىزگە بولغان مۇھەببىتى سىزنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىڭىزنى بېسىپ چۈشىدۇ، ئىۋان پېتروۋىچ، مۇشۇ سەۋەبتىن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن. ئىككىنچىدىن، مېنىڭ سىزگە سەمىمىيلىك كۆرسىتىشىمدىكى سەۋەب، سىز ئەقىللىك ئادەم، ماڭا كۆپلەپ تەكلىپ بېرەلەيسىز، يەنە مېنى يېتەكلەيسىز.

— سىز نېمە ئۈچۈن مېنىڭ ئەقىل - پاراسىتىم سىزنى يېتەكلەشكە تولۇق يېتىدۇ، دەپ قارايسىز؟

— ھىم، شۇنىڭغىمۇ گەپ كېتەمدۇ! — ئۇ خىيالغا پاتتى.

— ئانچىكىلا دەپ قويدۇم. بىز يەنىلا مۇھىم ئىش توغرۇلۇق سۆزلىشەيلى. ماڭا يول كۆرسىتىڭ، ئىۋان پېتروۋىچ، مەن ھازىر ئۆزۈمنى ناتاشانىڭ رەقىبى دەپ قېلىۋاتىمەن، بۇنىسى ئۆزۈمگە ئايان. قانداق قىلسام بولىدۇ؟ شۇڭلاشقا، مەن سىزدىن ئۇلار بىللە بولسا بەختلىك بولالامدۇ، دەپ سورىغانىدىم. كېچە - كۈندۈز ئويلايدىغىنىم مۇشۇ مەسىلە. ناتاشا ھازىر تولىمۇ قورقۇنچلۇق ئەھۋالدا، بەك قورقۇنچلۇق ! چۈنكى، ئالیوشا ئۇنى ياخشى كۆرمەيدۇ، بارغانسېرى مېنى ياخشى كۆرۈپ قېلىۋاتىدۇ، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداقتەك قىلىدۇ.

— ئالیوشا ئۇنى ئالدىمىدى. چۈنكى، ئۇ ناتاشانى ياخشى كۆرمەس بولۇپ قالغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ. بىراق، ناتاشا بىلسە كېرەك. ئۇ قانچىلىك ئازابلىنار - ھە !

— سىز قانداق قىلىسىز، كاتېرىنا فېدوروۋنا؟

— مېنىڭ نۇرغۇن پىلانلىرىم بار، — دېدى ئۇ ئەستايىدىل جاۋاب بېرىپ، — لېكىن، تېخىچە بىر قارارغا كېلەلمەيۋاتىمەن. شۇڭا، سىزنىڭ كېلىشىڭىزنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتكەن، مېنىڭ بۇ قىيىن ئۆتكەلدىن ئۆتۈۋېلىشىمغا ياردەم قىلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلغانىدىم. ھەممە ئىش سىزگە بەش قولدەك ئايان، شۇڭا ماڭا نىسبەتەن سىز بىر ئىلاھ. مەن ئەسلىدە مۇنداق ئويلىغانىدىم: مۇبادا ئۇلار بىر - بىرىنى ياخشى كۆرسە، ئۇلارنىڭ بەختى ئۈچۈن ئۆزۈمنى قۇربان قىلىپ ياردەم بېرىشىم كېرەك، توغرىمۇ؟

— قۇربان بەرگەنلىكىڭىز ماڭا ئايان.

— شۇنداق، مەن قۇربان بەردىم، لېكىن كېيىنچە ئۇ دائىم مېنى كۆرگىلى كېلىدىغان بولۇۋالدى. يەنە كېلىپ مېنى بارغانسېرى ياخشى كۆرىدىغان بولدى، شۇنىڭ بىلەن ئارىسالدى بولۇشقا باشلىدىم. قۇربان بېرىش كېرەكمۇ، يوق؟ دېگەننىلا ئويلايتتىم. بۇنداق قىلىش تولىمۇ ياخشى ئەمەس، شۇنداقمۇ؟

ـــ ھەممە ئادەمدە شۇنداق ھېسسىيات بولىدۇ، ـــ دېدىم جاۋابەن، ـــ بۇ تەبىئىي ئىش... سىزنىڭ خاتالىقىڭىز ئەمەس.

ـــ مەن ئۇنداق ئويلىمايمەن. سىز بەكمۇ ئاق كۆڭۈل بولغاچقا، شۇنداق دەۋاتىسىز. مېنىڭچە، مېنىڭ قەلبىم ئۇنچىۋالا پاك ئەمەس، ئەگەر مەندە پاك قەلب بولغان بولسا، قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى بىلگەن بولاتتىم، ئەمما ھازىرچە بۇلارنى دېيىشمەي تۇرايلى ! كېيىن مەن كىنەزنىڭ ئاغزىدىن، شۇنداقلا ئاپام① بىلەن ئالىيوشادىن ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتىنى خېلىلا چۈشەندىم. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ لايىق كەلمەيدىغانلىقىغا ھۆكۈم قىلدىم. سىزمۇ شۇنداق دېگەنىدىڭىز، مەن تېخىمۇ ئىككىلىنىپ قالدىم. ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟ مۇبادا ئۇلار بەختلىك بولالمايدىكەن، ئۇنىڭدىن كۆرە ئايرىلىپ كەتكىنى تۈزۈك. شۇڭا، مەن سىزدىن يەنىمۇ تەپسىلىي سوراپ كۆرۈش ھەمدە ناتاشانىڭ قېشىغا بېرىپ، بۇ مەسىلىلەرنى ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە ھەل قىلىش قارارىغا كەلدىم.

ـــ قانداق ھەل قىلىدىغان گەپ؟

ـــ مەن ئۇنىڭغا: «ئالىيوشاغا بولغان مۇھەببىتىڭىزگە ھېچنېمە تەڭ كەلمەيدىكەن، ئۇ ھالدا ئۇنىڭ بەختىگە كۆڭۈل بۆلۈشىڭىزمۇ ئۆزىڭىزنىڭ بەختىگە كۆڭۈل بۆلۈشىڭىزنى بېسىپ چۈشۈشى كېرەك. شۇڭا، ئۇنىڭ بىلەن ئايرىلىپ كېتىشىڭىز شەرت» دەيمەن.

ـــ شۇنداق، لېكىن ئۇ قانداق ئويلاپ قالىدۇ؟ ئۇنى پىكرىڭىزگە قوشۇلىدۇ دەيلى، ئەمما ئۇنىڭدا شۇنداق قىلغۇدەك جاسارىتىڭ بارمۇ؟

ـــ بۇمۇ مەن كېچە ـ كۈندۈز ئويلايدىغان بىر ئىش، يەنە... يەنە...

كاتيە بىردىنلا يامغۇردەك تۆكۈلۈپ كەتتى.

---

① ئەسلىي تېكىستى فىرانسۇزچە.

ـــ سىز مېنىڭ ناتاشاغا قانچىلىك ھېسداشلىق قىلىدىغانلىقىمغا ئىشەنمەيسىز، ـــ دېدى ئۇ پەس ئاۋازدا، لەۋلىرى تىترەپ كەتتى.

ئەمدى گەپ قىلىشنىڭ ئورنى قالمىغاندى. مەن زۇۋان سۇرمىدىم، كۆيۈنگەن ھالدا ئۇنىڭغا قارىدىم، يىغلىغۇم كەلدى. نېمىدېگەن سۆيۈملۈك قىز ـ ھە ! مېنىڭچە، ئۇنىڭدىن «نېمە ئۈچۈن ئۆزىڭىزنى ئالىيوشانى بەختلىك قىلالايمەن» دەپ قارايسىز، دەپ سورىشىمنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى.

ـــ مۇزىكىنى ياقتۇرامسىز؟ ـــ سورىدى ئۇ مەندىن، بۇ چاغدا ئۇ سەل ئۆزىگە كېلىپ قالغانىدى. لېكىن، تېخى بايىلا يىغلاپ توختىغاچقا، چىرايى بىرئاز ھەسرەتلىك ئىدى.

ـــ ياقتۇرىمەن، ـــ دەپ جاۋاب بەردىم سەل ھەيران بولۇپ.

ـــ ئەگەر چولئىز تەگسە، مەن سىزگە بېتخوۋېننىڭ ئۈچىنچى كۈيىگە چېلىپ بېرەي. ھازىر مۇشۇ كۈينى ئۆگىنىۋاتىمەن. ئۇنىڭغا مۇشۇنداق ھېسسىياتلار سىڭدۈرۈلگەن... مېنىڭ شۇ تاپتىكى ھېسسىياتىمغا ئوپئوخشاش. مەن شۇنداق ئويلايمەن. لېكىن، بۇ قېتىم ئەمەس، ھازىر سۆزلىشىدىغان يەنە بىر ئىش بار.

بىز ئۇنىڭ ناتاشا بىلەن كۆرۈشۈشكە قانداق بارسا بولىدىغانلىقى، بۇ ئىشلارنى قانداق ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەكلىكى توغرۇلۇق مەسلىھەتلەشتۇق، ئۇنىڭ دېيىشىچە، ئۆگەي ئانىسى ناھايىتى ئاق كۆڭۈل، ئۇنىڭغا بەك ئامراق ئايال بولسىمۇ، لېكىن ھەرقانچە قىلغان بىلەنمۇ ئۇنىڭ ناتالىيە نىكولايېۋنا بىلەن كۆرۈشۈشىگە يول قويمايدىكەن. شۇڭا، ھىيلە ئىشلىتىشتىن باشقا ئامال يوق ئىكەن. ئۇ بەزى ئەتىگەنلىرى سىرتقا چىقىپ ھاۋالىنىپ كېلەتتى. كۆپىنچە ھاللاردا گىراف خانىم ھەمراھ بولاتتى. لېكىن، گاھىدا گىراف خانىم ئۆزى بارماي، كېسەلچان بولۇپ قالغان فىرانسىيەلىكنى قوشۇپ قويىاتتى. گىراف خانىمنىڭ بېشى ئاغرىپ قالغان چاغلاردا شۇنداق بولاتتى. شۇڭا،

ئۇنىڭ بېشى ئاغرىشنى كۈتمەكتىن باشقا ئامال يوق ئىدى. ئۇ ھېلىقى فىرانسىيەلىك ئايال (ھەمراھ بولىدىغان موماي) نى ئالدىنئالا قايىل قىلالايتتى، چۈنكى بۇ ئايالنىڭ كۆڭلى ياخشى ئىدى. شۇنداق بولغاندا، ناتاشانى يوقلاپ بارىدىغان كۈننى ھەرقانچە قىلىپمۇ بېكىتكىلى بولمايدىغاندەك قىلاتتى.

— ناتاشا بىلەن ھامان تونۇشسىز ھەم بۇنىڭدىن پۇشايمان يېمەيسىز، — دېدىم مەن، — سىز بىلەن تونۇشۇشقا ئۇمۇ بەك تەشنا، ئالیوشانى قانداق بىر ئادەمگە تاپشۇرۇپ بېرىدىغانلىقىنى ئېنىقلاش يۈزىسىدىن بولسىمۇ، ئۇ سىزنى چۈشەنمىسە بولمايدۇ. بۇ ئىشتىن خاتىرجەم بولۇڭ. ۋاقىت ھەرقانداق جاراھەتنى ساقايتىدۇ. سىلەر پات ئارىدا سەھراغا بارماقچىمۇ؟

— ھەئە، يېقىندا، كېلەر ئايدا بولۇشىمۇ مۇمكىن، — دېدى كاتيە، — كىنەزنىڭ شۇنداق دەپ تۇرۇۋېلىۋاتقانلىقىدىن خەۋىرىم بار.

— سىزنىڭچە، ئالیوشامۇ سىلەر بىلەن بىللە بارارمۇ؟

— بۇنىمۇ ئويلاپ كۆردۇم ! — دېدى ئۇ ماڭا تىكىلىپ، — سىز ئۇنى بارمايدۇ، دەپ ئويلامسىز؟

— بېرىشى مۇمكىن.

— ۋاي خۇدايىمەي، بۇ ئىشلارنىڭ قانداق ئاخىرلىشىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن. سىزگە ئېيتسام، ئىشان پېتروۋىچ، ھەممە ئىشنى خەت ئارقىلىق سىزگە ئېيتىمەن، ئۇزۇلدۇرمەي يېزىپ تۇرىمەن، ناھايىتى كۆپ يازىمەن. ئەمدى سىزنىمۇ ئاۋارە قىلىدىغان بولدۇم. بىزنى كۆرگىلى دائىم كېلىپ تۇرالارسىزمۇ؟

— بىلمەيمەن، كاتېرىنا فېدوروۋنا، ئەھۋالغا قارايمەن، ئەمدى كەلمەسلىكىمىمۇ مۇمكىن.

— نېمىشقا؟

— سەۋەب كۆپ، مۇھىمى كىنەز ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتى.

— ئۇ دۇرۇس ئادەم ئەمەس، — دېدى كاتيە كەسكىن ھالدا، — ئىشان پېتروۋىچ، سىزنى مەن يوقلاپ بارسام قانداق؟ سىزنىڭچە،

مۇشۇنداق قىلىش ياخشىمۇ؟

ــ ئۆزىڭىز قانداق قارايسىزكىن؟

ــ ناھايىتى ياخشى بولىدۇ، دەپ قارايمەن، بۇنداق بولغاندا مەن سىزنى يوقلاپ بارالايمەن... ــ دېدى ئۇ كۈلۈپ قويۇپ، ــ مەن سىزنى ھۆرمەتلەيمەن، شۇنداقلا ئىنتايىن ياخشى كۆرىمەن... كۆپ نەرسىلەرنى ئۆگىنىۋالالايمەن. مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن. ھەممىنى سىزگە ئېيتىۋەتتىم. بۇ گەپنى دېيىشتىن ئىزا تارتىشىم كېرەك ئىدى، شۇنداقمۇ؟

ــ ئىزا تارتقۇدەك نېمىسى بار؟ مەن سىزنى ئۆز قېرىندىشىمدەك كۆرۈپ قالدىم.

ــ ئۇنداقتا مەن بىلەن دوست بولۇشنى خالامسىز؟

ــ ئەلۋەتتە خالايمەن ! ــ دېدىم مەن.

ــ لېكىن، ئۇلار بۇنداق قىلىش نومۇسسىزلىق، قىز بالا بولغان ئادەم بۇنداق قىلماسلىقى كېرەك ئىدى، دەپ قېلىشى مۇمكىن، ــ ئۇ قولى بىلەن چاي ئۈستىلىنى چۆرىدەپ ئولتۇرغانلارنى كۆرسەتتى. بۇ يەردە شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتەيكى، كىنەز كاتيە ئىككىمىزنى قانغۇچە سۆزلىشىۋالسۇن دېگەندەك، قەستەن يالغۇز قالدۇرغانىدى.

ــ كىنەزگە مېنىڭ پۈلۈم كېرەك، ــ دېدى كاتيە يەنە، ــ بۇنىسى كۆڭلۈمگە ئايان. ئۇلار مېنى گۆدەك دەپ قارايدۇ، ھەتتا يۇزۇمدىن ـ يۇزۇمگە شۇنداق دېدى. لېكىن، مەن ئۇنداق قارىمايمەن. مەن ئەمدى كىچىك بالا ئەمەس. ئۇلارنى كىچىك بالا، غەلىتە ئادەم دېسە بولىدۇ ! ئۇلار نېمىشقا ھە دېسىلا پالاقلىشىپ يۇرىدۇ؟

ــ كاتېرىنا فېدوروۋنا، سىزدىن سورايمەن دەپ ئۇنتۇپ قاپتىمەن. ئالیوشا دائىم يوقلايدىغان لېۋېنكا بىلەن بورېنكا كىم بولىدۇ؟

ــ مېنىڭ يىراق تۇغقانلىرىم بولىدۇ. ئۇلار ئەقىللىك ھەم سەممىي، لېكىن گېپى تولا... مەن ئۇلارنى ئوبدان

چۈشىنىمەن...

كاتىيە كۈلۈپ قويدى.

ــ سىز راستلا مىراس تەككەن مال ـ مۈلكىڭىزدىن ئۈلارغا بىر مىليون رۇبلى بەرمەكچىمۇ؟

ــ مانا قاراڭ، شۇ بىر مىليون رۇبلىنى دەيلى، ئۈلار جاۋابلىشىپلا كەتتى، ئادەم چىدىيالماي قالىدۇ. ئەلۋەتتە، مەن پاراۋانلىق ئىشلىرى ئۈچۈن پۈل ئىئانە قىلىشنى بەكمۇ خالايمەن. ئۇنىڭ ئۇستىگە ماڭا بۇنچىۋالا پۈلنىڭ نېمە كېرىكى، شۇنداقمۇ؟ بىراق، ناھايىتى ئۆزاق ۋاقىتتىن كېيىن مەن بۇ پۈلنى ئىئانە قىلالايمەن، ئۈلار بولسا ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا تەقسىم قىلىۋاتىدۇ، تالاش ـ تارتىش قىلىۋاتىدۇ، غەلۋە قىلىۋاتىدۇ، بەئەينى ئۇماچنىڭ ئۆزى. پۈلنى قەيەرگە خەجلەش توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىۋاتىدۇ، ھەتتا ئۇروشۇپمۇ قېلىۋاتىدۇ، نېمىدېگەن غەلىتىلىك ـ ھە ! ئۈلار ئالدىراقسانلىق قىلىۋاتىدۇ. ئەمما، نېمىلا دېگەنبىلەن كىتاب ئوقۇۋاتىدۇ. باشقىلارغا قارىغاندا كۆپ ياخشى، شۇنداقمۇ؟

بىز يەنە بىرمۇنچە ئىشلار توغرۇلۇق سۆزلەشتۇق. ئۇ ئۆزىنىڭ بارلىق كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلەپ بەردى، مېنىڭ سۆزلىرىمنىمۇ ئىنتىزارلىق بىلەن ئاڭلىدى. مەندىن ناتاشا بىلەن ئالیوشانىڭ ھېكايىسىنى كۆپرەك سۆزلەپ بېرىشنى ئۆتۈندى. كىنەز بىزنىڭ قېشىمىزغا كېلىپ مېنى خوشلىشىشقا دەۋەت قىلغان چاغدا، كېچە سائەت ئون ئىككى بولغانىدى. مەن كاتىيە بىلەن خوشلاشتىم، ئۇ قولۇمنى چىڭ سىقىپ، ماڭا مەنىلىك ھالدا بىرپەس قاراپ تۇردى. گىراف خانىم مېنى دائىم مېھمان بولۇپ كېتىشكە تەكلىپ قىلدى. كىنەز ئىككىمىز خوشلىشىپ ماڭدۇق.

شۇنى ئېيتماي تۇرالمايمەنكى، مەندە غەلىتە، ھەتتا نامۇۋاپىق خىيال پەيدا بولدى. كاتىيە بىلەن ئۇچ سائەت سۆزلىشىش جەريانىدا، مەندە غەلىتە ھەم قەتئىي بىر ئېتىقاد پەيدا بولدى: ئۇ

كىچىك بالىنىڭ ئۆزىلا ئىكەن، ئەرلەر بىلەن ئاياللارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سىرلىق مۇناسىۋەتنى قىلچىمۇ چۈشەنمەيدىكەن. شۇڭلاشقا، ئۇنىڭ بەزى پىكىر ـ مۇلاھىزىلىرى، ھەتتا ناھايىتى مۇھىم مەسىلە ئۈستىدە توختالغان چاغدا قوللانغان جىددىي تەلەپپۇزى ئادەمگە قىزىق، كۈلكىلىك تۇيۇلاتتى.

ئونىنچى باب

ـــ ماڭا قاراڭ، ـــ دېدى كىنەز بىز پەيتونغا ئولتۇرغاندىن كېيىن، ـــ ھازىر كەچلىك غىزا يېگىلى بارساق، قانداق دەيسىز؟

ـــ كۆڭلۈمدىكىنى دېسەم، بىلمەيمەن، كىنەز، ـــ دېدىم مەن دېلىغۇل بولۇپ، ـــ مەن ئەزەلدىن كەچلىك غىزا يېمەيمەن...

ـــ ھىم، ئەلۋەتتە، كەچلىك غىزا ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ سۆزلىشىۋالالايمىز، ـــ دېدى ئۇ ھىيلىگەرلىك بىلەن كۆزۈمگە تىكىلىپ.

چۈشىنىشلىك ! ئۇنىڭ ماڭا گېپى بار، مەنمۇ شۇنى ئويلاپ تۇراتتىم، شۇڭا ماقۇل بولدۇم.

ـــ ئەمىسە، شۇنداق بولسۇن، ساھىل كوچىسىدىكى B رېستورانىغا بارايلى.

ـــ رېستورانغا بارامدۇق؟ ـــ سورىدىم سەل ئىككىلىنىپ.

ـــ ھەئە. نېمە بولدى؟ مېنىڭ ئۆيىدە كەچلىك غىزا يېيىدىغان چاغلىرىم بەك ئاز بولىدۇ. ئەجەبا، سىزنى بىرەر قېتىم تەكلىپ قىلسام بولمامدۇ؟

ـــ سىزگە ئېيتتىمغۇ، ئەزەلدىن كەچلىك غىزا يېمەيمەن، دەپ.

ـــ بىرەر قېتىم يەپ قويسىڭىز ھېچقىسى يوق، يەنە كېلىپ مەن تەكلىپ قىلىۋاتقاندىكىن...

بۇ سېنىڭ پۇلۇڭنى مەن تۆلەۋېتىمەن، دېگەنلىك ئىدى.

ئۇنىڭ بۇ گەپنى ئەتەي قوشۇپ قويغانلىقىغا ئىشەنچىم كامىل. مەن بېرىشقا ماقۇل بولدۇم. لېكىن، پۇلىنى ئۆزۈم تۆلەش نىيىتىگە كەلدىم. بىز B رېستورانىغا كەلدۇق. كىنەز ئايرىمخانا تاللىدى ھەم كەسىپ ئەھلىگە خاس سالاپەت بىلەن ئىككى - ئۈچ خىل قورۇما بۇيرۇدى. قورۇمىلار ناھايىتى قىممەت ئىدى، ئۇ يەنە بىر بوتۇلكا قىممەت باھالىق ئۈزۈم ھارىقى ئەكەلدۇردى. بۇ نەرسىلەرنىڭ پۇلىنى تۆلەش ماڭا ئېغىر كېلەتتى. مەن قورۇما تىزىملىكىگە قاراپ، بىر بوتۇلكا لافىت ھارىقى بۇيرۇدۇم. كىنەز بۇ ئىشتىن بەك نارازى بولدى.

— مېنىڭ ساھىبخانا بولۇشۇمنى خالىمامسىز؟ نېمىدېگەن كۇلكىلىك ئىش - ھە! كەچۈرۈڭ، دوستۇم[1]! بۇنداق... چوڭچىلىق ئادەمنى سەسكەندۇرىدۇ. غۇرۇرىڭىز بەكمۇ كۈچلۈك ئىكەن. تەبىقە دېگەندەك بىر تەرەپلىمە قاراش ئارىلىشىپ قالسا كېرەك. باغلىشىمەنكى، چوقۇم شۇنداق. گەپنىڭ ئوچۇقىنى ئېيتسام، سىز دىلىمغا ئازار بەرمەڭىز.

لېكىن، مەن يول قويمىدىم.

— ئەمىسە، ئىختىيارىڭىز، — دېدى ئۇ، — سىزنى مەجبۇرلىمايمەن... ئىۋان پېتروۋىچ، سىزنىڭچە، بىز دوستلاردەك سۆزلىشەلەرمىزمۇ؟

— مېنىڭ ئۇمىدىممۇ شۇ.

— ئۇنداقتا ياخشى، مېنىڭچە، يوغانچىلىق قىلىش سىزگە زىيانلىق، قەلەمكەشلەر ئۆزۈڭلارغا زىيان سېلىشقا ئامراق كېلىسىلەر، سىز دېگەن يازغۇچى، شۇڭا سىز دۇنيانى چۈشىنىشكە موھتاج، لېكىن ئىشىكنى تاقىۋېلىپ ئۆيدىن چىقمايسىز. ھازىر دېگەنلىرىم كەرىقۇر بىلەن مۇناسىۋەتسىز، مېنىڭ دەۋاتقىنىم بىزنىڭ توپىمىزدىكىلەر بىلەن ئالاقە قىلىشنى رەت قىلغانلىقىڭىز، بۇنداق قىلىش ياخشى ئەمەس.

---

① ئەسلىي تېكىستى فىرانسۇزچە.

سىز كۆپ نەرسىلەردىن مەھرۇم قالدىڭىز ــ بىر ئېغىز گەپ بىلەن ئېيتىقاندا، مەنسەپكە ئېرىشىش پۇرستىدىن مەھرۇم بولدىڭىز، ئۇنىڭدىن سىرت، ھېكايىدىكى پېرسوناژ ئوبرازىنى يارىتىش ئۈچۈن بولسىمۇ مۇشۇ دۇنيانى چۈشىنىشىڭىز كېرەك. ئەسەرلىرىڭىزدە كىنەز، ئېسىلزادە خېنىم ۋە كاتتا ئىمارەتلەر بارغۇ... نېمىلەرنى سۆزلەپ كەتتىم؟ ھازىر سىلەرنىڭ يېزىۋاتقىنىڭلار نامراتلىق، يوقالغان پەلتو[1]، رېۋىزور، سوقۇشقاق ئوفىتسېر، دۆلەت خىزمەتچىسى، كونا دەۋر، يەنە بۆلگۈنچى مۇرىتىنىڭ تۇرمۇشى، دېگەندەك نەرسىلەر، بىلمەن، بىلمەن.

ــ خاتالاشتىڭىز، كىنەز، مۇبادا مېنى سىز دەۋاتقان ئېسىلزادىلەر توپىغا قوشۇلمىدى دېيىلسە، بۇنىڭدىكى سەۋەب، بىرىنچىدىن، ئۇ يەرنىڭ قىلچىمۇ مەززىسى يوق. ئىككىنچىدىن، ئۇ يەردە ماڭا ھېچقانداق ئىش يوق ! لېكىن، قانداقلا بولمىسۇن، مەن باردىم...

ــ بىلمەن، سىز P كىنەزنىڭكىگە بارغان، يىلدا بىر قېتىم، سىزنى شۇ يەردە كۆرگەنىدىم. لېكىن، باشقا چاغلاردا ئۆزىڭىزنىڭ ھاكاۋۇرلۇقى ئىچىگە غەرق بولۇپ، بالىخانىڭىزدا زەئىپلىشىپ كېتىۋاتىسىز. ئەلۋەتتە، ھەممىگلار ئۇنداق ئەمەس، بەزىلەر ئاجايىپ ــ غارايىپ ئىشلارغا ھېرىس، دەپ كەلسە ئادەمنىڭ كۆڭلى ئېلىشىدۇ...

ــ ئۆتۈنۈپ قالاي، كىنەز، باشقا گەپكە ئۆتەيلى، بالىخانىنىڭ ئىشىنى دەۋرمەيلى.

ــ ۋاي خۇدايىمەي، خاپا بولۇپ قاپسىز، لېكىن سىز مەن بىلەن دوستلاردەك سۆزلىشىشكە ماقۇل بولغان. تولىمۇ ئەپسۇس، مەن تېخى سىزنىڭ دوستانە مۇئامىلىڭىزگە ئېرىشكۈدەك بىرەر ئىش قىلالمىدىم. بۇ ئۇزۇم ھارىقى يامان ئەمەس ئىكەن، ئىچىپ

---

① گوگولنىڭ «پەلتو» ناملىق ئەسىرىنى دېمەكچى.

باقامسز؟
كىنەز ئۆزىنىڭ بوتۇلكىسىدىن ماڭا يېرىم رومكا ھاراق قۇيۇپ بەردى.
— قاراڭ، ئىۋان پېتروۋىچ، باشقىلاردىن دوستانىلىكنى تەلەپ قىلىشنىڭ ئەدەپسىزلىك بولىدىغانلىقى ماڭا ناھايىتى ئايان، بىلىشىڭىز كېرەككى، بىزنىڭ توپتىكى كىشىلەر سىز ئويلىغاندەك ئۇنچىۋالا قوپالمۇ ئەمەس، سىلەرگىمۇ ئورۇنسىز مۇتتەھەملىك قىلمايدۇ. ئەلۋەتتە، ماڭا شۇنىسىمۇ ئايانكى، سىزنىڭ بۇ يەردە ئولتۇرۇشىڭىز ماڭا ھېرىس بولۇپ قالغانلىقىڭىزدىن ئەمەس، بەلكى مەن سىز بىلەن سۆزلەشمەكچىدىم، دېگەنلىكىم ئۈچۈن، شۇنداقمۇ؟
ئۇ كۈلۈپ كەتتى.
— سىز بىر ئايالنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداۋاتىسىز، شۇڭا مېنىڭ زادى نېمە دەيدىغانلىقىمنى ئاڭلاپ باققۇڭىز كېلىۋاتىدۇ، شۇنداقمۇ؟ — دېدى ئۇ غەرەزلىك ھالدا كۈلۈپ قويۇپ.
— ناھايىتى توغرا دېدىڭىز، — دېدىم مەن سەۋرسىزلىك بىلەن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — (مەن شۇنى بىلىپ قالدىمكى، ئۇ ئۆزىنىڭ باشقىلارغا نىسبەتەن كىچىككىنە بولسىمۇ تىزگىنلەش ئىقتىدارىنى سەزگەن ھامان، قارشى تەرەپكە بۇ نۇقتىنى ھېس قىلدۇرىدىغان ئادەم ئىدى. مەن ئۇنىڭ ئالىقىنىدا تۇرۇۋاتقانىكەنمەن، ماڭا ئېيتماقچى بولغان گەپلىرىنى ئاڭلاپ بولماي تۇرۇپ ھېچ يەرگە كېتەلمەيتتىم، بۇنىسى ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئايان ئىدى. شۇڭلاشقا، ئۇ بىردىنلا تەلەپپۇزىنى ئۆزگەرتىپ، بارغانسېرى بېشىم، بارغانسېرى مەسخىرىلىك بولۇپ كەتتى)، — ناھايىتى توغرا ئېيتتىڭىز، مەنمۇ شۇنىڭ ئۈچۈنلا كەلگەن، بولمىسا راستلا بۇ يەردە ئولتۇرمىغان بولاتتىم... بەك كەچ بولۇپ كەتتى، — مەن ئەسلىدە «بولمىسا ھەرگىزمۇ سىز بىلەن بىللە ئولتۇرۇشنى خالىمىغان بولاتتىم» دېمەكچىدىم، لېكىن ئۇنداق دېمىدىم، بەلكى باشقىچىرەك قىلىپ ئېيتتىم. بۇ

مېنىڭ يۈرەكسىزلىكىمدىن ئەمەس، بەلكى ئاجىزلىقىم ۋە ئەدەپ - قائىدىلىكلىكىمدىن بولدى. راستىنى ئېيتسام، ئۇ شۇنداق مۇئامىلىگە ئۇچراشقا تېگىشلىك بولسىمۇ، مەن ئۇنىڭغا دەشنەم بېرىشنى ئويلىغان بولسامۇ، بىراۋنىڭ يۈزىدىن - يۈزىگە قانداقمۇ قوپال سۆزلەرنى قىلغىلى بولسۇن؟ گەرچە كىنەز كۆڭلۈمدىكىنى بىلىپ قالغاندەك قىلاتتى، شۇڭا مەن بۇ گەپنى قىلىۋاتقاندا، خۇددى مېنىڭ توخۇ يۈرەكلىكىمدىن ھۇزۇرلىنىپ «ھىم، سەندە ئۇنچىلىك جىگەر يوق، سەن ۋىجدانسىز گەپلەرنى قىلىۋاتىسەن، سولتەك!» دېگەندەك مەسخىرىلىك چىراي بىلەن قاراپ تۇراتتى. جەزمەن شۇنداق، چۈنكى ئۇ گېپىمنىڭ ئاخىرى چۈشە - چۈشمەيلا، قاقاھلاپ كۈلۈۋەتتى، ئىلتىپات كۆرسەتكەن ئەلپازدا تىزىمغا ئۇرۇپ قويدى.

«ساڭا كۈلگۈم كېلىۋاتىدۇ، ئىنىم.» مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن مۇشۇ سۆزنى دېيىشكە پېتىنالمايۋاتقانلىقىنى كۆرگەندەك بولدۇم. «قېنى كۆرەرمىز!» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.

— بۇگۈن كەيپىياتىم ياخشى! — دېدى ئۇ، — نېمە ئۈچۈنلۈكىنى راستىنى ئېيتسام ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن. شۇنداق، شۇنداق، دوستۇم، دەل شۇنداق! مېنىڭمۇ سىز بىلەن بۇ ئايالنىڭ ئىشى توغرۇلۇق سۆزلەشكۈم بار. بىز بۇ ئىشنى ئۈزۈل - كېسىل ئايدىڭلاشتۇرۇۋېتىشىمىز، نەتىجە چىقىرىشىمىز كېرەك. ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇشۇ قېتىملىق سۆھبەت نەتىجىسىدە سىزنىڭ مېنى تامامەن چۈشىنىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. ئاباياا سىزگە ھېلىقى پۇلنىڭ، ھاماقەت دادىنىڭ، ئاتمىش ياشلىق قېرى ئادەمنىڭ گېپىنى، قىلغانىدىم... ھەي! ئەمدى بۇلارنى دېگەننىڭ ھېچقانداق پايدىسى قالمىدى. مەن ئانچىكىلا دەپ قويدۇم! ھا - ھا - ھا! سىز دېگەن يازغۇچى، پەرەز قىلالىشىڭىز كېرەك...

مەن ھەيرانلىق ئىچىدە ئۇنىڭغا قارىدىم، ئۇ مەست بولمىغاندەك قىلاتتى.

— ھەي، ھېلىقى قىزغا كەلسەك، مەن راستلا ئۇنى ناھايىتى

هۆرمەتلەيمەن، ھەتتا ياخشى كۆرىمەن، ماڭا ئىشىنىڭ. ئۇنىڭ سەل - پەل تەتۈر مىجەزى بار، لېكىن كىشىلەر ئەللىك يىل بۇرۇن ئېيتقانىدەك: «تىكەنسىز ئەتىرگۈل بولماس»، «تىكەن ئادەمگە سانجىلىدۇ ھەم ئادەمنى مەھلىيا قىلىدۇ» دېگەن گەپمۇ يامان ئەمەس ئېيتىلغان. ئالىيوشا قىپقىزىل سارائ بولسىمۇ، لېكىن كۆزى خېلى مال تونۇيدۇ، شۇڭا مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، مەن ئۇنى كەچۈرۈۋەتتىم. قىسقىسى، مەن مۇشۇنداق قىزلارنى ناھايىتى ياقتۇرىمەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە مېنىڭ... — ئۇ مەنىلىك ھالدا لەۋلىرىنى يىمىرىپ قويدى، — ئالاھىدىرەك ئويلىرىم بار... بۇ گەپنى كېيىنچە دېيىشەرمىز...

— كىنەز، گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، كىنەز ! — دەپ ۋارقىرىۋەتتىم مەن، — سىزنىڭ بۇنچە تېز ئۆزگىرىشىڭىزنىڭ سەۋەبىنى چۈشىنەلمىدىم، لېكىن... ئۆتۈنۈپ قالاي، باشقا بىر تېمىغا ئۆتەيلى !

— يەنە خاپا بوپسىز - دە ! ھە، بولىدۇ... باشقا تېمىغا ئۆتەيلى، باشقا تېمىغا ! ئەمما، سىزدىن بىر ئىشنى سورىغۇم بار، قەدىرلىك دوستۇم، سىز ئۇنى ئىنتايىن ھۆرمەتلەمسىز؟

— ئەلۋەتتە، — دېدىم مەن قوپال ھەم سەۋرسىز ھالدا ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

— ئۇنداق... ئۇنداقتا ئۇنى ياخشى كۆرەمسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ، كۆزلىرىنى قىسىپ، ئۇنىڭ تەلەتى ئادەمنىڭ قۇسقۇسىنى كەلتۈرەتتى.

— ھەددىڭىزدىن بەك ئېشىپ كەتتىڭىز! — دەپ توۋلىۋەتتىم مەن.

— بولدى، ئەمدى سورىمايمەن، سورىمايمەن ! خاپا بولماڭ ! بۇگۈن مەن بەك خۇشال، بۇنداق بولۇپ باقمىغىلى ئۇزاق بولغانىدى. ئازراقتىن شامپان ئىچەيلىمۇ؟ كۆڭلىڭىز تارتامدۇ، شائىرىم؟

— ئىچمەيمەن، ئىچكۈم يوق !

— ئۇنداق دېمەڭ ! بۇگۈن ماڭا ھەمراھ بولۇپ بېرىڭ. بۇگۈن كەيپىياتىم ئىنتايىن ياخشى، دىلىم نازۇك، شۇڭا بۇ بەخت - تەلەيدىن يالغۇز بەھرىلەنسەم بولمايدۇ. كۈنلەرنىڭ بىرسىدە، خۇددى دوستلاردەك قەدەھ سوقۇشتۇرامدۇق، كىم بىلىدۇ، ھا - ھا - ھا ! ياق، ياش دوستۇم، مېنى تېخى چۈشەنمەيسىز! مېنى ياقتۇرۇپ قالىسىز، بۇنىڭغا ئىشىنىمەن. بۇگۈن كەچ سىزنىڭ مەن بىلەن خۇشاللىقتىمۇ، قايغۇدىمۇ بىللە بولۇشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن، قانداق دەيسىز، ئىۋان پېتروۋىچ؟ ئويلاپ كۆرۈڭ، ئەگەر مەن مۇرادىمغا يېتەلمىسەم، ئۇ ھالدا مېنىڭ بارلىق قىزغىنلىقىم ئۆتۈپ كېتىدۇ، غايىب بولىدۇ، قايتىپ كەلمەيدۇ، ئۇ چاغدا سىز ھېچنېمىنى ئاڭلىيالمايسىز. بىراق، سىز ئاز - تولا بىرنەرسە ئاڭلاش ئۈچۈن بۇ يەرگە كەلگەن ئەمەسمىدىڭىز؟ — ئۇ ئىزا تارتماستىن ماڭا كۆز قىسىپ قويدى، — قېنى ئۆزىڭىز تاللاڭ.

بۇ ئەجەللىك تەھدىت ئىدى. مەن ماقۇل بولدۇم. «ئۇ مېنى غەرق مەست قىلىۋەتمەيدىغاندۇ؟» دەپ ئويلىدىم. كېزى كەلگەندە، كىنەزگە ئائىت خېلى بۇرۇنلا ئاڭلىغان بەزى مىش - مىش گەپلەرنىمۇ ئېيتىپ ئۆتەي. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۇ جامائەت سورۇنلىرىدا ئەدەپ - قائىدىلىك، سىلىق - سىپايە بولسىمۇ، لېكىن كېچىسى چىلاشقۇدەك ھاراق ئىچىشنى، تېخى يوشۇرۇنچە ئىشقىۋازلىق قىلىشتەك شەرمەندىچىلىكلەرنى ياخشى كۆرىدىكەن... ئۇ توغرۇلۇق يەنە بەزى قورقۇنچلۇق سۆز - چۆچەكلەرنىمۇ ئاڭلىغانىدىم... ئالىيوشا دادىسىنىڭ كۆپ ھاراق ئىچىدىغانلىقىنى بىلسىمۇ، لېكىن يات ئادەملەردىن، بولۇپمۇ ناتاشادىن كۇچىنىڭ باربچە يوشۇراتتى... بىر قېتىم ئۇ ماڭا دەپ سېلىپ، شۇ ئان گەپنى يۆتكىۋالغان، سوئالىمغىمۇ جاۋاب بەرمىگەنىدى. ئەمما، بۇ مىش - مىش گەپلەرنى ماڭا ئالىيوشا ئېيتىپ بەرگەن ئەمەس. راستىنى دېسەم، دەسلەپ ئىشەنمىگەنىدىم، لېكىن ھازىر تۆت كۆز بىلەن كۇتۇۋاتاتتىم.

شامپان كەلتۇرۇلدى. كىنەز ئىككى رومكا قۇيۇپ، بىرنى ئۆزىگە، بىرنى ماڭا بەردى.

— سۆيۈملۈك، كىشىنى شەيدائى ئەسىر قىلىدىغان بۇ قىز مېنى ھاقارەتلىگەن بولسىمۇ! — دېدى ئۇ ھاراقتىن ھۇزۇرلىنىپ بىر يۇتۇم ئوتلاپ، — لېكىن بۇ قىزلار دەل مۇشۇنداق چاغدا سۆيۈملۈك بولۇپ كېتىدۇ... ئۇ جەزمەن مېنى نومۇسقا قويدۇم، دەپ قارايدۇ، ئاشۇ كەچتىكى ئىشلار ئېسىمدە، تىللاپ پۇسكايتىۋەتتى! ھا - ھا - ھا! ئۇ مەڭزلىرى قىزارغاندا ئاجايىپ چىرايلىق بولۇپ كېتىدىكەن. سىز ئايالىلارنى چۈشىنەمسىز؟ گاھىدا چىرايى تاتىراڭغۇ ئايالنىڭ يۈزلىرىگە بىردىنلا قان يۈگۈرىدىغان بولسا، تولىمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىدۇ، ھېس قىلدىڭىزمۇ؟ ۋاي خۇدايىمەي، يەنە خاپا بولغان ئوخشىمامسىز؟

— ھەئە، خاپا بولدۇم! — دەپ توۋلىۋەتتىم سەۋرسىزلىك بىلەن، — سىزنىڭ ئەمدى ناتالىيە نىكولايېۋنانىڭ گېپىنى قىلماسلىقىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن... بۇ تەلەپپۇزىڭىز بولمايدۇ، دېمەكچىمەن. مەن... مەن بۇنداق قىلىشىڭىزغا يول قويمايمەن!

— ۋاي - ۋۇي! ماقۇل، دېگىنىڭىزدەك قىلاي، باشقا گەپكە ئۆتەي، مېنىڭ مىجەزىم خېمىرغا ئوخشاش ئەۋرىشىم، قانداق مىجسا بولىۋېرىدۇ. ئەمىسە، ئۆزىڭىز توغرۇلۇق پاراڭلىشايلى. مەن سىزنى تولىمۇ ياخشى كۆرىمەن، ئۇزاق پېتروۋىچ، مېنىڭ سىزگە قانچىلىك دوستانە، قانچىلىك سەمىمىي مۇئامىلە قىلىدىغانلىقىمنى چۈشەنسىڭىز ئىدى، كاشكى...

— كىنەز، ياخشىسى رەسمىي ئىش ئۈستىدە سۆزلىشەيلى، — دېدىم مەن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

— بىزنىڭ ئىشىمىزنى دېمەكچىمۇ سىز؟ گەپنىڭ ئۇچىنى چىقىرىپ قويسىڭىزلا چۈشىنىۋالالايمەن، دوستۇم[1]، مۇبادا بىز

هازىر سىز توغرۇلۇق سۆزلىشىۋاتقان، ئۇنىڭ ئۇستىگە گېپىمنى بۆلۈۋەتمىگەن بولسىڭىز، شۇبھىسىزكى، ئاللىقاچان رەسمىي گەپكە يېقىنلاشقان بولاتتۇق. شۇڭا، مەن سۆزۈمنى داۋاملاشتۇرىمەن. سىزگە شۇنى ئېيتايكى، مېنىڭ ئەڭ قەدىرلىك ئىۋان پېتروۋىچىم، سىزنىڭ بۇ خىل تۇرمۇش ئۇسۇلىڭىز ئۆزىڭىزنى نابۇت قىلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. مېنىڭ بۇ نازۇك تېما ئۈستىدە سۆزلىشىمگە رۇخسەت قىلغايسىز، دوستلۇق يۈزىسىدىن شۇنداق دەۋاتىمەن. سىز بەك نامرات، نەشرىيات سودىگىرىدىن ئالدىن ئازراق قەلەم ھەقىقى ئالىسىز، پارچە - پۈرات قەرزلەرنى تۆلەيسىز، ئاشقان پۇل بىلەن يېرىم يىللىق تۇرمۇشىڭىزنى ئەپلەپ - سەپلەپ قامدايسىز، ھەر كۈنى ئازراق چاي ئىچىسىز. سوغۇقتىن غال - غال تىترىگەن ھالدا بالىخانىغا كىرىۋېلىپ، نەشرىيات سودىگەرلىرىنىڭ ژۇرنىلىغا ھېكايە يېزىش بىلەن بەند بولىسىز، شۇنداقمۇ...

— شۇنداق دېگەن تەقدىردىمۇ، يەنىلا...

— يەنىلا ئۇدۇل كەلگەن نەرسىنى ئوغرىلىغاندىن، تىز پۈكۈپ خۇشامەت قىلغاندىن، خىيانەتچىلىك - پاراخورلۇق قىلغاندىن، ئالدامچىلىق قىلغاندىن تۇزۇك. بىلمەن، نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىڭىزنى بىلىمەن، بۇ گەپلەر ئاللىقاچان كىتابلارغا يېزىلىپ بولغان.

— شۇڭا، مېنىڭ ئىشىم توغرۇلۇق توختالمىسىڭىزمۇ بولىدۇ. مېنى كىنەز ئالىيلىرىغا جاھاندارچىلىقنىڭ ئېپىنى ئۆگىتىپ قوي، دېمەيدىغانسىز؟

— ھىم، ئەلۋەتتە سىزنى ئاۋارە قىلمايمەن، مۇبادا بىز ئاشۇ سەزگۈر نېرۋىغا تەگسەك بولمايدۇ، دەپ قارىساق، ئۇ ھالدا قانداق بولىدۇ؟ چۈنكى، ئۇنىڭدىن مۇستەسنا بولۇش مۇمكىن ئەمەس. بوپتۇ، ھازىرچە بالىخانىنىڭ گېپىنى قويۇپ تۇرايلى. مەن

① ئەسلىي تېكىستى فىرانسۇزچە.

ئۇنىڭغا قىزىقمايمەن، بىرەر ئىش يۈز بېرىپ قالسا، ئۇ باشقا گەپ، — ئۇ كىشى يىرگەنگۈدەك دەرىجىدە قاقاھلاپ كۈلۈۋەتتى، — لېكىن، مېنىڭ ئىچىمنى پۈشۈرىدىغىنى، سىز نېمە ئۈچۈن ئىككىنچى رول ئېلىشقا ئامراق بولۇپ قالدىڭىز؟ سىلەرنىڭ بىر يازغۇچىڭلارنىڭ قايسىبىر جايدا مۇنداق بىر ئېغىز گەپ قىلغانلىقى ئېسىمده: بىر ئادەمنىڭ ئەڭ چوڭ تۆھپىسى، ئۆزىنىڭ تۇرمۇشتا قانداق قىلىپ ئىككىنچى رولنى ئېلىش بىلەن چەكلەنگەنلىكىنى بىلەلىگەنلىكى... شۇنداقراق گەپ بولسا كېرەك. باشقا يەردىمۇ مۇشۇنداق گەپلەرنى ئاڭلىغانىدىم، لېكىن ئالىيوشانىڭ بولغۇسى خوتۇنىڭىزنى تارتىۋالغانلىقىنى بىلىشىڭىز كېرەك. بۇ ئىشنى مەن بىلىمەن، بىراق سىزچۇ؟ ھېلىقى شاللېرغا ئوخشاش، بارلىق زېھنىڭىز بىلەن ئۇلار ئۈچۈن ئىشلەۋاتىسىز، ئۇلار ئۈچۈن پايپېتەك بولۇۋاتىسىز، نومۇس ئەمەسمۇ! ئورنىڭىزدا مەن بولۇپ قالغان بولسام ئازابتىن ئاللىبۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەن بولاتتىم. نومۇس، تولىمۇ نومۇس!

— كىنەز! مېنى بۇ يەرگە باشلاپ كېلىشتىن مەقسىتىڭىز، مېنى ئىزا ـ ئاھانەتكە قويۇش ئۈچۈنمىدى! — دەپ ۋارقىرىۋەتتىم غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ.

— نەدىكىنى، دوستۇم، ئۇنداق ئەمەس، مەن ھازىر رېئال ئادەم، خالاس. يەنە كېلىپ سىزنىڭ بەختلىك بولۇشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. قىسقىسى، مەن بۇ ئىشنى پۈتكۈزۈشنى ئويلايمەن. ئەمما، بىز ھازىر بۇ ئىشلارنى ۋاقتىنچە بىر ياققا قايرىپ قويىمىز، گېپىمنى دەۋالاي، ئامال بار ئاچچىقلانماڭ، ئۇچ مىنۇت ۋاقىت بەرسىڭىزلا كۇپايە، مۇبادا سىزنى توي قىل، دېسە، قانداق قىلىسىز؟ قاراڭ، مېنىڭ دەۋاتقىنىم پۈتۈنلەي باشقا بىر ئىش. سىز نېمىشقا ماڭا بۇنداق ھەيرانلىق بىلەن قاراپ تۇرىسىز؟

— گېپىڭىزنى دەپ بولۇشىڭىزنى كۈتۈۋاتىمەن، — دېدىم جاۋابەن، مەن راستلا ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ تۇراتتىم.

ـــ دېگۈدەك گەپمۇ يوق. ناۋادا بىر دوستىڭىز سىزنىڭ مۇستەھكەم، ھەقىقىي، ئىشەنچلىك بەختكە ئېرىشىشىڭىزنى ئارزۇ قىلسىپ، ياش ھەم چىرايلىق، ئەممما.... ئاز - تولا تەجرىبىگە ئىگە بولۇپ قالغان بىر قىزنى تونۇشتۇرسا، سىز ئۇنىڭغا نېمە دەيسىز؟ مۇشۇنى بىلمەكچىمەن، بىر مىسال كەلتۈرەي، لېكىن نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىمنى چۈشىنىڭ، مىسال ئۈچۈن ناتالىيە نىكولايېۋناغا ئوخشاش قىز، ئەلۋەتتە، خېلى كۆپ سۆيۈنچىمۇ بولسا... (دىققەت قىلىڭكى، ھازىر دەۋاتقىنىم مۇناسىۋەتسىز ئىش، ھەرگىز بىزنىڭ ئىشىمىز ئەمەس) ئۇ ھالدا سىز قانداق قىلىسىز؟

ـــ سارىڭ بوپسىز، دەيمەن.

ـــ ھا - ھا - ھا! ۋاي - ۋۇي! مېنى ئۇرىدىغانمۇ ئوخشىمامسىز؟

ئۇنىڭغا ئېتىلغۇم كەلدى. سەۋر - تاقەت قىلغۇچىلىكىم قالمىدى. مېنىڭچە، ئۇ لۇكچەكنىڭ ئۆزىلا ئىدى، خۇددى ئۆمۈچۈكنى دەسسىگەندەك دەسسەپ ئۆلتۈرۈۋەتكۈم كەلدى. ئۇ مېنى مازاق قىلغىنىدىن ھۇزۇرلىناتتى، مۇشۇك چاشقانىنى ئويناتقاندەك ئوينىتاتتى، سىزغان سىزىقمىدىن چىقالمايدۇ، دەپ قارايتتى. مېنىڭ ھەيرانلىقىم ۋە قورقۇنچلىرىمدىن ھۇزۇرلانغۇسى كېلەتتى. ئۇ مېنى زادى كۆزگە ئىلمايۋاتاتتى، مېنى مازاق قىلىۋاتاتتى.

مەن دەسلىپىدىلا بۇنىڭ مەلۇم مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن پىلانلانغانلىقىنى سەزگەنىدىم. لېكىن، شۇ تاپتىكى ئەھۋالىم مېنى ھەرقانداق ئەھۋالدا ئۇنىڭ سۆزلىرىگە تۈگىگۈچە قۇلاق سېلىشقا مەجبۇرلايتتى. ناتاشانى دەپ بۇلارغا چىداشقا، چىشىمنى چىشلەشكە مەجبۇر ئىدىم، چۈنكى ھەممە ئىش مۇشۇ پۇرسەتتە ھەل بولۇپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى. بىراق، ئۇنىڭ رەزىل، نومۇسسىز مەسخىرىسىگە كىشى قانداقمۇ چىداپ تۇرالىسۇن، قانداقمۇ سوغۇققانلىق بىلەن دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ تۇرالىسۇن!

ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سېلىشقا مەجبۇر ئىكەنلىكىم ئۇنىڭغا ئايان ئىدى، بۇنداق بولغاندا تېخىمۇ قامالاشمايتتى، بىراق ئۇمۇ ماڭا موھتاج، مۇشۇلارنى ئويلاپ، گەپ ـ سۆزلىرىم تېخىمۇ كەسكىنلىشىپ كەتتى، زەھەردەك گەپلەر بىلەن ئۇنىڭغا قايتۇرما زەربە بەردىم، ئۇمۇ بۇ نۇقتىنى چۈشەندى.

ـــ ماڭا قاراڭ، ياش دوستۇم، ـــ دېدى ئۇ خۇپسەنلىك بىلەن ماڭا قاراپ، ـــ ئىككىمىز بۇنداق سۆزلەشسەك بولمايدۇ، ياخشىسى بىر كېلىشىم قىلايلى. مەن سىزگە كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلماقچى، شۇڭا ياۋاشلىق بىلەن ماقۇل بولسىز، قانداقلىكى گەپنى قىلسام، ئۇنىڭغا قۇلاق سېلىشىڭىز كېرەك. مەن بەھۇزۇر سۆزلەشنى ئۈمىد قىلىمەن، راستىنى ئېيتقاندا، ئەسلىدىمۇ شۇنداق بولۇشى كېرەك ئىدى. ئۇنداق بولسا، ياش دوستۇم، سەۋر ـ تاقىتىڭىز بارمۇ؟

ئۇ ماڭا قاراپ تۇرغان چاغدا چىرايىدا ئاچچىق مەسخىرە پەيدا بولدى. گويا مېنىڭ نارازىلىقىمنى قەستەن قوزغىماقچى بولغاندەك قىلاتتى. لېكىن، مەن كۆچۈمنىڭ بارىچە ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم، زۇۋان سۈرمىدىم. مېنى شەرتىمگە ماقۇل بولدى، دەپ قالغان چېغى، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

ـــ خاپا بولماڭ، دوستۇم، نېمىگە خاپا بولىسىز؟ ئۇچۇقىنى ئېيتقانلىقىمغىمۇ؟ ئەمما، راستىنى ئېيتسام، مەيلى مەن ئەدەپ ـ قائىدىلىك بولاي ياكى ھازىرقى ئەلپازدا بولاي، سىز مەندىن باشقا بىرەر نەرسە ئېيتىپ بېرىشىمنى كۈتمەيسىز، مەزمۇنىدا ھېچقانداق پەرق يوق. سىز مېنى ياراتمايسىز، شۇنداقمۇ؟ قاراڭ، مېنىڭ مىجەزىم يەنىلا شۇنداق سۆيۈملۈك، ساددا، تۈز، كۆڭلۈمدىكى شۇنداق ياخشى①. مەن ھەممىنى سىزگە سۆزلەپ بېرىمەن، ھەتتا كىچىك چاغلىرىمدىكى كەپسىزلىكلىرىمنىمۇ، ئەلۋەتتە. دوستۇم، ئەگەر سىزدە يەنە ئازراق ھېسداشلىق بولغان

① ئەسلىي تېكستى فىرانسۇزچە.

بولسا، بىز كېلىشىپ قالاتتۇق، ئۆزئارا ئەپۇ قىلىشىپ، ئاخىردا ئۇزۇل ـ كېسىل چۈشىنىش ھاسىل قىلاتتۇق. ماڭا ھەيران قالماق، مەن ساددا ۋە گول مىجەزدىن، ئالىيوشانىڭ پادىچى ناخشىسىنىڭ خام خىياللىرىدىن، شىللېرنىڭ خىسلىتىدىن، ناتاشا (لېكىن ئۇ نېمىلا دېگەنبىلەن سۆيۈملۈك قىز) بىلەن بولغان يىرگىنچلىك ئۇچرىشىشتا ئىپادىلەنگەن ئالىيجانابلىقىنى ئەزىلەتتىن بىزارمەن، شۇڭا ئۇلارنى مەسخىرە قىلغۇدەك پۈرسەتلا بولمىدىكەن، مەن قاتتىق روھلىنىپ كېتىمەن. مانا، پۈرسەت كەلدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە مېنىڭمۇ ئىچ ـ قارنىمنى سىزگە تۆككۈم بار. ھا ـ ھا ـ ھا!

ـــ مېنى ھەيران قالدۇرىدىغىز، كىنەز، مەن سىزنى چۈشەنمەيمەن. سىزنىڭ تەلەپپۇزىڭىز ھەزىلكەشكە ئوخشاپ كەتتى. بۇ ھەقىقەتەن ئويلاپ يەتمىگەن سەمىمىيلىك...

ـــ ھا ـ ھا ـ ھا! خېلى توغرا گەپ قىلدىڭىز! ئوخشىتىشىڭىز جايىدا بولدى! ھا ـ ھا ـ ھا! مەن بولۇشىغا ھاراق ئىچىپ كۆڭلۈمنى خۇش قىلمەن، دوستۇم، راست ئۆز كۆڭلۈمنى خۇش ئېتىمەن. لېكىن، سىزچۇ، شائىرىم، ماڭا ئىمكانقەدەر كەڭ قورساق بولۇڭ، بىز يەنىلا ھاراق ئىچەيلى، ـــ ئۇ رومكىغا ھاراق قۇيغاچ، كۆرەڭلىك بىلەن ئېيتتى، ـــ قاراڭ، دوستۇم، ناتاشانىڭ قېشىدا ئۆتكۈزگەن ھېلىقى مۇڭدىشىش كېچە ئېسىڭىزدىمۇ؟ ئاشۇ كېچە مېنى چورتلا ۋەيران قىلدى. راست، ئۇ ھەقىقەتەن بەك سۆيۈملۈك، لېكىن مەن ئۇ يەردىن كېتىدىغان چاغدا ئاچچىقتىن سارىڭ بولايلا دەپ قالدىم، مەن بۇ ئىشنى ئۇنتۇپ كېتىشىنى خالىمايمەن، ھەم ئۇنتۇيالمايمەن، ھەم يوشۇرمايمەن. ئەلۋەتتە، مەن سۆزلەيدىغان كۇنلەر كېلىدۇ، تېزلا كېلىدۇ، لېكىن ھازىر ئۇنى دېمەيمەن. سىزگە شۇنى چۈشەندۈرۈپ قويغۇم كېلىدۇكى، مېنىڭ بىر غەلىتە مىجەزىم بار. سىز ئۇنى چۈشەنمەيسىز، ئۇ بولسىمۇ بارلىق چاكىنا، بىر تىينىڭمۇ ئەرزىمەيدىغان ساددا ـ گۆدەكلىك ۋە پادىچى ناخشىسىدەك خام

خىياللارغا نەپرەتلىنىش، مەن ئەڭ ياقتۇرىدىغان ئىش شۇكى، مېنىڭ دەسلەپكىدەك ھېلىقى قىياپىتىم، ھېلىقى تەلەپپۇزۇم بىلەن، مەڭگۈ ياش شىللىرغا مۇلايىم مۇئامىلە قىلىش، ئۇنى قىزغىن رىغبەتلەندۈرۈش، ئاندىن ئۇنى بىردىنلا تاڭ قالدۇرۇش، باشقىلارنىڭ ئالدىدا ساختا نىقابىمنى ئېلىپ تاشلاپ، سەمىمىيلىك يېغىپ تۇرغان چېھرىمنى ئۆزگەرتىپ، ئويلىمىغان يەردىن ئۇنىڭغا تىلمنى چىقىرىش. نېمە؟ چۈشەنمەيۋاتامسىز؟ سىز بەلكىم بۇنى يىرگىنچلىك، بىمەنە، رەزىل قىلمىش، دەپ قارايدىغانسىز، توغرىمۇ؟

ـــ ئەلۋەتتە.

ـــ سىز تولىمۇ سەممىي ئىكەنسىز، مۇبادا ئۇلار مېنى چىدىغۇسىز ھالدا قىينىسا، ماڭا نېمە ئامال! مېنىڭ سەمىمىيلىكىمۇ ئەخمەقلىق دەرىجىسىگە بېرىپ يەتتى، لېكىن مېنىڭ خاراكتېرىم شۇنداق. مەن ھاياتىمدىكى ئالاھىدە ئىشلارنى سىزگە سۆزلەپ بەرمەكچىمەن، شۇ چاغدا سىز مېنى تېخىمۇ ئوبدان چۈشىنىسىز، يەنە كېلىپ بۇ ئىشلار ناھايىتى قىزىقارلىق. دېگىنىڭىز توغرا، ئېھتىمال مەن بۇگۈن راستلا ھەزىلكەشكە ئوخشاپ قالغاندىمەن، لېكىن ھەزىلكەش تولىمۇ سەممىي كېلىدۇ، شۇنداقمۇ؟

ـــ ماڭا قاراڭ، كىنەز، ھازىر بەك كەچ بولۇپ كەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەقىقەتەن...

ـــ نېمە؟ ۋاي خۇدايىمەي، نېمىدېگەن ئالدىراقسانلىق! ئالدىراپ نەگە بارماقچىسىز؟ يەنە بىردەم ئولتۇرۇپ، خۇددى دوستلاردەك سەممىي نىيەت بىلەن پاراڭلىشايلى، چۈشىنىۋاتامسىز، خۇددى قەدىناس دوستلاردەك، ھاراق ئىچكەچ پاراڭلىشايلى. مېنى مەست بولۇپ قالدى، دەيدىغانسىز، ھېچقىسى يوق، بۇنىڭدا تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ. ھا ـ ھا ـ ھا! بۇنداق دوستانە ئۇچرىشىش ئادەمنىڭ ئېسىدىن چىقمايدۇ، يادىغا كەلسە ئادەمنى قەۋەتلا سۆيۈندۈرىدۇ. سىز باغرى تاش ئادەم ئىكەنسىز،

ئۇزان پېتروۋىچ، سىزدە قىزغىنلىق كەمچىل، باشقىلارغا ئىچ ئاغرىتىش يوق. مەندەك بىر دوستىڭىز ئۇچۇن، بىر سائەت سىزگە نېمىدى؟ يەنە كېلىپ بۇ بىز سۆزلەشمەكچى بولغان ئىشقا مۇناسىۋەتلىك... بۇنىڭ چۈشەنمىگۈدەك نېمىسى بار؟ سىز دېگەن يازغۇچى، بۇ قېتىمقى پۇرسەتكە رەھمەت ئېيتىسىڭىز بولىدۇ. چۈنكى، سىز مېنى بىر تېپ قىلىپ يارىتالايسىز، ھا - ھا - ھا ! پەرۋەردىگارىم، مەن بۇگۈن سەممىيلىكتىن شۇنداق سۆيۈملۈك بولۇپ كەتتىم !

ئۇنىڭ مەست بولۇپ قالغانلىقى ئېنىق ئىدى. ئۇنىڭ چىرايى ئۆزگىرىپ، زەھەرخەندە تۈس ئالدى. ئېنىقكى، ئۇ ئادەمنى چاقماقچى، چىشلىمەكچى، يېغىرنىغا تەگمەكچى، مەسخىرە قىلماقچىدى. ئۇ مەست بولۇپ قالدى. لېكىن، مەلۇم مەنىدىن ئالغاندا، بۇمۇ بىر ھېسابتا ياخشى، دەپ ئويلىدىم، ھاراق راست سۆزلىتىدۇ، دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئەس - ھوشى جايىدا ئىدى.

— دوستۇم، — دېدى ئۇ كۆرەڭلىگەن ھالدا يەنە ئېغىز ئېچىپ، — ئاڭايا سىزگە، مەلۇم ئەھۋالدا ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي، قانداق ئادەملەرگە تىلمىنى چىقىرىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم، بۇنداق دېيىش ئېھتىمال تولىمۇ نامۇۋاپىقتۇ. لېكىن، سىزنىڭ بۇ خىل گۆدەكلەرچە سەممىيلىكنى ھەزىلكەشكە ئوخشاتقىنىڭىز ئادەمنىڭ كۆلكىسىنى كەلتۈرىدۇ. مۇبادا شۇ تاپتا سىزگە قىلغان ئەدەپسىزلىكىم، گەپ - سۆزدە سەھرالىقلاردەك قوپال بولۇپ كەتكەنلىكىم، قىسقىسى، پوزىتسىيەمنى بىردىنلا ئۆزگەرتىۋالغانلىقىم سەۋەبلىك، سىز ماڭا كايىسىڭىز ياكى ھەيرانلىقىڭىزنى ئىپادىلىسىڭىز، ئۇنداقتا سىز بۇ قېتىم تامامەن خاتالاشقان بولىسىز. بىرىنچىدىن، بۇنداق قىلىش مېنى قانائەتلەندۈرىدۇ. ئىككىنچىدىن، مەن ئۆز ئۆيۈمدە ئەمەس، بەلكى سىز بىلەن بىللە... دېمەكچىمەنكى، شۇ تاپتا بىز بەئەينى ياخشى دوستلاردەك ھاراق ئىچىپ پەيزى قىلىۋاتىمىز. ئۇچىنچىدىن، مەن ئاجايىپ -

غارايىپ ئىشلارنى قىلىشقا تولىمۇ ئامراق. بىلىشىڭىز كېرەك-
كى، بىر مەزگىل ئۆز بېشىمچىلىق تۇپەيلى، مەن خىيالپەرەس ۋە
ساخاۋەتچىنىڭ ئۆزىلا بولۇپ قالغان، خۇددى سىزنىڭ كاللە-
ڭىزدىن كۇنىبويى خىيال كەتمىگەندەك. ئەمما، بۇ ئىشقا ئۇزاق
زامانلار بولدى، ئۇ مېنىڭ ئالتۇن دەۋرىم ئىدى. ئېسىمدە قېلە-
شچە، مەن ئىلگىرى ئىنسانپەرۋەرلىك غايىسىنى كۆڭلۈمگە
پۈكۈپ سەھرادىكى قورۇقلارغا بېرىپ، قاتتىق مەنسىزلىك ھېس
قىلغانىدىم، مېنىڭ شۇ چاغدىكى ئەھۋالىمنى تەسەۋۋۇر
قىلالمايسىز. مەنسىز بولغاچقىلا، مەن چىرايلىق قىزچاقلار
بىلەن تونۇشۇشقا باشلىدىم... نېمە، چىراي پۈرۈشتۇرمىگەنسىز؟
ياش دوستۇم ! بىز ھازىر دوستلاردەك سۆزلىشىۋاتىمىز. بۇ دەل
ھاراق ئىچىپ پەيز قىلىدىغان، قانغۇچە ھۇزۇرلىنىدىغان پەيت !
بىلىش كېرەككى، مەن بىر رۇس، ھەقىقىي رۇس، مەن ۋەتە-
پەرۋەر، مەن پۇخادىن چىققۇچە پەيز قىلىشنى ياقتۇرىمەن،
ھاياتتا پەيز قىلىش كېرەك. ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن ھەممە
نەرسە تۈگەيدۇ ! شۇنىڭ بىلەن مەن قىزلارنى قوغلاشقا باشلىدىم.
ھېلىمۇ ئېسىمدە، بىر پادىچى قىز بولىدىغان، ئۇنىڭ ئېرى ياش،
كېلىشكەن چارۋىچى ئىدى. مەن ئۇنى قاتتىق جازالاپ، تېخى
ئەسكەرلىككە (بۇ ئۆتمۈشتىكى قىلىقسىزلىقلار، شائىرىم !)
ئەۋەتىپ بەرمەكچى بولدۇم. بىراق، ئۇنداق قىلمىدىم. ئۇ مېنىڭ
دوختۇرخانامدا ئۆلۈپ كەتتى... مېنىڭ سەھرادىكى دوختۇر-
خانامدا ئۆلۈپ كەتتى... مېنىڭ سەھرادا ئون ئىككى كارىۋاتلىق
بىر دوختۇرخانام بولۇپ، ئۇسكۇنىلىرى ياخشى، پاكىز، رەتلىك،
ئاستى پول ئىدى. لېكىن، مەن ئۇنى بۇرۇنلا تاشلىۋەتكەنىدىم.
ئۆز ۋاقتىدا مەن دوختۇرخانام بىلەن پەخىرلىنەتتىم: مەن دېگەن
خېير ـ ساخاۋەتچى ـ دە ! ھىم، بىر دېھقان خوتۇنىنى دەپ، قاراپ
تۇرۇپ قامچا ئاستىدا ئۆلۈپ كەتتى... ھەي، يەنە چىرايىڭىزنى
پۈرۈشتۇرۇۋاتىسىزغۇ؟ ئاڭلاشنى خالىمامسىز؟ ئېسىل مىجەز ـ
خۇلقىڭىزغا تېگىپ كەتتىمۇ؟ ماقۇل، ماقۇل، ئۆزىڭىزنى بېسە-

ۋېلىسىپىت ! ھەممە ئىش ئۆتۈپ كەتتى. ئۆز ۋاقتىدا بۇ ئىشلارنى قىلغاندا، مەن سېپى ئۆزىدىن رومانتىك ئىدىم، كاللامدا ئىنسانىيەتكە بەخت يارىتىش، ساخاۋەتلىك جەمئىيەت قۇرۇش خام خىيالىدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق... مۇشۇنىلا ئويلايتتىم. يەنە كېلىپ قامچا بىلەن ئادەم ئۇراتتىم. ھازىر ئۇنداق قىلمايدىغان بولدۇم، ھازىر چىراي پۇرۇشتۇرۇش كېرەك. ھازىر ھەممە ئادەم چىراي پۇرۇشتۇرۇۋاتىدۇ — مانا شۇنداق دەۋر... لېكىن ھازىر ھەممىدىن كۆلگۈمنى كەلتۈرۈۋاتقىنى يېخىنىنىڭ دېگەن سارايدا ئىشىنىمەنكى، ھېلىقى دېھقانىنىڭ ئىشى ئۇنىڭغا ئايان... بىراق قانداق بولدى دېمەمسىز؟ ئۇ ئاق كۆڭۈل. ئۇنىڭ كۆڭلى بەئەينى شېكەر قىيامىدىن ياسالغانىدى، ئۇ ئۆز ۋاقتىدا ماڭا كۆيۈپ قالغانلىقتىن، مېنى بەك ياخشى دەپ ئويلايتتى، شۇڭا ھېچ نەرسىگە ئىشەنمەسلىك نىيىتىگە كەلگەنىدى، ئەمەلىيەتتە، ئۇ راستلا ئىشەنمەيتتى. مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئۇ پاكىتنى بىر ياققا قايرىپ قويۇپ، ئون ئىككى يىلدىن بېرى خۇددى بۇيۇك تاغقا ئوخشاش مېنى قوغداپ كەلدى، تاكى ئۆز مەنپەئەتى زىيانغا ئۇچرىغانغا قەدەر، ھا ـ ھا ـ ھا ! ئەمما، بۇنىڭ ھەممىسى قۇرۇق گەپلەر! يەنىلا ھارىقىمىزنى ئىچەيلى، ياش دوستۇم. سىز ئايالىلارنى ياخشى كۆرەمسىز؟

مەن جاۋاب بەرمىدىم، گەپلىرىگە قۇلاق سېلىپ ئولتۇردۇم. ئۇ ئىككىنچى بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئاچتى.

— مەن كەچلىك تاماق ۋاقتىدا ئۇلار توغرۇلۇق سۆزلىشىشنى ياقتۇرىمەن. كېچىلىك غىزا يەپ بولغاندىن كېيىن مەن سىزگە فىلىببېرت خېنىم① نى تونۇشتۇرۇپ قويايى، بولامدۇ؟ خالامسىز؟ نېمە بولدىڭىز؟ ماڭا قاراپ قويۇشنىمۇ خالىمايۋاتىسىز... ھىم !

ئۇ خىيالغا پاتقاندەك قىلاتتى، لېكىن ئۇشتۇمتۇت بېشىنى كۆتۈرۈپ، ماڭا مەنىلىك قاراپ قويۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى:

① ئەسلىي تېكىستى فىرانسۇزچە.

— مۇنداق ئىش، شائىرىم، مەن سىز بىلمەيدىغان بىر سىرنى ئاچماقچىمەن. ئىشىنمەنكى، شۇ تاپتا سىز چوقۇم مېنى كەچۈرگۈسىز جىنايەت ئۆتكۈزگەن ئادەم، دەپ قېلىۋاتىسىز، ھەتتا مۇتتەھەم، شەھۋەتپەرەس، دەپ قاراۋاتىسىز، لېكىن باشتا گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ. مۇبادا مۇمكىن بولسا (ئادەمنىڭ تۇغما خۇسۇسىيىتىدىن ئالغاندا، بۇ مەڭگۈ ئىشقا ئاشمايدىغان ئىش)، ھەممىمىز ئۆزىمىزنىڭ بارلىق سىرلىرىنى ئاشكارىلاشقا جۈرئەت قىلىپلا قالماستىن، بەلكى ھەرقانداق ئەھۋالدا خەقنە تىنمايدىغان ئىشنىمۇ ئاشكارىلاشقا جۈرئەت قىلىمىز. ياخشى دوستىغىمۇ ئېيتىشقا پېتىنالمايدىغان ئىشنى ئاشكارىلاشقا جۈرئەت قىلىپلا قالماستىن، بەلكى ئۆزىمىزمۇ ئېتىراپ قىلىشقا پېتىنالمايدىغان ئىشنى ئاشكارىلاشقا جۈرئەت قىلىمىز. ئۇ چاغدا دۇنيانى بەتبۇي قاپلاپ كېتىدۇ. بىز ئۇنىڭ ئىچىدە تۇنجۇقۇپ ئۆلىمىز. قاراڭ، مېنىڭ يۇقىرى قاتلام جەمئىيىتىدىكى كەيپىيات بىلەن قائىدە - يۇسۇننى تىلغا ئېلىشىمنىڭ مۇشۇ سەۋەبتىن، بۇ خىل كەيپىيات ۋە قائىدە - يۇسۇننى ئۆز ئىچىگە ئالغان مەزمۇن ناھايىتى چوڭقۇر، مەن ئەخلاقنى دەۋاتىمەن، بەلكى ئۆزىنى قوغداش ۋە ئازادىلىكنى كۆزدە تۇتۇۋاتىمەن. ئەلۋەتتە، ئازادىلىك دېگەن ھەممىدىن تۇزۇك، چۈنكى ئەخلاقنىڭ ماھىيىتىمۇ ئازادىلىك، مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئەخلاقنى تەشەببۇس قىلىشتىن بىردىنبىر مەقسەت، ئازادىلىككە ئىنتىلىش ئۈچۈن. قائىدە - يۇسۇن مەسىلىسىگە كەلسەك، ئۇنى كېيىنچە سۆزلىشەيلى، ھازىر تېمىدىن چەتنەپ كەتتىم، بۇ مەسىلىنى كېيىن سەممىگە سېلىپ قويۇشنى ئۇنتۇپ قالماسسىز. قىسقىسى، سىز مېنى ھاياسىز ئەيىش - ئىشرەتچى، چىرىك - چۈشكۈن، ئەخلاقسىز دەپ ئەيىبلەيسىز، لېكىن مېنىڭ خاتالىقىم ئېھتىمال باشقىلاردىن بەكرەك سەممىي بولۇپ كەتكەنلىكىمدە بولسا كېرەك، خالاس. مېنىڭ خاتالىقىم پەقەتلا ئادەم ئۆزىمۇ ئېتىراپ قىلىشقا

پەتىنالمايدىغان ئىشلارنى ئەزەلدىن يوشۇرماي كېلىۋاتقانلىقىمدا، بۇ نۇقتىنى باشتا تىلغا ئېلىپ ئۆتكەنىدىم... بۇنداق قىلىش ياخشى ئەمەس، لېكىن ھازىر شۇنداق قىلغۇم كېلىۋاتىدۇ. ئەمما، ھەرگىزمۇ ئەنسىرىمەك، — ئۇ چىرايىغا مەسخىرىلىك تەبەسسۇم يۈگۈرتۈپ قوشۇپ قويدى، — مەن خاتالىقىمنى تەن ئالىمەن، لېكىن كەچىلىك قىلىشنى ئۆتۈنمەيمەن. شۇ نۇقتىغىمۇ دەققەت قىلىڭكى، مېنىڭ سىزنى ئوسال قىلغۇم يوق. سىزدىمۇ شۇنىڭدەك سىرنىڭ بار - يوقلۇقىنى سۈرۈشتۈرۈپ، شۇ ئارقىلىق ئۆزۈمنى تېخىمۇ ئاقلىغۇم يوق... مېنىڭ گەپ - سۆزلىرىم چىرايلىق ھەم سەممىي، قىلغان ئىشلىرىمۇ ئوچۇق - ئاشكارا...

— بىكار گەپ، — دېدىم مەن مەنسىتمىگەندەك ئۇنىڭغا قاراپ.

— بىكار گەپ؟ ھا - ھا - ھا! سىزنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىڭىزنى ئېيتىپ بەرسەم خالامسىز؟ ھازىر سىز چوقۇم مېنى بۇ يەرگە زادى نېمىشقا ئەكەلدىڭىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە نېمە ئۈچۈن ھېچبىر سەۋەبسىزلا ماڭا ئىچ - قارنىڭىزنى تۆكىسىز؟ دېگەنلەرنى ئويلاۋاتىسىز، توغرىمۇ؟

— توغرا.

— ئۇنداق بولسا ياخشى، بۇنى كېيىن چۈشىنىپ قالىسىز.

— سەۋەبى بەك ئاددىي، سىز ئىككى بوتۇلكىدەك ھاراق ئىچتىڭىز... ئەس - ھوشىڭىز تازا جايىدا ئەمەس.

— مېنى مەست بولۇپ قالدى، دەۋاتامسىز؟ ئېھتىمال، ئەس - ھوشىڭىز تازا جايىدا ئەمەس، دېگەن گەپ مەست بولۇپ قالدىڭىز دېگەندىن سىپايە ئاڭلىنىدۇ. ھىم، راستلا زېرەك ئادەم ئىكەنسىز! بىراق... بىز يەنە جېدەل قىلىشقا باشلىغاندەك تۇرىمىز. ۋاھالەنكى، بىز شۇنداق قىزىقارلىق ئىش ئۈستىدە پاراڭلىشىۋاتىمىز. راست دەيمەن، شائىرىم، مۇبادا دۇنيادا گۈزەل ھەم يېقىملىق نەرسە ھېلىمۇ مەۋجۇت دېيىلسە، بۇنىڭ ئۆزى

ئايال !

ـــ كىنەز، ئىچ ـ قارىنىڭىزنى نېمە ئۈچۈن ماڭا تۆكمەكچى بولۇپ قالدىڭىز؟ نېمە ئۈچۈن سىرلىرىڭىزنى ۋە ھېلىقى... شەخسىي مۇناسىۋىتىڭىزنى ماڭا ئاشكارىلايسىز؟

ـــ ھىم... مەن سىزگە ئېيتتىمغۇ، كېيىنچە چۈشىنىپ قالىسىز. ئەنسىرىمەك، بەلكىم زادىلا سەۋەبى بولمىسا كېرەك. سىز شائىر، مېنى چۈشىنىپ كېتەلەيسىز، سىزگە شۇنداق دېگەنىدىم. ساختا نىقابىنى بىردىنلا يىرتىپ تاشلاشتەك بۇنداق قىلمىشىنىڭ، ئۇيۇشقاندەك پىسخىك ھالەتنىڭ تۇرتكىسىدە، ھەش ـ پەش دېگۈچە ئۆزىنىڭ سىرىنى نومۇسسىزلارچە ئاشكارىلايدىغان بۇنداق ئۇسۇل كىشىگە ئۆزگىچە بىر خىل قانائەت ئاتا قىلالايدۇ. سىزگە بىر لەتىپە ئېيتىپ بېرەي: پارىژدا بۇرۇن بىر سارائ ئەمەلدار ئۆتكەنىكەن، كىشىلەر ئۇنىڭ سارائلىقىغا جەزم قىلغاندىن كېيىن، ئۇنى سارائلار دوختۇرخانىسىغا ئاپىرىپ بېرىپتۇ. ئۇ ھەر قېتىم كېسىلى تۇتقاندا ئىچ پۈشۈقىنى چىقىرىدىغان بىر چارە تاپىدىكەن. ئۇ ئۆيگە كىرىپ كىيىملىرىنىڭ بىرسىنىمۇ قويماي سىلكۈپتىدىكەن، ئادەمئاتىغا ئوخشاش ئاندىن تۇغما بولىدىكەن، كەشى بىلەن پايپىقىلا پۈتىدا قالىدىكەن ـ دە، ئۇچىسىغا يەرگە تېگىپ تۇرىدىغان كەڭ پىلاشنى ئارتىپ، گىدەيگەن ھالدا كوچىغا چىقىدىكەن. ياندىن قارىغاندا، ئۇ نورمال ئادەملەرگە ئوخشاش، ئۇزۇن پىلاشنى ئارتىپ ھاۋالىنىپ يۈرگەندەك كۆرۈنىدىكەن، ئەمما ئۇ خالىي جايدا يالغۇز ئادەمنى ئۇچرىتىپ قالغۇدەك بولسا، غىپپىدە ئۇنىڭ قېشىغا بارىدىكەن، چىرايى سۇرلۇك تۇس ئالىدىكەن. ئادەمنىڭ ئالدىغا كەلگەندە قەدەملىرىنى بىردىنلا توختىتىپ، پىلاشنىڭ ئالدىنى ئاچىدىكەن ـ دە، ئۆزىنىڭ... يالىڭاچ تېنىنى قىلچىمۇ ئايانماستىن كۆز ـ كۆز قىلىدىكەن. بۇ ئىش بىرنەچچە سېكۇنت داۋاملاشقاندىن كېيىن، ئۇ يەنە ئۆزىنى يۆگەپ، زۇۋانىمۇ سۇرمەستىن، چىرايىنى ئۆزگەرتمەستىن

قورقمىندىن ياغاچتەك قېتىپ قالغان تاماشىبىنىنىڭ ئالدىدىن كېتىپ قالمىدىكەن، بەئەينى «هاملېت» تىكى ئەرۋاھقا ئوخشاش، مەيلى ئەر، مەيلى ئايال ۋە ياكى كىچىك بالا بولسۇن، ھەممىسىگە شۇنداق قىلمىدىكەن، ئۇنىڭ بارلىق خۇشاللىقى مۇشۇ ئىشقىلا مەركەزلەشكەنىكەن. قىلچە تەييارلىقسىز تۇرغان بىر ئادەمنىڭ ئالدىغا كېلىدىكەن ـ دە، تىلىنى چىقىرىپ ئۇ ئادەمنى بەكلا قورقۇتۇۋېتىدىكەن ۋە بۇنىڭدىنمۇ خۇشاللىق تاپىدىكەن. «قورقمىندىن چەكچىيىپ قېلىش» دېگەن بۇ سۆز قانداق ئىكەن؟ مەن بۇرۇن بۇ گەپنى سىلەرنىڭ بىر ھازىرقى زامان يازغۇچىڭلارنىڭ ئەسىرىدە كۆرگەنىدىم.

ـــ ھىم، ئۇ دېگەن ساراڭ، لېكىن سىز...

ـــ مېنىڭ ئەس ـ ھوشۇم جايىدىمۇ؟

ـــ ھەئە.

كىنەز قاقاھلاپ كۈلۈۋەتتى.

ـــ توغرا دېدىڭىز، قەدىرلىكىم، ـــ ئۇنىڭ چىرايىدىن نومۇسسىزلىق چىقىپ تۇراتتى.

ـــ كىنەز، ـــ دېدىم مەن، ئۇنىڭ نومۇسسىز تەلەتى قاتتىق ئاچچىقىمنى كەلتۈردى، ـــ سىز بىزدىن نەپرەتلىنىسىز، شۇڭا ھازىر ھەممە ئادەم ۋە ھەممە ئىش ئۈچۈن مەندىن ئۆچ ئېلىۋاتىسىز. بۇنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ ئەرزىمەس شۆھرەتپەرەسلىكىڭىزنىڭ كاساپىتى. سىزنىڭ يۈرىكىڭىز نەپرەتكە تولغان. لېكىن، بۇ نەپرەت تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ. بىز سىزنى غەزەپلەندۈرۈپ قويدۇق. ھېلىقى كۈنى كەچتىكى ئىش سىزنى تېخىمۇ خاپا قىلدى. ئەلۋەتتە، ماڭا مەنسىتمەسلىك پوزىتسىيەسى تۇتماقتىن باشقا، تېخىمۇ ئۇنۇملۇك ئۆچ ئېلىش ئۇسۇلىنى تاپالمايسىز. سىز بىز ئۆزئارا ئىشىنىشتە جەزمەن ئەمەل قىلىشقا تېگىشلىك، دائىملىق، زۆرۈر ئەدەپ ـ قائىدىگە پىسەنت قىلمىدىڭىز، مېنىڭ ئالدىمدا ئۆزىڭىزنىڭ قانچىلىك

نومۇسسىز ئىكەنلىكىڭىزنى ئىسپاتلىماقچى. سىز يەتكۈچە سەمىمىيلىك بىلەن، ئويلىمىغان يەردىن ئۆزىڭىزنىڭ ئاشۇ رەزىل ساختا نىقابىڭىزنى يىرتىپ تاشلاش ئارقىلىق، ئەخلاقىي جەھەتتە قانچىلىك رەزىل ئىكەنلىكىڭىزنى ئىسپاتلاپ بەرمەكچى...

— نېمىشقا ماڭا بۇ گەپلەرنى قىلىسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ زەھەرخەندىلىك بىلەن ماڭا قاراپ، — ئۆتكۈرلۈكىڭىزنى بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈنمۇ؟

— سىزنىڭ قانچىلىك ئادەم ئىكەنلىكىڭىزنى چۈشىنىدىغانلىقىمنى ئىسپاتلاش ھەمدە بۇنى سىزگە بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن.

— بۇ قانداق ئەقىل، قەدىرلىكىم؟ ① — دېدى ئۇ گېپىنى داۋام قىلىپ، لېكىن بىردىنلا تەلەپپۇزىنى ئۆزگەرتىپ، باشتىكىدەك خۇشال - خۇرام، تەمكىن ھالدا گەپ باشلىدى، — ھە دېسىلا سۆزۈمنى بۆلۈۋېتىسىز. ھارىقىمىزنى ئىچەيلى، دوستۇم، سىزگە ھاراق قۇيۇپ بېرەي، ئاتايا مەن سىزگە تولىمۇ ئاجايىپ، قىزىقارلىق بىر كەچۈرمىشنى سۆزلەپ بەرمەكچىدىم، خالاس. قىسقىچە سۆزلەپ بېرەي. مەن بۇرۇن بىر خېنىم بىلەن تونۇشقان، يىگىرمە يەتتە - يىگىرمە سەككىز ياشلاردىكى ساھىبجامال ئىدى. كۆكسىگە، بوي - بەستىگە گەپ كەتمەيتتى. كۆزلىرى بۇركۇتنىڭكىدەك ئۆتكۈر بولۇپ، سۇرلۇك دەپ ئېيتىش مۇمكىن. ئۇنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشى سۇرلۇك بولۇپ، ئادەم يېقىنلىشىشقا پېتىنالمايتتى. ھەممە ئادەم ئۇنىڭغا قاپىقىدىن قار يېغىپ تۇرىدىغان، دەپ باھا بېرىشەتتى، ئۇنىڭ تەكەببۇر، سۇرلۇك تۇرقىنى كۆرگەن ئادەم ئارقىسىغا داجىماي قالمايتتى، راستلا كىشى قورقۇسى كەلگۈدەك سۇرى بار ئىدى. ئۇ شالاق ئادەملەرنى جازالايتتى. باشقا ئايالارنىڭ زىغىرچىلىك ئاجىزلىقىنى تۇتۇۋالسا، ھەرگىزمۇ رەھىم قىلمايتتى. بۇ

---

① ئەسلىي تېكستى فىرانسۇزچە.

توپتىكىلەرنىڭ ئارىسىدا ئۇنىڭ تەسىر كۈچى زور ئىدى. ھاكاۋۇرلۇقتا چېكىگە يەتكەن، قورقۇنچلۇق ئەخلاق ئۆلچىمىگە ئىگە مومايلارمۇ ئۇنى ھۆرمەتلەشكە، ئۇنىڭغا ياخشىچاق بولۇشقا مەجبۇر ئىدى. ئۇ باشقىلارغا بەئەينى ئوتتۇرا ئەسىردىكى مونا ستىرنىڭ باشلىقلىرىدەك رەھىمسىز ئىدى. ياش ئايالىلار ئۇنىڭ نەزىرىگە چۈشۈپ قالسا، كايىشلىرىنى ئاڭلاپ قالسا لاغىلداپ تىترەپ كېتەتتى. ئۇنىڭ بىر ئېغىز باھاسى، بىرەر بېشارىتى بىر ئادەمنىڭ نام ـ شەرىپىنى نابۇت قىلىۋېتەتتى ـــ جەمئىيەتتە ئۇ مانا شۇنداق ئورۇنغا ئىگە ئىدى ـــ ھەتتا ئەرلەرمۇ ئۇنىڭدىن ئەيمىنەتتى. كېيىن ئۇ ناھايىتى بىر دىنىي مەزھەپكە قاتناشتى. ئەلۋەتتە، بۇ مەزھەپمۇ ئارزۇ ـ ھەۋەستىن خالىي، مۇقەددەس ئىدى... لېكىن قانداق بولدى دېمەمسىز؟ ئەمەلىيەتتە، ئۇ باشقا ھەرقانداق شاللاق ئايالدىنمۇ شاللاق ئىدى. مەن ئۇنىڭ ئىشەنچىگە مۇيەسسەر بولدۇم. قىسقىسى، مەن ئۇنىڭ يوشۇرۇن، سىرلىق ئاشنىسى ئىدىم. بىزنىڭ ئۇچرىشىشلىرىمىز تولىمۇ ئەپچىل، ئاقىلانە ئورۇنلاشتۇرۇلاتتى، ھەتتا ئۇنىڭ ئۆيىدىكىلەرمۇ قىلچە گۇمانلانمايتتى. فىرانسىيەلىك چىرايلىق دېدىكىلا ئۇنىڭ بارلىق سىرىنى بىلەتتى. لېكىن، ئۇ دېدەك ئىشەنچلىك ئىدى. بۇنداق شاللاقلىقنىڭ سىرلىق تۈيغۇسى ۋە نومۇسسىز، ساختا دۇرۇسلۇقى كىشىنى تېخىمۇ جەلپ قىلاتتى، كىشىنىڭ ئەس ـ ھوشىنى قويمايتتى. بۇ خىل شەھۋانىيلىقنىڭ روشەن ئالاھىدىلىكى، گىراف خانىمنىڭ جەمئىيەتتە قالتىس، مۇقەددەس، چېقىلغىلى بولمايدۇ دەپ تەرغىب قىلىنغان ھەممە نەرسىسى مەسخىرىگە ئۇچرىدى، يەنە ئىبلىسنىڭكىدەك ئەسەبىي كۈلكىسى ھەمدە چېقىلغىلى بولمايدىغان بارلىق نەرسىلىرى خالىغانچە ئاياغ ئاستى قىلىندى ـــ يەنە كېلىپ بۇ ئىشلار قىلچە تەپ تارتماستىن، ھەتتا ئۇياتسىزلارچە قىلىنغانىدى، كاللىسى قىزىپ كەتكەنلەرمۇ بۇنداق بىشەم ئادەملەرنىڭ بولىدىغانلىقىنى زادىلا تەسەۋۋۇر قىلالمايتتى. شۇنداق، ئۇ ئالۋاستىنىڭ ئۆزىلا

ئىدى. لېكىن، بۇ ئالۋاستىدا ئادەمنىڭ ئەقىل - ھوشىنى لال قىلىدىغان، تاقابىل تۇرۇپ بولمايدىغان سېھرىي قۇدرەت بار ئىدى. ھازىرمۇ ئۇنى ئويلىساملا قاتتىق ھاياجانلىنىپ كېتىمەن. بۇنداق خۇشاللىق چېكىگە يەتكەن چاغدا، ئۇ بىردىنلا ئەسەبىيلەرچە توختىماي كۈلەتتى. مەن ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇنداق قىلىدىغانلىقىنى چۈشىنەتتىم، تامامەن چۈشىنەتتىم، شۇنىڭ بىلەن مەنمۇ ئەسەبىيلەرچە كۈلۈپ كېتەتتىم... ھازىر شۇ چاغدىكى ئەھۋاللارنى ئەسلىسەم، ھاياجاندىن ئۆزۈمنى باسالمايۋاتقانلىقىمنى، گەرچە بۇ ئىشلارغا كۆپ يىللار بولغان بولسىمۇ. بىر يىلدىن كېيىن ئۇ مېنى تاشلىۋەتتى. ئۇنىڭدىن ئۆچ ئېلىش نىيىتىگە كەلگەن بولساممۇ، قولۇمدىن كەلمىدى. ھەي، ماڭا كىممۇ ئىشىنىدۇ؟ مەن قانداق ئادەم؟ سىز قانداق قارايسىز، ياش دوستۇم؟

— تۈۋفى، نومۇسسىز ! — دەپ جاۋاب بەردىم ئۇنىڭ ئىقرارىنى سەسكىنىش ئىچىدە ئاڭلاپ بولۇپ.

— ناۋادا مۇشۇنداق جاۋاب بەرمىگەن بولسىڭىز، مېنىڭ ياش دوستۇم بولماي قالاتتىڭىز! شۇنداق دەيدىغانلىقىڭىزنى بىلەتتىم، ھا - ھا - ھا ! ئالدىراپ كەتمەڭ، دوستۇم، نەزەر - دائىرىڭىز يەنە بىرئاز ئېچىلسۇن، شۇ چاغدا چۈشىنىپ قالىسىز، لېكىن ھازىر سىزگە تېشى پال - پال، ئىچى غال - غال نەرسىلەر كېرەك. ياق، بۇنداق گەپنى قىلىسىڭىز شائىرغا ئوخشىمايۋاتقاندەكەنسىز، لېكىن ھېلىقى ئايال تۇرمۇشنى تېخىمۇ چۈشىنەتتى، تۇرمۇشتىن لەززەتلىنىشكە ماھىر ئىدى.

— ئەمىسە، نېمە ئۈچۈن ھايۋاندەك قىلىقلارنى قىلىدۇ؟

— ھايۋاندەك قىلىق دېگەن نېمە ئۇ؟

— ھېلىقى ئايالنىڭ سىز بىلەن قىلغان ئىشلىرىچۇ.

— ھىم، بۇنى ھايۋاندەك قىلىق دېگىنىڭىزدىن قارىغاندا، سىز تېخى مۇستەقىل ئادەم بولالمايدىكەنسىز، باشقىلار بۇرنىڭىزدىن يېتىلىمىسە ماڭالمايدىكەنسىز، ئەلۋەتتە، مۇستەقىل-

لىقنىڭ پۈتۈنلەي ئەكس تەرەپلەردە ئىپادىلىنىدىغانلىقىنىمۇ ئېتىراپ قىلىمەن. لېكىن... بىز گەپنىڭ پوسكاللىسىنى قىلىشايلى، دوستۇم... ئېتىراپ قىلىشىڭىز كېرەككى، بۇنىڭ ھەممىسى ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۈگەنلىك بولىدۇ.

— ئۇنداقتا نېمە ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۈگەنلىك بولمايدۇ؟

— ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۈگەنلىك ئەمەس — ھەممە نەرسە مەن ئۇچۇن، پۈتكۈل دۇنيا مەن ئۇچۇن يارالغان. گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، دوستۇم، قەتئىي ئىشىنىمەنكى، بۇ دۇنيادا ناھايىتى ياخشى ياشىغىلى بولىدۇ. بۇ ھەممىدىن ياخشى ئېتىقاد، چۈنكى بۇنداق ئېتىقاد بولمايدىكەن، ھەتتا يامان كۈنلەرنىمۇ ئۆتكۈزگىلى بولمايدۇ، زەھەر ئېچىپ ئۆلۈۋېلىشتىن باشقا ئامال يوق. ئاڭلىسام، بىر سارايڭ شۇنداق قىپتۇ. ئۇ سەپسەتە سۆزلەپ ھەممىنى، ھەممە نەرسىنى نابۇت قىپتۇ، ھەتتا ئىنسانىيەتنىڭ نورمال، تەبىئىي، مۇۋاپىق بولغان بارلىق مەجبۇرىيەتلىرىنىمۇ نابۇت قىلىپ، ئاخىرىدا ھېچنېمىسى يوق ئەھۋالغا چۈشۈپ قاپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇ تۇرمۇشتا ئەڭ گۇزەل نەرسە سىيانىد كىسلاتاسى[1] دەپ جار سالىتۇ. سىز بۇنى ھاملېتنىڭ ئىدىيەسى، غەزەپلەنگەن ئۇمىدسىزلىك، دېيىشىڭىز مۇمكىن. قىسقىسى، بۇ بىز تەسەۋۋۇر قىلالمايدىغان، كىشىنى ئارقىسىغا داجىشقا مەجبۇر قىلىدىغان نەرسە. ۋاھالەنكى، سىز شائىر، مەن بولسام چاكىنا ئادەم. مېنىڭچە، شەيئىلەرگە مۇئامىلە قىلغاندا، ئەڭ ئاددىي، ئەمەلىي نۇقتىئىنەزەر قوللىنىش كېرەك. ئۆزۈمنى مىسالغا ئالسام، بارلىق ئاسارەتلەردىن ۋە مەجبۇرىيەتلەردىن ئاللىقاچان قۇتۇلغانمەن، ئۆزۈمگە پايدىلىق مەجبۇرىيەتلەرنىلا ئۇستۇمگە ئېلىشنى خالايمەن. سىز ئەلۋەتتە شەيئىلەرگە بۇنداق مۇئامىلە قىلمايسىز. ئىككى پۈتىڭىز كىشەنلەنگەن، ھەۋىسىڭىز بىنورمال، سىزنىڭ كۆڭۈل بۆلىدىغىنىڭىز غايە، ئەخلاق،

[1] بىر خىل ئۆتكۈر زەھەر.

دوستۇم. مەن تەلمىتىزنى قوبۇل قىلىشنى خالايمەن، لېكىن ئىنسانىيەتنىڭ بارلىق ئەخلاقىنىڭ دەل چېكىدىن ئاشقان مەنپەئەتپەرەسلىك ئۇستىگە قۇرۇلغانلىقى ماڭا ئايان بولسا، بۇنىڭغا نېمە ئامال؟ مەلۇم بىر ئىشتا ئىپادىلەنگەن خۇلق - مىجەزى قانچىكى ئېسىل بولسا، ئۇنىڭ ئۆز كۆمىچىگىلا چوغ تارتىش تەرىكىبى شۇنچە يۇقىرى بولىدۇ. ئۆزىنى سۆيۈش — مەن ئېتىراپ قىلىدىغان بىردىنبىر مىزان. ھاياتنىڭ ئۆزى تاۋار سودىسى. پۇلنى ئىسراپ قىلىشقا بولمايدۇ. دوست - بۇرادەرلىرىڭىزنى مېھمان قىلىشقا پۇل خەجلىشىڭىز كېرەك، شۇنداق قىلغاندا، ئۇلارغا بولغان بارلىق جاۋابكارلىقىنى زىممىڭىزگە ئېلىپ بولغان بولىسىز. مانا بۇ مېنىڭ ئەخلاق ئۆلچىمىم، ئەگەر بىلمىسەم بولمايدۇ دېسىڭىز، ئۇنداقتا مەنمۇ ئوچۇقىنى ئېيتاي. مېنىڭچە، دوست - بۇرادەرلىرىڭىزگە پۇل بۇزماڭ، ئامال قىلىپ ئۇلارنى بىكارغا ئىشلىتىڭ. مېنىڭ غايەم يوق، بولۇشنىمۇ ئارزۇ قىلمايمەن، شۇڭا ئۇنىڭدىن قايغۇرۇشۇمنىڭ زۆرۇرىيىتى يوق، غايە بولمىغان تەقدىردىمۇ، ئادەم بۇ دۇنيادا خۇشال - خۇرام ياشىيالايدۇ... ئاددىي قىلىپ ئېيتقاندا، مەن ئۆز تۇرمۇشۇمدا سىيانىد كىسلاتاسىنىڭ بولمىغانلىقىدىن ناھايىتى خۇشالمەن. چۇنكى، مۇبادا مەن سەل رەھىمدىل بولسام ياكى مەندە ئۇ بولمىسا بولمايدىغان بولسا، خۇددى ھېلىقى كالۋا پەيلاسوپ (ئۇ چوقۇم گېرمانىيەلىك) قا ئوخشاش بولۇپ قالىمەن. ياق ! تۇرمۇشتا گۇزەل نەرسىلەر ناھايىتى كۆپ ! مەن نام - ئاتاق، ئەمەل - مەنسەپ ۋە ئېگىز بىنالارنى سۆيىمەن، كۆپ دو تىكىشنى (مەن قارتا ئويناشنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىمەن) ياخشى كۆرىمەن. لېكىن، مۇھىمى، ئەڭ مۇھىمى — ئايال، تېتىپ باقىدىغان ھەر خىل ئايالار. مەن يوشۇرۇن مۇھەببەتلىشىشنى ياخشى كۆرىمەن. قانچىكى ئاجايىپ - غارايىب بولسا، قانچىكى ئۆزگىچە بولسا شۇنچە ياخشى، ھەتتا خىلمۇخىل ئايالار بىلەن ئۇچرىشىش تۇپەيلى،

ئازراق پاسكىنا كېسەل يوقتۇرۇۋالسامۇ مەيلى، ھا ـ ھا ـ ھا ! چىرايىڭىزدىن شۇ تاپتا مېنى قانچىلىك كەمسىتىۋاتقانلىقىڭىز چىقىپ تۇرۇپتۇ.

ـــ توغرا دېدىڭىز، ـــ دېدىم مەن.

ـــ سىزنىڭ توغرىمۇ دەيلى، لېكىن نېمىلا دېگەنبىلەن پاسكىنا كېسەل سىيانىد كىسلاتاسىدىن ياخشى، شۇنداقمۇ؟

ـــ ياق، سىيانىد كىسلاتاسىغا يەتمەيدۇ.

ـــ «شۇنداقمۇ» دەپ قەستەن سوراشتىن مەقسىتىم، جاۋابىڭىزنى ئاڭلاپ بېقىش ئىدى. سىزنىڭ شۇنداق دەيدىغانلىقىڭىزنى بۇرۇنلا بىلەتتىم. ياق، دوستۇم، مۇبادا باشقىلارنى ھەقىقىي سۆيسىڭىز، ئۇنداقتا بارلىق ئەقىللىك كىشىلەرنىڭ ماڭا ئوخشاش ھەۋەسته بولۇشىنى، ھەتتا ئۇلارنىڭ ئازراق پاسكىنا كېسەل يوقتۇرۇۋېلىشىنى ئۈمىد قىلىڭ. بولمىسا بۇ دۇنيادىكى ئەقىللىك كىشىلەرگە چىقىش يولى قالمايدۇ، ھايات قالىدىغىنى ساراڭلارلا بولىدۇ. ئۇ چاغدا ئۇلارنىڭ تەلىيى ئوڭىدىن كېلىدۇ ! ھازىر «ساراڭ بەختلىك» دېگەن تەمسىل بار، ساراڭ بىلەن بىللە ياشاش ھەمدە ئۇلارنى ناھايىتى ياخشى، دېيىشنىڭ ئادەمنى ئەڭ خۇشال قىلىدىغان ئىش ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز، مېنى ئۆز پىكرىدە چىڭ تۇرۇۋالىدىكەن، كونا قائىدە ـ يوسۇنلارغا ئېسىلىۋالىدىكەن، نام ـ مەنپەئەت قوغلىشىدىكەن، دەپ قاراڭ، بۇنىڭدىكى سەۋەب، مەن ئۆزۈمنىڭ بىر مەنىسىز جەمئىيەتتە ياشاۋاتقانلىقىمنى چۈشىنىمەن. لېكىن، ھازىر خېلى راھەت ياشاۋاتىمەن، شۇڭا ئېقىنغا ئەگىشىپ كېتىۋېرىمەن، شۇنداقلا ئۆزۈمنىڭ ئونىڭ قەتئىي ھمايىچىسى ئىكەنلىكىمنى بىلدۇرۇپ قويىمەن، لېكىن پۈرسەت پىشىپ يېتىلگەن ھامان بىرىنچى بولۇپ ئونىڭغا ئاسىلىق قىلىمەن، سىلەرنىڭ يېڭى ئىدىيەڭلارمۇ ماڭا بەش قولدەك ئايان، مەن ئۇ نەرسىلەردىن ئەسەبىيلەشمەيمەن، ئەسەبىيلىشىشكىمۇ ئەرزىمەيدۇ. مەن ئەزەلدىن ھەرقانداق بىر ئىش ئۈچۈن ئۈيالغان

ئەمەس. ماڭا پايدىلىقلا بولىدىكەن، ھەرقانداق نەرسىنى ھمايە قىلىمەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە ماڭا ئوخشاش ئادەملەر سامانەك تولا، بىز ھەقىقەتەن ناھايىتى ياخشى ياشاۋاتىمىز. دۇنيادىكى ھەممە نەرسە نابۇت بولىدۇ، پەقەت بىزلا مەڭگۈلۈك بولۇپ قالىمىز. ئاسمان - زېمىن پەيدا بولغاندىن تارتىپلا بىز بار ئىدۇق. پۈتكۈل ئاسمان - زېمىن سۇغا غەرق بولۇشى مۇمكىن، لېكىن بىز لەيلەپ چىقىمىز، يەنە كېلىپ ئەڭ ئۈستىدە ئۇزۇپ يۈرىمىز. كېيىن كەلگەندە دەۋېتەي، بىزدەك ئادەملەرنىڭ ھاياتىي كۇچى نېمىدېگەن يۇكسەك - ھە! ھاياتىي كۈچىمىزنىڭ يۇكسەكلىكى سىزنى چۆچۈتكەن بولۇشى مۇمكىن. دېمەك، خۇدا بىزگە ھاميلىق قىلىۋاتىدۇ. ھى - ھى - ھى! مەن چوقۇم توقسان ياشقا كىرىمەن، مەن ئۆلۈمدىن بىزار، مەن ئۆلۈمدىن قورقمەن. ئادەمنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ! بۇلارنى دەپ نېمە قىلاي! ھەممە ئەيىب زەھەر ئىچىپ ئۆلۈۋالغان ھېلىقى پەيلاسوپتا، شۇنچە كۆپ سۆزلىشىمگە سەۋەب بولغان شۇ. ئىشىنى قىلسۇن ئۇ پەيلاسوپ! ھاراق ئىچەيلى، دوستۇم [1]! بىز ئەسلىدە چىرايلىق ئايالىلار ئۈستىدە سۆزلىشۋاتاتتۇق... قەيەرگە بارىسىز؟

— مەن ماڭاي، سىزمۇ...

— بولدىلا، بولدىلا! مەن سىزگە ئىچ - قارنىمنى تۆكۈپ بەرسەم، سىز ئۇنى دوستلۇقنىڭ روشەن ئىپادىسى، دەپ قارىمايۋاتىسىز. ھى - ھى - ھى! سىزدە ھېسسىيات دېگەن نەرسە يوق ئىكەن، شائىرىم، يەنە بىردەم تەخىر قىلىڭ. مېنىڭ يەنە بىر بوتۇلكا ئىچكۈم بار...

— ئۇچىنچى بوتۇلكىنىمۇ؟

— ھەئە، ئەخلاق مەسىلىسىگە كەلسەك، يېگىت (مېنىڭ مۇشۇنداق شېرىن ئىبارە بىلەن ئاتىشىمغا قوشۇلمىسىز، كىم

---

① ئەسلىي تېكىستى فىرانسۇزچە.

بىلمدۇ، مېنىڭ مەسلىھەتىم كۈنلەرنىڭ بىرسىدە سىزگە ئەسقېتىپ قالامدۇ تېخى)... قىسقىسى، يىگىت، ئەخلاق توغرىسىدا مەن سىزگە: «ئەخلاقىي جەھەتتە قانچىكى ئالىيجاناب ئادەم، شۇنچىكى نەپسانىيەتچى كېلىدۇ» دېگەنىدىم. مۇشۇ تېمىدا سىزگە ئىنتايىن قىزىقارلىق بىر لەتىپە سۆزلەپ بەرمەكچى. بىر قېتىم مەن بىر قىزغا ئاشىق بولۇپ قالدىم. ئۇنىڭغا چىن يۈرىكىمدىن كۆيۈپ قالدىم. ئۇ مېنى دەپ زور قۇربانلارنى بەردى...

— سىز روزغارىنى قۇرۇتۇۋەتكەن ھېلىقى قىزمۇ؟

كىنەز قاتتىق چۆچۈگەن ھالدا قان تولغان كۆزلىرىنى ماڭا مىختەك تىكتى، ئۇنىڭ چىرايىدىن ھەيرانلىق ۋە غەزەپ چىقىپ تۇراتتى.

— توختاپ تۇرۇڭ، — دېدى ئۇ ئۆزىگە سۆزلەۋاتقاندەك، — توختاپ تۇرۇڭ، ئويلاپ باقاي، مەست بولۇپ قاپتىمەن، يادىمغا ئالالمايۋاتىمەن.

كىنەز گەپتىن توختاپ قالدى، كۆزلىرى بۇرۇنقىدەكلا زەھەرخەندىلىك بىلەن ماڭا قادىلىپ تۇراتتى. مېنىڭ كېتىشىمدىن ئەنسىرىگەندەك، بىر قولىنى مېنىڭ قولۇمغا قويۇۋالدى. ئىشىنىمەنكى، شۇ تاپتا ئۇ ھېچكىم بىلمەيدىغان بۇ ئىشنى قانداق بىلىپ قالغانلىقىمنى، خەۋپ - خەتەرنىڭ بار - يوقلۇقىنى ئويلاۋاتاتتى، قىياس قىلىۋاتاتتى. شۇ تەرىقىدە بىر مىنۇت ئۆتتى. بىردىنلا چىرايى ئۆزگىرىپ، كۆزلىرىدە يېڭىباشتىن بۇرۇنقىدەك مەسخىرىلىك، مەستخۇشلۇق پەيدا بولدى. ئۇ قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى.

— ھا - ھا - ھا ! سىزنىڭ تاللېيراد① تىن ھېچقانداق پەرقىڭىز يوق ئىكەن ! ئەينى چاغدا ئۇ ھەقىقەتەن بۇرنۇمنى نوقۇپ تۇرۇپ، مال - مۈلكۈمنى بۇلاپ كەتتىڭ، دەپ ئاغزىغا

① تاللېيراد (1754 — 1838) — فىرانسىيەنىڭ پىرىنسىپسىز، ھىيلىگەر، ئەمما يىراقنى كۆرەر سىياسىيونى ۋە دىپلوماتى،

كەلگەنچە تىللىغانىدى، لېكىن مەن راستلا گۇناھسىز - دە ! ئۇ شۇنداق دەھشەت، چىرقىراق ئاۋازدا تىللاپ كەتتى. ئۇ راستلا سارىق بولۇپ قالغانىدى... گەپ قىلغاندا ئۆزىنى تۇتۇۋالالمايتتى. سىز بىرنېمە دەپ بېقىڭ. بىرىنچىدىن، ئاباياسىز دېگەندەك مەن ئۇنىڭ مال - مۈلكىنى بۇلاپ كەتمىدىم. ئۆزى ماڭا سوۋغا قىلغان، شۇڭا ئۇ پۇل مېنىڭ. ھىم، ئالايلۇق، سىز ھازىر بۇ چىرايلىق فىراكىڭىزنى ماڭا سوۋغا قىلدىڭىز (بۇ گەپنى قىلغاندا، ئۇ مېنىڭ كونا، بىردىنبىر فىراكىمغا قاراپ قويدى، بۇ فىراكىنى ماشىنىچى ئىۋان سىكورنىياكىن ئۈچ يىلنىڭ ئالدىدا تىكىپ بەرگەنىدى)، مەنمۇ رەھمەت ئېيتتىم، بىر يىلدىن كېيىن مەن بىلەن تاسادىپىي ئۇرۇشۇپ قېلىپ، ئۇنى قايتۇرۇۋالماقچى بولدىڭىز، لېكىن مەن فىراكىنى كىيىپ يىرتىۋەتتىم. بۇنىڭدا قانداق بولدۇ. مۇشۇنداق بولىدىغانلىقىنى بىلگەن ئادەم نېمىشقا بېرىسىز؟ ئىككىنچىدىن، ھازىرچە پۇل مېنىڭ بولسىمۇ، لېكىن ئاخىر قايتۇرىمەن. ئۆزىڭىزگىمۇ مەلۇم، ئۇنچىۋالا كۆپ پۇلنى نەدىن تاپىمەن؟ مۇھىمى، مەن ھازىر پادىچى غەزىلدەك خام خىيال ۋە شىللېرچە مىجەزگە چىداپ تۇرالمايمەن. بۇ نۇقتىنى سىزگە دېگەنىدىم. قارىڭ، مانا بۇ ھەممە ئىشنىڭ يىلتىزى، ئۇنىڭ ئالدىمدا قانداق قىياپەتكە كىرىپ قالغانلىقىنى، پۇلنى ماڭا بەرگەنلىكى توغرۇلۇق تۇۋلاپ كەتكەنلىكىنى (بىراق ئۇ پۇل ئاللىقاچان مېنىڭ بولغان) تەسەۋۋۇر قىلالمايسىز. مەن غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ كەتتىم. لېكىن، شۇ ئانلا كۆز ئالدىمدىكى ۋەزىيەتنى توغرا مۆلچەرلىدىم، چۈنكى مەن ئەزەلدىن بىپەرۋالىق قىلمايمەن. ناۋادا پۇلنى ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ بەرسەم، ئەكسىچە ئۇ تېخىمۇ بەختسىز بولۇپ قېلىشى مۇمكىن، دەپ ئويلىدىم. چۈنكى، بۇنداق قىلغاندا، ئۇ مېنىڭ كاساپىتىمدىن بەختسىزلىككە ئۇچراشنىڭ تەمىنى تېتىپ كۆرۈش پۇرستىدىن مەھرۇم بولاتتى. ماڭا ئىشىنىڭ، دوستۇم. بۇنداق بەختسىزلىك تۇيغۇسى كىشىگە

يۇكسەك شادلىقنى ھېس قىلدۇرىدۇ. چۈنكى، بۇ پۇرسەتتە ئۇ ئۆزىنىڭ چەكسىز توغرىلىقىنى، پەزىلىتىنىڭ ئالىيجانابلىقىنى ھېس قىلىدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ ئۆزىنى ئالدىغان ئادەمنى لۇكچەك، دەپ تىللاشقا تامامەن ھەقلىق. شۇبھىسىزكى، شىللىرچە شەخسىلەرنىڭ ۋۇجۇدىدا نەپرەت ئىچىدىن شادلىق پەيدا قىلىدىغان مىسال كۆپ ئۇچرايدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ ھېچ نەرسىسى بولماسلىقى مۇمكىن. لېكىن، ئۇنىڭ بەختلىك بولىدىغانلىقىغا چوڭقۇر ئىشىنىمەن. مەن ئۇنىڭ بەختىنى تارتىۋېلىشنى خالىمايمەن، شۇڭا پۇلنى قايتۇرۇپ بەرمىدىم. بۇ دەل مىزانىمنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلايدۇ: ئادەمنىڭ ئالىيجاناب پەزىلىتى قانچە دەبدەبىلىك بولغانسېرى، ئۇنىڭغا يوشۇرۇنغان ئەڭ رەزىل مەنپەئەتپەرەسلىك شۇنچە كۆپ بولىدۇ... ئەجەبا، يەنە چۈشەنمىدىڭىزمۇ؟ لېكىن... سىز پۇرسەت تېپىپ كوكۇلامنى تۇتۇۋېلىپ مېنى مازاق قىلماقچى، ھا ـ ھا ـ ھا!... ھېم، مېنىڭ كوكۇلامنى تۇتۇۋالماقچى بولغانلىقىڭىزنى تەن ئالامسىز؟... ھەي، تاللېيراد!

ـــ خەير ـ خوش! ـــ دېدىم مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ.

ـــ توختاپ تۇرۇڭ، ئىككى ئېغىز گېپىم قالدى، ـــ دەپ توۋلىدى ئۇ، ئۇنىڭ بۇرۇنقى يىرگىنچلىك تەلەتى شۇ ئان جىددىي تۇس ئالدى، ـــ گېپىم تۈگىسۇن. دېگەنلىرىمنىڭ ئىچىدىن، مېنىڭ ھەرقانداق ئادەم ئۇچۇن ئۆز مەنپەئەتىمدىن ۋاز كەچمەيدىغانلىقىمنى ئېنىق كۆرۇشىڭىز (مېنىڭچە، ئۆزىڭىزمۇ چۈشىنىسىز) كېرەك. مەن پۇلغا ئامراق، مەن پۇلغا موھتاج، كاتېرىنا فېدوروۋنانىڭ كۆپ پۇلى بار، ئۇنىڭ دادىسى ئون يىل ھاراق بېجى يىغدى. ئۇنىڭ ئۇچ مىليون رۇبلىلىق مال ـ مۈلكى بار، مۇشۇ ئۇچ مىليوننى قولغا چۈشۈرگۈم كېلىدۇ. ئالىيوشا بىلەن كاتيە خۇدا قوشقان بىر جۈپلەر، بۇ يېرى ماڭا ياقىدۇ، شۇڭا مەن بارلىق ئامال ـ چارىلەر بىلەن ئۇلارنىڭ تېزرەك توي قىلىشىنى ئارزۇ قىلىمەن. قانچە تېز بولسا شۇنچە ياخشى. يەنە ئىككى ـ ئۇچ ھەپتىدىن كېيىن گىراف خانىم بىلەن كاتيە سەھرالغا بارىدىغانلىقىنى ئېلان قىلىدۇ. ئۇ چاغدا مەن ئۇلارغا قوشۇلىمەن. ئۇ چاغدا ئۇلار مېنى ئۆزىنىڭ ئادىمى دەپ قارايدۇ. ئۇ چاغدا مەن ئۇلارنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشىمەن

مدۇ. ئالیوشا ئۇلارغا ھەمراھ بولۇپ بېرىشى كېرەك. ناتالىيە نىكولايېۋناغا يەتكۈزۈپ قويۇڭ: پادىچى غەزىلىدەك خام خىيالدا بولمىسۇن، شىللېرچە مىجەزدە تېخىمۇ بولمىسۇن، مەن بىلەن قارشىلىشىمەن دەپ خام خىيال ئەيلىمىسۇن. مەن تاش يۈرەك، ئۆچ ئېلىشقا ئامراق ئادەم، ئۆز مەنپەئەتىمنى قوغدايمەن. ئۇنىڭ-دىن قورقمايمەن، ھەممە ئىش مېنىڭ مۇددىئايىم بويىچە ماڭىدۇ، شۇڭا ھازىر ئۇنىڭ سەمىگە سېلىپ قويۇۋاتمەن. بۇ ئۇنى ئويلە-غانلىقىم. ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويۇڭ، ئېھتىيات قىلسۇن، ئەخمەق-لىق قىلمىسۇن، ياخشىسى ئەقىللىكرەك بولسۇن، بولمىسا زىيان تارتىدۇ، ئېغىر زىيان تارتىدۇ. مەن ئۇنى سوتقا تارتمىدىم، مۇشۇنىڭ ئۈچۈنلا ئۇ ماڭا ھەشقاللا ئېيتسا بولىدۇ. سىزگە مەلۇم، شائىرىم، قانۇن ئائىلىنىڭ خاتىرجەملىكىنى قوغدايدۇ، قانۇن ئوغۇلنىڭ ئاتىغا بويسۇنۇشىنى كاپالەتلەندۈرىدۇ، قانۇن پەرزەنتلەرنى ئاتا ـ ئانىسىغا بولغان مۇقەددەس مەسئۇلىيەتنى زىممىسىگە ئېلىشنى رەت قىلىشقا قۇتراتقان كىشىلەرنى ياقتۇرمايدۇ. سىزمۇ ئويلاپ كۆرۈڭ، مېنىڭ تونۇش ـ بىلىش-لىرىم كۆپ، لېكىن ئۇنىڭ نېمىسى بار... ئەجەبا، سىز مېنىڭ ئۇنىڭغا قانداق تاقابىل تۇرىدىغانلىقىمنى بىلمەمسىز؟... بىراق، مەن ئۇنداق قىلمىدىم، چۈنكى ئۇ ھازىرچە ئەقىل ـ ھوشىنى يوقاتمىدى. خاتىرىڭىزنى جەم قىلىڭ: يېرىم يىلدىن بۇيان ئۇلارنىڭ ھەربىر دەقىقىدىكى ھەرىكىتى ئۆتكۈر كۆزلەردىن نېرى بولالمىدى، يىگىنىدەك ئىشلارمۇ مېنىڭ قولاقلىرىمدىن قېچىپ كېتەلمىدى. شۇڭا، مەن ئالیوشانىڭ ئۇنى تاشلىۋېتىشىنى سەۋرچانلىق بىلەن كۈتۈۋاتىمەن، يەنە كېلىپ بۇ كۈن يېقىنلاپ كېلىۋاتىدۇ، بۇ ئالیوشا ئۈچۈن ئېيتقاندا ئىچ پۇشۇقىنى چىقى-رىدىغان بەلەن پۈرسەت. ئۇنىڭ نەزىرىدە مەن ھېلىمۇ مېھرىبان ئاتا، مېنىڭ ئۈمىد قىلىدىغىنىمۇ شۇ، ھا ـ ھا ـ ھا ! ھېلىمۇ ئېسىمدە، ھېلىقى كۈنى كەچتە مەن ئۇنى قالتىس ماختىدىم، ئالیوشاغا تەگمەيمەن دەيدىغان ئويىنىڭ نەقەدەر ئالیجانابلىقى، نەقەدەر شەخسىيەتسىزلىكىنى تىلغا ئالدىم. ئۇنىڭ قانداقلارچە

تېگىدىغانلىقىنى بەكمۇ بىلگۈم بار. مېنىڭ شۇ كەچتىكى زىيا-رەتتىمگە كەلسەك، ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتىنى ئاخىرلاشتۇرىدىغان پۇرسەت يېتىپ كەلگەنىدى. بۇ ئىشلارنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ باققۇم، بىۋاستە ھېس قىلغۇم بار ئىدى... بولدى، ئەمدىغۇ رازى بولغانسىز؟ ئېھتىمال، مېنىڭ سىزنى نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە چىللاپ كەلگەنلىكىمنى، سىز بىلەن نېمە ئۈچۈن شۇنچە كۈچەپ ھەپىلىشىدىغانلىقىمنى، پەرۋاسىز ھالدا يۈرىدىكىمنى يېرىپ بېرىدىغانلىقىمنى، بۇنچىۋالا سەمىمىيلىك كۆرسەتمەيلا ھەممىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ كەتكىلى بولىدىغانلىقىنى بىلگۈڭىز كېلىدىغاندۇ، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، — مەن ئۆزۈمنى زورغا تۇتۇۋالدىم، ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىشىمنىڭ ئەمدى ھاجىتى قالمىغانىدى.

— چۈنكى، دوستۇم، مەن سىزنىڭ ھېلىقى ئىككى ئەخمەقتىن ئەقىللىكرەك، كۆزىڭىزنىڭ ئۆتكۈرىرەك ئىكەنلىكىنى بايقىدىم. مەن تۇغرۇلۇق مىش - مىش گەپلەرنى بۇرۇنلا ئاڭلىغان، مېنىڭ قانداق ئادەملىكىمنى بىلگەن، مەن تۇغرۇلۇق ئاللىبۇرۇن تەھلىل يۈرگۈزگەن ۋە قىياس قىلغان بولۇشىڭىز مۇمكىن، لېكىن مەن سىزنىڭ كاللا قاتۇرۇشىڭىزنى خالىمايمەن. شۇڭا، سىزگە ئوچۇقىنى ئېيتىش، سىزگە ئۆزىڭىزنىڭ كىم بىلەن ئالاقە قىلىۋاتقانلىقىڭىزنى ئۇقتۇرۇپ قويۇش نىيىتىگە كەلدىم. ئۆزئارا ئۇچرىشىشتا ئېرىشىلگەن تەسىرات ئەڭ قىممەتلىك. مېنى چۈشىنىڭ، دوستۇم، سىز ئۆزىڭىزنىڭ كىم بىلەن ئالاقە قىلىۋاتقانلىقىڭىزنى بىلىسىز. سىز ئۇنى سۆيىسىز، شۇڭا سىزنىڭ بارلىق ئىقتىدارىڭىز(سىز يەنىلا ئۇنىڭغا تەسىر كۆرسىتەلەيسىز) نى جارى قىلدۇرۇشىڭىزنى، ئۇنى بەزى ئورۇنسىز ئاۋارىچىلىكلەردىن خالىي قىلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. ئۇنداق بولمايدىكەن، كۆڭۈلسىزلىكلەر يۈز بېرىشى مۇمكىن، ماڭا ئىشىنىڭ، چاقچاق قىلىۋاتمايمەن. مېنىڭ سىزگە سەمىمىي مۇئامىلە قىلىۋاتقانلىقىمدىكى ئۇچىنچى سەۋەب شۇكى... (سىز ئەلۋەتتە

پەرەز قىلىپ بولدىڭىز، قەدىرلىكىم) مېنىڭ بۇ ئىشقا لەنەت ئوقۇغۇم كېلىدۇ، يەنە كېلىپ سىزنىڭ ئالدىڭىزدا...

ــ مەقسىتىڭىزگە يەتتىڭىز، ــ دېدىم مەن ھاياجاندىن سەل تىترەپ، ــ مەن قوشۇلدۇم، بۇنىڭدىن سىرت، ماڭا نەپرىتىڭىزنى ياغدۇرىدىغان، بىزگە بولغان كەمسىتىشىڭىزنى نامايان قىلىدىغان ياخشىراق چارىنى ئەمدى تاپالمايسىز، سىز بۇنداق ئوچۇق ـ ئاشكارا ئىقرارنىڭ مېنىڭ ئالدىمدا ئۆزىڭىزنىڭ نام ـ ئابرۇيىنى زىيانغا ئۇچرىتىشىدىن قورقمايلا قالماستىن، ھەتتا سىز نومۇسنىمۇ تامامەن بىلمەيسىز... سىز پىلاش ئارتىۋالغان ھېلىقى سارائغىلا ئوخشايسىز، سىز ماڭا زادىلا ئادەمدەك مۇئامىلە قىلمىدىڭىز.

ــ تاپتىڭىز، ياش دوستۇم، ــ دېدى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، ــ ھەممىنى تاپتىڭىز، ئەدىب بولۇشقا مۇناسىپ ئىكەنسىز. مەن بىزنىڭ دوستانە خوشلىشىشىمىزنى ئۇمىد قىلمەن. يەنە بىر رومكىدىن ئىچىشەيلىمۇ؟

ــ سىز مەست بولۇپ قالدىڭىز، مۇشۇ سەۋەبتىن جاۋاب بەرمەيمەن...

ــ يەنىلا قىسقارتىش، يوشۇرۇش چارىسى ــ سىز ماڭا تېگىشلىك گەپنى قىلمىدىڭىز، ھا ـ ھا ـ ھا! سىزنىڭكىنى مەن تۆلەۋەتسەم، قانداق دەيسىز؟

ــ سىزنى كايىتماي، ئۆزۈم تۆلەيمەن.

ــ بوپتۇ، شۇنداق قىلمايمۇ ئامال يوق. ئىككىمىزنىڭ يولى بىر ئەمەسمۇ؟

ــ سىز بىلەن ماڭمايمەن.

ــ خەير ـ خوش، شائىرىم، مېنى چۈشەنگەن بولسىڭىزلا بولدى...

ئۇ دەلدەڭشىگەن ھالدا مېڭىپ كەتتى، كەينىگە قارىپمۇ قويمىدى. مالاي ئۇنى يۆلەپ پەيتونغا چىقاردى. مەنمۇ كەتتىم. كېچە سائەت ئىككىدىن ئاشقانىدى. يامغۇر يېغىۋاتاتتى، جاھاننى زۇلمەت قاراڭغۇلۇقى باسقانىدى...

Униженнвые И Оскорбленные

تۆتىنچى قسسم

بىرىنچى باب

ئىچ ـ ئىچىمدىن تۇرۇلۇپ كېلىۋاتقان قەھر ـ غەزەپنى ھازىرچە تەسۋىرلەپ ئولتۇرمايمەن. بۇ تەسەۋۋۇرۇمدىكى ئىش بولسىمۇ، لېكىن قاتتىق چۆچۈپ كەتتىم. ئۇنىڭ رەسۋا تۇرقىدىن ھەقىقەتەن تاساداپپىيلىق ھېس قىلدىم. لېكىن، شۇنىسى ئېسىمدىكى، مېنىڭ ئەينى چاغدىكى تۇيغۇم گويا قانداقتۇر بىرنەرسە بېسىۋالغاندەك، ئۇرۇپ جاراھەتلەندۇرۇۋەتكەندەك ناھايىتى غۇۋا ئىدى، قەلبىم ئېغىر غەم ـ قايغۇغا تولغانىدى. مەن ناتاشادىن ئەنسىرەپ قالدىم. نۇرغۇن مۇشكۇلاتلارنىڭ ئۇنى كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى تۇيدۇم. مېنىڭ پىكرىم قالايمىقانلىشىپ كەتتى، ئۇنى بالا ـ قازادىن قانداق ساقلاپ قېلىشنى، ئاداققى مىنۇتلاردا ئۇنىڭ قەلبىدىكى ئازابنى قانداق يېنىكلىتىشنى بىلەلمىدىم. بۇ ئاقىۋەت پات ئارىدا يېتىپ كېلەتتى، ئۇنىڭ قانداق يېتىپ كېلىدىغانلىقى ئادەمنى ئويلاندۇرماي قالمايتتى.

يول بويى يامغۇرغا چىلىنىپ كەتكەن بولساموۇ، ئۆزۈمنىڭ ئۆيگە قانداق كەلگەنلىكىمنى زادىلا تۇيمىدىم. ئىشكنى چېكە ـ چەكمەيلا، ئىگىرىغان ئاۋاز ئاڭلىنىپ، ئىشىك شۇ ئان ئېچىلدى، نېلى زادى ئۇخلىمىغاندەك، ئىشىك تۇۋىدە مېنى كۈتۈپ تۇرغاندەك قىلاتتى. ئۆيدە بىر تال شام يېنىپ تۇراتتى. نېلىغا قارىدىم. ئۇنىڭ چىرايىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىم: چىرايى بۆلەكچىلا، كۆزلىرى قىزىتما بولۇپ قالغاندەك قىپقىزىل ئىدى. ئۇ ئېھتىيات بىلەن ماڭا قارىدى، گويا مېنى تونۇيالمىغاندەك قىلاتتى. ئۇ قاتتىق قىزىۋاتاتتى.

ـــ نېلى، نېمە بولدۇڭ، ئاغرىپ قالدىڭمۇ؟ ـــ مەن ئېڭىشىپ بىر قولۇم بىلەن ئۇنى قۇچاقلىۋالدىم.

ئۇ تىترىگەن ھالدا ماڭا يۆلەندى، قاتتىق قورقۇپ كەتكەندەك

قىلاتتى. خۇددى مېنىڭ كېلىشىمنى كۈتۈپ تۇرغاندەك، تېزدىن دېمىسە بولمايدىغان گەپنى بارەڭ، بىرنېمىلەرنى دەپ سۆزلەپلا كەتتى. لېكىن، ئۇنىڭ گەپلىرى قولاشمىغاچقا، چۈشەنمەك تەس ئىدى، مەن ھېچنېمىنى چۈشىنەلمىدىم، نېلى جۆيلۈۋاتاتتى.

مەن ھاپىلا ـ شاپىلا ئۇنى كارىۋاتقا ئاپىرىپ ياتقۇزدۇم. لېكىن، ئۇ ماڭا تېخىمۇ چىڭ چاپلاشتى، قاتتىق قورقۇپ كەتكەندەك، مېنىڭدىن ئۆزىنى قوغداشنى، زىيانكەشلىككە ئۇچراتماسلىقنى ئۆتۈنۈۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ كارىۋاتقا ياتقاندىن كېيىنمۇ مېنىڭ يەنە چىقىپ كېتىشىمدىن ئەنسىرىگەندەك، بىر قولۇمنى چىڭ تۇتۇۋالدى. مەن قاتتىق چۆچۈپ، كاللام قوداڭشىپ كەتتى، ئۇنىڭغا قاراپ ئىختىيارسىز يىغلىۋەتتىم. شۇ تاپتا مەنمۇ ئاغرىق ئىدىم، مېنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ، ئۇ ماڭا بارلىق زېھنى بىلەن ئۇزاققىچە تىكىلىپ قارىدى، خۇددى پۈتۈن كۈچى بىلەن بىرنەرسىنى بىلمەكچى، چۈشەنمەكچى بولغاندەك. ئېنىقكى، بۇنداق قىلىش ئۇنىڭغا قاتتىق ئېغىر كېلەتتى. ئاخىرىدا ئۇنىڭ چىرايى خىيالچان تۈس ئالدى. ھەر قېتىم تۇتاقلىق كېسىلى قوزغالغاندىن كېيىن، ئۇ بىر مەزگىل پىكىر قىلالمايتتى، سۆزلىيەلمەيتتى. ھازىر مانا شۇنداق بولدى، ئۇ بىرنېمە دېمەكچى بولدى، لېكىن مېنىڭ ھېچنېمىنى چۈشەنمىگەنلىكىمنى پەرەز قىلىپ، نازۇك قولى بىلەن ياشلىرىمنى سۈرتۈپ قويدى، ئاندىن بوينۇمدىن تۇتۇپ پەسكە تارتىپ، مېنى بىرنى سۆيدى.

ئېنىقكى، مەن يوق چاغدا ئۇنىڭ كېسىلى قوزغالغان، يەنە كېلىپ ئىشىك تۈۋىدە تۇرغان چاغدا تۇتقانىدى. ھوشىغا كەلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ كەيپىياتى خېلىغىچە ئىزىغا چۈشمىگەن بولسا كېرەك، ئەينى چاغدا پىكرى قالايمىقانلىشىپ، رېئاللىق بىلەن بىھوشلۇق ئۆزئارا گىرەلىشىپ كەتكەن، ئۇنىڭ ئۇستىگە جەزمەن بىرەر قورقۇنچلۇق ئىشنى، ۋەھىمىلىك مەنزىرىنى ئېسىگە ئالغان. شۇ چاغدا ئۇ مېنىڭ ئىشىك

چەككەنلىكىمنى غۇۋا ھېس قىلغان، شۇنىڭ بىلەن ئىشىك تۈۋىدە يىقىلىپ قېلىپ، مېنىڭ قايتىپ كېلىشىمنى سەگەكلىك بىلەن كۈتكەن، شۇڭا مەن ئىشىك چەككەن ھامان، ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشىكنى ئاچقانىدى.

«ئەمما، نېمە ئۈچۈن ئىشىك تۈۋىدە تۇرىدۇ؟» دەپ ئويلىدىم مەن. ئۇشتۇمتۇت ئۇنىڭ ئۇچىسىدىكى كالتە جۇۋا (بۇ جۇۋىنى مەن ئۇششاق تىجارەت قىلىدىغان تونۇش مومايدىن ئالغانىدىم. بۇ مومای ئۆيۈمگە دائىم كېلىپ تۇراتتى، بەزىدە نېسىگىمۇ مال بېرەتتى) نى كۆرۈپ قالدىم. دېمەك، ئۇ سىرتقا چىقماقچى بولغان، ئىشىكنى ئاچقان بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئويلىمىغان يەردىن كېسىلى قوزغىلىپ قالغان. ئۇ نەگە بارماقچى بولغىيدى؟ ئەينى چاغدا ئۇنىڭ كاللىسى چېچىلغانمىدۇ؟

ئۇنىڭ قىزىتمىسى يانمىدى، تېزلا يەنە بىھوش ھالغا كېلىپ قالدى. ئۇنىڭ كېسىلى مېنىڭكىدە ئىككى قېتىم قوزغالغان، تەلىيىمگە ھېچنېمە بولمىغانىدى، لېكىن بۇ نۆۋەت ئۇنىڭ قىزىتمىسى يانمايۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ قېشىدا يېرىم سائەت ساقلىدىم، ئاندىن كىرىپسلونىڭ ئالدىغا بىرنەچچە ئورۇندۇقنى تارتىپ، ئۇنىڭغا يېقىن ياتتىم، بۇنىڭدا ئۇ توۋلاپ قالسا، ئىتتىك ئويغىنالايتتىم. شامنى ئۆچۈرۈۋەتمىدىم. ئۇخلاش ئالدىدا ئۇنىڭغا نەچچە قېتىم قاراپ باقتىم. ئۇنىڭ چىرايى تاتارغان، قىزىشتىن لەۋلىرى يېرىلىپ، قان ئۆيۈپ قالغانىدى، يىقىلىپ چۈشكەن بولۇشى مۇمكىن. چىرايى يەنىلا شۇنداق ۋەھىمىلىك، ئازابلىق، چۈشىدە ئۇلاردىن قۇتۇلمايۋاتقاندەك قىلاتتى. ناۋادا، كېسىلى ئېغىرلىشىپ كەتسە، ئەتە دوختۇرغا كۆرسىتىمەن، دېگەن يەرگە كەلدىم.

«ئۇنىز كىنەز قورقۇتۇۋەتكەن گەپ!» شۇنى ئويلاپ، مېنى تىترەك بېسىپ كەتتى، شۇنىڭ بىلەن تەڭ، كىنەزنىڭ يۈزىگە پۈلنى ئاتقان ھېلىقى ئايالنىڭ ھېكايىسىنى يادىمغا ئالدىم.

ئىككىنچى باب

... ئىككى ھەپتە ئۆتتى، نېلىنىڭ كېسىلى ئاستا - ئاستا ساقايدى. كېزىك بولۇپ قالمىغان بولسىمۇ، بىراق كېسىلى ناھايىتى ئېغىر ئىدى. ئاپرېلنىڭ ئاخىرىدىكى ئوچۇق ھەم ئىللىق بىر كۈنى ئۇ ئاخىر كېسەلدىن تۇردى. بۇ پاسخا بايرىمىغا بىر ھەپتە قالغان چاغ ئىدى.

بىچارە ! ھازىر مەن بۇرۇنقىدەك بىرمۇبىر بايان قىلالمايمەن. مەن بايان قىلماقچى بولغان بۇ ئىشلارنىڭ يۈز بەرگىنىگە ناھايىتى ئۇزاق بولسىمۇ، لېكىن بۈگۈنكى كۈندە، ئاشۇ ياداڭغۇ، سولغۇن چىرايىنى، ئاشۇ قارا كۆزلەردىكى ئۆتكۈر نۇرلارنى ئېسىمگە ئالسامىلا يۈرىكىم قاتتىق ئاغرىپ كېتىدۇ، ئازابتىن بولالماي قالىمەن. ئۇ چاغدا ئۆيدە ئىككىمىز يالغۇز دېگۈدەكلا ئىدۇق. ئۇ كارىۋاتتا يېتىپ مەندىن ئۇزاقچە كۆز ئۈزمىگەنىدى، ماڭا ئۆزىنىڭ كاللىسىغا نېمىلەر قاچىلانغانلىقىنى پەرەز قىلدۇرماقچى بولغاندەك قىلاتتى. مېنىڭ تاپالمايدىغانلىقىمنى، بۇرۇنقىدەكلا ھاڭۋېقىپ، تۇرغانلىقىمنى كۆرۈپ، چاندۇرماي كۈلۈپ قويياتتى. ئاندىن سارغايغان كىچىك قوللىرىنى مېھرىبانلىق بىلەن ماڭا ئۇزارتاتتى. ھازىر ھەممە ئۆتمۈشكە ئايلاندى، ھەممە چۈشىنىشلىك بولدى، ھالبۇكى مەن باشتىن - ئاخىر ئۇنىڭ بارلىق سىرلىرىنى، ئاشۇ زەئىپ، يەتكۈچە ھاقارەتكە ئۇچرىغان ۋە ئازابلانغان كىچىككىنە قەلبكە يوشۇرۇنغان سىرلىرىنى بىلىشكە مۇۋەپپەق بولالمىدىم.

مېنىڭچە، مەن ئەمدى سۆزلەۋەرمىسەم بولاتتى، لېكىن شۇ تاپتا مەن نېلىنىلا ياد ئېتىشنى خالايمەن. غەلىتە يېرى، بۈگۈنكى كۈندە بارلىق سۆيۈملۈك كىشىلىرىم مېنى تاشلىۋېتىپ، كېسەل كارىۋىتىدا تىكەندەك يالغۇز ياتقان چېغىمدا، ئۆز ۋاقتىدا مەن سەل قارىغان، كېيىن تېزلا ئۇنتۇپ كەتكەن ئۇششاق - چۈششەك

ئىشلار گاھىدا بىردىنلا خاتىرەمدە يېڭىباشتىن پەيدا بولىدۇ، يەنە كېلىپ قەلبىمدە ئويلىمىغان يەردىن تامامەن باشقىچە مەنە ھاسىل قىلىدۇ. ئۇ ئىشلار شۇ قەدەر مۇكەممەل ئىدىكى، ھەتتا ھازىرمۇ ماڭا بۇگۈنگە قەدەر چۈشەنمىگەن ئىشلارنى سۆزلەپ بېرەلەيدۇ.

دەسلەپكى تۆت كۈندە ئۇنىڭ كېسىلى دوختۇر ئىككىمىزنى قاتتىق ساراسىمگە سالدى، بەشىنچى كۈنى دوختۇر مېنى يانغا تارتىپ: «ئەمدى ئەنسىرىمەڭ، چوقۇم ياخشى بولۇپ كېتىدۇ» دېدى. مەن ئۇ دوختۇرنى بۇرۇندىن تونۇيتتىم، ئۇ بويتاق، كۆڭلى ياخشى، لېكىن بەك غەلىتە ئادەم ئىدى. نېلىنىڭ كېسىلى تۈنجى قېتىم قوزغالغاندا ئۇنى چاقىرغانىدىم. ئەينى چاغدا بوينىغا ئېسىۋالغان ناھايىتى چوڭ ستانسلاۋ ئوردېنى نېلىنى ھاڭ - تاڭ قالدۇرغانىدى.

— دېمەك، ئەنسىرەش ھاجەتسىز ئىكەن - دە! — دېدىم مەن جانلىنىپ.

— شۇنداق، ھازىر سالامەتلىكى ئەسلىگە كېلىۋاتىدۇ، ئەمما ئۇزاققا بارماي كېسىلى قوزغىلىپ ئۆلۈپ كېتىدۇ.

— ئۆلۈپ كېتىدۇ! نېمىشقا ئەمدى! — دەپ ۋارقىرىۋەتتىم مەن، ئۇنىڭ گېپىنى مېنى چۆچۈتۈۋەتكەنىدى.

— شۇنداق، تېز ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقى ئېنىق، بىمارىدا تۈغما خاراكتېرلىك يۈرەك كېسىلى بار ئىكەن. كىچىككىنە بىر كۆڭۈلسىزلىككە ئۇچرىسىمۇ كونا كېسىلى قوزغىلىشى مۇمكىن. ئۇ يەنە بىر قېتىم ساقىيىشى مۇمكىن، ئەمما ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە قوزغىلىدۇ، ئاخىرىدا ئۆلۈپ كېتىدۇ.

— داۋا يوق دېمەكچىمۇ سىز؟ ياق، مۇمكىن ئەمەس!

— مۇقەررەر شۇنداق بولىدۇ، مۇبادا خىلمۇخىل ناچار ئەھۋاللاردىن ساقلىنىپ، ئۇنى تىنچ، خاتىرجەم ياشاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلغىلى، كۆڭلىنى ئازادە قىلغىلى بولسا، بىمار ئۇزاقىراق ياشىشى، ھەتتا تاسادىپىي... پەۋقۇلئاددە...

ئادەتتىن تاشقىرى ئەھۋاللار كۆرۈلۈشى مۇمكىن... قىسقىسى، بارلىق پايدىلىق شارائىتلار ھازىرلانغاندىن كېيىن، بىمار قۇتۇلۇپ قېلىشى مۇمكىن، لېكىن تەلتۆكۈس ساقايتىمەن دېيىش ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس.

ــ ۋاي خۇدايىمەي، ھازىر قانداق قىلىمەن؟

ــ مېنىڭ دېگىنىمدەك قىلىڭ، ئۇ تىنچ ياشىسۇن، ئۇزمەي دورا ئىچسۇن، مېنىڭچە، بۇ قىز بەك ئۆز بېشىمچى، تۇتامى يوق، ھەتتا خەقنى مازاق قىلىشقا ئامراق ئىكەن. ئۇ دورا يېيىشنى خالىمايدىكەن، ئابايا زادى ئۇنىمىدى.

ــ ماقۇل، دوختۇر، ئۇ راستلا بەك غەلىتە، لېكىن مېنىڭچە، بۇ كېسەل كەلتۈرۈپ چىقارغان ئوشۇقچە كەيپىيات، تۇنۇگۈن بەكمۇ گەپ ئاڭلىغاندى، ئەمما بۈگۈن ئۇنىڭغا دورا ئەكەلگىنىمدە دورىنىڭ ھەممىسىنى تۆكۈۋەتتى. يېڭىباشتىن دورا تەڭشەي دەپ تۇرسام، ئۇ دورا قۇتىسىنى قولۇمدىن تارتىۋېلىپ يەرگە تاشلىۋەتتى ـ دە، يىغلاپ كەتتى... لېكىن، ئۇنىڭ يىغىسى مېنىڭ دورا ئىچىشكە زورلىغانلىقىمدىن ئەمەستەك قىلىدۇ... ــ مەن سەل ئويلىنىۋېلىپ قوشۇپ قويدۇم، ــ ئىلگىرىكى ئېغىر كېلىشمەسلىكلەر (نېلىنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى دوختۇرغا ئېيتىق، تەپسىلىي سۆزلەپ بەرگەنىدىم، مېنىڭ بايانىم ئۇنى خېلىلا ھەيران قالدۇرغانىدى) بىر بولۇپ، ئۇنى مۇشۇ كېسەلگە مۇپتىلا قىلغان. ئەمدىكى بىرىنبىر چارە دورا ئىچىش، ئۇنىڭغا جەزمەن ۋاقتىدا دورا ئىچۈرۈش كېرەك. مەن كۆچۈمنىڭ يېتىشچە ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىپ، دوختۇرنىڭ گېپىگە كىرمىسە بولمايدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىمەن... قىسقىسى، دورا ئىچىشى كېرەك.

بىز ئاشخانىدىن (بىز شۇ يەردە سۆزلەشكەنىدۇق) چىقتۇق. دوختۇر يەنە بىمارنىڭ يېنىغا كەلدى، نېلى گەپلىرىمىزنى ئاڭلاپ قالغان چېغى، ئۇنىڭ بېشى ياستۇقتىن سەل كۆتۈرۈلۈپ قۇلىقى ئاشخانا تەرەپتە، سەگەكلىك بىلەن قۇلاق سېلىپ تۇرغانىدەك

قىلاتتى. مەن بۇنى قىيا ئوچۇق تۇرغان ئىشىكتىن كۆرۈپ قالدىم. بىز ئۇنىڭ قېشىغا كەلگەندە، بۇ قاقباش شاققىدە يوتقانغا كىرىپ، مەسخىرىلىك تەرزدە بىزگە قارىدى. تۆت كۈندىن بېرى بىچارە قىز خىياللا ياداپ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن، قىزىتمىسى تېخىچە يانمىغانىدى. ئۇنىڭ ئوتلۇق كۆزلىرى، هاياجانلىق چىرايى، شوخ تۇرقى قوشۇلۇپ كىچىك يۈزلىرىنى تېخىمۇ غەلىتە كۆرسىتىۋەتكەنىدى. بۇ ئىش دوختۇرنى — پېتىربۇرگتىكى بارلىق گېرمانىيەلىكلەر ئىچىدىكى ئەڭ ئاق كۆڭۈل كىشىنى — قاتتىق چۆچۈتۈۋەتكەنىدى.

دوختۇر چىرايى سۇرلۇك بولسىمۇ، لېكىن ئاۋازىنى ئىمكانقەدەر مۇلايىم چىقىرىپ، ئىنتايىن سەمىمىي، يېقىملىق تەلەپپۇزدا ئۇنىڭغا دورا يېيىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى، دورىنىڭ ئۇنۇمىنى چۈشەندۈردى. هەرقانداق بىمارنىڭ دورا يېمىسە بولمايدىغانلىقىنىمۇ ئېيتتى. نېلى بېشىنى كۆتۈرمەكچى بولغاندەك قىلدى ـ يۇ، لېكىن ئۇشتۇمتۇت بىلىكىنى ئىختىيارسىز هالدا بىرلا سىلكىۋىدى، قولى قوشۇققا تېگىپ، دورا يەنە پولغا تۆكۈلۈپ كەتتى، ئۇ قەستەن شۇنداق قىلغانىدى.

— بۇنداق بىخەستەلىك قىلىشقىنىڭ بولمايدۇ، — دېدى ياشانغان دوختۇر مۇلايىم هالدا، — قەستەن شۇنداق قىلدىڭىز، بۇنداق قىلىش بەك خاتا. لېكىن... يەنە بىر قوشۇق تەييارلىساق بولىدۇ.

نېلى ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلگىنىچە كۈلۈپ قويدى.

دوختۇر باش چايقىدى.

— ياخشى بولمىدى، — دېدى ئۇ يېقىمباشتىن دورا تەڭشىگەچ، — بۇنداق قىلىش تولىمۇ، تولىمۇ خاتا.

— خاپا بولماڭ، — دېدى نېلى ۋە ئىختىيارسىز كۈلۈۋەتتى، — چوقۇم دورا ئىچىمەن... بىراق مېنى ياخشى كۆرەمسىز؟

— گەپ ئاڭلىسىڭىزلا، سىزنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىمەن.

— ئىنتايىن؟

ـــ ھەئە.
ـــ ئۇنداقتا ھازىر ياخشى كۆرمەمسىز؟
ـــ ھازىرمۇ ياخشى كۆرىمەن.
ـــ ئەگەر سىزنى سۆيۈپ قويسام، سىزمۇ مېنى سۆيۈپ قويامسىز؟
ـــ ھەئە، مېنىڭ سۆيۈپ قويۇشۇمغا ئەرزىسىڭىزلا.
بۇ چاغدا نېلى ئۆزىنى باسالماي يەنە كۈلۈپ كەتتى.
ـــ بىمارنىڭ كەيپىياتى يامان ئەمەس، لېكىن بۇ ئەسەبىي مىجەز ۋە تەتۈرلۈك، ـــ دېدى دوختۇر جىددىي تەرزدە ماڭا پىچىرلاپ.
ـــ ماقۇل، دورا ئىچىمەن، ـــ دېدى نېلى زەئىپ ئاۋازدا، ـــ بىراق مەن چوڭ بولغاندا، چوڭ قىز بولغاندا، مەن بىلەن تۇيى قىلىشنى خالامسىز؟
نېلى ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق بىر يېڭىچە ھەم شوخلۇق قىلىپ ئەقىل ئويلاپ چىققانلىقىدىن ناھايىتى خۇشال بولۇپ كەتكەندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن نۇر چاقنايتتى، ئاغزى كۈلكىدىن قىيسىيىپ كەتكەن، ھاڭ ـ تاڭ قالغان دوختۇرنىڭ جاۋابىنى ئاڭلاپ باققۇسى بار ئىدى.
ـــ ھىم، ئەلۋەتتە، ـــ دېدى دوختۇر نېلىنىڭ يېڭىياچە ھەم غەلىتە بۇ خىيالىدىن ئىختىيارسىز ھالدا كۈلۈپ قويۇپ، ـــ ئەگەر كەلگۈسىدە ئاق كۆڭۈل، تەربىيە كۆرگەن قىز بولسىڭىز، ناۋادا كەلگۈسىدە گەپ ئاڭلايدىغان ھەم...
ـــ دورا ئىچىمەنمۇ؟ ـــ دېدى نېلى ئۇنىڭ گېپىگە ئۇلاپلا.
ـــ ھە ! توغرا، دورا ئىچىسىز، ئوبدان قىز، ـــ ئۇ ماڭا پىچىرلىدى، ـــ ئۇ تولىمۇ ... ئاق كۆڭۈل، ئەقىللىك، لېكىن... توي قىلىش... نېمىدېگەن غەلىتە خىيال...
ئۇ نېلىغا يەنە دورا بەردى. ئەمما، بۇ نۆۋەت نېلى قۇۋلۇق قىلىپمۇ يۈرمىدى. بەلكى قوشۇقنى بىرلا كۆتۈرۈۋىدى، دورا ئۇدۇللا بىچارە بوۋاينىڭ مەيدىسى بىلەن يۈزىگە چېچىلدى، نېلى

قاقاهلاپ كۈلۈۋەتتى، لېكىن بۇرۇنقىدەك ساددا ۋە شاد كۈلكىگە ئوخشىمايتتى. بۇ چاغدا ئۇ مېنىڭ كۆزلىرىمدىن ئۆزىنى قاچۇرۇۋاتقاندەك قىلاتتى، مەسخىرىلىك تەبەسسۇم بىلەن دوختۇرغىلا قارايتتى، لېكىن چىرايىدا بىلىنەر - بىلىنمەس ئەنسىزلىك بار ئىدى. ئۇ بۇ «كۈلكىلىك» بوۋاينىڭ قانداق ئىنكاس قايتۇرىدىغانلىقىنى كۈتۈپ تۇراتتى.

— ھەي! سىز... بۇ ئىشىڭىز قاملاشمىدى! لېكىن... يەنە بىر قوشۇق تەڭشەپ بېرەي، — دېدى بوۋاي قول ياغلىقى بىلەن ئۇستىبېشىدىكى دورىنى سۈرتۈپ.

نېلى ھەيران قالدى. ئۇ بىزنى ئاچچىقلىنىدۇ، تىللايدۇ، كايىپ كېتىدۇ، دەپ ئويلىغانىدى، شۇ تاپتا ئۇ بىزنىڭ تىللاپ كېتىشىمىزنى تىلىگەن، شۇ باھانىدە راسا بىر يىغلۇۋېلىشنى، ئاباياۋ دورىنى تۆكۈۋەتكەنگە ئوخشاش بىرنەرسىلەرنى غەزەپ بىلەن چېقىپ تاشلاپ، تەتۈرلۈك، بىشەملىك سۆزلەپ كەتكەن ۋۇجۇدىدىكى ئازابنى يېنىكلىتىشنى ئويلىغان بولۇشى مۇمكىن. بۇنداق غەلىتە پىسخىكا يالغۇز بىمارلاردىلا، نېلىدىلا مەۋجۇت ئەمەس. مەن ئۆيدە توختىماي ماڭاتتىم، بىراۋنىڭ تېزرەك كېلىپ ماڭا ئاھانەت قىلىشىنى، ھېچ بولمىسا ھاقارەتلىك گەپلەرنى قىلىپ، ئاچچىقىمنى چىقىرىۋېلىشقا پۇرسەت يارىتىپ بېرىشىنى ئىختىيارسىز ئۈمىد قىلاتتىم. لېكىن، ئايالىرنىڭ مۇشۇ ئۇسۇلدا ئاچچىقىنى چىقارغان چاغدا تۆككەن كۆز ياشلىرى ئەڭ سەمىمىي ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بەزى ھېسسىياتچان ئايالار ھەتتا ئەسەبىيلىك دەرىجىسىگە بېرىپ يېتەتتى. بۇ ناھايىتى ئاددىي، دائىم يۈز بېرىپ تۇرىدىغان ئىش: ئادەمنىڭ كۆڭلىدە يات ئادەملەر بىلمەيدىغان غەم - قايغۇ پەيدا بولۇپ، ئۇنى ئىزھار قىلىشقا ئادەم تاپالمىغان چاغدا، ئادەتتە مۇشۇ ئۇسۇلدا چىقىرىۋېتىدۇ.

نېلى بىردىنلا جىمىپ كەتتى. بوۋاينىڭ پەرىشتىلەرچە ھېسداشلىقى ۋە ئادەتتىن تاشقىرى سەۋرچانلىقى نېلىنى ھەيران

قالدۇرغاندى. دوختۇر زادى كايمدى، شۇ ئان ئۇچىنچى قوشۇق دورىنى تەڭشەشكە كىرىشتى. نېلىنىڭ لەۋلىرىدىكى مەسخىرىلىك ئالامەتلەر يوقالغان، يۈزلىرى قىزىرىپ، كۆزلىرى نەملەشكەندى. ئۇ ئوغرىلىقچە ماڭا قاراپ قويدى ـ دە، شۇ ئان باشقا يەرگە قارىۋالدى. دوختۇر دورىنى ئۇنىڭغا سۇندى. ئۇ ئىتائەتمەنلىك بىلەن قورقۇمسىراپ تۇرۇپ ئىچىۋەتكەندىن كېيىن، دوختۇرنىڭ قولىنى كاپ قىلىپ تۇتۇۋالدى ـ دە، ئاستا بېشىنى كۆتۇرۇپ ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلدى.

ــ سىز... خاپا بولۇپ قالدىڭىز... مەن ئەسكى بولغاچقا، ــ ئۇ گېپىنى تۈگەتمەيلا يوتقانغا بېشىنى ئوراپ، ئۇنلۈك، ئەسەبىيلەرچە ھۆڭرەپ يىغلاشقا باشلىدى.

ــ جېنىم بالام، يىغلىماڭ... ھېچقىسى يوق... بەك ھاياجانلىنىپ كېتىۋاتىسىز. ئازراق سۇ ئىچىپ بېقىڭ.

نېلى ئاڭلىمىدى.

ــ ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ... قايغۇرماڭ، ــ دېدى دوختۇر، ئۆزىمۇ يىغلىۋېتىشكە تاس قالدى، چۈنكى ئۇ تولىمۇ باغرى يۇمشاق ئادەم ئىدى، ــ سىزنى ئەپۇ قىلىمەن، تويمۇ قىلىمەن، ئەخلاقلىق ياخشى قىزلاردەك بولسىڭىزلا...

ــ دورا ئىچىمەن ! ــ ئۇنىڭ كۈمۈش قوڭغۇراقتەك زىل، سەل ئەسەبىي كۈلكىسىنى شۇ ئان ھۆڭرەپ يىغلىغان ئاۋازى بېسىپ كەتتى، بۇ كۈلكە ماڭا ئىنتايىن تونۇش ئىدى.

ــ ئاق كۆڭۈل، ئوماق قىز! ــ دېدى دوختۇر سالماق ھالدا كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ، ــ بىچارە قىز!

شۇ دەقىقىدىن باشلاپ ئۇنىڭ بىلەن نېلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا غەلىتە، شېرىن ھېسسىيات پەيدا بولدى. نېلىنىڭ ماڭا تۇتقان مۇئامىلىسى ئەكسىچە تېخىمۇ ھەسرەتلىك، تېخىمۇ ئەسەبىي، تېخىمۇ تېرىككەك بولۇپ كەتتى. مەن بۇنىڭ نېمە ۋەجىدىن ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدىم. بولۇپمۇ ئۇنىڭدىكى بۇ ئۆزگىرىش شۇ قەدەر تۇيۇقسىز بولغانىدى. ئۇ دەسلەپ ئاغرىغان چاغدا ماڭا

تولىمۇ مۇلايىم، يېقىملىق مۇئامىله قىلاتتى. مېنىڭ دىدارىمغا قانمىغاندەك، مېنى يېنىدىن بىر دەممۇ ئايرىمايتتى، دائىم ئوتتەك قىزىق قوللىرى بىلەن قولۇمنى تۇتۇۋېلىپ، قېشىدىن نېرى كەتكۈزمەيتتى. كەيپسىزلىكىمنى ياكى ساراسىمە بولۇۋاتقانلىقىمنى سەزگەن هامان، تۇرۇپ لەتىپە سۆزلەپ بېرەتتى، تۇرۇپ ئويۇن - چاقچاق قىلاتتى، ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەيتتى، ئامال قىلىپ مېنى خۇشال قىلىشقا تىرىشاتتى. ئېنىقكى، ئۇ قەلبىدىكى ئازابنى پۈتۈن كۈچى بىلەن بېسىپ، زورغا كۈلەتتى. كېچىسى يېزىقچىلىق قىلىشىمغا يول قويمايتتى، ئۆزىنى مۇھاپىزەت قىلىشىمغا ئۇنىمايتتى، گەپ ئاڭلىمىغانلىقىمنى كۆرسىلا، خاپا بولاتتى. مەن گاهىدا ئۇنىڭ ئېغىر غەم - قايغۇغا پاتقانلىقىنى هېس قىلاتتىم، ئۇ بىئارام بولۇپ قالغانلىقىمنىڭ سەۋەبىنى سۇرۇشتە قىلاتتى. لېكىن، غەلىتە يېرى، ناتاشانى تىلغا ئالساملا، شۇ ئان جىمىپ قالاتتى ياكى بولمىسا باشقا ئىش توغرۇلۇق گەپ ئاچاتتى. ئۇ ناتاشانىڭ گېپىنى قىلىشنى خالىمايدىغاندەك قىلاتتى، بۇ ئىش مېنى هەيران قالدۇراتتى. هەر قېتىم قايتىپ كەلگىنىمدە ئۇ شۇنداق خۇش بولۇپ كېتەتتى. بىراق، شىلەپىنى قولۇمغا ئالساملا ماڭا ئەلەملىك باقاتتى، مەندىن رەنجىۋاتقاندەك، ئىشكتىن چىقىپ كەتكۈچە قاراپ تۇراتتى.

نېلى ئاغرىپ تۆتىنچى كۈنى مەن پۈتۈن بىر ئاخشام ناتاشانىڭ قېشىدا بولدۇم، تاكى يېرىم كېچىدىن ئۆتكۈچە ئولتۇردۇم. دېيىشىدىغان نۇرغۇن گەپلىرىمىز بار ئىدى. ئۆيدىن چىقىۋاتقاندا، كىچىك بىمارىمغا تېزلا قايتىپ كېلىدىغانلىقىمنى ئېيتقانىدىم. ناتاشانىڭ قېشىدا بەك ئۇزاق ئولتۇرغانلىقىمنى سەزمەيلا قاپتىمەن، مەن نېلىدىن ناهايىتى خاتىرجەم ئىدىم، ئۇ يالغۇز ئەمەس، ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا ئۇنىڭغا هەمراه بولۇپ قالغانىدى. ئۇ مېنىڭ ئۆيۈمدە ئەزەلدىن بىر دەملا تۇرۇپ كېتىدىغان ماسلوبويېفتىن نېلىنىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىنى،

مېنىڭ بەك ئالدىراش ئىكەنلىكىمنى، ئۇنىڭ ئۇستىگە بويتاق ئىكەنلىكىمنى ئاڭلاپ يېتىپ كەلگەنىدى. دېمەيلا قويۇڭ، ئاق كۆڭۈل ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا راستلا پاپىپىتەك بولۇپ كەتتى.

— بۇ گەپچە، ئۇ چۈشلۈك تاماققا بىزنىڭكىگە كەلمەيدىكەن ـ دە !... ئاھ، پەرۋەردىگارىم ! ئۇ تېخى بويتاق ئىكەن، بىچارە ئادەم، بىچارە بويتاق، بوپتۇ، ئۇنىڭغا ئاق كۆڭۈللۈكىمىزنى بىر كۆرسىتىپ قويايلى. بۇمۇ تەڭرىنىڭ ئىلتىپاتى.

ئۇ دەرھال پەيتونغا ئولتۇرۇپ، ئۇچقاندەك بىزنىڭ قېشىمىزغا كەپتۇ، قولىدا تېخى بىرمۇنچە نەرسە سېلىنغان چوڭ بىر بولاقمۇ بار ئىدى. ئۇ ئىشىكتىن كىرىپلا، ئۆزىنىڭ مۇشۇ ئۆيدە تۇرىدىغانلىقىنى، مەقسىتى ئۆي ئىشلىرىغا قارىشىپ بېرىش ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇ بولاقنى ئاچتى، ئىچىدە مېۋە شەربىتى، تاتلىق قاق، بىمار ساقىيىشقا باشلىغاندا يەيدىغان بىر نەچچە چۈجە ۋە مېكىيان، قاينىتىپ يەيدىغان ئالما، ئاپېلسىن، كىيىۋىنىڭ تاتلىق قېقى (ئەگەر دوختۇر رۇخسەت قىلسا) ئۇنىڭدىن باشقا ئىچ كىيىم، كىرلىك، لۆڭگە، ئايالچە كۆڭلەك، بىنت، داكا دېگەندەك نەرسىلەر — ئىشقىلىپ، بىر دوختۇرخانىنى كۆچۈرۈپلا كەلگەنىدى.

— بىزنىڭكىدە ھەممە نەرسە تەل، — دېدى ئۇ ماڭا، گەپ قىلغاندا خۇددى بىر يەرگە ئالدىراۋاتقاندەك ئىتتىك سۆزلەيتتى، — سىز دېگەن بويتاق ئادەم، ھېچنېمىڭىز يوق. شۇڭا، ماڭا رۇخسەت قىلىڭ... فىلىپ فىلىپپىچمۇ شۇنداق دەپ تاپىلىغان. بولدى، ھازىر نېمە ئىش قىلىمەن؟ چاپسان ئېيتىڭ، چاپسان ! ھازىر قىلىدىغان نېمە ئىش بار؟ ئۇ قانداقراق؟ ھوشىغا كەلدىمۇ؟ قاراڭ، ئۇنىڭ يېتىشى جايىدا ئەمەس، ياستۇقنى تۈزەش كېرەك، پەسرەك قويغان تۈزۈك، قانداق دەيسىز... تېرە ياستۇققا ئالماشتۇرساق قانداق؟ تېرە ياستۇق سالقىن بولىدۇ. ھەي، ئەجەب دۆت ئىكەنمەن ! نېمىشقا بىرنى ئالغاچ كەلمىگەندىمەن. ھازىرلا

بېرىپ ئەكېلەي... ئوت يېقىپ قويۇش كېرەكمۇ قانداق؟ ھېلىقى مومايىنى بۇ يەرگە ئەۋەتەي، مەن بىر مومايىنى تونۇيمەن. سىزنىڭ مالىيىڭىزمۇ يوق ئىكەن... ھىم، ھازىر نېمە قىلىش كېرەك؟ بۇ نېمە؟ ئۆسۈملۈك دورىسى... دوختۇر بەردىمۇ؟ دەملەپ ئىچەمدىكەن؟ مەن ھازىرلا ئوت يېقىۋېتەي.

لېكىن، مەن ئۇنى تىنچلىنىشقا بۇيرۇدۇم، ئۇ ھەيران قالدى، ھەتتا كۆڭلى سەل ئازار يېگەندەك بولدى، چۈنكى قىلغۇدەك ھېچ ئىش يوق ئىدى. ئەمما، بۇنىڭلىق بىلەن ئۇنىڭ رايى يېنىپ كەتمىدى. ئۇ نېلى بىلەن تېزلا چىقىشىپ كەتتى، نېلى ئاغرىپ ياتقان مەزگىلدە ماڭا كۆپ ياردەم قىلدى. ئۇ ھەر كۈنى دېگۈدەك كېلەتتى. يەنە كېلىپ ھەر قېتىم كەلگەندە قانداقتۇر بىر نەرسىنى يوقتىپ قويغاندەك، تېزدىن تېپىپ كېلىش زۆرۈردەك بىر خىل ئىپادىدە بولاتتى. ئۇ فىلىپ فىلىپېچ شۇنداق دەپ تاپىلىغان، دېگەن گەپنىلا تەكرارلايتتى. نېلى ئۇنى قەۋەتلا ياخشى كۆرۈپ قالدى. ئۇلار ئاچا ـ سىڭىللاردەك ئىناق بولۇپ كەتتى. مېنىڭچە، ئالېكساندرا سىمىيونوۋنا نۇرغۇن تەرەپلەردە نېلىغا ئوخشاش قىز ئىدى. ئۇ نېلىغا ئاجايىپ ـ غارايىپ ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بېرىپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاچاتتى، شۇڭا ئالېكساندرا سىمىيونوۋنا كېتىشىگىلا نېلى زېرىكىپ قالاتتى. ئالېكساندرا سىمىيونوۋنا تۇنجى قېتىم كەلگەندە بىمار ھەيران قالغانىدى، لېكىن ئۇ بۇ چاقىرىلمىغان مېھماننىڭ نېمە مەقسەتتە كەلگەنلىكىنى دەرھاللا پەرەز قىلىپ، كۈندىكىدەك قاپىقىنى تۇرۇۋېلىپ، زۇۋان سۇرمىگەن، مۇئامىلىسىمۇ ناچار بولغانىدى.

ـــ ئۇ بىزنىڭكىگە نېمىشقا كېلىدۇ؟ ـــ دەپ سورىدى نېلى ئالېكساندرا سىمىيونوۋنا كېتىشىگىلا نارازى بولغان ھالدا.

ـــ ساڭا ياردەم قىلىش ئۈچۈن، نېلى، ھالىڭدىن خەۋەر ئېلىش ئۈچۈن.

ـــ نېمىشقا ؟... نېمە ئۈچۈن؟ مەن ئۇنىڭغا ياردەم قىلىپ

باقمىغانغۇ؟

ــ ئاق كۆڭۈل كىشىلەر باشقىلارنىڭ ئۆزىگە بىرەر ئىش قىلىپ بەرگەن ـ بەرمىگەنلىكى بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرمايدۇ، نېلى، ئۇلار يارەمگە موھتاج كىشىلەرگە يارەم بېرىدۇ، ئىلگىرى ئۇلارنىڭ شاپائىتىگە نائىل بولمىغان تەقدىردىمۇ. شۇنىڭ ئۆزىلا كۆپاپە، نېلى، جاھاندا بۇنداق ئاق كۆڭۈل كىشىلەر ناھايىتى كۆپ. سەن يارەمگە موھتاج بولغاندا ئۇلارنى ئۇچرىتالمىساڭ، بۇ سېنىڭ بىتەلەيلىكىڭ، ئۇقتۇڭمۇ.

نېلى ئۇندىمىدى، مەن ئۇنىڭ يېنىدىن نېرى كەتتىم. چارەڭ سائەتلەردىن كېيىن ئۇ زەئىپ ئاۋازدا مېنى چاقىرىپ، سۇ ئىچىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئاندىن ئۆزىنى باغرىمغا ئېتىپ مېنى چىڭ قۇچاقلىدى، خىلىغچە قويۇپ بەرمىدى. ئەتىسى ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا يەنە كەلگەن چاغدا ئۇنى خۇش چىراي قارشى ئالدى، نېمىشقىدۇر چىرايىدا بىلىنەر ـ بىلىنمەس خىجىللىق بار ئىدى.

ئۈچىنچى باب

شۇ كۈنى مەن پۈتۈن بىر ئاخشام ناتاشانىڭ قېشىدا بولدۇم. ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە بەك كەچ بولۇپ كەتكەنىدى. نېلى ئۇخلاپ قالغانىدى. ئالېكساندرا سېمىيونوۋنامۇ مۇگدىگەن ھالدا كېسەل كارىۋىتىنىڭ يېنىدا مېنى كۈتۈپ ئولتۇراتتى. مېنى كۆرۈپ، نېلىنىڭ دەسلەپ ناھايىتى خۇشال ئىكەنلىكىنى، كۆلۈپلا ياتقانلىقىنى، بىراق كېيىن خاپا بولۇپ قالغانلىقىنى، مېنىڭ قايتىپ كەلمىگەنلىكىمنى كۆرۈپ، كۆڭلىدە قانداقتۇر بىر ئىش بارەمكە گەپ قىلماس بولۇۋالغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

ــ ئاندىن باش ئاغرىقىدىن ۋايساپ، قاتتىق يىغلىۋەتتى، قانداق قىلىشىمنى بىلەلمەيلا قالدىم، ــ دېدى ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا، ــ ئۇ ناتالىيە نىكولايېۋنانىڭ ئەھۋالىنىمۇ

سوربدی، ئەمما مەن هېچنېمە دەپ بېرەلمىدىم، ئۇ قايتا سوربمىدى، يىغلىغان پېتى ئۆيقۇغا كەتتى. بولدى، خەير - خوش، ئۇزان پېتروۋېچ، سىزگە دېسەم، ئۇ خېلى ياخشى بولۇپ قالدى. لېكىن، ئۆيگە قايتمىسام بولمايدۇ، فىلىپ فىلىپېچ شۇنداق دەپ تاپىلىغان، راستىنى ئېيتسام، بۇ قېتىم ئۇ ماڭا ئىككى سائەتلا ۋاقىت بەرگەن، ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن تۇرىۋەرگەن ئۆزۈم. ئەمما، ھېچقىسى يوق، مەندىن ئەنسىرىمىسىگىزمۇ بولىدۇ، ئۇ خاپا بولمايدۇ... شۇغىنىسى... ۋاي خۇدايىمەي، قەدىرلىك ئۇزان پېتروۋېچ، ئەمدى مەن قانداق قىلىمەن؟ ھازىر ئۇ كۇندە دېگۈدەك مەست قايتىپ كېلىدۇ. ئۇ بىر ئىشلار بىلەن ئالدىراش بولسا كېرەك، ماڭىمۇ دېمەيدۇ، بەك غەمكىن كۆرۈنىدۇ، كۆڭلىدە بىر ئىش بارلىقىنى بىلىپ قالدىم. كەچتە مەستلا قايتىپ كېلىدۇ... ھازىر مېنىڭ ئويلايدىغىنىم، مۇبادا ئۇ ھازىر ئۆيگە كېلىپ قالسا، ھالىدىن كىم خەۋەر ئالىدۇ؟ بولدى، مەن ماڭاي، ماڭاي، خەير - خوش، ئۇزان پېتروۋېچ، كىتابلىرىڭىزنى كۆردۇم، كۆپ ئىكەن، جەزمەن بەك مۇھىم، لېكىن مەن ھېچنېمىنى بىلمەيمەن، ئەزەلدىن كىتاب ئوقۇمايمەن... بولدى، ئەتە كۆرۈشەيلى...

ئەتىسى ئەتىگەندە نېلى خاپا چىراي ئويغاندى، گېپىمگە جاۋاب بېرىشنىمۇ خالىمىدى، بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىغىنىدىن قارىغاندا، چوقۇم مەندىن رەنجىپ قالغانىدى. لېكىن، ئۇنىڭ ماڭا بىرنەچچە قېتىم قاراپ قويغانلىقىنى پەملىدىم، كۆزلىرىدىن قەلبىدىكى ئازاب بىلىنىپ تۇراتتى، ئەمما بۇ كۆزلەردە ئۇدۇل قارىغاندا كۆرگىلى بولمايدىغان مۇلايىم ھېسسىياتمۇ بار ئىدى، دورا ئىچىش ۋەجىدىن ئۇنىڭ بىلەن دوختۇرنىڭ ئارىسىدا بولۇپ ئۆتكەن ھېلىقى ئەھۋال بۇ كۈنىمۇ يۈز بەرگەن بولغاچقا، مەن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي قالدىم.

بىراق، نېلى ماڭا تۇتقان مۇئامىلىسىنى تامامەن ئۆزگەرتكەن، مىجەزى غەلىتە، تەتۇر بولۇپ كەتكەنىدى، بەزىدە مەندىن

نەپرەتلىنىدۇ دېسىمۇ بولاتتى، بۇ ھال نېلى بۇ يەردىن كەتكەنگە قەدەر، ھېكايىنىڭ خاتىمىسىدىكى بالا ـ قازا يۈز بەرگەنگە قەدەر داۋاملاشتى.

گاھىدا ئۇ ماڭا بىر ـ ئىككى سائەت تۇرۇپلا بەك قىزغىن، مۇلايىم بولۇپ كېتەتتى. لېكىن، مۇشۇ چاغدا ئۇ دائىم ئىچ ـ ئىچىدىن بوغۇلۇپ ئەلەملىك يىغلاپمۇ كېتەتتى. بۇ ھال ئادەتتە ئۇزاق داۋاملاشمايتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ يېڭىباشتىن تىنت ـ تىنت بولۇشقا، ماڭا ئۆچلۈكى تۇتۇشقا باشلايتتى ياكى دوختۇر بار چاغدىكىگە ئوخشاش تەتۇرلۇك قىلاتتى ۋە ياكى ئۆزىنىڭ بۆلەكچە شوخلۇقىدىن نارازى بولغانلىقىمنى بىلدۈرۈپ، قاقاھلاپ كۈلۈپ كېتەتتى، بىراق ئاخىر نېلى كۆز يېشى قىلىپ پەسكويغا چۈشەتتى.

بىر قېتىم نېلى ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا بىلەن جېدەللىشىپ قالدى ـ دە، ئۇنىڭغا: «ھەرقانداق نەرسىگىزنى ئالغۇم يوق» دېدى. مەن ئالېكساندرا سېمىيونوۋنانىڭ ئالدىدا ئۇنىڭغا كايىۋىدىم، ئۇ بىردىنلا غەزەپكە كەلدى ـ دە، ئىچىدىكى ئۆچمەنلىكنى چىقارماقچى بولۇپ، شۇ ئان يەنە توختاپ قالدى. شۇنىڭدىن كېيىن توپتوغرا ئىككى كۈن ماڭا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. دورا ئىچمىدى، ھەتتا تاماقمۇ يېمىدى. پەقەت ياشانغان دوختۇرلا ئۇنى گەپكە كىرگۈزەلەيتتى ھەمدە خىجىل قىلالايتتى.

مەن ئېيتىپ ئۆتكەندەك، دورا ئىچىش ۋەقەسىدىن كېيىن، دوختۇر بىلەن ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا پەۋقۇلئاددە بىر خىل ھېسسىيات پەيدا بولدى، نېلى ئۇنى تولىمۇ ياخشى كۆرەتتى. بۇنىڭدىن ئىلگىرى كۆڭلى ھەرقانچە پاراكەندە بولۇشىغا قارىماي، ئۇنى خۇش چىراي قارشى ئالاتتى. بۇۋاي بىزنىڭكىگە ھەر كۈنى دېگۈدەك كېلەتتى، گاھى كۈنلىرى ئىككى قېتىم كېلەتتى. نېلى كارىۋاتتىن چۈشۈپ ماڭالايدىغان بولغان، كېسىلى ساقايغاندىن كېيىنمۇ شۇنداق ئىدى. دوختۇر ئۇنىڭغا مەپتۇن بولۇپ قالغانىدى. گويا ئۇنىڭ كۈلكىسىنى، ئۇنىڭ قىزىق

چاقچاقلىرىنى بىر كۈن ئاڭلىمىسا زادى ياشىيالمايدىغاندەك قىلاتتى. ئۇ نېلىغا قىستۇرما رەسىملىك، تەربىيەۋى ئەھمىيەتكە ئىگە كىتابلارنى ئەكەلدۈرۈپ بەردى. ئۇنىڭ ئۆزىگە ئاتاپ ئالغان بىر كىتابمۇ بار ئىدى. كېيىنچە نېلىغا يەنە پېچىنە - پىرەنىك، چىرايلىق قۇتىغا قاچىلانغان قەنت - گېزەك سوۋغا قىلدى. بۇنداق چاغلاردا ئۇ خۇددى ئۆمۈر چولپانلىرىدەك سالماق ھالدا كىرىپ كېلەتتى. نېلى ئۇنىڭ قانداق سوۋغات ئەكەلگەنلىكىنى دەرھال بىلىۋالاتتى. لېكىن، ئۇ سوۋغاتنى ئالدىراپ چىقارمايتتى. ھېيلىگەرلىك بىلەن كۈلۈپ قويۇپ، نېلىنىڭ قېشىدا ئولتۇراتتى ھەم مۇبادا بىر قىزنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشى جايىدا بولۇپ، ئۆزى يوق چاغلاردىمۇ باشقىلارنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولالىسا، ئۇنداقتا بۇ قىز مۇكاپاتلىنىشقا ھەقلىق، دېگەندىن بېشارەت بېرەتتى. بۇ چاغدا دوختۇر سەممىي ۋە مۇلايىم ھالدا ئۇنىڭغا قارايتتى. گەرچە نېلى ئۇنىڭ نۇرلۇق كۆزلىرىدە سەممىيلىك، قىزغىنلىق يېلىنجاپ تۇراتتى.

ئاخىرىدا بوۋاي تەمكىن ھالدا ئورنىدىن تۇراتتى، بىر قۇتا كەمپۇتنى ئېلىپ نېلىغا بېرەتتى - دە، دائىم:

— كەلگۈسىدىكى سۆيۈملۈك خانىمىغا، — دېگەن گەپنىلا قىلاتتى. بۇ دەقىقىلەردە ئۇ نېلىدىنمۇ خۇشال بولۇپ كەتسە كېرەك.

ئارقىدىنلا ئۇلار پاراڭغا چۈشەتتى، ئۇ نېلىغا جىددىي، قايىل قىلارلىق ھالدا ئۆزىنى ئاسراش تۇغرىسىدا نەسىھەت قىلاتتى، دورىنى ۋاقتىدا ئىچىشنى تاپىلايتتى.

— ئەڭ مۇھىمى ئۆزىڭىزنى ئاسراش، — دەيتتى ئۇ تەنبىھ بەرگەن تەلەپپۇزدا، — ئەڭ مۇھىمى ياشاش ئۈچۈن، ئۇنىڭدىن قالسا سالامەتلىك ئۈچۈن، تەن سالامەت بولسىلا، ئاندىن كىشىلىك ھاياتتىكى بەختكە ئېرىشكىلى بولىدۇ. سۆيۈملۈك بالام، مۇبادا كۆڭۈل ئازابىڭىز بولسا، ئۇنى ئۇنتۇپ كېتىڭ ياكى

ھەرگىز ئويلىماڭ، ئىمكان بار كىشىنى خۇشال قىلىدىغان ئىشلارنى خيال قىلىڭ...

— خۇشال بولغۇدەك نېمە ئىش بار؟ — سورىدى نېلى.

دوختۇر بىراقلا تۇيۇق يولغا كىرىپ قالدى.

— ھىم... مۇشۇ... يېشىڭىزغا مۇۋاپىق كېلىدىغان مەنىلىك ئويۇنلارنى خيال قىلىڭ ياكى... ھىم، شۇنىڭغا ئوخشاش ئىشلارنى...

— مېنىڭ ئويۇن ئوينىغۇم يوق، ئويۇننى ياقتۇرمايمەن، — دېدى نېلى، — يېڭى كىيىمنى ھەممىدىن ياخشى كۆرىمەن.

— يېڭى كىيىم ! ھەي، ھىم، بۇ ئانچە ياخشى ئەمەس، تۇرمۇشتا ھەر جەھەتتىن ئاددىي ـ ساددا بولۇش كېرەك. بىراق... مەيلى... يېڭى كىيىمنى ياخشى كۆرۈشكىمۇ بولىدۇ.

— سىز بىلەن توي قىلغاندىن كېيىن، ماڭا يېڭى كىيىملەرنى تىكتۇرۇپ بېرەمسىز؟

— نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتىڭىز؟ — دېدى دوختۇر ئىختىيارسىز ھالدا قوشۇمىلىرىنى تۇرۇپ، نېلى ئۆزىنى باسالماي كۈلۈۋەتتى، ئاندىن ماڭا قاراپ قويدى، — ئەمما ... يۇرۇش ـ تۇرۇشىڭىز جايىدا بولسا، سىزگە چوقۇم يېڭى كىيىم تىكتۇرۇپ بېرىمەن.

— سىز بىلەن توي قىلغاندىن كېيىنمۇ ھەر كۈنى دورا ئىچەمدىمەن؟

— ھىم، ئۇ چاغدا دورا ئىچمىسىڭىزمۇ بولىدۇ، — دېدى دوختۇر كۈلۈپ قويۇپ.

نېلىنىڭ كۈلكىسى پاراڭنى ئۇزۇپ قويدى. بۇۋايمۇ كۈلدى، ئۇ نېلىغا چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن باقتى.

— كەپسىز قىز ! — دېدى ئۇ ماڭا بۇرۇلۇپ، — لېكىن ئۇنىڭ غەلىتە، تەتۈرلۈكىنى، ئاسان ھاياجانلىنىدىغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

ئۇ توغرا ئېيتىدۇ. نېلىنىڭ نېمە بولغانلىقىنى مەن راستلا

بىلەلمىدىم. گويا مەن يۇز كېلەلمەيدىغان ئىش قىلىپ قويغاندەك ئۇنىڭ ماڭا گەپ قىلغۇسى يوقتەك قىلاتتى، بۇ ئىش مېنى ناھايىتى ئازابلايتتى. مەنمۇ غەمكىن بولۇپ قالغانىدىم. بىر قېتىم كۇنبويى ئۇنىڭغا گەپ قىلمىدىم. بىراق، ئەتىسى بەك خىجىل بولدۇم. ئۇ دائىم كۆز يېشى قىلاتتى. لېكىن، مەن ئۇنىڭغا قانداق تەسەللى ئېيتىشنى بىلمەيتتىم. بىر قېتىم ئۇ ئارىمىزدىكى سۇكوتنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن بۇزۇپ تاشلىدى.

بىر كۈنى كەچقۇرۇن ئۆيگە كېلىپ، نېلىنىڭ بىر كىتابنى شاققىدە ياستۇقىنىڭ ئاستىغا تىقىۋەتكەنلىكىنى كۆرۈپ قالدىم. بۇ مېنىڭ كىتابىم ئىدى، مەن سىرتقا چىقىپ كەتكەندە شىرەنىڭ ئۇستىدىن ئېلىپ ئوقۇغانىدى. نېمىشقا ماڭا تۇيدۇرماي تىقىپ قويىدۇ؟ بەلكىم ئىزا تارتقاندۇ، دەپ ئويلىدىم. ئەمما، كۆرۈپ قالغانلىقىمنى چاندۇرمىدىم. چارەك سائەتتىن كېيىن مەن ئاشخانىغا كىرىپ كەتتىم، ئۇ مۇشۇ پۇرسەتتە ئىتتىك كارىۋاتتىن چۇشۇپ، كىتابنى جايىغا قويۇپ قويدى. مەن ئاشخانىدىن چىقىپ، كىتابنىڭ شىرەنىڭ ئۇستىدە تۇرغانلىقىنى كۆردۇم. بىرپەستىن كېيىن ئۇ مېنى يېنىغا چاقىردى. ئاۋازى سەل ھاياجانلىق چىقتى. ئۇنىڭ ماڭا گەپ قىلمىغىنىغا تۆت كۈن بولغانىدى.

— سىز... بۇگۈن... ناتاشانى كۆرگىلى بارامسىز؟ — دەپ سورىدى مەندىن.

— ھەئە، نېلى، بۇگۈن ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمىسەم بولمايدۇ.

نېلى ئۇندىمەي جىم تۇرۇپ كەتتى.

— سىز... ناتاشانى ياخشى كۆرەمسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ زەئىپ ئاۋازدا.

— ھەئە، نېلى، ئىنتايىن ياخشى كۆرىمەن.

— مەنمۇ ناتاشانى ياخشى كۆرىمەن، — دېدى نېلى پەس ئاۋازدا، ئاندىن زۇۋان سۇرمىدى.

— مەن ناتاشانىڭ قېشىغا بېرىپ تۇرماقچى، — دېدى نېلى

ماڭا قورقۇمسىرىغان ھالدا قاراپ قويۇپ.
— بولمايدۇ، نېلى، — دېدىم مەن ھەيران بولغان ھالدا، — ئەجەبا، كۈنلىرىڭ بۇ يەردە ياخشى ئۆتمەيۋاتامدۇ؟
— نېمىشقا بولمايدۇ؟ — دېدى نېلى رەنجىگەندەك، — سىز مېنى ئۇنىڭ دادىسىنىڭكىگە بېرىشقا دەۋەت قىلغاندا، مەن ئۇنىمىغانىدىمغۇ، ئۇنىڭ دېدىكى بارمۇ؟
— بار.
— ئەمىسە، دېدىكىنى ھەيدىۋەتسۇن، مەن ھالىدىن خەۋەر ئالاي. قولۇمدىن ھەممە ئىش كېلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھېچ نەرسە تەلەپ قىلمايمەن. ئۇنى ياقتۇرۇپ قېلىشىم مۇمكىن، ئۇنىڭغا ياخشى تاماقلارنى ئېتىپ بېرىمەن. سىز بۈگۈن شۇنداق دەڭ.
— بۇ قانداق گەپ، قانداق بولۇپ بۇ خىيالغا كېلىپ قالدىڭ، نېلى؟ ئۇنى نېمە كۆرۈۋاتىسەن؟ ئۇ مېنى ئاشپەز قىلىۋېلىشقا ماقۇل دەيدۇ، دەپ ئويلامسەن؟ ئۇ سېنى قوبۇل قىلغان تەقدىردىمۇ، ساڭا ئۆز سىڭلىسىدەك باراۋەر مۇئامىلە قىلىدۇ.
— ياق، ماڭا باراۋەرلىكىڭ لازىمى يوق. ئۇنداق بولۇشنى خالىمايمەن...
— نېمىشقا؟
نېلى گەپ قىلمىدى. ھېلىلا يىغلىۋېتىدىغاندەك لەۋلىرىنى چىڭ يۇمۇۋالدى.
— ئۇ ياخشى كۆرگەن ھېلىقى ئادەم ئۇنى تاشلىۋېتەرمۇ؟
مەن چۆچۈپ كەتتىم.
— بۇ ئىشنى نەدىن بىلدىڭ، نېلى؟
— ئۆزىڭىز ئېيتىپ بەردىڭىز، بىرنەچچە كۈننىڭ ئالدىدا ئالېكساندرا سېمىيونوۋنانىڭ ئېرى ئەتىگەنده كەلگەنده سورىسام، ئۇ ھەممىنى سۆزلەپ بەردى.
— ماسلوبويېف ئەتىگەنده كەلگەنمىدى؟
— ھەئە، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ كۆزلىرىنى يۇمۇپ تۇرۇپ.

— ئەمسە، ماڭا دېمىدىڭغۇ؟

— بۇ...

مەن بىرپەس ئويلىنىپ قالدىم. ماسلوبويېف دېگەن بۇ سىرلىق ئادەمنىڭ نېمە ئىشلارنى قىلىپ يۈرگەنلىكىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ، ئۇلار زادى نېمە قىلماقچى؟ ئۇنىڭ قېشىغا بارمىسام بولمامدۇ نېمە؟

— بوپتۇ، ئۇ ناتاشانى تاشلۇۋېتىدۇ دەپ تۇرايلى، ئەمما بۇنىڭ سەن بىلەن نېمە ئالاقىسى؟

— چۈنكى، سىز ئۇنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىسىز، — دېدى نېلى كۆزلىرىنى باشقا ياققا تىكىپ، — شۇڭا ئۇ ئادەم يوقالغان هامان، سىز ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىسىز.

— ياق، نېلى، ناتاشا مېنى مەن ئۇنى ياخشى كۆرگەندەك ياخشى كۆرمەيدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن... ياق، ئۇنداق قىلمايمەن، نېلى.

— بۇنداق بولغاندا، مەن دېدېكتىلاردەك سىلەرنىڭ خىزمىتىڭلارنى قىلىمەن. سىلەر خۇشال - خۇرام تۇرمۇش كەچۈرىسىلەر، — دېدى ئۇ ماڭا قارىماستىن ئۆز - ئۆزىگە سۆزلىگەندەك.

«ئۇنىڭغا نېمە بولغاندۇ، زادى نېمە بولغاندۇ» دەپ ئويلىدىم مەن. كاللام ئۇماچ بولۇپ كەتتى. نېلى جىم بولۇپ قالدى. پۈتۈن كەچ بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. ئالېكساندرا سېمىيونوۋنانىڭ كېيىن ماڭا دېيىشچە، مەن ئۆيدىن چىقىپ كېتىشىمگىلا ئۇ يىغلاپ كېتىپتۇ، بىر كېچە يىغلاپتۇ، يىغلىغانچە ئۇخلاپ قاپتۇ. هەتتا چۈشىدىمۇ يىغلاپتۇ، يەنە بىرنېمىلەرنى دەپ جۆيلۈپ كېتىپتۇ.

شۇ كۈندىن ئېتىبارەن ئۇ تېخىمۇ غەمكىن، كەم سۆز بولۇپ كەتتى. مەن بىلەن زادىلا كارى بولمىدى. ئۇنىڭ ماڭا ئوغرىلىقچە قاراۋاتقانلىقىنى ئىككى - ئۈچ قېتىم كۆرۈپ قالدىم، نەقەدەر

مۇلايىم كۆزلەر ـ هە ! نېلىنىڭ مەيۇسلۇكى كۇنسايىن كۈچىيىپ كەتتى، ھەتتا دوختۇرمۇ ئۇنىڭدىكى ئۆزگىرىشتىن ھاڭ ـ تاڭ قالدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇنىڭ كېسىلى تامامەن دېگۈدەك ساقىيىپ كەتتى. ئاخىرىدا دوختۇر ئۇنىڭ تالا ـ تۇزگە چىقىپ ھاۋالىنىپ كېلىشىگە رۇخسەت قىلدى، لېكىن ۋاقتى ئۇزىراپ كەتسە بولمايتتى. ھاۋا تولىمۇ ئىللىق ئىدى، بۇ پاسخا بايرىمىدىن بىر ھەپتە بۇرۇنقى ئىش، بۇ يىل بايرام بەك كېچىكىپ كەلگەنىدى. مەن سەھەردىلا چىقىپ كەتتىم. ناتاشا بىلەن كۆرۈشۈپ كەلمىسەم بولمايتتى، لېكىن بالدۇرراق قايتىپ كېلىپ، نېلىنى ئايلاندۇرۇپ كېلەتتىم. ئۆيدە ۋاقتىنچە نېلى ئۆزى يالغۇز قالدى.

ئۆيدە مېنى قانداق زەربىنىڭ كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالمايمەن. مەن ئالدىراپ ـ تېنەپ ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. ئىشىكنىڭ ئالدىغا كېلىپ قارىسام، ئاچقۇچ قۇلۇپقا سېلىنغان پېتى تۇرۇپتۇ. ئۆيگە كىردىم، ئادەم يوق. مەن تۇرۇپلا قالدىم. شىرەنىڭ ئۈستىدە قېرىنداش بىلەن چوڭ ـ چوڭ ھەم رەتسىز يېزىلغان بىر ۋاراق خەتنى كۆردۈم:

« مەن كەتتىم، ئەمدى بۇ يەرگە قايتىپ كەلمەيمەن. لېكىن، مەن سىزنى بەكمۇ سۆيىمەن.

سىزگە سادىق نېلى

مەن ئالاقزەدىلىك ئىچىدە ۋاراقنى ۋەتتىم ـ دە، شۇ ئان تالاغا قاراپ چاپتىم.

تۆتىنچى باب

مەن تېخى كوچىغا چىقماي، ئەمدى قانداق قىلسام بولار دەپ

ئويلىنىشقا ئولگۇرمەيلا، دەرۋازىنىڭ ئالدىدا تۇرغان ئاددىي پەيتونىنى كۆرۈپ قالدىم، ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا پەيتوندىن چۈشتى، ئۇ نېلىنى يېتىلىۋالغان، قېچىپ كەتمىسۇن دېگەندەك، نېلىنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇۋالغانىدى. مەن دەرھال ئۇلارنىڭ قېشىغا باردىم.

— تەخىر قىلىڭ، ئالدىرىماڭ، ئاۋۋال ئۆيگە كىرەيلى، شۇ چاغدا ھەممىنى چۈشىنىسىز، — دېدى ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا، — سىزگە بىر ئىشنى سۆزلەپ بېرىمەن. ئىۋان پېتروۋىچ، شۇنداق غەلىتە... مېڭىڭ، ھازىرلا بىلىسىز.

ئۇنىڭ چىرايىدىن ماڭا دەيدىغان مۇھىم ئىش بارلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

— بېرىڭ، نېلى، بېرىڭ، بىردەم يېتىۋېلىڭ، — دېدى ئۇ بىز ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، — ھاردىڭىز، شۇنچىۋالا يولنى بېسىش ئاسان ئەمەس، ئەمدىلا ساقايغان ئادەمگە ئېغىر كېلىدۇ، بىردەم يېتىۋېلىڭ، قەدىرلىكىم، بىز چىقىپ كېتەيلى، ئۇ ئۇخلىۋالسۇن، — ئۇ ماڭا ئاشخانىغا كىرىشكە ئىشارەت قىلدى.

نېلى مەن قايتىپ كېلىشتىن ئىككى - ئۈچ سائەت بۇرۇن ماڭا باغاقچە قالدۇرۇپ كەتكەنىدى. ئۇ باشتا دوختۇرنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ، ئادرېسىنى بىلىدىكەن. دوختۇرنىڭ ماڭا دېيىشچە، نېلى ئۇنىڭ ئۆيىگە كەلگەن چاغدا، دوختۇر داڭ قېتىپلا قاپتۇ، نېلى ئۇنىڭ ئۆيىدە بولغان ۋاقىتتا، ئۇ بۇنىڭ راستلىقىغا ئىشەنمەپتۇ.

— ھازىرمۇ ئىشەنمەيمەن، — دېدى دوختۇر ئىشنىڭ جەريانىنى سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن، — ھەرگىز ئىشەنمەيمەن.

ئەمما، نېلى ئۇنىڭكىگە راستلا بارغانىدى. بۇ چاغدا دوختۇر كېچىلىك كىيىمى بىلەن ئىشخانىسىدا بەخىرامان ئولتۇرۇپ قەھۋە ئىچىۋاتاتتى. شۇ چاغدا نېلى يۈگۈرۈپ كىرىپ، ئۇ تېخى نېمە ئىش بولغانلىقىنى ئاڭقىرىپ بولغۇچە باغرىغا ئۆزىنى

ئېتىپ، ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىلىۋاپتۇ. نېلى يىغلاپ تۇرۇپ دوختۇرنى قوچاقلاپتۇ، سۆيۈپتۇ، قوللىرىغا سۆيۈپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭدىن ئۆزىنى ئېلىپ قېلىشنى ئۆتۈنۈپ تۇرۇۋاپتۇ. ئۇ مەن بىلەن بىللە تۇرۇشنى خالىمايدىغانلىقىنى، بۇنداق قىلىشىنىڭمۇ ئەمدى مۇمكىن بولمايدىغانلىقىنى، شۇڭا قېچىپ چىققانلىقىنى ئېيتىپتۇ. كۆڭلى بەك پاراكەندە ئىكەنلىكىنى، ئەمدى ئۇنى مەسخىرە قىلمايدىغانلىقىنى، يېڭى كىيىمنىڭمۇ لازىمى يوقلۇقىنى، ئۆزىنى تۇتۇۋالىدىغانلىقىنى، ئىش قىلىشنى، كىر - قات يۇيۇش، دەزمالاشنى ئۆگىنىدىغانلىقىنى (ئۇ يولدا كېتىۋېتىپ دېمەكچى بولغان گەپلىرىنى ئويلىۋالغان بولۇشى، ئاللىبۇرۇن ئويلاپ قويغان بولۇشىمۇ مۇمكىن)، ئەمدى گەپ ئاڭلايدىغانلىقىنى، ھەر كۈنى دورا ئىچىسىمۇ مەيلى دەيدىغانلىقىنى، قانداق دورا بولسا بولىۋېرىدىغانلىقىنى دەپتۇ. ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىمەن دېگەن گەپنىڭ چاقچاق ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ بۇنداق ئويلىمىغانلىقىنى ئىزھار قىپتۇ. گېرمانىيەلىك بوۋاي ئاغزىنى ئېچىپلا قاپتۇ، سىگارت قىستان قولىنى كۆتۈرۈپ تەئەججۈپ ئىچىدە ئولتۇرۇپتۇ، ھەتتا قولىدا تاماكا بارلىقىنى، تاماكىنىڭ قاچان ئۆچۈپ قالغانلىقىنىمۇ ئۇنتۇپ قاپتۇ.

— خانقىز، — ئاخىر دوختۇر ئېغىز ئېچىپتۇ، — خانقىز، مېنىڭ چۈشىنىشىمچە، سىزنى ئۆيۈمدە ئىشلەمچىلىككە ئېلىپ قېلىشىمنى ئىلتىماس قىلىۋاتىسىز، لېكىن بۇ مۇمكىن ئەمەس! ماڭا قاراڭ، مېنىڭ كىرىمىم كۆپ ئەمەس، تۇرمۇشۇم غورىگىل... ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئىش بەك تاسادىپىي، تۇزۇكرەك ئويلانماي تۇرۇپلا... بۇ بەك قورقۇنچلۇق! يەنە كېلىپ مېنىڭ بىلىشىمچە، سىز ئۆيىڭىزدىن قېچىپ چىققان. ئۇنداق قىلماسلىق كېرەك ئىدى، ئۇنداق قىلىشقىمۇ بولمايتتى... مەن سىزنىڭ ھاۋا ئوچۇق كۈنلىرى شاپائەتچىڭىزنىڭ ھامىيلىقىدا سىرتقا چىقىپ ھاۋالىنىشىڭىزغا رۇخسەت قىلغان، لېكىن

شاپائەتچىكىزنى تاشلاپ بۇ يەرگە كەپسىز، ئۆزىڭىزنى ئاسرىشىڭىز ھەمدە ... ھەمدە ... دورا ئىچىشىڭىز كېرەك ئىدى. يەنە... يەنە... زادىلا چۈشىنەلمىدىم...

ئۇنىڭ گېپىي تۈگىمەيلا، نېلى يىغلاپ كېتىپتۇ، ئۇنىڭغا يەنە يېلىنىپتۇ، لېكىن پايدىسى بولماپتۇ. بوۋاي بارغانسېرى ھەيران قاپتۇ. غەلىتىلىك ھېس قىپتۇ. ئاخىر نېلى ئۇنى ئىتتىرىۋېتىپ:

— ئاھ، تەكرىم! — دەپ توۋلاپتۇ - دە، يۈگۈرۈپ چىقىپ كېتىپتۇ.

— ئۇ كۇنى ئاغرىپ قالدىم، — دېدى دوختۇر گېپىنىڭ ئاخىرىدا، — ئۇخلاشتىن بۇرۇن دورا ئىچىپ ياتتىم.

نېلى ماسلوبويېفنىڭ ئۆيىگىمۇ بېرىپتۇ، ئۇلارنىڭمۇ ئادرېسىنى بىلىۋالغانكەن، خېلى ئاۋارە بولغان بولسىمۇ، ھەر ھالدا تېپىپ بېرىپتۇ. ئۇ كۇنى ماسلوبويېفمۇ ئۆيىدە ئىكەن. ئۇلار ئۇنىڭدىن نېمىشقا بۇنداق قىلغانلىقىنى، مېنىڭكىدە كۇنلىرىنىڭ ياخشى ئۆتكەن - ئۆتمىگەنلىكىنى سوراپتۇ. نېلى زادىلا جاۋاب بېرمەپتۇ. ئورۇندۇققا ئۆزىنى تاشلاپ ئۇن سېلىپ يىغلاپ كېتىپتۇ.

— ئۇ شۇنداق ھەسرەتلىك، شۇنداق قاتتىق يىغلىدىكى، — دېدى ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا ماڭا، — ئۆلۈپ كېتىدىغاندەكلا تۇيۇلۇپ كەتتى.

نېلى ئۇنىڭدىن ئۆزىنى ئېلىپ قېلىشنى ئۆتۈنۈپتۇ، دېدەك ياكى ئاشپەز بولۇشقا رازى ئىكەنلىكىنى، يەر سۈپۈرۈشنى بىلىدىغانلىقىنى، كىر - قات يۇيۇشنىمۇ ئۆگىنىۋالالايدىغانلىقىنى (ئۇ كىر - قات يۇيۇشقا زور ئۇمىد باغلىغانىدى، نېمىشقىدۇر، بۇنى باشقىلارنى تەسىرلەندۈرۈپ ئۆزىنى ئېلىپ قېلىشقا قايىل قىلالايدىغان بىردىنبىر شەرت، دەپ قارىغانىدى) ئېيتىپتۇ. ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا ھەقىقىي ئەھۋال ئايدىڭلاشقۇچە ئۇنى ئېلىپ قېلىپ، بۇ ئىشتىن مېنى خەۋەرلەندۈرۈش نىيىتىگە

كەپتۇ. لېكىن، فىلىپ فىلىپپچ قەتئىي قارشى تۇرۇپتۇ ھەمدە ئۇنىڭغا قاچقۇننى دەرھال ئاپىرىپ قويۇشنى تاپىلاپتۇ. ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا يول بويى ئۇنى قوچاقلاپتۇ، سۆيۈپتۇ، بۇنىڭ بىلەن نېلى تېخىمۇ قاتتىق يىغلاپ كېتىپتۇ، ئۇنى كۆرگەن ئالېكساندرا سېمىيونوۋنامۇ ئىختىيارسىز كۆز يېشى قىپتۇ، شۇنداق قىلىپ، ئۇلار يول بويى يىغلاپ كەپتۇ.

— لېكىن، نېمىشقا ئۇنىڭ قېشىدا قېلىشنى خالىمايسىز، نېلى؟ ئۇ سىزنى بوزەك قىلدىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا كۆز يېشى قىلىپ تۇرۇپ.

— ياق، بوزەك قىلمىدى...

— ئەمىسە، نېمە ئىش بولدى؟

— ئۇنىڭ قېشىدا قالسام بولمايدۇ... مەن ئۇنىڭغا ئەسكىلىك قىلدىم... بىراق ئۇ ماڭا ياخشىلىق قىلدى... لېكىن سىلەرنىڭكىدە مەن ئەسكىلىك قىلمايمەن، مەن ئىش قىلالايمەن، — دەپتۇ نېلى ئەسەبىيلەرچە يىغلاپ.

— ئۇنىڭغا نېمىشقا شۇنچىۋالا تەتۈرلۈك قىلىسىز، نېلى؟

— شۇنداق قىلىمەن.

— مەن ئۇنىڭ ئاغزىدىن «شۇنداق قىلىمەن» دېگەن گەپنىلا ئالالىدىم، — دېدى ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا كۆز ياشلىرىنى سۈرتكەچ سۆزىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، — ئۇ نېمىشقا بۇنداق بەختسىز؟ جىددىي دۆيلۈنۈپ قېلىش كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالدىمۇ؟ سىز قانداق ئويلايسىز، ئىۋان پېتروۋىچ؟

بىز نېلىنىڭ قېشىغا كىردۇق. ئۇ بېشىنى ياستۇققا چۈمكەپ ياتاتتى، تېخىچە يىغلاۋاتاتتى. مەن تىزلىنىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ قوللىرىغا سۆيدۈم. ئۇ قولىنى تارتىۋېلىپ، تېخىمۇ قاتتىق يىغلاپ كەتتى. مەن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي قالدىم. شۇ چاغدا يېخىمىنىق ئاقساقال كىرىپ كەلدى.

— ياخشىمۇ سەن، ئىۋان، سېنى بىر ئىش بىلەن ئىزدەپ كەلگەنىدىم، — دېدى بىزگە بىر قۇر قاراپ چىقىپ، ئۇ مېنىڭ

تىزلىنىپ تۇرغانلىقىمنى كۆرۈپ بەك ھەيران قالدى، بوۋاي مۇشۇ كۈنلەردە بىتاب بولۇپ قالغانىدى. چىرايى سولغۇن، جۈدەڭگۈ ئىدى، لېكىن ئاللىكىملەرگىدۇر ئۆزىنىڭ جەسۇرلۇقىنى كۆرسىتىپ قويماقچى بولغاندەك، ھالىغا باقماي، ئاننا ئاندرىيېۋنانىڭ نەسىھەتىگە قۇلاق سالماي، يېتىپ ئارام ئېلىشنى خوپ كۆرمەي، ھېلىقى دېلونىڭ كويىدا پالاقلاپ يۈرەتتى.

— خوش ئەمىسە، — دېدى ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا بوۋايغا سىنچىلاپ قاراپ، — فىلىپپ تېزرەك قايتىپ كېلىشىمنى تاپىلىغانىدى. بىزنىڭ يەنە ئىشىمىز بار. كەچتە، قاراڭغۇ چۈشكەندە يەنە بىر ـ ئىككى سائەت تۇرۇپ كېتىمەن.

— ئۇ كىم؟ — دەپ سورىدى بوۋاي پەس ئاۋازدا. ئېنىقكى، ئۇ باشقا بىر ئىشقا باش قاتۇرۇۋاتاتتى. مەن تېگىشلىك جاۋاب بەردىم.

— ھىم، سېنى بىر ئىش بىلەن ئىزدەپ كەلدىم. ئىۋان...

قانداق ئىش ئىكەنلىكىنى بىلەتتىم، مەن ئۇنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ كېلىۋاتاتتىم. ئۇنىڭ بۇ يەرگە كېلىشتىن مەقسىتى نېلى ئىككىمىز بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، ئۇنى ئۆز ئۆيىگە كۆچۈپ بېرىشقا كۆندۇرۇشۇمنى ئۆتۈنۈش ئۈچۈن ئىدى. ئاننا ئاندرىيېۋنا ئاخىر بۇ يېتىم قىزنى بېقىۋېلىشقا ماقۇل بولغانىدى. بۇ ئۇنىڭ بىلەن بولغان بىرنەچچە قېتىملىق مەخپىي سۆھبىتىمىزنىڭ نەتىجىسى بولۇپ، مەن ئاننا ئاندرىيېۋنانى قايىل قىلغانىدىم ھەمدە ئۇنىڭغا بۇ يېتىم قىزنىڭ ئانىسىنىڭمۇ ئىلگىرى ئۆز دادىسىنىڭ قارغىشىغا ئۇچرىغانلىقىنى، بوۋاينىڭ ئۇنى كۆرگەندە نېيىتىدىن يېنىپ قېلىش ئېھتىمالى بارلىقىنى ئېيتقانىدىم. مەن بۇ ئويۇمنى ئۇنىڭغا ئوچۇق دېگەچكە، ھازىر ئېرىگە بۇ يېتىم قىزنى بېقىۋېلىش تەلىپىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئوتتۇرىغا قويغانىدى. بوۋاي بۇ تەكلىپنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلغانىدى. چۈنكى، بىرىنچىدىن، ئۇ ئاننا ئاندرىيېۋناغا

ياخشىچاق بولۇشنى ئويلايتتى. ئىككىنچىدىن، ئۇنىڭمۇ ئۆز ئالدىغا ئويى بار ئىدى... لېكىن بۇ ئىشلار توغرۇلۇق كېيىن تەپسىلىي توختىلىمەن...

مەن دېگەندەك، بوۋاي تۇنجى قېتىم كەلگەندىلا نېلى ئۇنى ياقتۇرمىغانىدى. كېيىن ھېس قىلدىمكى، ھەر قېتىم يېخىنلىشىڭ ئىسمى تىلغا ئېلىنسىلا، ئۇنىڭ چىرايى قانداقتۇر ئۆچمەنلىك تۇس ئالاتتى. بوۋاي گەپ ئەگىتىپ ئولتۇرمايلا دەرھال رەسمىي ئىشقا ئۆتتى. ئۇ ئۇدۇل نېلىنىڭ كارىۋىتىنىڭ يېنىغا باردى، نېلى ياستۇق لۆڭگىسى بىلەن يۈزىنى يۆگەپ ياتاتتى. بوۋاي نېلىنىڭ بىر قولىنى تۇتتى - دە، ئۇنىڭ قىزىنىڭ ئورنىدا ئۆزلىرىنىڭكىگە كۆچۈپ بېرىشنى خالايدىغان - خالىمايدىغانلىقىنى سورىدى.

— ئىلگىرى بىر قىزىم بار ئىدى، ئۇنى ئۆزۈمدىنمۇ چاره ياخشى كۆرەتتىم، — دېدى بوۋاي، — لېكىن ھازىر مەن بىلەن بىللە ئەمەس، ئۆلۈپ كەتتى. سىز ئۇنىڭ ئۆيىمىزدىكى ئورنىنى، ھەمدە... مېنىڭ قەلبىمدىكى ئورنىنى ئېلىشنى خالامسىز؟

— ياق، خالىمايمەن، — دەپ جاۋاب بەردى نېلى بېشىنىمۇ كۆتۈرمەستىن.

— نېمىشقا بۇنداق دەيسىز، بالام؟ سىزنىڭ بىرەرمۇ تۇغقىنىڭىز يوق. ئۇنىمۇ يېنىدا تۇرغۇزالمايدۇ، ئەمما بىزنىڭكىدە خۇددى ئۆز ئۆيىڭىزدە تۇرۇۋاتقاندەك بولىسىز.

— سىز ئەسكى، شۇڭا خالىمايمەن. شۇنداق، سىز ئەسكى، — ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ بوۋايغا ئالدىنى قىلىپ ئولتۇردى، — مەن بەك ئەسكى، ھەرقانداق ئادەمدىن ئەسكى، لېكىن سىز مەندىنمۇ ئەسكى! — بۇ گەپنى قىلىۋاتقاندا نېلىنىڭ چىرايى تاتىرىپ، كۆزلىرى چاقناپ كەتتى، قاتتىق ھاياجانلانغانلىقتىن، ھەتتا تىترەپ تۇرغان لەۋلىرىدىمۇ قان دېدارى قالمىدى. بوۋاي چۈشەنمىگەندەك ماڭا قارىدى، — شۇنداق، سىز مەندىنمۇ ئەسكى، چۈنكى سىز ئۆز قىزىڭىزنى كەچۈرۈشنى خالىمىدىڭىز.

سىز ھەتتا ئۇنى چورتلا ئۇنتۇپ كېتىپ، باشقا بىر بالىنى ئۆيىڭىزگە ئېلىپ كەتمەكچى بولۇۋاتىسىز، ئەجەبا، ئۆزىنىڭ پۇشتىنى ئۇنتۇپ كەتكىلى بولامدۇ؟ ئەجەبا، سىز مېنى ياخشى كۆرۈپ قالامسىز؟ مېنى كۆرسىڭىزلا، ئۇ دېگەن يات ئادەم، مېنىڭ قىزىم بار، ئۇنتۇپ كەتكەن ئۆز قىزىم بار، دەپ ئويلايسىز. چۈنكى، سىز شەپقەتسىز ئادەم. مەن شەپقەتسىز ئادەم بىلەن بىللە ياشاشنى خالىمايمەن. خالىمايمەن، ھەرگىز خالىمايمەن !... — نېلى ئېسىدەشكە باشلىدى ھەم ئوغرىلىقچە ماڭا قاراپ قويدى، — ئۆگۈنلۈككە پاسخا بايرىمى. كىشىلەر قۇچاقلىشىدۇ، سۆيۈشىدۇ، ماي تارتىشىپ قالغانلار ئەپلىشىدۇ، ھەرقانداق گۇناھ ساقىت بولۇپ كېتىدۇ... بۇنى بىلىمەن، پەقەت سىزلا... سىزلا !... ئۆتۈپ كەتكەن شەپقەتسىز! كۆزۈمدىن يوقىلىڭ !

نېلى يامغۇردەك تۆكۈلدى. بۇ گەپلەرنى بۇرۇنلا ئويلاپ قويغاندەك، پىششىق يادلىۋالغاندەك قىلاتتى، مەقسىتى بوۋاي تەكلىپ قىلىپ كەلگەندە ئۇنىڭغا دېيىش ئىدى. بوۋاي قاتتىق تەئەججۇپلەندى، چىرايى تېخىمۇ تاتىرىپ ئازابلىق تۇس ئالدى.

— نېمە ئۇچۇن، نېمە ئۇچۇن ھەممە ئادەم ماڭا كۆڭۈل بۆلىدۇ؟ خالىمايمەن، ھەرگىز خالىمايمەن ! — دەپ ۋارقىرىۋەتتى نېلى سىراڭ بولۇپ قالغاندەك، — تىلەمچىلىك قىلىمەن !

— نېلى، نېمە بولدۇڭ؟ نېلى، دوستۇم ! — مەن ئىختىيارسىز توۋلىۋەتتىم، لېكىن مېنىڭ گەپلىرىم ئوت ئۇستىگە ياغ چاچقاندەك بولدى.

— شۇنداق، ئۇنىڭدىن كۆرە كوچىغا چىقىپ تىلەمچىلىك قىلغىنىم تۈزۈك، — دېدى نېلى ئېسىدەپ تۇرۇپ، — ئانام تىلەمچىلىك قىلغان، ئۇ ئۆلۈش ئالدىدا ماڭا: «نامرات ئۆتۈشكە، تىلەمچىلىك قىلىشقا رازىمەنكى... تىلەمچىلىك قىلىش نومۇس ئەمەس، مەن بىر ئادەمدىن تىلىمەيمەن، بەلكى ھەممە ئادەمدىن تىلەيمەن. ھەممە ئادەم ھەرگىزمۇ بىر ئادەم ئەمەس. بىر ئادەمدىن

تىلەش نومۇس، ھەممە ئادەمدىن تىلەش نومۇس ئەمەس» دېگەنىدى. مەن تېخى كىچىك بولغاچقا، مېنى ياللاشقا ھېچكىم ئۇنىمايدۇ. شۇڭا، ھەممە ئادەمنىڭ ئالدىغا بېرىپ تىلەيمەن. لېكىن، بۇ يەردە قېلىشنى خالىمايمەن، ھەرگىز خالىمايمەن. مەن ئەسكى، ھەممە ئادەمدىن ئەسكى، مانا شۇنداق ئەسكى مەن!

ئۇشتۇمتۇت نېلى شىرەنىڭ ئۇستىدىكى ئىستاكاننى غەزەپ بىلەن يەرگە ئاتتى.

— چېقىلدى، — دېدى ئۇ كۆرەڭلىك بىلەن ماڭا قاراپ، — جەمئىي ئىككى ئىستاكان بار، يەنە بىرسىنىمۇ چېقىۋېتەي... ئۇ چاغدا نېمە بىلەن چاي ئىچىسىزكىن؟

ئۇ ساراڭ بولۇپ قالغاندەك قىلاتتى. لېكىن، بۇ ئەسەبىيلىك ئىچىدىن مەلۇم بىر خىل خۇشلۇققا ئېرىشكەندەك بولاتتى. بۇنداق قىلىشنىڭ نومۇس ئىكەنلىكىنى، ياخشى بولمايدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلەتتى. ئەمما، تەپ تارتماستىن بىشىملىك قىلىۋاتاتتى.

— ئۇ ئاغرىپ قاپتۇ، ۋانيە، — دېدى بوۋاي، — بەلكىم... مەن بۇ بالىنى زادىلا چۈشەنمەيدىغان ئوخشايمەن. خەير - خوش!

بوۋاي شىلەپىسىنى ئېلىپ، مەن بىلەن قول ئېلىشتى. ئۇ خاپا بولمىغاندەك قىلاتتى. نېلى ئۇنى قاتتىق ھاقارەتلىگەنىدى. بۇنىڭدىن كۆڭلۈم بىرقىسما بولۇپ كەتتى.

— ئۇنىڭغا قىلچىمۇ ئىچىڭ ئاغرىمىدى، نېلى! — دېدىم مەن ئۆيدە ئىككىمىزلا قالغاندا، — ئىزامۇ تارتمايدىكەنسەن، ياق، ناچار ئىكەنسەن، راستلا بەك ئەسكى ئىكەنسەن! — مەن شىلەپىمنىمۇ كىيمەي، بوۋاينىڭ ئارقىسىدىن سىرتقا چاپتىم. ئۇنى دەرۋازىغىچە ئۇزىتىپ چىقىپ، بىر - ئىككى ئېغىز تەسەللى بېرىپ قويسام ياخشى بولاتتى. پەلەمپەيدىن چۈشۈۋاتقىنىمدا، نېلىنىڭ ئەيىبلىشىم تۇيۇلى بەكلا تاتارغان چىرايى كۆز ئالدىمدا نامايان بولدى.

مەن بوۋايغا تېزلا يېتىشۋالدىم.

— بىچاره بالا خورلۇق تارتمپتۇ، تولمۇ ئازابتا قاپتۇ، ماڭا ئىشەنگىن، ئىۋان، بۇ ئىشنى ئۇنىڭغا مەن سۆزلەپ بەرگەن، — دېدى ئۇ ئاچچىق كۈلۈپ، — مەن ئۇنىڭ يارىسىنى تاتلىۋەتتىم. كونىلاردا: «ئاچنىڭ دەردىنى توق بىلمەپتۇ» دېگەن گەپ بار. مېنىڭمۇ بىر ئېغىز قوشۇپ قويغۇم كېلىۋاتىدۇ، ۋانيە، ئاچمۇ ئاچنىڭ دەردىنى چۈشەنمەيدۇ، ئەمىسە، خوش!

مەن ئەسلىدە ئۇنىڭغا باشقا ئىشلارنى دېمەكچىدىم، لېكىن بوۋاي قول سىلكىدى.

— ماڭا تەسەللى بېرىمەن دەپ ئاۋارە بولماي، كىرىپ قىزىڭغا قارا، قېچىپ كەتمىسۇن، قېچىپ كەتكەن بولۇشمۇ مۇمكىن، — ئۇ ئاچچىقىدا شۇ گەپنى قىلدى - دە، تېز - تېز يۈرۈپ كەتتى. قولىدىكى ھاسىسى پىيادىلەر يولىغا توكۇلداپ تېگەتتى.

ئۇنىڭ ھۆكمىنىڭ راستلا توغرا چىقىدىغانلىقىنى زادى ئويلىمىغانىدىم.

ئۆيگە قايتىپ كىرىپ ھاڭ - تاڭ قالدىم. نېلى كۆرۈنمەيتتى! كارىدورغا چىقىپ پەلەمپەيگە قارىدىم، ئىسمىنى چاقىردىم، ھەتتا قولۇم - قوشنىلاردىن ئۇنىڭ دېرىكىنى قىلدىم. ئۇنىڭ يەنە قېچىپ كېتىدىغانلىقىغا ئىشەنمەيتتىم، ئىشىنىشنىمۇ خالىمايتتىم. بىرلا دەرۋازا، بوۋاي ئىككىمىز دەرۋازىدا تۇرۇپ پاراڭلاشتۇق. ئۇ كەتمەكچى بولسا جەزمەن بىزنىڭ قېشىمىزدىن ئۆتەتتى. لېكىن، ئۇنىڭ دەسلەپ پەلەمپەينىڭ بىر يېرىگە مۆكۈۋېلىپ، مەن ئۆيگە كىرىپ كەتكەندىن كېيىن ئاندىن قېچىپ كەتكەنلىكىنى، بۇنداق قىلغاندا ماڭا يولۇقۇپ قالمايدىغانلىقىنى ئويلاپ قالدىم. شۇلارنى ئويلاپ كۆڭلۇم تولمۇ غەش بولدى. بىراق، قانداقلا بولمىسۇن، ئۇنىڭ يىراقلاپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

مەن خاۋاتىرلەنگەن ھالدا يەنە ئىزدەپ چىقتىم، ناۋادا ئۇنى كېلىپ قالسا دەپ ئىشىكنى قولۇپلىمىدىم.

باشتا ماسلوبويېفنىڭ ئۆيىگە باردىم. ئۇ يەردە ماسلوبويېف-نىمۇ، ئالېكساندرا سېمىيونوۋنانىمۇ ئۇچراتمىدىم، مەن ئۇلارغا ئىككى ئىلىك خەت قالدۇرۇپ، بۇ يېڭى كۆچۈلسىزلىكنى ئېيتىپ قويۇش بىلەن بىللە، ناۋادا نېلى ئۇلارنى ئىزدەپ كېلىپ قالسا، تېزدىن مېنى خەۋەرلەندۈرۈپ قويۇشنى ئۆتۈندۇم. ئاندىن دوختۇرنىڭ ئۆيىگە باردىم. ئۇ يەردىمۇ يوق بولۇپ چىقتى. دېدەك ماڭا، نېلىنىڭ چۈشتىن بۇرۇن بىر قېتىم كەلگەنچە، قايتا كەلمىگەنلىكىنى ئېيتىپ بەردى. قانداق قىلىش كېرەك؟ مەن بۇبنوۋانى ئىزدەپ باردىم. مەن تونۇيدىغان جەسەت ساندۇقى ياساش ئۇستىسىنىڭ بۇ خوتۇنى ماڭا، نېمە ئۈچۈندۇر ئايال غوجايىنىنىڭ تۇنۇگۈندىن تارتىپ ساقچى ئىدارىسىگە قاماپ قويۇلغانلىقىنى، شۇنىڭدىن تارتىپ نېلىنى كۆرمىگەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى. مەن هالسىز هالدا يەنە ماسلوبويېفنىڭ ئۆيىگە يۈگۈرۈپ كەلدىم. يەنىلا شۇ جاۋاب: هېچكىم كەلمەپتۇ، ئۇلارمۇ قايتىپ كەلمەپتۇ. مېنىڭ خېتىم ئۇستەلدە تۇراتتى. قانداق قىلغۇلۇق؟

كەچ بولۇپ كەتكەنىدى، مەن تەشۋىش ئىچىدە ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. ئۇ كۇنى ئەسلىدە ناتاشانى كۆرگىلى بارماقچىدىم. ئۇ ئەتىگەندە كېلىشىمنى ئېيتقانىدى. ئەمما، مەن كۇنبويى ئاغزىمغا گىياهمۇ سالمىدىم، نېلى توغرىسىدىكى خىيالىلار كاللامنى ئىلەشتۇرۇۋەتكەنىدى.

«بۇ قانداق گەپ؟ ــ دەپ ئويلىدىم، ــ ئەجەبا قورقۇنچلۇق كېسەللىك ئاسارىتى قالغانمىدۇ؟ سارىڭ بولۇپ قالغانمىدۇ ياكى نېرۋىسى قالايمىقانلىشىپ كەتكەنمىدۇ؟ لېكىن، ئۇ هازىر قەيەردىدۇر؟ ئۇنى نەدىن تاپارمەن؟»

مەن شۇ خىيالىلارنى قىلىۋېتىپ، نېلىنىڭ ئالدىمدىكى كۆۋرۈكتە تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇ كوچا چىرىغىنىڭ ئاستىدا تۇرغاچقا مېنى كۆرمىدى. ئۇنىڭغا قاراپ يۈگۈرگۈم كەلدى ـ يۇ، لېكىن توختاپ قالدىم. نېمە ئىش قىلىۋاتقاندۇ؟ ئۇ

ئەمدى مېنىڭ كۆزۈمدىن قېچىپ كېتەلمەيتتى، شۇڭا مەن ئۇنىڭ نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىغا قاراپ بېقىش نىيىتىگە كەلدىم. ئون مىنۇت ئۆتتى، ئۇ يەنىلا شۇ يەردە تۇرۇپ، ئۆتكەن - كەچكەنلەرگە قاراۋاتاتتى. ئاخىرىدا، يامان ئەمەس كىيىنگەن بىر بوۋاي نېلىنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۇ قەدەملىرىنى توختاتماي تۇرۇپلا يانچۇقىدىن بىرنەرسىنى ئېلىپ ئۇنىڭغا بەردى. نېلى ئۇنىڭغا تەزىم قىلدى. شۇ تاپتىكى ھېسسىياتىمنى تىل بىلەن ئىپادىلەشكە ئاجىزلىق قىلىمەن. خۇددى بىر قىممەتلىك نەرسەم — مەن ياخشى كۆرىدىغان، ئايايدىغان، مۇھاپىزەت قىلىدىغان نەرسەم كۆز ئالدىمدا بىردىنلا يولسىز ھاقارەتلەنگەندەك، دەپسەندە قىلىنغاندەك، يۈرىكىم بىرقىسما بولۇپ كەتتى، كۆز ياشلىرىم ئىختىيارسىز تۆكۈلدى.

شۇنداق، مەن بىچارە نېلىغا ياش تۆكۈۋاتاتتىم، لېكىن شۇنىڭ بىلەن بىللە مەندە بېسىۋالغىلى بولمايدىغان بىر خىل غەزەپ پەيدا بولدى. ئۇ نامراتلىق تۈپەيلى تىلەمچىلىك قىلىۋاتقان ئەمەس، ئۇ تاشلىۋېتىلگەن، يار - يۆلەكسىز قالغان بالا ئەمەس، ئۇ ئۆزىنى شەپقەتسىز خارلىغۇچىدىن ئەمەس، بەلكى ئۆزىنى ياخشى كۆرىدىغان، ئۇنىڭغا كۆيۈنىدىغان دوستىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇۋاتاتتى. ئۇ خۇددى ئۆزىنىڭ قىلمىش - ئەتمىشلىرى ئارقىلىق ئاللىكىملەرنىدۇر چۆچۈتمەكچى بولۇۋاتقاندەك، ئاللىكىملەرگىدۇر ئۆزىنى كۆرسىتىپ قويماقچى بولۇۋاتقاندەك قىلاتتى. قەلبىگە يوشۇرۇنغان سىرلىرى ئۇنى ھەربىر قوللىنىشقا دەۋەت قىلاتتى... شۇنداق، بوۋاي توغرا ئېيتىدۇ، ئۇ ئۇۋالچىلىق تارتقاندى، يارىسى تېخى ساقايمىغاندى، بىراق ئۇ قەستەن ئاشۇ سىرلىق ھەربىتى ۋە كۆپچىلىككە ئىشەنمەسلىك پوزىتسىيەسى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ يارىسىنى تاتلىماقچى بولۇۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ مۇشۇ ئازاب ئىچىدىن، پەقەت ئۆزىنىڭلا كۈلپەت تارتىشىغا رۇخسەت قىلىدىغان مەنپەئەتپەرەسلىك (ئەگەر شۇنداق دېيىشكە مۇمكىن بولسا)

ئىچىدىن بىر خىل خوشاللىق تاپماقچى بولسا كېرەك. مەن ئۇنىڭ ئۆز ئازابىنى ئېغىرلىتىدىغان چارىسىنى ۋە شۇ ئارقىلىق خوشاللىق ئىزدەيدىغان پىسخىكىسىنى چۈشىنىمەن، بۇزەك قىلىنغان، ھاقارەتلەنگەن، تەقدىر تەرىپىدىن كولدۇرلىتىلغان ھەمدە تەقدىرنىڭ ئادالەتسىزلىكىنى تونۇپ يەتكەن ھەممە كىشى شۇنداق قىلىدۇ. لېكىن، نېلى بىزدىن نېمىشقا ئاغرىنىدۇ؟ ئۇ ئۆزىنىڭ قىلىقسىزلىقى، تەتۈرلۈكى ئارقىلىق بىزنى قورقۇتماقچى، چۆچۈتمەكچى بولسا كېرەك. ئۇ ھەقىقەتەن ئۆزىنى بىزگە كۆز ـ كۆز قىلىۋاتاتتى... ياق، توغرا ئەمەس ! ھازىر ئۇ بۇ يەردە ئۆزى يالغۇز، ئۇنىڭ تىلەمچىلىك قىلىۋاتقانلىقىنى ھېچقايسىمىز كۆرمىدۇق. ئەجەبا، ئۇ تىلەمچىلىكتىن لەززەت ئىزدەۋاتامدىغاندۇ؟ ئۇ نېمە ئۈچۈن تىلەمچىلىك قىلىدۇ، پۇلنى نېمە قىلىدۇ؟

ئۇ سەككىگە ئېرىشكەندىن كېيىن كۆۋرۈكتىن چۈشۈپ، چىراغلىرى چاراقلاپ يېنىپ تۇرغان بىر ماگىزىنىڭ دېرىزىسى ئالدىغا كەلدى ـ دە، تىلىگەن پۇللىرىنى ساناشقا باشلىدى. مەن ئۇنىڭدىن ئون قەدەمچە نېرىدا توختىدىم. ئۇنىڭ قولىدا خېلى كۆپ پۇل بار ئىدى، ئەتىگەندىن ھازىرغىچە تىلىگەندەك قىلاتتى. ئۇ پۇلنى سەكىلىغىنىچە كوچىنى كېسىپ ئۆتۈپ مىلىچالالار دۇكىنىغا كىردى. مەن دۇكانىڭ ئوچۇق تۇرغان ئىشىكىگە كېلىپ، ئۇنىڭ نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىغا سەپسالدىم.

ئۇ پۇلنى پوكەينىڭ ئۈستىگە قويدى، دۇكاندار ئۇنىڭغا بىر ئىستاكانىنى بەردى، بۇ ئادەتتىكى چاي ئىچىدىغان ئىستاكان بولۇپ، ئەتىگەن مەن بىلەن يېخمېنىنفقا ئۆزىنىڭ ئەسكىلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىش ئۈچۈن چېقىۋەتكەن ھېلىقى ئىستاكانغا بەكمۇ ئوخشايتتى. بۇ ئىستاكان ئون بەش كوپېكقا يارايتتى، ئۇنىڭدىنمۇ ئەرزان بولۇشى مۇمكىن. دۇكاندار ئىستاكانىنى قەغەزگە ئوراپ، چىرايلىق چىگدى ـ دە، نېلىغا بەردى. نېلى مەمنۇن بولغان ھالدا دۇكاندىن ئالدىراش چىقىپ كەلدى.

— نېلى ! — دەپ توۋلىدىم ئۇ ئالدىمغا كەلگەندە، — نېلى !
ئۇ چۆچۈگەن ھالدا ماڭا قارىدى، قولىدىكى ئىستاكان يەرگە چۈشۈپ چېقىلدى. مېنىڭ بۇ ئىشلارنى كۆرۈپ تۇرغانلىقىمغا، ھەممىدىن خەۋەردار ئىكەنلىكىمگە ئىشەنگەن چاغدا يۈزلىرى ۋىللىدە قىزارىدى. بۇ ئۇنىڭ چىدىغۇسىز ئازاب، خىجىللىق ئىچىدە قالغانلىقىنى چۈشەندۈرەتتى. مەن ئۇنى يېتىلەپ ئۆيگە ئېلىپ ماڭدىم، يول يىراق ئەمەس ئىدى. يول بويى ھېچقايسىمىز ئاغزىمىزنى سۈرمىدۇق. ئۆيگە كەلدۇق، مەن ئولتۇردۇم، نېلى ئويغا پاتقان، خىجىللىق ئىلكىدە ئالدىمدا ئۆرە تۇراتتى. چىرايى يەنىلا تاتىراڭغۇ، ماڭا قاراشقا پېتىنالمايۋاتاتتى.
— نېلى، سىرتتا تىلەمچىلىك قىلدىڭمۇ؟
— ھەئە ! — دېدى ئۇ پەس ئاۋازدا، بېشى تېخىمۇ ساڭگىلاپ كەتتى.
— پۇل تېپىپ ئىستاكان ئېلىشتىن مەقسىتىڭ ئەتىگەن چېقىلغان ئىستاكاننىڭ ئورنىنى تولدۇرۇش ئۈچۈنمۇ؟
— ھەئە...
— لېكىن، مەن ئاشۇ ئىستاكان ئۈچۈن ماڭا كايىدىممۇ، سېنى تىللىدىممۇ؟ نېلى، ئەجەبا، سەن ئۆز قىلمىشىڭدا ياخشى بولمىغان بىرنەرسىنىڭ، ئۆزۈڭ ياخشى ئەمەس دەپ قارايدىغان بىرنەرسىنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلمىدىڭمۇ؟ بۇنداق قىلىش ياخشىمۇ؟ ئىزا تارتامسەن؟...
— ئىزا تارتىمەن، — ئۇنىڭ ئاۋازى تولىمۇ بوش چىقتى، بىر تامچە ياش مەڭزىگە سىرغىپ چۈشتى.
— ئىزا... — دېدىم مەنمۇ تەكرارلاپ، — نېلى، قەدىرلىكىم، مەندىن سەۋەنلىك ئۆتكەن بولسا، مەن ناماقۇل، يارىشىپ قالايلى.
ئۇ ماڭا قارىدى، كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلدى، ئاندىن باغرىمغا ئۆزىنى ئاتتى.
بۇ چاغدا ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا ئۈچقاندەك كىرىپ كەلدى.

— نېمە؟ ئۇ ئۆيدە ئىكەنغۇ؟ يەنە قاچتىمۇ؟ ھەي، نېلى، نېلى، ساڭا نېمە بولدى؟ بوپتۇ، ھەرنېمە بولسا قايتىپ كەپسەن... ئۇنى نەدىن تاپتىڭىز، ئۇۋان پېتروۋىچ؟

مەن ئالېكساندرا سېمىيونوۋناغا سورىمايلا قويۇڭ، دېگەن مەنىدە كۆز ئىشارىتى قىلدىم، ئۇ چۈشەندى.

مەن مۇلايىم ھالدا نېلى بىلەن خوشلاشتىم، ئۇ تېخىچە مىشىلداپ يىغلاۋاتاتتى، مەن ئاق كۆڭۈل ئالېكساندرا سېمىيونوۋناغا مەن قايتىپ كەلگۈچە ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ تۇرۇشنى ئېيتتىم، ئۇ ماقۇل بولدى، مەن ناتاشانىڭ تۇرالغۇسىغا قاراپ چاپتىم. كېچىكىپ قالغانىدىم، شۇڭا ناھايىتى تېز ماڭدىم.

بىزنىڭ تەقدىرىمىز بۇگۈن كەچ بەلگىلىنەتتى، ئۇنىڭ بىلەن دېيىشىدىغان نۇرغۇن ئىشلىرىم بار ئىدى. بىراق، يەنىلا نېلىنى تىلغا ئالدىم، بولغان ئىشلارنى يېپىدىن يېڭىسىگىچە ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردىم. مېنىڭ گەپلىرىم ناتاشانى بەكمۇ قىزىقتۇردى، ئۇ ھەتتا چۆچۈپ كەتتى.

— بىلەمسەن، ۋانيە، — دېدى ئۇ ئويلانغان ھالدا، — مېنىڭچە، ئۇ سېنى ياخشى كۆرىدىكەن.

— نېمە، مۇمكىنمۇ؟ — سورىدىم مەن تەئەججۈپ بىلەن.

— شۇنداق، بۇ مۇھەببەتنىڭ باشلىنىشى، قىزلارنىڭ مۇھەببىتى...

— دەۋاتقان گېپىڭنى قارا، ناتاشا، يوق گەپنى قىلمىغىنا ! ئۇ تېخى كىچىك تۇرسا !

— نېلى ئون تۆتكە كىرىپ قالدى. بۇ شەپقەتسىزلىك سېنىڭ ئۇنىڭ مۇھەببىتىنى چۈشەنمىگەنلىكىڭدىن كېلىپ چىققان، بەلكىم ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بۇنى چۈشەنمەيدۇ. بۇ خىل شەپقەتسىزلىك ئىچىدە بىرمۇنچە بالىلارچە مىجەز بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئەستايىدىللىقى، كىشىنى قىينايدىغانلىقى راست. مۇھىمى ئۇ ماڭا كۈنداشلىق قىلىۋاتىدۇ. سەن مېنى ياخشى كۆرىسەن.

ئۆيۈڭده يالغۇز مېنىڭلا غېمىمنى يەيسەن، مېنىڭلا گېپىمنى قىلىسەن، ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى نەزەردىن ساقىت قىلىسەن. ئۇ بۇنى هېس قىلغان، كۆڭلى ئازار يېگەن. ئۇنىڭ سەن بىلەن سۆزلەشكۈسى، ساڭا قەلب دەرۋازىسىنى ئۇلۇغ ئېچىۋەتكۈسى بولسىمۇ، ئەمما قانداق قىلىشنى بىلمەيدۇ. ئىزا تارتىۋاتقان گەپ، ئۇ ئۆزىنى چۈشەنمەيدۇ، ئۇ پۈرسەت كۈتكەن، لېكىن سەن ئۇنىڭ بۇنداق پۈرسەتنى بالدۇرراق كەلتۈرۈشىگە يار دەم قىلماقتا يوق، بەلكى هە دېگەندىلا ئۇنى تاشلاپ قويۇپ، مېنىڭ قېشىمغا چاپقان، هەتتا ئۇ ئاغرىپ ياتقاندىمۇ ئۇنى كۈنبويى ئۆيده يالغۇز تاشلاپ قويغان. شۇنداق، ئۇ مۇشۇ سەۋەبلىك ئەتىلا ئاغرىپ قېلىشى مۇمكىن. ئۇنى قانداقمۇ تاشلىۋەتكۈڭ كەلدى؟ چاپسان ئۇنىڭ قېشىغا قايتقىن...

— مېنىڭمۇ ئۇنى تاشلاپ قويغۇم يوق. بىراق...

— راست، سېنى مەن چاقىرىپ كەلدىم. ئەمما، هازىرلا قايتقىن.

— هازىرلا ماڭمەن، لېكىن سېنىڭ گەپلىرىڭگە زادىلا ئىشەنمەيمەن.

ئۆيگە يەنىلا ناهايىتى كەچ كەلدىم. ئالېكساندرا سېمىيونوۋنا ماڭا نېلىنىڭ هېلىقى كۈنى كەچتىكىدەك ناهايىتى ئۇزاق يىغلىغانلىقىنى، يىغلاپ ـ يىغلاپ ئۇخلاپ قالغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

— ئەمدى مەن ماڭاي، ئىۋان پېتروۋىچ، فىلىپپ ماڭا شۇنداق دەپ تاپىلىغاندى، بىچارە ئادەم مېنى ساقلاپ تۇرىدۇ.

مەن ئۇنىڭغا رەهمەت ئېيتىپ، نېلىنىڭ كارىۋىتىدا ئولتۇردۇم. ئۇنى يالغۇز تاشلاپ قويغانلىقىمنى ئويلاپ، كۆڭلۈم تولىمۇ يېرىم بولدى. ئۇنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇپ ناهايىتى ئۇزاق ئويلاندىم. تۇن نىسپىي بولۇپ كەتتى... بۇ هەل قىلغۇچ دەقىقىلەر ئىدى.

ئەمما، مۇشۇ ئىككى ھەپتە ئىچىدە يۈز بەرگەن ئىشلارنى سۆزلىمەي بولمايدۇ...

بەشىنچى باب

مەن كىنەز بىلەن B رېستورانىدا خاتىرلەشكە ئەرزىيدىغان ھېلىقى ئاخشامنى بىللە ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، بىرنەچچە كۈنگىچە ناتاشادىن ئەنسىرەپ يۈردۈم. قارغىش تەگكۈر كىنەز ئۇنىڭغا قانداق تەھدىتلەرنى سالار، ئۇنىڭدىن قانداق ئۆچ ئالار؟ ئۆزۈمدىن دائىم شۇنداق دەپ سورايتتىم، تۈرلۈك قىياسلارنى قىلاتتىم. ئاخىرىدا كەلگەن خۇلاسەم، ئۇنىڭ تەھدىتى ئانچىكىلا دەپ قويغان گەپ ئەمەس، تېرە تاراقشىتىشمۇ ئەمەس، ناتاشا ئالیوشا بىلەن بىللە بولىدىكەن، كىنەز ئۇنىڭ بىلەن قېرىشىدۇ. ئۇ ئىچى تار، ئۆچ ئېلىشقا خۇشتار، تاش يۈرەك، ھىيلە ـ مىكرى كۆپ ئادەم. كىنەزگە ئاشۇ كەچتىكى ئاھانەتنى ئۇنتۇلدۇرۇش، پۈرسەت تېپىپ ئۆچ ئالمايدىغان قىلىش بەسى مۇشكۈل. ۋەقەنىڭ پۈتكۈل جەريانىدا ئۇ ھەر ۋاقىت ماڭا بۇ نۇقتىنى كۆرسىتىپ تۇردى، بۇ توغرىدا ناھايىتى ئېنىق چۈشەنچە بەردى. ئۇ ئالیوشادىن ناتاشا بىلەن ئايرىلىپ كېتىشنى قەتئىي تەلەپ قىلدى ھەمدە مەندىن ناتاشانى يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇرغان ئايرىلىپ كېتىشكە ئوبدان ھازىرلىنىپ قويۇشقا ئاگاھلاندۇرۇشۇمنى ئۈمىد قىلدىغانلىقىنى، بولمىسا «پادىچى قوشاقلىرىدەك، شۇلۇپرچە ئەھۋال» كۆرۈلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. ئۇ ئالیوشانىڭ بۇنىڭدىن رازى بولۇشىنى، داۋاملىق تۇرده ئۇنى مېھرىبان ئاتا دەپ بىلىشىنى ئۈمىد قىلاتتى. بۇ ئۇنىڭ كەلگۈسىده كاتيەنىڭ مال ـ مۈلكىنى تارتىۋېلىشىدىكى زۆرۈر شەرت ئىدى. شۇڭا، مەنمۇ ناتاشانى پات يېقىندىكى ئايرىلىشقا ھازىرلىنىپ قويۇش توغرۇلۇق ئاگاھلاندۇرماقچى بولدۇم. ئەمما،

ناتاشادا زور ئۆزگىرىش بولغانىدى، ئۇنىڭ ئىلگىرىكى ماڭا تۇتقان سەممىي مۇئامىلىسىدىن بىردىنلا ئەسەرمۇ قالمىغانىدى، يەنە كېلىپ ماڭا ئانچە ئىشەنمەس بولۇپ قالغاندەك قىلاتتى. مېنىڭ ئاۋۇندۇرۇشلىرىم ئۇنى تېخىمۇ ئازابلايتتى، مېنىڭ سوئاللىرىم ئۇنى بىزار قىلاتتى، ھەتتا ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپمۇ قويياتتى. ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇرۇشتىن ئۆزگە ئامالىم يوق ئىدى. ئۇ قوللىرىنى مەيدىسىگە قويۇپ، ئۆيده ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭاتتى، تىت - تىت بولاتتى، پەرىشان بولاتتى، ھەممىنى، ھەتتا مېنىڭ قېشىمدا ئىكەنلىكىمنىمۇ ئۇنتۇپ كەتكەندەك قىلاتتى. تاسادىپىي ماڭا قارىغان چاغلىرىدا (ئۇ ھەتتا مېنىڭ كۆزلىرىمدىن ئۆزىنى قاچۇراتتى)، چىرايى بىردىنلا زېرىكىشلىك، غەزەپلىك تۇس ئالاتتى - دە، شۇ ئان باشقا ياققا قارىۋالاتتى. بەلكىم ئۇمۇ يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇرغان ئايرىلىشقا تەدبىر ئويلاۋاتسا كېرەك. بۇلارنى ئويلىغىنىدا ئۇ قانداقمۇ ئازابلانماي ۋە ھەسرەت چەكمەي تۇرالمىسۇن؟ ئىشىنىمەنكى، ئۇ ئايرىلىشقا تەييارلىق كۆرۈپ قويغانىدى. لېكىن، قانداقلا بولمىسۇن، ئۇنىڭ غەمكىن، ئۇمىدسىز كەيپىياتى يەنىلا كۆڭلۈمنى پاراكەندىچىلىككە سالاتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە گاھىدا ئۇنىڭغا گەپ قىلىشقا پېتىنالمايتتىم، تەسەللى بېرىشكە تېخىمۇ پېتىنالمايتتىم، شۇڭا ۋەھىمە ئىچىده كەسكىن دەقىقىلەرنىڭ كېلىشىنى كۈتۈشكە مەجبۇر ئىدىم.

ناتاشانىڭ ماڭا تۇتقان سوغۇق، يات كىشىلەردەك مۇئامىلىسى مېنى ئەنسىزلىككە سالغان، ئازابلىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ تېخىمۇ ئازابلىنىۋاتقانلىقى ماڭا ئايان ئىدى. مەن ئۇنىڭ قاتتىق بىئارام بولۇۋاتقانلىقىنى، ھەسرەت چېكىۋاتقانلىقىنى بىلگەنىدىم. تاشقى دۇنيادىن كەلگەن ھەرقانداق كاشىلا ئۇنى زېرىكتۇرەتتى ۋە غەزەپلەندۇرەتتى. بۇنداق چاغدا ئۇنىڭ سىرىنى بىلىدىغان ياخشى دوستتىن كەلگەن كاشىلا ئۇنى تېخىمۇ بىزار قىلاتتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئاداققى مىنۇتلارغا كەلگەنده

ناتاشانىڭ يەنە مېنى ئىزدەيدىغانلىقى، مەندىن تەسەللى تاپىدىغانلىقى كۆڭلۈمگە بەكمۇ ئايان ئىدى.

كىنەز ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولغان سۆھبەتنى ئەلۋەتتە ناتاشاغا ئېيتمىغانىدىم، مېنىڭ سۆزلىرىم ئۇنى تېخىمۇ ئەنسىزچىلىككە سالاتتى، تېخىمۇ ئازابلايتتى، خالاس. پەقەتلا ئۇنىڭغا گىراف خانىمنىڭ ئۆيىدە كىنەزنى كۆرگەنلىكىمنى، ئۇنىڭ ئىنتايىن قورقۇنچلۇق مۇتتەھەم ئىكەنلىكىگە قەتئىي ئىشىنىدىغانلىقىمنىلا پۈرتىپ ئۆتتۈم. ئۇمۇ كوچىلاپ سورىمىدى، بۇ ئىش مېنى قەۋەتلا خۇشال قىلدى، ۋاھالەنكى، كاتىيە بىلەن بولغان ئۇچرىشىشنى تىلغا ئالغىنىمدا، ئۇ شۇنداق زەن قويۇپ ئاڭلىدى، لېكىن كۆپ بىرنەرسە سورىمىدى. ئەمما، ئۇنىڭ تاتارغان يۈزلىرىدە قىزىللىق پەيدا بولۇپ، پۈتۈن بىر كۈن دېگۈدەك ھاياجىنىنى باسالمىدى. مەن كاتىيە توغرۇلۇق ئۇنىڭدىن ھېچنېمىنى يوشۇرمىدىم، ئوچۇقىنى ئېيتتىم، ھەتتا كاتىيە مەندە قالدۇرغان كۆڭۈللۈك تەسىراتلارنىمۇ يوشۇرۇپ قالمىدىم، شۇنداق، يوشۇرغۇدەك نېمىسى بار؟ ئەگەر ناتاشا يوشۇرغانلىقىمنى بىلىپ قالسا، مەندىن خاپا بولىدىغانلىقى تۇرغان گەپ، شۇڭا ئەتەي تەپسىلىي سۆزلىدىم. ئۇ كۆڭۈل بۆلىدىغان مەسىلىلەرنى ئىمكانقەدەر تەپسىلىي سۆزلىدىم، چۈنكى ئۇنىڭ ئورنىدا تۇرغان ئادەمگە سوئال سوراش تەسكە چۈشەتتى. بىپەرۋا قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، رەقىبىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى سورۇشتۇرۇش ئۇنچىۋالا ئاسان ئەمەس ـ دە.

مېنىڭچە، كىنەزنىڭ بۈيرۇقىغا بىنائەن، ئالىيوشانىڭ گىراف خانىم بىلەن كاتىيەگە ھەمراھ بولۇپ سەھرا ئاراغا بارىدىغانلىقىنى ناتاشا تېخى بىلمەيتتى. شۇڭا، مەن بۇ ئىشنى ئۇنىڭغا ئېيتقان چاغدا، ئۇنىڭ ئازابىنى قانداق يېنىكلىتىشنى بىلەلمەي قالدىم. لېكىن، ئەمدىلا ئېغىز ئاچاي دەپ تۇرۇشۇمغا، ناتاشانىڭ گېپىمنى بۆلۈپ، تەسەللى ئېيتىشنىڭ ھاجىتى يوق، بۇ ئىشنى بەش كۈن بۇرۇن بىلگەنىدىم، دېگەنلىكى مېنى ھەيران قالدۇردى.

— ئاھ، پەرۋەردىگارىم ! — دەپ توۋلىۋەتتىم مەن، — ساڭا كىم دېدى؟

— ئالیوشا.

— نېمە؟ ئۇ دېگەنمىدى؟

— ھەئە، ئۇنىڭ ئۇستىگە مەنمۇ بىر پىكىرگە كېلىپ بولدۇم، ۋانیە، — ناتاشا بۇ گەپنى قىلىۋاتقاندا چىرايىدا ئەمدى سوراۋەرمە دېگەندەك مەنە ئىپادىلەندى.

ئالیوشا ناتاشانى كۆرگىلى دائىم كېلەتتى، ئەمما ئۇزاق تۇرمايتتى، بىر قېتىم چىداپ بىرنەچچە سائەت ئولتۇرغانىدى، لېكىن ئۇ كۈنى مەن يوق ئىكەنمەن، ئۇ كەلگەندە مىسكىن كۆرۈنەتتى، ناتاشانىڭ كۆزلىرىگە قورقۇمسىرىغان ھالدا باقاتتى. ئەمما، ناتاشا ئۇنىڭغا تولىمۇ قىزغىن، مۇلايىم مۇئامىلە قىلاتتى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ ھەممىنى ئۇنتۇپ، شادلىنىپ كېتەتتى. مېنىڭ قېشىمغىمۇ ھەر كۈنى دېگۈدەك كېلەتتى. ئۇ ھەقىقەتەن قاتتىق ئازاب ئىچىدە قالغانىدى. ئەگەر بۇ ئازابنى يالغۇز تارتىشقا توغرا كەلسە، ئۇ بىر مىنۇتمۇ ياشىيالمايتتى، شۇڭا ھەمىشە مېنىڭ قېشىمغا يۈگۈرۈپ كېلىپ، ھېسداشلىق ئىزدىمەكچى بولاتتى.

بىراق، مەن نېمە دېيەلەيتتىم؟ ئالیوشا مېنىڭ ئۆزىگە سوغۇق مۇئامىلە قىلغانلىقىم، ئۇنىڭ بىلەن كارىم بولمىغانلىقىم، ھەتتا ئۇنىڭدىن نەپرەتلىنىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ مېنى ئەيىبلەيتتى. ئۇ قايغۇراتتى، ياش تۆكەتتى. ھە دېسىلا كاتيەنىڭكىگە بېرىپ ئۇنىڭدىن تەسەللى ئىزدەيتتى.

ناتاشا ماڭا ئالیوشانىڭ كېتىدىغانلىقىدىن خەۋەر تاپقانلىقىنى ئېيتقان كۈنى (بۇ مەن كىنەز بىلەن سۆزلىشىپ بىر ھەپتىدىن كېيىنكى ئىش ئىدى) ئۇ ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە ئۆيۈمگە يۈگۈرۈپ كېلىپ مېنى قۇچاقلىۋالدى، باغرىمغا تاشلاندى، كىچىك بالىدەك ئازابلىق ياش تۆكتى، مەن جىمجىت ھالدا ئۇنىڭ ئېغىز ئېچىشىنى كۈتتۈم.

— مەن رەزىل، مەن پەسكەش، ۋانیە، — دېدى ئالیوشا گەپ

باشلاپ، ــ مېنىڭ روھىمنى قوتقۇزۇۋېلىڭ. مەن رەزىللىكىمدىن، پەسكەشلىكىمدىن ياش تۆكۈۋاتمايمەن، بەلكى قىلغان ـ ئەتكەنلىرىمنىڭ ناتاشانى بەختسىز قىلىپ قويىدىغانلىقىغا ياش تۆكىمەن... ۋانيە، دوستۇم، ماڭا ئەقىل كۆرسىتىڭ، ئېيتىڭە، ئۇلارنىڭ قايسىسىنى بەكرەك ياخشى كۆرىمەن، كاتيەنىمۇ ياكى ناتاشانىمۇ؟

ــ بۇ ئەقىلنى كۆرسىتەلمەيمەن، ئالىيوشا، ــ دېدىم جاۋابەن، ــ بۇنى مېنىڭ ئېيتقىنىمدىن كۆرە، ئۆزىڭىزگە تېخىمۇ ئايان...

ــ ياق، ۋانيە، بۇنى دەۋاتقىنىم يوق. مەن ئۇ دەرىجىدە دۆت ئەمەس، لېكىن گەپ ئۆزۈمنىڭمۇ چۈشىنەلمەيۋاتقانلىقىمدا. ئۆزۈمدىن توختىماي سورايمەن، لېكىن جاۋاب تاپالمايمەن. ئەمما، سىز تاماشىبىن قاتاردا تېخىمۇ ئوچۇق كۆرەلىشىڭىز مۇمكىن... بوپتۇ، بىلمىگەنمۇ بولۇڭ. لېكىن، ھېچبولمىغاندا قارىشىڭىزنى سۆزلەپ باقمامسىز؟

ــ مېنىڭچە، كاتيەنى تېخىمۇ ياخشى كۆرىسىز.

ــ شۇنداق ئويلامسىز؟ توغرا ئەمەس، توغرا ئەمەس، زادىلا توغرا ئەمەس ! چورتلا تاپالمىدىڭىز. مەن ناتاشانى چىن يۈرىكىمدىن سۆيىمەن. قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇنى مەڭگۈ تاشلىۋەتمەيمەن. بۇ گەپلەرنى كاتيەگىمۇ ئېيتتىم. ئۇ دېگەنلىرىمگە تامامەن قوشۇلدى. گەپ قىلمايسىزغۇ؟ بولدى، كۈلگىنىڭىزنى كۆرۈپ قالدىم. ھەي، ۋانيە، خۇددى ھازىرقىدەك قاتتىق ھەسرەت چەككەن چاغلىرىمدا ماڭا زادى تەسەللى بەرمەيسىز... خەير ـ خوش !

ئالىيوشا يۈگۈرگەنچە ئۆيدىن چىقىپ كەتتى، ھەيران قالغان نېلى بىزنىڭ گەپلىرىمىزگە جىمجىت قۇلاق سېلىپ ئولتۇراتتى، ئالىيوشا ئۇنىڭدا ئۇنتۇلغۇسىز تەسىر قالدۇردى. شۇ چاغدا نېلى تېخى ئاغرىپ ياتاتتى، دورا ئىچىۋاتاتتى. ئالىيوشا ئۇنىڭغا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى، يەنە كېلىپ ھەر قېتىم

كەلگىنىدە ئۇنىڭ بارلىقىغا زادى دىققەت قىلمايتتى.

ئىككى سائەتتىن كېيىن ئالىيوشا يەنە كەلدى، خۇشال - خۇرام تۇرقىدىن ھەيران قالدىم. ئۇ ئېتىلىپ كېلىپ بوينۇمغا ئېسىلدى - دە، مېنى قۇچاقلىۋالدى.

— ئىش پۈتتى! — دەپ توۋلىدى ئۇ، — ئۇقۇشماسلىقلار تۈگىدى، بۇ يەردىن چىقىپ ئۇدۇل ناتاشانىڭ قېشىغا باردىم. مەن ئېغىر ھەسرەتتە ئىدىم، ماڭا ئۇ بولمىسا بولمايتتى. ئىشكىتىن كىرىپلا ئۆزۈمنى ئۇنىڭ ئايىغىغا تاشلاپ، پۈتلىرىنى سۆيدۈم، شۇنداق قىلمىسام بولمايتتى. شۇنداق قىلىشنى ئويلايتتىم، بولمىسا ئازابتىن ئۆلۈپ كېتەتتىم، ئۇ مېنى جىمجىت قۇچاقلىدى، يىغلىدى. مەن ئۇنىڭغا كاتيەنى تېخىمۇ ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى ئوچۇقلا ئېيتتىم...

— ئۇ نېمە دېدى؟

— ھېچنېمە دېمىدى، مېنى پەپلىدى، ماڭا تەسەللى بەردى، گەرچە مەن ئۇنىڭغا ھېلىقى گەپنى قىلغان بولسامۇ، ئۇ تەسەللى بېرىشكە ئۇستا، ئۇژان پېتروۋىچ! ئۇنىڭغا ھەممە دەردىمنى تۆكتۈم، ھېچنېمىنى قالدۇرماي سۆزلەپ بەردىم. ئۇنىڭغا، كاتيەنى ئىنتايىن سۆيىدىغانلىقىمنى، لېكىن ئۇنى قانچىلىك سۆيىدىغانلىقىمدىن قەتئىينەزەر، كىمنى سۆيىدىغانلىقىمدىن قەتئىينەزەر، ماڭا ناتاشا بولمىسا بولمايدىغانلىقىنى، بولمىسا ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىمنى ئوچۇق ئېيتتىم. شۇنداق، ۋانيە، ئۇ بولمىسا بىر كۈنمۇ ياشىيالمايمەن! بۇ نۇقتىنى چوڭقۇر چۈشىنىمەن، شۇنداق! شۇڭا، بالدۇرراق توي قىلىش قارارىغا كەلدۇق، ئەمما سەھراغا بېرىشتىن بۇرۇن ئۇلگۈرمەيتتى. چۈنكى، ھازىر چوڭ پەرھىز مەزگىلى[1]، توي قىلىشقا بولمايدۇ، شۇڭا مەن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، دەل 1 - ئىيۇنغا بېكىتىلدى. دادامنىڭ قوشۇلىدىغانلىقىدا گەپ يوق،

① پاسخا بايرىمىدىن قىرىق كۈن بۇرۇن.

كاتيەگە كەلسەك، ئۇ نېمە قىلالايتتى ! ناتاشا بولمىسا مەن ياشيالمايمەن... تويدىن كېيىن بىز سەھراغا ــ كاتيەنىڭ قېشىغا بارىمىز...

بىچارە ناتاشا ! ئۇ بۇ يىگىتىگە تەسەللى بېرىش ئۈچۈن كۆپ بەدەل تۆلىدى. ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ بايانلىرىغا قۇلاق سالدى، تېزلا توي قىلىشتەك رىۋايەتنى توقۇپ چىقىپ، بۇ گۈزەك بالىغا تەسەللى بەردى. ئالىيوشا دەرۋەقە بىرنەچچە كۈن خاتىرجەم يۈردى. ئۇ ناتاشانىڭ قېشىغا توختىماي چاپاتتى. چۈنكى، ئۇنىڭ زەئىپ قەلبى بۇ ئازابنى يالغۇز كۆتۈرۈشكە قادىر ئەمەس ئىدى. لېكىن، شۇنداق بولسىمۇ، جۇدالىق مىنۇتلارنىڭ كۈنسېرى يېقىنلاپ كېلىشىگە ئەگىشىپ ئۇ يېڭىباشتىن تىت ـ تىت بولۇشقا، توختىماي ياش تۆكۈشكە باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن يەنە مېنىڭ قېشىمغا چاپىدىغان بولدى، ئۇ ماڭا دەردىنى تۆكەتتى. يېقىندىن بېرى ئۇ ناتاشاغا تېخىمۇ باغلىنىپ قالغانىدى. بىر يېرىم ئاي ئەمەس، بىر كۈن ئايرىلىشقىمۇ كۆزى قىيمايتتى. ئۇ ناتاشادىن بىر يېرىم ئاي ئايرىلىپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىنلا توي قىلىمىز، دەپ تولۇق ئىشىنىپ يۈرگەنىدى. ئەمما، ناتاشانىڭ كۆڭلىگە ھەممە ئىش ئايان ئىدى. ئۇنىڭ پۈتكۈل ھاياتى ئۆزگىرەتتى، ئالىيوشا مەڭگۈ ئۇنىڭغا مەنسۇپ بولمايتتى، چوقۇم شۇنداق بولاتتى. ئايرىلىش پەيتى ئاخىر يېتىپ كەلدى. ناتاشا ئاغرىپ قالدى. چىرايى تامدەك تاتىرىپ، كۆزلىرى قىزىرىپ، لەۋلىرى چاك ـ چاك يېرىلدى. تۇرۇپ ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلىسە، تۇرۇپ ئۆتكۈر كۆزلىرى بىلەن ماڭا قاراپ قوياتتى. ئالىيوشانىڭ ئىشكتىن كىرگەن چاغدىكى ئۇنلۇك ئاۋازىنى ئاڭلىسىلا سارغايغان ياپراقتەك تىترەپ كېتەتتى. شۇ ئان يۈزلىرىگە قان يۈگۈرۈپ، ئالدىراش ئۇنىڭغا ئېتىلاتتى، تىترىگەن ھالدا ئۇنى قۇچاقلايتتى، كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ ئۇنى سۆيەتتى... ئالىيوشا تىكىلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ سالامەتلىك ئەھۋالىنى سورايتتى. بەك ئۇزاق ئايرىلمايدىغانلىقى، قايتىپ كېلىپلا توي قىلىدىغانلىقى

توغرۇلۇق ئۇنىڭغا تەسەللى بېرەتتى. ناتاشا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشاتتى. كۆز ياشلىرىنى كۆچىنىڭ بارچە ئىچىگە يۇتاتتى. ئالیوشانىڭ ئالدىدا ياش تۆكۈشنى خالىمايتتى.

بىر قېتىم ئۇ ناتاشاغا، ئۆزى سەھىراغا كەتكەن مەزگىلدە خەجلەش ئۈچۈن بىرئاز پۇل قالدۇرۇپ قويىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇنىڭغا ئۆزىدىن ئەنسىرىمەسلىك توغرىسىدا نەسىھەت قىلدى، چۈنكى دادىسى يولغا كېتەرلىك پۇلىنى بېرىشكە ماقۇل بولغانىدى. ناتاشا قوشۇمىلىرىنى تۇردى، ئۆيدە ئىككىمىزلا قالغاندا، مەن ئۇنىڭغا ئاتاپ بىر يۈز ئەللىك روبلى يىغىپ قويغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇ پۇلنى نەدىن تاپقانلىقىمنى سۇرۇشتۇرمىدى. بۇ ئۇلار ئايرىلىشتىن ئىككى كۈن بۇرۇنقى، شۇنداقلا كاتيە بىلەن ناتاشا تۇنجى قېتىم ھەم ئاخىرقى قېتىم كۆرۈشۈش ھارپىسىدىكى ئىش ئىدى. كاتيە ئالیوشادىن ناتاشاغا ئىككى ئىلىك خەت ئەۋەتىپ، ئۇنىڭدىن ئۆزىنىڭ ئەتىسى ئۇنى يوقلاپ بارىدىغانلىقىغا قوشۇلۇشىنى ئۆتۈندى. ماڭمۇ بىر پارچە خەت يېزىپ، ئۇلار كۆرۈشكەندە مېنىڭمۇ بولۇشۇمنى سورىدى.

مەن ھەرقانداق توسالغۇغا قارىماي، سائەت ئون ئىككىدە ناتاشانىڭ قېشىغا (كاتيە بېكىتكەن ۋاقىت سائەت بىر ئىدى) يېتىپ بېرىش قارارىغا كەلدىم، ماڭا توسالغۇ ئاز ئەمەس ئىدى، نېلىنى دېمىگەندىمۇ ئەر - خوتۇن يېخىنىنىڭلارنىڭ يېقىندىن بېرى ماڭا سالغان ئاۋارىچىلىكى يېتىپ ئاشاتتى.

بۇ ئاۋارىچىلىك بىر ھەپتە بۇرۇن باشلانغانىدى. بىر كۈنى ئەتىگەندە ئانا ئاندرىيېۋنا ماڭا ئادەم ئەۋەتىپ، قولۇمدىكى ھەممە ئىشنى تاشلاپ دەرھال كېلىپ كېتىشىمنى، كېچىكتۇرۇشكە زادى بولمايدىغان مۇھىم ئىش بارلىقىنى ئېيتىپتۇ. مەن كەلگەندە ئۇ ئۆيدە ئۆزى يالغۇز، ئۇياقتىن - بۇياقتا مېڭىپ يۈرەتتى، ھاياجانلىق ۋە ئالاقزەدىلىك ئىچىدە خۇددى سارىڭ بولۇپ قالغان ئادەملەردەك قورققىنىدىن جان - پېنى چىققان ھالدا نىكولاي سېرگېيېچنىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتۈۋاتقانىكەن. مەن خېلى

بىر ھازاغىچە زادى نېمە ئىش بولغانلىقىنى، ئۇنىڭ نېمىدىن ئەنسىرەپ قالغانلىقىنى، ۋاقىتنىڭ نېمىشقا قىس ئىكەنلىكىنى چۈشىنەلمىدىم. ئۇ كەسكىن ھەم ناموۋاپىق سۆزلەر بىلەن مەندىن ئاغرىنىۋاتاتتى:

— ئەجەبمۇ كەلمەي كەتتىڭىز، بىزنى يېتىم بالىدەك يالغۇز تاشلاپ قويۇپ ئازاب چەكسۇن دەمسىز؟ سىز يوق چاغدا نېمە ئىشلارنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ، — ئاخىرىدا ئۇ ماڭا نىكولاي سېرگېيېۋىچنىڭ ئۈچ كۈندىن بۇيانقى ھاياجانلىق كەيپىياتىنى تەسۋىرلەپ بېرىشكە ئاجىزلىق قىلىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى، — باشقىچىلا بىر ئادەم بولۇپ قاپتۇ ئۇ، سەپرا مىجەز بولۇپ كەتتى. كېچىدە تۈيدۈرماي ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىكونانىڭ ئالدىدا تىلاۋەت قىلىدۇ، ئۇخلىغاندا قاملاشمىغان گەپلەرنى قىلىدۇ، سارائىنىڭ ئۆزىلا بولۇپ قالدى. تۇنۇگۈن شورپا ئىچىۋاتقاندا، قوشۇق ئالدىدا مانا مەن دەپ تۇرسىمۇ تاپالمىدى. تاغدىن سوربسا باغدىن جاۋاب بېرىدۇ. تالاغىلا قاچىدۇ، «سىرتقا چىقىدىغان ئىشىم بار، ئادۋوكات بىلەن كۆرۈشمەن» دەپ قويىدۇ. بۇگۈن ئەتىگەنمۇ كۇتۇپخانىسىغا كىرىۋېلىپ: «بۇ دەۋا ئۈچۈن بىر پارچە ئەرزنامە يازىمەن» دەيدۇ. كۆرىمەن، ئالدىدا تۇرغان ئاچقۇچنى تاپالمايدىغان ئادەم، تېخى بىرنەرسە يازارىمىش ! مەن ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن ئىچىگە قارىسام: ئۇ بىرنېمىلەرنى يېزىۋېتىپتۇ، يۈز ـ كۆزى ياش بىلەن ھۆل بولۇپ كېتىپتۇ. نېمە ھۆججەت يېزىۋاتقاندۇ؟ دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە. ئۇ بىزنىڭ يېخىمېنىنسىفكادىن ھەسرەت چېكىۋاتامدىغاندۇ؟ بۇ گەپچە بىزنىڭ يېخىمېنىنسىفكا ئۈزۈل ـ كېسىل تۇغىگەنمىدۇ؟ مەن شۇلارنى خىيال قىلىۋاتقاندا ئۇ شىرەدىن شاقىدە تۇرۇپ، قەلەمنى شىرەنىڭ ئۇستىگە تاشلىۋەتتى. يۈزلىرى قىزىرىپ، كۆزلىرى سۇرلۇك تۇس ئالدى ـ دە، شىلەپىسىنى ئېلىپ چىقىپ كەلدى. «ئاننا ئاندرىيېۋنا، مەن ھازىرلا قايتىپ كېلىمەن» دېدى ئۇ ۋە چىقىپ كېتىشىگىلا، مەن

ئىتتىك شىرەنىڭ يېنىغا باردىم. شىرەنىڭ ئۇستىدە دەۋاغا ئائىت بىر توقۇم ھۆججەتلەر تۇراتتى، ماڭا زادىلا كۆرسەتمىگەنىدى. مەن ئۇنىڭغا، بۇ ھۆججەتلەرنى سەل يۆتكەپ تۇرۇڭ، شىرەنى تازىلاپ قويايى، دەپ نەچچە قېتىم يېلىنغانىدىم، لېكىن ئۇ ئۇنىمىغان، ماڭا ۋارقىراپ ـ جارقىراپ قول شىلتىگەنىدى. پېتىپربۇرگقا كەلگەندىن بۇيان ئۇ شۇنداق تىت ـ تىت بولىدىغان، ۋارقىراپ ـ جارقىرايدىغان بولۇپ قالغانىدى. شۇڭا، مەن شىرەنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنىڭ ئاتايا قانداق ھۆججەت يازغانلىقىنى بىر كۆرۈپ باقماقچى بولغانىدىم. چۈنكى، ئېسىمدە قېلىشچە، بۇ ھۆججەتلەرنى ئېلىپ كەتمىگەن، شىرەدىن تۇرغان چاغدا ئۇنى بىر توپ ھۆججەتنىڭ ئارىسىغا تىقىۋەتكەنىدى. قاراڭ، ئىۋان پېتروۋىچ، ئىنىم، تاپتىم، مانا كۆرۈپ بېقىڭ.

ئۇ يېرىمىغا خەت يېزىلغان بىر ۋاراق ھۆججەت قەغىزىنى ماڭا بەردى، ئۆزگەرتىلگەن جايلىرى بەك كۆپ ئىدى، بىرنەچچە يېرىنى زادىلا تونۇغىلى بولمايتتى.

بىچارە بوۋاي ! بۇنىڭ كىمگە يېزىلغانلىقىنى بىر قاراپلا بىلگىلى بولاتتى. ئۆزىنىڭ قىزى ناتاشاسىغا، ئامراق ناتاشاسىغا يېزىلغانىدى. خەتنىڭ بېشى ناھايىتى قىزغىن، ھېسسىياتلىق يېزىلغانىدى. ئۇ ناتاشادىن ئۆزىنى ئەپۇ قىلىشنى ھەمدە ئۇنىڭدىن قايتىپ كېلىشنى ئۆتۈنگەنىدى. خەت رەتسىز يېزىلغان، ئۇنىڭ ئۇستىگە كۆپ جايلىرى تۇزىتىلگەچكە، خەتنىڭ مەزمۇنىنى تولۇق چۈشىنىش قىيىن ئىدى. ئەمما، ئۇنى قولىغا قەلەم ئېلىشقا، باشتىكى بىرنەچچە قۇرنى يېزىشقا دەۋەت قىلغان قىزغىن ھېسسىيات مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى. خەتنىڭ مەزمۇنىدىن قارىغاندا، بوۋاي تەلەپپۇزىنى ئۆزگەرتىپ، قىزىنى ئەيىبلەشكە باشلىغانىدى، ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى بىرمۇبىر ئوتتۇرىغا قويغان، جاھىللىقىنى غەزەپ بىلەن كۆرسىتىپ ئۆتكەن، شەپقەتسىزلىكىنى سۆككەنىدى. ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا قانداق كۆڭۈلسىزلىكلەرنى تېرىپ بەرگەنلىكىنى ئويلاپ باقمىغان

بولۇشى مۇمكىنلىكىنى ئېيتقاندى. ئۇنىڭ ھاكاۋۇرلۇقىنى جازالايدىغانلىقى، ئۇنىڭغا لەنەت ئوقۇيدىغانلىقى، ئاخىرىدا ئۇنى ياۋاشلىق بىلەن قايتىپ كېلىشكە بۇيرۇق قىلىدىغانلىقى توغرۇلۇق جار سالغانىدى. «شۇ چاغقا بارغاندا، پەقەت شۇ چاغدىلا سەن تۇغقانلىرىڭ ئارىسىدا ياۋاشلىق بىلەن يېڭى تۇرمۇشۇڭنى باشلىغاندىن كېيىن، ئاندىن سېنى كەچۈرۈشنى قارار قىلىشىمىز مۇمكىن» دەپ يازغانىدى. ئېنىقكى، ئۇ بىرنەچچە قۇر يازغاندىن كېيىن، دەسلەپتە ئىپادە قىلغان كەڭ قورساقلىقنى ئاجىزلىق دەپ قارىغانىدى. شۇڭا، ئۇ بۇنىڭدىن خىجىل بولغان، ئاخىرىدا غۇرۇرى ئازابلىنىپ، خەتنىڭ خاتىمىسىدە ئاشۇ غەزەپلىك ۋە تەھدىتلىك سۆزلەرنى ئىشلەتكەنىدى. مومای ئالدىمدا قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇراتتى. ئۇ مېنىڭ خەتنى ئوقۇپ بولۇپ، مەزمۇنىدىن ئۆزىنى خەۋەرلەندۇرۇشۇمنى تەئەججۇپ ئىچىدە كۈتۈپ تۇراتتى. مەن قاراشلىرىمنى ئۇنىڭغا ئوچۇقلا ئېيتتىم، يەنى ناتاشا بولمىسا، بوۋاي ھەرگىز ياشىيالمايتتى، شۇنداق جەزم قىلىشقا بولىدۇكى، ئۇلارنىڭ يارىشىشى مۇقەررەر، ئۇزاق كۈتۈشنىڭ ھاجىتى يوق، لېكىن ھەممە ئىش خىلمۇخىل شارائىتلارغا باغلىق. مەنمۇ پەرىزىمنى ئوتتۇرىغا قويدۇم: بىرىنچىدىن، بوۋاينىڭ دەۋادا ئۇتتۇرۇپ قويۇشى ئۇنى قاتتىق داغدا قويۇشى مۇمكىن. كىنەزنىڭ قولىدا مەغلۇپ بولۇش تۇپەيلى غۇرۇرىنىڭ دەپسەندە بولۇشى ھەمدە دەۋانىڭ مۇشۇنداقلا ئاياغلاشقانلىقى سەۋەبلىك كۆڭلىدىكى پەرىشانلىقنى دېمەيلا قويايلى. بۇنداق چاغدا ئادەم ھېسداشلىققا موھتاج بولىدۇ، شۇڭا ئۇ بۇ دۇنيادا مەڭگۇ سۆيىدىغان كىشىنى تېخىمۇ سېغىنىدۇ. ئۇنىڭدىن سىرت، ئالیوشانىڭ پات ئارىدا ئۇنى تاشلاپ كېتىدىغانلىقىنى ئۇمۇ ئاڭلىغان (چۈنكى ئۇ ناتاشانىڭ تۇرمۇشىغا كۆڭۈل بۆلۈپ كېلىۋاتاتتى، ھەممە ئىشىدىن خەۋەردار ئىدى) بولۇشى مۇمكىن. ئۇ ناتاشانىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى چۈشىنىدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە

ئۆز كەچۈرمىشلىرىگە ئاساسەن، ئۇنىڭ تەسەللىگە تولىمۇ موھتاج ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. ۋاھالەنكى، ئۇ ھېلىھەم ئۆزى ئۈستىدىن غالىب كېلەلمەيۋاتاتتى، قىزىم مېنى بوزەك قىلدى ۋە ھاقارەتلىدى دەپ قارايتتى. ئۇنىڭ كاللىسىدا «ناتاشا قانداقلا بولمىسۇن بىزگە ئاۋۋال باش ئەگمىدى. ئېھتىمال، بىزنى زادىلا سېغىنمايدىغاندۇ، يارىشىش خىيالىمۇ يوقتۇ، دېگەن ئوي پەيدا بولغان گەپ. «ئۇ چوقۇم شۇنداق ئويلىدى، — مەن كۆزقاراشلىرىمنى يەكۈنلىدىم، — شۇڭلاشقا ئۇ خەتنى يېزىپ بولالمىغان، بەلكىم ئۇ خەت ئۇنىڭ يېڭى كۆڭۈلسىزلىكىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشى مۇمكىن، كىم بىلىدۇ، بۇرۇنقىدىنمۇ كۈچلۈك بولامدۇ، تېخى ! يارىشىش ئىشى ئۇزاققا سوزۇلۇپ كېتىشى مۇمكىن.»

مومای گەپلىرىمگە قۇلاق سېلىپ تۇرۇپ يىغلاپ كەتتى. ئاخىرىدا مەن، ھازىر ناتاشانىڭ قېشىغا بارمىسام بولمايدىغانلىقىنى، بەك كېچىكىپ قالغانلىقىمنى ئېيتقىنىمدا، ئۇ تىترەپ كەتتى، ئەسلىدە ئۇ رەسمىي ئىشنى ئۇنتۇپ قالغانىدى. ئۇ ھېلىقى ھۆججەتلەرنىڭ ئارىسىدىن خەتنى سۇغۇرۇپ ئېلىۋاتقاندا، ئېھتىياتسىزلىقتىن سىياھ قۇتىسىنى ئۆرۈۋەتكەن، خەتنىڭ بىر بۇرجىكى سىياھقا بۇلغىنىپ كەتكەنىدى، شۇڭا مومای قاتتىق قورققان، بوۋاينىڭ مەن يوق چاغدا ھۆججەتلەرنى ئاختۇرۇپسەن، دەپ گۇمانلىنىپ، ناتاشاغا يازغان ھېلىقى خەتنى ئوقۇغانلىقىنى بىلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرىگەنىدى. ئۇنىڭ ئەنسىرىشى بىھۇدە ئەمەس، يالغۇز بىزنىڭ بۇ مەخپىيەتلىكنى بىلىپ قالغانلىقىمىزنى دېگەندىمۇ، نومۇس ۋە ئازابتىن غەزەپ ـ نەپرىتى قوزغىلىپ قېلىشى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن ئىدى، ھاكاۋۇر خاراكتېرى بوۋاينى ئۆز قىزىنى كەچۈرمەسلىككە قىستايتتى.

ئەمما، مەن ئويلىنىپ كۆرگەندىن كېيىن، مومايىنى ئەنسىرەمەسلىككە دەۋەت قىلدىم. ئەينى چاغدا ئۇ شىرەنىڭ يېنىدىن

تۇرغاندا شۇ قەدەر ھاياجانلانغانىكەن. بۇ تەپسىلاتلارنىڭ ئېسىدە قېلىشى مۇمكىن ئەمەس، شۇڭا ئۇ سىياھنى ئۆزۈم تۆكۈۋېتىپ ئۇنتۇپ قالغان ئوخشايمەن، دەپ قېلىشى مۇمكىن. مەن ئاننا ئاندرىيېۋناغا بىرھازا تەسەللى بەردىم، بىز خەتنى ئورنىغا ئاۋايلاپ قويۇپ قويدۇق. مەن ئۇشتۇمتۇت، مېڭىشتىن ئىلگىرى نېلىنىڭ ئىشى توغرۇلۇق ئەستايىدىل سۆزلىشىش كېرەكلىكىنى ئويلاپ قالدىم. مېنىڭچە، ئۇ باشقىلار تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەن بىچارە ئىدى. ئۇنىڭ ئانىسىمۇ ئىلگىرى ئۇنىڭ دادىسى تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەنىكەن، ئۇنداقتا نېلىنىڭ بۇرۇنقى تۇرمۇشى، ئانىسىنىڭ قانداق ئۆلۈپ كەتكەنلىكى ــــ بۇ ھەسرەتلىك، ئېچىنىشلىق ھېكايە بوۋاينى تەسىرلەندۈرۈپ، ئۇنىڭ قەلبىدە كەچۈرۈم تۇيغۇسىنى ئويغىتىشى مۇمكىن، ھازىر ئۇ كۆڭلىدە ھەممە تەييارلىقىنى پۈتكۈزۈپ قويدى، ھەممە ئىشنى پىشۇرۇۋالدى. قىزىغا بولغان سېغىنىش ئۇنىڭ تەكەببۇر ۋە ئاسان ئازار يەيدىغان غۇرۇرى ئۈستىدىن غالىب كەلدى. بىردىنبىر كەمچىل نەرسە تۇرتكە، ئاخىرقى مۇڭاپىق پۇرسەت، ھالبۇكى بۇ پۇرسەتنى پەقەت نېلىلا يارىتالايتتى. مومايى تولىمۇ ئەستايىدىل قۇلاق سالدى، چىرايىدا ئۈمىد ۋە شادلىق ئالامەتلىرى ئەكس ئەتتى. «نېمىشقا بۇنى بالدۇرراق دېمەيسىز؟» ئۇ ماڭا رەنجىدى ۋە نېلىنىڭ ئەھۋالىنى تاقەتسىزلىك بىلەن سۇرۇشتۇردى ھەمدە تەنتەنىلىك ھالدا، دەرھال بېرىپ بوۋايدىن نېلىنى بېقىۋېلىشىنى ئۆتۈندى. غانىلىقى توغرىسىدا ۋەدە بەردى. ئۇ نېلىنى چىن كۆڭلىدىن ياقتۇرۇپ قالغانىدى. نېلىنىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىنى ئاڭلاپ كۆڭلى يېرىم بولدى، ئۇنىڭ كېسىلىنى سوردى، نېلىغا ئالغاچ كېتىڭ دەپ بىر قۇتا مېۋە شەربىتىنى ماڭا تاشلىدى، ئۇ بۇنى ئۆز قولى بىلەن ئىسكىلاتتىن ئاچقىقانىدى. يەنە ماڭا بەش رۇبلىمۇ بەردى، ئۇ مېنى دوختۇر تەكلىپ قىلغۇدەك پۇلى يوق، دەپ قالغانىدى، پۇلنى قەتئىي ئالغىلى ئۇنىمىغانلىقىمنى كۆرۈپ يەنە ئەنسىرەپ كەتتى، مېنىڭ نېلى كۆڭلەك ۋە ئىچ كىيىمگە موھتاج

دېگەن گېپىمنى ئاڭلاپ ئاندىن خاتىرجەم بولدى. چۈنكى، بۇنداق بولغاندا، ئۇ قانداقلا بولمىسۇن نېلىغا ئاز - تولا ئىش قىلىپ بېرەلەيتتى. شۇنىڭ بىلەن ساندۇق - چامادانلاردىكى كىيىم-لەرنىڭ ھەممىسىنى تۆكۈپ، ئۇنىڭ ئىچىدىن «ئاسراندى قىز» نغا لايىق نەرسىلەرنى تاللىدى.

مەن ناتاشانىڭ قېشىغا باردىم. ئاخىرقى بىر پەلەمپەيگە قەدەم باسقان چېغىمدا (باشتا ئېيتىپ ئۆتكىنىمدەك، ئۇ يەرنىڭ پەلەمپىيى ئايلانما شەكىللىك ئىدى)، ئىشىكتە بىر ئادەمنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم، ئۇ ئىشىك چېكىشكە تەمشىلۈاتقانكەن، مېنىڭ ئاياغ تىۋىشىمنى ئاڭلاپ توختاپ قالدى، ئۇ بىرپەس ئىككىلىنىپ قالغاندىن كېيىن، بۇرۇنقى نىيىتىدىن يېنىپ بۇرۇلۇپ پەسكە چۈشتى، ئاخىرقى پەلەمپەينىڭ قايرىلىشىدا ئۇنىڭ بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدىم ۋە ئۇنىڭ يېخىنىنىڭ ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ھاڭ - تاڭ قالدىم. كۈندۈزىمۇ كاردور ناھايىتى قاراڭغۇ ئىدى. ئۇ تام تەرەپكە ئۆتۈپ ماڭا يول بوشاتتى، ئۇنىڭ ماڭا قارىغان چاغدا كۆزلىرىدە چاقنىغان غەلىتە نۇر ھېلىمۇ ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. ماڭا ئۇنىڭ يۈزى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتكەندەك، ھەتتا نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالغاندەك تۇيۇلدى.

— ھىم، ۋانيە، سەنمىدىڭ! — ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى، — بىر ئادەمنى ئىزدەپ كەلگەنىدىم... بىر پۇتۇكچىنى... ھېلىقى دېلونىڭ ئىشى بولمامدۇ... يېقىندا مۇشۇ يەرگە كۆچۈپ... كەلگەن... توغرا، بۇ يەر ئەمەستەك قىلىدۇ. خاتا كېلىپ قاپتىمەن، خەير - خوش!

شۇ گەپتىن كېيىن ئۇ بىنادىن ئۇچقانداق چۈشۈپ كەتتى.

مەن بۇ ئىشنى ھازىرچە ناتاشاغا ئېيتماسلىق، ئالیوشا كېتىپ ئۇ يالغۇز قالغان چاغدا ئاندىن ئېيتىش قارارىغا كەلدىم. ھازىر ناتاشا تولىمۇ قايغۇلۇق ئەھۋالدا ئىدى، گەرچە ناتاشا بۇ ئىشنىڭ بارلىق ئەھمىيىتىنى تامامەن چۈشەنسىمۇ، ئەمما ناتاشا ئاخىرىدىراق دۇچار بولىدىغان ئەڭ ئېغىر، شۇنداقلا ئاداققى

ئازابنى ۋە ئۇمىدسىزلىكنى چۈشەنگەندەك ئۇنداق ئېنىق چۈشىنىشى، ئۇنداق ئېنىق ھېس قىلىشى ناتايىن. شۇڭا، ھازىر تېخى ۋاقتى ئەمەس ئىدى.

شۇ كۈنى يېخىنىنىق ئائىلىسىگە يەنە بىر قېتىم بېرىپ كەلسەممۇ بولاتتى، ئۆزۈممۇ بارماقچىدىم، لېكىن بارمىدىم. مېنىڭچە، بوۋاي مېنى كۆرسە قاتتىق بىئارام بولاتتى. مېنى تاسادىپىي ئۇچرىتىپ قالغاندىن كېيىن ئەتەي يۈگۈرۈپ كەپتۇ، دەپ قېلىشى مۇمكىن ئىدى. ئىككى كۈندىن كېيىن مەن ئۇلارنىڭكىگە يەنە باردىم، بوۋاي مېنى تولىمۇ غەمكىن، مۇنداقلا قارشى ئالدى، ئاغزىدا يەنىلا دېلونىڭ گېپى بار ئىدى.

— ھىم، ھېلىقى كۈنى ئۇ بىناغا كىمنى ئىزدەپ بارغانىدىڭ، ئېسىڭدىمۇ، بىز شۇ يەردە دوقۇرۇشۇپ قالدۇق ئەمەسمۇ، قاچان بولغان ئىش؟ ئالدىنقى كۈنىدەك قىلىدۇ، — ئۇ نېمىشقىدۇر كۆزلىرىنى مەندىن ئەپقاچتى.

— بىر دوستۇم شۇ يەردە تۇرىدۇ، — دەپ جاۋاب بەردىم مەنمۇ باشقا ياققا قاراپ تۇرۇپ.

— ھىم، مەن پۈتۈكچىنى، ئاستافېيېفنى ئىزدەپ بارغانىدىم، خەقلەر شۇ بىنادا دېيىشكەن... خاتا كىرىپ قاپتىمەن... ئاباياڭا ساڭا دېگەن دېلونى مەركىزىي كاتىبات مەھكىمىسى قارار قىلىدىكەن... — دېلو تىلغا ئېلىنسىلا ئۇنىڭ گېپى تۈگىمەيتتى.

دېلونىڭ گېپى چىقىۋىدى، ئۇنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ كەتتى.

مەن مومايىنى خۇش قىلىش مەقسىتىدە، ھېلىقى كۈنى يۈز بەرگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردىم، ئۇنىڭدىن بوۋايغا بۆلەكچە كۆزدە قارىماسلىقنى، خورسىنماسلىقنى، بېشارەت بەرمەسلىكنى، قىسقىسى، بوۋاينىڭ يېقىندىن بۇيانقى غەلىتە ھەرىكەتلىرىنى بىلىپ قالغانلىقىنى ھەرقانداق شەكىلدە چاندۇرۇپ قويماسلىقنى ئۆتۈندۇم. مومايمۇ ھەم ھەيران قالدى، ھەم خۇشال بولدى. باشتا ھەتتا گېپىمگە ئىشەنمىدى. ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭمۇ نىكولاي سېرگېيېچقا ئاشۇ

يېتىم قىزنى بېقىۋېلىش ئىشىدىن بېشارەت بەرگەنلىكى، بىراق ئۇنىڭ زۇۋان سۈرمىگەنلىكى، بولمىسا باشتا ئۆزىنىڭ ئۇ قىزنى بېقىۋېلىش ئىستىكىدە بولغانلىقىنى سۆزلەپ بېرەتتى. ئەتىسى ئاننا ئاندرىيېۋنا ئۇنىڭغا بېقىۋېلىش تەلىپىنى قويىدىغان، گەپ ئەگىتىپ يۈرمەيدىغان، بېشارەتمۇ بەرمەيدىغان بولدى. بىز شۇ قارارغا كەلدۇق. بىراق، ئەتىسى ئىككىلىمىز تەشۋىشكە پېتىپ قالدۇق.

ئەسلىي مۇنداق بولغانىدى: ئەتىگەندە يېخىمپىنىق دېلوغا مەسئۇل ئەمەلدار بىلەن كۆرۈشتى. ئەمەلدار ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ كىنەز بىلەن كۆرۈشكەنلىكىنى، كىنەز گەرچە يېخىمپىنىقنىڭ ئۆزىگە قالدۇرغان بولسىمۇ، ئەمما «ئائىلىدىكى بەزى سەۋەبلەر» تۈپەيلىدىن، بۇۋايغا ھەشقاللا ئېيتىش نىيىتىگە كېلىپ، ئۇنىڭغا ئون مىڭ رۇبلى بەرمەكچى بولغانلىقىنى ئۇقتۇردى. بۇۋاي ئەمەلدارنىڭ ئۆيىدىن ئۇدۇل مېنىڭكىگە يۈگۈرۈپ كەپتۇ. نېمىشقىدۇر، ئۇ مېنى ئۆيىدىن كاربىدورغا چاقىرىپ چىقىپ، مېنىڭ دەرھال كىنەزنى ئىزدەپ تېپىپ، ئۇنىڭغا دۇئېلغا چىقىش تەلىپىنى ئوتتۇرىغا قويۇشۇمنى قەتئىي تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالدى. مەن ھاڭ ـ ھاڭ قالدىم. خېلىغىچە نېمە قىلارىمنى بىلەلمىدىم. ئاندىن مەن ئۇنىڭغا بۇ نىيىتىدىن يېنىش توغرۇلۇق نەسىھەت قىلدىم. بىراق، بۇۋاي غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ، ھوشىدىن كەتتى. مەن دەرھال ئۆيگە كىرىپ سۇ ئاچىقسام، يېخىمپىنىق كېتىپ قاپتۇ.

ئەتىسى ئۇنى ئىزدەپ باردىم، بىراق ئۆيىدە يوق ئىكەن، توپتوغرا ئۈچ كۈنگىچە ئۇنىڭ ئىز ـ دېرىكى بولمىدى.

ئۈچىنچى كۈنىگە كەلگەندە بىز ئاندىن ئىشىنىڭ جەريانىدىن خەۋەر تاپتۇق. ئۇ مېنىڭكىدىن كەتكەندىن كېيىن ئۇدۇل كىنەزنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. لېكىن، كىنەز ئۆيىدە يوق ئىكەن، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا ئىككى ئىلىك خەت قالدۇرۇپتۇ. ئۇ خېتىدە، ئەمەلدارنىڭ ئاغزىدىن كىنەزنىڭ غەرىزىنى

ئۇقانلىقىنى، بۇنى ئۆزىگە قىلىنغان ئېغىر ھاقارەت دەپ قارايدىغانلىقىنى يېزىپتۇ. ئۇ كىنەزنى رەزىل، پەسكەش، دەپ تىللاپ، ئۇنى دۇئېلغا چاقىرىپتۇ ھەمدە كىنەزنى قېچىپ قۇتۇلمەن دەپ خام خىيال ئەيلىمە، ئۇنداق بولمايدىكەن، خەلقىئالەم ئالدىدا شەرمەندە قىلىمەن، دەپ ئاگاھلاندۇرۇپتۇ.

ئانا ئاندرېيېۋنا ماڭا، ئۇ قايتىپ كەلگەندە ئىنتايىن ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكى ۋە پەرىشان ئىكەنلىكىنى، يېتىپلا ئۇخلىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۆزىگە سىلىق مۇئامىلە قىلغان بولسىمۇ، لېكىن سوئالىغا جاۋاب بېرىشنى خالىمىغانىدى، روشەنكى، ئۇ پەرىشانلىق ئىچىدە بىر ئىشنى كۆتۈۋاتاتتى. ئەتىسى ئەتىگەندە پوچتىكەش خەت ئەكەپتۇ، ئۇ خەتنى ئوقۇپ بولۇپلا قاتتىق ۋارقىراپ بېشىنى چاڭگاللىۋاپتۇ. ئانا ئاندرېيېۋنا قورققىنىدىن قېتىپلا قاپتۇ. لېكىن، ھايال بولمايلا ئۇ شىلەپىسى بىلەن ھاسىسىنى ئېلىپ قۇيۇندەك چىقىپ كېتىپتۇ.

خەتنى كىنەز يازغانىدى. ئۇ ئىخچام، ئەدەپلىك ھالدا يېخىمېننىسىفقا ئۇقتۇرۇش قىلىپ، ئۇنىڭ ھېلىقى ئەمەلدارغا ئېيتقان سۆزلىرىنى ھەرقانداق ئادەمگە چۈشەندۈرۈش ھاجەتسىز ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ ئۇنىڭغا قانچىلىك ھېسداشلىق قىلىشىدىن قەتئىينەزەر، دەۋادا ئۇتتۇرۇپ قويغان بىر ئادەمنىڭ ئۆچ ئېلىش مەقسىتىدە ئۆزىگە دۇئېلغا چىقىش تەلىپىنى قويۇشقا ھەقلىق دەپ قارىمايدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى. «جامائەتنىڭ ئالدىدا شەرمەندە قىلىمەن» دېگەن تەھدىتكە كەلسەك، كىنەز يېخىمېننىسىفنىڭ بۇ ئىشتىن ئەنسىرىمەسلىكىنى، چۈنكى زادى شەرمەندە بولمايدىغانلىقىنى، ئۇنداق بولۇشىنىڭمۇ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى، ئۇ يېخىمېننىسىفنىڭ خېتىنى دەرھال ئالاقىدار دائىرىلەرگە تاپشۇرۇپ بېرىدىغانلىقىنى، ساقچىلار خەۋەر تاپقاندىن كېيىن جەمئىيەت ئامانلىقىنى قوغداش يۇزىسىدىن زۆرۈر تەدبىرلەرنى كۆرىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

يېخمېننىق خەتنى ئېلىپ شۇ ئان كىنەزنى ئىزدەپ ماڭدى. كىنەز ئۆيىدە يوق ئىدى، بوۋاي مالايدىن كىنەزنىڭ ھازىر گىراف N نىڭكىدە بولۇشى مۇمكىنلىكىنى بىلدى. بوۋاي كۆپ ئويلانمايلا گىرافنىڭكىگە قاراپ ماڭدى. لېكىن، ئۇ بىناغا چىقىۋاتقاندا گىرافنىڭ چوماقچىسى ئۇنى توسۇۋالدى. بوۋاي قەھىر ـ غەزەپكە كېلىپ ھاسىسى بىلەن ئۇنى بىرنى ئۇردى. ئۇلار دەرھال ئۇنى تۇتۇپ دەرۋازىنىڭ تېشىغا سۆرەپ چىقتى، ئاندىن ساقچىغا تاپشۇرۇپ بەردى، ئۇنى ساقچى ئىدارىسىگە ئېلىپ كېتىشتى. بۇ ئىش گىرافقا مەلۇم قىلىندى. كىنەز شۇ چاغدا شۇ يەردە ئىدى، ئۇ ھېلىقى قېرى شەھۋەتپەرەسكە يېخمېننىق دېگەن ئادەم شۇ، ناتالىيە نىكولايېۋنانىڭ دادىسى (كىنەز ئىلگىرى مۇشۇنداق ئىشتا نەچچە قېتىم گىرافنىڭ خىزمىتىدە بولغانىدى) دېدى. بۇ چاغدا ھېلىقى غوجام كۈلۈپلا قويدى، غەزىپى مېھرىبانلىققا ئايلىنىپ، يېخمېننىفنى قويۇپ بېرىشكە پەرمان چۈشۈردى. لېكىن، بوۋاي ئۇچىنچى كۈنىگە كەلگەندىلا ئاندىن ھۆرلۈككە چىقتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە قويۇپ بېرىلىدىغان چاغدا بىرسى ئۇنىڭغا (كىنەز شۇنداق تاپىلىغان بولسا كېرەك)، كىنەز ھېلىقى گىرافتىن رەھىم ـ شەپقەت تىلىگەنلىكى ئۈچۈنلا قويۇپ بېرىلگەنلىكىنى ئېيتتى.

بوۋاي سارىڭ بولۇپ قالغان ئادەمدەك ئۆيگە يېنىپ كەلدى، كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ، مىدىر ـ سىدىر قىلماي بىر سائەت ياتتى. كېيىن ئۇ ئورنىدىن قوزغىلىپ قويۇپ، قىزىغا مەڭگۈ لەنەت ئوقۇيدىغانلىقى، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ دۇئاسىغا مەڭگۈ ئېرىشەلمەيدىغانلىقىنى تەنتەنىلىك جاكارلىدى. بۇ ئىش ئاننا ئاندرىيېۋنانى قاتتىق قورقۇتۇۋەتتى.

ئاننا ئاندرىيېۋنا قاتتىق قورقۇپ كەتكەنىدى، ئەمما بوۋاينىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالمىسا بولمايتتى، ئۇ خۇددىنى يوقاتقان ئادەمدەك بىر كېچە ـ كۈندۈز بوۋايدىن خەۋەر ئالدى، شۇنداقتىمۇ پېشانىسىگە ئاچچىقسۇ سۈركەپ، ئاندىن مۇز قويدى، ئۇنىڭ

يەنىلا قىزىتمىسى يانماي جۆيلۇۋاتاتتى. مەن كېتىدىغان چاغدا كېچە سائەت ئىككى بولغانىدى. لېكىن، ئەتىسى سەھەردىلا يېخمېننىڭ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. نېلىنى ئەكەتمەكچى بولۇپ مېنىڭ قېشىمغا كەپتۇ. مەن ئىلگىرى نېلى بىلەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا يۇز بەرگەن توقۇنۇشنى تەسۋىرلەپ بەرگەنىدىم. شۇ قېتىمقى جېدەل ئۇنى قاتتىق چۆچۈتكەنىدى. ئۇ ئۆيگە كىرىپلا كارىۋاتقا يىقىلىپتۇ. بۇ ئىشلار پاسخا بايرىمىنىڭ ئالدىدىكى جۈمە كۈنى يۈز بەرگەنىدى. كاتيە بىلەن ناتاشانىڭ ئۇچرىشىشىمۇ شۇ كۈنى، يەنى ئالىيوشا بىلەن كاتيە پېتېربۇرگدىن مېڭىشتىن بىر كۈن بۇرۇن بولدى. ئۇ كۈندىكى ئۇچرىشىشتا مەنمۇ بار، ئۇچرىشىش يېخمېننىڭ مېنى ئىزدەپ كېلىشتىن بۇرۇن، نېلى تۇنجى قېتىم قېچىپ كېتىشتىن ئىلگىرى سەھەردە ئۆتكۈزۈلدى.

ئالتىنچى باب

كۆرۈشۈشكە بىر سائەت قالغان چاغدا، ئالىيوشا يۈگۈرۈپ كېلىپ ناتاشاغا ئۇقتۇردى. مەن يېتىپ كەلگەندە كاتيەنىڭ پەيتونى ئەمدىلا دەرۋازا ئالدىدا توختىغانىدى. كاتيەگە فرانسىيەلىك بىر موماي ھەمراھ بولۇپ كەلگەنىدى. مومماي كاتيە يېلىنىپ تۇرۇۋالغانلىقتىن، ئۇزاق ئىككىلىنىپ ئاخىر بىر قارارغا كەلگەن، كاتيەنىڭ بىناغا يالغۇز چىقىپ ناتاشا بىلەن كۆرۈشۈشىگىمۇ ماقۇل بولغانىدى، ئەمما ئالىيوشا ھەمراھ بولۇشى كېرەك ئىدى، ئۆزى بولسا پەيتوندا ساقلاپ تۇرماقچىدى. كاتيە مېنى يېنىغا چاقىردى، پەيتوندىن چۈشمەي تۇرۇپ، مېنى ئالىيوشانى چاقىرىپ كېلىشكە بۇيرۇدى. مەن كىرگەندە ناتاشا يىغلاۋاتقانىكەن. ئالىيوشانىڭ يۈز ـ كۆزىمۇ ياش يۇقى ئىدى. ئۇ كاتيەنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ ئورۇندۇقتىن تۇردى،

يۇز ـ كۆزىنى سۇرتۇپ، ھاياجاندا ئىشىك تۇۋىگە كەلدى. شۇ كۈنى ئەتىگەن ئۇ ئۇچىسىغا پۈتۈنلەي ئاق كىيىم كىيگەنىدى. قېنىق قوڭۇر چاچلىرى پارقىرىتىپ تارالغان بولۇپ، كەينىگە چوڭ قىلىپ تۈگۈۋالغانىدى. مەن مۇشۇنداق چاچ پاسونىنى بەك ياخشى كۆرەتتىم. ئۇ مېنىڭ قېشىدا تۇرغانلىقىمنى كۆرۈپ، مېنىمۇ مېھمانىنىڭ ئالدىغا چىقىشقا بۇيرۇدى.

ــ ئىلگىرى ناتاشانىڭ قېشىغا كېلىشكە ئامالسىز ئىدىم، ــ دېدى كاتيە ماڭا بىناغا چىقىۋاتقاندا، ــ پايلاقچى ئۇزۇلمىدى، نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق. ئالبېرىت خانىم[1] دىن توپتوغرا ئىككى ھەپتە ئۆتۈندۇم، ئاخىر ماقۇل بولدى. بىراق، سىز، ئىۋان پېتروۋىچ، مېنى كۆرگىلى بىر قېتىممۇ بارمىدىڭىز! مەنمۇ سىزگە خەت يازالمىدىم، يازغۇمۇ يوق، چۈنكى خەتتە ھېچنېمىنى چۈشەندۈرگىلى بولمايدۇ. لېكىن، سىزنى كۆرۈشكە شۇ قەدەر تەشنا بولدۇم.... ۋاي خۇدايىمەي، يۈرىكىم بەك تېز سوقۇپ كېتىۋاتىدۇ...

ــ پەلەمپەي بەكمۇ تىك، ــ دېدىم مەن جاۋابەن.

ــ شۇنداق... پەلەمپەي... سىزنىڭچە، ناتاشا مەندىن خاپا بولارمۇ؟

ــ ياق، نېمىشقا خاپا بولىدۇ؟

ــ شۇنداق... نېمە ئۈچۈن خاپا بولاتتى. بىر دەمدىن كېيىن ھەممىنى چۈشىنىدۇ، سوراش ھاجەتسىز...

مەن كاتيەنى قولتۇقلىۋالدىم، ئۇ قورقۇپ كەتكەندەك چىرايى تاتىرىپ كەتتى، ئاخىرقى بىر ئايلانمىدا قەدەملىرىنى توختىتىپ بىرئاز دېمىنى ئېلىۋالدى، ئاندىن ماڭا قاراپ قويۇپ، يۇقىرى ئۆرلەشكە باشلىدى.

كاتيە ئىشىككە كەلگەندە يەنە توختاپ، پەس ئاۋازدا ماڭا:

ــ ئۆيگە كىرگەندە ئۇنىڭغا ئىشەنگەنلىكىم ئۈچۈن قورقماي

---

① ئەسلىي تېكىستى فىرانسۇزچە.

كېلىۋەرگەنلىكىمنى ئېيتمەن... لېكىن بۇلارنى دەپ نېمە قىلىمەن، ناتاشانىڭ مەجەزى ئوڭلۇق ئىكەنلىكىگە ئىشەنسەم بولىدۇ، شۇنداقمۇ؟

كاتيە ئۆيگە گۇناھكاردەك قورقۇمسىراپ كىردى - دە، ناتاشاغا زەن سېلىپ قارىدى، ناتاشا ئۇنىڭغا دەرھال كۇلۇپ قويدى. شۇ چاغدا كاتيە ئىتتىك ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ قوللىرىنى تۇتتى. تاتارغان لەۋلىرى بىلەن ئۇنىڭ لەۋلىرىگە سۆيدى، ناتاشاغا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي، جىددىي ھەتتا سەل كەسكىن تەلەپپۇزدا ئالىيوشادىن ئۇچەيلەننى يېرىم سائەت يالغۇز قالدۇرۇشنى ئۆتۈندى.

— خاپا بولما، ئالىيوشا، — دېدى ئۇ، — مېنىڭ ناتاشاغا دەيدىغان نۇرغۇن گەپلىرىم بار، تولىمۇ مۇھىم، تولىمۇ جىددىي ئىش، لېكىن بۇلارنى سېنىڭ بىلىشىڭ ھاجەتسىز. سەن زېرەك ئادەم، چىقىپ تۇرغىن، ئىۋان پېتروۋىچ، سىز قېلىڭ، سۆھبىتىمىزنى باشتىن - ئاخىر ئاڭلىشىڭىز كېرەك.

كاتيە ناتاشانىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭغا كۆز ئۇزمەي قاراپ تۇراتتى. ناتاشا ئىختىيارسىز كۇلۇمسىرەپ قويدى.

— رەسمىڭىزنى كۆرگەندىم، — دېدى كاتيە، — ئالىيوشا كۆرسىتىپ قويغان.

— رەسمىدىكىگە ئوخشامدىكەنمەن؟

— ئۇنىڭدىنمۇ چىرايلىق ئىكەنسىز، — دېدى كاتيە كەسكىن ھەم ئەستايىدىل جاۋاب بېرىپ، — راست، ئەسلىدىمۇ شۇنداق ئويلىغان.

— راستمۇ؟ بىراق، مېنى سىز مەپتۇن قىلمۇالدىڭىز. قالتىس چىرايلىق ئىكەنسىز!

— قىلىۋاتقان گېپىڭىزنى قاراڭ ! سىزگە قانداقمۇ سېلىشتۇرغىلى بولسۇن !... قەدىرلىكىم ! — دېدى كاتيە تىترەۋاتقان قوللىرى بىلەن ناتاشانىڭ قولىنى تۇتۇپ، ئۇلار ئۇن - تىنسىز ھالدا بىر - بىرىگە سەپسېلىشقا باشلىدى.

— گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، پەرىشتەم، — دېدى كاتىيە جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، — بىزنىڭ يېرىم سائەتلا ۋاقتىمىز بار، ئالبېرت خانىم مېڭە تەستە ماقۇل بولدى، لېكىن دېيىشمىسەك بولمايدىغان نۇرغۇن گەپ بار... مېنىڭچە... جەزمەن... بولدىلا، گەپ ئەگىتىپ ئولتۇرمايلا دەۋېرەيلى، ئالىيوشانى ياخشى كۆرەمسىز؟

— ھەئە، چىن يۈرىكىمدىن ياخشى كۆرىمەن.

— ئۇنداقتا... ئەگەر ئالىيوشانى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدىغان بولسىڭىز... ئۇنداقتا... سىز ئۇنى بەختلىك قىلىشىڭىز كېرەك... — دېدى كاتىيە پەس ئاۋازدا قورقۇمسىراپ تۇرۇپ.

— شۇنداق، ئۇنىڭغا بەخت تىلەيمەن.

— توغرا دەيسىز... لېكىن مەن ئۇنى بەختلىك قىلالامدىم؟ مەن مۇشۇنداق دېيىشكە ھەقلىقمۇ؟ چۈنكى مەن ئۇنى سىزدىن تارتىۋالغان. مۇبادا سىز ئۇ مەن بىلەن بولسا بەختلىك بولالايدۇ، دەپ ئويلىسىڭىز، ئۇنداقتا بىز ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا... ئۇنداقتا... ئۇنداقتا...

— بېكىتىلىپ بولدى، قەدىرلىك كاتىيە، ئۆزىڭىزمۇ كۆرۈپ تۇرۇپسىز. ھەممە ئىش بېكىتىلىپ بولدى، — دېدى ناتاشا پەس ئاۋازدا. ئۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىۋالدى، گېپىنى داۋاملاشتۇرالماي قالغانلىقى ئېنىق ئىدى.

ئالىيوشانى كىم بەختلىك قىلالايدۇ، ئۇلارنىڭ قايسىسى چېكىنىپ چىقىشى كېرەك؟ بۇ مەسىلىنى كاتىيە ناتاشا بىلەن ئوبدان ئويلىشىپ بېقىشقا تەييارلىق كۆرۈپ قويغاندەك قىلاتتى. ئەمما، ناتاشانىڭ جاۋابىنى ئاڭلاپ، بۇ ئىشنىڭ ئاللىقاچان مۇقىملىشىپ بولغانلىقىنى، مەسلىھەتلىشىشكە ئەمدى ئورۇن قالمىغانلىقىنى دەرھال چۈشەندى. ئۇ چىرايلىق ئاغزىنى يېرىم ئېچىپ، غەمكىن ھالدا ناتاشاغا قاراپ تۇراتتى، ئۇنىڭ قوللىرىنى تېخى قويۇۋەتمىگەنىدى.

— سىزمۇ ئۇنى چىن يۈرىكىڭىزدىن سۆيەمسىز؟ — دەپ

سوربدی ناتاشا تۇيۇقسىز.
— ھەئە، مېنىڭ يەنە بىر ئىشنى سوراپ باققۇم بار، ئۆزۈممۇ شۇ ئىش ئۈچۈن كەلگەن، ئۇنى زادى نېمىشقا ياخشى كۆرىسىز؟
— بىلمەيمەن، — دېدى ناتاشا جاۋابەن، ئۇنىڭ تەلەپپۇزى ئازابلىق، نائىلاجلىقتا قالغاندەك چىقتى.
— سىزنىڭچە، ئۇ ئەقىللىكمۇ؟ — سوربدى كاتيە.
— ياق، لېكىن مەن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن.
— مەنمۇ ياخشى كۆرىمەن. ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپلا تۇرىدۇ.
— مەنمۇ شۇنداق، — دېدى ناتاشا.
— ھازىر ئالىيوشا قانداق قىلىشى كېرەك؟ قانداقمۇ مېنى دەپ سىزنى تاشلىۋېتەلىسۇن، مەن راستلا چۈشىنەلمىدىم! — دەپ توۋلىۋەتتى كاتيە، — ھازىر مەن سىزنى كۆردۈم، لېكىن يەنىلا چۈشىنەلمەيۋاتىمەن! — ناتاشا يەرگە قارىغىنىچە زۇۋان سۇرمەدى. كاتيە بىرپەس سۈكۈتكە پاتتى، تۇيۇقسىز ئورۇندۇقتىن تۇردى - دە، ئۇن - تىنسىز ھالدا ئۇنى قۇچاقلىدى. ئۇلار قۇچاقلاشقانچە كۆز يېشى قىلىشتى. كاتيە ناتاشا ئولتۇرغان كىرپىسلونىڭ تۇتقۇچىدا ئولتۇرۇپ ئۇنى باغرىغا باستى، قوللىرىغا سۆيدى.
— مېنىڭ سىزنى قانچىلىك ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى بىلسىڭىز ئىدى! — دېدى كاتيە يىغلاپ تۇرۇپ، — بىز ئاچا - سىڭىللاردىن بولۇپ قالايلى. دائىم خەت يېزىشىپ تۇرايلى... مەن سىزنى مەڭگۈ ياخشى كۆرىمەن... ياخشى كۆرىمەن...
— ئۇ سىزگە ئېيتقاندا توي قىلىدىغانلىقىمنى ئېيتتىمۇ؟ — سوربدى ناتاشا.
— ئېيتتى، سىزنىڭ قوشۇلغانلىقىڭىزنىمۇ دېدى. سىز ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىش ئۈچۈنلا شۇنداق قىلدىڭىز، توغرىمۇ؟
— توغرا.
— مەنمۇ شۇنداق ئويلىدىم. مەن ئۇنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىمەن، ناتاشا، ھەممە ئىشنى خەت ئارقىلىق سىزگە سۆزلەپ

بېرىمەن. ئۇ پات ئارىدىلا مېنىڭ ئېرىم بولۇپ قېلىشى مۇمكىن، شۇنداق بولىدۇ، ئۇلار شۇنداق دېيىشىۋاتىدۇ. قەدىرلىك ناتاشا، سىز ھازىر... ئۆيىڭىزگە قايتىپ كەتمەكچىمۇ؟

ناتاشا جاۋاب بەرمىدى، ئۇنى جىممىدە، قىزغىن سۆيۈپ قويدى.

— سىزگە بەخت تىلەيمەن! — دېدى ئۇ.

— سىزگىمۇ... سىزگىمۇ بەخت تىلەيمەن، — دېدى كاتيە. شۇ چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ ئاليوشا كىرىپ كەلدى. ئۇ مۇشۇ يېرىم سائەتتىلىك ئازابقا بەرداشلىق بېرەلمەيتتى. ئۇلارنىڭ قۇچاقلىشىپ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ماغدۇرسىز، ئازابلانغان ھالدا ناتاشا بىلەن كاتيەنىڭ ئالدىغا كېلىپ تىزلاندى.

— نېمىشقا يىغلايسەن؟ — دېدى ناتاشا ئۇنىڭغا، — مەن بىلەن خوشلىشىش ئالدىدا تۇرغانلىقىڭ ئۈچۈنمۇ؟ مەندىن ناھايىتى ئۇزاق ئايرىلامسەن؟ ئىيۇندا قايتىپ كېلىسەنغۇ؟

— ئۇ چاغدا توي قىلىسىلەر، — دېدى كاتيەمۇ ئاليوشاغا ياش تۆكۈپ تۇرۇپ.

— ئەمما، سەندىن بىر كۈنمۇ ئايرىلالمايمەن، ناتاشا، سەنسىز ياشىيالمايمەن... شۇ تاپتا ئۆزۈڭنىڭ ماڭا نەقەدەر قىممەتلىك ئىكەنلىكىڭنى بىلمەيسەن! شۇ تاپتا...

— ئەمىسە، مۇنداق قىل، — دېدى ناتاشا بىردىنلا جانلىنىپ، — گىراف خانىم موسكۋادا بىرنەچچە كۈن تۇرىدۇ ئەمەسمۇ؟

— شۇنداق، بىر ھەپتىدەك تۇرىدۇ، — دېدى كاتيە.

— بىر ھەپتە! ئۇنداقتا ياخشى، ئەتە سەن ئۇلارنى موسكۋاغا ئاپىرىپ قويغىن. بۇ بىر كۈنلۈك يول، ئاندىن دەرھال قايتىپ كەل. ئۇلار موسكۋادىن ماڭىدىغان چاغدا سەن يەنە بېرىپ ئۇلارغا قوشۇل، بۇنىڭدا بىزنىڭ ئايرىلغان ۋاقتىمىز بىر ئايلا بولىدۇ.

— توغرا، شۇنداق... يەنە تۆت كۈن بىللە بولالايسىلەر، — دېدى كاتيە قۇۋۇۋەتلەپ، ئۇ ناتاشا بىلەن مەنىلىك قارىشىپ قويدى.

ئالیوشانىڭ بۇ يېڭى لايىھەنى ئاڭلاپ قىن ـ قىنىغا سىغماي قالغان ھالىتىنى سۈرەتلەپ بېرىشكە راستلا ئاجىزلىق قىلىمەن. ئۇ شۇ ئان تولۇق خاتىرجەم بولدى، ئۇنىڭ چىرايى شاد ـ خۇرام تۈس ئالدى ـ دە، ناتاشانى قۇچاقلىدى، كاتيەنىڭ قولىغا سۆيدى، مېنىمۇ قۇچاقلىدى. ناتاشا غەمكىن ھالدا ئۇنىڭغا كۈلۈمسىرەپ قاراپ تۇراتتى، لېكىن كاتيە چىداپ تۇرالمىدى، ئۇ ماڭا ئوتلۇق، يارقىن نەزەر بىلەن قاراپ قويدى، ناتاشانى يەنە بىر قېتىم قۇچاقلىدى ـ دە، سىرتقا قاراپ ماڭدى، دەل شۇ چاغدا فىرانسۇز مومای ئۇنىڭ ئۇچرىشىشىنى بالدۇرراق ئايىغلاشتۇرۇشقا ئۇندەپ ئادەم كىرگۈزدى، چۈنكى كېلىشىپ قويغان يېرىم سائەت ئۆتۈپ كەتكەنىدى.

ناتاشا ئورنىدىن تۇردى. ئۇلار بىر ـ بىرىگە ئالدىنى قىلىپ ئۆره تۇردى، قول تۇتۇشتى، قەلبىگە يوشۇرۇنغان ھەممە نەرسىنى گويا كۆزلىرى ئارقىلىق ئىزھار قىلماقچى بولۇۋاتقاندەك قىلاتتى.

ـــ بىز ئەمدى مەڭگۇ كۆرۈشەلمەيمىز، ـــ دېدى كاتيە.

ـــ مەڭگۇ كۆرۈشەلمەيمىز، كاتيە، ـــ دېدى ناتاشا جاۋابەن.

ـــ خوش ئەمىسە ! ـــ ئىككىسى يەنە قۇچاقلاشتى.

ـــ مېنى قارغىماڭ، ـــ دېدى كاتيە پەس ئاۋازدا ئىتتىك ـ ئىتتىك قىلىپ، ـــ مەن... مەڭگۇ... ماڭا ئىشىنىڭ... ئۇ بەختلىك بولالايدۇ... ئالیوشا، مېنى پەسكىچە ئۇزىتىپ قويە ! ـــ ئۇ ئالیوشانىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى.

ـــ ۋانيە، ـــ دېدى ناتاشا ئۇلار چىقىپ كەتكەندىن كېيىن قايغۇلۇق ھالدا ماڭا، ـــ سەنمۇ كەتكىن... قايتىپ كەلگۈچى بولما. ئالیوشا ماڭا كەچ سائەت سەككىزگىچە ھەمراھ بولىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن كەلمەيدۇ، چۈنكى ئۇ ماڭىدۇ. ئۇ چاغدا مەنلا قالىمەن... سەن سائەت توققۇزدا كېلەرسەن...

سائەت توققۇزدا نېلىنى (ئىستاكاننى چېقىۋەتكەندىن كېيىن) ئالیكساندرا سېمیونوۋناغا تاپشۇرۇپ بېرىپ، ئالدىراش ناتاشانىڭ

قېشىغا ماڭدىم، ئۇ تاقەتسىزلىك بىلەن مېنى كۈتۈپ تۇراتتى. ماۋرا چاي ۋە پېچىنە ئېلىپ كىردى، ناتاشا ماڭا بىر ئىستاكان چاي قۇيدى، ئۇ كىرېسلودا ئولتۇرغاندىن كېيىن مېنى ئالدىغا چاقىردى.

— ھەممىسى ئاخىرلاشتى، — دېدى ناتاشا ماڭا كۆز ئۈزمەي قاراپ، ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى قاراشلىرىنى ئۆمۈرۋايەت ئۇنتۇمايمەن.

— مۇھەببىتىمىزمۇ ئاخىرلاشتى. يېرىم يىل ئىچىدە پۈتۈنلەي تۈگەشتى ! — دېدى ئۇ قولۇمنى تۇتۇپ تۇرۇپ.

ئۇنىڭ قوللىرى قىزىق ئىدى. مەن ئۇنى قېلىنراق كىيىنىپ، كارىۋاتتا يېتىۋېلىشقا دەۋەت قىلدىم.

— ھازىرلا كىيىمەن، ۋانيە، مانا ھازىر، قەدىرلىك دوستۇم. بىرنەچچە ئېغىز گەپ قىلىۋالاي. ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلەپ كۆرەي... ماجالىمدىن كەتكەندەك تۇرىمەن... ئۇنى ئەتە ئەڭ ئاخىرقى قېتىم كۆرىمەن. سائەت ئوندا... ئەڭ ئاخىرقى قېتىم...

— ناتاشا، سەن قىزىپ قاپسەن، توڭۇپ كېتىسەن، ئۆزۈڭنى ئاسرا...

— نېمە؟ ئۇ كەتكەندىن كېيىن سېنى كۈتتۈم، يېرىم سائەت ساقلىدىم، ۋانيە، نېمىلەرنى خىيال قىلغانلىقىمنى، ئۆزۈمگە قانداق سوئاللارنى قويغانلىقىمنى بىلەمسەن؟ مەن ئۆزۈمدىن، مەن ئۇنى سۆيەمدىم، بىزنىڭ مۇھەببىتىمىز زادى قانداق؟ دەپ سوربىدىم. ماڭا كۈلكىلىك تۇيۇلمىدىمۇ، ۋانيە، مۇشۇ چاغقا كەلگەندىلا ئۆزۈمگە مۇشۇ سوئالنى قويۇۋاتىمەنمۇ؟

— ئۆزۈڭنى قىينىما، ناتاشا...

— ماڭا قارا، ۋانيە، جەزم قىلالايمەنكى، مېنىڭ ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغىنىم ئۆزىگە ماس كېلىدىغان بىر ئادەمنى ياخشى كۆرگەنگە ئوخشىمايدۇ، ئاياللارنىڭ ئەرلەرنى ياخشى كۆرۈپ قىلىشغىمۇ زادى ئوخشىمايدۇ، مېنىڭ ئۇنى ياخشى كۆرۈپ

قېلىشىم... ئانىنىڭ ئۆز بالىسىنى ياخشى كۆرگەنگە ئوخشاپ راق كېتىدۇ. مەن ھەتتا دۇنيادا بىر - بىرىگە ماس كېلىدىغان ئىككى ئادەم ئوتتۇرىسىدا مۇھەببەت ئەسلا مەۋجۇت ئەمەس دەپ قارايمەن، توغرىمۇ؟ سەن قانداق ئويلايسەن؟

مەن ئەنسىزلىك ئىچىدە ئۇنىڭغا قارىدىم، ئۇنىڭ قىزىتما كېسىلى بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ قالدىم. ئۇنىڭ دىققىتىنى باشقا بىرنەرسە تارتىۋالغاندەك قىلاتتى، ئىپادىلىمەكچى بولغان ئىستىكى تولىمۇ كۈچلۈك ئىدى. ئۇنىڭ بىرنېمە دېگۈسى بار ئىدى - يۇ، لېكىن قولاشمايتتى، ھەتتا چۈشىنىكسىز ئىدى. مەن ناھايىتى ئەنسىرەپ قالدىم.

— ئالىيوشا مېنىڭ ئىدى، — دېدى ناتاشا سۆزىنى داۋام قىلىپ، — ئۇنى تۇنجى كۆرگەندىن تارتىپلا، قەلبىمدە ئۇ مېنىڭ بولغاي، تېزدىن ماڭا تەئەللۇق بولغاي، ئۇنىڭ نەزىرىدە مەنلا بولاي، مەندىن باشقا ھېچكىمگە قارىمىغاي، ھېچكىمنى تونۇمىغاي... دېگەندەك تىزگىنلەش مۇمكىن بولمايدىغان بىر ھاياجان مەۋج ئۇرۇپ كەلدى. بايا تىن كاتيە توغرا ئېيتتى، مېنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىم نېمىشقىدۇر ئىچ ئاغرىتىش بىلەنلا تولغاندەك قىلاتتى... مەن دائىم ئۇنى بەختلىك قىلىمەن، مەڭگۇ بەختلىك قىلىمەن، دەيدىغان بىر خىل ئىستەكىك ئەسىر بولاتتىم. يالغۇز قالغان چاغلىرىمدا، بۇ ئىستەك ھەتتا ئادەمنى قىينايدىغان بىر خىل ئازابقا ئايلىناتتى. ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ (چىرايىدىكى ئىپادىنى بىلمەيسەن، ۋانيە) ئۆزۈمنى باسالمايقالاتتىم، چۈنكى بۇنداق ئىپادە ھېچقانداق ئادەمدە بولمايتتى. ئۇنىڭ ھەربىر كۆلكىسى قەلبىمنى لەرزىگە سالاتتى. ۋۇجۇدۇمنى مۇزلىتاتتى ... راست ...

— ناتاشا، گېپىمنى ئاڭلا...

— ھەممە ئادەم، — ناتاشا گېپىمنى بۆلۈۋەتتى، — سەنمۇ ئالىيوشانى ئاجىز... ئەقىللىك ئەمەس، كىچىك بالىنىڭ ئۆزىلا، دەپ قارايسەن، لېكىن مەن ئۇنىڭ مۇشۇ يېرىنى ھەممىدىن

ياخشى كۆرىمەن... ئىشىنەمسەن؟ بىراق، ئۇنىڭ مۇشۇ يېرىگە ئاشىق بولغان - بولمىغانلىقىمنى ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن. مەن ئۇنىڭ ھەممە نېمىسىنى ياخشى كۆرىمەن. ناۋادا ئۇ سەل - پەل ئۆزگىرىپ، جەسۇرراق ياكى ئەقىللىكرەك بولغان بولسا، بەلكىم ئۇنچىلىك ياخشى كۆرمىگەن بولاتتىم. ماڭا قارا، ۋانيە، ئالدىڭدا بىر ئىشقا ئىقرارمەن، بىر قېتىم ئىككىمىز جېدەلىلىشىپ قالدۇق، ئۇچ ئاينىڭ ئالدىدا، چۈنكى ئۇ ھېلىقى قىزنىڭ قېشىغا بارغانىدى. ئىسمى نېمە ئىدى، توغرا، مىنا... مەن بۇ ئىشنى سۈرۈشتۈرۈپ بىلىۋالدىم، ئىشىنەمسەن؟ مەن قاتتىق ئازابلاندىم، لېكىن سەل خۇشالمۇ بولدۇم... نېمىشقا شۇنداق بولغانلىقىمنى ئۆزۈمۇ بىلمەيمەن... ئۇمۇ چوڭ ئادەملەرگە ئوخشاش تالاغا قاراپ قالدى، قىزلارغا قانات سۆزەپ يۈردى. ئۇمۇ مىنانىڭكىگە كەتتى، كاللامدا پەقەت مۇشۇ خىياللا بار ئىدى. مەن... شۇ قېتىمقى جېدەلدىن قانچىلىك خوشاللىق تاپتىم! كېيىن ئالىيوشانى ئەپۇ قىلدىم... قەدىرلىكىم.

ئۇ ماڭا قاراپ قويۇپ، بىرقىسما كۈلۈپ كەتتى. ئارقىدىنلا خىيالغا پاتقاندەك، ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلەشكە بەند بولغاندەك قىلاتتى. ئۇ شۇ تەرىقىدە ئۇزاق ئولتۇردى، لەۋلىرىدىن تەبەسسۇم كەتمىدى، ئۆتمۈش توغرىسىدىكى ئەسلىمىلەرگە غەرق بولدى.

— ئۇنى ئەپۇ قىلىشنى تولىمۇ ياخشى كۆرىمەن، ۋانيە، — دېدى ئۇ گېپىنى داۋام قىلىپ، — بىلەمسەنكى، ئۇ ھەر قېتىم مېنى يالغۇز تاشلاپ قويغاندا ئۆيدە ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭاتتىم، ئەلەملىك ياش تۆكەتتىم، ئۇمىدسىزلىنەتتىم، بەزى چاغلاردا ھەتتا ئۇ ماڭا قانچىكى يۇز كېلەلمىسە، شۇنچە ياخشى دەپ ئويلايتتىم... راست، بىلەمسەن، ئۇ ماڭا كىچىك بالىدەك تۇيۇلاتتى. ئۇ بېشىنى تىزىمغا قويۇپ ئۇخلىسا، مەن ئۇنى بوش پەپىلەيتتىم، ئەركىلىتەتتىم... ئۇ يوق چاغلاردا بۇلارنى خىيال قىلاتتىم... ۋانيە، كاتيە نەقەدەر سۆيۈملۈك - ھە!

مېنىڭچە، ئۇ قەستەن ئۆز يارىسىنى ئۆزى تاتىلاۋاتاتتى،

قانداقتۇر بىر تەشنالىق ئۇنى شۇنداق قىلىشقا مەجبۇرلاۋاتاتتى. بۇ ئۇمىدسىزلىك ۋە ئازابقا بولغان تەشنالىق ئىدى... يۇرىكى ئېغىر زىدە بولغان كىشىلەردىلا مۇشۇنداق تەشنالىق پەيدا بولاتتى!

— مېنىڭچە، كاتيە ئۇنى بەختلىك قىلالايدۇ، — دېدى ناتاشا يەنە، — ئۇ تولىمۇ قەيسەر، ئىشەنچكە تولغان، ئالىيوشاغىمۇ شۇنداق جىددىي، ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىدۇ، ھە دېگەندىلا ئۇنىڭغا ئادەم بولۇشنىڭ يولىنى سۆزلەيدۇ، لېكىن ئۆزى، ئۇ ئۆزى — سېپى ئۆزىدىن كىچىك بالا! سۆيۈملۈك قىز، سۆيۈملۈك قىزچاق! ئاھ! ئۇلار بەختلىك بولغاي! شۇنداق بولغاي، شۇنداق بولغاي، ئىلاھىم...

كۆز يېشى ۋە يىغا ئاۋازى تۇيۇقسىزلا ئۇنىڭ قەلبىدىن ئېتىلىپ چىقتى، ئۇ توپتوغرا يېرىم سائەت ئۆزىنى زادىلا باسالمىدى.

پەرىشتىدەك قەدىرلىك ناتاشا! ئاشۇ كەچتە قاتتىق ئازاب چېكىۋاتقىنىغا قارىماي، ماڭا غەمخورلۇق قىلىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالمىدى. ئۇ بىرئاز ئارامىغا چۈشكەندە، تۇغرىسى ماجالىدىن كەتكەندە، ۋاقتىنچە بولسىمۇ ئازابنى ئۇنتۇلدۇرۇش مەقسىتىدە ئۇنىڭغا نېلى توغرۇلۇق سۆزلەپ بەردىم. ئۇ كۈنى بىز ناھايىتى ۋاقچە خوشلاشتۇق، ئۇ ئۇخلاپ قالغاندا مەن ئورنۇمدىن قوزغالدىم. كېتەر چاغدا ماۋرادىن ئاغرىقچان ناتاشانىڭ قېشىدا كېچىچە ئۆرە ئولتۇرۇشنى ئۆتۈندۈم.

«ئاھ، چاپسان، چاپسان بول! — دەپ تۇۋلاپ ماڭدىم مەن يول بويى توختىماي، — بۇ ئازاب چاپسانراق تۈگىسۇن، ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، تېزرەك، تېزرەك بولغىنى ياخشى!»

ئەتىسى ئەتىگەن سائەت ئوندا مەن ناتاشانىڭ قېشىغا يەنە باردىم. ئالىيوشامۇ مەن بىلەن تەڭ كەلدى... ئۇ خوشلاشقىلى كەلگەنىدى. ئاشۇ مەنزىرىنى سۆزلىگۈم يوق، ئەسلەشنىمۇ

خالىمايمەن. ناتاشا ئۆزىنى يېڭىباشتىن ئاۋۇندۇرۇش، بىمالال، خۇشال - خۇرام قىياپەتتە تۇتۇشقا بەل باغلىغاندەك قىلاتتى، لېكىن بۇ ئۇنىڭ قولىدىن كەلمىدى. ئۇ لاغلداپ تۇرۇپ ئالىيوشانى مەھكەم قۇچاقلىدى. ئۇنىڭغا گەپ قىلالماي، ئۇزاقتىن - ئۇزاق ئازابلانغان هالدا، سەۋدايىلارچە تىكىلدى. ئالىيوشانىڭ هەربىر ئېغىز سۆزىنى تەشنالىق بىلەن ئاڭلىدى. ئۇنىڭ ئەپۇ سورىغانلىقىنى، مۇھەببىتىنى كەچۈرۈشنى، ئاشۇ مەزگىلدە ئۇنىڭغا كەلتۈرگەن هاقارەتلەرنى كەچۈرۈشنى، ئۆزىنىڭ ساداقەتسىزلىكىنى كەچۈرۈشنى، كاتيەگە بولغان مۇھەببىتىنى، يىراقتا قىلغان سەپىرىنى كەچۈرۈشنى ئۆتۈنگەنلىكى ئېسىمدە... ئۇنىڭ گەپلىرى چەك باسمايتتى. كۆز ياشلىرى دېمىنى سىقاتتى. ئالىيوشا ئىككى قېتىم ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ، ئۇنىڭدىن بىر ئاي، كۆپ بولسا بەش هەپتە ئايرىلىدىغانلىقىنى، يازدا قايتىپ كېلىپلا ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىدىغانلىقىنى، دادىسىنىڭمۇ قوشۇلىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆگۈنلۈككە موسكۋادىن قايتىپ كېلىپ يەنە توپتوغرا تۆت كۈن بىللە بولىدىغانلىقىنى، شۇڭا ئەمەلىيەتتە پەقەت بىر كۈنلا ئايرىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى...

غەلىتە يېرى، ئالىيوشا ئۆزىمۇ بۇنىڭ راست ئەمەنلىكىگە ئىشىنەتتى. ئۆگۈنلۈككە موسكۋادىن چوقۇم قايتىپ كېلىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى... شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇ نېمە ئۈچۈن ياش تۆكىدۇ، نېمە ئۈچۈن ئازابلىنىدۇ؟

سائەت ئون بىرگە دائ ئۇردى. مەن مىڭ تەستە ئالىيوشانى يولغا سالدىم. موسكۋاغا بارىدىغان پويىز دەل ئون ئىككىدە قوزغىلاتتى، بىر سائەتلا قالغانىدى، كېيىنچە ناتاشا ماڭا، ئۇنىڭغا ئاخىرقى قېتىم كۆز تاشلىغان - تاشلىمىغانلىقىنى بىلمەيدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەنىدى. ئېسىمدە قېلىشچە، ناتاشا كىرپىست سىزىپ ئۇنىڭغا بەخت تىلىدى. ئۇنى سۆيىدى - دە، قولى بىلەن يۈزىنى ئېتىپ ئۆيگە كىرىپ كەتتى. مەن ئالىيوشانى

پەيتونغا چىقىرىپ قويمىسام بولمايتتى، بولمىسا ئۇ چوقۇم قايتىپ كىرىدۇ ـ دە، ھەرقانچە قىلغان بىلەنمۇ بىنادىن چۈشكىلى ئۇنمايدۇ.

ـــ ھەممە ئىش سىزگە ئامانەت، ـــ دېدى ئالىيوشا پەلەمپەيدىن چۈشۈۋېتىپ، ـــ دوستۇم، ۋانيە ! مەن سىزگە يۈز كېلەلمەيمەن، بىراق سىزنىڭ ئۆمۈرۋايەت ماڭا قېرىنداش بولۇپ، ئۇنى ياخشى كۆرۈشىڭىزنى، ئۇنى تاشلىۋەتمەسلىكىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن. ھەممە ئىشنى ئىمكانقەدەر تەپسىلىي يېزىپ مېنى خەۋەرلەندۈرۈڭ، ئىمكانقەدەر كونكرېتراق بولسۇن، خەتنى ئامال بار ئۇششاقراق يېزىڭ، شۇنداق قىلغاندا كۆپرەك يازغىلى بولىدۇ. ئۆگۈنلۈككە مەن بۇ يەردە بولىمەن، چوقۇم، چوقۇم ! ئەمما مەن كەتكەندىن كېيىن خەت يېزىشنى ئۇنتۇپ قالماڭ !

مەن ئۇنى يۆلەپ پەيتونغا چىقاردىم.

ـــ ئۆگۈنلۈككە كۆرۈشەيلى ! ـــ دەپ ۋارقىرىدى ئۇ پەيتون قوزغالغاندىن كېيىن، ـــ چوقۇم !

مەن ماغدۇرسىز ھالدا ناتاشانىڭ قېشىغا قايتىپ كىردىم، ئۇ قول قوۋۇشتۇرغان ھالدا ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇراتتى، مېنى تونۇمايۋاتقاندەك، گاڭگىرىغان ھالدا قارىدى. چاچلىرى بىر يانغا يېيىلغان، كۆزلىرى خۇنۇك ئىدى. ئىشكىتە نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالغان ماۋرا ئۇنىڭغا ۋەھىمە ئىچىدە قاراپ تۇراتتى.

تۇيۇقسىز ناتاشانىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى.

ـــ ئاھ ! سەنمۇ؟ ـــ دەپ ۋارقىرىدى ئۇ ماڭا قاراپ، ـــ ئەمدى سەنلا قالدىڭ. سەن ئۇنىڭدىن نەپرەتلىنىسەن ! ئۇنى مەڭگۈ كەچۈرمەيسەن، چۈنكى مەن ئۇنى سۆيىمەن... شۇ تاپتا سەن مېنىڭ قېشىمدا ! نېمە ئۈچۈن؟ ماڭا تەسەللى بېرىش، دادامنىڭ قېشىغا مېنى تاشلىۋەتكەن، ماڭا لەنەت ئوقۇغان دادامنىڭ قېشىغا قايتىپ كېتىشكە دەۋەت قىلىش ئۈچۈن. بۇنداق بولارىنى بۇرۇنلا، ئىككى ئاي ئىلگىرىلا بىلەتتىم... ئەمما مەن خالىمايمەن، خالىمايمەن ! مەنمۇ ئۇلارغا لەنەت ئوقۇيمەن...

يوقال، سېنى كۆرەرگە كۆزۈم يوق ! يوقال، يوقال !
ئايانكى، ئۇ پاراكەندىچىلىك ئىچىدە قالغانىدى، مەن بۇ يەردە بولسام ئۇ قاتتىق غەزەپكە كېلەتتى، چوقۇم شۇنداق، ئۇنىڭدىن كۆرە كەتكىنىم تۈزۈك. مەن پەلەمپەينىڭ ئەڭ ئۈستىدىكى باسقۇچىدا ئولتۇرۇپ كۈتۈشكە باشلىدىم. گاھىدا ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئىشىكنى ئاچاتتىم ـ دە، ماۋرانى چاقىراتتىم. ئۇ توختىماي يىغلايتتى.
شۇ تەرىقىدە بىر يېرىم سائەت ئۆتتى. مېنىڭ مۇشۇ ۋاقىتتىكى ھېسسىياتىمنى تەسۋىرلەش مۇمكىن ئەمەس. يۈرىكىم ئېغىپ، بەكلا ئازابلىنىپ كەتتىم. تۈيۈقسىز ئىشىك ئېچىلىپ ناتاشا بېشىدا شالىپە، ئۇچىسىغا پالاش ئارتقان ھالدا چىقىپ كەلدى. ئۇ ئەس ـ ھوشىنى چورتلا يوقاتقاندەك قىلاتتى. كېيىن ماڭا ئېيتىپ بېرىشىچە، ئۇ بۇ ئىشنى غۇۋا بىلىدىكەن. لېكىن، نەگە بارىدىغانلىقى، نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيدىكەن.
مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۆزۈمنى دالدىغا ئېلىشقا ئۇلگۈرمەيلا، ناتاشا مېنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ ھەيران بولغان ھالدا ئالدىمغا كېلىپ توختىدى.
ـــ شۇنى ھېس قىلدىمكى، ـــ دېدى ئۇ ماڭا، ـــ مەن ئەقلىمدىن ئادىشىپتىمەن، تاش يۈرەكلىك قىپتىمەن. سېنى، دوستۇمنى، ئاكامنى، شاپائەتچىمنى قانداقمۇ ھەيدىۋېتەي ! سەن بىچارىنىڭ ھاقارەتكە ئۇچراپ تۇرۇپمۇ، پەلەمپەيدە مېنىڭ چاقىرىۋېلىشىمنى كۈتۈپ ئولتۇرغىنىڭنى كۆرۈپ، ئاھ، تەڭرىم ! ۋانيە، مېنىڭ قانداق ھېسسىياتتا بولغانلىقىمنى بىلسەڭ ئىدىڭ ! يۈرىكىم پىچاقتا تىلغاندەك بولۇپ كەتتى... ۋانيە ! ۋانيە ! ـــ دەپ توۋلىدى ئۇ ماڭا قول بېرىپ، ـــ بۇ يەردە ئىكەنسەن ـ دە، ـــ ئۇ باغرىمغا ئۆزىنى ئاتتى.
ئۇنى يۆلەپ ئۆيگە ئەكىردىم. ئۇ ئەقلىدىن ئاداشقانىدى !
«قانداق قىلغۇلۇق؟ ـــ دەپ ئويلىدىم مەن، ـــ ئۇ كېزىك بولۇپ قېلىشى مۇمكىن، جەزمەن شۇنداق بولىدۇ !»

مەن دوختۇر چاقىرىش نىيىتىگە كەلدىم. بىمار ۋاقتىدا قۇتقۇزۇشقا موھتاج ئىدى. دوختۇر تېزلا يېتىپ كېلەتتى. چۈشتىن كېيىن سائەت ئىككىدىن ئىلگىرى ھېلىقى گېرمانىيەلىك بوۋاي ئۆيىدە بولاتتى. مەن ماۋراغا ناتاشانىڭ يېنىدىن بىر قەدەمغۇ نېرى بولماسلىقنى تاپىلاپ، دوختۇرنىڭ قېشىغا چاپتىم. خۇدا بۇيرۇپتىكەن، سەل كېچىككەن بولسام بوۋايىنى ئۇچرىتالماس ئىكەنمەن. مەن ئۇچراتقان چاغدا ئۇ ئۆيىدىن چىقىپ كوچىغا كەلگەنىدى. ئۇنى ئۆزۈم يالىلۋالغان پەيتونغا چىقاردىم. ئۇ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلگۈچىلا، بىز ناتاشانىڭ تۇرالغۇسىغا قاراپ ئالدىراش يۈرۈپ كەتتۇق.

ھېلىمۇ تەلىيىم بار ئىكەن ! مەن چىقىپ كەتكەن يېرىم سائەتتە ناتاشادىن چوڭ چاتاق چىققانىدى. ئەگەر دوختۇر ۋاقتىدا يېتىپ كەلمىگەن بولسا، ئۇ جېنىدىن ئايرىلىپ قالىدىكەن. مەن كېتىپ چارەك سائەت بولا ـ بولمايلا كىنەز كەپتۇ. ئۇ ئالىيوشالارنى يولغا سېلىۋېتىپ، ۋوگزالدىن ئۇدۇللا ناتاشانىڭ قېشىغا كەلگەنىدى. ئۇنىڭ بۇ قېتىمقى يوقلاپ كېلىشىنى كۆڭلىگە پۈككىنىگە ئۇزاق بولغان بولسا كېرەك. كېيىن ناتاشا ماڭا، كىنەزنى كۆرگەن تۇنجى دەقىقىدە، قىلچە ھەيران بولمىغانلىقىنى ئېيتقانىدى.

ـــ كاللام ئىلىشىپلا كەتتى، ـــ دېدى ئۇ.

كىنەز ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرۇپ، مۇلايىم، ھېسداشلىق نەزىرىدە ئۇنىڭغا باقتى.

ـــ قەدىرلىكىم، ـــ دەپتۇ ئۇ خورسىنىپ، ـــ ئازابىڭىزنى چۈشىنىمەن. شۇ تاپتا سىزنىڭ قانچىلىك ئازابلىنىۋاتقانلىقىڭىزنى بىلىمەن. شۇڭا، سىزنى يوقلاش مەجبۇرىيىتىم بار دەپ قارايمەن. ئەگەر مۇمكىن بولسا، كەڭ قورساق بولۇڭ، قانداقلا بولمىسۇن، ئالىيوشادىن ۋاز كەچتىڭىز، ئۇنى بەختلىك قىلدىڭىز، تەسەللىگە ئېرىشىشكە ھەقلىقسىز، بۇنىسى سىزگە تېخىمۇ ئايان. چۈنكى، سىز كەسكىن ھالدا مۇشۇنداق ئاقىلانە قارارغا

كەلدىڭىز...

— مەن قولاق سېلىپ ئولتۇراتتىم، — دېدى ناتاشا ئەينى چاغدىكى ئەھۋالنى تەسۋىرلەپ، — ئەمما دەسلەپتە ئۇنىڭ گەپلىرىنى راستلا چۈشەنمىدىم. ئۇ بىر قولۇمنى تۇتتى. بۇنداق قىلغىنىدىن مەمنۇن بولغاندەك قىلاتتى. مەن شۇ چاغقىچە ئېسىمگە كەلمىگەنىدىم، ھەتتا قولۇمنى تارتىۋېلىشمۇ خىيالىمغا كەلمەپتۇ.

— سىزگىمۇ ئايان، — دەپتۇ كىنەز سۆزىنى داۋام قىلىپ، — مۇبادا سىز ئالىيوشاغا خوتۇن بولسىڭىز، كېيىنكى كۈنلەردە ئۇنىڭ ئۆچمەنلىكىگە قالاتتىڭىز، سىزنىڭ غۇرۇرىڭىز كۈچلۈك، بۇ ئۆزىڭىزگە ئېنىق، شۈكۈا... لېكىن مەن سىزنى ماختىغىلى كەلمىدىم. مەن پەقەتلا سىزگە، مەندەك ساداقەتمەن دوستىنى مەڭگۈ، ھېچ يەردىن تاپالمايدىغانلىقىڭىزنى بىلدۈرۈپ قويماقچى. مەن سىزگە ھېسداشلىق قىلىمەن، ئىچ ئاغرىتىمەن. بۇ ئىشقا ئىختىيارسىز ئارىلىشىپ قالدىم، لېكىن... مەن مەسئۇللىيەتسىزلا ئادا قىلىمەن. سىزنىڭ قىممەتلىك كۆڭلىڭىز بۇ نۇقتىنى چۈشىنىشى ھەمدە مەن بىلەن يارىشىپ قېلىشى كېرەك... ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن سىزدىنمۇ بەكرەك ھەسرەتتە، ماڭا ئىشىنىڭ.

— بولدى، كىنەز، — دەپتۇ ناتاشا، — مېنى بىردەم ئارامىمغا قويۇڭ.

— ئەلۋەتتە، ھازىرلا كېتىمەن، — دەپتۇ ئۇ جاۋابەن، — لېكىن مەن سىزنى ئۆز قىزىمنى ياخشى كۆرگەندەك ياخشى كۆرىمەن. سىزنى يوقلىشىمغا رۇخسەت قىلىشىڭىز كېرەك. ھازىر مېنى ئۆز دادىڭىزدەك كۆرگەيسىز، سىز ئۇچۇن خىزمەت كۆرسىتىشىمگە ئىجازەت بەرگەيسىز.

— مەن ھېچنېمىگە موھتاج ئەمەس، يولىڭىزغا مېڭىڭ، — دەپتۇ ناتاشا ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

— غۇرۇرىڭىزنىڭ كۈچلۈكلۈكىنى بىلىمەن... بىراق بۇ

سۆزلەرنى سەممي، چىن كۆڭلۈمدىن دەۋاتمەن. سىز ئەمدى قانداق قىلماقچى؟ ئاتا ـ ئانىڭىز بىلەن يارىشىۋالماقچىمۇ؟ بۇغۇ ياخشى ئىش، لېكىن دادىڭىز غەرەز ئۈچۈن ھاكاۋۇر، مۇستەبىت. بۇنداق دېگەنلىكىمنى ئەپۇ قىلىڭ، لېكىن راستلا شۇنداق. ئۆيىڭىزدە سىزنى پەقەت كايىش ـ ئاغرىنىش ۋە يېگى ئازابلا كۈتۈۋاتىدۇ... شۇڭا مۇستەقىل كۈن كەچۈرۈشىڭىز كېرەك. مېنىڭ مەسئۇلىيىتىم، مېنىڭ مۇقەددەس مەسئۇلىيىتىم ـــ سىزگە غەمخورلۇق قىلىش، ياردەم بېرىش، ئالىيوشا مەندىن سىزنى تاشلىۋەتمەسلىكنى، سىز بىلەن دوست بولۇشنى ئۆتۈنگەنىدى. مەندىن باشقا، سىزگە ناھايىتى سادىق بىر كىشى بار، سىزگە گىراف N نى تونۇشتۇرۇپ قويۇشۇمغا رۇخسەت قىلغايسىز. ئۇ تولىمۇ ئاق كۆڭۈل ئادەم. بىزنىڭ تۇغقىنىمىز، ھەتتا پۈتۈن ئائىلىمىزنىڭ شاپائەتچىسى دېيىشكىمۇ بولىدۇ. ئۇ ئالىيوشاغا كۆپ ياردەم قىلدى. ئالىيوشا ئۇنى تولىمۇ ھۆرمەتلەيدۇ، ئۇ ھوقۇقدار ئادەم، تەسىرى ناھايىتى چوڭ، ياشىنىپ قالدى، سىزدەك قىزلار ئۇنى كۈتسە بولىدۇ. مەن ئۇنىڭغا سىز توغرۇلۇق سۆزلەپ بەرگەن. مۇبادا سىز قوشۇلسىڭىز، ئۇ سىزگە ياردەم بېرىدۇ. ئۆزىنىڭ بىر ئايال تۇغقىنىنىڭ قېشىدىن ئورۇن بېرىدۇ... مەن بىزنىڭ ئىشىمىزنى ئوچۇق ـ ئاشكارا، قىلچىمۇ ئېلىپ قالماي ئۇنىڭغا ئېيتىپ، ئۇنىڭ گۈزەل، ئالىيجاناب ھېسداشلىقىنى قوزغىغانىدىم. ئۇ ھازىر مېنىڭدىن ئىككىلارنى بالدۇرراق تونۇشتۇرۇپ قويۇشۇمنى قايتا ـ قايتا سوراۋاتىدۇ... بۇ كىشى بارلىق گۈزەل شەيئىلەردىن ھۇزۇرلىنىش ئىقتىدارىغا ئىگە. ماڭا ئىشىنىڭ... ئۇ سېخىي، ھۆرمەتكە سازاۋەر بوۋاي، باشقىلارنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى كۆرەلەيدۇ، يېقىندا ئۇ بىر دېلودا ئاتىڭىزغا تولىمۇ ياخشى مۇئامىلە قىلدى...

ناتاشا ھاقارەتكە ئۇچرىغان ئادەمگە ئوخشاش ئورنىدىن سەل قوزغىلىپ قويدى. ئۇ كىنەزنىڭ كېلىش مۇددىئاسىنى ئاخىر

چۈشەنگەنىدى.

— كېتىڭ، ھازىرلا كېتىڭ! — دەپ توۋلاپتۇ ئۇ.

— لېكىن، دوستۇم، ئۇنتۇپ قالماڭ، گىرافنىڭ ئاتىڭىزغىمۇ ياردىمى تېگىدۇ جۇمۇ...

— دادامغا سىلەرنىڭ ھېچ نەرسەڭلار كېرەك ئەمەس. كەتمەي نېمىگە قاراپ تۇرىسىز! — دەپ توۋلاپتۇ ناتاشا.

— ۋاي خۇدايىمەي، نېمانچە سەۋرسىز، نېمانچە گۇمانخور ئادەم - ھە! جاجامنى بەرگۈدەك نېمە گۇناھ قىلدىم، — دەپتۇ كىنەز ئەنسىزلىك ئىچىدە ئەتراپقا بېقىپ، — قانداقلا بولمىسۇن، بۇ نەرسىنى، — ئۇ يانچۇقىدىن بىر بولاقنى چىقىرىپتۇ، — سىزگە قويۇپ كېتىشىمگە رۇخسەت قىلغايسىز، بۇ نەرسە مېنىڭ سىزگە بولغان ھېسداشلىقىمنى، بولۇپمۇ گىراف N نىڭ مېھرىبانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ، چۈنكى بۇنداق قىلىشنى ئۇنىڭ ئۆزى سەممىگە سالغان. بۇ يەردە، بۇ تېڭىقنىڭ ئىچىدە ئون مىڭ رۇبلى بار. توختاپ تۇرۇڭ، دوستۇم، — دەپتۇ ئۇ ناتاشانىڭ غەزەپ بىلەن ئورنىدىن تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ئىتتىكلا، — گېپىمگە سەۋرچانلىق بىلەن قۇلاق سېلىڭ، ئاتىڭىز دەۋادا ماڭا ئۇتتۇرۇپ قويغانىدى. بۇ ئون مىڭ رۇبلى مېنىڭ مىننەتدارلىقىم بولۇپ قالسۇن...

— كۆزۈمدىن يوقىلىڭ! — دەپ توۋلاپتۇ ناتاشا، — پۇلىڭىزنى كۆتۈرۈڭ! قانچىلىكلىكىڭىزنى بىلىپ بولدۇم... ھەقىقەتەن رەزىل، رەزىل ئادەم ئىكەنسىز!

كىنەز ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپتۇ، غەزەپتىن چىرايى تامدەك تاتىرىپتۇ.

ئۇ بۇ يەردىكى ئەھۋالنى كۆزىتىپ بېقىش ئۈچۈن كەلگەن بولۇشى مۇمكىن. ئۇ ئۇمىدىنى ھېلىقى ئون مىڭ رۇبلىنىڭ نامرات، تاشلىۋېتىلگەن ناتاشادا ئويىنايدىغان رولىغا باغلىغانىدى... ئۇ رەزىل، پەسكەش ئادەم ئىدى، ئىلگىرى نەچچە قېتىم شەھۋەتپەرەس گىراف N نىڭ كەتمىنىنى چاپقانىدى.

ئەمما، ئۇ ناتاشاغا قاتتىق ئۆچ ئىدى. ئەھۋالىنىڭ ئوڭۇشسىزلىقىنى كۆرۈپ شۇ ئان تەلەپپۇزىنى ئۆزگەرتىپ، ئۇنى ئىچى قارىلىق بىلەن ھاقارەتلىگەنىدى. شۇنداق قىلغاندا ئاندىن كەلگەن قەدىمگە رازى بولاتتى.

— بۇنداق ئاچچىقلىنىش، قەدىرلىكىم، ياخشى ئەمەس، — ئۇ ئىزا ـ ئاھانەت قىلىشتىن ھاسىل بولغان ئۇنۇمدىن ھۇزۇرلىنىشقا ئالدىراپ كەتكەچكە، ئاۋازىمۇ تىترەپ چىقتى، — بۇنداق قىلىش ياخشى ئەمەس. مەن سىزگە بىر يۆلەنچۈك تېپىپ بېرەي دەۋاتسام، لېكىن سىز بويۇن تولغاۋاتىسىز... ماڭا رەھىمەت ئېيتىسىڭىز بولىدۇ، مەن بۇرۇنلا سىزنى پاھىشە قىزلارنى يىغىۋېلىش ئورنىغا ئاپىرىپ قويالايتتىم. چۈنكى، سىز مېنىڭ ئوغلۇمنى تاپتىن چىقاردىڭىز، ئۇنى بۇزۇۋەتتىڭىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە پۇل ـ بىساتىنى ئالدىماقچى بولدىڭىز، لېكىن مەن يول قويمىدىم... ھى ـ ھى ـ ھى!

بۇ چاغدا بىز كىرىپ كەلدۇق. مەن ئاشخانىغا كىرىپلا ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدىم. كىنەزنىڭ ئاخىرقى بىر ئېغىز گېپىنى ئاڭلىۋېلىش مەقسىتىدە، دوختۇرنى سىرتتا بىرەم كۈتۈپ تۇرۇۋىشقا ئۇندىدىم. ئارقىدىنلا ئۇنىڭ زەھەرخەندە كۈلكىسى ۋە ناتاشانىڭ ئۇمىدسىز نىدالىرى ئاڭلاندى:

— ئاھ، پەرۋەردىگارىم!

مەن ئىشىكنى ئاچتىم ـ دە، كىنەزگە ئېتىلدىم.

مەن ئۇنىڭ يۈزىگە بىرنەچچىنى تۈكۈرۈپ، زەرب بىلەن بىر شاپىلاق سالدىم. ئۇمۇ ماڭا ئېتىلىپ كەلمەكچى بولدى ـ يۇ، لېكىن بىزنىڭ ئىككى ئادەم ئىكەنلىكىمىزنى كۆرۈپ، شىرەنىڭ ئۈستىدىكى پۇلنى ئالغان پېتى سىرتقا قاراپ قاچماقچى بولدى. ئۇ راستلا شۇنداق قىلدى، ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. مەن ئاشخانىدىكى ئۈستەلنىڭ ئۈستىدە تۇرغان نوغۇچنى ئالدىم ـ دە، ئارقىسىدىن قوغلاپ ماڭدىم. ئۆيگە قايتىپ كىرگىنىمدە،

دوختۇرنىڭ ناتاشانى يۆلىۋالغانلىقىنى، لېكىن ئۇنىڭ دۆيلۈنۈپ قېلىش كېسىلىگە گىرىپتار بولغان ئادەمدەك دوختۇرنىڭ قوللىرىدىن سىيرىلىپ چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئۇنى خېلىغىچە تىنچلاندۇرالمىدۇق. ئاخىر كارىۋاتقا ياتقۇزۇپ قويدۇق، كېزىك بولۇپ قالغاندەك توختىماي جۆيلۈيتتى.

— دوختۇر، نېمە بوپتۇ؟ — سورىدىم مەن قورققىنىمدىن جان - پېنىم چىقىپ.

— ئالدىرىماڭ، — دېدى ئۇ جاۋابەن، — تەپسىلىي تەكشۈرۈپ ئاندىن يەكۈن چىقىرىشقا توغرا كېلىدۇ... لېكىن ئومۇمىي جەھەتتىن ئالغاندا، كېسەلنىڭ ئەھۋالى ئېغىر. كېزىك كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. لېكىن، ئامال قىلىمىز...

تۇيۇقسىز كاللامغا بىر خىيال كەلدى. مەن دوختۇردىن ناتاشاغا ئىككى - ئۈچ سائەت ھەمراھ بولۇپ تۇرۇشنى، بىر قەدەممۇ نېرى كەتمەسلىككە ماقۇل بولۇشنى ئۆتۈندۈم. ئۇ تەلىپىمگە ماقۇل بولدى، مەن ئۆيگە قاراپ چاپتىم.

نېلى تىت - تىت بولغان ھالدا بىر بۇلۇڭدا ئولتۇراتتى. ئۇ قىزىقسىنغان ھالدا ماڭا سەپسالدى. مېنىڭ تەق - تۇرقۇم راستلا غەلىتىرەك بولسا كېرەك.

مەن ئۇنىڭ قولىدىن تۇتقىنىمچە كىرىسلوغا بېرىپ تىزىمغا ئولتۇرغۇزدۇم - دە، سۆيدۈم، ئۇنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ كەتتى.

— نېلى، پەرىشتەم ! — دېدىم مەن، — بىزنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىشنى خالامسەن؟ ھەممىمىزنىڭ شاپائەتچىسى بولۇشنى خالامسەن؟

ئۇ چۈشەنمىگەندەك ماڭا قارىدى.

— نېلى، ھەممە ئۈمىد سەندىلا قالدى ! بىر دادا بار، سەن ئۇنى كۆرگەن، ئۇنى تونۇيسەن. ئۇ ئۆزىنىڭ قىزىغا لەنەت ئوقۇغان، تۇنۇگۈن سېنى بالا قىلىۋېلىش ئۈچۈن كەپتىكەن. ھازىر ناتاشا (سەن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن دېگەندەك !) ئۆزى

ياخشى كۆرىدىغان ئادەمى تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلدى، ئۇنى دەپلا ئۆيىدىن چىقىپ كەتكەن، ھېلىقى كۇنى كەچتە مېنى ئىزدەپ كەلگەن كىنەزنىڭ ئوغلى بولىدۇ. ئېسىڭدىمۇ، ئۇ مېنى ئىزدەپ كېلىپ سېنى قورقۇتۇۋەتكەن، كېيىن سەن كېسەل بولۇپ قالغانىدىڭ... ئۇنى تونۇيسەن؟ ئۇ دېگەن بۇزۇق ئەبلەخ !

ـــ تونۇيمەن، ـــ دېدى نېلى، ئارقىدىنلا تىترەك بېسىپ، چىرايى تاتىرىپ كەتتى.

ـــ شۇنداق، ئۆتۈپ كەتكەن بۇزۇق. ئوغلى ناتاشا بىلەن تۇيۇقسىزلا بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ ناتاشاغا ئۆچ. بۇگۈن ئالیوشا كەتتى، بىر سائەتتىن كېيىن ئالیوشانىڭ دادىسى ناتاشانىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭغا يەنە ھاقارەت قىلدى. پاھىشە قىزلارنى يىغىۋېلىش ئورنىغا ئەكىرىپ قويىمەن، دەپ تەھدىت سالدى، مەسخىرە قىلدى. دېگەنلىرىمنى چۈشەندىڭمۇ، نېلى؟

ـــ چۈشەندىم، ـــ ئۇنىڭ ئاۋازى ئاڭلىغىلى بولمىغۇدەك بوش چىقتى.

ـــ ھازىر ناتاشا يالغۇز قالدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاغرىپ ياتىدۇ، مەن دوختۇرنى ئۇنىڭ يېنىدا قويۇپ، سېنى ئىزدەپ كەلدىم. گېپىمگە قۇلاق سال، نېلى، بىز ناتاشانىڭ دادىسىنىڭكىگە بارايلى. سەن ئۇنى ياقتۇرمايسەن، كۆڑۈشنىمۇ خالىمايسەن، لېكىن بارمىساق بولمايدۇ. ئىشكىتىن كىرىپلا، مەن سېنىڭ ئۇلارغا ئاسراندى قىز بولۇشقا، ناتاشانىڭ ئورنىدا ئۇلارنىڭكىگە بېرىشقا ماقۇل بولغانلىقىڭنى ئېيتىمەن. ھازىر بوۋايمۇ ئاغرىپ قالدى. چۈنكى، ئۇ ناتاشاغا لەنەت ئوقۇغانىدى. يېقىندا ئالیوشانىڭ دادىسىمۇ ئۇنى قاتتىق ھاقارەتلىدى. ئۇ ھازىر قىزىنىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاشنى خالىمايدۇ، لېكىن ئۇ قىزىنى ياخشى كۆرىدۇ، ئىنتايىن ياخشى كۆرىدۇ، نېلى، ئۇنىڭ بىلەن يارىشىپ قالغۇسى بار. مەن بۇنى بىلىمەن، ھەممىنى

بىلمەن ! گەپ شۇ !... ئاڭلىدىڭمۇ، نېلى ؟
ـــ ئاڭلىدىم، ـــ دېدى ئۇ بوش جاۋاب بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىۋېتىپ تارامىلاپ تۆكۈلۈم كەتتىم. ئۇ قورقۇمسىرىغان هالدا ماڭا قاراپ تۇراتتى.
ـــ ئىشىنەمسەن؟
ـــ ئىشىنىمەن.
ـــ ئۇنداق بولسا سېنى باشلاپ بارىمەن، ئۇلار سېنى كۈتۈۋالىدۇ، قىزغىن كۈتۈۋالىدۇ، سەندىن تۇرلۈك سوئاللارنىمۇ سورايدۇ. مەن ئامال قىلىپ ئۇلارغا گەپنى سېنىڭ ئۆتمۈشتىكى تۇرمۇش كەچۈرمىشلىرىڭگە، ئاناڭ بىلەن بوۋاڭغا ئائىت ئىشلارغا يۆتكىتىمەن، خۇددى ئىلگىرى ماڭا سۆزلەپ بەرگەندەك، ئۇلارغىمۇ سۆزلەپ بەر. نېلى، هەممىنى، هەممىنى سۆزلەپ بەرگىن. هېچنېمىنى يوشۇرما. ئاناڭنىڭ هېلىقى ئەبلەخ تەرىپىدىن قانداق تاشلىۋېتىلگەنلىكىنى، ئۇنىڭ بۇبنوۋانىڭ يەر ئاستى ئۆيىدە قانداق ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى، ئاناڭ بىلەن ئىككىڭلارنىڭ كوچىلاردا تىلەمچىلىك قىلغانلىقىڭلار، جان ئۇزۇش ئالدىدا ئۇنىڭ ساڭا نېمە دېگەنلىكىنى، سەندىن نېمە ئىش قىلىشنى تەلەپ قىلغانلىقىنى... هەتتا بوۋاڭنىڭ ئىشىنىمۇ ئۇلارغا سۆزلەپ بەر. ئۇنىڭ ئاناڭنى ئەپۇ قىلىشنى خالىمىغانلىقىنى، جان ئۇزۇش ئالدىدا سېنى ئۇنىڭ قېشىغا ئەۋەتىپ، ئۇنىڭ كەچۈرۈشىنى تىلىگەنلىكىنى، لېكىن ئۇنىڭ ئاناڭنىڭ يېنىغا بېرىشنى خالىمىغانلىقىنى... ئۇنىڭ قانداق ئۆلگەنلىكىنى، ئىشقىلىپ، هەممىنى، هەممىنى قويماي ئېيتقىن ! سەن بۇلارنى سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن، بوۋاي تەسىرلەنمەي قالمايدۇ. چۈنكى، بۇگۈندىن ئېتىبارەن ناتاشانىڭمۇ ئالیوشا تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەنلىكىنى، ئۆزى يالغۇز هاقارەتكە ئۇچرىغانلىقى ۋە تىل ـ ئاهانەتكە قالغانلىقىنى، يار ـ يۆلەكسىز قالغانلىقىنى، دۇشمەننىڭ ئىختىيارىغا تاشلىۋەتكەنلىكىنى ئۇمۇ

بىلمدۇ، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىلمدۇ... نېلى ! ناتاشانى قۇتقۇزۇۋالغىن ! بېرىشنى خالامسەن؟

ــ خالايمەن، ــ دېدى نېلى چوڭقۇر خورسىنىپ، ئۇ غەلىتە بىر نەزەردە ماڭا ئۇزاق تىكىلدى. بۇ كۆزلەردىن كايىش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرغانلىقىنى كۆڭلۇم تۇيدى.

لېكىن، بۇ ئويۇمدىن ۋاز كېچەلمەيتتىم، مەن ئۇنىڭغا تولۇق ئىشەنچ باغلىغانىدىم. ئاخىر نېلىنىڭ قولىدىن يېتىلەپ ماڭدىم. چۈشتىن كېيىن سائەت ئىككىدىن ئاشقان چاغ، ئاسمانىنى قارا بۇلۇت قاپلىغانىدى. يېقىنقى كۈنلەردىن بېرى دىمىق ئىسسىق بولۇۋاتاتتى، لېكىن ھازىر بىزگە يېراقتىن باھاردىكى تۇنجى چاقماق ئاۋازى ئاڭلاندى. توپا ـ چاڭ باسقان كوچىدىن شامال ئۇچۇپ ئۆتتى.

بىز پەيتونغا ئولتۇردۇق. نېلى يول بويى زۇۋان سۈرمىدى، تۇرۇپ ـ تۇرۇپ غەلىتە، مەنىلىك نەزەردە ماڭا قاراپ قويياتتى، ئىتتىك ـ ئىتتىك نەپەس ئالاتتى. مەن پەيتونىڭ ئىچىدە ئۇنى يۆلىۋالغان چېغىمدا، قولۇم ئالمىدەك يۇرىكىنىڭ كۆكرەك قەپىسىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك قاتتىق تېپىچەكلەپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم.

يەتتىنچى باب

ماڭا بۇ يول تۇغمەيدىغاندەك ئۇزاق تۇيۇلۇپ كەتتى. بىز ئاخىر يېتىپ كەلدۇق، بوۋاي بىلەن مومانىڭ يېنىغا كىرگەندە، يۇرىكىم سوقۇشتىن توختاپ قالغاندەك بولدى. ئۆزۈمنىڭ بۇ ئۆيدىن قانداق نەتىجە بىلەن چىقىدىغانلىقىمنى بىلمىسەممۇ، لېكىن مەن كېتىدىغان چاغدا، قانداقلا بولمىسۇن، بوۋاينىڭ ئەپۇ قىلىش ۋە يارىشىش توغرىسىدىكى ۋەدىسىنى ئېلىپ قايتىدىغانلىقىمنى بىلەتتىم.

سائەت ئوچتىن ئاشقانىدى. بوۋاي بىلەن موماي ئادەتتىكىدەكلا ئۆيدە يالغۇز ئولتۇراتتى. نىكولاي سېرگېيېۋىچنىڭ روھى بەكمۇ چۈشكۈن ئىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاغرىق بولغاچقا، پۈت ـ قولىنى سوزۇپ ئايلانما ئورۇندۇقتا ياتاتتى. چىرايى تاتارغان، كۆڭلى پاراكەندە كۆرۈنەتتى، پىشانىسىگە قول ياغلىق قويۇۋالغانىدى، ئاننا ئاندرىيېۋنا يېنىدا تۇرۇپ ئۇنىڭ چېكىسىگە توختىماي ئاچچىقسۇ سۈركەيتتى، شۇبھىلىك نەزەردە، ئەلەملىك قىياپەتتە چىرايىغا قاراپ قويياتتى، بۇ ئىش بوۋاينى بىئارام قىلغان، ھەتتا ئۇنى بىزار قىلغان بولسا كېرەك، جاھىللىق بىلەن زۇۋان سۈرمەيتتى، ئاننا ئاندرىيېۋنامۇ گەپ قىلىشقا پېتىنالمايتتى. بىزنىڭ تۇيۇقسىز كىرىپ كېلىشىمىز ئۇلارنى ھەيران قالدۇردى. ئاننا ئاندرىيېۋنا نېلى ئىككىمىزنى كۆرۈپ، نېمىشقىدۇر بىردىنلا قورقۇشقا باشلىدى، ئۇ باشتا بىزگە تىكىلىپ قارىدى، ئۇنىڭ تۇرقى بىرەر ئىشنى خاتا قىلىپ قويغانلىقىنى تۇيۇقسىز ھېس قىلغان ئادەمگە ئوخشايتتى.

ـــ نېلىنى سىلەرگە ئېلىپ كەلدىم، ـــ دېدىم مەن ئۆيگە كىرىۋېتىپ، ـــ ئۇ بىر قارارغا كېلىپ بولدى، ھازىر سىلەرنىڭكىگە ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن كەلدى. ئۇنى قوبۇل قىلغايسىلەر، ئۇنى ئاسرىغايسىلەر...

بوۋاي ئارىسالدى بولۇپ قالغاندەك ماڭا قاراپ قويدى. مۇشۇ قاراشتىنلا ئۇنىڭ ھەممىنى بىلىپ بولغانلىقىنى پەرەز قىلدىم. مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئۇ ناتاشانىڭ تاشلىۋېتىلگەنلىكىنى، ئۇنىڭ شۇ تاپتا تىكەندەك يالغۇز ئىكەنلىكىنى، بەلكى يەنە ھاقارەتكە ئۇچرىغان بولۇشى مۇمكىنلىكىنى بىلگەنىدى.

ئۇنىڭ بىزنىڭ بۇ يەرگە كېلىشتىكى ھەقىقىي مۇددىئايىمىزنى بەكمۇ بىلگۈسى كېلەتتى، شۇڭا سوئال نەزىرىدە نېلى ئىككىمىزگە قارىدى. نېلى تىترىگىنىچە قولۇمنى چىڭ تۇتۇۋالدى، كۆزلىرىنى يەرگە تىكتى، ئاندا ـ ساندا ئەتراپقا خۇددى قاپقانغا چۈشكەن ھايۋان بالىسىدەك قاراپ قويياتتى. ئاننا

ئاندرىيېۋنا شۇ ئان ئېسىگە كېلىپ، بىزنىڭ كېلىش مۇددىئايىمىزنى پەرەز قىلدى بولغاي، ئىتتىك نېلىنىڭ قېشىغا باردى ـ دە، ئۇنى سۆيدى، پەپىلەپ قويدى، ھەتتا يىغلىۋەتتى. ئۇ قىزغىن ھالدا نېلىنى قېشىدا ئولتۇرغۇزۇپ، كىچىك قوللىرىنى چىڭ تۇتۇۋالدى. نېلى ھەم قىزىقسىنغان، ھەم تەئەججۈپلەنگەن ھالدا ئۇنىڭغا يان تەرەپتىن قاراپ تۇراتتى.

لېكىن، موماي نېلىنى بىرپەس ئەركىلىتىپ، ئۇنى قېشىدا ئولتۇرغۇزۇۋالغاندىن كېيىن، ئەمدى قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى بىلەلمەي، ماڭا گۆدەكلەرچە تەلمۈرگەندەك قارىدى. بوۋاي مېنىڭ نېلىنى ئېلىپ كېلىش مۇددىئايىمنى پەرەز قىلىپ بولغاندەك قوشۇمىلىرىنى تۇردى. ئۇنىڭ نارازى ئەلپازى ۋە چىڭ تۇرۇلگەن قوشۇمىسىنى كۆرۈپ قالغانلىقىمنى بىلىپ، بىر قولى بىلەن بېشىنى تۇتۇپ قويدى ـ دە:

ـــ بېشىم ئاغرىۋاتىدۇ، ۋانيە، ـــ دېدى.

بىز زۇۋان سۈرمەي ئولتۇراتتۇق، مەن گەپنى نەدىن باشلاشنى ئويلاۋاتاتتىم. ئۆيئىچى غۇۋا ئىدى، قارا بۇلۇتلار يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى، يىراقتىن گۈلدۈرماما ئاۋازى ئاڭلاندى.

ـــ باھار گۈلدۈرمامىسى بۇ يىل بەك بالدۇر ئاڭلاندى، ـــ دېدى بوۋاي، ـــ بىراق ئېسىمدە قېلىشچە، 1837 ـ يىلى باھار گۈلدۈرمامىسى بۇنىڭدىنمۇ بالدۇر ئاڭلانغانىدى.

ئاننا ئاندرىيېۋنا خورسىنىپ قويدى ۋە:

ـــ چاي دەملەيمۇ؟ ـــ دېدى ئېھتىيات بىلەن، ئەمما ھېچكىم جاۋاب بەرمىگەچكە، نېلىغا بۇرۇلۇپ، ـــ ئىسمىڭ نېمە، قوزام؟ ـــ دەپ سورىدى.

نېلى زەئىپ ئاۋازدا ئىسمىنى ئېيتتى ـ دە، بېشىنى تېخىمۇ سېلىۋالدى. بوۋاي ئۇنىڭغا كۆز ئۇزمەي قاراپ تۇراتتى.

ـــ ئىسمىڭ يېلىنا، شۇنداقمۇ؟ ـــ دەپ سورىدى موماي.

ـــ شۇنداق، ـــ دېدى نېلى ئارقىدىنلا ئۇندىمەي جىم تۇردى.

ـــ ئاچام پراسكوۋىيە ئاندرىيېۋنانىڭ بىر جىيەنى بار،

ئۇنىڭمۇ ئىسمى يېلىنا، — دېدى نىكولاي سېرگېيېچ، — سېنى نېلى دەپمۇ چاقىرىدۇغۇ، دەيمەن.
— قوزام، سېنىڭ بىرمۇ ئۇرۇق - تۇغقىنىڭ يوقمۇ، داداڭمۇ، ئاناڭمۇ يوقمۇ؟ — دەپ سورىدى ئاننا ئاندرىيېۋنا.
— يوق، — دېدى نېلى پەس ئاۋازدا.
— ئاڭلىغان، ئاڭلىغان، ئاناڭنىڭ ئۆلۈپ كەتكىنىگە ئۇزاق بولدىمۇ؟
— ئانچە ئۇزاق بولمىدى.
— باغرىم، بىچارە قىزىم، — دېدى مومای ئىچ ئاغرىتقان هالدا ئۇنىڭغا قاراپ، نىكولاي سېرگېيېچ تىت - تىت بولغان هالدا ئۇستەلنى چەكتى.
— ئاناڭ راستلا چەت ئەللىكمۇ؟ ماڭا شۇنداق دېگەندەك قىلدىڭىزغۇ، ئىۋان پېتروۋىچ؟ — سورىدى مومای ئېهتىيات بىلەن.
نېلى قارا كۆزلىرى بىلەن ماڭا قاراپ قويدى، مەندىن يارەدەم تىلەۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ نەپەس ئېلىشى قىيىنلىشىۋاتقاندەك تېز - تېز تىنىاتتى.
— ئۇنىڭ ئانىسى، ئاننا ئاندرىيېۋنا، — دېدىم مەن ئېغىز ئېچىپ، — ئەنگلىيەلىك ئەر بىلەن رۇسىيەلىك ئايالنىڭ قىزى، شۇڭا ئۇنى رۇسىيەلىك دېسە بولىدۇ، نېلى چەت ئەلدە تۇغۇلغان.
— ئۇنىڭ ئانىسى نېمە ئۈچۈن ئېرى بىلەن چەت ئەلگە چىققان؟
شۇ ئان نېلىنىڭ يۈزى قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى. مومای گەپتە كەتكۈزۈپ قويغانلىقىنى دەرهال هېس قىلدى، شۇڭا بوۋاينىڭ غەزەپلىك نەزىرىنى كۆرۈپ تىترەپ كەتتى. بوۋاي ئۇنىڭغا سوئالىنى قاراپ قويۇپ، دېرىزە تەرەپكە قارىۋالدى.
— بۇياققا كەل، نېلى، — دېدى بوۋاي ئاخىر ئۇنىڭغا قول ئۇزارتىپ، — ئولتۇرغىن، قېشىمغا كېلىپ ئولتۇر، مانا بۇ يەردە ئولتۇرغىن ! — ئۇ ئېڭىشىپ تۇرۇپ نېلىنىڭ پېشانىسىگە

سۆيۈپ قويدى ـ ده، بېشىنى سىلاشقا باشلىدى. نېلىنىڭ ھەممە ئەزايىغا تىترەك ئولاشتى... لېكىن ئۆزىنى تۇتۇۋالدى. ئانىنا ئاندرىيېۋنا قاتتىق تەسىرلەندى، قەلبى ئۇمىدكە تولدى ـ ده، بۇ يېتىم قىزنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشقا باشلىغان نىكولاي سېرگېيېۋىچقا تىكىلدى.

ـــ بىلمەن، نېلى، سېنىڭ ئاناڭغا بىر مۇتتەھەم، بىر نومۇسسىز ئادەم زىيانكەشلىك قىلغان، ئاناڭ دادىسىنى ھۆرمەتلەيتتى، ياخشى كۆرەتتى، ـــ دېدى بوۋاي تەسىرلەنگەن ھالدا نېلىنىڭ بېشىنى سىلاپ، ئۇ بىزگە مۇشۇ گەپنى قىلىشتىن ئۆزىنى تۇتالماي قالغانىدى. ئۇنىڭ تاتارغان چىرايىغا قان يۈگۈردى، لېكىن بىزگە قاراپمۇ قويمىدى.

ـــ ئانام بوۋامنى قەۋەتلا ياخشى كۆرەتتى، ـــ دېدى نېلى كەسكىن ھالدا، ئۇمۇ ھېچكىمگە قارىمىدى.

ـــ سەن قانداق بىلىسەن؟ ـــ دەپ سورىدى بوۋاي تۇزۇت قىلماستىن، ئۇ كىچىك بالىغا ئوخشاش ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قالغانىدى، لېكىن ئۆزىنىڭ ئالدىراقسانلىقىدىن خىجىل بولدى.

ـــ بىلمەن، ـــ دېدى نېلى قوپال جاۋاب بېرىپ، ـــ ئۇ ئانامنى ئېلىپ قالمىغان... تېخى ئۇنى ھەيدەپمۇ چىقارغانىدى...

مەن نىكولاي سېرگېيېۋىچنىڭ بىرنېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى پەملىدىم. «دادا بولغۇچىنىڭ قىزىنى ئېلىپ قالماسلىقىدا ئۆزىگە تۇشلۇق سەۋەب بولىدۇ» دەپ رەددىيە بەرمەكچى بولغاندەك قىلاتتى. لېكىن، بىزگە قاراپ قويدى ـ ده، بۇ گەپنى ئاغزىدىن چىقارمىدى.

ـــ نېمە، بوۋاڭ ئېلىپ قالمىغان بولسا، سىلەر قەيەردە تۇرىدۇڭلار؟ ـــ دەپ سورىدى ئاننا ئاندرىيېۋنا خودىدى بۇ تېمىنى بىر باشقا ئېلىپ چىقىدىغاندەك. ئۇنىڭ بىردىنلا جاھىللىقى تۇتقانىدى.

ـــ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن بوۋامنى ناھايىتى ئۇزاق ئىزدىدۇق، ـــ دېدى نېلى، ـــ لېكىن ھېچ يەردىن تاپالمىدۇق.

شۇ چاغدا ئانام ماڭا، بوۋامنىڭ ئىلگىرى تولىمۇ باي ئىكەنلىكىنى، تېخى زاۋۇت قۇرۇش پىلانىنىڭمۇ بارلىقىنى، لېكىن ھازىر نامراتلىشىپ كەتكەنلىكىنى، چۈنكى ئانامنى ئېلىپ چىقىپ كەتكەن ھېلىقى ئادەم بوۋامنىڭ بارلىق مال ـ مۈلكىنى ئالداپ كېتىپ، ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ بېرىشكە ئۇنىمىغانلىقىنى ئۆز ئاغزى بىلەن سۆزلەپ بەرگەنىدى.

ـــ ھمم... ـــ بوۋاي دىمىقىنى قېقىپ قويدى.

ـــ ئانامنىڭ دېيىشىچە، ـــ دېدى نېلى گېپىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ئۇنىڭغا بارغانسېرى جان كىرىۋاتاتتى، نىكولاي سېرگېيېچقا رەددىيە بەرمەكچى بولۇۋاتقاندەك ئاننا ئاندرىيېۋناغا قاراپ ئېيتتى، ـــ ئانامنىڭ ماڭا دېيىشىچە، بوۋام ئۇنىڭدىن قاتتىق ئاغرىنىپ قالغانمىكەن، ھەممە ئەيىب ئانامدا ئىكەنىدۇق، بۇ دۇنيادا بوۋامدىن باشقا ھېچقانداق يېقىن ئادىمى يوق ئىكەن. ئۇ ھەر قېتىم بۇ ئىشلارنى سۆزلەپ بەرگەندە، توختىماي ياش تۆكەتتى... «ئۇ مېنى كەچۈرمەيدۇ، ـــ دېگەنىدى ئۇ بىز بۇ يەرگە يېتىلا كەلگەندە، ـــ لېكىن سېنى كۆرۈپ ياقتۇرۇپ قېلىشى، سەن بولغانلىقىڭ ئۈچۈنلا مېنى كەچۈرۈۋېتىشى مۇمكىن». ئانام مېنى تولىمۇ ياخشى كۆرەتتى. مۇشۇ گەپلەرنى قىلىۋاتقاندا مېنى توختىماي سۆيگەنىدى. بىراق، بوۋام بىلەن كۆرۈشۈشتىن بەك قورقاتتى. ماڭا بوۋام ئۈچۈن دۇئا قىلىشنى ئۆگەتتى، ئۆزىمۇ دۇئا قىلدى. ماڭا ئۆزىنىڭ بوۋام بىلەن ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىنى ۋە بوۋامنىڭ كۆيۈمچانلىقىنى، كەچلىرى بوۋامغا پىيانىنو چېلىپ بېرىدىغانلىقىنى، كىتاب ئوقۇپ بېرىدىغانلىقىنى، بوۋامنىڭ ئۇنى سۆيۈپ قويىدىغانلىقىنى، نۇرغۇن سوۋغاتلارنى بېرىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەنىدى... بىر قېتىم، ئانامنىڭ تۇغۇلغان كۈنى بولغاندا ئۇلار جېدەللىشىپ قالغانمىكەن. بوۋام ئەسلىدە ئانامغا ئەكەلگەن سوۋغاتنى بىلمەيدۇ، دەپ قارايدىكەن. ئەمەلىيەتتە، ئانام بىلىپ بولغانمىكەن، ئانام بىر جۈپ ھالقا لازىم دەپتۇ، لېكىن بوۋام قەستەن ئۇنى ئالداپ، ئەكەلگىنىم ھالقا

ئەمەس، بۇلاپكا دەپتۇ. بوۋام ھالقىنى ئېلىپ ئانامغا بەرگەن چاغدا، ئۇ، ئانامنىڭ ھالقا ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالغانلىقىغا خاپا بولۇپ، يېرىم كۈن ئۇنىڭغا گەپ ـ سۆز قىلماپتۇ، ئەمما كېيىن بوۋام قېشىغا بېرىپ ئۇنى سۆيۈپ قويۇپتۇ، ئۇنىڭدىن ئەپۇ سوراپتۇ...

نېلى ئىختىيارسىز ھالدا سۆزلەيتتى، ھەتتا ئۇنىڭ تاتارغان، كېسەلچان چىرايىدا قىزىللىق پەيدا بولغانىدى.

روشەنكى، ئانىسى نېلىغا بۇرۇنقى بەختلىك چاغلىرىنى نەچچە قېتىم سۆزلەپ بەرگەن، شۇ چاغلاردا ئۇ يەر ئاستى ئۆيىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا ئولتۇرۇپ قىزىنى چىڭ قۇچاقلىغان. ئۇنى سۆيگەن (بۇ ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىكى بىردىنبىر خوشاللىقى ئىدى)، ئۇنىڭغا ياش تۆككەن، ئەمما بۇ كەچۈرمىشلىرىنىڭ ئاغرىقچان قىزىنىڭ قەلبىدە كۈچلۈك تەسىر پەيدا قىلىدىغانلىقىنى ئويلاپ باقمىغانىدى.

ئۆزىنى ئۇنتۇغان نېلى بىردىنلا ئېسىگە كەلگەندەك، دېلىغۇل بولغان ھالدا ئەتراپقا بىر قۇر سەپسېلىپ چىقتى ـ دە، جىمىپ قالدى. بوۋاي قوشۇمىلىرىنى تۇرۇپ، بارمىقى بىلەن ئۇستەلنى چېكىپ تۇراتتى. ئاننا ئاندرىيېۋنانىڭ كۆزلىرىگە ياش ئالدى، ئارقىدىنلا قول ياغلىقى بىلەن چاندۇرماي سۈرتۈۋەتتى.

ــ ئانام بۇ يەرگە كەلگەندە ئېغىر كېسەلگە مۇپتىلا بولۇپ قالغانىدى، ــ دېدى نېلى پەس ئاۋازدا، ــ مەيدىسى قاتتىق ئاغرىيتتى، بىز بوۋامنى شۇنچە ئىزدەپ تاپالماي، يەر ئاستى ئۆيىنىڭ بىر بۇلۇڭىنى ئىجارىگە ئېلىشقا مەجبۇر بولدۇق.

ــ بۇلۇڭنى ! ــ دەپ توۋلىۋەتتى ئاننا ئاندرىيېۋنا.

ــ شۇنداق... بۇلۇڭ... ــ دېدى نېلى، ــ ئانام بەكمۇ نامرات ئىدى، ئۇ ماڭا نامراتلىق گۇناھ ئەمەس، باي تۇرۇپ خەقنى ئالداش گۇناھ ... تەڭرى مېنى جازالىدى، دېگەنىدى.

ــ سىلەر ئىجارىگە ئالغان يەر ئاستى ئۆيى ۋاسىلىيېف ئارىلىدىمۇ؟ بۇنىۋانىڭ ئۆيى، شۇنداقمۇ؟ ــ دەپ سورىدى بوۋاي

مەن تەرەپكە بۇرۇلۇپ، ئۇ گەپ قىلىۋاتقاندا بىپەرۋا قىياپەتكە كىرىۋالدى. گەپ قىلماي ئولتۇرۇۋېرىشتىن سەل ئوڭايسىزلىنىپ، بۇ سوئالنى سوراپ قويغان بولسا كېرەك.

— ياق، ئۇ يەردە ئەمەس... دەسلەپ مېشچانلار كوچىسىدا تۇردۇق، — دېدى نېلى، — ئۇ يەر بەك قاراڭغۇ، نەم ئىدى، — ئۇ بىردەم سۈكۈت قىلغاندىن كېيىن گېپىنى داۋاملاشتۇردى، — ئانامنىڭ كېسىلى ئېغىر ئىدى. لېكىن، ئۇ چاغدا تېخى ماڭالايتتى. مەن ئۇنىڭ كىر - قاتلىرىنى يۇيۇپ بېرەتتىم، ئۇ يىغلاشتىن باشقىنى بىلمەيتتى. ئۇ يەردە بىر مومايمۇ تۇراتتى. ئۇ مايورنىڭ تۇل خوتۇنى ئىدى. يەنە پېنسىيەگە چىققان بىر خىزمەتچىمۇ بولۇپ، ھەر كۈنى غەرق مەست قايتىپ كېلەتتى. كېچىچە ۋارقىراپ چىقاتتى، مەن ئۇنىڭدىن بەك قورقاتتىم. ئانام مېنى ھېلىقى مومايى بىلەن ياتقۇزۇپ قويياتتى، ئۇ مېنى قۇچاقلىۋالاتتى. لېكىن، مەن قورقمىنمدىن تىترەپ كېتەتتىم، بىر قېتىم ھېلىقى ئەمەلدار مايورنىڭ تۇل خوتۇنىنى ئۇرماقچى بولدى، ئەمما ئۇ ياشىنىپ قالغانىدى. قولىدا ھاسا بار ئىدى. ئانامنىڭ ئىچى ئاغرىپ ئۇنى قوغدىدى، شۇنىڭ بىلەن ئەمەلدار ئانامنى ئۇردى، مەن ئۇنى ئۇردۇم...

نېلى توختاپ قالدى. ئەسلىمە ئۇنى قاتتىق ھاياجانلاندۇرغانىدى، كۆزلىرىدىن نۇر چاقنايتتى.

— ۋاي خۇدايىمەي ! — دەپ توۋلىۋەتتى ئاننا ئاندرىيېۋنا، ئۇ نېلىنىڭ ھېكايىسىگە مەپتۇن بولۇپ قالغانىدى. كۆزلىرى نېلىغا تىكىلگەن، نېلىمۇ ئاساسەن ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى.

— شۇڭا ئانام كەتتى، — دېدى نېلى گېپىنى داۋام قىلىپ، — مېنىمۇ ئەكەتتى، بۇ كۈندۈزدىكى ئىش، بىز كوچىدا كەچ بولغۇچە لاغايلاپ يۈردۇق، ئانام توختىماي يىغلايتتى، مېنى يېتىلەپ توختىماي ماڭاتتى. مەن بەك ھېرىپ كەتتىم، بىر كۈن ھېچنېمە يېمىگەنىدۇق، ئانام ئۆز - ئۆزىگە سۆزلەيتتى. توختىماي ماڭا: «نامرات ئادەم بول، نېلى، مەن ئۆلگەندىن

كېيىن، ھېچكىمنىڭ گېپىنى ئاڭلىما، ھېچكىمگە يېلىنما، يالغۇز كۇن كەچۇر، نامرات ئادەم بول، بىرەر ئىش تېپىپ قىل، قىلىدىغان ئىش تاپالمىساڭ تىلەمچىلىك قىل، شۇنداقتىمۇ ئۇلارغا يېلىنما» دەپ جېكىلەيتتى. كەچ كىرىپ قالغانىدى، بىز بىر كوچىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا، ئانام تۇيۇقسىز: «ئازورکا، ئازورکا !» دەپ ۋارقىراپ كەتتى. شۇ ئان يۇڭسىز بىر ئىت ھاۋشىغان پېتى ئانامغا قاراپ ئېتىلدى، قورققىنىدىن ئانامنىڭ چىرايىدا قان قالمىدى، چىرقىرىغان پېتى ئۇزۇنتۇرا بوۋاينىڭ ئايىغىغا ئۆزىنى ئاتتى. بوۋاي بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، ھاسىغا تايىنىپ كېتىۋاتاتتى. بۇ ئادەم دەل بوۋام ئىدى، ئۇ ئورۇقلاپ قورايدەك بولۇپ قالغان، ئۇچىسىدىكى كىيىملىرى جۇل - جۇل ئىدى. بۇ مېنىڭ بوۋامنى تونجى كۆرۈشۈم. بوۋامۇ قورقۇپ كەتتى، ئانامنىڭ يەرگە تىزلىنىپ، ئۇنىڭ پۇتلىرىنى قۇچاقلىۋالغانلىقىنى كۆرۈپ چىرايى تاتىرىپ كەتتى، ئۇ ئانامنى ئىتتىرىۋېتىپ، قولىدىكى ھاسىسىنى تورۇكلاتقىنىچە ئىلدام قەدەملەر بىلەن بىزدىن نېرى كەتتى. ئازورکا كەينىدە قېلىپ توختىماي ھاۋشىشقا باشلىدى، ئۇ ئانامنى يالاپ قويدى - دە، بوۋامغا يېتىشىۋېلىپ، ئۇنىڭ پېشىدىن چىشلەپ كەينىگە تارتتى، لېكىن بوۋام ئۇنى ھاسىسى بىلەن بىرنى ئۇردى. ئازورکا بىزنىڭ قېشىمىزغا كەلمەكچى بولدى، بىراق بوۋام چاقىرىۋىدى، ئۇ توختىماي ھاۋشىغىنىچە بوۋامنىڭ ئارقىسىدىن يۇگۈردى. ئانام ئۆلۈكتەك يېتىپ قالدى، ئەتراپىمىزغا ئادەم ئولىشىپ كەتتى، ساقچىلارمۇ كەلدى، مەن توختىماي ۋارقىراپ، ئانامنى يۆلەپ تۇرغۇزماقچى بولاتتىم، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئەتراپقا قاراپدى - دە، كەينىمدىن ماڭدى. مەن ئۇنى ئۆيگە ئېلىپ كەلدىم. كىشىلەر خېلىغىچە بىزگە قاراپ تۇرۇپ، توختىماي باش چايقاشتى.

نېلى گەپتىن توختاپ ئېسىنى ئالغاچ، ئۆزىنى بېسىۋالدى. چىرايى بەك تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئەمما، كۆزلىرىدىن بىر خىل قەتئىيلىك چىقىپ تۇراتتى. ئۇ ئاخىر ھەممىنى دەۋېتىش

نىيىتىگە كەلگەندەك قىلاتتى. شۇ تاپتا ھەتتا ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن بىر خىل تەھدىت چىقىپ تۇراتتى.

— ئەلۋەتتە، — دېدى نىكولاي سېرگېيېچ تىترەك ئاۋازدا، ئۇنىڭ تەلەپپۇزىدىن پەرىشانلىق بىلىنىپ تۇراتتى، — سېنىڭ ئاناڭ دادىسىنى ھاقارەتلىگەنىكەن، ئۇ ئەلۋەتتە ئۇنى تاشلىۋېتىدۇ - دە...

— ئاناممۇ ماڭا شۇنداق دېگەنىدى، — دېدى نېلى ئۇشتۇمتۇت ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — بىز ئۆيگە بارغاندىن كېيىن، ئۇ ماڭا: «ئۇ سېنىڭ بوۋاڭ، نېلى، مەن ئۇنىڭغا يۈز كېلەلمەيمەن، شۇڭا ئۇ ماڭا لەنەت ئوقۇدى، شۇڭا ھازىر تەڭرى مېنى جازالىدى» دېدى. شۇ كېچىسى ۋە كېيىنكى بىرنەچچە كۈندە ئۇنىڭ دەيدىغان گېپى شۇ بولدى. بۇ گەپلەرنى قىلغاندا، ئۆزىنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەيۋاتقاندەك قىلاتتى...

بوۋاي سۈكۈتكە پاتتى.

— كېيىن نەگە كۆچۈپ كەتتىڭلار؟ — دەپ سورىدى ئانناندرىيېۋنا، ئۇ ھېلىمۇ مىشىلداپ يىغلاۋاتاتتى.

— شۇ كېچىسى ئانام ئاغرىپ قالدى، مايورنىڭ تۇل خوتۇنى بۇبنوۋانىڭكىدىن ئۆي تاپقانىدى، ئۇچىنچى كۈنى بىز كۆچۈپ باردۇق. ئۇمۇ بىز بىلەن بىللە كۆچتى. ئەمدىلا كۆچۈپ كەلگەندە، ئانام يېتىپ قالدى، ئۇچ ھەپتىگىچە ئورنىدىن تۇرالمىدى، ھالىدىن مەن خەۋەر ئالدىم. پۇلىمىز چورتلا تۈگىدى، كاپىتاننىڭ تۇل خوتۇنى بىلەن ئىشان ئالىكساندرىچ بىزگە ياردەم قىلدى.

— ھېلىقى مېيىت ساندۇقى ياسايدىغان ئۇستام، مېيىت ساندۇقى دۇكىنىنىڭ غوجايىنى، — دەپ چۈشەندۇردۇم مەن.

— ئانام كارىۋاتتىن چۈشۈپ ماڭالمىغۇدەك بولغان چاغدا، ئۇ ماڭا ئازوركانىڭ ئىشىنى سۆزلەپ بەردى.

نېلى سەل تۇرۇۋالدى. بوۋاي گەپنىڭ ئازوركاغا يۆتكەلگەنلىكىگە خۇشال بولغاندەك قىلاتتى.

— ئازوركا توغرۇلۇق ساڭا نېمە دېدى؟ — سورىدى ئۇ

ئورۇندۇقىغا تېخىمۇ تۇگۈلۈپ، باشقىلار يۇزۇمنى كۆرۈپ قالمىسۇن دېگەندەك، بېشىنى تۆۋەن سېلىۋالغانىدى.

— ئانام دائىم بوۋام توغرۇلۇق سۆزلەپ بېرەتتى، — دېدى نېلى، — ئاغرىپ ياتقان چاغلىرىدا سۆزلەپ بېرەتتى، ھەتتا چۈشىدىمۇ سۆزلەپ بېرەتتى، سەل ياخشى بولغاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ ئىلگىرىكى تۇرمۇشى توغرۇلۇق سۆزلەپ بېرىدىغان بولدى... شۇ چاغدا ئۇ ماڭا ئازورکانىڭ ھېكايىسىنى سۆزلەپ بەردى. بىر قېتىم شەھەر سىرتىدىكى دەريا بويىدا بىرنەچچە بالا ئازورکانى ئارغامچا بىلەن باغلاپ سۈدا تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرمەكچى بولغاندا، ئانام ئۇلارغا پۇل بېرىپ ئازورکانى سېتىۋاپتۇ. بوۋام كۆرۈپ، ئازورکانى مەسخىرە قىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئازورکا قېچىپ كېتىپتۇ، ئانام يىغلاپ ئۆينى بېشىغا كىيىپتۇ، بۇنىڭدىن قورقۇپ كەتكەن بوۋام ئازورکانى تېپىپ كەلگەن ئادەمگە يۈز رۇبلى بېرىمەن، دەپ ۋەدە قىپتۇ. ئۇچىنچى كۈنى بىر ئادەم ئازورکانى تېپىپ كەپتۇ. بوۋام راستلا ئۇنىڭغا يۈز رۇبلىنى بېرىپتۇ، ئۇ شۇنىڭدىن تارتىپ ئازورکانى ياقتۇرۇپ قاپتۇ. ئانام ئازورکانى تولىمۇ ياخشى كۆرىدىكەن، ھەتتا ئۇنى ئۆزى بىلەن بىللە ياتقۇزىدىكەن، ئانامنىڭ دېيىشىچە، ئىلگىرى ئازورکا كوچا سەنئەتكارى بىلەن جاھان كېزىپ يۈرگەچكە، ئويۇن قويالايدىكەن، مايمۇننى دۇمبىسىگە مىندۈرۈۋالىدىكەن، يەنە نۇرغۇن ئويۇنلارنى ئويناپىالايدىكەن... ئانام بوۋامدىن ئايرىلىپ كەتكەندىن كېيىن، بوۋام ئازورکانى يېنىدا ئېلىپ قاپتۇ. سىرتقا چىقسا ھەمراھ قىلىۋالىدىكەن، شۇڭا ئانام كوچىدا ئازورکانى كۆرۈپلا، بوۋامنىڭمۇ بۇ يەردە بارلىقىنى قىياس قىلغان...

بوۋاي ئازورکاغا قىزىقمىدى، شۇڭا ئۇنىڭ قوشۇمىلىرى يەنە تۇرۇلدى. ئۇ ھېچنېمىنى سوراشنى خالمىدى.

— بۇ گەپچە، شۇنىڭدىن ئېتىبارەن سىلەر بوۋاڭنى كۆرمەپسىلەر - دە؟ — دەپ سورىدى ئاننا ئاندرىيېۋنا.

— ئۇنداق ئەمەس، ئانام ئوڭۇشلۇپ قالغاندىن كېيىن،

بوۋامنى يەنە كۆردۇق. بىر كۈنى مەن دۇكانغا بولكا ئالغىلى بېرىپ، بىر ئادەمنىڭ ئازوركانى يېتىلىۋالغانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. سىنچىلاپ قارىسام، ئۇ بوۋام ئىكەن. مەن يانغا ئۆتۈپ تامغا چىڭ چاپلاشتىم، بوۋام مېنى كۆرۈپ قالدى، ئۇ ماڭا خىلىغىچە قاراپ تۇردى، ئەلپازى قورقۇنچلۇق ئىدى، مەن بەك قورقتۇم. ئۇ مېنىڭ قېشىمدىن ئۆتۈپ كەتتى. ئازوركا مېنى تونۇپ قالدى، ئۇ مېنىڭ ئالدىمدا ئوينىقلاپ كەتتى، قولۇمنى يالاپ قويدى. مەن ئالدىراپ ـ تېنەپ ئۆيگە چاپتىم. كېتىۋېتىپ كەينىمگە قارىسام، بوۋام دۇكانغا كىرىپ كېتىۋاتىدۇ، شۇ چاغدا مەن بەلكىم بوۋام بىزنىڭ ئەھۋالىمىزنى تېگىتكىلىغىلى ماڭغان بولسا كېرەك، دېگەننى ئويلاپ، تېخىمۇ قورقتۇم. ئۆيگە قايتىپ كېلىپ ئانامغا ھېچنېمىنى تىنمىدىم، ئۆلگەننىڭ ئۈستىگە تەپكەندەك ئىش بولمىسۇن، دېدىم. ئەتىسى بېشىم ئاغرىۋاتىدۇ دېگەننى باھانە قىلىپ، ھېلىقى دۇكانغا بارغىلى ئۇنىمىدىم. ئۇچىنچى كۈنى بارغىنىمدا، ھېچكىم ئۇچرىمىدى، ئەمما ئۆلگۈدەك قورقۇپ، ئالاقزەدە بولغان ھالدا قېچىپ چىقتىم. يەنە بىر كۈن ئۆتتى. مەن بىر دوقمۇشقا كەلگەندە، تۇيۇقسىز بوۋام بىلەن ئازوركا ئالدىمدا پەيدا بولدى. مەن يەنە بىر كوچا بىلەن مېڭىپ، باشقا تەرەپتىن ماگىزىنغا كىردىم. لېكىن، ئۇنىڭ بىلەن يەنە دوقمۇشۇپ قالدىم، قورققىنىمدىن تۇرۇپلا قالدىم، ئالدىمغا مېڭىشقا پېتىنالمىدىم، بوۋام ئالدىمغا كېلىپ ماڭا خىلىغىچە سەپسالدى. بېشىمنى سىلاپ قويۇپ، قولۇمدىن يېتىلەپ ئېلىپ ماڭدى. ئازوركا قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ كەينىمىزدىن ماڭدى. شۇ چاغدىلا مەن ئۇنىڭ ھاسا بىلەن قىينىلىپ ماڭمىغانلىقىنى، قوللىرىنىڭ توختىماي تىترەيدىغانلىقىنى بىلدىم. ئۇ مېنى يېتىلەپ چار بازارچىنىڭ ئالدىغا كەلدى، چار بازارچى كوچا دوقمۇشىدا ئولتۇرۇپ پېچىنە ـ پىرەنىك ۋە ئالما ساتاتتى. بوۋام بىر پارچە خوراز پېچىنىسى، بىلىق پېچىنىسى، بىر تال كەمپۇت ۋە بىر تال ئالما سېتىۋالدى. پورتمالىدىن پۇل ئېلىۋاتقاندا،

قوللىرى تېخىمۇ تىترەپ، بەش كويېكلىق بىر تال تەڭگە يەرگە چۈشۈپ كەتتى، مەن تەڭگىنى ئېلىپ ئۇنىڭغا بەردىم. ئۇ بۇ پۇلنى پېچىنە بىلەن قوشۇپ ماڭا بېرىپ، بېشىمنى سىلاپ قويدى، لېكىن گەپ - سۆز قىلماستىن مېنى قويۇپ كېتىپ قالدى.

مەن ئۆيگە قايتىپ كېلىپ، بوۋامغا ئۇچراپ قالغان ئىشنى ئانامغا سۆزلەپ بەردىم. باشتا بەك قورقانلىقىمنى، قورققىنىمدىن ئۆزۈمنى دالدىغا ئالغانلىقىمنى ئېيتتىم. دەسلەپ ئانام گېپىمگە ئىشەنمىدى، كېيىن هايا‌جاندىن كېچىچە ئاغزى بېسىلماي ئۇنى - بۇنى سوراپ چىقتى، يىغلاپ تۇرۇپ مېنى سۆيۈپ كەتتى. مەن هەممىنى سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن، ماڭا بوۋامدىن ئەمدى قورقماسلىقىمنى جېكىلىدى. چۈنكى، ئۇ قەستەن ئالدىمغا كەلگەنكەن، بۇ مېنى ياخشى كۆرگەنلىكى ئىدى. ئۇ يەنە بوۋامغا قىزغىن بولۇشۇمنى، گەپ قىلىشىمنى ئېيتتى. ئەتىسى سەھەردىلا مېنى دۇكانغا بېرىشقا بىرنەچچە قېتىم دەۋەت قىلدى، بوۋامنىڭ سىرتقا قارىغۇ چۈشكەندە چىقىدىغانلىقىنى ئېيتقىنىمغا ئۇنىمىدى. مەن سىرتقا چىققاندا، يىراقتىن كەينىمگە چۈشتى، بۇلۇڭغا مۆكۈۋالدى. ئەتىسى يەنە شۇنداق بولدى، لېكىن بوۋام كەلمىدى. ئۇ كۈنلەردە توختىماي يامغۇر يېغىۋاتاتتى. ئانام مېنىڭ ئارقىمدىن مېڭىپ يۇرۇپ ئېغىر زۇكام بولۇپ قالدى، شۇنىڭ بىلەن يەنە ئورۇن تۈتۈپ يېتىپ قالدى.

بىر هەپتىدىن كېيىن بوۋام ئاخىر كەلدى، ماڭا يەنە بىر تال بېلىق پېچىنىسى ۋە بىر تال ئالما ئېلىپ بەردى، لېكىن يەنىلا گەپ - سۆز قىلمىدى. ئۇ مېڭىپ كېتىشىگىلا، مەن تۈيدۇرماي كەينىگە چۈشتۈم، چۈنكى مەن بوۋامنىڭ نەدە تۇرىدىغانلىقىنى چوقۇم بىلىۋېلىپ، ئانامغا ئېيتىپ بېرىمەن، دېگەننى ئويلاپ قويغانىدىم، بوۋامنى كۆرۈپ قالمىسۇن دەپ، كوچىنىڭ ئۇ قاسىنىقىدا ئۇنىڭ كەينىدىن مەلۇم ئارىلىق قالدۇرۇپ ئاستا

ماڭدىم. ئۇ تۇرىدىغان جاي تولىمۇ يىراقتا بولۇپ، ئۇ كېيىن تۇرغان جايىمۇ ئەمەس، ئالەمدىن ئۆتىدىغان چاغدا تۇرغان جايىمۇ ئەمەس، بەلكى گوروخوۋايا كوچىسىدىكى چوڭ بىر ئېغىزلىق ئۆيدە، تۆتىنچى قەۋەتتە تۇراتتى. مەن بۇنى ئېنىقلاش بىلەن بولۇپ كېتىپ، ئۆيگە كەچرەك قايتىپ كەلدىم. ئانام نەگە كەتكەنلىكىمنى بىلەلمەي تولىمۇ ئەنسىرەپ كېتىپتۇ. ھەممىنى چۈشەندۈرۈۋىدىم، شۇنداق خۇشال بولۇپ كەتتى ـ دە، ئەتىسىلا بۇۋامنىڭ قېشىغا بارغۇسى كەلدى. لېكىن، ئەتىسى ئۈيان ئويلاپ، بۈيان ئويلاپ يەنە قورقتى، ئۇدا ئۇچ كۈن قورقۇپ يۈرۈپ بۇۋامنىڭكىگە بارالمىدى. كېيىن ئانام مېنى يېنىغا چاقىرىپ: «ماڭا قارا، نېلى، مەن ئاغرىپ قالدىم، بارالمايدىغان بولدۇم، بۇۋاڭغا بىر پارچە خەت يازدىم، سەن ئاپىرىپ بەر، نېلى، ئۇنىڭ خەتنى قانداق ئوقۇيدىغانلىقىغا، نېمىلەرنى دەيدىغانلىقىغا، نېمىلەرنى قىلىدىغانلىقىغا دىققەت قىل. ئۇنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ تۇرۇپ، ئۇنى سۆيۈپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئاناڭنى ئەپۇ قىلىشىنى ئۆتۈنگىن...» دېدى. ئانام قاتتىق يىغلاپ كەتتى، مېنى توختىماي سۆيۈپ كەتتى، سەپىرىمگە ئاقيول تىلىدى. كېيىنكى ئېغىر بولسىمۇ، مېنى ئىشىككىچە ئۇزىتىپ چىقتى. مەن كەينىمگە قارىدىم، ئۇ تېخىچە ماڭا قاراپ تۇراتتى...

مەن بۇۋامنىڭ تۇرالغۇسىغا كېلىپ ئىشىكنى ئىتتەردىم، ئىشىككە دەم سېلىنمىغانىدى. بۇۋام ئۇستەلنىڭ يېنىدا بەرەڭگى بىلەن بولكا يەپ ئولتۇراتتى، ئازوركا قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ ئۇنىڭ يېگىنىگە قاراپ تۇراتتى. بۇۋام تۇرىدىغان ئۆينىڭ دېرىزىسى پەس بولغاچقا، بەك قاراڭغۇ، ئۆيدە بىر ئۇستەل ۋە بىر ئورۇندۇقتىن باشقا ھېچنېمە يوق ئىدى، ئۇ يالغۇز تۇراتتى. مېنىڭ ئۆيگە كىرىشىم بىلەن تەڭ، قورقىنىدىن چىرايى تامدەك تاتىرىپ، ھەممە ئەزايى لاغلداپ تىترەپ كەتتى. مەنمۇ قورقۇپ كېتىپ، بىرنەرسە دېيىشكە پېتىنالمىدىم، ئۇدۇل ئۇستەلنىڭ تۆۋىگە بېرىپ خەتنى قويدۇم. بۇۋام خەتنى كۆرۈپ، غەزەپتىن

يېرىلغۇدەك بولۇپ كەتتى، ماڭا ھاسسىنى شىلتىپ قويدى، لېكىن ئۇرمىدى. مېنى كاربىدورغا تۇرتۇپ ئېلىپ چىقىپ، ئىتتىرىپ چۈشۈرۈۋەتتى. مەن تېخى بىر قەۋەتنىڭ پەلەمپىيىدىن چۈشۈپ بولمايلا، ئۇ يەنە ئىشىكنى ئاچتى ـ دە، ئاغزى ئېچىلمىغان خەتنى ماڭا تاشلاپ بەردى. ئۆيگە قايتىپ كېلىپ، بولغان ئىشلارنى ئانامغا سۆزلەپ بەردىم. ئانام يەنە ئاغرىپ يېتىپ قالدى...

سەككىزىنچى باب

شۇ چاغدا قاتتىق گۈلدۈرماما ئاڭلىنىپ، ئارقىدىنلا چېلەكلەپ قۇيغاندەك ياغقان يامغۇر دېرىزىگە تاراسلاپ تېگىشكە باشلىدى، ئۆي تېخىمۇ قاراڭغۇ بولۇپ كەتتى. مومای قاتتىق قورقۇپ كەتكەندەك، مەيدىسىگە كىرپىست سىزىپ قويدى. بىز بىردەم زۇۋان سۆرمىدۇق.

ـــ ھازىرلا ئۆتۈپ كېتىدۇ، ـــ دېدى بوۋای دېرىزىدىن ھاۋانىڭ ئەپتىگە قاراپ قويۇپ، ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆيدە ئۇياقتىن ـ بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى. نېلى كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئۇنىڭغا قارىدى. شۇ تاپتا ئۇ بىر خىل ئەسەبىي، غەلىتە ھاياجان ئىچىدە تۇرۇۋاتاتتى، مەن بۇنى بىلىپ تۇراتتىم. لېكىن، نېمىشقىدۇر كۆزلىرىنى مەندىن قاچۇراتتى.

ـــ ھە، كېيىن قانداق بولدى؟ ـــ دەپ سورىدى بوۋای يېڭىباشتىن كىرپىسلودا ئولتۇرۇپ.

نېلى قورقۇمسىرىغان ھالدا ئەتراپقا سەپسېلىپ چىقتى.

ـــ بۇ گەپچە، شۇنىڭدىن كېيىن بوۋاڭنى كۆرمەپسەن ـ دە؟

ـــ ياق، كۆردۈم...

ـــ ياخشى، ياخشى ! سۆزلەۋەرگىن، قوزام، سۆزلە، ـــ دېدى ئاننا ئاندرىيېۋنا دەرھاللا.

— ئۇچ ھەپتىگىچە ئۇنى كۆرمىدىم، — دېدى نېلى گەپ باشلاپ، — تاكى قىش كىرگۈچە. قىش كەلدى، قار ياغدى، مەن ھېلىقى جايدا بوۋامنى قايتا ئۇچراتقان چېغىمدا شۇنداق خۇشال بولۇپ كەتتىم... چۈنكى ئۇنىڭ سىرتقا چىقماسلىقى ئانامنى بەكمۇ ئەنسىرەتكەنىدى. ئۇنى كۆرۈپ قەستەن يولنىڭ ئۇ قاسنىقىغا يۇگۈرۈپ چىقتىم - دە، ئۆزۈمنى ئۇنىڭدىن قاچۇرۇۋاتقانلىقىمنى بىلدۈرۈپ قويماقچى بولدۇم. كەينىمگە قارىدىم، بوۋام دەسلەپ مېنى قوغلاپ تېز - تېز ماڭدى، كېيىن ماڭا يېتىشۇالماقچى بولۇپ يۇگۈردى، «نېلى، نېلى!» دەپ چاقىردى. ئازوركا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭغا بەكمۇ ئىچىم ئاغرىپ قالدى، شۇڭا توختىدىم. بوۋام قېشىمغا كېلىپ مېنى قولۇمدىن يېتىلەپ ماڭدى، مېنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ قەدەملىرىنى توختاتتى - دە، مېنى سۆيۈپ قويدى. شۇ چاغدا ئۇ كەشمىنىڭ يىرتىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆردى، باشقا كەشمىنىڭ يوقمۇ، دەپ سورىدى. مەن شۇ ئان ئۇنىڭغا، ئانامنىڭ بىر تىنىمۇ پۇلى قالمىغانلىقىنى، ئەر - خوتۇن غوجايىنلارنىڭ بىزگە ئىچى ئاغرىپ تاماق بېرىۋاتقانلىقىنى ئېيتتىم. بوۋام گەپ سۆز قىلمايلا مېنى يېتىلەپ بازارغا باردى - دە، بىر جۇپ كەش سېتىۋېلىپ شۇ يەردىلا كىيدۈرۈپ قويدى. ئاندىن مېنى تۇرالغۇسىغا — گوروخوۋايا كوچىسىغا ئاپىرىپ دۇكانغا كىردى - دە، بىر گۆشنان ۋە ئىككى تال كەمپۈت سېتىۋالدى. ئۆيگە كىردۇق، ئۇ گۆشنانىنى ماڭا بەردى، مەن يەۋاتقان چاغدا ئۇ قاراپ تۇردى، ئاندىن كەمپۈتنى بەردى. ئازوركا ئالدى پۈتىنى ئۇستەلگە ئېلىپ مەندىن گۆشنان تەمە قىلدى، ئۇنىڭغا بىر بۇردا بەردىم، بوۋام كۈلۈپ قويدى. كېيىن ئۇ مېنى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ بېشىمنى سىلىدى، قانداق كىتابلارنى ئوقۇغانلىقىمنى، نېمە ئەرنى بىلىدىغانلىقىمنى سورىدى. مەن جاۋاب بەردىم، ئۇ ماڭا ئەگەر مۇمكىن بولسا، ھەر كۈنى چۈشتىن كېيىن سائەت ئۈچتە بۇ يەرگە كەلسەم، ئۆزى ئۆگىتىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مېنىڭ

دېرىزە تەرەپكە قاراپ تۇرۇشۇمنى، ئۆزى بولدى دېگەندە ئاندىن بۇياققا ئۆرۈلۈشۇمنى بۇيرۇدى. مەن دېرىزە تەرەپكە قاراپ تۇرۇپ ئوغرىلىقچە ئۇنىڭغا قاردىم. ئۇ ياستۇقنى سۆكۈپ، ئىچىدىن تۆت رۇبلىنى ئالدى. ئۇ پۇلنى ماڭا بەردى - دە: «بۇنى يالغۇز ساڭلا بەردىم» دېدى، مەن ئالاي دەپ ئويلىدىم. لېكىن، بۇ ئويۇمدىن يېنىۋالدىم ۋە: «ئەگەر ماڭلا بەرسىڭىز ئالمايمەن» دېدىم. بۇۋام ناھايىتى رەنجىدى - دە: «بوپتۇ، ئىختىيارىڭ، ئالساڭلا بولدى» دېدى. مەن كەتتىم، شۇغىنىسى ئۇ مېنى سۆيۈپ قويمىدى.

ئۆيگە كېلىپلا ئانامغا ھەممىنى سۆزلەپ بەردىم. ئانامنىڭ ئەھۋالى خاراب ئىدى. دائىم مېيىت ساندۇقى ياساش ئۇستىسىنىڭكىگە كېلىدىغان بىر ئىستۇدېنت ئانامنىڭ كېسىلىنى داۋالاپ قويىاتتى، دورا ئىچىشنى تاپىلايتتى.

مەن بۇۋامنىڭكىگە دائىم باراتتىم، ئانامۇ شۇنداق دەپ جېكىلەيتتى. بۇۋام بىر دانە ئىنجىل ۋە جۇغراپىيە كىتابى سېتىۋېلىپ، ماڭا ئۆگىتىشكە باشلىدى. گاھىدا ئۇ ماڭا دۇنيادا قانچە دۆلەت بارلىقى، بۇ دۆلەتلەردە قانداق ئادەملەرنىڭ ياشايدىغانلىقى، دۇنيادا قانداق دېڭىزلارنىڭ بارلىقى، ئۇلارنىڭ ئىلگىرى قانداق ئىكەنلىكى، خىرىستوسنىڭ بىزنى قانداق كەچۈرگەنلىكىنى سۆزلەپ بېرەتتى. ئۇ سوئال سورىسام خۇشال بولاتتى، شۇڭا مەن ئۇنىڭدىن سوئال سوراپ تۇراتتىم، ئۇ ماڭا ھەممىنى سۆزلەپ بەردى، يەنە تەڭرى توغرۇلۇق نۇرغۇن ئىشلارنى ئېيتىپ بەردى. ئۆگىنىش قىلمىغان چاغلىرىمدا مەن ئازوركا بىلەن ئويناياتتىم، ئازوركا مېنى بەكمۇ ياقتۇرۇپ قالغانىدى، مەن ئۇنىڭغا تاياقتىن سەكرەشنى ئۆگەتتىم، بۇۋام خۇش بولۇپ كۈلۈپ كېتەتتى، توختىماي بېشىمنى سىلايتتى. ئەمما بۇۋام كەمدىن - كەم كۈلەتتى. گاھىدا كۆپ گەپ قىلاتتى، لېكىن بىردىنلا سۆزدىن توختاپ، ئۇخلاپ قالغان ئادەمدەك ئولتۇراتتى، ئەمما كۆزلىرى ئوچۇق بولاتتى، شۇ تەرىقىدە قاراڭغۇ چۈشكۈچە ئولتۇراتتى. قاراڭغۇ چۈشكەندىن كېيىنكى

ئەلپازى شۇنداق قورقۇنچلۇق، شۇنداق قېرى چىراي بولۇپ كېتەتتى... گاھىدا ئۇنى يوقلاپ بارغىنىمدا، چوڭقۇر خىيالغا پېتىپ ئولتۇرغان ھالدا كۆرەتتىم. بۇنداق چاغدا قۇلىقىغا ھېچقانداق گەپ كىرمەيتتى، ئازوركا پۇتنىڭ تۇۋىدە سوزۇلۇپ ياتاتتى. مەن كۈتۈشكە باشلايتتىم، پات - پات يۆتىلىپ قويۇاتتىم، بوۋام قاراپمۇ قويمايتتى، ئائىلاج كېتىپ قالاتتىم. ئانام ئۆيدە مېنى ساقلاپ تۇراتتى. ئۇ كارىۋاتتا ياتتى، مەن ھەممىنى، ھەممىنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرەتتىم، تۇن نىسپىيگىچە ئاغزىم بېسىلمايتتى، ئۇ بوۋام توغرىسىدىكى ئىشلارنى — بۇگۈن ئۇنىڭ نېمە ئىشلارنى قىلغانلىقى، ماڭا نېمە دېگەنلىكى، قانداق ھېكايىلەرنى ئېيتىپ بەرگەنلىكى، نېمە دەرس ئۆتكەنلىكىنى ئاڭلاشقا ھېرىس ئىدى. مەن ئازوركا توغرۇلۇق توختىلىپ، ئۇنىڭغا تاياقتىن سەكرەشنى ئۆگەتكەن چېغىمدا بوۋامنىڭ كۈلۈپ كەتكەنلىكىنى سۆزلەپ بەرگىنىمدە، ئۇمۇ ئىختىيارسىز كۈلۈپ كەتتى، خېلى ئۇزاق كۈلدى، خۇشاللىقى خېلىغىچە بېسىلمىدى، ئاندىن مېنى يەنە بىر قېتىم سۆزلەتتى، كېيىن دۇئا قىلدى. ئانام بوۋامنى شۇ قەدەر ياخشى كۆرىدۇ، بىراق ئۇ ئانامنى ياخشى كۆرمەيدۇ، دەپ ئويلىدىم مەن. كېيىنكى قېتىم بوۋامنى يوقلاپ بارغان چاغدا، مەن ئەتەي ئۇنىڭغا ئانامنىڭ ئۇنى قانچىلىك ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردىم. ئۇ رەنجىگەن قىياپەتتە قۇلاق سېلىپ ئولتۇردى، ئەمما بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. مەن ئۇنىڭدىن، نېمىشقا ئانام سىزنى ياخشى كۆرىدۇ، ھە دېسىلا ئەھۋالىڭىزنى سورايدۇ، بىراق سىز ئانامنى سورىمايسىز، دەپ سوراپ باقتىم. بوۋام خاپا بولۇپ قالدى - دە، مېنى چىقىرىۋەتتى، مەن ئىشكتە بىردەم تۇردۇم، ئۇ ئىشكىنى يەنە ئاچتى - دە، مېنى چاقىردى، يەنىلا شۇنداق خاپا ئىدى، گەپ - سۆز قىلمايتتى. كېيىن بىز ئىنجىلىنى ئوقۇغان چاغدا، مەن يەنە خىرىستوس نېمە ئۈچۈن: «بىر - بىرىنى ياخشى كۆرۈش، باشقىلارنىڭ گۇناھىنى كەچۈرۈش كېرەك» دەيدۇ.

لېكىن، سىز ئانامنى كەچۈرمەيسىز؟ دەپ سورىدىم. ئۇ چىچاڭشىغىنىدىن ئاناڭ ماڭا شۇنداق ئۆگىتىپتۇ، دېدى. ئاندىن مېنى يەنە چىقىرىۋەتتى، ئىككىنچى كەلگۈچى بولما، دېدى. مەنمۇ كېلىشىنى خالىمايمەن، دېدىم - دە، چىقىپ كەتتىم... ئەتىسى بوۋام ئۇ ئۆيدىن كۆچۈپ كەتتى...

— يامغۇر تېزلا ئۆتۈپ كېتىدۇ دېمىدىممۇ، قاراڭلار، قۇياشمۇ چىقتى... قارا، ۋانيە... — دېدى نىكولاي سېرگېيېچ دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ.

ئاننا ئاندرىيېۋنا ھەيرانلىق ئىچىدە ئۇنىڭغا قاراپ قويدى. تۇيۇقسىز ئىتائەتمەن، قورقۇنچاق مومايىنىڭ كۆزلىرىدە غەزەپ ئۇچقۇنلىرى ياندى. ئۇ ئۇنسىز ھالدا نېلىنىڭ قولىدىن تۇتۇپ ئۇنى تىزىغا ئولتۇرغۇزدى.

— سۆزلەۋەر، پەرىشتەم، — دېدى ئۇ، — قۇلىقىم سەندە، تاش يۈرەك ئادەملەرنى...

نېلى گېپىنى داۋاملاشتۇرالماي يىغلىۋەتتى، ئىككىلىنىپ، سەل قورققاندەك ماڭا سوئال نەزىرىدە قاراپ قويدى. بوۋاي ماڭا قاراپ مۇرىلىرىنى كۆتۈرۈپ قويدى - دە، شۇ ئان يەنە باشقا ياقتا قارىۋالدى.

— سۆزلەۋەر، نېلى، — دېدىم مەن.

— بوۋامنى كۆرگىلى ئۇچ كۈنگىچە بارمىدىم، — دېدى نېلى يەنە گەپ باشلاپ، — بۇ ئۇچ كۈندە ئانامنىڭ كېسىلى تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ كەتتى. پۇلىمىزنى خەجلەپ بولغانىدۇق، دورىغا پۇل يوق، ھەتتا يەيدىغىنىمىزمۇ قالمىغانىدى، چۈنكى غوجايىنىدىمۇ تۇگىگەنىدى. شۇڭا، ئۇلار بىزنىڭ ئۆزلىرىگە تايىنىپ كۈن ئېلىۋاتقانلىقىمىزدىن ئاغرىنىدى. ئۇچىنچى كۈنى ئەتىگەندە ئورنۇمدىن تۇرۇپ كىيىملىرىمنى كىيىدىم، ئانام مەندىن نەگە بارىدىغانلىقىمنى سورىدى. بوۋامنىڭ قېشىغا بېرىپ ئازراق پۇل ئەكېلەي، دېدىم. ئانام بۇ گەپنى ئاڭلاپ ناھايىتى خۇشال بولدى. چۈنكى، مەن بوۋامنىڭ مېنى قوغلاپ چىقارغانلىقىنى ئۇنىڭغا

سۆزلەپ بەرگەنىدىم. يەنە ئۇنىڭغا ئەمدى بوۋامنىڭ قېشىغا بېرىشنى خالىمايدىغانلىقىمنى ئېيتتىم، ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ مېنى بېرىشقا دەۋەت قىلدى، ئۇ يەرگە بېرىپ بوۋامنىڭ كۆچۈپ كەتكەنلىكىنى بىلدىم - دە، ئۇنىڭ يېڭى تۇرالغۇسىنى ئىزدەشكە كىرىشتىم. مەن ئۇنىڭ يېڭى ئۆيىگە كىرە - كىرمەيلا، بوۋام ئالدىمغا دېۋەيلەپ كەلدى - دە، پۇتلىرىنى يەرگە ئۇردى. مەن ھاپىلا - شاپىلا ئۇنىڭغا، ئانامنىڭ كېسىلىنىڭ ئېغىرلىشىپ كەتكەنلىكىنى، دورا ئېلىشقا پۇل لازىملىقىنى، ئەللىك كوپېك كېتىدىغانلىقىنى، لېكىن بىزدە بىر تىيىنمۇ يوقلۇقىنى ئېيتتىم. بوۋام ۋارقىراپ كەتتى - دە، مېنى كاردورغا ئىتتىرىپ چىقىرىۋېتىپ، ئىشىكنى تاقىۋالدى. ئۇ مېنى سىرتقا ئىتتىرىۋاتقان چاغدا مەن ئۇنىڭغا پۇل بەرمىگۈچە پەلەمپەيدە ئولتۇرىۋېرىدىغانلىقىمنى ئېيتقانىدىم. مەن پەلەمپەيدە ئولتۇردۇم. ئارىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتتى، بوۋام ئىشىكنى ئېچىپ، مېنىڭ كەتمەي ئولتۇرغانلىقىمنى كۆردى - دە، يەنە ئىشىكنى ئېتىۋالدى. كېيىن ئۇ ئىشىكنى قۇلۇپلاپ، ئازوركانى ئەگەشتۇرۇپ چىقىپ كەتتى. ماڭا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى. مەنمۇ گەپ - سۆز قىلماي، قاراڭغۇ چۈشكۈچە ئولتۇردۇم.

— جېنىم قوزام! — دەپ توۋلىۋەتتى ئاننا ئاندرىيېۋنا، — شۇنچە سوغۇقتا پەلەمپەيدە ئولتۇردىڭ دېگەن قانداق گەپ؟

— ئۇچامدا كالتە جۇۋام بار ئىدى، — دېدى نېلى.

— كالتە جۇۋا نېمىگە دال بولاتتى... قوزام، قانچىلىك ئازاب چەككەنسەن - ھە! بوۋاڭ قانداق بولدى؟

نېلىنىڭ لەۋلىرى تىترەپ كەتتى، لېكىن زورغا ئۆزىنى بېسىۋالدى.

— بوۋام قايتىپ كەلدى، بۇ چاغدا قاراڭغۇ چۈشۈپ بولغانىدى. ئۇ بىناغا چىقىپ مېنى كۆردى - دە: «بۇ يەردە ئولتۇرغان كىم؟» دەپ توۋلىدى. مەن دەپ جاۋاب بەردىم. ئۇ مېنى ئاللىقاچان كېتىپ بولدى، دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك،

مېنى كۆرۈپ ھەيران قالدى، ئالدىمدا خېلى ئۇزاق تۇردى. تۇيۇقسىز ھاسسىنى تورۇكلاتقان پېتى بېرىپ ئىشىكنى ئاچتى، بىرپەستىن كېيىن بەش كوپېكلىق تەڭگىدىن بىر تۇتام ئاچىقىپ پەلەمپەيگە تاشلىدى. «مانا ئالە، ــ دېدى ئۇ، ــ مەندە بارى شۇ. ئاناڭغا ئېيتىپ قوي، ئۇنىڭغا لەنەت ئوقۇيمەن.» ئۇ شۇ گەپ بىلەن تەڭ ئىشىكنى گۈپپىدە ياپتى. تەڭگىلەر پەلەمپەيگە تېرىلىپ كەتتى. نائىلاج قاراڭغۇدا تىمىسقىلاپ ئىزدەشكە باشلىدىم. بوۋام يەردىكى تەڭگىلەرنى تاپماقنىڭ تەسلىكىنى پەرەز قىلغان بولسا كېرەك، يەنە ئىشىكنى ئېچىپ، ماڭا بىر تال شامنى بەردى. شام يورۇقىدا تەڭگىلەرنى ئاسانلا تاپتىم، بوۋامۇ ئىزدىشىپ بەردى. ئۇ ماڭا: «ھەممىسى يەتمىش كوپېك» دېدى، ئاندىن كىرىپ كەتتى. مەن ئۆيگە قايتىپ كېلىپ پۇلنى ئانامغا بەردىم، بولغان ئىشلارنى سۆزلەپ بەردىم، ئانامنىڭ كېسىلى يەنمۇ ئېغىرلىشىپ كەتتى. مەنمۇ بىر كېچە ئاغرىپ چىقتىم، ئەتىسى ئەتىگەندە ھەممە ئەزايىم ئوت ـ كاۋاپ قىزىپ كەتتى. لېكىن، كاللامدا بىرلا ئوي بار ئىدى. چۈنكى، بوۋامدىن خاپا بولۇپ قالغانىدىم. ئانام ئۇيقۇغا كەتكەندىن كېيىن كوچىغا چىقتىم ـ دە، بوۋامنىڭ تۇرالغۇسىغا قاراپ ماڭدىم. ئۇ يەرگە يېتىپ كەلمەيلا كۆڭۈلۈكتە توختاپ قالدىم. دەل شۇ چاغدا ھېلىقى ئادەم كېلىپ قالدى...

ــ ئارخىپوف، ــ دېدىم مەن، ــ مەن سىزگە گېپىنى قىلىپ بەرگەن ھېلىقى ئادەم شۇ، نىكولاي سېرگېيېچ، ئۇ بىر سودىگەر بىلەن بۇبنوۋانىڭكىگە بېرىپ قاتتىق تاياق يېگەن، شۇ يەردە نېلى ئۇنى تۇنجى قېتىم كۆرگەن... سۆزۈڭنى داۋاملاشتۇرغىن، نېلى.

ــ مەن ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ، بىر كۈمۈش تەڭگە تىلىدىم. ئۇ ماڭا قاراپ قويۇپ سورىدى: «بىر كۈمۈش رۇبلى؟» «ھەئە» دېدىم مەن. شۇ چاغدا ئۇ قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى. «ئەمىسە، مەن بىلەن ماڭ» دېدى. ئۇنىڭ مېنى نەگە ئاپىرىدىغانلىقىنى

بىلمەيتتىم. تۇيۇقسىز ئالتۇن رامكىلىق كۆزئەينەك تاقىغان بىر بوۋاي كەلدى (ئۇ مېنىڭ كۇموش رۇبلى تىلىگەنلىكىمنى ئاڭلاپ قالغانىدى) ـ دە، ئېڭىشىپ تۇرۇپ مەندىن بۇنچە كۆپ پۇلنى نېمە قىلىدىغانلىقىمنى سورىدى. مەن ئۇنىڭغا ئانامنىڭ ئاغرىپ ياتقانلىقىنى، دورا سېتىۋېلىشقا شۇنچىلىك پۇل بولمىسا بولمايدىغانلىقىنى ئېيتتىم. ئۇ ئادرېسىمنى سوراپ يېزىۋالغاندىن كېيىن، ماڭا بىر كۇموش رۇبلىلىق پۇلدىن بىرنى بەردى. ھېلىقى ئادەم كۆزئەينەك تاقىغان بوۋاينى كۆرۈپلا كېتىپ قالدى. مەن بىلەن ماڭ، دېگەن گەپنى قايتا قىلمىدى. مەن دۇكانغا كىرىپ پۇلنى پارچىلاتتىم، ئوتتۇز كوپېكنى قەغەزگە ئوراپ ئانامغا ئېلىپ قويدۇم. قالغان يەتمىش كوپېكنى سىقىملىغان پېتى بوۋامنىڭ تۇرالغۇسىغا قاراپ ماڭدىم. ئۆيگە يېتىپ كېلىپ ئىشكنى ئاچتىم، بوسۇغىدا تۇرۇپ پۇلنى ئۇنىڭغا تاشلاپ بەردىم، تەڭگىلەر تورۇكلاپ پولغا چۈشتى.

ـــ پۇلىڭىزنى ئېلىڭ! ـــ دېدىم ئۇنىڭغا، ـــ ئانامغا پۇلىڭىزنىڭ كېرىكى يوق، چۈنكى سىز ئۇنىڭغا لەنەت ئوقۇدىڭىز، ـــ مەن ئىشكنى گۈپپىدە ياپتىم ـ دە، يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتىم.

ئۇ كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ، بوۋاينىڭ چىرايىغا سەبىلەرچە قارىدى.

ـــ تازا ئوبدان قىپسەن، ـــ دېدى ئاننا ئاندرىيېۋنا نىكولاي سېرگېيېچقا قاراپمۇ قويماستىن نېلىنى باغرىغا چىڭ بېسىپ، ـــ شۇنداق قىلىش كېرەك ئىدى. بوۋاڭ ئەسكى، تاش يۈرەك ئادەم ئىكەن...

ـــ ھىم! ـــ دېدى نىكولاي سېرگېيېچ دىمىقىنى قېقىپ.

ـــ كېيىنچۇ، كېيىن قانداق بولدى؟ ـــ دەپ سورىدى ئاننا ئاندرىيېۋنا تەقەززالىق بىلەن.

ـــ شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ قېشىغا بارمىدىم، ئۇمۇ مېنى ئىزدىمىدى، ـــ دېدى نېلى جاۋابەن.

ـــ ئاناڭ ئىككىڭلار قانداق قىلدىڭلار؟ ھەي، بىچارىلەر، ھەي بىچارىلەر!

ـــ ئانامنىڭ كېسىلى تېخىمۇ يامانلىشىپ كەتتى، ئورنىدىن تۇرالمايدىغان بولۇپ قالدى، ـــ دېدى نېلى سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى، ـــ يېنىمىزدا بىر تىينىمۇ قالمىدى، مەن مايورنىڭ تۇل خوتۇنى بىلەن كوچىغا چىقىشقا باشلىدىم، مايورنىڭ خوتۇنى ئۆيىمۇئۆي تىلەمچىلىك قىلاتتى، گاھىدا كوچا ـ كويلاردا ئاق كۆڭۈل كىشىلەرنى توسۇۋېلىپ پۇل تىلەپ، كۈن ئالاتتى. ئۇ ماڭا، ئۆزىنىڭ تىلەمچى ئەمەسلىكىنى، ئۆز مەرتىۋىسىنى ئىسپاتلىيالايدىغان گۇۋاھنامىسى بارلىقىنى، نامراتلىقىنىمۇ ئىسپاتلايدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ بۇ گۇۋاھنامىلەرنى كىشىلەرگە كۆرسىتەتتى، ئۇلار ئۇنىڭغا پۇل بېرەتتى. ئۇ يەنە ماڭا، ھەممە ئادەمدىن تىلەش نومۇس بولمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە ماڭاتتىم. كىشىلەر بىزگە پۇل بېرەتتى، بىز مانا شۇنداق كۈن ئالاتتۇق. بۇ ئىشنى ئانام بىلمەپ قالدى. چۈنكى، قوشنىلىرىمىز مېنى قەلەندەر دەپ تىللايتتى. بۇبنوۋامۇ ئانامنىڭ قېشىغا كېلىپ، مېنى ئۆزىگە بېرىۋېتىشنى، بۇنىڭ ھېچ بولمىسا كوچىدا تىلەمچىلىك قىلغاندىن تۈزۈك ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۇ ئانامنىڭ قېشىغا كەلگەن، تېخى پۇلمۇ بەرگەن، ئانام پۇلىنى ئالغىلى ئۇنىمىسا، نېمىشقا بۇنداق ھاكاۋۇرلۇق قىلىسەن؟ دېگەنىدى. ئۇ يېمەكلىكمۇ ئەكېلىپ بېرەتتى. لېكىن، مېنىڭ گېپىمنى قىلسىلا، ئانام يىغلاپ تاشلايتتى، قاتتىق قورقۇپ كېتەتتى. شۇنىڭ بىلەم بۇبنوۋا ئانامنى تىللايتتى، چۈنكى ئۇ مەست ئىدى. ئۇ مېنىمۇ قەلەندەر، مايورنىڭ خوتۇنى بىلەن كوچىدا تىلەمچىلىك قىلىدىغان ئەبگار، دەپ تىللىدى. ئۇ شۇ كۈنى كەچتىلا مايورنىڭ تۇل خوتۇنىنى ھەيدەپ چىقاردى. ئانام بۇ ئىشتىن خەۋەر تېپىپ يىغلاپ كەتتى، ئۇشتۇمتۇتلا كارىۋاتتىن تۇردى ـ دە، كىيىملىرىنى كىيىپ،

مېنى قولۇمدىن يېتىلەپ ماڭدى، ئۇزاق ئالېكساندرېچ ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلغان بولسىمۇ ئاڭلىمىدى. شۇنداق قىلىپ، بىز ماڭدۇق. ئانام بەك قىينىلىپ ماڭدى، ئازراق مېڭىپ دېمىنى ئېلىۋالاتتى، مەن ئۇنى يۆلەپ ماڭاتتىم. بىز بىر كوچىغا كەلدۇق، بىر قورۇنىڭ ئالدىدا بىرمۇنچە پەيتون تۇراتتى، بىرمۇنچە ئادەم ئىچكىرىگە كىرىپ كېتىشۋاتاتتى، ھەممە ئۆينىڭ دېرىزىسى يورۇق، مۇزىكا ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئانام قەدەملىرىنى توختاتتى ـ دە، قولۇمنى چىڭ تۇتۇپ تۇرۇپ: «نېلى، نامراتلىقتا ئۆت، ئۆمۈرۋايەت نامرات ئادەم بول، مەيلى كىم چاقىرسۇن، مەيلى كىم ئىزدەپ كەلسۇن، ھەرگىز بارغۇچى بولما. سەن ئەسلىدە ئۇ يەرگە مەنسۇپ ئىدىڭ، ئېسىلزادە خېنىم بولۇپ، چىرايلىق كۆڭلەكلەرنى كىيىپ يۈرسەڭ بولاتتى، لېكىن مەن سېنىڭ مۇشۇ تۇرقۇڭنى خالايمەن. ئۇلار ياۋۇز، زەھەرخەندە ئادەملەر. شۇڭا ساڭا نەسىھەتىم: ‹نامرات ئادەم بول، ئىش قىل، نان تىلە. ئەگەر سېنى بىرسى ئىزدەپ كەلسە، بېرىشنى خالىمايمەن، دېگىن...› دېدى. مانا بۇ ئانام كېسىلى ئېغىرلاشقاندا ماڭا دېگەن گەپلەر، ئۇنىڭ گېپىنى مەڭگۈ ئاڭلايمەن، ـــ دېدى نېلى، ھاياجاندىن تىترەيتتى، يۈزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتكەنىدى، ـــ مەن ئۆمۈر بويى خەقنىڭ خىزمىتىنى قىلىمەن، ئىشلەيمەن، سىلەرنىڭكىگە كەلسەمۇ خىزمىتىڭلارنى قىلىمەن، ئىشلەيمەن، سىلەرگە قىز بولۇشنى خالىمايمەن...

ـــ بولدى، سۆزلىمە، قەدىرلىكىم، سۆزلىمەيلا قوي، ـــ دەپ توۋلىۋەتتى موماي نېلىنى چىڭ قۇچاقلاپ، ـــ ئاناڭ بۇ گەپلەرنى قىلغاندا ئاغرىق ئىدى.

ـــ ئەقىلدىن ئاداشقان، ـــ دېدى بوۋاي شەپقەتسىزلىك بىلەن.

ـــ ئەقىلدىن ئاداشقان بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ماڭا شۇنداق دەپ تاپىلىغان، شۇڭا مەڭگۈ ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلايمەن. ئانام بۇ گەپلەرنى قىلىۋاتقاندا تېخى ھوشىدىن كەتكەنىدى.

— پەرۋەردىگارىم ! — دەپ توۋلىۋەتتى ئانىنا ئاندرىيېۋنا، — ئاغرىق تۇرۇپ، كوچىدىلا، يەنە كېلىپ قارا قىشتىمۇ؟...

— بىزنى ساقچى ئىدارىسىگە ئاپىرىپ بەرمەكچى بولغانىدى، لېكىن بىر مۆتىۋەر كېلىپ بىزگە يان باستى، ئۇ ئادرېسسىمىزنى سوردى. بىزگە ئون رۇبلى بەردى، ئاندىن پەيتونكەشنى ئانامنى ئۆيگە يەتكۈزۈپ قويۇشقا بۇيرۇدى... شۇنىڭدىن كېيىن ئانام ئۆيدىن چىقالمىدى. ئۇچ ھەپتىدىن كېيىن تۇغەپ كەتتى...

— دادىسىچۇ؟ يەنىلا كەچۈرمىدىمۇ؟ — دەپ سورىدى ئانىنا ئاندرىيېۋنا.

— كەچۈرمىدى ! — دېدى نېلى جاۋابەن، ئۇ ئازابلانغان ھالدا ئۆزىنى بېسىۋالدى، — تۇغەپ كېتىشتىن بىر ھەپتە ئىلگىرى ئانام مېنى يېنىغا چاقىرىپ: «نېلى، بوۋاڭنىڭ قېشىغا يەنە بىر قېتىم، ئاخىرقى قېتىم بىر بېرىپ كەل، ئۇنىڭدىن مېنى بىر كۆرۈپ كېتىشىنى، مېنى ئەپۇ قىلىشىنى ئۆتۈنگىن. ئۇنىڭغا مېنىڭ بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىمنى، سېنى بۇ دۇنياغا تىكەندەك يالغۇز تاشلاپ قويىدىغانلىقىمنى، بۇنداق ئۆلۈپ كەتسەم كۆزۈم يۇمۇلمايدىغانلىقىنى ئېيتقىن...» دېدى. مەن باردىم، ئىشىكنى چەكتىم، بوۋام مېنى كۆرۈپلا ئىشكنى يېپىۋالماقچى بولغانىدى. ئەمما، مەن ئىشكنى چىڭ تۇتۇۋېلىپ: «ئانام جان ئۇزۇش ئالدىدا تۇرىدۇ، ئۇ سىزنى چاقىرىۋاتىدۇ، بارمىسىڭىز بولمايدۇ !...» دەپ ۋارقىرىۋەتتىم. ئۇ مېنى ئىتتىرىۋېتىپ ئىشكنى ياپتى. مەن ئانامنىڭ قېشىغا قايتىپ كېلىپ يېنىدا ياتتىم، ئۇنى قۇچاقلىدىم، ئۇنىڭغا ھېچنېمىنى دېمىدىم... ئانامۇ مېنى قۇچاقلىدى، ھېچنېمىنى سورىمىدى...

شۇ چاغدا نىكولاي سېرگېيېۋىچ شىرەگە تايىنىپ تەستە ئورنىدىن تۇردى ـ دە، غەلىتە، چۈشىنىكسىز نەزەردە بىزگە قاراپ چىققاندىن كېيىن، ماجالى قالمىغانىدەك كىرىسلوغا يەنە لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى. ئانىنا ئاندرىيېۋنا ئۇنىڭغا قاراپمۇ

قويماستىن، نېلىنى قوچاقلىغىنىچە ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى...

ــ جان ئۆزۈشتىن بىر كۈن بۇرۇن، قاراڭغۇ چۈشەي دەپ قالغان چاغدا ئانام مېنى يېنىغا چاقىردى. قولۇمنى تۇتۇپ تۇرۇپ: «مەن بۇگۈن ئۆلۈپ كېتىدىغاندەك تۇرىمەن، نېلى» دېدى. ئۇ يەنە بىرنېمە دېمەكچى بولدى ـ يۇ، لېكىن دېيەلمىدى. مەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتىم، ئەمما ئۇ مېنى كۆرەلمەيۋاتقاندەك قىلاتتى، قولۇمنى چىڭ تۇتۇشتىن باشقىنى بىلمەيتتى. مەن قولۇمنى ئاستا سۇغۇرۇۋېلىپ، ئۆيدىن ئېتىلىپ چىققانچە ئۇدۇل بوۋامنىڭ قېشىغا يۇگۈردۈم. ئۇ مېنى كۆرۈپ ئورۇندۇقتىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى، ماڭا مىختەك تىكىلدى، قورققىنىدىن چىرايى تاتىرىپ، ھەممە ئەزايى لاغىلداپ تىترەپ كەتتى. مەن بوۋامنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ: «ئانام جان ئۆزۈش ئالدىدا تۇرىدۇ» دېگەن بىر ئېغىز گەپنىلا قىلدىم. ئۇ بىردىنلا ئالاقزەدە بولۇپ كەتتى، ھاسسىنى ئالدى ـ دە، كەينىمدىن يۇگۈردى. شىلەپىسىنى كىيىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى، چۈنكى ھاۋا بەك سوغۇق ئىدى. مەن شىلەپىنى ئۇنىڭغا كىيدۈرۈپ قويدۇم. بىز تالاغا چىقتۇق. مەن ئۇنى پەيتون ياللاشقا دەۋەت قىلدىم. چۈنكى، ئانام جان ئۆزەي دەپ قالغانىدى. ئەمما، بوۋامدا يەتتە كوپېكلا پۇل بار ئىدى. ئۇ بىرنەچچە پەيتونىنى توسۇپ باھا تالاشتى، لېكىن پەيتونكەشلەر مەسخىرىلىك كۆلۈپلا قويياتتى. ئازوركانىمۇ مەسخىرە قىلدى. ئازوركا بىزنىڭ ئارقىمىزدىن ئەگىشىپ كەلگەنىدى. نائىلاج يۇگۈردۇق، توختىماي يۇگۈردۇق، بوۋام ھېرىپ كەتكەنىدى، قاتتىق ھاسىرايتتى، ئەمما يۇگۈرۈشتىن توختاپ قالمىدى. تۇيۇقسىز يىقىلىپ كەتتى، شىلەپىسى يەرگە چۈشتى. مەن ئۇنى يۆلەپ، شىلەپىسىنى بېشىغا كىيدۈرۈپ قويدۇم ـ دە، قولتۇقلاپ يۇگۈردۇم. بىز ئۆيگە يېتىپ كەلگەندە يېرىم كېچە بولۇپ قالغانىدى... ئانام ئاللىقاچان جان ئۈزگەنىدى. بوۋام ئۇنى كۆرۈپ، قوللىرىنى شاپىلاقلىغان ھالدا جەسەتنىڭ ئالدىدا تىترەشكە باشلىدى، زادى زۇۋان سۈرمىدى.

مەن ئۆلۈپ كەتكەن ئانامنىڭ ئالدىغا كەلدىم ـ دە، بوۋامنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ ۋارقىرىۋەتتىم: «تاش يۈرەك، ئەسكى، قارا !... كۆردۈڭمۇ !» شۇ چاغدا بوۋام قورقۇپ كەتكىنىدىن بىرلا ۋارقىرىدى ـ دە، هوشىدىن كەتكەن ئادەمدەك پولغا يىقىلىپ چۈشتى...

نېلى ئاننا ئاندرىيېۋانىڭ باغرىدىن يۇلقۇنۇپ چىقتى، چىرايى تاتارغان، كۆڭلى پاراكەندە، هەسرەتلىك هالدا ئوتتۇرىمىزدا تۇراتتى. ئاننا ئاندرىيېۋنا ئېتىلىپ بېرىپ ئۇنى يەنە قۇچاقلىۋالدى، گويا بىردىنلا هوشىغا كەلگەندەك توۋلىۋەتتى:

ــ ئەمدى مەن، مەن سېنىڭ ئاناڭ، نېلى، سەن مېنىڭ بالام ! شۇنداق، نېلى، بىز كېتىمىز، تاش يۈرەك بۇزۇقلاردىن ئۆزىمىزنى نېرى ئېلىشىمىز كېرەك ... كېتەيلى، نېلى بۇ يەردىن كېتەيلى...

ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى تۇرقىنى ئىلگىرىمۇ ۋە شۇنىڭدىن كېيىنمۇ كۆرگەن ئەمەسمەن، بۇنداق هاياجانلىنىدىغانلىقىنىمۇ ئويلاپ باقماپتىكەنمەن. نىكولاي سېرگېيېۋىچ كىرىسلودىن ئالدىرىماي تۇردى ـ دە، دۇدۇقلاپ سورىدى:

ــ نەگە بارىسەن، ئاننا ئاندرىيېۋنا؟

ــ ئۇنى، قىزىمنى، ناتاشانى ئىزدەيمەن ! ــ دېدى ئۇ نېلىنى ئىشىك تەرەپكە سۆرەپ.

ــ ئالدىرىما، ئالدىرىما، ئۆپكەڭنى بېسىۋال !...

ــ نېمىگە ئۆپكەمنى بېسىۋالغۇدەكمەن، هەي، تاش يۈرەك ! مەن بەكمۇ ئۇزاق ساقلىدىم، ئۇمۇ بەك ئۇزاق ساقلىدى، ئەمدى خەير ـ خوش !...

موماي كەينىگە بۇرۇلۇپ ئېرىنى كۆردى ـ دە، قېتىپلا قالدى: نىكولاي سېرگېيېۋىچ شىلەپىسىنى تۇتۇپ ئۇنىڭ ئالدىدا تۇراتتى. قوللىرى تىترىگەن هالدا پەلتوسىنى ئالدىراپ ـ تېنەپ كىيىۋاتاتتى.

— سىزمۇ... سىزمۇ بىز بىلەن بارماقچىمۇ؟ — دەپ توۋلىۋەتتى ئۇ دۇئا قىلىۋاتقاندەك قوللىرىنى جۇپلىگەن ھالدا ئۇنىڭغا تىكىلىپ، ئۇ كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قالغاندى.

— ناتاشا، مېنىڭ ناتاشايىم قەيەردە؟ ئۇ قەيەردە؟ مېنىڭ قىزىم نەدە؟ — بوۋاينىڭ يۈرىكىدىن ئاخىر شۇنداق سادا چىقتى، — ناتاشايىمنى ماڭا قايتۇرۇپ بېرىڭلار! قەيەردە، ئۇ قەيەردە؟ — ئۇ مەن بەرگەن ھاسىنى ئالدى ـ دە، ئىشىككە ئېتىلدى.

— ئۇنى ئەپۇ قىلدى ! ئەپۇ قىلدى ! — دەپ توۋلىۋەتتى ئاننا ئاندرىيېۋنا.

بوۋاي ئىشىككە كېلە ـ كەلمەيلا ئىشىك تۈيۈقسىز ئېچىلىپ ناتاشا كىرىپ كەلدى. ئۇ بەئەينى كېزىك بولۇپ قالغاندەك چىرايى سولغۇن، كۆزلىرىدىن ئوت يېنىپ تۇراتتى، پۈرلىشىپ كەتكەن پەلتوسى يامغۇردا ھۆل بولۇپ كەتكەنىدى. باش ياغلىقى بوينىغا چۈشۈپ قالغان، پاخپايغان چاچلىرىدىكى يامغۇر تامچىلىرى ئۇنچىدەك يالتىراپ تۇراتتى. ئۇ يۈگۈرۈپ كىرىپلا دادىسىنى كۆردى ـ دە، ئالدىغا تىزلىنىپ قوللىرىنى ئۇنىڭغا ئۇزارتتى.

توققۇزىنچى باب

بوۋاي ناتاشانى قۇچاقلىۋالغانىدى ! ...

بوۋاي ناتاشانى قۇچاقلاپ، كىچىك بالىنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ ئاپىرىپ كىرىپسلوغا ئولتۇرغۇزدى ـ دە، ئالدىدا تىزلاندى، ناتاشانىڭ قولى بىلەن پۇتىغا، ئاندىن يۈزلىرىگە تەشنالىق بىلەن سۆيدى، ئۇنىڭغا تويماي قارىدى. ناتاشانىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىگە، ئۆزىنىڭ ئەمدى ئۇنى كۆرەلەيدىغانلىقىغا، ئاۋازىنى ئاڭلىيالايدىغانلىقىغا، ئۇنىڭ ئۆز قىزى، ئۆزىنىڭ

ناتاشاسی ئىكەنلىكىگە ئىشىنەلمەيۋاتقاندەك قىلاتتى. ئاننا ئاندرىيېۋنا ھۆكۈرەپ يىغلىغانچە ناتاشانى چىڭ قۇچاقلىدى، قىزنىڭ بېشىنى كۆكسىگە چىڭ يېقىپ، ھەممىنى ئۇنتۇغان ھالدا قۇچاقلىدى، زادىلا گەپ قىلالمىدى.

— جېنىم بالام !... يۇرەك - باغرىم !... خۇشلۇقۇم !... — بوۋاي شۇنداق دەپ ۋارقىرىغىنىچە ناتاشانىڭ قوللىرىنى تۇتتى - دە، خۇددى ئاشقىلاردەك ئۇنىڭ ۋىجىك، سولغۇن، ئەمما بۇرۇنقىدەكلا گۈزەل روخسارىغا، ياش لىغىرلاپ تۇرغان كۆزلىرىگە تىكىلدى، — مېنىڭ شادلىقىم، جېنىم بالام ! — دېدى ئۇ تەكرارلاپ، ئاندىن سەل جىمىپ قالدى، — نېمىشقا، نېمىشقا ئۇنى ياداپ كەتتى دەيسىلەر! — دېدى ئۇ تېز - تېز سۆزلەپ، ئۇنىڭ چىرايىدا بالىلارچە تەبەسسۇم پەيدا بولدى، تېخىچە تىزلىنىپ تۇراتتى، — بىرئاز ياداپ قالغىنى راست، سەل - پەل تاتىرىپ قالغىنىمۇ راست، لېكىن قاراڭلارچۇ، ئۇ نېمىدېگەن چىرايلىق - ھە ! بۇرۇنقىدىنىمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىپتۇ. شۇنداق چىرايلىق بولۇپ كېتىپتۇ ! — قانداقتۇر بىر خىل روھىي ئازاب، بىر خىل شېرىن ئازاب ئۇنى سۆزدىن توختىتىپ قويدى. بۇ ئازاب گويا ئۇنىڭ يۈرىكىنى پارە - پارە قىلىۋېتىدىغاندەك ئىدى.

— ئورنىڭىزدىن تۇرۇڭ، دادا ! — دېدى ناتاشا، — چۈنكى مېنىڭمۇ سىزنى سۆيگۈم بار...

— قەدىرلىكىم ! ئاڭلىدىڭمۇ، ئاڭلىدىڭمۇ، ئانۇشكا[1]، ئۇنىڭ گەپلىرى نېمانداق تاتلىق - ھە ! — ئۇ تىترەپ تۇرۇپ ناتاشانى قۇچاقلىدى، — ياق، ناتاشا، يۈرىكىم سېنىڭ كەچۈرگىنىڭنى ئاڭلىغانغا قەدەر تىزلىنىپ تۇرىمەن، چۈنكى شۇ تاپتا، مەن ھەرقانداق قىلىپمۇ، ھەرقانداق قىلىپمۇ سېنىڭ كەچۈرۈشۈڭگە نائىل بولالمايمەن. مەن سېنى تاشلىۋەتتىم، ساڭا لەنەت

① ئاننانىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى.

ئوقۇدۇم، ئاڭلىدىڭمۇ، ناتاشا، مەن ساڭا لەنەت ئوقۇغاندىم. نېمىشقا شۇنداق قىلغاندىمەن !... لېكىن سەن، لېكىن سەن، ناتاشا، مېنىڭ تىللىغانلىقىمغا ئىشىنەمسەن؟ ئىشەندىڭ، جەزمەن ئىشەندىڭ ! ئىشەنمەسلىكىڭ، زادىلا ئىشەنمەسلىكىڭ كېرەك ئىدى. شەپقەتسىز قوزام، نېمىشقا مېنى كۆرگىلى كەلمەيسەن؟ سېنى مەڭگۈ قوبۇل قىلىدىغانلىقىمنى بىلىشىڭ كېرەك ئىدى !... ھەي ناتاشا، ئىلگىرى سېنى قانچىلىك ياخشى كۆرىدىغانلىقىم ھېلىمۇ ئېسىڭدىمۇ؟ شۇغىنىسى، مۇشۇ كۈنلەردە سېنى تېخىمۇ ياخشى كۆرىدىغان، ئىلگىرىكىدىن مىڭ ھەسسە ئارتۇق ياخشى كۆرىدىغان بولدۇم ! مەن سېنى چىن يۈرىكىمدىن ياخشى كۆرىمەن، يۈرىكىمنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ، پارە ـ پارە قىلىپ سېنىڭ ئاياغلىرىڭغا قويسام دەيمەن !... ھەي، مېنىڭ شادلىقىم !

ـــ ئۇنداقتا مېنى سۆيۈپ قويۇڭ، تاش يۈرەك ئادەم، لەۋلىرىمگە، يۈزلىرىمگە سۆيۈڭ، خۇددى ئانامغا ئوخشاش ! ـــ دەپ بوش توۋلىدى ناتاشا، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە شادلىق ياشلىرى ئەگمىدى.

ـــ تېخى كۆزلىرىڭگە، كۆزلىرىڭگە سۆيىمەن، ئېسىڭدىمۇ، خۇددى بۇرۇنقىدەك، ـــ دېدى بوۋاي قىزى بىلەن ئۇزاق، شېرىن قۇچاقلاشقاندىن كېيىن، ـــ ناتاشا، مەن چۇشۇڭگىمۇ كىرىپ قالدىمۇ؟ سەن كۈندە دېگۈدەك چۈشۈمگە كىرىپ قالىسەن، ھەر كۈنى كېچىدە قېشىمغا كېلىسەن، مەن ساڭا قاراپ يىغلايمەن، بىر قېتىم سەن كىچىك چاغلىرىڭدىكىدەك كەلدىڭ، ئېسىڭدىمۇ، ئۇ چاغدا سەن ئاران ئون ياشتا ئىدىڭ، ئەمدىلا پىيانىنو ئۆگىنىشكە كىرىشكەنىدىڭ، ئۇچاڭدا كالتە كۆڭلەك، پۇتۇڭدا يارىشملىق كەش، بۇدرۇق قوللىرىڭ... ئۇ چاغدا ئۇنىڭ قوللىرى قىزىل ئىدى. ئېسىڭدىمۇ، ئانۇشكا ـــ سەن ئالدىمغا كېلىپ تىزلاندىڭ، مېنى قۇچاقلىدىڭ... سەنزە... سەنزە... ھەي سارا قىز! قايتىپ بارسام دادام مېنى تىللايدۇ، ھەيدەپ چىقىرىۋېتىدۇ، دەپ ئويلىغىنىڭنى قارىمامدىغان... شۇنداق، چۈنكى مەن...

گېپىمگە قۇلاق سال، ناتاشا، مەن سېنىڭ قېشىڭغا دائىم باراتتىم، بۇنى ئاناڭ بىلمەيدۇ، ھېچكىم بىلمەيدۇ. دېرىزەڭنىڭ تۈۋىدە تۇرۇپ پۇرسەت كۈتەتتىم. بىر قېتىم ئىشىكىڭنىڭ ئالدىدىكى پىيادىلەر يولىدا يېرىم كېچىگىچە تۇرغانىدىم ! ئۆيدىن چىققان بولساڭ، سېنى يىراقتىن كۆرەلەيتتىم ! كېچىسى سېنىڭ دېرىزە تەكچەڭدە دائىم شام يېنىپ تۇراتتى. ناتاشا، نۇرغۇن قېتىم ئاخشىمى سېنى كۆرگىلى بارغانىدىم. سېنىڭ دېرىزەڭگە قاراپ، دېرىزە ئەينىكىگە چۈشكەن كۆلەڭگەڭنى كۆرۈپ، ساڭا خەيرلىك كەچ تىلىيەلىسەملا، شۇنىڭ ئۆزى كۇپايە ئىدى. سەن ئاخشاملىرى ماڭا بەخت تىلەپ باققانمۇ؟ مېنى ئويلىغانمۇ؟ يۈرىكىڭ مېنىڭ دېرىزەڭ ئاستىدا تۇرغانلىقىمنى ئاڭلىغانمىدى؟ تالاي قىش كۈنلىرى كېچىسى بىناغا چىقىپ، قاراڭغۇ كارىدوردا تۇرۇپ، ئىشىك سىرتىدا سېنىڭ ئاۋازىڭنى، كۈلۈۋاتقىنىڭنى ياكى مېنى تىللاۋاتقىنىڭنى ئاڭلاشنى ئارزۇ قىلغانىدىم. شۇنداق، ئاشۇ كۈنى كەچتە سېنى ئىزدەپ باردىم، سېنى ئەپۇ قىلىشنى ئويلىغانىدىم، بىراق ئىشىككە بېرىپ قايتىپ كەلدىم... ھەي، ناتاشا !

بوۋاي ئورنىدىن تۇرۇپ، ناتاشانى كىرىسلودىن كۆتۈرۈپ ئېلىپ باغرىغا مەھكەم باستى.

— قىزىم يەنە بۇ يەردە بولىدى، قەلبىمگە يەنە قايتىپ كەلدى ! — دەپ توۋلىۋەتتى بوۋاي، — ئاھ، پەرۋەردىگارىم، ساڭا مىڭ مەرتەم رەھمەت، بۇنىڭ ئۈچۈن، سېنىڭ غەزەپ ـ نەپرىتىڭ ئۈچۈن، سېنىڭ مېھىر ـ شەپقىتىڭ ئۈچۈن !... يەنە گۈلدۈرماملىق يامغۇر ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن بىزنى يېڭىباشتىن يورۇتقان قۇياش نۇرى ئۈچۈن ! مۇشۇ تاپتىكى ھەممە ئىشلىرىڭ ئۈچۈن ساڭا ھەشقاللا ! ئاھ ! ئانىي تېپىلغان، ھاقارەتلەنگەن بولساقمۇ، لېكىن يېڭىباشتىن جەم بولدۇق. بىزنى ھاقارەتلىگەن ۋە بىزگە زىيانكەشلىك قىلغان تەكەببۇرلار ئەمدى كۆرەڭلىۋالسۇن ! بىزگە تاش ئاتسۇن ! قورقما، ناتاشا...

بىز قول تۇتۇشۇپ ئوتتۇرىغا چىقىمىز، مەن ئۇلارغا خىتاب قىلىمەنكى: بۇ مېنىڭ يۈرەك پارەم، مېنىڭ ئەتىۋارلىق قىزىم، مەن ئۇنىڭغا ئەبەدىلئەبەد بەخت تىلەيمەن !...

ــ ۋانيە ! ۋانيە... ــ دەپ توۋلىدى ناتاشا زەئىپ ئاۋازدا، ئۇ دادىسىنىڭ باغرىدىن ماڭا قول ئۇزارتتى.

ئاھ ! ئۇنىڭ مۇشۇنداق چاغدا مېنى يادىغا ئالغانلىقىنى، چاقىرغانلىقىنى مەڭگۇ ئۇنتۇپ قالمايمەن !

ــ نېلى قەيەرگە كەتتى؟ ــ دەپ سورىدى بوۋاي ئەتراپقا سەپسېلىپ.

ــ ھوي، ئۇ نەگە كەتكەندۇ؟ ــ دەپ توۋلىۋەتتى موماي، ــ مېنىڭ قوزام ! ئۇنى ئۇنتۇپ قاپتۇق ئەمەسمۇ.

بىراق، نېلى ئۆيدە يوق ئىدى، ئۇ تۈيدۇرماي ھۇجرىغا كىرىۋالغانىدى، ھەممىمىز ھۇجرىغا قىستىلىشىپ كىردۇق. نېلى ئىشىكنىڭ كەينىگە مۆكۈۋالغانىدى.

ــ نېلى، ساڭا نېمە بولدى، بالام ! ــ دەپ ۋارقىرىدى بوۋاي ئۇنى باغرىغا باسماقچى بولۇپ، لېكىن نېلى نېمىشقىدۇر ئۇنىڭغا ئۇزاق تىكىلدى...

ــ ئانام، ئانام قەيەردە؟ ــ دەپ سورىدى ئۇ خۇددىنى يوقىتىپ قويغاندەك، ــ نەدە، ئانام نەدە؟ ــ ئۇ يەنە بىر قېتىم توۋلىدى، تىترەۋاتقان قوللىرىنى بىزگە سوزدى. تۈيۇقسىز ئۇنىڭ كۆكرەك قەپىسىدىن تولىمۇ قورقۇنچلۇق، كىشىنى شۇركۈندۈرىدىغان چىرقىراق بىر ئاۋاز ئېتىلىپ چىقتى، يۈزلىرى تارتىشىپ كەتتى، كونا كېسىلى قوزغىلىپ، يەرگە يىقىلدى...

خاتىمە: ئاخىرقى ئەسلىمە

ئىيۇننىڭ ئوتتۇرىلىرى ئىدى. ھاۋا دىمىق ئىسسىق، شەھەردە تۇرۇپ بولمايتتى، ھەممە يەر چاڭ ـ توزان، ھاك، تاختىپەر، تونۇردەك قىزىق يول، دىمىق ھاۋا... ھېلىمۇ ياخشى،

ئاخىر گۈلدۈرماما ئاۋازى ئاڭلاندى، خۇداغا شۈكۈر! ئاسمان بارا ـ بارا قاراڭغۇلاشتى، شامال چىقىپ، شەھەردىكى توپىلارنى ئۈچۈرۈشقا باشلىدى، باشتا بىرنەچچە تامچە چۈشتى، ئارقىدىنلا خۇددى ئاسمان تېشىلىپ كەتكەندەك قارا يامغۇر شەھەرگە چېلەكلەپ قۇيۇلدى. يېرىم سائەتتىن كېيىن قۇياش يەنە چىراي ئاچتى، مەن ھۇجرامنىڭ دېرىزىسىنى ئېچىپ، ساپ ھاۋانى ھارغىن كۆكسۈمگە ئاچ كۆزلۈك بىلەن سۈمۈردۈم. كەيپىم چاغ، شۇ تاپتا قەلەمنى تاشلاپ، ھەممە ئىشلىرىمنى بولدى قىلىپ، نەشرىيات سودىگىرىگىمۇ پەرۋا قىلماي، ۋاسلىيېۋ ئارىلىدىكى دوستلىرىمنى كۆرۈپ كەلگۈم كەلدى، لېكىن ئۆزۈمنى زورغا بېسىۋالدىم، رايىم يانغان ھالدا يەنە قولۇمغا قەلەم ئالدىم: نېمىلا بولمىسۇن، ئەسەرنى يېزىپ تاماملىشىم كېرەك. نەشرىيات سودىگىرىنىڭ تەلىپى شۇنداق، بولمىسا ئۇ قەلەم ھەققى بېرىشنى رەت قىلاتتى. ئۇ يەر مېنى كۈتۈۋاتىدۇ، ئەمما مەن كەچتىلا ئەركىنلىككە چىقالايمەن، شامالغا ئوخشاش مۇتلەق ئەركىن بولىمەن، بۇگۈن كەچ ماڭا نىسبەتەن مۇكاپات، چۈنكى مۇشۇ ئىككى كېچە ـ كۈندۈزدە ئۈچ يېرىم باسما تاۋاق يازغانىدىم.

قولۇمدىكى ئىش ئاخىر تۈگىدى. قەلەمنى تاشلاپ ئورنۇمدىن تۇردۇم، بېلىم تېلىپ، بېشىم قېيىپ تۇراتتى. شۇ تاپتا نېرۋىلىرىم زىيادە جىددىيلىشىپ كەتكەنىدى. قۇلىقىمنىڭ تۈۋىدە ياشىنغان دوختۇرنىڭ ئاخىرقى بىر ئېغىز سۆزى جاراڭلىغاندەك بولدى: «ياق، بۇنداق جىددىيچىلىككە ھېچكىم بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ، مۇمكىن ئەمەس!» لېكىن، ھازىرقى ئەھۋالدىن قارىغاندا مۇمكىن! بېشىم قېيىپ، كۆزلىرىم قاراڭغۇلىشىپ، ئۆرە تۇرالماي قالغانىدىم. ئەمما، مېنىڭ قەلبىم شادلىققا، چەكسىز شادلىققا تولغانىدى. ئەسىرىم پۈتتى، نەشرىيات سودىگىرىگە يەنە نۇرغۇن يېزىپ بېرىشىم كېرەك بولسىمۇ، لېكىن ئارگىنالنى قولىغا ئالسىلا، ماڭا ئاز ـ تولا پۇل بېرەتتى. ئەللىك رۇبلى بولسىمۇ مەيلى، قولۇمدا شۇنچىۋالا كۆپ

پۇل بولسا قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمىگىنىمگە ناھايىتى ئۇزاق بولغانىدى. ئەركىنلىك ۋە پۇل !... مەن ھاياجاندىن شىلەپەمنى ئېلىپ، قول يازمىنى قولتۇقۇمغا قىسىپ ئۆيدىن چىقتىم، ھۆرمەتلىك ئالېكساندر پېتروۋىچ سىرتقا چىقىپ كەتمەستە ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمەكچىدىم.

مەن ئۇنى تاپتىم، ئۇ سىرتقا چىقاي دەپ تۇرغانىكەن. ئۇ تېخى ھېلىلا بىر سودىنى پۈتكۈزگەنىكەن، بۇ سودا ئەدەبىيات بىلەن ئالاقىسىز بولسىمۇ، ئەمما پايدىسى ئوبدان ئىدى. ئۇ بۇغداي ئۆڭلۈك يەھۇدىي بىلەن كۈتۈپخانىسىدا ئىككى سائەت ئولتۇرغانىدى، مىڭ تەستە ئۇنى يولغا سېلىۋەتكەندىن كېيىن، ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن ماڭا قول بەردى، ئەرلەرگە خاس مۇلايىم، يېقىملىق بوم ئاۋازدا مېنىڭ سالامەتلىكىمنى سورىدى. ئۇ ناھايىتى ئاق كۆڭۈل ئادەم ئىدى، راستىنى ئېيتسام، ماڭا كۆپ شەپقەت يەتكۈزگەنىدى. ئەدەبىيات ئىشلىرىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئۇ ئۆمۈر بويى نەشرىيات سودىگەرچىلىكى بىلەن شوغۇللانغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭدا نېمە ئەيىب؟ ئۇ ئەدەبىيات ئىشلىرىنىڭ نەشرىيات سودىگىرىگە موھتاج ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتى ھەمدە بۇنى تولىمۇ ۋاقتىدا چۈشەنگەنىدى، شۇڭا بۇ ھۆرمەت بىلەن شەرەپتىن، نەشرىيات سودىگىرى بولۇش شەرىپىدىن بەھرىمەن بولۇشقا ھەقلىق ئىدى.

ئەسەرنى يېزىپ بولغانلىقىمنى ئاڭلاپ ئۇ كۈلۈمسىرىدى، چۈنكى ئۇنىڭ كېيىنكى سان ژۇرنىلىنىڭ ئاساسلىق سەھىپىسى كاپالەتكە ئىگە بولغانىدى. ئۇ ئەسەرنى ۋاقتىدا تاپشۇرالىغانلىقىمغا قاتتىق ھەيران قالدى ۋە بىرنەچچە ئېغىز چاقچاق قىلىپ قويدى. ئاندىن تۆمۈر ئىشكاپنىڭ قېشىغا بېرىپ، ۋەدە قىلغان ئەللىك رۇبلىنى ماڭا بەرمەكچى بولدى. ئۇ يەنە مەن بىلەن قارشى پىكىر دىكى قىلىن بىر ژۇرنالنىمۇ ماڭا بەردى ـ دە، تەنقىد سەھىپىسىدىكى بىرنەچچە جۈملىنى كۆرسەتتى، ئۇنىڭدا مېنىڭ يېقىندا ئېلان قىلىنغان ئەسىرىم توغرۇلۇق گەپ ـ سۆزلەر بار

ئىدى.

قارىسام، ماقالىگە «ئەدەبىيات ئوغرىسى» دېگەن ئىمزا قويۇلغانىكەن. ئاپتور مېنى يا سۆكمەپتۇ، يا ماختىماپتۇ، مەن خۇش بولدۇم. ئەمما، «ئەدەبىيات ئوغرىسى» مېنىڭ ئەسەرلىرىمدىن «بىر خىل تەر پۇراپ تۇرىدىغان» لىقىنى، مۇنداقچە ئېيتقاندا، مەن يېزىقچىلىق قىلغاندا قارا تەرگە چۆمۈلۈپ، ماجالىمدىن كېتىدىغانلىقىمنى، قايتا ـ قايتا ئىشلەيدىغانلىقىمنى، شۇڭا كىشىنى بىزار قىلىدىغانلىقىمنى ئوتتۇرىغا قويغانىدى.

نەشرىيات سودىگىرى ئىككىمىز قاقاھلاپ كۈلۈۋەتتۇق. مەن ئۇنىڭغا، ئالدىنقى ئەسىرىمگە ئىككى ئاخشاملا ۋاقىت كەتكەنلىكىنى، لېكىن ھازىر ئىككى كېچە ـ كۈندۈزدە ئاران ئۈچ يېرىم باسما تاۋاق يازغانلىقىمنى ئېيتتىم. ناۋادا، مېنى يېزىقچىلىق سۈرئىتى بەك ئاستا، زىيادە كۈچ سەرپ قىلىدۇ، دەپ ئەيىبلىگەن «ئەدەبىيات ئوغرىسى» بۇ ئەھۋاللارنى ئۇقسا نېمە دەپ قالاركىن!

ـــ لېكىن، بۇ ئەيىب سىزدە، ئۇيغۇر يېتىرۇۋېچ، ـــ دېدى ئۇ، ـــ نېمىشقا كەچتە يېزىقچىلىق قىلىپ ۋاقتىنى ئىسراپ قىلىسىز؟

ئالېكساندر پېتىرۇۋېچ تولىمۇ سۆيۈملۈك ئادەم ئىدى، لېكىن بىر ئاجىزلىقى ـــ باشقىلارنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ ئەدەبىيات قارىشىنى كۆز ـ كۆز قىلىشنى ياخشى كۆرەتتى. ئۇ كىشىلەرنىڭ بۇ قاراشلىرىنى پۈتۈنلەي چۈشىنىدىغان ـ چۈشەنمەيدىغانلىقىغا ئۆزىمۇ دەرگۇماندا ئىدى. لېكىن، مەن ئۇنىڭ بىلەن ئەدەبىيات مەسىلىلىرىنى مۇھاكىمە قىلىشنى خالىمايتتىم. پۇلنى قولۇمغا ئالساملا، شىلەپەمنى كىيىپ يولۇمغا ماڭاتتىم. ئالېكساندر پېتىرۇۋېچ ئوستروف ئارىلىدىكى داچىسىغا بارماقچىدى. مېنىڭمۇ بارىدىغانلىقىمنى ئاڭلاپ، مېنى ئۆزىنىڭ پەيتونىدا بىللە بېرىشقا قىزغىن تەكلىپ قىلدى.

— يېڭى پەيتون ئالدىم، كۆردىڭىزمۇ؟ ناھايىتى چىرايلىق. بىز دەرۋازىغا چىقتۇق، پەيتون ھەقىقەتەن چىرايلىق ئىدى. ئۇ پەيتوننى يېڭىلا سېتىۋالغاچقا، بۇنىڭدىن قەۋەتلا خۇشال ئىدى، ھەتتا دوستلىرىنى پەيتونغا ئولتۇرغۇزۇپ باققۇسى كېلەتتى.

ئالېكساندر پېتروۋىچ پەيتوندا كېتىۋېتىپ، ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ بۈگۈنكى ئەھۋالى توغرىسىدا بىرنەچچە قېتىم پىكىر بايان قىلدى. ئۇ بەزى ئەدىبلەرنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىۋالغان تۇرلۇك قاراشلارنى تەكەللۇپسىز، ئەركىن - ئازادە ئوتتۇرىغا قويدى، ئۇلارغا چوڭقۇر ئىشىنەتتى ھەمدە ئۇلارنىڭ كۆزقاراشلىرىغا ھۆرمەت قىلاتتى. گاھىدا ئۇ غەلىتە كۆزقاراشلارنىمۇ قوللاپ قويىاتتى. بەزىدە باشقىلارنىڭ كۆزقاراشلىرىنى خاتا ئېيتىپ سالاتتى ياكى جايىغا ئىشلىتەلمەي قالاتتى - دە، كۈلكىگە قالاتتى. مەن ئۇنىڭ گەپلىرىگە قۇلاق سېلىپ ئولتۇراتتىم، ئىنسانلارنىڭ خىلمۇخىل، ئاجايىپ - غارايىپ ئارزۇ - ئىستەكلىرى مېنى تولىمۇ ھەيران قالدۇراتتى. «بۇ ئادەمنى ئالساق، — دەپ ئويلىدىم مەن، — ئۇ پۇل توپلاشقا ماھىر، شۇڭا پۇل توپلىغىنى تۇرۇك، ئەمما بۇ كۈپايە قىلمايدۇ، ئۇ نام - ئاتاقنا، ئەدەبىيات جەھەتتىكى نام - ئاتاقنا، نەشرىياتچى ۋە تەنقىدچى، دېگەن ئاتاقنا موھتاج!»

شۇ تاپتا ئۇ ماڭا ئۇچ كۈن ئىلگىرى مەندىن ئاڭلىۋالغان ئەدەبىيات ھەققىدىكى كۆزقاراشلارنى كۈچىنىڭ بارىچە تەپسىلىي شەرھىلەۋاتاتتى، بىراق شۇ چاغدا ئۇ قارشى پىكىردە بولغان، تېخى مەن بىلەن مۇنازىرىلەشكەنىدى. لېكىن، ھازىر ئۇنى ئۆزىنىڭ قىلىۋېلىۋاتىدۇ. ئالېكساندر پېتروۋىچ مانا شۇنداق ئۇنتۇغاق ئادەم. ئۇنىڭ تونۇش - بىلىشلىرىدىن بۇ زىيانسىز ئاجىزلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. شۇ تاپتا ئۆزىنىڭ پەيتونىدا ئولتۇرۇپ دانا پىكىرلىرىنى بايان قىلىۋاتقان بۇ ئادەم شۇ قەدەر خۇشال، ئۆز تەقدىرىدىن شۇ قەدەر رازى، شۇ قەدەر ئالىيجانابلا

كۆرۈنەتتى ! ئۇنىڭ سۆزلەۋاتقانلىرى ئەدەبىيات جەھەتتىكى ئىلمىي مەسىلىلەر ئىدى، ئۇنىڭ ئەرلەرگە خاس يېقىملىق، مۇلايىم ئاۋازى ئۇنى تېخىمۇ بىلىملىك كۆرسىتەتتى. ئەمما، ئۇ بارا - بارا لىبېرالىزملىق مەيدانىغا بۇرۇلۇپ، گۆدەكلەرچە گۇمانخورلۇق نەزەرىيە مەيدانىدا تۇردى، يەنى ئۇنىڭ قارىشىچە، بىزنىڭ ئەدەبىيات ساھەيىمىزدە، ھەتتا باشقا ھەرقانداق ساھەدە، ھەرقانداق ئادەمدە سەممىي ۋە كەمتەر بولغان گۈزەل ئەخلاقنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىمىش، ئۇلار «بىر - بىرىنى باباش» تىن باشقىنى بىلمەس ئىمىش، خالاس. بولۇپمۇ توختام ئىمزالىغاندا، تېخىمۇ شۇنداق قىلارمىش «ئالېكساندر پېتروۋىچ ھەتتا ھەرقانداق بىر سەممىي يازغۇچىنى سارايدە قارايدىغان، ھېچبولمىغاندا ھاڭۋاقتى دەپ قارايدىغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىدىم مەن. شۇبھىسىزكى، بۇنداق خىيالنى ئالېكساندر پېتروۋىچنىڭ زىيادە ساددىلىقى كەلتۈرۈپ چىقارغانىدى.

ئۇنىڭ مۇلاھىزىلىرى قۇلىقىمغا كىرمىدى. مەن ۋاسىلىيېف ئارىلىدا پەيتوندىن چۈشۈپلا دوستلىرىمنىڭ قېشىغا چاپتىم. مەن ئون ئۇچىنچى كوچىغا يېتىپ كەلدىم، ئۇلارنىڭ ئۆيى مۇشۇ يەردە ئىدى. ئاننا ئاندرىيېۋنا مېنى كۆرۈپ قول ئىشارىتى قىلدى. ئاندىن قول پۇلاڭلىتىپ، مېنى ئۇنلۇك گەپ قىلماسلىققا ئاگاھلاندۇردى.

— بىچارە نېلى ھېلىلا ئۇخلاپ قالدى ! — دېدى ئۇ ئىتتىكلا، — خۇدا ھەققى، ھەرگىز ئويغىتىۋەتمەڭ ! ئوماق قوزامنىڭ تېنى ئاجىز. ھەممىمىز ئۇنىڭدىن ئەنسىرەۋاتىمىز. دوختۇر ھازىرچە چاتاق يوق، دېدى. بىراق، سىزنىڭ دوختۇرىڭىزنىڭ ئاغزىدىن ياخشى گەپ چىقمايدىغان ئوخشايدۇ ! بۇنداق قىلىش توغرىمۇ، ئىۋان پېتروۋىچ؟ بىز سىزنى ساقلاۋاتىمىز، چۈشلۈك تاماققا ساقلاۋاتىمىز... كەلمىگىنىڭىزگە ئىككى كېچە - كۈندۈز بولدى...

— ئىككى كۈنگىچە كېلەلمەيمەن، دەپ ئۈچ كۈننىڭ ئالدىدا

ئېيتمىغانمىدىم، ــ دېدىم مەن ئاننا ئاندرىيېۋناغا پەس ئاۋازدا، ــ ئىشنى تۈگىتىشىم كېرەك ـ دە...

ــ بۇگۈن چۈشلۈك تاماققا كېلىمەن، دەپ ئۆزىگىز ۋەدە قىلغان، نېمىشقا كەلمەيسىز؟ نېلى ياتقان يېرىدىن تۇردى، پەرىشتەم، بىز ئۇنى كىرىسلوغا ئولتۇرغۇزۇپ، تاماق شىرەسىنىڭ ئالدىغا ئەكەلدۇق. «سىلەر بىلەن بىللە ۋانيەنى ساقلايمەن» دېدى ئۇ. بىراق، بىزنىڭ ۋانيەمىز كەلمىدى. سائەت ئالتە بولاي دەپ قاپتۇ ! نەلەردە لاغايلاپ يۈردىگىز؟ سىز ئۇنىڭ دىلىغا ئازار بەردىگىز، ئۇنىڭغا نېمە دەپ تەسەللى بېرىشىمنى بىلەلمەيۋاتىمەن... ھېلىمۇ ياخشى، ئۇ ئۇخلاپ قالدى، يۈرەك پارەم. نىكولاي سېرگېيېنچ شەھەرگە كىرىپ كەتتى (ئۇ چايغا ئۇلگۈرۈپ كېلىدۇ)، مەن يالغۇز قالدىم... ئۇ بىر ئەمەلگە ئېرىشتى، ئىۋان پېتروۋىچ، بىراق ئۇنىڭ شۇنچە يىراقتىكى فېرمىغا باردىغانلىقىنى ئويلىساملا، كۆڭلۈم سوۋۇپ كېتىدۇ...

ــ ناتاشا قەيەردە؟

ــ گۇللۇكتە، قەدىرلىكىم، گۇللۇكتە ! قېشىغا بېرىڭ... ئۇ بىرقىسما... مەنمۇ چۈشىنەلمىدىم... ئىۋان پېتروۋىچ، كۆڭلۈم پاراكەندە ! ئۇ ئۆزىنى خۇشال ـ خۇرام، ھەممىدىن رازى دېگەن بولسىمۇ، ئەمما مەن بۇ گەپكە ئىشەنمەيمەن... ئۇنىڭ قېشىغا بېرىڭ، ۋانيە، بىردەمدىن كېيىن نېمە بولغانلىقىنى ماڭا ئېيتىپ بېرەرسىز... ئۇقتىڭىزمۇ؟

مەن ئاننا ئاندرىيېۋنانىڭ جاۋابلىرىغا قولاق سالماي ئۈدۈل گۇللۇككە يۈگۈردۈم. گۇللۇك ئۆيگە تۇتاش ئىدى، ئۇزۇنلۇقى بىلەن كەڭلىكى يىگىرمە بەش ماڭدام كېلەتتى. بۇك ـ باراقسان ئۆسكەن قەدىمىي دەرەخ بولغاچقا، گۇللۇككە قۇياش نۇرى چۈشمەيتتى. ئەگىرى ـ بۇگرى كەتكەن ئىككى چىغىر يول بىر ـ بىرىنى كېسىپ ئۆتەتتى. بوۋاي بۇ گۇللۇكنى ناھايىتى ياخشى كۆرەتتى. ئۇ پات ئاردىدا بۇ يەرگە يەر مەدىكى چىقىدۇ، دەپ كېسىپ ئېيتقانىدى. مۇھىمى نېلى بۇ گۇللۇككە

ئامراق بولۇپ قالغاندى. ئۇلار ئۇنى دائىم يۇمشاق ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپ گۈللۈكنىڭ چىغىر يولىغا ئەكېلەتتى. ئۇ ھازىر پۈتۈن ئائىلىنىڭ ئەتىۋارلىق بالىسى ئىدى. شۇ چاغدا مەن ناتاشانى كۆردۈم. ئۇ ماڭا قول بەردى، مېنى خۇشال قارشى ئالدى، ئۇنىڭ چىرايى شۇنداق سولغۇن، شۇنداق يادائغۇ ئىدى. ئۇمۇ ئەمدىلا ساقايغانىدى.

ـــ ھەممىنى يېزىپ بولدۇڭمۇ، ۋانيە؟ ـــ دەپ سورىدى ئۇ مەندىن.

ـــ ھەممىنى يېزىپ بولدۇم، ھەممىنى ! بۈگۈن ئاخشام پۈتۈنلەي ئەركىنمەن.

ـــ راستمۇ، خۇداغا شۈكۈر! تېز يازدىڭمۇ؟ يىرتىۋېتىپ قايتىدىن يازغان جايلىرىڭمۇ بارمۇ؟

ـــ نېمە ئامال؟ ئەمما ھېچقىسى يوق، بۇنداق جىددىي خىزمەت نېرۋامنى غىدىقلاپ، تەسەۋۋۇرلىرىمنى تېخىمۇ جانلىق، ھېسسىياتمنى تېخىمۇ شوخ، تېخىمۇ تېرەن قىلىۋەتتى، ھەتتا ئۇسلۇبۇمنىمۇ ئازدۇر ـ كۆپتۇر ئۆزگەرتىۋەتتى، شۇڭا جىددىي خىزمەتنىڭ ئۇنۇمى ياخشىراق بولىدىكەن. ھەممە ئىش جايىدا...

ـــ ھە، ۋانيە، ۋانيە !

شۇنى بىلدىمكى، يېقىندىن بېرى ناتاشا مېنىڭ ئەدەبىيات جەھەتتىكى ئۇتۇقلىرىمغا ۋە نام ـ ئاتىقىمغا ئىچى تارلىق قىلىۋاتاتتى. ئۇ مېنىڭ مۇشۇ بىر يىلدا ئېلان قىلىنغان بارلىق ئەسىرىمنى ئوقۇپ چىققانىدى، تېخى كېيىنكى ئىجادىيەت پىلانلىرىمنىمۇ سوراپ تۇراتتى، مېنىڭ ئەسەرلىرىم توغرۇلۇق يېزىلغان ھەربىر پارچە ئوبزورغا قىزىقاتتى، بەزى تەنقىدلەر ئۇنى تولىمۇ بىزار قىلاتتى، ئۇ مېنىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىدە يۈكسەك ئورۇندا تۇرۇشۇمنى ئارزۇ قىلاتتى. ئۇنىڭ ئارزۇسى شۇ قەدەر كۆچلۈك، جاھىل ئىدىكى، ھازىرقى ئوي ـ خىياللىرى مېنى ھەيران قالدۇردى.

ـــ بەدىئىي تەپەككۇرۇڭ ئاخىر توگەيدۇ، ۋانيە، ـــ دېدى

ئۇ، ــ زىيادە زورۇقۇش بەدىئىي تەپەككۇرنى قۇرۇتمۇ، ھەتتا سالامەتلىكىڭنىمۇ نابۇت قىلىۋېتمۇ. مەلۇم بىر يازغۇچى ئىككى يىلدا بىر پارچە پوۋېست يازغان. يازغۇچى N بولسا ئون يىلدا ئاران بىر رومان يازغان، ۋاھالەنكى، ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرى شۇ قەدەر نەپىس، شۇ قەدەر مۇكەممەلكى، سەن ئۇنىڭدىن ھېچقانداق قۇسۇر ـ ئېۋەن تاپالمايسەن.

ــ ناھايىتى توغرا دەيسەن، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى كاپالەتكە ئىگە، يېزىقچىلىقتىمۇ مۇھلەت يوق. لېكىن، مەن پوچتا ھارۋىسى سۆرەيدىغان ئوسال ئات! بولدى، ھەممىسى قۇرۇق گەپ! بۇ گەپلەرنى بولدى قىلايلى، دوستۇم، بىرەر يېڭىلىق يوقمۇ؟

ــ يېڭىلىق كۆپ، ئۇنىڭدىن بىر پارچە خەت كەلدى...

ــ يەنە خەت كەلدىمۇ؟

ــ ھەئە، ــ ئۇ ئالىيوشانىڭ خېتىنى ماڭا بەردى، بۇ ئۇلار ئايرىلغاندىن كېيىنكى ئۇچىنچى پارچە خەت ئىدى. تۇنجى پارچە خەت موسكۋادىن كەلگەن بولۇپ، ئېلىشىپ قالغاندا يېزىلغانىدەك قىلاتتى. ئۇ ناتاشاغا، ئەھۋالدا ئۆزگىرىش بولۇپ قالغانلىقىنى، ھەرقانچە قىلغان بىلەنمۇ خوشلىشىدىغان چاغدىكى تەسەۋۋۇردىكىدەك موسكۋادىن پېتېربۇرگقا قايتىپ بارالمايدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى. ئىككىنچى خەتتە بىزگە، پات ئارىدا قايتىپ بېرىپ، ناتاشا بىلەن تېزدىن توي قىلىدىغانلىقىنى، بۇ ئىشنىڭ بېكىتىلىپ بولغانلىقىنى، ھەرقانداق قۇدرەتنىڭ ئۇنى توسۇپ قالالمايدىغانلىقىنى ئالدىراپ ـ تېنەپ ئۇقتۇرغانىدى. ئەمما، خەتنىڭ ئۇرانىدىن خەتتە ئۇنىڭ ئۇمىدسىزلىكىنىڭ ئەكس ئەتكەنلىكىنى، تاشقى كۆچنىڭ ئۇنى بېسىپ كەتكەنلىكىنى، ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىنى يوقىتىپ قويغانلىقىنى ئېنىق كۆرۈۋالغىلى بولاتتى. ئۇ كاتيەنىڭ ئۆزىگە سىرداش ئىكەنلىكىنى، يالغۇز ئۇنىڭلا ئۆزىگە تەسەللى ۋە مەدەت بېرىۋاتقانلىقىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتكەنىدى. مەن قولۇمدىكى ئۇچىنچى پارچە خەتنى تاقەتسىزلىك بىلەن ئاچتىم.

خەت ئىككى ۋاراق بولۇپ، ئالدىراش، ئىرماش - چىرماش، تاققا - توققا يېزىلغانىدى، قەغەز سىياھ بىلەن كۆز يېشىغا تولغانىدى. خەتنىڭ مۇقەددىمىسىدە، ئالىيوشا ناتاشا بىلەن ئادا - جۇدا بولىدىغانلىقىنى جاكارلىغانىدى، ئۆزىنى ئۇنتۇپ كېتىشكە ئۇندىگەنىدى. ئۆزلىرىنىڭ ۋىسال ئارزۇسىغا يېتەلمەيدىغانلىقىنى، رەقىبلىرىنىڭ كۆچلۈك ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇلار بىللە بولسا بەختتىن سۆز ئاچقىلى بولمايدىغانلىقىنى، چۈنكى ئۆزلىرىنىڭ بىر - بىرىگە ماس كەلمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلاشقا تىرىشقانىدى. ئۇ ئۆزىنى باسالماي، ئۆزىنىڭ يەكۈنلىرى ۋە دەلىللىرىنى بىر ياققا قايرىپ قويغانىدى، خەتنىڭ ئالدىنقى قىسمىنىمۇ يىرتىۋەتمىگەن ياكى تاشلىۋەتمىگەنىدى، بەلكى ناتاشانىڭ ئالدىدا گۇناھكار ئىكەنلىكىنى، ئۇزۇل - كېسىل نابۇت بولغانلىقىنى، چۈنكى دادىسىنىڭ سەھرا غىچە قوغلاپ كەلگەن ئىرادىسىگە قارشىلىق كۆرسەتكەنلىكىنى ئەمەسلىكىنى ئوچۇق - ئاشكارا ئېيتىراپ قىلغانىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئازابىنى تەسۋىرلەپ بېرىشكە ئاجىز ئىكەنلىكىنى يازغانىدى، يەنە ناتاشانى بەختلىك قىلالايدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغانلىقىنى ئېيتىراپ قىلغاندىن كېيىن، بىردىنلا ئۆزلىرىنىڭ بىر - بىرىگە ماس كېلىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاشقا باشلىغانىدى. دادىسىنىڭ يەكۈننى قەيسەرلىك بىلەن، كەسكىن ھالدا ئاغدۇرۇپ تاشلىغانىدى. ئۇ ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە، ناتاشا بىلەن توي قىلىشنى كېيىنكى مەڭگۈلۈك سائادەتلىك تۇرمۇش مەنزىرىسىنى تەسۋىرلەپ، ئۆزىنىڭ ئىقتىدارسىزلىقىغا لەنەت ئوقۇغانىدى، ناتاشا بىلەن ۋىدالىشىدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى. خەتنىڭ ھەربىر جۈملىسى ئازابقا تولغانىدى. ئۇ بۇ خەتنى يېزىۋاتقاندا، ئۇنىڭ ئەقلىدىن ئاداشقانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. مەن ئىختىيارسىز ياش تۆكتۈم... ناتاشا يەنە بىر پارچە خەتنى ماڭا بەردى، بۇ كاتىپەدىن كەلگەن خەت ئىدى. بۇ خەت ئالىيوشانىڭ خېتى بىلەن بىر كونۋېرتقا سېلىنغان بولسىمۇ، ئايرىم - ئايرىم پېچەتلەنگەنىدى.

كاتيه قىسقىچىلا قىلىپ ناتاشاغا ئالىيوشانىڭ ھەقىقەتەن ئىككىلىنىپ قالغانلىقىنى، ئۇمىدسىزلىككە پاتقاندەك دائىم كۆز يېشى قىلىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاغرىپ قالغانلىقىنى، لېكىن ئۇنىڭ يېنىدا ئۆزىلا بولىدىكەن، ئۇنىڭ بەختلىك بولالايدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە كاتيە ناتاشاغا يەنە ئالىيوشانىڭ كۆڭلىنى ئۇنداق تېزلا ئارامسىغا چۈشىدۇ، دەپ قالماسلىقىنى، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ دېلىغۇللۇقىنىڭمۇ ئانچە ئەستايىدىل ئەمەسلىكىنى چۈشەندۈرۈشكە كۈچىنىڭ بارىچە تىرىشقانىدى. «ئۇ سىزنى مەڭگۈ ئۇنتۇمايدۇ، — دېگەنىدى كاتيە قوشۇمچە قىلىپ، — ئۇنتۇشقىمۇ ئامالسىز، چۈنكى ئۇ ئۇنداقلاردىن ئەمەس، ئۇ سىزنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدۇ، سىزنى مەڭگۈ سۆيىدۇ، مۇبادا كۈنلەرنىڭ بىرسىدە سىزنى ياخشى كۆرمەيدىغان، سىزنى سېغىنىش تۇيۇلى قايغۇ ـ ھەسرەت چەكمەيدىغان بولۇپ قالسا، ئۇنداقتا مەنمۇ شۇ ئان ئۈنى سۆيمەيدىغان بولىمەن...» مەن ئىككىلا خەتنى ناتاشاغا بەردىم، بىز ئۆزئارا قارىشىپ قويۇپ، گەپ ـ سۆز قىلىشمىدۇق، ئالدىنقى ئىككى پارچە خەتنى ئوقۇغاندىمۇ شۇنداق بولغانىدى. قىسقىسى، بىز ھازىر ئۆتمۈش توغرۇلۇق سۆزلىشىشتىن ئۆزىمىزنى قاچۇراتتۇق، بۇ جەھەتتە ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا يوشۇرۇن كېلىشىم بارىدەك قىلاتتى. ئۇنىڭ قەلبىدىكى ئازاب چىدىغۇسىز دەرىجىگە بېرىپ يەتكەنىدى. مېنىڭ ئالدىمدا تۇرغاندىمۇ ئىزھار قىلىشنى خالىمايتتى. ئاتا ـ ئانىسىنىڭ قېشىغا يېگىباشتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، كېزىك كېسىلى بىلەن ئوچ ھەپتە ياتقان، تېخى ئەمدىلا ياخشى بولۇپ قالغانىدى. كېيىنكى ئۆزگىرىشلەر توغرىسىدىمۇ كەمدىن ـ كەم سۆزلىشەتتۇق، ئۇمۇ بوۋاينىڭ ئەمەل ـ مەرتىۋىگە ئېرىشكەنلىكىنى، پات ئارىدا ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىدىغانلىقىنى چۈشىنەتتى. شۇنداق بولسىمۇ، مۇشۇ چاغدىمۇ ماڭا لىقمىزنى چۈشىنەتتى. شۇنداق بولسىمۇ، مۇشۇ چاغدىمۇ ماڭا يەنىلا مۇلايىم، سەممىي مۇئامىلە قىلدى. ماڭا ئائىت ھەرقانداق نەرسىگە ناھايىتى كۆڭۈل بۆلەتتى، مەن ئۇنىڭغا ئېيتىشقا

تېگىشلىك بولغان ئۆزۈمگە ئائىت ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى كۆڭۈل قويۇپ، پۈتۈن زېھنى بىلەن ئاڭلايتتى. دەسلەپ ئۇنىڭ قىلىقى كۆڭلۈمنى غەش قىلدى، مېنىڭچە، ئۇ ئۆتمۈشنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇۋالماقچى بولۇۋاتاتتى. ئەمما، بۇ غەشلىك ناھايىتى تېزلا يوقالدى، چۈنكى مەن چۈشەنگەنىدىم، ئۇنىڭ غەرىزى باشقا ئىدى. مېنىلا ياخشى كۆرەتتى، مەن بولمىسام ياشىيالمايتتى، ماڭا ئالاقىدار ئىشلارغا كۆڭۈل بۆلمەي تۇرالمايتتى. مېنىڭچە، ناتا-شادەك ئۆز ئاكىسىنى بۇنداق قىزغىن سۆيگەن ھېچكىم يوق ئىدى. يېقىنلاپ كېلىۋاتقان جۇدالىقنىڭ ناتاشانىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىۋاتقانلىقى، ئۇنى ئازابلاۋاتقانلىقى ماڭا بەش قولدەك ئايان ئىدى. ئۇمۇ مېنىڭ تۇرمۇشۇمدا ئۆزى بولمىسا بولمايدىغان-لىقىنى بىلەتتى، لېكىن بىز بۇلارنى دېيىشمەيتتۇق، گەرچە ئۆتكەن ئىشلار توغرۇلۇق ئىلگىرى تەپسىلىي سۆزلەشكەن بولساقمۇ...

مەن نىكولاي سېرگېيېچنى سورىدىم.

— ھېلىلا قايتىپ كېلىدۇ، — دېدى ناتاشا جاۋابەن، — چايغا ئۇلگۈرۈپ كېلىمەن دېگەنىدى.

— ئۇ تېخىچە ھېلىقى ئەمەل كويىدا پالاقلاپ يۈرەمدۇ؟

— ھەئە، ئەمما ئەمىلى ھەل بولدى، بۇگۈن سىرتقا چىقمىسىمۇ بولاتتى، — دېدى ئۇ خىيالغا پاتقان ھالدا، — ئەتە بارسىمۇ بولاتتى.

— ئەمىسە، نېمىشقا چىقىپ كەتتى؟

— ماڭا كەلگەن خەتنى دەپ... ئۇ مېنىڭ غېمىمنى يەۋاتىدۇ، — دېدى ناتاشا بىردەم سۈكۈت قىلغاندىن كېيىن، — بۇ ئىش مېنى بىئارام قىلىۋاتىدۇ، ۋانيە، ئۇنىڭ چۈشىگىمۇ مەندىن باشقا ئادەم كىرمەيدۇ. ھازىر ئۇنىڭ كاللىسىدا «مەن نېمە بولدۇم؟ مەن ھازىر نېمە ئويلاۋاتىمەن؟» دېگەنلا خىيال ھۆكۈم سۈرۈۋاتىدۇ، بۇنىڭدىن باشقا ھېچنېمىگە كۆڭۈل بۆلمەيدۇ، مېنىڭ ھەرقانداق دەردىم ئۇنى ئەنسىرىتىدۇ. چۈنكى، بەزىدە

ئۇنىڭ كۆرۈنۈشتە ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، مەندىن غەم يېمەيۋاتقاندەك شادىمان قىياپەتكە كىرىۋالغانلىقىنى، زورغا كۈلۈپ تۇرغانلىقىنى، ماڭا چاقچاق قىلغانلىقىنى بايقىدىم. شۇنداق چاغلاردا ئانامۇ نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالاتتى. ئۇنىڭ راستلا شادىمان ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەيتتى، توختىماي خورسىناتتى... ئۇنىڭغا ئاق كۆڭۈل بولماق نېمىدېگەن تەس... خۇددى بۇگۈنكىدەك، مەن خەتنى تاپشۇرۇۋالغان هامان كۆزلىرى مەن بىلەن ئۇچرىشىپ قالماسلىق ئۈچۈن ئۆيدىن ئۇچقاندەك چىقىپ كەتتى... مەن ئۇنى ئۆزۈمدىنمۇ، دۇنيادىكى هەرقانداق ئادەمدىنمۇ بەكرەك ياخشى كۆرىمەن. ۋانيە... — دېدى ئۇ قولۇمنى تۇتقان هالدا بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، — هەتتا سەندىنمۇ بەكرەك ياخشى كۆرىمەن.

بىز گۈللۈكتە ئىككى قېتىم ئۇياقتىن - بۇياقتىن ماڭدۇق، جىمجىتلىقنى ئۇ ئاۋۋال بۇزدى.

— بۇگۈن ماسلوبويېف ئۆيىمىزگە كەلدى، تۇنۈگۈنمۇ كەپتىكەن، — دېدى ناتاشا.

— شۇنداق، يېقىندىن بېرى سىلەرنىڭكىگە كۈندە دېگۈدەك كېلىدىغان بولۇپ قالدى.

— نېمىشقا كېلىدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟ مەنمۇ بىلمەيمەن، ئانام ئۇنىڭغا بەكمۇ ئىشىنىدىكەن. ئۇنىڭ قارىشىچە، ماسلوبويېف بۇنداق ئىشلارغا (قانۇن جەھەتتىكى ئىش) ناھايىتى پىششىق ئىكەن، قولىدىن ئىش كېلىدىكەن، هازىر ئانامنىڭ كاللىسىدا نېمە خىيال بارلىقىنى بىلەمسەن؟ مەن كېنەز خانىم بولالمىغانلىقىم ئۈچۈن، ئۇ ئىچىدە قاتتىق ئازابلىنىدۇ ۋە ئەپسۇسلىنىدۇ. بۇ ئىش ئۇنىڭ جېنىنى ئېلىپ جاڭگالدا قويىدى. لېكىن، ئۇ هەممىنى ماسلوبويېفقا سۆزلەپ بەردى. ئۇ بۇ ئىشنى دادامغا ئېيتىشقا پېتىنالمايدۇ، شۇڭا ئۇ ماسلوبويېف ماڭا يارىدەم قىلالارمۇ، قانۇن ئارقىلىق بۇ ئىشنى پۈتكۈزەلەرمۇ؟ دېگەنلەرنى ئويلىدى، ماسلوبويېف ئاللىقاچان ئۇنىڭغا ماقۇل بولغان، شۇڭا

ئۇ ماسلوبويېفنى هاراق ئىچىشكە تەكلىپ قىلدى، — دېدى ناتاشا مەسخىرىلىك هالدا.

— بۇ قاقباشنىڭ قولىدىن هەر ئىش كېلىدۇ، ئۇنداقتا سەن قانداق بىلدىڭ؟

— ئانام ئۆزى ئېيتىپ سالدى... بېشارەت بەردى...

— نېلىچۇ؟ ئۇ قانداقراق؟ — سورىدىم مەن.

— هەيران قېلىۋاتىمەن، ۋانيە، ئۇنى ئەمدى سوراۋاتامسەن ! — دېدى ناتاشا ماڭا كايىپ.

نېلى پۈتۈن ئائىلىنىڭ ئەتىۋارلىق بالىسى ئىدى. ناتاشا ئۇنى تولىمۇ ياخشى كۆرەتتى. نېلىمۇ ئاخىر كۆڭلىدىكى گەپلەرنى ئۇنىڭغا ئېيتقانىدى. بىچارە بالا ! كۈنلەرنىڭ بىرسىدە شۇنچىۋالا ئاق كۆڭۈل ئادەمگە ئۇچراپ قالىدىغانلىقىنى، شۇنچە كۆپ مۇهەببەتكە نائىل بولالايدىغانلىقىنى نەدىمۇ خىيالىغا كەلتۈرسۇن. شۇنى خۇشاللىق بىلەن كۆرۈپ يەتتىمكى، ئۇنىڭ ئۆچمەنلىككە تولغان قەلبى ئاخىر ئېرىگەن، قەلب دېرىزىسى ئاخىر بىزگە ئۇلۇغ ئېچىۋېتىلگەنىدى. ئۇ بىر خىل بىنورمال ئەسەبىيلىك بىلەن، ئەتراپتىكى هەربىر كىشىنىڭ ئۆزىگە بولغان مۇهەببىتىگە تاقەتسىزلىك بىلەن جاۋاب قايتۇراتتى. بۇ خىل مۇهەببەت ئۇنىڭ ئۆتمۈشىگە تۈپتىن ئوخشىمايتتى — ئۇنىڭدا نېلىنىڭ قەلبىدىكى گۈمان، ئۆچمەنلىك، جاهىللىق پەيدا بولغانىدى. بىراق، نېلى يەنىلا بىر مەزگىل تەتۈرلۈك قىلدى، ئۇ ئۇزاققىچە قەلبىگە يىغىلىپ قالغان — يارىشىپ قېلىشنى ئىستەيدىغان كۆز ياشلىرىنى بىزگە قەستەن كۆرسەتمىدى. ئەلۋەتتە، ئۇ ئاخىر بىزدىن ئېهتىيات قىلمايدىغان بولدى. ئۇ ناتاشانى تولىمۇ سۆيەتتى، ئۇنىڭدىن قالسا بوۋاي ئىدى. ئۇنىڭغا نىسبەتەن مەنمۇ كەم بولسام بولمايتتى، ناۋادا ئۇزاققىچە بارماي قالسام، ئۇنىڭ كېسىلى ئېغىرلىشىپ كېتەتتى. ئاخىرقى مۇشۇ قېتىم، تاشلىنىپ قالغان ئەسىرىمنى تاماملاش ئۈچۈن، ئىككى كۈنگىچە ئۇنى يوقلاپ بارالمايدىغان بولۇپ قالغانىدىم. شۇ

سەۋەبتىن ئۇنىڭغا ياخشى گەپلەر بىلەن نۇرغۇن تەسەللى بەردىم... گەپ يورغىلىتىپ ئۇنى ئاران قايىل قىلدىم. نېلى ئۆز ھېسسىياتىنى ئوچۇق - ئاشكارا ئىپادىلەشتىن يەنىلا خىجىل بولاتتى...

نېلى بىزنى ئەنسىزچىلىككە سېلىپ قويدى. بىز ھېچقانداق مەسلىھەت - كېڭەش قىلمايلا ئۇنىڭ مەڭگۇ نىكولاي سېرگىيېۋىچنىڭكىدە قېلىشىنى جىممىدە قارار قىلىشتۇق، بىراق سەپەر كۇنلىرى يېقىنلاشقانسېرى، ئۇنىڭ كېسىلى تېخىمۇ ئەدەپ كەتتى. مەن ئۇنى باشلاپ كېلىپ بوۋاي - مومای بىلەن كۆرۈشتۇرگەن كۇندىن باشلاپ يەنى بوۋاي - مومای ناتاشا بىلەن يارىشىپ قالغان كۇندىن باشلاپلا، ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغانىدى. نېمىلەرنى دەپ يۇرىمەن ! ئۇ كېسەلدىن نېرى بولالماي يۇرگەن ئەمەسمىدى. دەسلەپ ئۇنىڭ كېسىلى كۇنسېرى يامانلاشقانىدى، لېكىن ھازىر تېخىمۇ يامانلىشىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ نېمە كېسەلگە گىرىپتار بولغانلىقىنى بىلمەيمەن ھەم ئېنىق ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. ئەمما، ئۇنىڭ كېسىلى پات - پات تۇتىدىغان بولۇپ قالدى. مۇھىمى ئۇنىڭ تېنى ئاجىز، ماغدۇرسىز، قىزىتمىسى گاھ ئۆرلەپ، گاھ چۈشۈپ تۇراتتى، كەيپىياتى بىنورمال، شۇنىڭ بىلەن يېقىنقى كۇنلەردىن بېرى ئورنىدىن تۇرالمايلا قالدى. كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغىنى يېرى، كېسىلى ئېغىرلاشقانسېرى، بىزگە شۇنچە مۇلايىم، قىزغىن، سەممىي بولۇپ كېتىۋاتاتتى. ئۇچ كۇنىنىڭ ئالدىدا مەن ئۇنىڭ كارىۋىتى قېشىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىمدا، بىر قولۇمدىن تۇتۇۋېلىپ مېنى ئالدىغا تارتتى، ئۆيدە باشقا ئادەم يوق ئىدى، ئۇ ئوت - كاۋاپ قىزىپ كېتىۋاتاتتى. كۆزلىرى قىزىرىپ كەتكەنىدى، ئۇ تىترەپ تۇرۇپ، قىزغىنلىق بىلەن ماڭا يېقىنلاشتى، مەن ئۇنىڭغا ئېگىشكىنىمدە، ئۇ قارامتۇل، ۋۇجىك قوللىرى بىلەن بوينۇمدىن چىڭ تۇتتى - دە، مېنى سۆيۈپ قويدى. ئاندىن ناتاشا قېشىمغا كەلسۇن، دېدى. مەن ناتاشانى

چاقىردىم، نېلى ناتاشانى ئۇدۇلىدا ئۆزىگە قارىتىپ ئولتۇرغۇزدى...

— مەنمۇ سىزگە قاراپ تۇراي، — دېدى ئۇ، — تۆنۈگۈن سىزنى چۈشىگەنىدىم، بۇگۈنمۇ چۈشەيمەن... سىزنى ھەمىشە چۈشەيمەن... ھەر كۈنى كېچىسى...

ئۇنىڭ بىرنېمە دېگۈسى بار ئىدى، ئەمما ھېسسىياتى بوغۇل-غاندەك بولدى، ئۆزىنىڭ ھېسسىياتىنىمۇ ئاڭقىرالمايتتى، قانداق ئىپادىلەشنىمۇ بىلمەيتتى...

مېنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئۇ نىكولاي سېرگېيېچنى قەۋەتلا ياخشى كۆرەتتى. نىكولاي سېرگېيېچ ئۇنى ناتاشانى ياخشى كۆرگەندەك ياخشى كۆرەتتى. ئۇ نېلىنى كۈلدۈرۈشكە، كۆڭلىنى ئېچىشقا تولىمۇ ئۇستا ئىدى. ئۇ نېلىنىڭ قېشىدا پەيدا بولسىلا، شۇ ئان كۈلكە كۆتۈرۈلەتتى، ھەتتا قىزىق ئويۇن چىقاتتى. بىمار قىز بالىلارچە خۇشاللىقتا چۆمۈپ، بوۋايغا ئەركىلەيتتى، ئۇنى مەسخىرە قىلاتتى، كۆرگەن چۈشلىرىنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرەتتى، گاھىدا ھېكايىمۇ توقۇيتتى، ئۇنىمۇ ھېكايە سۆزلەپ بېرىشكە قىستايتتى. بوۋاي «كىچىك قىزى نېلى»غا قاراپ چەكسىز خۇشاللىقتا چۆمەتتى، كۆڭلى قانائەت تاپاتتى. ئۇنى كۈندىن ـ كۈنگە ياخشى كۆرۈپ قېلىۋاتاتتى.

بىز ھەر كۈنى كەچتە چۆرىدەپ ئولتۇرغان چاغدا (ماسلوبويېفمۇ كۈندە دېگۈدەك كېلەتتى)، ھېلىقى ياشانغان دوختۇرمۇ گاھىدا كېلەتتى، ئۇ ئەر ـ خوتۇن يېخىمىنىنفلارنى ناھايىتى ياقتۇرۇپ قالغانىدى. بىز نېلىنى كىرىسلوغا سېلىپ، بىز ئولتۇرغان يۇمىلاق ئۈستەلنىڭ قېشىغا ئەكېلەتتۇق. بالكونغا چىقىدىغان ئىشىك ئوچۇق تۇراتتى، شەپەق نۇرىغا چۆمگەن گۈللۈك كۆز ئالدىمىزدا نامايان بولاتتى. گۈللۈكتىن يوپۇرماق بىلەن يېڭى ئېچىلغان قەلەمپۇرنىڭ خۇش ھىدى كېلەتتى. نېلى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ بىزگە مۇلايىم باقاتتى، پارىڭىمىزغا قۇلاق سالاتتى. ئۇ گاھىدا ناھايىتى جانلىنىپ

كېتەتتى ـ دە، تەشەببۇسكارلىق بىلەن گەپ تېشەتتى، ئەما بۇنداق چاغدا بىز ئەنسىزلىك ئىچىدە ئۇنىڭ گېپىگە قۇلاق سالاتتۇق، چۈنكى بىز ئۇنىڭ ئەسلىمىلىرى ئىچىدىكى بەزى ئىشلارنى تىلغا ئېلىشنى خالىمايتتۇق. ئاشۇ كۈنى، ئۇ لاغىلداپ تۇرۇپ، ئازاب ئىچىدە بارلىق ئۆتمۈشىنى بىزگە سۆزلەپ بەرگەن چاغدا مەن، ناتاشا، ئەر ـ خوتۇن يېخىنىنقلار ھەممىمىزلا ئۆزىمىزنىڭ توغرا قىلمىغانلىقىمىزنى ھېس قىلدۇق ھەم تونۇپ يەتتۇق، دوختۇر ئۇ ئىشلارنى تىلغا ئېلىشقا بەكرەك قارشى تۇراتتى. شۇڭا، ئادەتتىكى ئەھۋالدا سۆز تېمىسىنى ئىمكان بار يۆتكۈپتەتتۇق، بۇنداق چاغدا نېلى چاندۇرمىغان، ھېچنېمىنى ئۇقمىغان قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، دوختۇر ياكى يېخىنىنىق بىلەن كۈلكە ـ چاقچاق قىلىشاتتى...

لېكىن، ئۇنىڭ كېسىلى كۈندىن ـ كۈنگە ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ قاتتىق سەزگۈر بولۇپ كەتكەنىدى، يۈرىكىمۇ رېتىمسىز سوقىدىغان بولۇپ قالغانىدى. دوختۇر ھەتتا ماڭا ئۇنىڭ ئۇزاق ياشىيالمايدىغانلىقىنى ئېيتىپمۇ بەرگەنىدى.

مەن بۇ خەۋەرنى ئەر ـ خوتۇن يېخىنىنقلارغا ئۇقتۇرمىدىم، ئۇلارنى قورقۇپ كەتمىسۇن دېگەنىدىم، نىكولاي سېرگېيېچ سەپەرگە چىقىشتىن بۇرۇن نېلىنىڭ ساقىيىپ كېتىدىغانلىقىغا باشتىن ـ ئاخىر قەتئىي ئىشىنەتتى.

ـــ دادام قايتىپ كەلدى، ـــ دېدى ناتاشا نىكولاي سېرگېيېچنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ـــ ماڭايلى، ۋانيە.

نىكولاي سېرگېيېچ ئىشكتىن كىرىپلا، ئادىتى بويىچە ئۇنلۇك سۆزلەپ كەتتى. ئاننا ئاندرىيېۋنا ئۇنىڭغا ھاپلا ـ شاپلا قول ئىشارىتى قىلدى، بوۋاي شۇ ئان جىم بولدى. ئۇ ناتاشا بىلەن ئىككىمىزنىڭ كىرگىنىنى كۆرۈپ، پەس ئاۋازدا بىزگە بۇ قېتىمقى سەپىرىنىڭ نەتىجىسىنى ئېيتىپ بەردى. ئۇ كويىدا يۇرگەن ئەمەل ـ مەرتىۋىگە ئېرىشكەن، تولىمۇ خۇشال ئىدى.

ـــ ئىككى ھەپتىدىن كېيىن يولغا چىقىمەن، ـــ دېدى ئۇ

قوللىرىنى ئىشقىلاپ، ئاندىن ناتاشاغا كۆزىنىڭ قويروقىدا قاراپ قويدى. ناتاشا كۈلۈپ قويۇپ ئۇنى قوچاقلىدى، بوۋاينىڭ كۆڭلىدىكى گۇمان ھەش - پەش دېگۈچە تاراپ كەتتى.

— ماڭدىغان بولدۇق، دوستلىرىم، ماڭدىغان بولۇپ قالدۇق! — دېدى ئۇ گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ، — ۋانيە، سەن بىلەن خوشلىشىدىغان بولدۇق، كۆڭلىمىز يېرىم بولۇۋاتىدۇ... (شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتۈشۈم كېرەككى، ئۇ مېنى ئۆزلىرى بىلەن بىللە بېرىشقا بىر قېتىممۇ تەكلىپ قىلمىدى. ئۇنىڭ مىجەزىدىن قارىغاندا شۇنداق قىلىشى كېرەك ئىدى... ئەگەر بۇنداق ئەھۋال بولمىغان بولسا، يەنى ئۇ مېنىڭ ناتاشانى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى بىلمىگەن بولسا، چوقۇم شۇنداق قىلاتتى.)

— ھەي، نېمە ئامال، دوستلىرىم، نېمە ئامال! كۆڭلۈم بەك يېرىم، ۋانيە، ئەمما باشقا بىر جاي بولغان بولسا ھەممىمىز يېڭى ھاياتقا ئېرىشەتتۇق... ئورۇن ئالماشسىلا، ھەممە ئۆزگىرىدۇ! — نىكولاي سېرگېيېچ قىزىغا قاراپ قوشۇپ قويدى.

ئۇ بۇنىڭغا قەتئىي ئىشىنەتتى، ئۆزىنىڭ ئىشەنچىدىن خۇشال ئىدى.

— ئۇنداقتا نېلىچۇ؟ — سورىدى ئاننا ئاندرىيېۋنا.

— نېلى؟ ئۇنىڭغا... نېمە بولدى، قەدىرلىكىم، ئۇنىڭ مىجەزى يوق، ۋاقتى كەلگەندە چوقۇم ئوڭشىلىپ كېتىدۇ، ھازىر خېلى ياخشى بولۇپ قالدى، شۇنداقمۇ، ۋانيە؟ — ئۇ قورقۇپ كەتكەندەك، ئۇنىڭ ئەندىشىسىنى مەن تۇگىتەلەيدىغاندەك، گەپ قىلغاندا دەككە - دۈككە ئىچىدە ماڭا قارىدى.

— ئۇ قانداقراق؟ قانداقراق ئۇخلىدى؟ چاتاق چىقمىغاندۇ؟ ھازىر ئويغاقمۇ؟ ساڭا دەيدىغان گەپ، ئاننا ئاندرىيېۋنا، كىچىك ئۇستەلنى بالكونغا تېزرەك ئاچىقىپ چاي راسلايلى، دوستلىرىمىز كېلىپ بولغان ھامان شۇ يەردە ئولتۇرىمىز، نېلىمۇ بىز بىلەن بىللە ئولتۇرسۇن... بۇنىڭدا ناھايىتى ياخشى بولىدۇ. ئۇ تېخى ئويغانمىدىمۇ؟ مەن قاراپ باقاي، بىرلا قاراپ

باقمەن... ئويغىتىۋەتمەيمەن، ئەنسىرىمە! — دېدى ئۇ ئانىنا ئاندرىيېۋنانىڭ قول پۇلاڭلاتقانلىقىنى كۆرۈپ.

نېلى ئويغانغانىدى. چارەك سائەتتىن كېيىن بىز بۇرۇنقىدەكلا ئۇستەلنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ، چاي ئىچىشتۇق.

باشقىلار نېلىنى يۇمشاق ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپ يېنىمىزغا ئەكەلدى. دوختۇرمۇ كەلدى. ئۇ نېلىغا چوڭ بىر دەستە سېرىنگۇل ئەكەلگەنىدى، لېكىن قانداقتۇر بىر ئىشقا قايغۇرۇۋاتقاندەك، ناھايىتى غەمكىن كۆرۈنەتتى.

كېزى كەلگەندە ئېيتىپ ئۆتەي: ماسلوبويېۋ ھەر كۈنى دېگۈدەك كېلەتتى. مەن ئېيتىپ ئۆتكەندەك، بىز ھەممىمىز، بولۇپمۇ ئانىنا ئاندرىيېۋنا ئۈنى ناھايىتى ياخشى كۆرەتتى. لېكىن، ئالېكساندرا سېمىيونوۋنانى ھېچقايسىمىز، ھەتتا ماسلوبويېۋنىڭ ئۆزىمۇ تىلغا ئالمايتتى، ئانىنا ئاندرىيېۋنا مەندىن ئالېكساندرا سېمىيونوۋنانىڭ ئۈنىڭ قانۇنلۇق خوتۇنى ئەمەس ئىكەنلىكىنى ئۇققاندىن كېيىن، ئۆيدە ئۇنى تىلغا ئالماسلىق، ئۇنى كۈتۈۋالماسلىق نىيىتىگە كەلگەنىدى. بۇ قارار ئىجرا قىلىنىدى، ۋاھالەنكى، بۇ ئىش ئانىنا ئاندرىيېۋنانىڭ خاراكتېرىنى ئەكس ئەتكۈزۈپ بېرەتتى. ئەلۋەتتە، مۇبادا ناتاشا بولمىغان بولسا، ئۆتكەندە يۈز بەرگەن ئاشۇ كۆڭۈلسىزلىكلەر بولمىغان بولسا، بۇنداق قۇسۇر - ئېۋەن ئىزدىمىگەن بولاتتى.

بۇگۈن كەچ نېلى نېمىشقىدۇر بۆلەكچىلا غەمكىن ئىدى، ئۇ بىر ئىشتىن ئەنسىرەۋاتقاندەك قىلاتتى، باياتىن قاباھەتلىك چۈش كۆرۈپ، ھازىر شۇ قورقۇنچلۇق مەنزىرىنى ئەسكە ئېلىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. لېكىن، ئۇ ماسلوبويېۋنىڭ سوۋغىسىنى ناھايىتى ياقتۇرغانىدى، شۇڭا خۇشاللىقىنى باسالمىغان ھالدا ئالدىدىكى گۈلدانغا سېلىنغان گۈلنى تاماشا قىلىپ تۇراتتى.

— گۈلنى بەك ياخشى كۆرىدىكەنسەن - دە، نېلى؟ — دەپ سورىدى بوۋاي، — كۈتۈپ تۇر، ئەتە... ھەي، ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرىسەن...

ـــ ياخشى كۆرىمەن، ـــ دېدى نېلى جاۋابەن، ـــ ئىلگىرى ئانامنى گۈل بىلەن قارشى ئالغانلىقىمىز ئېسىمدە. ئۇ چاغدا بىز ئۈياقتا (چەت ئەلنى دېمەكچى) ئىدۇق. بىر قېتىم ئانام بىر ئاي ئېغىر كېسەل بولۇپ قالدى. مەن ھېنرىچ بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ئۇ كارىۋاتتىن چۈشۈپ تۇنجى قېتىم ھۇجرىدىن چىققاندا، ھەممە ئۆينى گۈل بىلەن بېزىۋېتىدىغان بولدۇق، چۈنكى ئۇ توپتوغرا بىر ئاي ئورۇن تۇتۇپ ياتقاندى، بىز راستلا شۇنداق قىلدۇق. بىر كۈنى كەچتە، ئانام ئەتىسى ئەتىگەندە بىز بىلەن ناشتىلىق قىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بىز سەھەردىلا ئورنىمىزدىن تۇردۇق، ھېنرىچ بىرمۇنچە گۈل ئەكەلدى، بىز ئۆيلەرنى يوپۇرماقلار ۋە گۈلچەمبىرەكلەر بىلەن بېزىدۇق. يەنە پىچەكگۈل، ئىسمىنى ئېيتىپ بېرەلمەيدىغان كەڭ يوپۇرماقلار، ئۇچرىغانلا نەرسىنى تۇتۇۋالىدىغان بىر خىل يوپۇرماق، چوڭ پورەكلىك ئاق گۈللەر ۋە نەرگىسگۈللىرى دېگەندەك. مەن نەرگىسگۈلىنى ئەڭ ياقتۇرىمەن، يەنە ئەتىرگۈللەر، رەڭگى شۇنداق ئوچۇق ئەتىرگۈللەر، يەنە نۇرغۇن ـ نۇرغۇن گۈللەر بار ئىدى. بىز ئۈلاردىن گۈلچەمبىرەكلەرنى ياساپ تەشتەكلەرگە سېلىپ قويدۇق. چوڭ سوغىلاردىكى گۈللەر خۇددى دەرەخلەرگە ئوخشاپ قالغانىدى. بىز گۈللەرنى ئۆينىڭ ھەربىر بۇلۇڭىغا ۋە ئانام ئولتۇرىدىغان كىرىسلونىڭ تۈۋىگە تىزىپ قويدۇق. ئانام ھۇجرىدىن چىقىپلا ھاڭ ـ تاڭ قالدى، ئۇ بەك خۇشال بولدى، ھېنرىچمۇ خۇشاللىقىدىن يايراپ كەتتى. بۇ ئىش تا ھازىرغىچە ئېسىمدە تۇرۇپتۇ.

ئۇ كۈنى كەچتە نېلى تولىمۇ زەئىپ، نېرۋىسى بەكمۇ ئاجىزلاپ كەتكەنىدەك قىلاتتى. دوختۇر ئۇنىڭغا ئەنسىز قاراپ تۇراتتى. لېكىن، ئۇنىڭ گەپ قىلغۇسى بار ئىدى، ئۇ ناھايىتى ئۇزاق سۆزلىدى، كەچ كىرگۈچە سۆزلىدى. ئۈياقتىكى تۇرمۇشى توغرۇلۇق ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي سۆزلىدى. بىز گېپىنى بۆلۈۋەتمىدۇق. نېلى، ئانىسى ۋە ھېنرىچ ئۈياقتا نۇرغۇن جايلارنى

سەيلە قىپتۇ، ئىلگىرىكى مەنزىرىلەر ئۇنىڭ كاللىسىدا روشەن ئايان بولغانىدى. ئۇ كۆك ئاسمانىنى، قار قاپلىغان تاغلارنى، تاغ ئارىسىدىكى شارقىراتمىلارنى هاياجان بىلەن تەسۋىرلەپ بەردى. ئارقىدىنلا ئىتتالىيەنىڭ كۆللىرىنى ۋە تاغ جىلغىلىرىنى گۈل - گىياھ ۋە ئورمانلىقلىرىنى، يېزا ئاھالىلىرىنى ھەمدە ئۇلارنىڭ كىيىم - كېچەكلىرىنى، قارامتۇل چىرايىنى ۋە قارا كۆزلىرىنى سۆزلەپ بەردى، ئۆزلىرى ئۇچرىغان خىلمۇخىل ئىشلارنىمۇ سۆزلىدى. كېيىن يەنە چوڭ شەھەرلەر بىلەن ئوردا - قەسىر - لەرنى، رەڭگارەڭ چىراغ نۇرىدا كۆزنى قاماشتۇرىدىغان يۇمىلاق ئۆگزىلىك چېركاۋنىمۇ سۆزلىدى، ئاندىن تونۇردەك ئىسسىق بولىدىغان جەنۇبتىكى بىر شەھەرنى، ئۇنىڭ ئاسمىنىنىڭ كۆك ئىكەنلىكىنى، دېڭىزىنىڭمۇ كۆك ئىكەنلىكىنى تىلغا ئالدى... نېلى ئۆتكەن ئىشلارنى تا هازىرغىچە ماڭا بۇنداق ئۇجۇر - بۇجۇ - رىگىچە سۆزلەپ بەرگەن ئەمەس، هەممىمىز زېهىن قويۇپ ئاڭلى - دۇق. بۇنىڭدىن ئىلگىرى بىز ئۇنىڭ باشقا ئەسلىمىلىرىنىلا، يەنى بۇلۇتلۇق ۋە زېرىكىشلىك بىر شەھەر، بۇرۇقتۇم ۋە گاراڭ كەيپىيات، مەينەت هاۋا، زەھەرخەندە، ئەسەبىي كىشىلەرنى بىلەت - تۇق. بۇ كىشىلەر ئۇ ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنى قاتتىق ئازاب - ئوقۇ - بەتكە سالغانىدى. شۇڭا، بىزنىڭ كۆز ئالدىمىزدا مۇنداق بىر مەنزىرە نامايان بولغان: نەم، سوغۇق بىر ئاخشىمى پاسكىنا بىر ئېغىز يەر ئاستى ئۆيىدە، ئەجىقى چىقىپ كەتكەن كارىۋاتتا، ئانا - بالا ئىككىسى چىڭ قۇچاقلىشىپ، ئۆتكەن كۈنلەرنى، هېنرىچنى ۋە يات ئەلنىڭ مەشھۇر ئاسارئەتىقىلىرىنى ئەسلەي - دۇ... نېلى يەنە بىر قېتىم كۆز ئالدىمدا پەيدا بولدى: ئۇ ئانا - سىدىن ئايرىلىپ قالدى، ئۆتكەن ئىشلارنى يالغۇز ئەسلەشتىن باشقا ئامال يوق، بىراق بۇنىۋۇا دۇمبالاش ۋە ياۋايىلىق بىلەن ئۇنى نابۇت قىلماقچى، ئۇنى يامان ئىش قىلىشقا مەجبۇرلە - ماقچى...

نېلى ئاخىر بەرداشلىق بېرەلمىدى، بىز ئۇنى هۇجرىسىغا

ئەكىرىپ قويدۇق. بوۋاي ئۇنى شۇنچىۋالا كۆپ گەپ قىلدۇرغىنىدىن بەك ئەنسىرىدى ھەم پۇشايمان قىلدى. ئۇنىڭ كېسىلى يەنە قوزغىلىپ، ھوشىدىن كەتتى. كېسىلى بىرنەچچە قېتىم قوزغالغانىدى. ئۇ ھوشىغا كېلىپ، مەن بىلەن كۆرۈشۈشنى تەلەپ قىلدى. ئۇنىڭ ماڭىلا دەيدىغان گېپى بار ئىدى. بۇ قېتىم نېلى ئىنتايىن سەممىي ئىدى. دوختۇر ئۇنىڭ تەلىپىنى قاندۇرۇشقا مەجبۇر بولدى، شۇڭا ئۇلار ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

— گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، ۋانيە، — دېدى نېلى ئۆيدە ئىككىمىزلا قالغاندا، — ئۇلارنىڭ مېنى ئۆزلىرى بىلەن بىللە بارىدۇ، دەپ قارايدىغانلىقى ماڭا ئايان، لېكىن مەن بارمايمەن، چۈنكى بارالمايمەن، ۋاقتىنچە سىزنىڭ قېشىڭىزدا قالىمەن، شۇڭا بۇ گەپنى سىزگە ئېيتمىسام بولمايدۇ.

مەن ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىشقا باشلىدىم، يېخىنىنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ ئۇنى تولىمۇ ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، ئۆز قىزىدەك كۆرىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭغا كۆيۈنىدىغانلىقىنى، ئەگەر مېنىڭ قېشىمدا قالسا، قىينىلىپ قالىدىغانلىقىنى، گەرچە ئۇنى بەك ياخشى كۆرىدىغان بولساممۇ، لېكىن ئامال يوقلۇقىنى، ئايرىلماي بولمايدىغانلىقىنى ئېيتتىم.

— ياق، بولمايدۇ ! — دېدى نېلى كەسكىن جاۋاب بېرىپ، — چۈنكى مەن دائىم ئانامنى چۈشەپ قالىمەن، ئۇ ماڭا ئۇلار بىلەن بارماي، بۇ يەردە قېلىشىمنى تاپىلايدۇ. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، ئەگەر بوۋامنى يالغۇز تاشلاپ قويسام، چوڭ گۇناھ قىلغان بولىدىكەنمەن. ئانام بۇ گەپنى يىغلاپ تۇرۇپ قىلغانىدى. مەن بۇ يەردە قېلىپ بوۋامنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالىمەن، ۋانيە.

— بوۋاڭ ئاللىقاچان ئۆلدى، نېلى، — دېدىم مەن، ئۇنىڭ گېپى مېنى ھاڭ ـ تاڭ قالدۇرغانىدى.

نېلى ئويلىنىپ قالدى، ماڭا كۆز ئۇزمەي قاراپ تۇراتتى.

— ماڭا يەنە بىر مەرتەم ئېيتىپ بېرىڭ، ۋانيە، — دېدى ئۇ، —

بوۋامنىڭ قانداق ئۆلگەنلىكىنى بىر ئېغىزمۇ قالدۇرماي سۆزلەپ بېرىڭ.

ئۇنىڭ ئىلتىماسى مېنى ھەيران قالدۇرغان بولسىمۇ، لېكىن مەن يەنىلا ئۇنىڭغا تەپسىلىي سۆزلەپ بەردىم، ئۇنى جۆيلۈۋاتامدىكىن دەپ گۇمانلاندىم، ھېچ بولمىسا كېسەلدىن كېيىن ھوشى جايىدا ئەمەستەك قىلاتتى.

ئۇ پۈتۈن زېھنى بىلەن ئاڭلىدى، سۆزلەپ بېرىۋاتقىنىمدا ئۇنىڭ قارا كۆزلىرىدىن كېزىك بولۇپ قالغان ئادەمنىڭكىدەك نۇر چاقناپ، ماڭا قانداق تىكىلىپ تۇرغانلىقى ھېلىمۇ ئېسىمدە.

— ياق، ۋانيە، ئۇ ئۆلمىدى! — دېدى نېلى گەپلىرىمنى ئاڭلاپ بىردەم ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن كەسكىن ھالدا، — ئانام دائىم بوۋامنى تىلغا ئالىدۇ، تۇنۇگۈن مەن ئۇنىڭغا: «بوۋام راستلا ئۆلۈپ كەتتى» دېدىم. ئۇ بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئىنتايىن قايغۇردى، يىغلاپ كەتتى، ماڭا سىلەر مېنى ئالداۋاتىسىلەر، ئۇ ھازىرمۇ كوچىدا تىلەمچىلىك قىلىۋاتىدۇ، خۇددى ئىلگىرى بىز تىلىگەنگە ئوخشاش، ئۇ بىز تۇنجى قېتىم ئۇنى ئۇچراتقان ھېلىقى جايدا قاتراپ يۈرىدۇ، ئۇ چاغدا مەن ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆزۈمنى ئاتقانىدىم، ئازوركا مېنى تونۇۋالدى...

— بۇ دېگەن چۈش، نېلى، بىمارلار كۆرىدىغان چۈش، چۈنكى سەن ھازىر ئاغرىق، — دېدىم مەن.

— مەنمۇ بۇنى چۈش دەپ ئويلايمەن، — دېدى نېلى، — ھېچكىمگە تىنمىدىم، يالغۇز سىزگىلا ئېيتىپ بەرمەكچىمەن. بىراق، بۇگۈن سىز تېخى كەلمەستە مەن ئۇخلاپ قالدىم، چۈشۈمدە يەنە بوۋامنى كۆردۈم. ئۇ ئۆيىدە مېنى ساقلاپ ئولتۇراتتى. ئۇ شۇنداق ئاۋاق، ئەلپازى قورقۇنچلۇق ئىدى، ئۆزىنىڭ ئىككى كۈن بىرنەرسە يېمىگەنلىكىنى، ئازوركانىڭمۇ شۇنداق ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇ مەندىن بەكمۇ خاپا ئىدى، تېخى مېنى تىللاپ كەتتى. ئازراقمۇ ناسۋال قالمىغانلىقىنى، ناسۋال بولمىسا بىر كۈنمۇ ياشىيالمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. ۋانيە، بىر

قېتىم ئۇ راستلا مۇشۇ گەپلەرنى قىلدى. بۇ ئانام ئۆلۈپ كېتىپ، مەن ئۇنىڭ قېشىغا بارغان چاغدىكى ئىش. بۇ چاغدا ئۇنىڭ كېسىلى ئېغىرلىشىپ، خۇددىنى يوقاتقانىدى. بۇگۈن ئۇ يەنە شۇ گەپنى قىلغان چاغدا، مەن ئىچىمدە «مەن سىرتقا چىقمەن، كۆڭۈلككە بېرىپ تىلەمچىلىك قىلمەن، يەتكۈدەك پۇل تېپىپ ئۇنىڭغا بولكا، ياڭيۇ ۋە ناسۋال ئېلىپ بېرىمەن» دەپ ئويلىدىم. مەن گويا ئۇ يەردە تۇرۇپ تىلەمچىلىك قىلىۋاتقان چاغدا، بوۋامنىڭ يېقىنلا يەردە مېڭىپ يۈرگەنلىكىنى كۆرگەندەك بولدۇم. ئۇ قەدەملىرىنى ئاستىلىتىپ مېنىڭ قېشىمغا كەلدى، تىلىگەن پۇلنىڭ قانچىلىك بولغانلىقىغا قاراپ بېقىپ ھەممىنى ئېلىۋالدى ۋە بولكا سېتىۋېلىشقا يېتىدۇ، ئەمدى ناسۋال ئېلىشقا پۇل تىلە، دېدى ئۇ. مەن تىلىگەن پۇللارنى بوۋام كېلىپلا ئېلىۋالاتتى. «بۇنداق قىلماڭ، بۇ پۇللارنى بىر تىينمۇ ئېلىپ قالماي سىزگە بېرىمەن» دېدىم مەن. «ياق، پۇللىرىمنى ئوغرىلاپ كېتىسەن، بۇنىۋاموۇ ماڭا سېنىڭ ئوغرى ئىكەنلىكىڭنى ئېيتىپ بەردى، شۇڭا ماڭا مەڭگۈ لازىمىڭ يوق، بەش كوپېكنى نەگە تىقىپ قويدۇڭ ! » دېدى ئۇ. مەن يىغلىۋەتتىم، چۈنكى ئۇ ماڭا ئىشەنمەيۋاتاتتى، لېكىن چۈشەندۈرۈشۈمگە زادىلا قۇلاق سالمايتتى. ھە دېسىلا: «بىر كوپېكنى ئوغرىلىۋاپسەن !» دەپ ۋارقىرىدى. ئاندىن مېنى ئۇردى، ھېلىقى كۆڭۈلكىتە ئۇرۇپ ھالىمنى قويمىدى. مەن ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتتىم... مېنىڭچە، ۋانيە، ئۇ تېخى ھايات، ئۆزى يالغۇز بىر يەرلەردە قاتراپ يۈرىدۇ، مېنى كۈتۈۋاتىدۇ...

مەن ئۇنىڭغا بۇنداق خىياللاردا بولما، دەپ نەسىھەت قىلدىم. ئۇ ئاخىر قايىل بولغاندەك قىلدى. نېلىنىڭ دېيىشىچە، ھازىر ئۇخلاشتىن قورقىدىكەن، چۈنكى ئۇخلىسا، بوۋىسىنى چۈشەپ قالىدىكەن، ئاخىرىدا ئۇ مېنى چىڭ قۇچاقلىدى...

— ھەرقانچە قىلسىمۇ، سىزدىن ئايرىلمايمەن، ۋانيە ! — دېدى ئۇ يۈزىنى مېنىڭ يۈزۈمگە يېقىپ تۇرۇپ، — بوۋام ئۆلگەن

تەقدىردىمۇ، سىزدىن ئايرىلمايمەن.

ھەممىز نېلىنىڭ كېسىلىدىن ئەنسىرەپ قالدۇق. مەن ئۇنىڭ تۇرلۇك خىياللىرىنى دوختۇرغا ئوغرىلىقچە سۆزلەپ بەردىم، ئۇنىڭ نېلىنىڭ كېسىلىگە قانداق قارايدىغانلىقىنى سورىدىم.

— ھازىرچە ھېچقانداق يەكۈن چىقارغىلى بولمايدۇ، — دېدى دوختۇر ئويلانغان ھالدا جاۋاب بېرىپ، — ھازىرچە مەن تېخى قىياس قىلىش، پىكىر يۈرگۈزۈش، كۆزىتىش باسقۇچىدا... ئەمما ھېچقانداق يەكۈن يوق. قىسقىسى، ئەسلىگە كېلىشى مۇمكىن ئەمەس، ئۇ چوقۇم ئۆلۈپ كېتىدۇ. مەن بۇ گەپنى ئۇلارغا دېمىدىم، چۈنكى سىز بۇنداق قىلماسلىقىمنى سورىغان، لېكىن كۆڭلۈم بەكمۇ يېرىم، مەن ئەتە ئۇنىڭغا كېڭىشىپ دىياگنوز قويۇش تەكلىپىنى بېرىمەن. كېڭىشىپ دىياگنوز قويۇشتىن كېيىن بىرئاز ياخشى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن، ئەمما بۇ قىزچاقنا ئىچىم ئاغرىيدۇ، ئۇ ئۆز قىزىمدەك ئىدى... سۆيۈملۈك قىزچاق! ئۇ شۇنداق خۇش چاقچاق ئىدى!

نىكولاي سېرگېيېچ ناھايىتى ھاياجانلىنىپ كەتكەنىدى.

— ۋانيە، مېنىڭچە، — دېدى ئۇ، — ئۇ گۈلگە بەكمۇ ئامراق، قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى بىلەمسەن؟ ئۇ ئەتە ئەتىگەندە ئويغانغان چاغدا، ئۆزى بۇگۈن دېگەندەك، خۇددى ھېنرىچ ئىككىسى ئانىسىنى قارشى ئالغاندەك، بىزمۇ ئۇنى گۈل بىلەن قارشى ئالايلى... ئۇ شۇ گەپلەرنى قىلغاندا بەكمۇ ھاياجانلانغانىدى...

— راستلا تولىمۇ ھاياجانلانغانىدى، — دېدىم مەن جاۋابەن، — ئەمما ھاياجانلىنىش ئۇنىڭغا زىيانلىق...

— شۇنداق، لېكىن خۇشال بولغاندىكى ھاياجانلىنىش باشقا گەپ! ماڭا ئىشەن، قەدىرلىكىم، خۇشال بولغاندىكى ھاياجانلىنىشنىڭ ئانچە زىيىنى يوق، ئەكسىچە كېسەلگە شىپا، سالامەتلىككە پايدىلىق...

بوۋاي ئۆزىنىڭ بۇ مۇلاھىزىلىرىدىن سۆيۈنۈپ كەتكەن، شۇ سەۋەبلىك خۇشاللىقى ئىچىگە سىغماي قالغاندى، ئۇنىڭغا رەددىيە بېرىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مەن دوختۇرنىڭ پىكرىنى سورىدىم. دوختۇر بىرنەرسە دېگۈچە، بوۋاي شىلەپىسىنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى.

ـــ ئىۋان پېتروۋىچ، ـــ دېدى ئۇ ئىشىكتىن چىقىدىغان چاغدا، ـــ مۇشۇ ئەتراپتا بىر گۈل پارنىكى بار، تۇرلىرى ناھايىتى كۆپ، گۈلچىلەر شۇ يەردە گۈل ساتىدۇ، باھاسى ناھايىتى ئەرزان !... ئەرزانلىقىدىن چۆچۈپ كېتىسەن ! بۇ ئىشنى ئانا ئاندرىيېۋناغا ئېيتما، پۇلنى بۇزۇپ - چاچىدۇ دەپ كايىپ كېتىدۇ... چوقۇم شۇنداق دەيدۇ... بۇنىڭدا گەپ يوق ! يەنە بىر ئىش، دوستۇم، ھازىر نەگە بارىسەن؟ ئەسىرىكىنى يېزىپ بولغان تۇرۇقلۇق ئۆيۈڭگە ئالدىراپ نېمە قىلىسەن؟ كەتمە، بالىخانىدىكى يورۇق ئۆيدە قونۇپ قال، ئېسىڭدىمۇ؟ ئىلگىرى سەن تۇرغان ئۆي، يوتقان - كۆرپىلىرىڭ بىلەن كارىۋاتقا ھېچكىم چىقىلمىدى. فىرانسىيە پادىشاھىدەك راھەتلىنىپ ئۇخلايسەن، قانداق؟ قونۇپ قال، ئەتە ئەتىگەنرەك تۇرۇپ، گۈللەر كەلگەن ھامان ئۆيلەرنى بېزەشكە باشلايمىز. سەككىزدىن بۇرۇن ئىشنى تۈگىتىمىز، ناتاشامۇ يارەملىشىدۇ. ئۇنىڭ گۈللەردىن ھۇزۇرلىنىش زوقى بىزگە قارىغاندا ئۇستۇن... قانداق، قوشۇلامسەن؟ قونۇپ قالامسەن؟

مەن قونۇپ قېلىش نىيىتىگە كەلدىم. بوۋاي گۈل سېتىۋالىدىغان ئىشنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدى. دوختۇر بىلەن ماسلوبويېفمۇ خوشلىشىپ كەتتى. ئەر - خوتۇن يېخمېننىفلار بالدۇر ئۇخلاشقا ئادەتلەنگەنىدى. سائەت ئون بىردىلا يېتىۋالاتتى. ماسلوبويېف كېتىدىغان چاغدا سەل دېلىغۇل بولۇپ قالغانىدى. ئۇنىڭ ماڭا بىرنېمە دېگۈسى بار ئىدى، لېكىن كېيىنكى قېتىمغا قالدۇردى. مەن چوڭلار بىلەن خوشلىشىپ بالىخانىغا چىقتىم. ئۇ يەردە ماسلوبويېفنى كۆرۈپ ھاڭ - تاڭ قالدىم. ئۇ

ئۇستەلنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇپ مېنى كۈتۈۋاتاتتى، قولىدا كىتاب بار ئىدى.

— يېرىم يولدىن قايتىپ كەلدىم، ۋانيە، چۈنكى ھازىرلا ئېيتىۋەتكىنىم تۈزۈكتەك قىلىدۇ. ئولتۇر، تولىمۇ قاملاشمىغان بىر ئىش بولدى، ئادەمنىڭ كاللىسىنى قاتۇرۇپ...

— نېمە ئىش؟

— ھېلىقى رەزىل كىنەز ئىككى ھەپتىنىڭ ئالدىدا ماڭا قاتتىق ئاچچىقلىنىپ كەتتى، ھازىرغىچە قورسىقىم كۆپۈۋاتىدۇ.

— نېمە ئىش بولدى؟ سەن ھازىرمۇ كىنەز بىلەن باردى - كەلدى قىلىۋاتامسەن؟

— نېمە ئىش بولدى؟ نېمە ئىش بولدى؟ دەپ سوراۋېرىدىكەنسەن. نېمە ئىش بولغانلىقىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ. سەنزە، ۋانيە، راستلا بىزنىڭ ئالېكساندرا سېمىيونوۋناغا ئوخشايدىكەنسەن، ئاشۇ بىزەك خوتۇنلاردىن ھېچقانداق پەرقىڭ يوق ئىكەن... بۇنىڭغا مەن چىداپ تۇرالمايمەن ! نېمە ئىش بولدى؟ دەپ ئاغزىڭ بېسىلمايدىكەن.

— خاپا بولمىغىن.

— خاپا بولغىنىم يوق. لېكىن، ھەرقانداق ئىشقا ئاددىي نەزەر بىلەن قاراش، مۇبالىغىلەشتۇرۇۋەتمەسلىك كېرەك... دېمەكچى بولغىنىم مۇشۇ.

ئۇ مەندىن خاپا بولۇۋاتقاندەك سەل توختىۋالدى، مەنمۇ ئۇنى مالال قىلمىدىم.

— ماڭا قارا، بۇرادەر، — دېدى ئۇ ئېغىز ئېچىپ، — مەن تاسادىپىي ھالدا بىر يىپ ئۈچىنى بايقاپ قالدىم... ئەمەلىيەتتە، تاسادىپىي بايقىغان ئەمەس، يىپ ئۈچى دەپ كەتكىلىمۇ بولمايدۇ، مۇنداقچە ئېيتقاندا، بەزى پەرەزلەرگە ئاساسلانغاندا، مېنىڭچە، نېلى... بەلكىم، بولدىلا، بىر ئېغىز گەپ بىلەن ئېيتقاندا، ئۇ كىنەزنىڭ قانۇنلۇق قىزى ئىكەن.

— نېمە دەۋاتىسەن؟

ـــ ھەي، يەنە توۋلىغىلى تۇردۇڭ، سەن خەقىقە بىر گەپ قىلماقمۇ تەس ! ـــ ئۇ قوللىرىنى ئەسەبىيلەرچە سىلكىدى، ـــ ئەجەبا، مەن ساڭا چوقۇم شۇنداق دەۋاتامدىمەن؟ تولىمۇ گول ئىكەنسەن. مەن ساڭا نېلى كىنەزنىڭ قانۇنلۇق قىزى ئىكەنلىكى ئېسىپاتلاندى، دېدىممۇ؟ شۇنداق دېدىممۇ؟...

ـــ گېپىمگە قۇلاق سال، قەدىرلىكىم، ـــ دېدىم مەن ھاياجاندىن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، ـــ خۇدانىڭ ھەققىدە، ئەمدى جار سالما، ئېنىق چۈشەندۈرۈپ بەرگىن. خۇداغا شۈكۈر، مەن سېنى چۈشىنىمەن. بىلىشىڭ كېرەككى، بۇ ئىش ناھايىتى مۇھىم، ئۇ ھەرقانداق ئاقىۋەتنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشى مۇمكىن...

ـــ ئەلۋەتتە، ئاقىۋىتى بولىدۇ، لېكىن ئۇ نەدىن كېلىدۇ؟ دەلىل ـ ئېسپات قېنى؟ ئىشنى بۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ، مەن ھازىر ساڭا ئوغرىلىقچە ئېيتىپ بەردىم. بۇ ئىشنى ساڭا نېمىشقا سۆزلەپ بەرگەنلىكىمنى ئايرىم بىر كۈنى دەيمەن. قېسقىسى، مەلۇم سەۋەب بار، گەپ قىلما، گېپىمگە قۇلاق سال، بىلىشىڭ كېرەككى، بۇ تېخى بىر سىر...

ـــ ماڭا قارا، بۇ مۇنداق ئىش. قىش كۈنلىرى ئىدى، ئۇ چاغدا سىمىت تېخى ھايات ئىدى، كىنەز ۋارشاۋادىن قايتىپ كېلىپلا بۇ ئىشنى تەكشۈرۈشكە تۇتۇش قىلدى. مۇناقىچە ئېيتقاندا، ئۇ بۇلتۇردىن باشلاپلا تەكشۈرۈشكە چۈشكەندى. لېكىن، ئەينى چاغدا ئۇ بىر ئىشنى تېكتىكلىغانىدى. ھازىر باشقا بىر ئىشنى ئېنىقلاۋاتىدۇ. مۇھىمى، ئۇ يېپ ئۇچىدىن مەھرۇم قالدى. ئون ئۈچ يىل ئىلگىرى، ئۇ پارىژدا سىمىتنىڭ قىزى بىلەن ئايرىلىپ كەتكەن، ئۇنى تاشلىۋەتكەنىدى. ئون ئۈچ يىلدىن بېرى ئۇنى نازارەت ئاستىغا ئېلىپ كەلدى، ئۇنىڭ ھېنرىچ بىلەن بىللە تۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلەتتى ـــ ھېنرىچنىڭ ئىشىنى بىرسى بۇگۈن ماڭا سۆزلەپ بەردى ـــ ئۇ ئۇنىڭ نېلىنى تۇغقانلىقىنى، ئۇنىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىنىمۇ بىلىدۇ، قىسقىسى،

هەممە ئۇنىڭ ئالىقىنىدا ئىدى. ئەمما، تۇيۇقسىز يىپ ئۈچىنى يوقىتىپ قويدى. بۇ ئىش بەلكىم ھېنرىچ ئۆلۈپ ئۇزاق ئۆتمەيلا، سىمتىنىڭ قىزى پېتېربۇرگقا قايتىپ كەلگەندىن كېيىنگە توغرا كەلسە كېرەك. پېتېربۇرگدا ئۇ ئەلۋەتتە ئۇنى ئاسانلا تاپالايتتى، قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئىسمىنى ئۆزگەرتىۋەتكەن بولسىمۇ، بىراق چەت ئەلدىكى پايلاقچىلار ساختا ئاخبارات بىلەن ئۇنى ئالدىغانىدى. ئۇلار ئۇنى، ئۇ گېرمانىيەنىڭ جەنۇبىدىكى بىر چەت شەھەردە تۇرۇۋاتىدۇ، دېگەنگە ئىشەنمۇرگەنىدى. ئەمما، بىخەستەلىك قىلغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىمۇ ئالدام خالتىغا چۈشۈپ قالىدۇ، ئۇلار باشقا بىر ئايالنى خاتا ھالدا سىمتىنىڭ قىزى دەپ قالىدۇ. شۇ تەرىقىدە بىر يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتىدۇ. بىر يىلدىن كېيىن كىنەز گۇمانلىنىشقا باشلايدۇ. بەزى ئەھۋاللار ئۇنىڭغا بۇنىڭ ئۆزى نازارەت قىلماقچى بولغان ئايال ئەمەس ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ. ئەمدىكى مەسىلە: ھەقىقىي سىمتىنىڭ قىزى نەدە؟ ئۇ ئىختىيارسىز ئويلىنىپ قالىدۇ (گەرچە دەلىل ـ ئىسپاتى بولمىسىمۇ)، ئۇ پېتېربۇرگدا بولۇشى مۇمكىنمۇ؟ ئۇ بىر تەرەپتىن چەت ئەلگە ئادەم ئەۋەتىپ ئىزدىسە، يەنە بىر تەرەپتىن بۇ يەرنىمۇ ئېنىقلاشقا كىرىشىدۇ. لېكىن، ئۇ ھۆكۈمەتنىڭ كۈچىنى ئىشقا سېلىشنى خالىمايدۇ، نەتىجىدە مەن بىلەن تونۇشىدۇ. بىرسى مېنى ئۇنداقەي ـ مۇنداقەي، ئىشتىن سىرتقى رازۋېدكىچەي، دېگەندەك گەپلەر بىلەن ئۇنىڭغا تونۇشتۇرىدۇ...

ـــ شۇنىڭدىلا ئۇ بۇ ئىشنى ماڭا چۈشەندۈرىدۇ، لېكىن مۇجمەل گەپ قىلىدۇ، بۇ كاساپەت، گەپنى مىكى ـ مىكى قىلىدۇ. ئۇنىڭ گەپلىرىدە قۇسۇر تولا، بىر ۋاقىتنى، بىر پاكىتنى باشقا شەكىلدە بىرنەچچە قېتىم تىلغا ئالىدۇ... بىراق، ھەممىگە مەلۇمكى، سەن ھەرقانچە مەككار بولغان تەقدىرىمۇ، بارلىق يىپ ئۈچىنى يوشۇرۇپ قالالمىسىڭ مۇمكىن ئەمەس. مەن خۇشامەتگۈيلۇق، ياۋاشلىق بىلەن تەكشۈرۈشكە كىرىشىپ

كەتتىم. بىر ئىغىز سۆز بىلەن ئىيتقاندا، مەن قۇللارچە ساداقەتمەنلىك كۆرسەتتىم. ۋاھالەنكى، مەن ئەزەلدىن ئەمەل قىلىپ كېلىۋاتقان قائىدە ۋە تەبىئىي قانۇنىيەت (چۈنكى بۇ تەبىئىي قانۇنىيەت) كە ئاساسلانغاندا، بىرىنچىدىن، ئۇ ئۆزىنىڭ ھەقىقىي مۇددىئاسىنى ماڭا ئېيتتىمۇ، يوق؟ ئىككىنچىدىن، ئېنىق ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئاشۇ مۇددىئانىڭ كەينىدە تېخى ئوتتۇرىغا قويىمىغان بىرەر مەقسەت بارمۇ، يوق؟ دېگەنلەرنى ئويلىدىم. چۈنكى، كېيىنكى ئەھۋالدەك بولۇپ قالسا، سەنمۇ، قەدىرلىكىم، سارالڭ شائىرمۇ چۈشىنىدۇ ـــ ئۇ مېنى بابلاپ كەتكەن بولىدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ بىر مۇددىئاسى بىر رۇبلىغا ئەرزىسە، يەنە بىر مۇددىئاسى تۆت رۇبلىغا ئەرزىگەن بولىدۇ. مۇبادا مەن بىر رۇبلى تېپىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا تۆت رۇبلى بەرسەم، ئۇ ھالدا سارالڭنىڭ ئۆزىلا بولمامدىمەن، مەن ئويلىنىشقا، قىياس قىلىشقا باشلىدىم. بارا ـ بارا بەزى يېپ ئۈچلىرىنى بايقىدىم. بىر يېپ ئۈچىنى ئۇنىڭ ئاغزىدىن كولاپ ئالدىم. يەنە بىرسىنى باشقىلاردىن تىكتىكلاپ بىلدىم، ئۈچىنچىسىنى ئويلىنىپ پەرەز قىلدىم. نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلدىڭ؟ دەپ سورىشىڭ مۇمكىن. ماڭا بېرىدىغان جاۋابىم: كىنەز خۇددى پۈتى كۆيگەن توخۇدەك بولالماي قالدى. راست گەپنى قىلسام، ئۇ نېمىدىن قورقىدۇ؟ ئۇ ھېلىقى ئاشىنىسىنى ئۇنىڭ دادىسىدىن ئالداپ ئەكەلگەن، ھامىلدار قىلىپ قويغان، تاشلىۋەتكەن. بۇنىڭ ھەيران قالغۇدەك نېمىسى بار؟ پەقەت كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان بىر دەملىك ئىشلار، خالاس. كىنەزگە ئوخشاش ئادەملەر بۇنداق ئىشتىن قورقۇپ كەتمەيدۇ ! لېكىن، ئۇ قورققانىدى... بۇ ئىش مېنى دەرگۇمانغا سالدى. كېزى كەلگەندە ئېيتىپ ئۆتەي، بۇرادەر، مەن ھېنرىچ ئارقىلىق بەزى قىزىقارلىق يېپ ئۈچلىرىنى بايقىدىم. ئەلۋەتتە، ئۇ ئۆلۈپ كەتتى، لېكىن ئۇنىڭ بىر نەۋرە سىڭلىسى (ئۇ ھازىر مۇشۇ يەردىكى بىر بولكىچىغا ياتلىق بولدى، پېتېربۇرگدا تۇرىدۇ) ئىلگىرى ئۇنىڭغا

كۆيۈپ قالغاندى. يەنە كېلىپ ئون بەش يىلدىن بۇيان ياخشى كۆرۈپ كېلىۋاتاتتى، ساڭا ئېيتسام، مەن ھەممە ھۇنىرىمنى ئىشقا سېلىپ، ئاخىر بۇ نەۋرە سىڭلىڭنىڭ ئاغزىدىن مۇھىم بىر ئۇچۇرغا ئىگە بولدۇم، نېمىسلارنىڭ ئادىتى بويىچە، ھېنرىچ ئۇنىڭغا ئۇزمەي خەت يېزىپ تۇرۇپتۇ، خاتىرىمۇ قالدۇرۇپتۇ، جان ئۇزۇش ئالدىدا ھېنرىچ بەزى ھۆججەتلىرىنى ئۇنىڭغا ئەۋەتىپ بېرىپتۇ. لېكىن، ھېلىقى سارائ ئايال بۇ ھۆججەتلەرنىڭ مۇھىم قىممىتىنى ئەسلا ئۇقمايدىكەن. پەقەت خەتتە يېزىلغان ئاي، قەدىرلىكىم ئاۋگۇستىن[1] دېگەندەك گەپلەرنىلا چۈشىنىدىكەن، يەنە ۋېلان[2] توغرىسىدىكى ئوبزورمۇ بولسا كېرەك. ئەمما، مەن ئۆزۈم ئېھتىياجلىق ئاخباراتقا ئىگە بولدۇم. ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ خەتلەر ئىچىدىن يېڭى يېپ ئۇچى تاپتىم، ئالايلۇق، مەن سىمىت ئەپەندىنىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلىدىم. قىزى ئوغرىلاپ كەتكەن ھېلىقى كۆپ پۇلنىڭ ئىشىدىن خەۋەر تاپتىم، ئاخىرىدا، بۇ خەتلەردىكى خورسىنىش، بېشارەت بېرىش ۋە ئوخشىتىش ئىچىدىن ھەقىقىي ئەھۋالنى غۇۋا بىلىپ قالدىم. دېمەك، ۋانىيە، چۈشىنىپ قالسەن، مۇتلەقلەشتۇرۇش مۇمكىن ئەمەس، ھېنرىچ دېگەن دۆت ھەقىقىي ئەھۋالنى قەستەن يوشۇرغان، لېكىن بىلىنەر - بىلىنمەس بېشارەت بەرگەنىدى. مەن مۇشۇ بېشارەتكە ئاساسەن، مۇشۇ يېپ ئۇچلىرىغا تايىنىپلا مۇتلەق ئورۇنلۇق بولغان بىر يەكۈننى چىقاردىم: كىنەز سىمىتنىڭ قىزى بىلەن جەزمەن رەسمىي توي مۇراسىمى ئۆتكۈزگەن ! توي قەيەردە ئۆتكۈزۈلگەن؟ قايسى ۋاقىتتا؟ چەت ئەلدىمۇ ياكى مۇشۇ يەردىمۇ؟ گۇۋاھنامە نەدە؟ بۇلارنىڭ ھەممىسى بىزگە نامەلۇم. دېمەكچىمەنكى، ۋانىيە، مەن كۆپ باش قاتۇردۇم، تەرەپ - تەرەپتىن تىڭشىلىدىم. كېچە - كۈندۈز توختىماي پالاقلىدىم.

---

① ئەينى چاغدا گېرمانىيە مېشچانلىرى ئارىسىدا تارقالغان «قەدىرلىكىم ئاۋگۇستىن» دېگەن كۈي.

② ۋېلان (1733 — 1813) — گېرمانىيە يازغۇچىسى.

مەن ئاخىر سىمتىنى تاپتىم، بىراق ئۇ ئۆلگەنىدى، مەن ھەتتا ئۇنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى تۇرقىنىمۇ كۆرۈپ باققان ئەمەسمەن. ماۋۇ ئىشنى دېمەيسەن، تۇيۇقسىز مېنىڭ گۇمانىمنى قوزغىغان بىر ئايالنىڭ ۋاسىلىيېف ئارىلىدا ئۆلۈپ كەتكەنلىكىدىن خەۋەر تاپتىم. دەرھال تەكشۈرۈشكە كىرىشىپ، مەلۇم يېپ ئۇچىغا ئىگە بولدۇم. مەن ئالدىراپ ـ تېنەپ ۋاسىلىيېف ئارىلىغا باردىم. ئېسىڭدىمۇ؟ شۇ قېتىم بىرمۇنچە ئەھۋالنى ئېنىقلىغانىدىم. قىسقىسى، نېلى ماڭا كۆپ يارەم قىلدى...

ـــ ماڭا قارا، ـــ دېدىم ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، ـــ نېلى ھەممىنى بىلىدۇ دەپ قارىمايدىغانسەن؟...

ـــ نېمىنى بىلىدۇ؟

ـــ كىنەزنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنىچۇ؟

ـــ ئۇنىڭ كىنەزنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى سەنمۇ بىلىسەن، ـــ دېدى ئۇ رەنجىگەن ئەلپازدا ماڭا قاراپ، ـــ شۇنداق تۇرۇقلۇق نېمىشقا بۇنداق تايىنى يوق سوئاللارنى سورايسەن؟ سارائېمۇ يا سەن؟ گەپ بۇ يەردە ئەمەس، ئۇ ئۆزىنىڭ كىنەزنىڭ قىزى ئىكەنلىكىدىن خەۋەردار بولۇپلا قالماستىن، بەلكى قانۇنلۇق قىزى ئىكەنلىكىدىنمۇ خەۋەردار، چۈشەندىڭمۇ؟

ـــ مۇمكىن ئەمەس ! ـــ دەپ توۋلىۋەتتىم مەن.

ـــ دەسلەپ مەنمۇ ئۆزۈمگە مۇمكىن ئەمەس، دېگەنىدىم، ھەتتا ھازىرمۇ مۇمكىن ئەمەس ! دەيمەن. بىراق، شۇنداق بولۇشى مۇمكىن، بەلكى ھەقىقەتەن شۇنداق.

ـــ ياق، ماسلوبويېف، ئۇنداق ئەمەس، سارائ بولۇپ قاپسەن، ـــ دەپ ۋارقىرىۋەتتىم مەن، ـــ ئۇ بۇ ئىشنى بىلمەيلا قالماستىن، بەلكى ئەمەلىيەتتە، ئۇ ھارامدىن بولغان قىز. مۇبادا ئانىسىنىڭ قولىدا دەلىل ـ ئىسپات بولغان بولسا، ئۇ قانداقمۇ ئۇنىڭ بۇ يەردە، پېتېربۇرگدا شۇنچە كۆپ ئازاب ـ ئوقۇبەت چېكىشىگە چىداپ تۇرالىسۇن، قانداقمۇ ئۆزىنىڭ بالىسىنى تىكەندەك يالغۇز تاشلاپ قويالىسۇن؟ مۇمكىن ئەمەس.

ـــ مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان، مۇنداقچە ئىيتقاندا، ھازىرمۇ بۇنى چۈشىنەلمەيۋاتىمەن. لېكىن، گەپ شۇ يەردىكى، سىمتىنىڭ قىزى جاھاندا ئەڭ ئەسەبىي، ئەڭ غەلىتە قىز، ئۇ ھېچكىمگە ئوخشىمايدۇ. ئالدى ـ كەينىنى ئويلاپ باقماڭلا، بۇنىڭ رومانتىكىلىق ئىدىيە ئىكەنلىكىنى، دۇنيادىكى ئۇچىغا چىققان، ئەسەبىي، بىمەنە قىلىق ئىكەنلىكىنى چۈشىنىسەن، بىر ئىشنى ئېلىپ ئېيتسام، ئۇ دەسلەپ پانىي دۇنيادىكى جەننەت بىلەن پەرىشتىنى خىيال قىلاتتى، ئۇنىڭ مۇھەببىتى پايانسىز، باشقىلارغا بولغان ئىشەنچى چەكسىز ئىدى. ئىشىنىمەنكى، ئۇ كېيىنچە سارىڭ بولۇپ قالدى، كىنەز ئۇنى ياخشى كۆرمەيدىغان بولۇپ قالغانلىقى، ئۇنى تاشلىۋەتكەنلىكى ئۇچۇن ئەمەس، بەلكى ئۆزىنى ئالدىغانلىقى، ئالدىيالىغانلىقى، تاشلىۋەتكەنلىكى ئۇچۇن، قەلبىدىكى پەرىشتە ئەخلەتكە ئايلىنىپ ئۇنى ھاقارەتلەيدىغان كىشىگە ئايلانغانلىقى ئۇچۇن سارىڭ بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ رومانتىك، ئەسەبىي قەلبى بۇنداق زەربىنى كۆتۇرەلمەيتتى. ئۇنىڭدىن باشقا، ئازار قىلىشمۇ بار تېخى. سەن بۇنىڭ نەقەدەر زور ھاقارەت ئىكەنلىكىنى بىلەمسەن؟ ۋەھىمە ھېس قىلغانلىق تۇيغۇسى، مۇھىمى ھاكاۋۇرلۇق تۇيغۇسى، ئۇ كىنەزگە بولغان چەكسىز مەنىستىمەسلىك بىلەن كىنەزدىن ئادا ـ جۇدا بولىدۇ، كىنەز بىلەن بولغان بارلىق باردى ـ كەلدىنى ئۇزۇپ تاشلايدۇ، بارلىق دەلىل ـ ئىسپاتلارنى كۆيدۇرۇۋېتىدۇ. ئۇ پۇلنى چوڭ بىلمەيدۇ، ھەتتا ھېلىقى پۇلنىڭ دادىسىنىڭ ئىكەنلىكىنىمۇ ئۇنتۇپ قالىدۇ. ئۇ پۇلنى ئوت ـ خەسنىڭ ئورنىدا كۆرۈپ رەت قىلىدۇ، ئۆزىنىڭ ئالىيجانابلىقى ئارقىلىق ھېلىقى ئالدامچىنىڭ پەسكەشلىكىنى ئېچىپ بېرىش ئۇچۇن، ئۇنى ئۆمۇر بويى ئوغرى قاتارىدا كۆرۈش ئۇچۇن، ئۇنى مەڭگۇ مەنىستىمەسلىككە ھەقلىق ئىدى، ئېھتىمال ئۇ كىنەزگە خوتۇن بولۇش نومۇس، دېگەن گەپنىمۇ قىلغان بولۇشى مۇمكىن. بىزنىڭ دۆلىتىمىزدە نىكاھ-تىن ئاجرىشىشقا بولمايدۇ، لېكىن ئەمەلىيەتتە، ئۇلار ئاجراشتى،

كېيىن ئۇ قانداقمۇ كىنەزدىن ياردەم تەلەپ قىلالمىسۇن؟ ئۇنىڭ جان ئۈزۈش ئالدىدا نېلىغا ئېيتقان تەلۈلەرچە مۇنۇ سۆزلىرىنى ئويلاپ كۆر: ئۇلارغا يېلىنما، ئۆلگۈچە ئەمگەك قىل، لېكىن ئۇلارنى ئىزدەپ بارما، ھەرقانداق ئادەم چاقىرسىمۇ بارما (دېمەك، ئۇ ئۆز ۋاقتىدا بىر ئادەمنىڭ ئۇنى ئىزدەپ كېلىدىغانلىقىنى، شۇ چاغدىلا قىساس ئېلىش پۈرسىتى تۇغۇلۇپ، كەمىستىش ئارقىلىق چاقىرغۇچىنى تۈگەشتۈرۈشنى خىيال قىلغانىدى. قىسقىسى، ئۇ بولكىغا ئەمەس، ئۆچمەنلىككە تولغان خام خىيالغا تايىنىپ ياشايتتى)، بۇرادەر، مەن نېلىدىن نۇرغۇن يىپ ئۇچى تاپتىم، ھازىرمۇ تاپقىلى بولىدۇ. ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ ئۆپكە كېسىلى بار، بۇنداق كېسەل بىمارنىڭ غەزىپىنى، ئۆچمەنلىكىنى كۈچەيتىۋېتىدۇ. بىراق، مەن بۇنىۋانىڭ بىر ئۆگەي تۇغقىنىدىن ئۇنىڭ كىنەزگە خەت يازغانلىقىنى، شۇنداق، كىنەزنىڭ ئۆزىگە خەت يازغانلىقىنى بىلدىم...

— خەت يازغانمىكەن؟ تاپشۇرۇۋاپتۇمۇ؟ — دەپ توۋلىۋەتتىم مەن تاقەتسىزلىك بىلەن.

— گەپ دەل ئۇنىڭ خەتنى تاپشۇرۇۋالغان ـ تاپشۇرۇۋالمىغانلىقىدا، بۇنى مەنمۇ بىلەلمىدىم. بىر قېتىم سىمىتنىڭ قىزى بۇنىۋانىڭ ئۆگەي تۇغقىنى (ئېسىڭدىمۇ، بۇنىۋانىڭكىدە ئۇپا ـ ئەڭلىك سۇرىدىغان بىر قىز تۇراتتى، ئۇ ھازىر پاھىشە ئاياللارنى يىغىۋېلىش ئورنىدا) نى ئۇچرىتىپ قاپتۇ. ئۇ خەتنى يېزىپ بولۇپ، ھېلىقى ئايالدىن ئاپىرىپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپتۇ، لېكىن ئۇ بۇ نىيىتىدىن يېنىپ، خەتنى قايتۇرۇۋاپتۇ. بۇ ئۇ ئۆلۈپ كېتىشتىن ئۇچ ھەپتە بۇرۇنقى ئىش... بۇ ئىش ناھايىتى مۇھىم: گەرچە ئۇ ئاشۇ قېتىم خەت قايتۇرۇش نىيىتىگە كەلگەنىكەن، يەنە بىر قېتىم ئەۋەتىپ قېلىشى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن. مەن خەتنىڭ زادى سېلىنمىغانلىقىنى بىلمەيمەن. ئەمما، بىر ئەھۋالغا ئاساسەن پەرەز قىلغاندا، بۇ خەت سېلىنمىدى، چۈنكى كىنەز ئۇنىڭ پېتىربۇرگدا ئىكەنلىكىنى ھەقىـ

قەتەن تەكتەكلاپ بولغاندى. ئۇنىڭ ئېنىق ئادرېسىنى ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن بىلگەندەك قىلدۇ.

ــ شۇنداق، ئېسىمدە، ئالیوشا كىنەزنى خۇشال قىلغان بىر پارچە خەتنى تىلغا ئالغاندى، لېكىن بۇ تېخى يېقىندىكى ئىش، ئىككى ئايچە بولدى. كېيىن قانداق بولدى؟ سەن كىنەز بىلەن قانداق بېرىش ـ كېلىشىلەردە بولدۇڭ؟

ــ كىنەز بىلەن قانداق بېرىش ـ كېلىشىلەردە بوپتىمەن؟ بىلىشىڭ كېرەككى، مېنىڭ مەنىۋى جەھەتتە ئىشەنچىم كامىل، بىراق ھېچقانداق دەلىل ـ ئىسپات يوق، ھەممە ھۇنىرىمنى ئىشقا سالغان بولسامۇ، ھېچقانداق ئىسپات تاپالمىدىم، ئەھۋال چاتاق ! چەت ئەلگە چىقىپ تەكشۈرۈش كېرەك ئىدى. ئەمما، چەت ئەلنىڭ قايسى يېرىگە بارغۇلۇق؟ بىلمەيمەن. بىر مەيدان خىرىسقا دۇچ كەلگەنلىكىم ئۆزۈمگە ئايان، بىراق مەن ئۇنى بېشارەت بېرىش ئارقىلىقلا قورقۇتالايتتىم، مەن ئۆزۈمنى بىلىدىغانلىرىمنى دېگەنلىرىمدىن خىلىلا كۆپ قىلىپ كۆرسەتتىم...

ــ كېيىنچۇ؟

ــ ئۇ ئالدانمىدى، لېكىن قورقۇپ قالدى، تا ھازىرغا كەلگۈچە ئەنسىرەيدۇ. بىز بىرنەچچە قېتىم كۆرۈشتۇق، ئۇ دائىم بىچارە قىياپەتكە كىرىۋالاتتى. ئەينى چاغدا ئۇ مېنى ھەممىنى بىلىدۇ، دەپ قالغاندى. ئۇ بەكمۇ تەسىرلىك سۆزلەيتتى. ئوچۇق كۆڭۈل، سەمىمىي دېيىشكە بولىدۇ، ئۇ ئەلۋەتتە نومۇس قىلماستىن يالغان سۆزلەيتتى. شۇ قېتىم ئۇنىڭ مەندىن قانچىلىك قورقىدىغانلىقىنى پەملىدىم. بىر مەزگىل ئۇنىڭ ئالدىدا سېپى ئۆزىدىن سىرالغۇ قىياپەتكە كىرىۋالدىم، لېكىن ئۇ نەيرەڭ ئىشلىتىۋاتقىنىمنى بىلىپ قالدى. مەن پەمسىزلىك بىلەن ئۇنى قورقۇتتۇم، مۇناقىچە ئېيتقاندا، قەستەن پەمسىزلىك قىلدىم، ئۇنىڭغا ئەتەي قوپاللىق قىلدىم ھەمدە تەھدىت سېلىشقا باشلىدىم. بۇنداق قىلىشتىن مەقسىتىم، ئۇنىڭ مېنى سىرالغۇ

كۆرۈپ، بەزىبىر ھەقىقىي ئەھۋاللارنى ئاشكارىلىتىش ئۈچۈن ئىدى. بىراق، ئۇ بىلىپ قالدى، ھۇ، لۇكچەك! يەنە بىر قېتىم مەست بولۇۋالدىم، ھېچنېمىگە ئېرىشەلمىدىم، ھېيلىگەرلىكىنى كۆرمەمدىغان! ۋانيە، ئۇنىڭ مەندىن زادى قانچىلىك قورقىدىغانلىقىنى بىلمىسەم بولمايدۇ. ئۇنىڭدىن سىرت، مەن بىلىدىغان ئەھۋاللارنىڭ ئۆزۈم ئېيتىپ بەرگەن ئەھۋاللاردىن خېلىلا كۆپ ئىكەنلىكىنى ئۇنىڭغا بىلدۈرۈپ قويۇشۇم كېرەك...

ــ ئاخىرىدا قانداق بولدى؟

ــ ھېچقانداق نەتىجىسى بولمىدى. مەن دەلىل ـ ئىسپاتقا، پاكىتقا موھتاج، بىراق بۇ مەندە يوق، لېكىن كىنەز مېنىڭ بىر مەيدان سەتچىلىك پەيدا قىلالايدىغانلىقىمنى چۈشىنەتتى. ئەلۋەتتە، ئۇ بۇ سەتچىلىكلىرىنى يېيىۋېتىشىمدىن قورقىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ھازىر بۇ يەردە مۇناسىۋەت باغلاشقا كىرىشىپ كەتتى. ئۇنىڭ پات ئارىدا توي قىلىدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟

ــ بىلمەيمەن...

ــ كېلەر يىلى! قىزنى بۇلتۇرلا تاللاپ قويغانىدى. ئاران ئون تۆت ياشتا ئىدى، بۇ يىل ئون بەش ياش، ئاغزىدىن ئوغۇز سۈتى كەتمىگەن، بىچارە قىز. ئاتا ـ ئانىسى ناھايىتى خۇشال! سەن ئۇنىڭ خوتۇنىنىڭ ئۆلگەن بولۇشىنى نەقەدەر ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى چۈشەنگەنسەن؟ گېنېرالنىڭ قىزى، باي قىز! سەن بىلەن مەن، ۋانيە، مەڭگۈ بۇنداق مەقسەتتە توي قىلمايمىز... بىراق، بىر ئىشتا ئۆزۈمنى ئۆمۈرۋايەت كەچۈرمەيمەن، ــ دەپ ۋارقىرىۋەتتى ماسلوبويېف ئۈستەلنى قاتتىق مۇشتلاپ، ــ ئىككى ھەپتىنىڭ ئالدىدا مەن ئۇنىڭ ئالدىم خالتىسىغا چۈشۈپ قالدىم... ھۇ بۇزۇق!

ــ نېمە ئىش بولدى؟

ــ مۇنداق گەپ، ئۇنىڭ مەندە يېتەرلىك دەلىل ـ ئىسپات يوقلۇقىدىن خەۋەردار ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالدىم، يەنە كېلىپ كەينىگە تارتقانسېرى، ئۇنىڭغا ئامال قىلالمايدىغانلىقىم ئېنىق

ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتىم. شۇڭا، ئىككى مىڭ رۇبلى پۇلنى ئېلىشقا ماقۇل بولدۇم.

— ئۇنىڭ پۇلىنى ئالدىڭمۇ؟...

— ئىككى مىڭ رۇبلى، ۋانيە، نائىلاجلىقتىن ئالدىم. ھىم، بۇ ئىش قانداقمۇ ئاران ئىككى مىڭ رۇبلىغا ئەرزىسۇن ! ئۇ پۇلنى ئېلىپ قاتتىق خورلۇق ھېس قىلدىم، ھاقارەتلەنگەندەك بولدۇم. ئۇ ماڭا: «ماسلوبويېف، سىز ئىلگىرى ماڭا بىرمۇنچە ئىش قىلىپ بەردىڭىز، سىزگە تېخى سۆيۈنچە بەرمىدىم (ئىلگىرى قىلغانلىرىمغا كېلىشىم بويىچە بىر يۈز ئەللىك رۇبلى بەرگەنىدى)، يېقىندا ماڭىدىغان بولۇپ قالدىم، بۇ ئىككى مىڭ رۇبلى، مۇشۇنىڭ بىلەن ئارىمىزدىكى ھەممە ئىش تۈگىگەن بولسۇن» دېدى. «تۈگەيدۇ، كىنەز» دېدىم مەن. مەن ئۇنىڭ چىرايىغا قاراشقا پېتىنالمىدىم. مېنىڭچە، شۇ تاپتا ئۇنىڭ چىرايىدىن: قانداق، ئاز بولۇپ قالمىغاندۇ؟ رەھمىدىللىكىمدىن سەن ساراڭغا بۇ پۇلنى بېرىۋاتىمەن ! دېگەن مەنە ئېنىق چىقىپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ قېشىدىن قانداق چىقىپ كەتكەنلىكىمنى بىلمەيمەن !

— لېكىن، بۇ نومۇسسىزلىققۇ، ماسلوبويېف ! — دەپ توۋلىۋەتتىم مەن، — كەلگۈلۈك نېلىغا كەلمەمدۇ !

— نومۇسسىزلىقلا ئەمەس، گۇناھ، رەزىللىك... بۇ... بۇ بىر نېمە دېمەك تەس !

— ئاھ، خۇدا ! ئۇ ھېچبولمىغاندا نېلىنى بېقىشى كېرەك ئىدى.

— ئەلۋەتتە شۇنداق قىلىشى كېرەك، لېكىن ئۇنى قانداق كۆندۈرگۈلۈك؟ قورقۇتۇپمۇ؟ قورقۇشى ناتايىن، چۈنكى مەن سۆيۈنچە ئالدىم. ئۆزۈم، ئۆزۈم ماقۇل بولدۇم. ئۇنىڭ قورقۇشى ئىككى مىڭ رۇبلىغا ئەرزىيدۇ، بۇ سانىنى ئۆزۈم بېكىتتىم ! ئەمدى ئۇنى قورقۇتىدىغانغا باشقا نېمە ئامال بار؟

— ئەجەبا، نېلىنىڭ ئىشى مۇشۇنداقلا ئاياغلىشامدۇ؟ — دەپ

توۋلىۋەتتىم مەن ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە.

— مۇمكىن ئەمەس! — دەپ ۋارقىرىدى ماسلوبويېف ھاياجانلانغان ھالدا، ئۇ بىردىنلا روھلىنىپ كەتتى، — ياق، ئۇنى بۇنداقلا بولدى قىلىۋېتىشكە بولمايدۇ! يېڭىباشتىن باشلايمەن، ۋانيە، بىر قارارغا كېلىپ بولدۇم! ئىككى مىڭ رۇبلى ئالسام نېمە بوپتۇ؟ تۇفى! ئۇنىڭ پۇلىنى ئېلىپ يۈزۈم تۆكۈلدى، چۈنكى ئۇ ئەبلەخ مېنى ئالدىدى، مەسخىرە قىلدى! ياق، ئۇنىڭ مەسخىرە قىلىشىغا يول قويالمايمەن... ۋانيە، مەن ئەمدى ئىشنى نېلىدىن باشلايمەن. كۆزىتىشلىرىمگە ئاساسلانغاندا، مۇتلەق ئىشىنىمەنكى، بۇ ئىشنىڭ ئاچقۇچى نېلىدا، ئۇ ھەممىنى بىلىدۇ. ھەممىنى... ئانىسى ئۆز ئاغزى بىلەن سۆزلەپ بەرگەن، ئاغرىپ ياتقان مەزگىلدە، ئازابلانغان چاغلىرىدا ئېيتىپ بەرگەن. ئۇنىڭ ئىچ - قارىنىنى تۆككۈدەك ئادىمى يوق، قېشىدا پەقەت نېلىلا بار، شۇڭا نېلىغا سۆزلەپ بەرگەن. بىرەر ئىسپات تاپالمىسىمۇ مۇمكىن تېخى، — دېدى ئۇ قوللىرىنى ئىشقىلاپ، بۆلەكچە خۇشاللىق بىلەن، — ۋانيە، مېنىڭ نېمىشقا بۇ يەرگە قاتارايدىغانلىقىمنى ئەمدىغۇ چۈشەنگەنسەن؟ بىرىنچىدىن، بىزنىڭ دوستلۇقىمىز يۈزىسىدىن، بۇنىڭدا گەپ يوق. تېخىمۇ مۇھىم سەۋەب، مەن نېلىنى كۆزىتىشىم كېرەك. ئۇچىنچىدىن، دوستۇم ۋانيە، خالىغىن - خالىمىغىن، ماڭا ياردەم قىلمىسالىڭ بولمايدۇ، چۈنكى نېلى گېپىڭنى ئاڭلايدۇ...

— چوقۇم ياردەم قىلىمەن، قەسەم قىلىپ بېرەي! — دېدىم مەن، — ماسلوبويېف، مەن سېنىڭ نېلىغا — يەتكۈچە خورلۇق تارتقان ئاشۇ بىچارە يېتىمگە كۆپرەك غەمخورلۇق قىلىشىڭنى، يالغۇز ئۆز مەنپەئەتىڭنىلا ئويلاپ قالماسلىقىڭنى ئۈمىد قىلىمەن...

— كىمنىڭ مەنپەئەتىگە بەكرەك كۈچ چىقىرىشىمنىڭ سەن بىلەن نېمە ئالاقىسى؟ ئىشنى پۈتكۈزۈش كېرەك، مۇھىمى شۇ! ئەلۋەتتە، يەنىلا ئاشۇ يېتىم قىز ئۈچۈن، ئادەمدە ۋىجدان بولمىسا

بولمايدۇ. لېكىن ۋانيۇشا①، ناۋادا ئۆزۈمنىمۇ ئويلاپ قالغۇدەك بولسام، مېنى ئەرزىمەس ئادەمگە چىقىرىۋەتمەسسەن. مەن نامرات ئادەم، بىراق ئۇنىڭ نامرات ئادەمنى بوزەك قىلىشىغا قاراپ تۇرغىلى بولمايدۇ. ئۇ مېنىڭ روھىمنى تارتىپ كەتمەكچى، يەنە كېلىپ مېنى ئالدىدى. سېنىڭچە، مەن بۇ ئالدامچىغا رەھىم - شەپقەت قىلارمەنمۇ؟ ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس!

ئەتىسى بىزنىڭ گۇل بايرىمىمىز ئەمەلگە ئاشمىدى. نېلىنىڭ كېسىلى يامانلىشىپ، ئۆيدىن چىقالمايدىغان بولۇپ قالدى.

نېلى ئىككى ھەپتىدىن كېيىن ئۆلۈپ كەتتى. جان ئۈزۈشتىن ئىلگىرىكى ئىككى ھەپتىدە، ئۇ بىر قېتىممۇ تولۇقراق ھوشىغا كېلىپ باقمىدى. ئاجايىپ - غارايىپ خىياللىرىدىنمۇ قۇتۇلالمىدى. ئۇنىڭ ئەس - ھوشى جايىدا ئەمەستەك قىلاتتى. ئۇ جان ئۈزگەنگە قەدەر بوۋىسىنىڭ ئۆزىنى چاقىرىۋاتقانلىقىغا ئىشىنىپ كەلدى. چۈنكى، بوۋىسى قېشىغا كەلمىگەچكە، ئۇنىڭدىن خاپا ئىدى. ھاسا بىلەن ئۇنى ئۈرغانىدى. ئۇنى ئاق كۆڭۈل كىشىلەردىن بولكا ۋە ناسۋال تىلەشكە بۇيرۇغانىدى. ئۇ دائىم چۈشىدە يىغلايتتى. ئويغانغاندىن كېيىن چۈشىدە ئانىسىنى كۆرگەنلىكىنى ئېيتىپ بېرەتتى.

گاھىدا ھوشى پۈتۈنلەي ئەسلىگە كەلگەندەك بولاتتى. بىر كۈنى ئۆيدە ئىككىمىزلا قالدۇق. ئۇ ماڭا يېقىنراق كەلدى - دە، ۋىجىك، ئوتتەك قوللىرى بىلەن مېنىڭ قولۇمنى تۇتتى.

— ۋانيە، — دېدى ئۇ ماڭا، — مەن ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ناتاشا بىلەن توي قىلغىن!

بۇ خىيال ئۇنىڭ كاللىسىدىن چىقماي كەلگەندەك قىلاتتى.

مەن ئۇندىمەي كۈلۈپلا قويدۇم، مېنى كۆرۈپ ئۇمۇ كۈلدى. شوخلۇق بىلەن بارمىقىنى چىقىرىپ مېنى قورقۇتۇپ قويدى - دە، شۇ ئان مېنى سۆيۈشكە باشلىدى.

---

① ۋانيەنىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى.

ئۇ جان ئۈزۈشتىن بۇرۇنقى بىر گۈزەل ياز كۈنى كەچقۇرۇن-لۇقى مەندىن دېرىزە پەردىسىنى قايرىۋېتىپ، دېرىزىنى ئېچىۋې-تىشىمنى ئۆتۈندى. دېرىزىنىڭ سىرتى گۈللۈك ئىدى، ئۇ بۇك - باراقسان ئۆسكەن دەرەخلەرگە، غەربكە قىيسايغان قۇياشقا ئۇزاق تىكىلدى. تۇيۇقسىز مەن بىلەن بىرەم يالغۇز قېلىشنى تەلەپ قىلدى.

— ۋانيە، — ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاران ئاڭلىغىلى بولاتتى، چۈنكى ئۇ تولىمۇ ئاجىزلاپ كەتكەنىدى، — مەن ئۆلۈپ كېتىمەن، ناھايىتى تېزلا، سىزگە دەيدىغىنىم، مېنى ئۇنتۇپ قالماڭ، بۇ ئەستىلىك بولۇپ قالسۇن، — ئۇ كىرپىست بىلەن بىللە بوينىغا ئېسىقلىق تۇرغان چوڭ تۇمارنى ماڭا كۆرسەتتى، — بۇنى ئانام ئۆلۈش ئالدىدا ماڭا بەرگەن. مەن ئۆلگەندىن كېيىن تۇمارنى ئېلىۋېلىپ ئىچىدىكى پۈتۈكنى ئوقۇڭ. بۇگۈن مەن ھەممە كىشىگە شۇنداق دەيمەنكى، بۇ تۇمارنى سىزگىلا قالدۇردۇم. ئىچىدىكى خەتنى ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن، ئۇنى ئىزدەڭ ھەمدە ئۇنىڭغا، مېنىڭ ئۇنى ئۆلسەممۇ كەچۈرمەيدىغانلىقىمنى ئېيتىڭ. يېقىندا ئىنجىلنى ئوقۇغانلىقىمنىمۇ سۆزلەپ بېرىڭ. ئۇنىڭدا، بارلىق دۇشمەنلىرىڭنى كەچۈر، دەپ يېزىلغانكەن. مەن بۇ سۆزنى ئوقۇدۇم، لېكىن ئۇنى كەچۈرمەيمەن، ئۆزۈم ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئانام ئۇنىڭغا لەنەت ئوقۇغانلىقى ئۈچۈن... ئانامنىڭ قانداق ئۆلگەنلىكىنى، مېنىڭ بۇبنوۋانىڭ ئۆيىدە تىكەندەك يالغۇز قالغانلىقىمنى، سىزنىڭ مېنى بۇبنوۋانىڭكىدە ئۇچراتقانلىقىڭىزنى، ھەممىنى، ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرىڭ. بۇبنوۋانىڭكىدە قېلىشقا رازىمەنكى، ئۇنى ئىزدەشنى خالىمايدىغانلىقىمنىمۇ ئېيتىپ بېرىڭ...

نېلى بۇ گەپلەرنى قىلغاندا چىرايى تېخىمۇ تاتىرىپ، كۆزلىرى پارقىراپ كەتتى، يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سوقۇشقا باشلىدى، ئۇ ئامالسىز ياستۇققا باش قويۇپ، بىر - ئىككى

مىنۇتقىچە گەپ قىلالمىدى.

— ئۇلارنى چاقىرىپ كىرىڭ، ۋانيە، — دېدى ئاخىر ئۇ زەئىپ ئاۋازدا، — ئۇلار بىلەن ۋىدالاشقۇم بار، خەير، ۋانيە...

ئۇ مېنى ئاداققى قېتىم چىڭ قۇچاقلىدى، دوستلىرىمىزنىڭ ھەممىسى كىردى. بوۋاي ئۇنىڭ تېزلا جان ئۈزىدىغانلىقىغا ئىشەنمەيتتى، ھەتتا بۇ خىيالنىمۇ قوبۇل قىلالمايتتى. ئاخىرىغا كەلگەندە ئۇ بىز بىلەن مۇنازىرىلىشىپ، ئۇنىڭ جەزمەن ساقىيىدىغانلىقىغا ئىشەندۈردى. چۈنكى، ئۇ ھارغىنلىق دەستىدىن تېخىمۇ تەشۋىشلىك بولۇپ كەتكەنىدى. كېچە - كۈندۈز نېلىنىڭ يېنىدا بولغانىدى... ئاخىرقى بىرنەچچە كۈندە ئۇ زادىمۇ كىرپىك قاقمىدى. ئۇ نېلىنىڭ غەلىتە خىياللىرىنى، ئەڭ ئەرزىمەس ئارزۇسىنىمۇ ئىمكانقەدەر قاندۇراتتى. ئۇنىڭ قېشىدىن چىققان چاغدا ھەسرەتلىك كۆز يېشى قىلاتتى. ئەمما، بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئۇمىد شامى يېڭىباشتىن يېنىپ، ئۇنىڭ ساقىيىدىغانلىقىغا بىزنىمۇ ئىشەندۈرەتتى. ئۇ نېلىنىڭ ھۇجرىسىنى گۈل - چېچەكلەر بىلەن بېزىۋەتتى. بىر قېتىم ئۇ بىر دەستە ئەتىرگۈل سېتىۋالدى، ئېقىمۇ، قىزىلىمۇ بار ئىدى. ئۇ بۇ گۈللەرنى سۆيۈملۈك نېلىسىغا سوۋغا قىلىش ئۈچۈن ئاتايىن يىراق بىر جايدىن سېتىۋېلىپ كەلگەنىدى... ئۇنىڭ قىلغانلىرى نېلىنى قاتتىق ھاياجانغا سالاتتى. نېلى كۆپچىلىكنىڭ ئۆزىگە ئاتا قىلغان مېھىر - مۇھەببىتىگە جاۋاب قايتۇرالمايتتى. ئاشۇ كۈنى كەچتە، ئۇ بىز بىلەن ۋىدالاشقان ئاخشىمى بوۋاينىڭ ئۇنىڭدىن مەڭگۈلۈك ئايرىلغۇسى كەلمىدى. نېلى ئۇنىڭغا پىسخىكىدە كۈلۈپ قويدى، پۈتۈن بىر ئاخشام ئۇ تولىمۇ خۇشال ئىدى، تېخى بىز بىلەن چاقچاقلاشقان، ھەتتا كىملەرنىدۇر ئەخمەق قىلغانىدى... كېتىدىغان چاغدا كۆڭلىمىزدە يېڭىباشتىن ئۇمىد تۇغۇلدى، بىراق ئەتىسى ئۇ گەپ قىلالمايدىغان بولۇپ قالدى، ئىككى كۈندىن كېيىن ئۆلۈپ كەتتى.

بوۋاينىڭ گۈل - چېچەكلەر بىلەن ئۇنىڭ كىچىك مېيىت ساندۇقىنى قانداق بېزىگەنلىكى، ئۇنىڭ يادائۇغۇ، ئىپادىسىز كىچىك يۈزىگە، ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن قېتىم قالغان تەبەسسۇملۇق چىرايىغا، كۆكرىكىگە كىرىشتۇرۇپ قويۇلغان كىچىك قوللىرىغا قانداق قاراپ تۇرغانلىقى ھېلىمۇ ئېسىمدە. بوۋاي خۇددى ئۆز قىزىغا يىغلىغاندەك ھۆكۈرەپ يىغلۇۋەتتى. ناتاشا، مەن، ھەممىمىز ئۇنىڭغا تەسەللى بەردۇق، ئەمما ھېچقايسىمىز ئىزناك گېپى تەسىر قىلمىدى. نېلىنىڭ دەپنە مۇراسىمى ئاياغلاشقاندىن كېيىن، بوۋاي ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى.

ئاننا ئاندرىيېۋنا نېلىنىڭ بوينىدىكى تۇمارنى ئۆز قولى بىلەن ئېلىپ ماڭا بەردى. تۇمارنىڭ ئىچىدە نېلىنىڭ ئانىسىنىڭ كىنەزگە يازغان خېتى بار ئىدى. نېلى جان ئۇزگەن كۈنى مەن خەتنى ئېچىپ ئوقۇدۇم. ئۇ كىنەزنى تىللاپ - قارغاپ، ئۇنى كەچۈرەلمەيدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى. ئاخىرقى بىر مەزگىللىك ھاياتىدىكى مۇشەققەتلىك كەچۈرمىشىلەرنى، يالغۇز قالغان نېلىنىڭ كەلگۈسىدە قانچىلىك قورقۇنچلۇق ئاقىۋەتكە قالىدىغانلىقىنى تەسۋىرلەپ، ئۇنىڭ بالىنىڭ ھالىدىن ئانچە - مۇنچە خەۋەر ئېلىپ قويۇشىنى ئۆتۈنگەنىدى، ئۇ مۇنداق يازغانىدى: «ئۇ سىزنىڭ، سىزنىڭ قىزىڭىز، بۇنىسى كۆڭلىڭىزگە ئايان، ئۇ سىزنىڭ ھەقىقىي قىزىڭىز، ئۇنىڭغا مەن ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن سىزنى ئىزدەشنى ھەمدە بۇ خەتنى سىزگە تاپشۇرۇپ بېرىشنى تاپىلىدىم. مۇبادا نېلىنى تەن ئالغۇدەك بولسىڭىز، مەنمۇ ئۇ دۇنيادا سىزنى كەچۈرۈۋېتىشىم، قىيامەتتىكى سوراقتا مەن تەڭرىدىن گۇناھىڭىزدىن ئۆتۈشنى ئىلتىجا قىلىشىم مۇمكىن. نېلى خەتنىڭ مەزمۇنىنى بىلىدۇ، خەتنى ئوقۇپ بەرگەنىدىم، مەن ھەممىنى سۆزلەپ بەردىم، ئۇ ھەممىنى بىلىدۇ، ھەممىنى...»

لېكىن، نېلى ئۇنىڭ تاپشۇرۇقىنى ئورۇنلىمىدى: ئۇ ھەممىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ كىنەزنى ئىزدىمىدى، بەلكى ئۆلۈپ كەتكۈچە

ئۇنى كەچۈرمىدى.

نېلىنىڭ دەپنە مۇراسىمىدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ناتاشا ئىككىمىز گۈللۈككە كىردۇق، ھاۋا تولىمۇ ئىسسىق، قۇياش پارلاپ تۇراتتى. ئۇلار بىر ھەپتىدىن كېيىن يولغا چىقماقچىدى. ناتاشا غەلىتە نەزەردە ماڭا ئۇزاق تىكىلدى.

— ۋانيە، — دېدى ئۇ، — ۋانيە، بۇ بىر چۈش!

— نېمە چۈش؟ — سورىدىم مەن.

— ھەممە، ھەممە ئىشلار، — دېدى ناتاشا، — مۇشۇ بىر يىلدا يۈز بەرگەن ھەممە ئىشلار بىر چۈش. ۋانيە، مەن نېمە ئۈچۈن سېنىڭ بەختىڭنى نابۇت قىلغۇدەكمەن؟

مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن «بىز ئەسلىدە مەڭگۈگە بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرەلەيمىزغۇ!» دېگەن چوڭقۇر مەنىنى چۈشەندىم.

بۇ كىتاب جۇڭگو تىنچلىق نەشرىياتى ۋە يېڭى دەۋر نەشرىياتىنىڭ 1999 - يىلى 9 - ئاي 1 - نەشرى، 1999 - يىلى 9 - ئاي 1 - باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据中国和平出版社和新世纪出版社1999年9月第1版，1999年9月第1次印刷本翻译出版。

ھاقارەت ۋە رىيازەت

ئاپتورى: دوستويېۋسكىي (رۇسىيە)
تەرجىمە قىلغۇچى: ئەلا ئۆمەر باقى، ئابدۇقادىر
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئازات ئالماس
مەسئۇل كوررېكتورى: سەنەم ئىبراھىم
تەكلىپلىك كوررېكتورى: ۋەلى زەيدۇن
مۇقاۋىسىنى لايىھەلىگۈچى: مۇقەددەس دىلشات
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
تېلېفون: 0991-2827472
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 - نومۇر
پوچتا نومۇرى: 830001
باسقۇچى: بېيجىڭ شېڭتوڭ مەتبەئەچىلىك پاي چەكلىك شىركىتى
ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى: 1230×880 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 18.5
نەشرى: 2012 - يىلى 1 - ئاي 1 - نەشرى
باسمىسى: 2012 - يىلى 1 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىراژى: 3000 — 1
كىتاب نومۇرى: ISBN 978 - 7 - 228 - 15009 - 0
باھاسى: 50.00 يۈەن

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى : مۇقەددەس دىلشات

ھاقارەت ۋە ربيازەت

ISBN 978-7-228-15009-0
9 787228 150090 >
定价：50.00元